8.28 M.6

THEOLOGIA DOGMATICA ET MORALIS

F. NATALIS ALEXANDRI.

THEOLOGIA
DOGMATICA
ET MORALIS,

Secundùm ordinem Catechiſmi Concilii Tridentini.

IN QUINQUE LIBROS DISTRIBUTA.

Opus non ſolùm Clericis & Theologis quibuſque, ſed & Parochis, Confeſſariis, & Concionatoribus perutile.

AUCTORE

F. NATALI ALEXANDRO,

Ordinis FF. Prædicatorum, in Sacra Facultate Pariſienſi Doctore, & emerito Theologiæ Profeſſore.

TOMUS PRIMUS.

VENETIIS, M.DC.XCVIII.

Apud Nicolaum Pezzana.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

PRÆFATIO.

CVm vni Dei glorię, Eccleſiæque vtilitati ſtudia mea conſecrare, & Opera deſtinare, Deo adiuuante, decreuerim; cogitaui diu quid Operis elucubrare poſſem, quod vtilius eſſet & conducibilius ad *Opus miniſterij*, ad *ædificationem corporis Chriſti*. Viſum eſt huic fini ſeruire plurimùm poſſe *Theologiam Dogmaticam, & Moralem*, in qua, ſepoſitis omninò Quæſtionibus Scholaſticis; prætermiſſis etiam Poſitiuæ Theologiæ Quæſtionibus, quæ Criticam, Chronologiam, Hiſtoriam, & antiquam Eccleſiæ Diſcipiinam ſpectant, quarum tractatione, curioſa delectatur eruditio, & in quibus aliàs verſati ſumus; ea dumtaxat tractentur, quæ in Concilio Tridentino finita ſunt, aut tradita Dogmata; vel in eiuſdem Concilij Catechiſmo expoſita; & alia nonnulla, quæ ſcire Sacerdotes, Rectores Animarum, Conſcientiarum Moderatores, necnon verbi diuini Prædicatores debent, ſuo vt Miniſterio dignè fungantur.

Clericorum vſui, vt magis accommodata ſit hæc noſtra Theologia, in ea ſequi Iubet ordinem Catechiſmi, iuſſu ſacræ Synodi Tridentinæ editi, & à Summis Pontificibus, ac Synodis poſt Tridentinam celebratis non modò approbati, ſed Parochis, & Seminarijs traditi, atque commendati: & præſtantiſſimos Theologos æmulatus, ex Religioſo maximè Fratrum Prædicatorum *Inſtituto*, qui huic ad laborarunt Operi, *Pio Quinto* Sanctiſſimo Pontifice, & *S. Carolo Borromæo* dirigentibus, & non proprios, & peculiares animi mei ſenſus, non priuatas Scholæ Thomiſticę opiniones, ſed Eccleſiæ tantùm doctrinam (quantùm quidem potui) in Dogmatibus Fidei, Morumque Regulis explicandis conſector. Dogmatum probationes, ex Scripturæ Sacrę, Traditioniſque fontibus puriſſimis deriuatas profero: Pręcipuas etiam obiectiones diuo ab Hæreticis oppoſitas, non ea quidem prolixitate, & eruditionis vbertate, qua Theologicis in ſubſellijs, & Exercitationibus Academicis opus eſt; ſed ea tamen integritate, & plenitudine, quæ Viris Eccleſiaſticis ad Fidem ſaluberrimam Chriſtianæ Plebi exponendam, eamdemque nutriendam, roborandam, &, ſi ex aduerſo inſtent Hæretici, defendendam ſufficiat. Moralis verò Chriſtianæ Regulas, non ex recentiorum Auctorum opinationibus, ſed ex Diuinis pariter Literis, Patribus, Concilijs, Summorum Pontificum Decretis, Sanctorum *Thomæ, Raymundi, Antonini* Operibus, & Sancti *Caroli Borromæi* Inſtructionibus trado, quod ab aliquo Dominicani Ordinis Theologo fieri, *Alexander VII.* Pontifex Maximus vehementer optabat.

Non ſolùm autem priſcorum Pontificum Decretales Epiſtolas, & Conſtitutiones, ſed & beatæ memoriæ *Alexandri VII.* & *Innocentij XI.* Decreta Cenſuraſque Apoſtolicas in Moralis Chriſtianæ Quæſtionibus explicandis, & Regulis tradendis velut fundamenta poſui, illaſque paſſim hoc in Opere vindicaui, quò meam erga Sedem Apoſtolicam, & in ea ſedentes Sanctiſſimos Pontifices, eorumque Decreta, ſiue Fidem, ſiue Diſciplinam, ac Mores ſpectantia, reuerentiam, ac obedientiam toti Orbi Chriſtiano approbem. Cùm *Leonis* ſcilicet *Quarti* Concilio ex animo dixerim: *Si quis Dogmata, Mandata, Sanctiones, Interdicta, vel Decreta pro Catholica Fide, pro Eccleſiaſtica Diſciplina, pro correctione Fidelium, pro emendatione ſceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum, à Sedis Apoſtolicæ Præſule ſalubiter promulgata contempſerit; Anathema ſit.*

Diſciplinam porrò in Sacramentorum Adminiſtratione obſeruandam, ex Tridentino Concilio, & alijs Synodis poſtea celebratis, ex Romanorum Pontificum, Decretis, & Conſtitutionibus, ex Sancti *Caroli* nuſquam ſatis laudatis Inſtructionibus, & ex Moribus, ac Ritualibus ſingularum Eccleſiarum, præſertimque *Romanæ cæterarum Matris, & Magiſtræ*, propono, Patrum, & Synodorum antiquiorum teſtimonijs illuſtratam ſæpè, ac roboratam.

Quæ

Quæ enim olim viguit, & nunc antiquata eſt, vel in deſuetudinem abijt Diſciplina; hanc ſcire etſi periucundum, & vtile ſit, non tamen omninò neceſſarium. Eam certè in vſum priuato arbitrio reuocare, qui voluerit, perturbabit omnia, laqueum Animabus inijciet, nimis emungendo eliciet ſanguinem; ab Eccleſiæ ingenio, quæ ob Fidelium ſalutem promouendam vulnus Diſciplinæ ſuæ inferri multoties paſſa eſt, illam ſæpè immutauit, ſeueriorum etiam Regularum obſeruantiam in deſuetudinem abire interdum permiſit, prorſus erit alienus. Pręſentem igitur Eccleſiæ Diſciplinam in Sacramentorum Adminiſtratione, & Eccleſiæ Regimine obſeruandam cenſemus, ac docemus: quamuis & antiqua plurimi facienda ſit, ſuſpicienda, veneranda, eiuſque inſtauratio in pluribus optanda, nuſquam verò priuato arbitrio, & auctoritate tentanda. Quo enim Spiritu gubernante eam olim ſeruauit, eodem regente mutauit Eccleſia, eadem Fidei Regula manente, *Quæ vna omninò eſt, ſola immobilis, & irreformabilis*, vt loquitur *Tertullianus*. Præclaram illam *S. Auguſtini* ſententiam, omnes animo imbibant velim, vt menti penitus infixa eſt meæ: *Contra rationem nemo ſobrius, contra Scripturas nemo Chriſtianus, contra Eccleſiam nemo pacificus ſenſerit*.

Hanc Theologiam in quinque Libros tribuimus: Librum quemque in plures, ſeu Tractatus, ſeu Capita, Articulos, Paragraphos, Numeros; ordinis, perſpicuitatis, & memoriæ iuuandæ gratia. Rationes Metaphyſicas, abſtractas, ſubtiliores, Scholæ Theologis relinquimus: Scholaſticas etiam locutiones, quantum fas fuerit vitamus, (neque enim ijs nuſquam vti licuit:) Vt ad Clericorum omnium, qui in Seminarijs inſtituuntur, quorum plerique in Philoſophicis Diſciplinis non admodum ſunt exercitati, ingenium, captumque Theologiam hancce noſtram attemperemus. Dicendi verò genus vſurpamus, nec barbarum, & rude, nec exquiſitum nimis, & comptum, inflatum, aut certa periodorum menſione ad pompam ſtudiosè compoſitum; ſed purum, nitidum, facilè, quali ferè in alijs Operibus noſtris vſi ſumus: quod intelligere difficilius non fuerit, quàm Tridentini Concilij Catechiſmum Clericis omnibus familiarem.

Liber primus eſt *De Fide, & Symbolo*, ſingulisque illius Capitibus, ſiue Articulis, ad quos Theologica Dogmata pęnè omnia *De Deo Vno, & Trino, De Chriſto*, eiuſque *Myſterijs*, *De Gratia, & Eccleſia Chriſti*, reuocantur.

Liber Secundus, *De Sacramentis*, qui Tractatus *De Sacramentis in Genere, Baptiſmo, & Confirmatione, De Euchariſtia, De Pœnitentia, De Vnctione-Extrema, De Ordine*, & *De Matrimonio*, complectitur. Tractatui *De Euchariſtia* inſerta ſunt a, quæ ſpectant *Miſſarum Celebrationem, & Cæremonias, Eccleſiarumque, & Altarium Conſecrationem*. Tractatui *De Pœnitentia*, adiuncta ſunt, quæ *Cenſuras*, & *Indulgentias* attinet. Tractatui *De Extrema-Vnctione*, quæ *Teſtamenta*, & *Sepulturam Eccleſiaſticam*; quæ quidem Rectoribus Animarum ſcire, & obſeruare neceſſe ſit. Tractatui *De Ordine*, inſerta eſt *Eccleſiaſticæ Hierarchiæ* delineatio: Tractatio item accurata *De Simonia*, cum Regulis neceſſarijs ad ferendum iudicium de caſibus conſcientię circa hanc materiam emergentibus. Item, *De Vita, & Honeſtate Clericorum*, maximèque *De Beneficiariorum officijs*: Necnon *De Horis Canonicis*. Tractatus *De Matrimonio* complectitur præcipua difficultatum momenta, quæ negotium faceſſere poſſunt, vel in foro conſcientiæ, & Pœnitentiæ tribunali; vel in foro exteriori Eccleſiaſtico, circa *Matrimonij Impedimenta*.

Liber Tertius eſt, *De Peccatis*, quorum cognitio ad Sacramenti Pœnitentiæ Adminiſtrationem neceſſaria eſt. Eo in Libro Regulæ generales Moralis Chriſtianæ circa opinionum delectum, & peccatorum diſcrimen, atque grauitatem, traduntur, & explicantur. Tum ſigillatim de ſeptem peccatis capitalibus, & eorum ſurculis agitur, & Regulæ Morales circa ſingulas ſpecies traduntur, exponuntur, firmantur. Accedit breuis *De Virtutibus* Tractatus.

Liber quartus, *De Legibus, & Decalogo*: qui omnium, & ſingulorum Præceptorum explicationem accuratam plenamque complectitur, cum Regulis Moralibus ad Caſuum, circa Præcepti cuiuſque materiam emergentium, ſolutionem, & elucidationem neceſſarijs.

Liber quintus, *De Oratione*, Dominicæ Orationis breuem explicationem continet.

Hoc Opere, quod Eccleſiæ, Sediſque Apoſtolicæ iudicio, & correctioni humili deuotione ſubijcio, cum fruentur Eccleſiaſtici Religioſique Viri, in ſuis, amabo, Sacrificijs, & orationibus Auctorem Deo commendent, Piorum ſuffragijs maximè indigentem.

APPRO-

APPROBATIO REGII
Librorum Cenſoris.

LEgi Theologiam Dogmaticam & Moralem Auctore R. P. NATALI ALEXANDRO in Sacra Facultate Pariſienſi Doctore Theologo . Datum Pariſiis in Sorbona die 18. Septembris 1692. PIROT.

APPROBATIO DE N. PETIT-PIED
Doctoris ac Socij Sorbonici, Canonici Pariſienſis.

INtegritate Fidei ac Morum nihil habet charius Eccleſia Catholica , nec quidquam eſt in quo eruditi viri tempus ,& labor vtiliùs impendi poſſe videantur , quam vt Fidei puritatem aduerſus Hæreticos , Morum ſanctitatem aduersùs impios defendat . Alterum iam ſumma perſpicuitate ac vbertate præſtitit *Magiſter* NATALIS ALEXANDER ex Ordine Prædicatorum Facultatis Pariſienſis Doctor Theologus , ſiue dum Scripturæ Sacræ , quæ prima fidei regula eſt, præcipuas difficultates explanauit , ſiue dum Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Opus immenſum, & arduum perfecit , atque Eccleſiæ Traditiones , quæ altera fidei regula eſt , doctrinamque Sanctorum Patrum vindicauit , ac varijs ſubinde ſæculis emergentes in Eccleſia hæreſes inuicta eruditione confutauit . Alterum verò plenè iam aſſequitur hoc Opere præſtantiſſimo , in quo Theologiæ Moralis Quæſtiones implicitas & periculoſas nec immiti ſeueritate , nec indulgentia molliori , ſed irreprehenſibili quadam doctrinæ integritate pertractauit . Acceſſit ea grauitas rerum, quæ vel doctiſſimos quoſque poſſit erudire , ea verò methodi ſimplicitas ac facilitas, quæ imperitos etiam ac rudes alliciat , iuuet & ad omne opus bonum informet . Ea autem Theologiæ pars quæ Mores ſpectat difficultatis plurimùm habet, & laboris . Hac debellandi ſunt non palam pugnantes Hæretici , ſed latentes Impij , qui prauitatem ſuam cum arte diſſimulant , & affectus ſuos ac cupiditates ſpecie quadam affectata rectitudinis contegunt . Vnde ſi plus roboris habet illa prior in hæreticos victoria ; habet hæc in impios plus artis , plus conſilij , plus induſtriæ . Deſiderauerat ALEXANDER VII. Summus Pontifex Morum Regulas ab aliquo ex Ordine Dominicanorum Theologo explicari : quid ei iam ſupereſſet optandum , cum vota ſua ſanctiſſima iam cumulata intelligeret hoc Opere , quod Deo gratum , Eccleſiæ vtile , ac proinde luce publica digniſſimum eſſe iudicamus ? Datum Pariſijs in Ædibus Beatæ Mariæ , Kalendis Septembris , anno Domini 1693.

NICOLAVS PETIT-PIED Doctor Theologus, Socius Sorbonicus, Canonicus Pariſienſis.

APPROBATIO ALTERA.

EGo infraſcriptus in Sacra Facultate Pariſienſi Doctor Theologus , legi Librum cui titulus eſt, *Theologia Dogmatica & Moralis* , *&c.* Auctore R. P. NATALI ALEXANDRO in Sacra Facultate Pariſienſi Doctore Theologo , in quo nihil Fidei, Chriſtianæque Morum Diſciplinæ contrarium deprehendi , immò Eccleſiæ vtile futurum cenſeo . Datum Pariſijs die 11. Septembris 1693.
F. GABRIEL DES LONDES.

NOI REFORMATORI
Dello Studio di Padoua.

HAuendo veduto per la Fede di reuiſione , & approbatione del P. F. Antonio Leoni Inquiſitore nel Libro intitolato *Theologia Dogmatica, & Moralis &c.* AVCTORE F. NATALI ALEXANDRO ORDINIS PRÆDICATORVM , non eſſerui cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica , & parimenti per atteſtato del Segretario noſtro niente contro Prencipi , & buoni coſtumi, concediamo licenza, che poſſi eſſere ſtampato da Nicolò Pezzana, oſſeruando gl' ordini in materia di Stampe , & preſentando le ſolite copie alle publiche Librarie di Venetia , & di Padoua .

Data li 24. Maggio 1697.

(*Aſcanio Giuſtinian II. Cau. Reform.*
(
(*Franceſco Cornaro Proc. Reform.*

Agoſtino Gadaldini Segretario.

SE-

SERIES TRACTATUUM.

I. De Fide, & Symbolo.
II. De Sacramentis in genere, item de Baptiſmo, & confirmatione.
III. De Sacramento Euchariſtiæ.
IV. De Pœnitentia.
V. De Cenſuris, Indulgentijs, extrema-vnctione, & Ordine.
VI. De Beneficijs, de Symonia, de Horis Canonicis, & de Matrimonio.
VII. De Peccatis, Pars Prima.
VIII. De Peccatis, Pars Secunda. Vbi de Vſura. Item de Virtutibus.
IX. De Decalogo, Pars Prima.
X. De Decalogo, Pars Secunda. Item de Oratione Dominica.

THEO-

Digitized by Google

THEOLOGIÆ DOGMATICÆ ET MORALIS,

Secundùm ordinem Catechiſmi Concilij Tridentini,

LIBER PRIMVS.

DE FIDE, ET SYMBOLO.

CVm fides ſpiritalis ædificij ſit fundamentum, iodeque exordium ſumat Chriſtianæ Religionis inſtitutio, ab eâ quoque Theologia noſtra exordium ſumat oeceſſe eſt. *Hac enim duce ad cognitionem Dei*, rerúmque diuinarum, accuratam peruenimus, ad quas humana ratio tam propriâ infirmitate, quàm congenitis ex primi hominis peccato tenebris impar, cæcutit, varijſque erroribus implicatur, niſi fidei lumine colluſtretur. Hinc homines qui ſolo lumine naturali Deum cognoue-
Rom. 1. runt, & fide deſtituti, non ſicut Deum glorificauerunt, *ſine Deo in hoc mundo* fuiſſe, Apoſtolus aſſerit. Hinc etiam *S. Hilarius* Libro 4. *De Trinitate* ſcribit: *Non ſubeunt ingenia noſtra in cœleſtem ſcientiam, neque incomprehenſibilem virtutem ſenſu aliquo infirmitas noſtra concipiet. Ipſi Deo de ſe credendum eſt, & ijs quæ cognitioni noſtræ tribuit, obſequendum*. Et Libro 5. *A Deo diſcendum eſt, quid de Deo intelligendum ſit: quia nonniſi ſe auctore cognoſcitur*.

QVÆSTIO I.

De Fide.

ARTICVLVS I.

Quid ſit fides?

FIdes vulgò definitur *Donum Dei*, ſeu *Virtus à Deo infuſa, cuius lumine mens hominis illuſtrata, firmiter aſſentitur ijs omnibus, quæ Deus reuelauit, & nobis per Eccleſiam ſuam credenda propoſuit, ſiue illa ſacris Litteris expreſſa ſint, ſiue non ſint*.

1 Dicitur *Donum Dei*, qua in re cùm cæteris Virtutibus Theologicis, Spe ſcilicet ac Charitate, conuenit, immò cum omnibus virtutibus infuſis, ac donis Spiritus Sancti, quæ pariter Dei dona ſunt. Fidem autem eſſe Dei donum, etiam quando charitatis conſortio deſtituta eſt, dogma eſt Catholicum, Scripturæ ſacræ teſtimonijs firmatum Ioannis 6 *Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille*. Ad Rom. 12 *Alij datur fides in eodem Spiritu*. Ad Philipp. 2. *Gratiâ eſtis ſaluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei donum eſt*. Ad Philipp. 1. *Vobis donatum eſt pro Chriſto non ſolùm vt in eum credatis, ſed etiam vt pro illo patiamini*. Et Act. 16. de Lydia purpuraria dicitur: *Cuius Dominus aperuit cor intendere his quæ à Paulo dicebantur*. Hinc Pelagianorum hæreſim, aſſerentium, fidem homini ex ſeipſo eſſe, proprijſque viribus, ſine Dei gratiâ Euangelicæ prædicationi conſentire illum poſſe & Semipelagianorum, dicentium, Gratiam interiorem non eſſe neceſſariam ad initium fidei, grauiſſimis argumentis confutarunt *S. Auguſtinus* Libro. *De Prædeſtinatione Sanctorum, & Epiſtola ad Vitalem*, & *S. Proſper* in Libris *contra Collatorem*, in Reſponſis ad *Capitula Gallorum*, & ad *Excerpta Genuenſium*. Vtitur autem *S. Auguſtinus* ad hunc profligandum errorem inuictiſſimâ probatione ex Eccleſiæ precibus petitâ, quæ pro infidelibus Deum orat vt conuertantur ad fidem; & pro eorum conuerſione gratias agit. Eaſdem hæreſes damnauerunt Affricana Concilia, & Arauſicanum ſecundum Canonibus 5. 6 7 & 8 ac demum Tridentinum Seſſione 6 Canone 3. cuius hæc ſunt verba: *Si quis dixerit, ſine præueniente Spiritûs ſancti inſpiratione, atque eius adiutorio, hominem credere, ſperare, diligere, aut pœnitere poſſe ſicut oportet, vt ei iuſtificationis gratia conferatur, Anathema ſit*.

2 Diuino iſto lumine mens hominis illuſtratur, quia *Si opertum eſt Euangelium, in ijs qui pereunt eſt opertum; in quibus Deus huius ſæculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Chriſti, qui eſt imago Dei. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, ipſe illuxit in cordibus noſtris, ad illuminationem ſcientiæ claritatis Dei, in facie Chriſti Ieſu*; (inquit Apoſtolus 2. ad *Corinthios* Cap. 4)

3 Eo lumine fit vt mens hominis firmiter aſſentiatur ijs quæ Deus reuelauit. Cùm enim fides non ſenſuum experientiâ, non coniecturis, non ratione humanâ, ſed Dei reuelantis auctoritate nitatur, primæ ſcilicet ad ſupremæ veritatis, quæ nec fallere poteſt, nec falli; poſtulat in aſſentiendo firmitatem, quæ omnem prorſus hæſitationem excludat. Quantumuis igitur ſenſui, vel rationi contraria videantur, quæ fide ſuſcipiuntur, illis tamen citra dubitationem aſſentiendum, & intellectus omnis in *captiuitatem*, redigendus eſt *in obſequium Chriſti*, apud 2. Cor. 10.
quem *non eſt* difficile, nedum *impoſſibile omne verbum*. Hinc *S. Baſilius* Sermone. *De vera ac pia Fide*, ita fidem definit: *Fides eſt aſſentiens approbatio ſine vlla hæſitatione de eorum veritate, quæ diuino munere ſunt propoſita*.

Firmitatem illam explicat magis Apoſtolus, fidem ita definiens, Epiſt. ad Hebræos cap. 11. *Eſt autem fides ſperandarum ſubſtantia rerum, argumentum non apparentium*. Dicitur enim ſubſtantia rerum ſperandarum, quia aſſenſus eſt adeò certus ac firmus, vt eas

tes, quæ à nobis ſperantur, etſi adhuc futuræ ſint, & in exſpectatione poſitæ, perinde tamen atque ſi præſentes eſſent, iamque in rerum natura ſubſiſterent, nobis exhibeat. Efficit enim vt nihilò magis de myſterijs à ſenſu remotis dubitemus, quam ſi vel oculis conſpecta; vel ratione comprehenſa eſſent; immò de alijs multò certiores ſimus, quam de his, quæ nobis ſenſuum experientiâ, vel ratione perſuadentur. Dicitur *argumentum non apparentium*, id eſt oſtenſio, & demonſtratio rerum, quæ non videntur: quia eas, tametſi obſcuras, & ineuidentes, tam certò tamen oculis mentis noſtræ repræſentat, quàm ſi vel corporis oculis conſpicerentur, vel humanæ ſcientiæ rationibus comprehenſæ intelligerentur.

4 Fides igitur non eſt opinio, non eſt æſtimatio, quo modo eam definiebat *Petrus Abailardus*, quem propterea *S. Bernardus*, grauiter reprehendit, ac refellit Epiſtola 190. ſeu Tractatu *De erroribus Petri Abailardi* in Concilio Senonenſi damnatis, ad *Innocentium II.* Pontificem Maximum, Cap. 4. *Abſit*, inquit, *vt putemus in fide, vel ſpe noſtra aliquid, vt is putat, dubia æſtimatione pendulum, non magis totum quòd in ea eſt, certa ac ſolida veritate ſubnixum, oraculis, & miraculis diuinitus perſuaſum, ſtabilitum, & conſecratum partu Virginis, ſanguine Redemptoris, gloria Reſurgentis. Teſtimonia iſta credibilia facta ſunt nimis. Si quo minùs, ipſe poſtremò Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro, quod filij Dei ſumus. Quomodo ergo fidem quis audet dicere æſtimationem, niſi qui Spiritum iſtum nondum accepit, qui ne Euangelium aut ignoret, aut fabulam putet?* Scio cui credidi; & certus ſum, *clamat Apoſtolus: & tu mihi ſubſibilas: Fides eſt æſtimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil eſt certius. Sed Auguſtinus aliter. Fides, ait, non coniectando, vel opinando habetur in corde in quo eſt, ab eo cuius eſt, ſed certa ſcientia, acclamante conſcientia. Abſit ergo, abſit, vt hos fines fides habeat Chriſtiana. Academicorum ſunt iſtæ æſtimationes, quorum eſt dubitare de omnibus, ſcire nihil. Ego verò ſecurus in Magiſtri Gentium ſententiam pergo, & ſcio, quoniam non confundar. Placet mihi, fateor,*
„ *illius de fide diffinitio.* Fides eſt, *ait*, ſubſtantia rerum
„ ſperandarum, argumentum non apparentium. *Sub-*
„ *ſtantia, inquit, rerum ſperandarum, non inanium phantaſia coniecturarum. Audis ſubſtantiam, non licèt tibi in fide putare, vel diſputare pro libitu, non hac illacque vagari: per inania opinionum, per deuia errorum. Subſtantiæ nomine aliquid tibi certum fixumque præfigitur; certis clauderis finibus, certis limitibus coarctaris; non eſt enim fides æſtimatio, ſed certitudo.* Hæſitationem igitur excludit prorſus omnem. Vnde *S. Iacobus* Epiſt. cap. 1. *Poſtulet autem*, inquit, *in fide nihil hæſitans; qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur.*

5 Vt ab opinione, & æſtimatione, ſic etiam à ſcientia fides diſcernitur: quia diuinum illud fidei lumen rebus credendis perſpicuitatem non affert. Eſt enim fides rerum, quæ non videntur. Vnde rurſus Apoſtolus 1. ad Corinthios 13 ait: *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Hinc *S. Auguſtinus* Tra-
Ioan. 8. 32. ctatu 40 in Ioannem, explicans illa Chriſti verba, *Et cognoſcetis veritatem*, ait: Nonne veritatem cognouerant, quando Dominus loquebatur? Si non cognouerant, quomodo crediderunt? *Non quia cognouerunt crediderunt, ſed vt cognoſcerent crediderunt. Credimus enim vt cognoſcamus, non cognoſcimus vt credamus. Quod enim cognituri ſumus, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Quid eſt enim fides, niſi credere quòd non vides? Fides ergo eſt quòd non vides credere, veritas*
Ioan. 14. 29 *quod credidiſti videre.* Et tractatu 79. explicans hęc Chriſti verba: *Et nunc dixi vobis priùs, quam fiat, vt cùm factum fuerit, credatis*, ait. *Quid eſt hoc, cum magis homo credere debeat, antequam fiat id quod credendum eſt? Hæc eſt enim laus fidei, ſi quod creditur, non videtur. Nam quid magnum eſt, ſi creditur quod videtur, ſecundum illam eiuſdem Domini ſententiam, quando Diſcipulum arguit dicens:* Quia
Ioan. 20. vidiſti, credidiſti; beati qui non viderunt, & crediderunt? *Et neſcio verum credere dicendus eſt quiſque quod videt. Nam*
„ *ipſa fides, in Epiſtola quæ dicitur ad Hebræos ita, eſt defi-*
„ *nita: Eſt autem fides ſperantium ſubſtantia, conuictio re-*
„ *rum quæ non videntur. Quapropter ſi fides eſt rerum, quæ creduntur, eademque fides earum eſt quæ non videntur, quid*
„ *ſibi vult quòd Dominus ait.* Et nunc dixi vobis priùs
„ quàm fiat, vt cùm factum fuerit, credatis? *Nonne potiùs dicendum fuit. Et nunc dixi vobis priùs quàm fiat, vt credatis, quod cum factum fuerit, videritis? Nam & ille cui dictum eſt.* Quia vidiſti, credidiſti, *non hoc credidit quod vidit; ſed aliud vidit, aliud credidit: Vidit enim hominem, credidit Deum. Cernebat quippe atque tangebat carnem viuentem, quam viderat morientem: & credebat Deum in carne ipſa latentem. Credebat ergo mente quod non videbat, per hoc quod ſenſibus corporis apparebat. Sed etſi dicuntur credi quæ videntur, ſicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe credidiſſe: Non tamen ipſa eſt quę in nobis ædificatur fides, ſed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis, vt ea credantur quæ non videntur. Quocirca quod Dominus ait.*
Et nunc dixi vobis priùs quàm fiat, vt cùm factum „
fuerit, credatis: *illud vtique dicit*, cum factum fue- „
rit, *quod eum viſuri erant poſt mortem viuentem, & ad Patrem aſcendentem: quo viſo illud futuri erant credituri, quod ipſe eſſet Chriſtus Filius Dei viui, qui potuit hoc facere cùm prædixiſſet, & prædicere antequam faceret: crediturè autem hoc non fide noua, ſed aucta; aut certè cum mortuus eſſet defecta, cum reſurrexiſſet refecta. Neque enim eum Dei Filium non ante credebant: ſed cùm in illo factum eſſet, quod ante prædixit, fides illa quæ tunc, quando illis loquebatur, fuit parua, & cùm moreretur pene iam nulla, reuixit, & creuit.* Hinc denique vulgatum illud *S. Gregorij Magni*, Homilia 26. *Quæ apparent, iam fidem non habent, ſed agnitionem. Nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.*

6 Fide diuinâ illis omnibus aſſentimur, quæ Deus reuelauit, ſiue præterita ſint, ſiue præſentia, ſiue futura: Illiſque firmiter aſſentiendi vnica ratio eſt diuina auctoritas. Et hac præcipuè cogitatione munire ſe debet animus Chriſtianus aduersùs omnem carnis cogitationem, quæ vel contraria ſuggerit, vel Religionis veritatem in dubium vocat; Dei voces eſſe quæcumque fides loquitur, vt docet Apoſtolus 1. ad Theſſal. 15. *Cum*, inquit, *accepiſſetis à nobis verbum auditus Dei, accepiſtis illud non vt verbum hominum, ſed ſicut verè eſt verbum Dei.*

7 Quæ autem Deus nobis reuelauit, ea per Eccleſiam ſuam nobis credenda propoſuit, ac proponit. Illi namque credidit depoſitum fidei, de quo Apoſtolus ad *Timo-*
motheum ſcribens, ait: *O Timothee, depoſitum cuſtodi, de-* 1. Tim. 6.
uitans profanas vocum nouitates. Eius definitiones oracu-
lorum inſtar Fidelibus omnibus eſſe debent, cum ſit *Co-* 1. Tim. 3.
lumna, & firmamentum veritatis. In eius auctoritate acquieſcendum eſt, cum à Chriſto gubernata, qui cum ea ſe futurum promiſit *vſque ad conſummationem ſæculi*, & à Spiritu Sancto perenniter illuminata, deficere aut errare non poſſit. Igitur qui illam audit, Chriſtum audit, & Spiritum Sanctum per eam loquentes: qui illam ſpernit, eíque reſiſtit, ſpernit Chriſtum, & Spiritum Sanctum per eam loquentes. Deus enim qui *multifariam multiſque modis locutus eſt nobis in Prophetis, & nouiſſimè locutus eſt nobis in Filio*, nunc Filij ſui verbum nobis proponit per *Eccleſiam*, quam proindè *qui non audierit*, habendus
eſt, ex Chriſti ſententiâ, *vt ethnicus & publicanus.* Hinc Matth. 18.
S. Auguſtinus Libro *contra Epiſtolam Manichæi*, Cap. 5. ait: *Ego verò Euangelio non crederem, niſi me Catholicæ Eccleſiæ commoueret auctoritas.*

8 Omnibus porrò, quæ Deus nobis reuelauit, & per Eccleſiam ſuam credenda propoſuit, per fidem aſſentimur, ſiue illa ſacris Litteris expreſſa ſint, ſiue non ſint. Eorum enim quæ credenda ſunt, & ad Catholicæ Religionis dogmata pertinent, quædam in Scripturis ſacris diſertè ſunt expreſſa, cuiuſmodi ſunt, Deum eſſe trinum & vnum, Filium Dei factum eſſe hominem, pro nobis mortuum eſſe, reſurrexiſſe, in cœlum aſcendiſſe, mortuos omnes ad vitam excitandos eſſe, hominem ex aqua & Spiritu ſancto in Baptiſmo regenerari, totum Chriſtum in Euchariſtia realiter contineri, & alia ad genus Religionis noſtræ veneranda Myſteria. Quædam non ſunt diſertè, & explicitè in ſacris Scripturis exarata, quæ nihilominus Fide diuina credenda ſunt, quia ex Apoſtolorum Traditione illa accepit Eccleſia; diuinaq; illa Dogmata, quorum fidelis cuſtos eſt, ac Magiſtra, ſuis Chriſtique alumnis credenda proponit, cuiuſmodi ſunt, Beatæ Mariæ Matris Dei Virginitas perpetua, Baptiſmus infantium, ſacrarum Imaginum cultus, Librorum Scripturæ ſacræ numerus, & illorum quos præ manibus habemus, authentica veritas ac diuina inſpiratio, ſigni Crucis in frontibus Chriſtianorum religioſa, & ſalutaris impreſſio, &c.

A R-

ARTICVLVS II.

Quibus fundamentis, ac principijs Fides nitatur?

FIdes verbo *Dei*, vt principio, & fundamento vnico nititur, quod inconcuſſum eſt, adeò vt ei falſum ſubeſſe non poſſit; quia *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur: Eſt enim Deus verax, omnis autem homo mendax. Et impoſſibile eſt mentiri Deum.* Quamobrem nec per ſe, nec per alios fallere, vti nec falli poteſt.

Num. 23. Ioan. 1. Hebr. 6.

Duplex Fidei principium ac fundamentum, Scriptura ſacra, & Traditio.

Duplex eſt verbum Dei; aliud *ſcriptum*, aliud *traditum*. Scriptum, Veteris Nouique Teſtamenti Libris continetur. Traditum, ipſius Chriſti ore ab Apoſtolis acceptum, aut ab ipſis Apoſtolis Spiritu Sancto dictante, quaſi per manus traditum, ad nos vſque peruenit.

Scriptura ſacra Traditionis neceſſitatem, Traditio Scripturæ veritatem oſtendit. *Omnis Scriptura diuinitus inſpirata, vtilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia, vt perfectus ſit homo Dei, ad omne opus bonum inſtructus;* (inquit Apoſtolus 1. ad *Timotheum* 3.) *Omnis Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata eſt aliquando Prophetia, ſed Spiritu ſancto inſpirati, locuti ſunt ſancti Dei homines;* (inquit *S. Petrus* Epiſt. 2. cap. 1.) *Laudo vos, fratres* (inquit S. Paulus 1. Corinth. 11.) *quod per omnia mei memores eſtis, & ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Quo ex loco *S. Baſilius* Libro *de Spiritu ſancto*, cap. 29. colligit, *Apoſtolicum eſſe, etiam non ſcriptis Traditionibus inhærere.* Et *S. Epiphanius*, Hæreſi 61. *Sed & Traditione quoque opus eſt, neque enim ex Scripturis peti poſſunt omnia. Idcircò alia ſcripto; traditione alia ſanctiſſimi Apoſtoli reliquerunt.*

Ait item Apoſtolus 2. ad Theſſalonicenſes cap. 2. *Itaque, fratres, ſtate, & tenete Traditiones, quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per Epiſtolam noſtram.* Ex quo loco *S. Ioannes Chriſoſtomus*, Homilia 4. in illam Epiſtolam, ait eſſe perſpicuum, quod Apoſtoli. *Non omnia tradiderunt per Epiſtolam, ſed multa etiam ſine ſcriptis: & ea quoque ſunt fide digna. Quamobrem*, inquit, *Eccleſiæ quoque Traditionem cenſeamus eſſe fide dignam. Eſt Traditio: Nihil quæras amplius.*

De Traditionibus, earumque neceſſitate, & auctoritate vberrimè diſſeruimus aduersùs veteres ac recentiores Hæreticos Diſſertatione 16. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi 2. Sufficiat Eccleſiaſticis Viris qui in Seminarijs erudiuntur, illud ſacri Concilij Tridentini Decretum, Seſſione 4. *Sacroſancta Synodus Orthodoxorum Patrum exempla ſecuta, omnes Libros tam Veteris, quàm Noui Teſtamenti, cum vtriuſque vnus Deus ſit auctor, nec non Traditiones ipſas, tum ad fidem, tam ad mores pertinentes, tanquàm, vel ore tenus à Chriſto, vel à Spiritu ſancto dictatas, & continua ſucceſſione in Eccleſia Catholica conſeruatas, pari pietatis affectu ac reuerentia ſuſcipit, & veneratur.*

Qui Libri ſacri?

2 Libri illi ſacri ſunt, ac diuini, qui in Eccleſiæ Canone, vt ſacri, diuinique, ſiue vt genuini Scripturæ Sacræ Libri recenſentur à *S. Hieronymo* in Epiſt. *ad Paulinum*, & in Prologo Galeato, *Innocentio I.* Pontifice Maximo in Epiſtola ad *Exuperium* Toloſanum Epiſcopum, *S. Auguſtino* Libro 2. *de Doctrina Chriſtiana* cap. 8. & Lib. 15. *de Ciuitate Dei*, cap. 25. Concilio Carthaginenſi. 3. Canone 47. *Gelaſio* 1. in Concilio Romano, *Eugenio IV.* in Decreto pro inſtructione Armenorum, & Concilio Tridentino Seſſione 4. numeroſiores, & maioris auctoritatis Eccleſias, Romanam præſertim, Africanam, & vniuerſam Eccleſiam Occidentalem, apud quam Traditionis Apoſtolicæ depoſitum incorruptum ſeruatum eſt, ſequuto; (vt de alijs Patribus, & Concilijs nihil dicam impræſentiarum) Libri illi vocantur Canonici, quia in Eccleſiæ Canone recenſentur, & in auctoritatem ab Eccleſia recepti ſunt, tanquàm inſpirante Spiritu-Sancto, ab hominibus Dei conſcripti.

Alij ſunt Legales, alij Hiſtorici, alij Prophetici, alij Morales.

Libri Legales Veteris Teſtamenti, ſunt *Pentateuchus*, ſeu Libri quinque Moyſi, ideſt, *Geneſis*, *Exodus*, *Leuiticus*, *Numeri*, *Deuteronomium*:

Hiſtorici, *Ioſue*, *Iudicum*, *Ruth*: quatuor *Regum*, duo *Paralipomenon*: *Eſdræ* primus, & ſecundus, qui dicitur *Nehemiæ*: *Tobias*, *Iudith*, *Eſther*, *Iob*: *Duo Machabæorum*, *primus & ſecundus*.

Prophetici ſunt, *Pſalterium Dauidicum, centum quinquaginta Pſalmorum*, quatuor Prophetæ Maiores, ſcilicet, *Iſaias*, *Ieremias* cùm *Baruch*, *Ezechiel*, *Daniel*: & duodecim Prophetæ Minores, ſcilicet, *Oſee*, *Ioel*, *Amos*, *Abdias*, *Ionas*, *Michæas*, *Nahum*, *Habacuc*, *Sophonias*, *Aggæus*, *Zacharias*, *Malachias*.

Morales ſunt, *Prouerbia Salomonis*, *Eccleſiaſtes*, *Canticum Canticorum*. Liber *Sapientiæ*, & *Eccleſiaſticus*.

Legales Noui Teſtamenti ſunt, *quatuor Euangelia*, *ſecundùm Matthæum*, *Marcum*, *Lucam*, *& Ioannem*. Hiſtoricus eſt Liber *Actuum Apoſtolorum*, à Luca Euangeliſta conſcriptus.

Propheticus vnicus eſt, ſcilicet, *Apocalypſis Ioannis Apoſtoli*.

Morales ſunt, quatuordecim Epiſtolæ Pauli Apoſtoli: *ad Romanos*, *duæ ad Corinthios*, *ad Galatas*, *ad Epheſios*, *ad Philippenſes*, *ad Coloſſenſes*, *duæ ad Theſſalonicenſes*, *duæ ad Timotheum*, *ad Titum*, *ad Philemonem*, *ad Hebræos*: *Petri Apoſtoli duæ*: *Ioannis Apoſtoli tres*: *Iacobi Apoſtoli vna*: *Iudæ Apoſtoli vna*.

Si quis autem Libros ipſos integros cum omnibus ſuis partibus, prout in Eccleſia Catholica legi conſueuerunt, & in veteri Vulgata Latina Editione habentur, pro Sacris & Canonicis non ſuſceperit, & Traditiones prædictas ſciens & prudens contempſerit; Anathemate percellitur à Concilio Tridentino Seſſione 4.

Scripturæ ſacræ Verſiones.

3 Sacrorum Librorum, plerique Hebraicè, quidam Chaldaicè, alij Græcè ſcripti ſunt. Eorum qui Hebraicè ſunt ſcripti, plures editæ ſunt Verſiones: omnium celeberrima fuit, Eccleſiæque veteris vſu conſecrata Verſio Græca Legis, & Prophetarum à 70. Interpretibus adornata Omnium Veteris Nouique Teſtamenti Librorum plures etiam Verſiones Latinę factę ſunt. Celeberrima eſt ea quæ *Vulgata* nuncupatur, qua tota Eccleſia Latina vtitur. Hanc verſionem, *quæ longo tot ſæculorum vſu in ipſa Eccleſia probata eſt, in publicis lectionibus, diſputationibus, prædicationibus, & expoſitionibus, pro authentica habendam*, Concilium Tridentinum ſtatuit ac declarat; *& vt nemo illam reijcere quouis prætexta audeat, vel præſumat*: quo Decreto non derogat fontibus Hebraicis, & Græcis, ex quibus Vulgata illa Verſio expreſſa eſt, ſed cæteris Verſionibus Latinis anteponendam, ſolamque inter eas declarat authenticam, vt proinde ex Scriptura Sacra ſecundùm illam Verſionem Fidei controuerſiæ dirimi, hominumque mores in Chriſtianæ Legis diſciplinâ informari valeant.

Scripturæ ſacræ interpretatio.

4 Ad Scripturæ ſacræ intelligentiam, & interpretationem non ſufficit priuatus cuiuſque hominis ſpiritus. Solo enim Spiritu Dei haberi poteſt intelligentia verbi Dei: Spiritus autem Dei ſibi ipſi contrarius eſſe non poteſt. Porro contrarios ſenſus teſtimonijs ſacrarum Scripturarum in grauiſſimis Fidei controuerſijs attribuunt Catholici, & Hæretici: ipſique Hæretici, pro ſuæ quiſque cauſæ ſtudio, varios, & repugnantes ſenſus eidem Scripturæ loco affingunt: quanam ergo ratione verus ac legitimus à falſo, & peregrino diſcerni poterit? Lutheranus perinde ac Caluiniſta Spiritum Dei ſe habere gloriabitur: Socinianus æquè ac Catholicus. Et quis probabit ſpiritus, ſi ex Deo ſint? Quinam erit controuerſiarum finis, niſi ad Eccleſiam deferantur, quæ viſibilis eſſe (talem enim iudicem eſſe oportet) Chriſtique auctoritate donata, & Spiritus-Sancti lumine nunquam ipſi defuturo illuſtrata? Certè ſi

in Republica cuique Leges interpretari proprio iudicio non licet, ſed ſi quid in illis occurrit ambiguum atque obſcurum, publicâ auctoritate illud exponi neceſſe eſt; licebitne in Eccleſia priuato iudicio Scripturam diuinam, Deique Legem exponere? Abſit. Iudex itaque controuerſiarum Fidei, ſenſuſque veri ac genuini Scripturæ ſacræ, eſt Eccleſia. Hoc verò in iudicio Regulam aliquam ſequatur oportet, eamque planè diuinam. Regula illa non eſt ſola Scriptura ſacra, de cuius ſenſu controuerſia frequenter mouetur: Traditio igitur in ſubſidium accedit, Eccleſiáque indicat de Fidei controuerſijs ſecundùm doctrinam, quam ipſa *ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo accepit*, vt loquitur *Tertullianus*. Hinc Chriſtiani Antiocheni ortâ controuerſia de neceſſitate Circumciſionis, & ceremoniarum Legis Moſaycæ, non priuato ſpiritu diſcreuerunt veritatem prædicationis Pauli, & Barnabæ, negantium eſſe neceſſarias ad ſalutem à ſententia Phariſæorum recens conuerſorum ad Fidem, qui id aſſerebant: ſed ad Apoſtolos, & Seniores hanc referri controuerſiam neceſſe fuit, quorum iudicio in Concilio Hieroſolymitano finita eſt, (Actorum 15)

Obſcuri ergo Scripturæ loci per alios Scripturæ locos clariores, & ſecundùm Traditionem, ſenſumque Eccleſiæ ſunt explicandi, ac religiosè ſeruanda eſt Regula à ſacra Synodo Tridentina præſcripta, Seſſione 4. decernente: *Vt nemo ſuæ prudentiæ innixus, in rebus Fidei, & morum, ad ædificationem Doctrinæ Chriſtianæ pertinentium, ſacram Scripturam ad ſuos ſenſus contorquens, contra eum ſenſum quem tenuit, & tenet ſancta Mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu, & interpretatione Scripturarum ſacrarum, aut etiam contra vnanimem conſenſum Patrum, ipſam Scripturam ſacram interpretari audeat, etiam ſi huiuſmodi interpretationes nullo vnquam tempore in lucem edendæ forent.*

Vnde traditio innoteſcit?

V. Eccleſiaſticam Traditionem nobis manifeſtant, vel concors Patrum Doctrina, vel Eccleſiæ oracula, quorum alia edita ſunt à Romanis Pontificibus controuerſias Fidei finientibus ex Romanæ Eccleſiæ omnium *Maximæ, & antiquiſſimæ* ſenſu, in quâ ea *quæ eſt ab Apoſtolis Tradita, & annuntiata hominibus fides per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenit vſque ad nos. Ad hanc enim Eccleſiam, propter potentiorem principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt eos qui ſunt vndique Fideles, in qua ſemper conſeruata eſt ea quæ eſt ab Apoſtolis Traditio*, vt loquitur S. Irenæus Libro 3. aduersùs Hæreſes, cap. 3. Alia verò à Concilijs Generalibus in Spiritu Sancto legitimè congregatis, quæ ſunt *Repreſentationes totius nominis Chriſtiani*. Quorum quidem tanta eſt auctoritas in Fidei controuerſijs dirimendis, conuocante, præſide, & confirmante Romano Pontifice, quem *vt caput membris*, venerando cœtui ſuo præfuiſſe Chalcedonenſis Concilij Patres ad *S. Leonem* ſcribentes teſtantur; vt *S. Gregorius Magnus*, ea ſe ſicut quatuor Euangilia venerari, & ſuſcipere ſit profeſſus Libro 1. Epiſtola 24. *Quia*, inquit, *corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem, ſicut ſancti Euangelij quatuor Libros, ſic quatuor Concilia ſuſcipere, & venerari me fateor, Nicænum ſcilicet, in quo peruerſum Arij Dogma deſtruitur: Conſtantinopolitanum quoque, in quo Eunomij, & Macedonij error conuincitur: Epheſinum etiam primum, in quo Neſtorij impietas iudicatur: Chalcedonenſe verò, in quo Eutychis, Dioſcorique prauitas reprobatur: tota deuotione complector, integerrima approbatione cuſtodio: Quia in his velut in quadrato lapide, ſanctæ Fidei ſtructura conſurgit, & cuiuslibet vitæ atque actionis norma conſiſtit. Quiſquis eorum ſoliditatem non tenet, etiamſi lapis eſſe cernitur, tamen extra ædificium iacet. Quintum quoque Concilium pariter veneror.·. Cunctas verò quas præfata veneranda Concilia perſonas reſpuunt, reſpuo: Quas venerantur, amplector: Quia dum vniuerſali ſunt conſenſu conſtituta, ſe & non illa deſtruit, quiſquis præſumit aut ſoluere quos ligant, aut religare quos ſoluunt. Quiſquis ergo aliud ſapit, Anathema ſit*. Hæc S. Gregorius, de Concilijs Generalibus ad ſua vſque tempora celebratis. Cæterorum porrò, ſiue in Oriente, ſiue in Occidente deinde celebratorum, par eſt auctoritas, in Dei verbo fundata, Matth 18 *Vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, illic ego in medio illorum ſum*. Et Act. 15. Apoſtoli in Concilio congregati aiunt: *Viſum eſt Spiritui Sancto, & nobis*.

ARTICVLVS III.

De Fidei neceſſitate ad ſalutem.

1 FIdem ad ſalutem conſequendam eſſe neceſſariam, nemo iure dubitabit, cum ſcriptum ſit ad Hebræos 9. *Sine Fide impoſſibile eſt placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit*. Chriſti etiam Domini aperta ſententia eſt (Marci vlt.) *Qui non crediderit, condemnabitur*. Et Ioan. III. *Qui non credit, iam iudicatus eſt, quia non credit in nomine vnigeniti Filij Dei*. Hinc Clemens Alexandrinus Lib 7. *Stromatum*, Fidem vocat *primam ad ſalutem inclinationem*; S. Cyrillus Alexandrinus Lib. 4. in Ioannem, ipſam appellat *ianuam & viam vitæ*; S. Hieronymus in cap. 3. Epiſtolæ ad Galatas, ipſam nuncupat *principium & originem fiduciæ & acceſſus ad Deum*; S. Auguſtinus Lib. *De Prædeſtinatione Sanctorum*, cap. 7. donum Dei quo cætera impetrantur: *Ex Fide*, inquit, *dicit*, Apoſtolus, *iuſtificari hominem, non ex operibus, quia ipſa prima datur, ex qua impetrentur cætera, quæ propriè opera nuncupantur, in quibus iuſtè viuitur*. Ipſam item vocat initium hominis Chriſtiani, Libro *De dono perſeuerantiæ*, cap. 2. *Quod enim eſt*, inquit, *initium veriùs Chriſtiano, quàm credere in Chriſtum?* Fidem denique ſpiritalis ædificij fundamentum appellat Sermone 27. aliàs de *De verbis Apoſtoli* 20. cap. 1. *Domus Dei* (inquit) *credendo fundatur, ſperando erigitur, diligendo perficitur*. Per Fidem autem nos iuſtificari dicit Apoſtolus, *Quia Fides eſt humanæ ſalutis initium, fundamentum, & radix omnis iuſtificationis*; vt explicat Concilium Tridentinum Seſſione 6 cap. 8. Rom.

Eandem veritatem ratio ipſa confirmat, ſuæ tenuitatis, imbecillitatis ac infirmitatis conſcia, quâ ad res diuinas cognoſcendas extollere ſe non poteſt, niſi ſupernaturali lumine colluſtrata, Deique auctoritate freta. Vnde *S. Auguſtinus* Libro *De Moribus Eccleſiæ Catholicæ*, c. 15. ait: *Quia caligantes hominum mentes conſuetudine tenebrarum, quibus in nocte peccatorum vitiorumque velantur, perſpicuitati ſinceritatique rationis aſpectum idoneum intendere nequeunt; ſaluberrimè comparatum eſt, vt in lucem veritatis aciem titubantem veluti ramis humanitatis opacata inducat auctoritas.*

Fides ad ſalutem neceſſaria, non eſt ſingularis fiducia, quia quis credat ſibi remiſſa eſſe peccata, aut ſe eſſe prædeſtinatum ad vitam æternam.

2 Fides porrò, quæ neceſſaria eſt ad ſalutem, non eſt fiducia de ſingulari Dei miſericordia, quâ ſibi quiſque promiſſiones diuinas de remiſſione peccatorum applicet, aut quâ certò credat ſibi remiſſa eſſe peccata, vel ſe eſſe in numero Prædeſtinatorum: ſed aſſenſus præſtitus omnibus, quæ ſunt à Deo reuelata. Fiducia enim illa, quâ quis credit, & certiſſimè confidit ſibi remiſſa eſſe peccata, tantum abeſt vt verbo Dei præcipiatur, vt è contra verbum Dei diſertè doceat eſſe ſemper de remiſſione peccatorum, & de ſalute æterna timendum, nec de ea, citra reuelationem ſingularem nos vnquam futuros eſſe poſſe certiores. *Iob. 9. Etiamſi ſimplex fuero, hoc ipſum ignorabit anima mea.·. Verebar omnia opera mea, ſciens quòd non parceres delinquenti*. Iob ſanctiſſimus vir, quem non reprehenderat cor eius in omni vita, metuere ſe tamen ſignificat: At ſi Fides ipſum de iuſtitia ſua, & prædeſtinatione certum feciſſet, nefas illi fuiſſet ea de re dubitare. Sed & Dauid, cui Deus peccatum dimiſerat, ſe nihilominus coram Deo occultorum forſan delictorum eſſe reum declarat, *Pſalm.* 18. *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce ſeruo tuo*. Id autem non ſolùm fruſtrà, ſed & falsò dixiſſet, ſi peccata quæcumque ſibi eſſe remiſſa credidiſſet. Idem rurſus docet Spiritus Sanctus Prouerb. 20. *Quis poteſt dicere: Mundum eſt cor meum, purus ſum à peccato?* Eccleſiaſtici 5. *De propitiato pecca-*

to

te noli eſſe ſine metu, atque adijcias peccatum ſupra peccatum; & ne dicas: Miſericordia Domini magna eſt, & multitudinis peccatorum meorum miſerebitur. Et cap. 9. *Sunt iuſti atque ſapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo an amore, an odio dignus ſit, ſed omnia in futurorum ſeruantur incerta, eo quòd vniuerſa æquè eueniant iuſto, & impio*. Et Apoſtolus I. ad Corinthios 4. ait: *Nihil mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum*.

Fidem quæ ad ſalutem, & ad Iuſtificationem neceſſaria eſt, non eſſe ſingularem illam fiduciam, qua quis certò credat ſibi remiſſa eſſe peccata, aut ſe eſſe in numero Prædeſtinatorum ad vitam æternam, docet ac definit Concilium Tridentinum contra Caluinianos Hæreticos Seſſione 4. cap. 9. & Canonibus 12. 13. 14. 15. & 16. quorum hic eſt tenor:

Si quis dixerit, Fidem iuſtificantem nihil aliud eſſe quàm fiduciam diuinæ miſericordiæ peccata remittentis propter Chriſtum, vel eam fiduciam ſolam eſſe qua iuſtificamur; Anathema ſit.

Si quis dixerit, omni homini ad remiſſionem peccatorum aſſequendam neceſſarium eſſe, vt credat certò, & abſque vlla hæſitatione propriæ infirmitatis, & indiſpoſitionis, peccata ſibi eſſe remiſſa; Anathema ſit.

Si quis dixerit, hominem à peccatis abſolui ac iuſtificari ex eo, quod ſe abſolui ac iuſtificari certò credat; aut neminem verè eſſe iuſtificatum, niſi qui credat ſe eſſe iuſtificatum, & hac ſola fide abſolutionem, & iuſtificationem perfici; Anathema ſit.

Si quis dixerit, hominem renatum, & iuſtificatum teneri ex fide ad credendum ſe certò eſſe in numero Prædeſtinatorum; Anathema ſit.

Si quis magnum illud vſque in finem perſeuerantiæ donum ſe certò habiturum abſoluta, & infallibili certitudine dixerit; niſi hoc ex ſpeciali reuelatione didicerit; Anathema ſit.

Iuſtis quidem moralis interdum ineſt certitudo, quòd in ſtatu gratiæ ſint, ſed cùm illa probabilibus dumtaxat coniecturis innixa ſit, ad fidem diuinam non pertinet, quæ hæſitationem, & formidinem prorſus omnem excludit. Hoc ſenſu intelligenda ſunt ſequentia Apoſtoli loca; Ad Romanos 8. *Ipſe Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd Filij Dei ſumus*.·. *Certus ſum quia neque mors, neque vita, &c. Neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei* 1. ad Corinthios 2. *Non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus, quæ à Deo donata ſunt nobis*. 11. ad Corinthios 1. *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ, quod in ſimplicitate cordis, & ſinceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia conuerſati ſumus in hoc mundo*. Et cap. 13. *Voſmetipſos tentate, ſi eſtis in Fide. Ipſi vos probate. An non cognoſcitis voſmetipſos, quia Chriſtus Ieſus in vobis eſt? Niſi fortè reprobi eſtis*.

Teſtimonium illud ſcilicet, quod Spiritus Sanctus iuſtis reddit, quod filij Dei ſint, quandoque per bonæ voluntatis conſcientiam innoteſcit, quæ de nullo nos crimine, aut affectu peccandi reprehendat; & ex fiducia ad Deum, quæ bonæ conſcientiæ fructus eſt, ſecundum illud 1. Ioannis 3. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*. Item ex ſtudio honoris Dei, ex lubenti cogitatione, & auditu rerum diuinarum, & ad vitam ſecundùm Deum inſtituendam ſpectantium, ex tranquillitate, & ſerenitate animi, cum interna conſolatione quæ Baptiſmum, & Pœnitentiæ Sacramentum ſincero corde ſuſceptum conſequi ſolent, ex clamore denique, ſeu oratione deuota ad Deum, affectúque tenero quo Pater appellatur, conijcere poſſumus. Hos enim motus à Spiritu Sancto in nobis habitante effici, veriſimillimum eſt. Verùm quia ſæpè de ſe ipſa mens hominis ſibi mentitur, & quandoque fit, vt his propè ſimiles motus, & affectus etiam illi ſentiant, qui iuſti non ſunt, vt nempè & Deum Patrem vocent, & quadam cordis teneritudine ſermones de Deo rebuſque diuinis non illubenter audiant, & ſuauitatem quamdam experiantur, quæ lachrymas etiam elicit. Et cùm offuſæ tenebræ, quæ ipſum impediunt hominem, ne peccata ſua cognoſcat, maleſanam aliquando pariant conſcientiæ tranquillitatem: Illi motus æquiuoca ſigna ſunt, & quandoque fallacia. Vnde Spiritui Sancto his ſignis teſtimonium nobis perhibenti, quod filij Dei ſimus, fidem adhibere teneremur, ſi certum haberemus illa eſſe à Spiritu Sancto. At cùm id obſcurum maneat, non poſſumus, nec debemus certò credere nos eſſe filios Dei ſignis illis ſuffragantibus: Sicut credere deberemus, & teneremur, ſi expreſſum teſtimonium per reuelationem haberemus, par illi quod per Prophetam Deus reddidit Dauidi, dicentem: *Tranſtulit Dominus peccatum tuum à te*: Et per Chriſtum Magdalenæ, *Remiſſa ſunt ei peccata multa*: Et Paralytico, *Remittuntur tibi peccata tua*.

Hæc loci alterius Apoſtolici verba, *certus ſum*, non deſignant certam animi perſuaſionem, quæ fallere non poſſit, ſed coniecturalem, quæ ſignis illuſtribus innitatur. Hoc ſenſu vox illa *certus* vſurpatur cap. 15. eiuſdem Epiſtolæ: *Certus ſum autem, fratres mei, & ego ipſe de vobis, quoniam & ipſi pleni eſtis dilectione*. Hoc ſenſu interpretati ſunt Græci Patres, de fiducia ſcilicet vehementi. Et hæc quidem reſponſio valeat, ſi Apoſtolus in propriâ perſonâ locutus eſſe videatur; & iuſtos quoque eâdem confidentiâ dicere poſſe putemus: *Certus ſum*, &c. At ſi Apoſtolum certitudinem fidei intellexiſſe cùm *S. Auguſtino* cenſeamus, dicendum eſt, ipſum in perſona propria, aut ſingulorum iuſtorum non loqui, ſed totius generis Prædeſtinatorum, quibus ex maximâ fiducia ſe adiunxit, quod ſigna illuſtria prædeſtinationis in ſe conſpiceret. Loqui autem Apoſtolum de toto electorum genere, verba illa, quæ præmiſit, oſtendunt: *Quis accuſabit aduerſus Electos Dei?* Cùm autem ait: *Nulla creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei*, Charitatem non intelligit, quâ Iuſti, & Electi Deum diligunt, quaſi ab ea excidere nunquam poſſint, ſed charitatem æternam, quâ Deus Electos ſuos complectitur, ad eorum vocationem, iuſtificationem, glorificationem, de quibus antea fuerat locutus, conſummandam: cuius charitatis tanta vis eſt, & immutabilitas tanta, vt nulla prorſus creatura nos ab eius ſinu diuellere poſſit, faciendo vt ille nos amare deſinat, aut vt illius erga nos amorem fruſtretur euentus.

Tertius locus ex 1. ad Corinthios ſecundo capite, de Fidelibus aut Iuſtis omnibus non loquitur, ſed de Apoſtolis, de quibus præmiſerat: *Sapientiam loquimur inter perfectos: Sapientiam verò non huius ſæculi, neque principum huius ſæculi, ſed loquimur ſapientiam Dei in myſterio, quæ eſt abſcondita*. Et, *Nobis autem reuelauit Deus per ſpiritum ſuum*, &c. Et, *Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed Spiritum qui ex Deo eſt*. Nec etiam de omnibus, & ſingulis Dei donis, ſed de myſterijs arcano Dei conſilio præparatis, & exhibitis, atque deinceps exhibendis toti Electorum ſocietati, locus hic intelligendus eſt: *Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus*, &c. Id eſt, ſapientiâ ſæculi non ſumus inſtituti, vt ſciamus quæ ſæculi ſunt, ſed Spiritum Dei accepimus, quo reuelante diuina Myſteria cognoſcimus, redemptionem, iuſtitiam, ſalutem, & gloriam Electorum ſpectantia. Quæ omnia gratis donauit, & ab æterno præparauit Deus diligentibus ſe. *Quæ & loquimur*, inquit, *non in doctis humanæ ſapientiæ verbis, ſed in doctrina Spiritus*.

Quarto loco, ſcilicet 2. ad Corinthios 1. non loquitur Apoſtolus de iuſtitiâ aut gratiâ ſuâ, ſed de ſinceritate quâ Munus Apoſtolicum hucuſque geſſerat, ac deinceps gerere pergebat. Itaque ſuæ conſcientiæ teſtimonio fretus in Domino gloriabatur, quod ſapientiæ ſæcularis adminiculo vſus non fuiſſet, ſed à gratia Dei, id eſt, à gratuita, & omnipotenti Dei operatione, miracula per eum facientis, & plurimos ad credendum Euangelio, cuius erat Miniſter, occultè & admirabiliter trahentis, fructum prædicationis ſuæ expectans, Apoſtolico Munere perfunctus eſſet.

Quintus denique locus ex cap. 13. non probat hominem iuſtum certò ſcire ſe eſſe filium Dei, & Chriſtum inhabitantem in ſe habere. Enimuero cùm Corinthios admoneat Apoſtolus, vt ſe ipſos probent ac tentent, ſintne in Fide, per quam Chriſtus in illis inhabitet, ea de re certi non erant. Quod enim certum eſt, probatione, & experimento nullo eget. At neque poſtquam ſe ipſum probauit quiſque, de Chriſti in ſe ipſo inhabitatione abſolutè certus eſt, ſed coniecturali tantùm, & probabili cognitione id eſt nouit, ſignis ſuboſcuris perſuaſis. Quamquam non de ſingulis Fidelibus ibi

loqui Apoſtolus videtur; ſed de tota, ad quam ſcribit, Corinthiorum Eccleſia.

ARTICVLVS IV.

Nullum opus æternæ vitæ meritorium ſine fide fieri poteſt. Nec tamen omnia opera infidelium ſunt peccata.

CVm *ſine Fide impoſſibile* ſit *placere Deo*: Fideſque ſit ad ſalutem æternam conſequendam neceſſaria, vt Articulo ſuperiori probatum eſt: Hinc ſequitur, nullum opus æternæ vitæ meritorium ſine fide fieri poſſe. Non tamen omnia infidelium opera peccata ſunt. Vt enim docet Apoſtolus ad Romanos 2. *Gentes quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis*. Quem quidem Apoſtoli locum licet quandoque Patres de Gentibus ad fidem conuerſis interpretati ſint: illum tamen nonnunquam de Gentibus in infidelitate manentibus expoſuerunt, ac de his legitimè exponi poſſe declararunt Summi Pontifices *Pius V.* & *Gregorius XIII.* cùm hanc *Michaelis Baij* propoſitionem proſcripſerunt: *Cum Pelagio ſentiunt qui textum Apoſtoli ad Romanos ſecundo:* „ Gentes quæ legis ſunt naturaliter faciunt; *intelligunt de Gentibus fidei gratiam non habentibus*. Ex hoc porrò teſtimonio perſpicuum eſt, homines ſine fide quædam legis diuinæ præcepta adimplere: At nemo dixerit opera, quibus præcepta legis adimplentur, eſſe peccata: Non omnia itaque infidelium opera ſunt peccata.

Id ex hoc ipſo Apoſtoli loco *S. Auguſtinus* confirmat Libro *De Spiritu, & littera*, Cap. 27. *Si autem* (inquit) *hi qui naturaliter, quæ Legis ſunt faciunt, nondum ſunt habendi in numero eorum, quos Chriſti iuſtificat gratia, ſed in eorum potiùs, quorum etiam impiorum, nec Deum verum veraciter iuſteque colentium, quædam tamen facta, vel legimus, vel nouimus, vel audimus, quæ ſecundùm iuſtitiæ regulam non ſolùm vituperare non poſſumus; verùm etiam meritò rectèque laudamus: Quamquam ſi diſcutiantur quo fine fiant, vix inueniuntur quæ iuſtitiæ debitam laudem defenſionemue mereantur: Verumtamen quia non vſque adeò in anima humana imago Dei terrenorum affectuum labe detrita eſt, vt nulla in ea velut lineamenta extrema remanſerint, vnde meritò dici poſſit etiam in ipſa impietate vitæ ſuæ facere aliqua legis, vel* „ *ſapere; ſi hoc eſt quod dictum eſt*, *quia* Gentes quæ „ legem non habent, *hoc eſt legem Dei*, naturaliter „ quæ legis ſunt faciunt, *& quæ huiuſmodi homines*. ipſi ſibi ſunt lex, & ſcriptum opus legis habent in cordibus ſuis, *id eſt, non omni modo deletum eſt, quod ibi per imaginem Dei, cùm crearentur, impreſſum eſt: Etiam ſic illa differentia non perturbabitur, qua diſtat à Vetere Teſtamentum Nouum, eo quod per Nouum ſcribitur Lex Dei in corde Fidelium, quæ per Vetus in tabulis ſcripta eſt. Hoc enim illic ſcribitur per renouationem, quod non omni modo deletum eſt per vetuſtatem*. Porrò ſi quædam infidelium opera ſecundùm iuſtitiæ regulam meritò laudantur, bona profectò ſunt, non ſolùm officio, ſiue ſecundùm ſubſtantiam, ſed etiam ratione finis. Vix quidem inueniuntur quæ recto fine fiant, ſi diligentiùs diſcutiantur: ſed tamen inueniuntur aliqua, quæ ob finem honeſtum, rectæque rationi, & legi naturali, ſiue reliquijs Imaginis Dei, in animis eorum non omninò detritis, conuenientem aliquando fiant.

Præterea, varia Infidelium opera in ſacra Scriptura maximè laudantur, quæ ſanè ſi mala fuiſſent, nullam laudem promererentur. *Exodi* Cap. 1. laudantur obſtetrices Ægyptiæ, quod contra Pharaonis mandatum Hebræorum maſculos non interfecerint, ſed eos pio quodam affectu ſeruauerint; cuius quidem pietatis mercedem temporalem ipſas à Deo recepiſſe Scriptura teſtatur: *Quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit illis domos*. Æquo etiam animo dici non poteſt, peccaſſe Abimelech reddendo Abrahæ Saram vxorem eius intactam, & ſaluum conductum eis præbendo, & munera largiendo. Quod quidem factum ſummopere prædicat *S. Ambroſius* Libro 1. *De Abraham*, Cap. 11. Quis etiam dixerit, peccaſſe *Cyrum*, & *Darium* Reges Perſarum, cum Templum Domini Hieroſolymis inſtaurari curarunt? (1. *Eſdræ* 1. *&* 6.) Quis *Aſſuero* crimen imputet, quod *Mardochæum* exaltauerit, *Aman* verò iuſto ſupplicio affecerit? (*Eſther* 6. 7. *&* 8.) Quis Galaaditis vitio vertat, quod *Dauidi*, & eius Exercitui munera dederint, & cibos ſuppeditauerint, cùm ad id officij ipſi exhibendum impulſi fuerint honeſto dumtaxat affectu, quia nimirum ſuſpicati ſunt populum fame, & ſiti in deſerto fatigari? (2. *Regum* 17.) Quis humanitatis officium Apoſtolo *Paulo* à Barbaris exhibitum damnet, cum in Scriptura plurimum commendetur? (*Act.* 28.) Quis denique infideles peccare dixerit, cum parentes colunt, amicos diligunt, fratres ſalutant? (*Matth.* 5.)

Sed & *S. Auguſtinus* Epiſtola 144. aliàs 130. laudat *Polemonis* Ethnici continentiam, donúmque Dei fuiſſe docet, quamuis illi tantùm *ad præſentis vitæ honeſtatem, non ad futuræ immortalitatem* valuerit.

Et Epiſtolà 164. Cap. 11. ſcribit, Infidelium plurimos, excepto Dei cultu, in quo errauerunt, colentes vana, & creaturæ potiùs quàm Creatori ſeruientes. *In cæteris moribus parſimoniæ, continentiæ, caſtitatis, mortis pro patriæ ſalute contemptus, ſeruatæque fidei non ſolùm ciuibus, verum & hoſtibus, imitandos meritò proponi*. Opera porrò, quæ imitanda meritò proponuntur, nemo niſi inſipiens peccata eſſe dixerit.

Præterea, Libro *De Gratia Chriſti*, Cap. 24. diſertè docet, lenitatem Regis *Aſſueri* in Iudæos ex interiori Spiritus Sancti impulſu fuiſſe, & motum bonæ voluntatis: Indeque probat *Deum interna atque occulta, mirabili ac ineffabili poteſtate, operari in cordibus hominum, non ſolùm veras reuelationes, ſed etiam bonas voluntates*. Quis verò ita demens eſt, vt bonæ voluntatis motum, & fœtum Spiritus Sancti, peccatum vllo modo eſſe dixerit?

Denique Libro *De Spiritu littera*, Cap. 28. Catholicam veritatem, cuius in probatione verſamur, diſertis verbis confirmat. *Sicut* (inquit) *non impediunt à vita æterna iuſtum quædam peccata venialia, ſine quibus hæc vita non ducitur: Sic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua bona opera, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſſimi hominis inuenitur*. Non igitur omnia Infidelium opera peccata ſunt, quemadmodum nec omnia Iuſtorum opera bona ſunt.

Nec aduerſatur huic veritati locus celebris Apoſtoli ad Romanos 14. ſcribentis: *Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt*. Fides enim dupliciter accipi poteſt: Primò vt eſt virtus Theologica, quà rebus à Deo reuelatis præbemus aſſenſum: Secundò, vt idem eſt ac conſcientia. Secundùm hunc poſteriorem ſenſum, nulla dubitatio eſt, quin id omne peccatum ſit, quod fit mala fide, id eſt, contra conſcientiæ æquitatem. Hæc porrò mens eſſe videtur Apoſtoli. Non enim hic agit Apoſtolus aduerſus Ethnicos, qui Fide Chriſtiana carebant, ſed de infirmis in Fide loquitur, id eſt, de Chriſtianis qui nondum doctrina Fidei ſatis erant inſtituti, vt crederent diſcrimina ciborum in Lege Moſayca præſcripta, non iam eſſe neceſſariò obſeruanda poſt Euangelicæ Legis promulgationem, nihilque in cibis per ſe immundum eſſe. Itaque Fides hic accipitur pro perſuaſione, quà quis credit aut exiſtimat aliquid ſibi licitum eſſe. Senſus igitur eſt, Omne quod agit homo, non perſuaſus id ſibi licere, ſed vel illicitum putans, vel dubitans vtrum liceat; nec ne, peccatum. Ita hunc locum expoſuerunt *S. Ioannes Chryſoſtomus*, cæterique poſt eum Græci Interpretes: Inter Latinos verò Auctor Commentariorum inter *S. Ambroſij* Opera editorum, *Hugo à Sancto Victore*; & vt de alijs taceam, Patres etiam Concilij Lateranenſis ſub *Innocentio III.* Canone 41. cuius hæc ſunt verba: *Quoniam omne quòd non eſt ex fide peccatum eſt, Synodali iudicio diffinimus, vt nulla valeat abſque bona fide præſcriptio tam canonica, quàm ciuilis*. Quæ bona fides reperiri poteſt etiam in hominibus à Chriſti Fide alienis. Si verò nomine Fidei Theologica virtus intelligatur, vt *S. Auguſtinus*, & alij ſæpè intellexerunt, ſic exponendus eſt hic locus, vt peccatum ſit quicquid non eſt ex Fide, & procedit ex infidelitate, ſiue quòd fit propter finem infidelitatis; non autem quòd procedit ex honeſtate, ſiue quòd fit ex regulis rationis, & ex lege naturæ.

Igitur

Igitur quotieſcunqoe infidelis homo opus alioqui per ſe & officio bonum, refert ad cultum idoli, aut ad alium praunm finem, opus prauo fine, & mala intentione vitiatur, & peccatum eſt. Et hoc ſenſu *S. Auguſtinus* Libro *De Nuptijs, & Concupiſcentia*, Cap. 3. negat *Pudicum veraciter dici, qui non propter Deum verum fidem connubij ſeruat vxori*. Cap. 4. ait: *Quomodo vera ratione pudicum corpus aſſeritur, quando à Deo vero ipſe animus fornicatur?* Hoc ſenſu libro 4. *Contra Iulianum*, Cap. 3. *Non officijs, ſed finibus à vitijs diſcernendas eſſe virtutes* aſſerit. Officiom eſt, quod faciendum eſt. Finis verò, propter quod faciendum eſt. *Cùm itaque facit homo aliquid vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit propter quod facere debet, peccare conuincitur.* Refellit ſcilicet *Iulianum*, qui habitus quoſcumque ex nfficio bonos veras eſſe virtutes propugnabat, licèt finis illorum proximus eſſet malus, & inhoneſtus, verbi gratia, veram appellabat iuſtitiam, quæ referebatur ad finem auaritiæ. *Vt veram cogaris appellare iuſtitiam* (inquit S. Auguſtinus) *etiam cuius dominam reperis auaritiam. Siquidem manus abſtinere ab alieno, ſi officium cogites, poteſt videri eſſe iuſtitiæ: Sed cùm quæritur quare fiat, & reſpondetur, Ne plus pecuniæ litibus pereas; quomodo iam hoc factum veræ poterit eſſe iuſtitiæ, cum ſeruiat auaritiæ?* Hoc ſenſu, peccatum eſſe aſſerit oudum operire, *in quantum non eſt ex Fide*, ſi nempè infidelis de bono illo opere in libero arbitrio, & non in Domino glorietur, id eſt, ſi naturæ, liberique arbitrij viribus, non Deo booæ voluntatis motum, & virtutis nfficium adſcribat, ant illud ad vanam gloriam captandam exerceat. *Prorſus* (inquit) *in quantum non eſt ex fide, peccatum eſt; non quia per ſe ipſum factum, quod eſt nudum operire, peccatum eſt: Sed de tali opere non in Domino gloriari, ſolus impius negat eſſe peccatum.* Eodem ſenſu paulò ſuperiùs eodem capite dixerat: *Poſſunt aliqua bona fieri non benè facientibus à quibus fiunt. Bonum eſt enim, vt ſubueniatur homini periclitanti, præſertim innocenti: Sed ille qui hoc facit, ſi amando gloriam hominum magis quàm Dei facit, non benè bonum facit: Quia non bonus facit, quod non bona voluntate facit. Abſit enim vt ſit vel dicatur voluntas bona, quæ in alijs, vel in ſe ipſa, non Domino gloriatur.* Verùm cum omne infidelis hominis opus ob pranum finem non fiat, ſed nonnulla interdum faciat ob finem proximum bonum & honeſtum, vt ex alijs *S. Auguſtini* locis probatum eſt, omnia infidelium opera non ſunt peccata.

Fatendum tamen eſt, bona opera quæ interdum fiunt ab infidelibus, eos non efficere bonos. Vnde voluntatem illorum arborem malam *S. Auguſtinus* vocat, reſpectuque illorum verum eſſe docet, quod à Domino dictum eſt: *Non poteſt arbor mala fructus bonos facere:* Quia bona opera quæ faciunt, non ipſorum ſunt, ſed Dei, id eſt, non ipſorum malæ voluntati, ſed Deo tribuenda ſunt. Et bona huiuſmodi opera non faciunt Infideles, cum agunt ex infidelitate, ſed cùm agunt ex bono quod in natura humana reſiduum eſt, ex lumine vultus Dei ſuper omnes homines ſignato, ex recta ratione, & lege oaturæ. Quamobrem Deo placent opera bona infidelium, ſed infideles ipſi Deo propterea non placent, quia impoſſibile eſt placere Deo ſine fide per delectionem operante. Hoc ſenſu *S. Auguſtinus* ibidem ait: *Porrò ſi vitium eſt malè miſereri, procul dubio vitium eſt infideliter miſereri. Quod ſi & ipſa per ſe ipſam naturali compaſſione opus eſt bonum; etiam iſto bono malè vtitur, qui infideliter vtitur, & hoc bonum malè facit, qui infideliter facit: Qui autem malè facit aliquid, profectò peccat. Ex quo colligitur, etiam ipſa bona opera quæ faciunt infideles, non ipſorum eſſe, ſed illius qui benè vtitur malis. Ipſorum autem eſſe peccata, quibus & bona malè faciunt, quia ea non fideli, ſed infideli, hoc eſt, ſtulta & noxia faciunt voluntate: Qualis voluntas, nullo Chriſtiano dubitante, arbor eſt mala, quæ facere non poteſt niſi fructus malos, id eſt, ſola peccata. Omne enim, velis nolis, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Et ideò Deus iſtas arbores non poteſt diligere, & ſi tales permanſerint, diſponit excidere: Quia ſine fide impoſſibile eſt placere.* Hinc animum infidelis, quamdiu in infidelitate manet, tenebroſum eſſe, & fœdum *S. Auguſtinus* aſſerit, ſicut contra iuſti animus ſplendidus eſt ac Deo gratus, quamdiu charitatem ſeruat, quantumuis in peccata venialia ſæpiùs impingat: ſed omnem infidelis actionem tetram eſſe, & tenebroſam *S. Auguſtinus* nno cenſet; immò nonnulla infidelium opera Dei dona eſſe docet, laude digna, imitanda, quamuis per illa iuſti & boni non euadant, vt contendebat *Iulianus* Pelagianus. Sicut ergo peccata venialia, quæ committit iuſtus, iniqua ſunt & Deo diſpliceot, & tamen iuſtus ipſe Deo gratus eſt: Ita bona opera quæ fiunt aliquando ab infidelibus, bona ſunt, & Deo placent, cuius ſunt dooa; ſed tameo infidelis animus tenebroſus ac fœdus eſt. Hoc ſenſu Matth. 6.
S. Auguſtinus ait ibidem: *Aut ergo intellige quod ait Dominus:* " Si oculus tuus nequam eſt, totum corpus " tuum tenebroſum erit; ſi autem oculus tuus ſimplex " eſt, totum corpus tuum lucidum erit: " *Et hunc oculum agnoſce intentionem, qua facit quiſque quod facit, & per hoc diſce eum, qui non facit opera bona intentione fidei bonæ, hoc eſt, eius quæ per dilectionem operatur, totum quaſi corpus quod illi, velut membris, operibus conſtat, tenebroſum eſſe, hoc eſt, plenum nigredine peccatorum.* Deoique bona ipſa infidelium opera ſterilia ſunt, magni ſunt eorum curſus, vt ait alibi *S. Auguſtinus*, ſed extra viam: ſed tamen laude digna ſunt. Et quamois abſurdum putet Doctor iocomparabilis, vt bona ſit voluntas, quæ ſterilis eſt; *Fieri non poteſt*, inquit, *vt ſteriliter boni ſimus; ſed boni non ſumus quicquid ſteriliter ſumus;* Quamuis rurſus ſterilium fructus arborum laudandos non eſſe contendat io ſenſu *Iuliani*, quaſi ſint fructus arboris bonæ, id eſt, bonæ voluntatis, & quæ Deo placeat *ſine Chriſti fide, lege naturæ:* Non tamen negat quio aliqua infideliùm opera, tametſi ſterilia, & ad vitæ æternæ conſecutionem ioutilia, bona ſint, non quatenus ſuot ab impia, & mala voluntate, ſed quatenus ſunt à Deo etiam per malos, quod ipſi placet, Vnde *S. Auguſtinus* ibidem ſic *Iulianum* compellat: *Quoniam ſaltem concedis opera infidelium, quæ tibi eorum videntur bona, non tamen eos ad ſalutem ſempiternam Regnumque perducere: Scito nos illud bonum hominum dicere, illam voluntatem bonam, illud opus bonum, ſine Dei gratia, quæ datur per vnum Mediatorem Dei, & hominum, nemini poſſe conferri; per quod ſolùm homo poteſt ad æternum Dei donum, regnumque perduci. Omnia proinde cætera, quæ videntur inter homines habere aliquid laudis, videantur tibi virtutes veræ, videantur opera bona, & ſine vllo facta peccato. Quod ad me pertinet, hoc ſcio, quia non ea facit voluntas bona: Voluntas quippè infidelis atque impia non eſt bona. Dicantur ſecundùm te huiuſmodi voluntates arbores bonæ, ſufficit quòd apud Deum ſteriles ſunt, ac per hoc non bonæ; ſint inter homines fructuoſæ, inter quos ſunt & bonæ, te auctore, te laudatore, ſi vis etiam plantatore: dum tamen illud, velis nolis, obtineam, quod amor mundi, quo quiſque amicus eſt huius mundi, non eſt à Deo, amorque fruendi quibuſcunque creaturis ſine amore Creatoris, non eſt à Deo. Per hunc amorem Creatoris, benè quiſque vtitur etiam creaturis. Sine hoc amore Creatoris, nullis quiſquam benè vtitur creaturis. Hoc ergo amore opus eſt, vt bonum beneficum ſit, & pudicitia coniugalis.*

Non poſſe hominem ſine fide quidquam præſtare, quo vitam æternam mereatur, ſolùm vult *S. Auguſtinus* Epiſtola 194. aliàs 105. ad *Sixtum*, cum ſcribit: *Reſtat igitur vt ipſam fidem, vnde omnis iuſtitia ſumit initium, non humano, quod iſti extollunt, tribuamus arbitrio, nec vllis præcedentibus meritis, quoniam inde incipiunt bona quæcunque ſunt merita, ſed gratuitum donum Dei eſſe fateamur, ſi gratiam veram, id eſt, ſine meritis cogitamus ∴ Opera quippe bona fiunt ab homine; fides autem fit in homine, ſine qua illa à nullo fiunt homine. Omne enim quod non eſt ex fide, peccatum eſt. Quapropter ne* Rom. 14.
ſe vel ipſius orationis meritum extollat, etiamſi ad vincendas temporalium rerum cupiditates, & diligenda bona æterna, atque ipſum fontem omnium bonorum Deum, adiutorium datur oranti, fides orat quæ data eſt non oranti, quæ vtique niſi data eſſet, orare non poſſet. Sed non negat, quio aliqua infideliom opera moraliter bona ſint, quod alibi tàm diſertè aſſerit.

Contrarius Catholico huic dogmati error, quem *Ianſenius* Yprenſis Epiſcopus Libro 4. *De ſtatu naturæ lapſæ* propugnat, ab Eccleſia damnatus eſt. Inter *Michaelis Baij* Articulos à Summis Pontificibus *Pio V.* & *Gregorio XIII.* damnatos hic habetur: *Omnia infide-*

lium opera ſunt peccata, & virtutes Philoſopherum ſunt vitia.

ARTICVLVS V.

Fides ſine charitate eſſe poteſt.

FIdes quandoque charitate perfecta, quandoque charitate deſtituta eſt. Illa formata dicitur, hæc informis, quia charitas forma eſt, & perfectio fidei: illa fides viua, hæc mortua dicitur. Eadem tamen eſt genere, & vtrique eadem definitionis vis, & ratio conuenit, vt loquitur Concilij Tridentini Catechiſmus. Fidem porrò conſiſtere ſine charitate, Catholicum dogma eſt, ex Scripturis Sacris perſpicuè probatum, vt mirum ſit nouiſſimi temporis Hæreticos id negare auſos. Ioannis XII. *Ex principibus multi crediderunt iu eum: Sed propter Phariſæos non confitebantur, vt è Synagoga non eijcerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.* 1. ad Corinthios 13. *Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum.* Ad Galatas 5. *In Chriſto Ieſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium; ſed fides quæ per charitatem operatur.* Iacobi II. *Quid proderit, fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Nunquid poterit fides ſaluare eum? Si autem frater & ſoror nudi ſunt, & indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & ſaturamini: Non dederitis autem eis, quæ neceſſaria ſunt corpori, quid proderit? Sic & fides, ſi non habeat opera, mortua eſt in ſemetipſa ∴ Tu credis, quoniam vnus eſt Deus: Benè facis: & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire, ò homo inanis, quoniam fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nonne ex operibus iuſtificatus eſt, offerens Iſaac filium ſuum ſuper Altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius; & ex operibus fides conſummata eſt?* Et Infrà: *Sicut enim corpus ſine ſpiritu mortuum eſt, ita & fides ſine operibus mortua eſt.*

Idem confirmant Patres, præſertim S. *Auguſtinus*, Libro *De Fide & operibus*, vbi totus in eo eſt vt probet neminem ita ſibi de Fide blandiri debere, vt per eam ſine charitatis operibus ſalutem ſibi ſpondeat. Item Libro *De octo Dulcitij Quæſtionibus*, Quæſtione 1. Et Sermone 53. aliàs 14. ex editis à Pariſienſibus: *Ipſa fides*, inquit, *definita eſt, quæ per dilectionem operatur. Tolle fidem, perit quod credis; tolle charitatem, perit quod agis. Fidei enim pertinet, vt credas; charitati vt agas. Si enim credis, & non amas, non te mouet ad bonum opus: & ſi moues, vt ſeruus moues, non vt filius; timendo pœnam, non amando iuſtitiam. Illa ergo fides mundat cor, quæ per dilectionem operatur.* Et Sermone 158. aliàs 16. De Verbis Apoſtoli. *Si tantùm credis*, inquit, *& ſine ſpe viuis, vel dilectionem non habes: Et dæmones credunt, & contremiſcunt. Quid magnum eſt, ſi dicis Chriſtum Filium Dei?*
Matth. 16. *Hoc dixit Petrus, & audiuit, Beatus es Simon Bariona: Hoc dixerunt dæmones, & audierunt, Obmuteſcite: & hoc ipſum dicunt, & repelluntur. Vna vox eſt: ſed Dominus radicem interrogat, non florem ∴ Priùs ergo diſcerne fidem tuam à fide dæmonis. Vnde eam diſcernis? Dæmones hoc dixerunt timendo, Petrus amando.* Hinc Apoſtolus ad Epheſios 6. ſcribit: *Pax fratribus, & charitas cùm fide.* Incipit à fine, & venit ad initium. Nos dicamus, *Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis, & non amas; adhuc non diſcreuiſti fidem tuam ab eis, qui tremebant, & dicebant,* Sci-
Matt. 8. 29. „mus qui ſis Filius Dei. *Ergo tu ama: Quia charitas cùm fide ipſa te perducit ad pacem. Quam pacem? veram pacem, plenam pacem, ſolidam pacem, ſecuram pacem; vbi nulla peſtis, nullus hoſtis. Ipſa pax eſt finis omnium deſideriorum bonorum;* (Inquit S. *Auguſtinus*. Sermone 168. aliàs 17. ex Homilijs quinquaginta.)
1. Ioan. 5. Et Tractat. 10. in Epiſtolam S. Ioannis explicans hæc verba: *Omnis qui credit, quòd Ieſus ſit Chriſtus, ex Deo natus eſt*, ait: *Quis eſt qui non credit, quòd Ieſus ſit Chriſtus? Qui non ſic viuit, quomodo præcepit Chriſtus. Multi*
Galat. 5. *enim dicunt, Credo, ſed fides ſine operibus non ſaluat. Opus autem fidei ipſa dilectio eſt, dicente Paulo Apoſtolo, & fides quæ per dilectionem operatur ∴ Sine dilectione fides inanis eſt. Cum dilectione Fides Chriſtiani, ſine dilectione fides dæmonis ∴ Neſcio quis non vult credere in Chriſtum, adhuc nec dæmones imitatur. Iam credit in Chriſtum, ſed odit Chriſtum: Habet confeſſionem fidei in timore pœnæ, non in amore coronæ: Nam & illi puniri timebant. Adde huic fidei dilectionem, vt fiat fides, qualem dicit Apoſtolus Paulus;* Fides quę per dilectionem opera- „ Gal. 5.
tur: *Inueniſti Chriſtianum, inueniſti ciuem Ieruſalem, inueniſti ciuem Angelorum, inueniſti in via ſuſpirantem peregrinum; adiunge te illi, comes tuus eſt, currere cùm illo, ſi tamen & tu hoc es.*

Ad iſtud Dogma probandum duabus etiam Euangelicis Parabolis Patres vtuntur; alterà de decem Virginibus, quarum eas quæ acceptis lampadibus non ſumpſerunt oleum ſecum, Chriſtianos charitatis ac bonorum operum expertes ſignificare Patres docent; qua de re legendus eſt S. *Auguſtinus* Sermone 93. aliàs 23. *De verbis Domini*, & S. *Gregorius Magnus*. Homilià 12. in Euangelia: Alterà de homine in conuiuium Nuptiarum ingreſſo, ſed non induto veſte nuptiali, quam quidem veſtem charitatem interpretantur; cùm alioquin homo ille ſine Fide in conuiuium Regis, id eſt, in Eccleſiam Chriſti ingredi non potuerit. Quâ de re S. *Auguſtinus* Sermone 90. aliàs 14. ex editis à Sirmondo: *Illa veſtis eſt*, inquit *quam non habent niſi boni, in conuiuio relinquendi, ſeruandi ad conuiuium quo nullus malus accedit, per Domini gratiam perducendi: Ipſi habent veſtem nuptialem. Quæramus ergo inter Fideles qui ſunt qui habent aliquid quòd mali non habent, & ipſa erit veſtis nuptialis. Si Sacramenta dixerimus, videtis quemadmodum ſiat bonis maliſque communia. Baptiſmo quidem nemo ad Deum peruenit: Sed non omnis qui habet Baptiſmum ad Deum peruenit. Non ergo poſſum intelligere Baptiſmum eſſe veſtem nuptialem, id eſt, ipſum Sacramentum; quam veſtem video in bonis, video in malis. Forte Altare eſt, vel quod accipitur de Altari? Videmus quia multi manducant, & iudicium ſibi manducant & bibunt. Quid ergo eſt? Ieiunatur? Ieiunant & mali? Ad Eccleſiam concurritur? Concurrunt & mali. Poſtremò miracula ſiunt? Non ſolùm boni faciunt & mali, ſed aliquando non faciunt boni ∴ Quæ eſt ergo veſtis illa nuptialis? Hæc eſt veſtis nuptialis: Finis autem præ-* 1. Timoth.
cepti eſt charitas de corde puro, & conſcientia bona, & 1. 5.
fide non ficta.

Denique Dogma iſtud à Sacra Synodo Tridentina confirmatum eſt Seſſione 6. cap. 7. & 15. & Canone 28. Cuius hæc ſunt verba: *Si quis dixerit, amiſſa per peccatum gratia, ſimul & Fidem ſemper amitti, aut Fidem quæ remanet, non eſſe veram Fidem, licèt non ſit viua; aut eum qui Fidem ſine charitate habet, non eſſe Chriſtianum; anathema ſit.*

ARTICVLVS VI.

Fidei capita ſunt euidenter credibilia.

QVamuis enim Fidei natura conſtare ſine obſcuritate non poſſit, & è Chriſtianorum albo expungendi ſint, qui Chriſto credendum negant niſi reddita ratione, vt probat S. *Auguſtinus*, Libro *De vtilitate credendi*: Quamuis præcipua ac propria cauſa fidei ſit interior ille Dei afflatus, quo ad aſſentiendum rebus ab eo reuelatis impellimur, accedunt tamen externa quædam adminicula, quibus vel fidei ſternitur via, vel fides iam parta roboratur, argumentationes ſcilicet ex ratione petitæ, inuictæ, euidentes, quæ ſuadeant eſſe credibilia quæcumque ad credendum proponuntur à Deo, & ab Eccleſia, ipſaſque prudentiæ humanæ leges præſcribere, vt fides admittatur. Vnde Propheta ait Pſalmo 92. *Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis.* Hæc autem argumenta, quæ in Scholis, *motiua credibilitatis* appellantur, petuntur ex Prophetarum vaticinijs, ex miraculis, ex hominum conſenſu, ex Euangelij propagatione, ex conſtantia Martyrum, ex doctrinæ Chriſtianæ ſanctitate.

Prophetarum vaticinijs pleraque Fidei noſtræ Myſteria prænunciata ſunt, quæ eo prorsùs modo euenerunt, quo multò ante fuerant prænunciata. Prophetia porrò à ſolo Deo eſſe poteſt, cui vni futurorum cognitionem Sapientes adiudicant. Et certè cùm Prophetia ſit narratio rerum futurarum, quæ ex naturalibus cauſis

præui-

præuideri non poſſunt, eius autor ſupra naturam eſt, videlicet Deus. Hinc Iſaiæ 41. dicitur, *Annuntiate quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus quòd Dij eſtis vos.* Hinc illud, *Tertulliani*, Apologetici 20. *Idoneum teſtimonium Diuinitatis, veritas diuinationis.* Hinc *S. Hieronymus*, Comment. in *Danielem*, ait: *Confiteantur magi, conſentiant arioli, & omnis ſcientia ſæcularis litteraturæ, præſcientiam futurorum non eſſe hominum, ſed Dei, ex quo probatur Prophetas Dei Spiritu locutos, quia futura cecinerunt.* Cùm igitur completa videamus, quæ à Prophetis prænuntiata ſunt Religionis noſtræ Myſteria, Chriſti ſcilicet Natiuitatem ex Virgine, Paſſionem, Mortem, Reſurrectionem, Aſcenſionem in Cœlum, Miſſionem Spiritus-Sancti, Euangelij Prædicationem, Eccleſiæque toto orbe propagationem, &c. Credibilia ſunt alia quæ nondum aduenerunt, ſcilicet Chriſti aduentus ad iudicandum viuos & mortuos, & generalis Reſurrectio mortuorum, vitaque æterna, quam non videmus, ſed ſperamus. Legatur *S. Auguſtinus*, Libro *De Fide rerum quæ non videntur*, cap 4. & 5.

Alterum argumentum petitur ex miraculis. Cùm enim vera miracula totius naturæ creatæ ſuperent facultatem, ſola virtute diuina fieri poſſunt: Et cùm Deus nec fallere poſſit, nec falli; fieri non poſſunt ad falſæ doctrinæ confirmationem. Innumera porrò miracula à Chriſto Ieſu edita eſſe, & ab eius Diſcipulis, aliiſque viris ſanctis, Euangelica Hiſtoria, Acta & Epiſtolæ Apoſtolorum, Sanctorumque Acta ab Autoribus fide dignis conſcripta teſtantur. Et adhuc in Eccleſia donum miraculorum perſeuerat, quamuis non adeò frequentia ſint, vtpote non ita neceſſaria, propagata iam & confirmata Religione Chriſtiana. Quod ſi per Apoſtolos Chriſti, vt eis crederentur prædicantibus, iſta miracula facta eſſe negant infideles: *Hoc vnum nobis grande miraculum ſufficit, quòd terrarum orbis ſine vllis miraculis credidit;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 22. *de Ciuitate Dei*, cap. 5.) *Quiſquis adhuc prodigia vt credat inquirit, magnum eſt ipſe prodigium, qui mundo credente non credit;* (inquit idem Pater cap. 8.)

Tertium argumentum petitur ex hominum conſenſu in Religionem, quæ tam multa credenda proponit ſenſibus repugnantia, rationis perceptionem comprehenſionemque ſuperantia: Quæ præcepta tradit ardua, duraque hominibus ad voluptates pronis, ſcilicet inimicorum dilectionem, voluptatum fugam, diuitiarum honorumque contemptum, mortificationem carnis.

Quartum, ex Euangelij prædicatione à viris pauperibus & ignobilibus facta, qui diuino afflatu ac Spiritus-Sancti in eos illapſi munere, ſummam ſapientiam & facundiam ſubitò conſecuti, turbas innumeras non ſolùm ſimplicium, ſed ſapientiſſimorum hominum, ad eam Religionem amplectendam adduxerunt. Qua de re S. Paulus I. ad Corinthios I. ſcribit: *Non enim miſit me Chriſtus baptizare, ſed euangelizare, non in ſapientia verbi, vt non euacuetur Crux Chriſti. Verbum enim Crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt; ijs autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt. Scriptum eſt enim: Perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi ſapiens? Vbi ſcriba? Vbi conquiſitor huius ſæculi? Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius mundi? Nam quia in Dei ſapientia non cognouit mundus per ſapientiam Deum, placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. Quoniam & Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiam quærunt; nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudæis atque Græcis Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam: Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus; & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles: ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret: Vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.* Legatur S. *Auguſtinus* Libro 22. *De Ciuitate Dei*, cap. 5. & Lib. *de Fide rerum quæ non videntur*, cap. 7.

Quintum argumentum petitur ex conſtantia Martyrum infinitorum propemodùm qui pro Fide Chriſtiana exquiſitæ crudelitatis ſupplicia, morteſque acerbiſſimas obierunt: & tamen grauiſſimis perſecutionibus prohiberi ac deterreri non potuerunt homines innumeri, omnium gentium, omnis ſexus, ætatis, & conditionis, nobiles, prudentes, docti, ab amplectenda Religione, quam ſæculi Poteſtates proſequebantur, cuius Profeſſores morti deſtinati erant: Immò Eccleſia his perſecutionibus creuit, Martyrijs coronata eſt. Hinc *Tertullianus* Apologetici cap. 1. *Nec quicquam proficit exquiſitior quæque crudelitas veſtra, illecebra eſt magis ſectæ. Plures efficimur, quoties metimur à vobis: Semen eſt ſanguis Chriſtianorum.* Et *Minucius Felix* in Octauio: *Quàm pulcrum ſpectaculum Deo, cùm Chriſtianus cum dolore congreditur, cùm aduerſùm minas, & ſupplicia, & tormenta componitur, cùm ſtrepitum mortis & horrorem carnificis inculcat; cùm libertatem ſuam aduerſùs Reges & Principes erigit, ſoli Deo, cuius eſt, cedit; cùm triumphator & victor, ipſi qui aduerſùm ſe ſententiam dixit, inſultat. Vicit enim, qui quod contendit, obtinuit... Quot è noſtris non dexteram ſolùm, ſed totum corpus vri, cremari, ſine vllis eiulatibus pertulerunt, cùm dimitti præſertim haberent in ſua poteſtate? Viros cum Mucio, aut cum Aquilio, aut Regulo comparo. Pueri & mulierculæ noſtræ cruces, & tormenta, feras, & omnes ſuppliciorum terriculas inſpirata patientia doloris illudunt. Nec intelligitis, ô miſeri neminem eſſe, qui aut ſine ratione velit pœnam ſubire, aut tormenta ſine Deo poſſit ſuſtinere.*

Sextum argumentum petitur ex Doctrinæ Chriſtianæ ſanctitate. Lex enim Domini immaculata, conuertens animas, non exteriùs dumtaxat corruptos hominum mores emendans, ſed interiùs, prauaſque concupiſcentias exſcindens, innocentiam autem & ſanctimoniam imperans, charitatem, pudicitiam non corporis tantùm, ſed animi; diuitiarum contemptum, inimicorum dilectionem, beneficentiam, miſericordiam, humilitatem, modeſtiam, manſuetudinem, in rebus aduerſis patientiam, cupiditatum carniſque mortificationem. Hinc *Tertullianus* Apologetici 45. *Innocentiam*, inquit, *à Deo edocti, & perfectè eam nouimus, vt à perfecto Magiſtro reuelatam, & fideliter cuſtodimus, vt ab incontemptibili diſpectore mandatam. Vobis autem humana æſtimatio innocentiam tradidit, humana item dominatio imperauit. Inde nec plenæ, nec adeò timendæ eſtis diſciplinæ ad innocentiæ veritatem. Quanta eſt prudentia hominis ad demonſtrandum quid verè bonum? Quanta auctoritas ad exigendum? Tam illa falli facilis, quàm iſta contemni. Atque adeò quid plenius dictum eſt, Non occides, an verò, Ne iraſcaris quidem? Quid perfectius prohibere adulterium, an etiam ab oculorum ſolitaria concupiſcentia arcere? Quid eruditius de maleficio, an & de maleloquio interdicere? Quid inſtructius iniuriam non permittere, an nec vicem iniuriæ ſinere?* Et alibi, Chriſtianos *Non aliunde magis noſcibiles* eſſe ait, *quàm de emendatione vitiorum priſtinorum.*

Matth 5. & Luc 6. Rom. 12. 1 Cor. 6. 1 Petr. 2. & 1.

Doctrinæ Chriſtianæ ſanctitas confirmatur *S. Auguſtini* verbis ad Eccleſiam, Libro *De Moribus Eccleſiæ Catholicæ*, Cap. 30. *Meritò Eccleſia Catholica Mater Chriſtianorum veriſſima non ſolùm ipſum Deum, cuius adeptio vita eſt beatiſſima, puriſſimè atque caſtiſſimè colendum prædicas... Sed etiam proximi dilectionem atque charitatem ita complecteris, vt variorum morborum, quibus pro peccatis ſuis animæ ægrotant, omnis apud te medicina præpolleat. Tu pueriliter pueros, fortiter iuuenes, quietè ſenes, prout cuiuſque non corporis tantùm, ſed animi ætas eſt, exerces ac doces. Tu fœminas viris ſuis, non ad explendam libidinem, ſed ad propagandam prolem, & ad rei familiaris ſocietatem, caſta & fideli obedientia ſubijcis. Tu viros coniugibus non ad illudendum imbecilliorem ſexum, ſed ſinceri amoris legibus præficis. Tu parentibus filios libera quadam ſeruitute ſubiungis, parentes filijs pia dominatione præponis. Tu fratribus fratres religionis vinculo firmiore atque arctiore, quàm ſanguinis nectis. Tu omnem generis propinquitatem & affinitatis neceſſitudinem, ſeruatis naturæ voluntatiſque nexibus, mutua charitate conſtringis. Tu dominis ſeruos non tam conditionis neceſſitate, quàm officij delectatione doces adhærere. Tu dominos ſeruis, Summi Dei communis Domini conſideratione placabiles, & ad conſulendum quàm coercendum propenſiores facis. Tu ciues ciuibus, gentes gentibus, & prorſus homines primorum parentum recordatione, non ſocietate tantùm, ſed quadam etiam*

frater-

fruternitate coniungis, Doces Reges proſpicere populis, mones popalos ſe ſubdere Regibus. Qaibus honor debeatur, quibus affectus, quibus reuerentia, quibus timor, quibus conſolatio, quibus admonitio, qaibus cohortatio, quibus diſciplina, qaibus obiurgatio, quibus ſupplicium, ſedulò doces; oſtendens quemadmodum & non omnibus omnia, & omnibus charitas, & nulli debeatar iniuria. Iam verò cùm hæc humana dilectio inhærentem vberibus tuis nutriuerit & roborauerit animum, ſequendo Deo factum idoneum: Vbi eius Maieſtas ex tanta parte qaanta homini, dùm terræ huius inhabitator eſt, ſufficit, aperire ſe cœperit, tantus ardor charitatis innaſcitur, & tantum diuini amoris conſurgit incendium, vt exuſtis omnibus vitijs, & homine purgato atque ſanctificato, ſatis appareat quàm diuinè dictum ſit: (Deut. 4. Hebr. 12. Luc. 12.) Ego *ſum ignis conſumens*: & Ignem *veni mittere in mundum*.

Credibilitatis eorum, quæ ab Eccleſia Catholica credenda proponuntur, euidentiam confirmat S. *Auguſtinus* Libro *contra Epiſtolam Manichæi*, Cap. 4. *In Catholica Eccleſia*, inquit, *vt omittam ſinceriſſimam ſapientiam, ad cuius cognitionem pauci ſpiritales in hac vita perueniunt, vt eam ex minima quidem parte, qaia homines ſunt, ſed tamen ſine dubitatione cognoſcant, ceteram quippe turbam non intelligendi viuacitas, ſed credendi ſimplicitas tutiſſimam facit: Vt ergo hanc omittam ſapientiam, quam in Eccleſia eſſe Catholica non creditis; multa ſunt alia quæ in eius gremio me iuſtiſſimè teneant. Tenet conſenſio populorum atque gentium: Tenet auctoritas miraculis inchoata, ſpe nutrita, charitate aucta, vetuſtate firmata: Tenet ab ipſa Sede Petri Apoſtoli, cui paſcendas oues ſuas poſt Reſurrectionem Dominus commendauit, vſque ad præſentem Epiſcopatum ſucceſſio Sacerdotum. Tenet poſtremò ipſum Catholicæ nomen, quod non ſine cauſa inter tam multas hæreſes ſic iſta Eccleſia ſola obtinuit, vt cùm omnes Hæretici ſe Catholicos dici velint, quærenti tamen peregrino alicui vbi ad Catholicam conueniatur, nullus Hæreticorum vel Baſilicam ſuam, vel domum audeat oſtendere.* Et Libro *De Vtilitate credendi*, Cap 14. *Miraculis conciliauit auctoritatem, auctoritate meruit fidem, fide contraxit multitudinem, multitudine obtinuit vetuſtatem, vetuſtate roborauit Religionem.*

Verùm nihil præclarius ea de re dici poteſt his quæ S. *Auguſtinus* congerit Epiſtolâ 137. aliàs 3. ad Voluſianum. *Quem*, inquit, *non moueat ad credendum tantus ab initio ipſe rerum geſtarum ordo, & ipſa connexio temporum, præteritis fidem de præſentibus faciens, priora poſterioribus & recentioribus antiqua confirmans.* (Gen. 12.) *Eligitur vnus ex gente Chaldæorum, pietate fideliſſima præditus, cui promiſſa diuina poſt tantam ſæculorum ſeriem nouiſſimis temporibus complenda produntur, atque in eius ſemine omnes gentes habituræ benedictionem pronuntiantur. Hic vnum verum Deum colens vniuerſitatis Creatorem gignit filium ſenex, de coniuge quam ſpe pariendi penitùs deſtitutam ſterilitas, ætaſque iam fecerat.* (Gen. 21.) *Propagatur ex illo numeroſiſſimus populus, multiplicatus in Ægypto quò illam ſtirpem ex orientalibus partibus, promiſſis effectiſque crebreſcens diſpoſitio diuina tranſmiſerat. Educitur ex Ægypti ſeruitute gens valida, horrendis ſignis atque miraculis, pulſiſque impiis gentibus; in terram promiſſionis perducta & conſtituta,* (Exod. 15.) *regno etiam ſublimatur. Deinde præualeſcente peccato, ſacrilegis ritibus Deum verum, qui eis tanta beneficia contulerat, ſæpiſſimè oſtendens, varijſque flagellata cladibus, & proſperitatibus conſolata, vſque ad Chriſti Incarnationem, declarationemque perducitur. Quem Chriſtum Dei Verbum, Dei Filium, Deum in carne venturum, moriturum, reſurrecturum, in Cœlum aſcenſurum, præpollentiſſimo ſuo nomine in omnibus gentibus dicatos ſibi populos habiturum, inque illo remiſſionem peccatorum, ſalutemque æternam futuram eſſe credentibus, omnia Gentis illius promiſſa, omnes Prophetiæ, ſacerdotia, Sacrificia, Templum, & cuncta omninò Sacramenta ſonuerunt. Venit Chriſtus, complentur in eius ortu, vita, dictis, factis, paſſionibus, morte, Reſurrectione, Aſcenſione, omnia præconia Prophetarum. Mittit Spiritum-Sanctum, implet Fideles vna in domo congregatos, & hoc ipſum promiſſum orando atque deſiderando expectantes. Impleti autem Spiritu-Sancto loquuntur repentè linguis omnium gentium, arguunt fidenter errores, prædicant ſaluberrimam veritatem, exhortantur ad pœnitentiam præteritæ culpabilis vitæ, indulgentiam de diuina gratia pollicentur. Prædicationem pietatis veræque Religionis ſigna congruentia & miracula conſequuntur. Excitatur aduersùs eos ſæua infidelitas, tolerant prædicta, ſperant promiſſa, docent præcepta. Numero exigui per mundum diſſeminantur, populos facilitate mirabili conuertunt, inter inimicos augentur, perſecutionibus creſcunt, per afflictionum anguſtias vſque in terrarum extrema dilatantur. Ex imperitiſſimis, ex abiectiſſimis, ex pauciſſimis illuminantur, nobilitantur, multiplicantur, præclariſſima ingenia, cultiſſima eloquia: Mirabileſque peritias acutorum, facundorum, atque doctorum ſubiugant Chriſto, & ad prædicandum viam pietatis ſalutiſque conuertunt. Alternis aduerſitatibus & proſperitatibus rerum, patientiam & temperantiam vigilanter exercent: mundo declinante in extrema, feſſiſque rebus ætatem vltimam proteſtante, multò fidentiùs, quin & hoc prædictum eſt, æternam ciuitatis cœleſtis felicitatem expectant. Atque inter hæc omnia contra Eccleſiam Chriſti impiarum gentium infidelitas fremit: Euincit illa patiendo, & inconcuſſam fidem inter obſiſtentium ſæuitiam profitendo. Reuelatæ veritatis, quæ diù promiſſis myſticis velabatur, Sacrificio ſuccedente, illa Sacrificia quibus hoc figurabatur, Templi ipſius euerſione tolluntur. Reproba per infidelitatem gens ipſa Iudæorum à ſedibus extirpata, per Mundum vſquequaque diſpergitur, vt vbique portet Codices Sanctos, ac ſi Prophetiæ teſtimonium, quo Chriſtus & Eccleſia prænuntiata eſt, ne ad tempus à nobis fictum exiſtimaretur, ab ipſis aduerſarijs proferatur, vbi etiam ipſos prædictum eſt non fuiſſe credituros. Templa & ſimulacra dæmonum, Ritúſque ſacrilegi paulatim atque alternatim ſecundùm prædicta Prophetiæ ſubuertuntur. Hæreſes aduersùs nomen Chriſti, ſub velamento tamen nominis Chriſti, ad exercendam Doctrinam ſanctæ Religionis, ſicut prænuntiatæ ſunt, pullulant. Hæc omnia ſicut leguntur prædicta, ita cernuntur impleta; atque ex his iam tot & tantis quæ reſtant expectantur implenda. Tandem mens auida æternitatis, vitæque præſentis breuitate permota, contra huius diuinæ auctoritatis lumen culmenque contendat?*

Quæ diſputationes, quæ Literæ quorumlibet Philoſophorum, quæ Leges quarumlibet ciuitatum, duobus præceptis ex quibus Chriſtus dicit totam Legem Propheta ſque pendere, vllo modo ſunt comparandæ, “Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: Et diliges proximum tuum tanquam teipſum? *Hic Phyſica, quoniam omnes omnium naturarum cauſſæ in Deo creatore ſunt. Hic Ethica, quoniam vita bona & honeſta non aliundè formatur, quàm cùm ea quæ diligenda ſunt, quemadmodum diligenda ſunt, diligantur, hoc eſt Deus & proximus. Hic Logica, quoniam veritas lumenque animæ rationalis, nonniſi Deus eſt. Hic etiam laudabilis Reipublicæ ſalus: Neque enim conditur & cuſtoditur optimè ciuitas, niſi fundamento & vinculo fidei, firmæque concordiæ, cùm bonum commune diligitur, quod ſummum ac veriſſimum Deus eſt, atque in illo inuicem ſinceriſſimè ſe diligunt homines, cùm propter illum ſe diligunt, cui, quo animo diligant, occultare non poſſunt.*

Modus autem ipſe dicendi, quo Sancta Scriptura contexitur, quàm omnibus acceſſibilis, quamuis pauciſſimis penetrabilis. Ea quæ aperta continet, quaſi amicus familiaris ſine fuco ad cor loquitur indoctorum atque doctorum. Ea verò quæ in Myſterijs occultat, nec ipſa eloquio ſuperbo erigit, quò non audeat accedere mens tardiuſcula & inerudita, quaſi pauper ad diuitem; ſed inuitat omnes humili ſermone, quos non ſolùm manifeſta paſcat, ſed etiam ſecreta exerceat veritate, hoc in promptis quod in reconditis habens. Sed ne aperta faſtidirentur, eadem rursùs operta deſiderantur, deſiderata quodam modo renouantur, renouata ſuauiter intimantur. His ſalubriter & praua corriguntur, & parua nutriuntur, & magna oblectantur ingenia. Ille huic doctrinæ inimicus eſt animus, qui vel errando eam neſcit ſaluberrimam, vel odit ægrotando Medicinam.

In hoc S. *Auguſtini* loco breuiter expoſitum habes quicquid afferri poteſt luculentius ad demonſtrandam Chriſtianæ Religionis veritatem, & euidenter eſſe credibilia quæ in ipſa credenda proponuntur. Id confirmat Libro 22. *De Ciuitate Dei*, cap 5. 6. 8. Vbi poſt multa luculentè ac eleganter iſto de argumento dicta,

cta, ſic concludit: *Legebantur præconia præcedentia Prophetarum, concurrebant oſtenta virtutum, & perſuadebatur veritas noua conſuetudini, non contraria rationi, donec orbis terræ qui perſequebatur furore, ſequeretur fide.*

Argumenta tamen ex motiuis credibilitatis petita, non ſunt cauſæ cur Fidei capitibus aſſenſum præbeamus, ſed Deus quatenùs prima veritas reuelans eſt. Ratio enim inſtrumentum eſt fidei, non cauſa credendi. Id illuſtratur exemplo. Si quis Edicto Regis parere detrectantem quempiam ad obſequium velit reducere, cauſáſque ei exponat cur Regi parere debeat, poteſtatem nempè Regiam à Deo conſtitutam eſſe; Regem iure ſuo vti cùm quid iubet; contra fas agere qui imperium detrectat; hiſque admonitionibus conuictus perduellis, imperata ſe facturum promittat; Admonitor ille non eſt cauſa quamobrem mos Regi à perduelle geratur, ſed ius Regis refractario pateſactum: Ita ratio cùm argumenta colligit ex motiuis credibilitatis, quibus animo perſuadet aſſentiendum eſſe capitibus fidei, his nempè aſſenſum prudenter adhiberi; ipſa quidem non eſt cauſa, cur animus aſſenſum præbeat, ſed prima Veritas reuelans, fideíque lumine mentem hominis illuſtrans, ac eius excitans voluntatem vt menti aſſenſum imperet.

Lib. de Anima c. 1. *Cui enim*, (inquit Tertullianus) *veritas comperta ſine Deo? Cui Deus cognitus ſine Chriſto? Cui Chriſtus exploratus ſine Spiritu-Sancto? Cui Spiritus-Sanctus accommodatus ſine Fidei Sacramento?* Sic mulier Samaritana cùm Ieſu vocanti credidiſſet, conciuibus ſuis rationem expoſuit quæ

Ioan. 4. ſuadere poſſet ipſum eſſe Meſſiam: *Venite*, inquit, *& videte hominem qui dixit mihi omnia quæ feci: Numquid ipſe eſt Chriſtus?* Et ea ratione pleriſque perſuaſum eſt id eſſe quàm maximè credibile. *Ex Ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris teſtimonium perhibentis, Quia dixit omnia quæcumque feci.* At iidem deindè audito Chriſto, ipſum eſſe Meſſiam crediderunt, non propter rationem à muliere propoſitam, ſed propter ipſius Chriſti Deíque reuelantis auctoritatem: *Iam non propter loquelam tuam credimus*, inquiunt, *Ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt verè Saluator Mundi.*

QVÆSTIO II.

De Symbolo Fidei.

ARTICVLVS I.

Quid, & quotuplex ſit Symbolum Fidei? Et quot eius Articuli?

Symbolum, vox origine Græca, vel plurium rerum in commune collationem ſignificat, vel ſignum aut teſſeram militarem, quà veri Milites ab alijs diſcernuntur. Apud Catholicos ſumitur pro Regula Fidei, ſiue ſumma capitum Fidei, quæ omnibus credenda proponuntur. Conueniens enim fuit primaria præcipuáque fidei capita in vnum breuiter colligi, vt faciliùs omnibus proponi ac memoriæ mandari poſſent: Deinde vt Fideles ab infidelibus per eiuſdem fidei regulæ profeſſionem internoſcerentur. Deus ipſe breuiter proponit hominibus quæ ab ijs credenda & agenda ſunt: Quia imperatoria hæc breuitas rerum omnium Domino conuenit.

Lib. 4. Inſtit. c. 1. *Diuina* (inquit Lactantius) *tradita ſunt breuiter ac nudè. Nec decebat aliter, vt cùm Deus ad hominem loqueretur, argumentis aſſereret ſuas voces, tamquam fides ei non haberetur; ſed vt oportuit eſt locutus, quaſi rerum omnium maximus Iudex, cuius non eſt argumentari, ſed pronuntiare verum.* Vnde *S. Auguſtinus* Sermone 213. aliàs *De Tempore 129. Symbolum* (inquit) *eſt breuiter complexa Regula Fidei, vt mentem inſtruat, nec oneret memoriam; paucis verbis dicitur, vnde multùm acquiratur.*

II. Triplex vulgò diſtinguitur Symbolum, ſcilicet Apoſtolicum, Conſtantinopolitanum, quod & Nicænum appellatur, & Symbolum *S. Athanaſij.*

Primum Cathecumenis tradebatur olim, illudque certo die ante Baptiſmum reddere ſeu memoriter recitare tenebantur Competentes: Alterum illud eſt quod in Miſſa recitatur: Tertium, quod in Primæ Officio Dominicis diebus dicitur, & incipit his verbis, *Quicumque vult ſaluus eſſe.*

Symbolum Apoſtolicum dicitur, non ſolùm quia doctrinam & Fidem Apoſtolicam continet, ſed quia ab Apoſtolis traditum eſt, non litteris quidem, ſed viuà voce. Vt enim ait *S. Hieronymus* Epiſtolà 61. *Symbolum fidei & ſpei noſtræ ab Apoſtolis traditum, non ſcribitur in charta, ſed in tabulis cordis carnalibus.* Et *S. Petrus Chryſologus*, Sermone 62. *Symbolum Fidei ſola fide firmatur: Non litteræ, ſed ſpiritui creditur, & mandatur cordi, non chartæ.* Cùm igitur Apoſtoli mandatum à Domino accepiſſent, vt pro ipſo legatione fungentes in vniuerſum mundum proficiſcerentur, atque omni creaturæ Euangelium prædicarent, Chriſtianæ Fidei formulam componendam cenſuerunt, & ijs qui obedirent Euangelio tradendam, vt ſcilicet idipſum omnes ſentirent ac dicerent, neque vlla eſſent inter eos ſchiſmata, quos ad Fidei vnitatem vocaſſent; ſed eſſent perfecti in eodem ſenſu & in eadem ſententia. Hæc autem Fidei Regula & Profeſſio ab Apoſtolis tradita Symbolum appellata eſt: Siue quia ex varijs ſententijs, quas ſinguli in commune contulerunt, conflata eſt, (vt quibuſdam Auctoribus placuit:) Siue quia eà veluti notà & teſſerà vſi ſint Apoſtoli, quà deſertores, ſubintroductos falſos fratres, qui Euangelium adulterabant, ab ijs qui Chriſti militiæ Sacramento ſe obligarent, facilè poſſent internoſcere, vt loquitur Concilij Tridentini Catechiſmus.

Tertullianus Lib. De Præſcript. Hæret c. 37. S. Ambroſius Epiſt. ad Siricium. Ruffinus in Præfat. Expoſit. Symboli. Cæleſtinus 1. Epiſt. ad Neſtorium. Cōc. Eph. in Relatione ad Theodoſium Imp. de Neſtorij depoſitione. S. Leo epiſt. 13. ad Pulcheriam. S. Iſidorus Lib. 1. De Eccleſ. Offic. c. 12.

III. *Symbolum Conſtantinopolitanum*, editum eſt in Concilio Generali Conſtantinopolitano 1. anno Chriſti ter-centeſimo octogeſimo primo, à Patribus centum quinquaginta. Expoſitio & auctarium eſt eius quod in Concilio Nicæno 1. anno, ter-centeſimo vigeſimo-quinto à Patribus centum decem & octo conditum fuerat. Quamobrem & *Nicænum* appellatum eſt. Nam cùm Nicænum Concilium in Symbolo ſuo dixiſſet, Deum *Omnium viſibilium & inuiſibilium factorem*: Conſtantinopolitana Synodus poſuit, *Factorem cæli & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibilium.* Addidit etiam Confeſſioni diuinitatis Filij, *Natum ante omnia ſæcula.* Item poſt hæc verba Nicæni Symboli, *Et incarnatus eſt*, addidit, *De Spiritu Sancto, ex Maria Virgine.* Item poſt hæc verba, *Aſcendit in cælos*, addidit, *Sed ad dexteram Patris.* Adiecit & illud, *Cuius regni non erit finis.* Item poſt hæc verba, *Et in Spiritum-Sanctum*, adiunxit, *Dominum & viuificantem, ex Patre procedentem, & cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: Qui locutus eſt per Prophetas.* Addidit denique Confeſſionem vnius Sanctæ, Catholicæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ; vnius Baptiſmatis in remiſſionem peccatorum; Reſurrectionis mortuorum; & Vitæ futuri ſæculi. Poſt multa ſæcula addidit Eccleſia Articulo de Spiritu Sancto, *Qui ex Patre Filioque procedit*, cùm in Symbolo Conſtantinopolitano ſolùm haberetur, *Ex Patre procedentem.* Quà in re nihil commiſſum eſt contra Decreta Concilij Epheſini & Chalcedonenſis, prohibentia ne quid adderetur Symbolo: Prohibuerant enim dumtaxat ne quid contrarium adderetur, ſiue ne alia diuerſaque fides conderetur; non verò ne adderetur aliquid per modum expoſitionis, quod fecerat Eccleſia in Concilio Conſtantinopolitano. Quamobrem & iure ſuo vſa eſt, cùm ob emergentem errorem contra Proceſſionem Spiritus Sancti à Patre & Filio, addit particulam, *Filioque*, quà verba illa Conſtantinopolitani Symboli, *Ex Patre procedentem*, magis explicantur. Fides namque progreſſu temporis non mutatur, ſed exponitur & illuſtratur: Sicut in corporum incrementis, quamuis augeantur hominum membra, eadem tamen ſunt iuuenum membra, quæ erant lactentium; vna eademque Petri iuuenis & ſenis natura, vna eademque perſona eſt. Et ſi quid æui maturioris ætate accedit, iam in ſemine profertum fuerat; Vt nihil nouum poſtea proferatur in ſenibus, quod non in pueris iam antè latitauerit. *Ita etiam* (inquit Vincentius Lirinenſis) *Chriſtianæ Religionis dogma ſequatur has decet profectuum leges, vt annis ſcilicet conſolidetur, dilatetur tempore, ſublimetur ætate, incorruptum tamen illibatumque permaneat... Quodcumque igitur in hac Eccleſia, Dei agricultura, fide Patrum ſatum eſt, hoc idem filiorum induſtria decet excolatur & obſeruetur, hoc idem floreat & matureſcat, hoc idem proficiat &* Commonit. 1 c. 22. & 23.

perfi-

perficiatur: Fas eſt etenim, vt priſca illa cœleſtis Philoſophiæ dogmata proceſſu temporis excurentur, limentur, poliantur: Sed nefas eſt, vt commutentur, nefas vt detruncentur, vt mutilentur. Accipiant licet euidentiam, lucem, diſtinctionem: Sed retineant neceſſe eſt plenitudinem, integritatem, proprietatem.

IV. *Symbolum* quod *S. Athanaſij* dicitur, à Concilio Auguſtodunenſi anno Chriſti ſexcenteſimo ſeptuageſimo commendatum eſt, Canone quo Presbyterum, Diaconum, Subdiaconum, vel Clericum ab Epiſcopo damnari ſtatuit, qui *Symbolum, quod Sancto inſpirante Spiritu Apoſtoli tradiderunt, & Fidem S. Athanaſij Præſulis irreprehenſibiliter non recenſuerit*. Dicitur *Symbolum S. Athanaſij*, quia ſummam Fidei continet, cuius *S. Athanaſius* aſſertor fuit & vindex.

V. Symbolum Apoſtolorum ſubmiſſa voce dicitur in Officio diuino; Symbolum verò Conſtantinopolitanum altâ voce recitatur, vel canitur in Miſſarum ſolemnijs. Huius diſciplinæ, moriſque rationem *S. Thomas* tradit *Secunda Secundæ*. Quæſtione 1. Articulo 9. in Reſponſione ad ſextam obiectionem. *Quia* (inquit) *Symbolum Patrum eſt declaratiuum Symboli Apoſtolorum; & etiam fuit conditum fide iam manifeſtata, & Eccleſia pacem habente; propter hoc publicè in Miſſa cantatur: Symbolum autem Apoſtolorum, quod tempore perſecutionis editum fuit fide nondum publicata, occultè dicitur in Prima & in Completorio, quaſi contra tenebras errorum præteritorum & futurorum.*

VI. Symbolum Fidei in duodecim capita diuiditur, quæ, ſimilitudine quadam à Patribus noſtris frequenter vſurpatâ, Articulos appellamus. Vt enim corporis membra articulis diſtinguntur: Ita etiam in hac Fidei Confeſſione quicquid diſtinctè & ſeparatim ab alio nobis credendum proponitur, rectè & appoſitè Articulum dicimus. De his *S. Leo* Epiſtola 27. aliàs 53. ad *Pulcheriam* Auguſtam, Cap. 4. ſcribit, *Eutychen*, qui duas in Chriſto naturas negabat ſtultiſſimè inceſſere auſum eſſe, *Quod Dominus noſter in Eccleſia neminem ſexus vtriuſque voluit ignorare. Siquidem ipſa Catholici Symboli breuis & aperta confeſſio, quæ duodecim Apoſtolorum totidem eſt ſignata ſententijs, tam inſtructa ſit munitione cœleſti, vt omnes Hæreticorum opiniones ſolo ipſius poſſint gladio detruncari.*

Duodenarij iſtius Articulorum numeri conuenientem rationem tradit *S. Thomas* Secunda Secundæ, Quæſtione 1. Articulo 8. Illa, inquit, per ſe pertinent ad fidem, quorum viſione in vita æterna perfruemur, & per quæ ducimur ad vitam æternam. Duo autem nobis videnda proponuntur, ſcilicet arcanum diuinitatis Chriſti, cuius viſio nos beatos facit, & Myſterium humanitatis Chriſti, per quem ad gloriam filiorum Dei acceſſum habemus. Vnde *Ioannis* 17. dicitur: *Hæc eſt vita æterna: Vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*. Eorum igitur quæ credenda ſunt, quædam pertinent ad Maieſtatem Diuinitatis; quædam verò ad Myſterium humanitatis Chriſti. Circa Maieſtatem Diuinitatis, tria nobis credenda proponuntur. Primò quidem vnitas Dei, quæ primo articulo: Secundò Trinitas perſonarum, quæ tribus articulis proponitur; Quorum primus etiam perſonam Patris; Secundus perſonam Filij; Octauus perſonam Spiritus Sancti ſpectat. Tertiò proponuntur nobis opera diuinitatis propria, quorum primum pertinet ad naturam, ſcilicet Creatio; alterum ad gratiam, ſcilicet hominis ſanctificatio, tertium ad gloriam, ſcilicet beatificatio. Creationem articulo primo profitemur: Quę ſanctificationis opus ſpectant, articulo nono, quo Sanctam Eccleſiam Catholicam & Sanctorum Communionem; & articulo decimo, quo Remiſſionem peccatorum credere nos conteſtamur: quæ opus gloriæ ſiue beatificationis ſpectant, articulo vndecimo, de Reſurrectione carnis, & duodecimo, de vita æterna, continentur. Sex itaque Articuli Symboli pertinent ad Dei Maieſtatem, operáque ipſi propria. Sex verò reliqui ad humanitatem Chriſti, ſeu Verbi incarnati Myſterium, œconomiam & diſpenſationem. Et quidem Conceptionem illius articulus tertius: Quartus verò Paſſionem eius, mortem, atque ſepulturam: Quintus, deſcenſum ad inferos, & Reſurrectionem: Sextus, admirabilem in cœlos Aſcenſionem: Septimus futurum Aduentum ad iudicium viuorum & mortuorum hominum complectitur.

ARTICVLVS II.

Quo primus Apoſtolici Symboli Articulus explicatur
Credo in Deum Patrem omnipotentem, Creatorem, Cœli & Terræ.

ISTius Articuli ſenſus eſt: Certò Credo, & ſine vlla dubitatione profiteor Deum Patrem, primam ſcilicet Sacroſanctæ & indiuiduæ Trinitatis Perſonam, qui ſuâ omnipotenti virtute, & omnia quæ cœli & terræ ambitu continentur, viſibilia & inuiſibilia, ac proinde Angelos ipſos, ex nihilo condidit, & condita conſeruat, prouidentiâque ſuâ regit. Neque ſolùm eum corde credo, & ore confiteor; Verùm ſummo ſtudio ac pietate ad illum, veluti ſummum & perfectiſſimum bonum contendo. Sed quoniam magna Myſteria in ſingulis ferè verbis latent, ea diligentiùs explicanda ſunt, vt ad diuinæ Maieſtatis gloriam contemplandam fidelis populus cum timore & tremore promoueatur.

§. I.

Quæ ſit vis iſtius verbi, Credo?

CRedendi vox non ſignificat hoc loco putare, exiſtimare, opinari, ſed certiſſimè aſſentiri. *Credo* igitur idem eſt, ac ſine vlla dubitatione aſſentior Deo Myſteria ſua reuelanti. Quamuis obſcura illa mihi ſint, quamuis ſenſuum perceptionem, rationiſque comprehenſionem ſuperent meæ, ipſi tamen aſſentior firmitudine certè maiori, quàm ijs quæ ſenſibus ipſis vſurpo, aut humana ratione cognoſco. *In captiuitatem redigo intellectum in obſequium Chriſti*, ſecundùm Apoſtoli mandatum. [2 Cor. 10.] Sed & ſine curioſitate prorſus vlla, vel inquirendi ſtudio certiſſimè teneo vniuerſa, quæ Deus hominibus reuelauit, & per Eccleſiam ſuam credenda proponit. Diuina Myſteria iudiciáque ſcrutari Deus prohibet, Prouerb. 25. *Qui ſcrutator eſt Maieſtatis, opprimetur à gloria*. Sapientiæ 1. *Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum: Quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui Fidem habent in illum: Peruerſæ enim cogitationes ſeparant à Deo*. Eccleſiaſtici 3. *Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris; ſed quæ præcipit tibi Deus, illa cogita ſemper, & in pluribus eius ne fueris curioſus. Non eſt enim tibi neceſſarium ea quæ abſcondita ſunt videre oculis tuis ... Plurima ſuper ſenſum hominum oſtenſa ſunt tibi. Multos quoque ſupplantauit ſuſpicio illorum, & in vanitate detinuit ſenſus illorum. Cor durum habebit malè in nouiſſimo: & qui amat periculum in illo peribit*. Ad Rom. 11. *Tu fide ſtas: Noli altum ſapere, ſed time*. 2. Ad Corinthios 10. *Arma militiæ noſtræ non carnalia ſunt, ſed potentia Deo ad deſtructionem munitionum, conſilia deſtruentes, & omnem altitudinem extollentem ſe aduerſùs ſcientiam Dei*. Faſces igitur Fidei ſummitte, imperioſa ratio. Deus locutus eſt, nihil inquiras vlterius. Si arrogantis & impudentis hominis eſt, graui ac ſapienti viro aliquid affirmanti fidem non habere, ſed præterea vrgere, vt quod dixerit, rationibus aut teſtibus probetur: Quantæ temeritatis ac ſtultitiæ eſt, Dei voces audientem, cœleſtis ac ſalutaris doctrinæ rationes requirere? Hinc *S. Ambroſius* Lib. 1. *De Abraham*, Cap. 3. ait, Abrahamo, qui credidit Chriſtum ſibi per ſuſceptionem corporis hęredem futurum, quod ſignificatur his Chriſti verbis, *Abraham diem meum vidit & gauiſus eſt*; [Ioh. 8.] Ideò reputatum eſſe ad iuſtitiam, quia rationem non quæſiuit, ſed promptiſſima fide credidit. *Bonum eſt vt rationem præueniat Fides; ne tanquam ab homine, ita à Domino Deo noſtro rationem videamur exigere. Etenim quàm indignum vt humanis teſtimonijs de alio credamus, Dei oraculis de ſe non credamus?* Auctoritate, non ratione in rebus Religionis duci hominis animum neceſſe eſt. Sapientum auctoritate regi inſipientes oportet. Quis Deo ſapientior, qui ipſa ſapientia eſt? Quis inſipientior homine? Deo itaque ſubijcienda humana mens eſt, quo vno duce perduci poteſt ad rerum diuinarum, captúmque rationis ſuperantium cognitionem. *Deus ſcientiarum Dominus eſt: & ipſi præparantur cogitationes*. [1. Reg. 2.] Verſabatur humana mens *non veritate certior, ſed conſuetudine ſecurior*, in rebus humanis (inquit

S. Au-

S. Auguſtinus Lib. *De Moribus Eccleſiæ Catholicæ*, Cap. 7.) *At vbi ad diuina peruentum eſt, auertit ſeſe, intueri non poteſt, palpitat, æſtuat, inhiat amore, reuerberatur luce veritatis, & ad familiaritatem tenebrarum ſuarum, non electione, ſed fatigatione conuertitur. Quàm hic formidandum eſt, quàm tremendum, ne maiorem inde concipiat anima imbecillitatem, vbi quietem feſſa conquirit. Ergo refugere in tenebroſa cupienſibus per diſpenſationem ineffabilis Sapientiæ nobis illa opacitas auctoritatis occurrat, & mirabilibus rerum, vocibuſque librorum veluti ſiguis temperatioribus veritatis, vmbriſque blandiatur.* Ad lucem diuinorum myſteriorum oculi rationis humanæ cæcutiunt: Auris Deo reuelanti accommodanda eſt, vt illorum cognitionem aſſequamur, quia *Fides ex auditu.* (Rom. 10.) Centurio *videns quòd Ieſus ſic clamans expiraſſet, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.* (Marc. 15.) Si credidiſſet oculis ſuis, nihil niſi humanum in Ieſu conſpexiſſet. Videbat enim corpus flagellis laceratum, caput ſpineâ coronâ perfoſſum, faciem ſputis & ſanguinem deformem. At auditu Deus eſſe cognouit. *Ex voce agnouit Filium Dei, & non ex facie. Audiens maluit, quod non viſus; oculum ſpecies fefellit, auri veritas ſe infudit. Oculus pronunciabat infirmum, oculus fœdum, oculus miſerum, oculus morte turpiſſima condemnatum: Auri Dei Filius, auri formoſus innotuit. Erat ille Centurio incircumciſus, ſed non aure, qui ad vnam exſpirantis vocem ſub tot infirmitatis indicijs Dominum Maieſtatis agnouit: Ideòque non deſpexit quod vidit, quia credidit quod non vidit. Non autem credidit ex eo quod vidit, ſed ex eo proculdubio quod audiuit, quia Fides ex auditu. Dignum quippe fuerat per ſuperiores oculorum feneſtras veritatem intrare ad animam: Sed hoc nobis, ô anima, ſeruatur in poſterum, cùm videbimus facie ad faciem. Nunc autem vnde irrepſit morbus, inde remedium intret, & per eadem ſequatur veſtigia vita mortem, tenebras lux; venenum ſerpentis, antidotum veritatis: & ſanet oculum qui turbatus eſt, vt ſerenus videat, quem turbatus non poteſt. Auris prima mortuis ianua, prima aperiatur & vitæ; auditus qui tulit, reparet viſum: Quoniam niſi crediderimus, non intelligemus. Ergo auditus ad meritum, viſus ad præ-* „*mium. Vnde Propheta:* Auditui meo, *inquit*, dabis „gaudium & lætitiam: (Psal. 5.) *Quòd fidelis retributio auditionis beata viſio ſit, & beatæ meritum viſionis fidelis auditio.* „Beati autem mundo corde, quoniam ipſi Deum „videbunt. (Matth. 5.) *Porrò fide oportet mundari oculum qui videat* „*Deum, quemadmodum habes:* Fide mundans corda „eorum. (Act. 15.) ...... *Et vt ſcias Spiritum Sanctum hunc in animæ ſpirituali profectu ordinem obſeruare, vt videlicet priùs formet auditum, quàm lætificet viſum:* Audi, *inquit*, filia, & vide. *Quid intendis oculum? Aurem para. Videre deſideras Chriſtum? Oportet te priùs audire Eum, audire de eo, vt dicas cùm videris: Sicut audiuimus, ſic vidimus.* (Psal. 44.) Verba ſunt *S. Bernardi* Sermone 28. in Cantica. Et ante ipſum *S. Auguſtinus* Tractatu 29. in Ioannem: (Iſai. 7. 9. Secundū 70.) *Intelligere vis? Crede. Deus enim per Prophetam dixit: Niſi credideritis, non intelligetis ... Intellectus enim merces eſt fidei. Ergo noli quærere vt credas, ſed crede vt intelligas.*

Et Libro *De Agone Chriſtiano*, Cap. 13. *Fides*, inquit, *eſt prima quæ ſubiugat animam Deo, deinde præcepta viuendi, quibus cuſtoditis ſpes noſtra firmatur, & nutritur charitas, & lucere incipit quod antea tantummodo credebatur. Cùm enim cognitio & actio beatum hominem faciant; ſicut in cognitione cauendus eſt error, ſic in actione cauenda eſt nequitia. Errat autem quiſquis putat veritatem ſe poſſe cognoſcere, cùm adhuc nequiter viuat. Nequitia eſt autem mundum iſtum diligere; & ea quæ naſcuntur & tranſeunt pro magno habere, & ea concupiſcere, & pro his laborare vt acquirantur; & lætari cùm abundauerint, & triſtari cùm pereunt. Talis vita non poteſt puram illam & ſinceram & incommutabilem videre veritatem, & inhærere illi, & in æternum iam non moueri. Itaque priùs quàm mens noſtra purgetur, debemus credere quod intelligere nondùm valemus; quoniam veriſſimè dictum eſt per Prophetam, Niſi credideritis, non intelligetis.* (Iſai. 7. ſecundùm Verſion. 70.)

Rationem ne quæras ad credendum Myſterijs, aut factis admirabilibus, vbi *Tota ratio facti, eſt potentia facientis*, (vt loquitur *S. Auguſtinus* Epiſt. 137. aliàs 111.) *Demus Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur non inueſtigare non poſſe.* In rebus Religionis curioſitas reos facit, non peritos. Cùm Deus aliquid reuelat, iubet, aut ſe facturum ſpondet, credendum ac parendum eſt, non diſquirendus rerum faciendarum modus, aut factarum exploranda ratio. Mittuntur à *Moyſe* Exploratores, qui Terram Chanaan conſiderarent: (*Numer.* 13.) Referunt ad Ducem ſuum telluris fertilitatem: *Venimus*, inquit, *in terram, ad quam miſiſti nos, quæ reuera fluit lacte & melle.* Verùm cùm *Caleb* ipſos ad expugnandam terram hortaretur, inclamarunt: *Terra iſta deuorat habitatores ſuos.* Proptereaque ipſos morte repentinâ percuſſos fuiſſe, Scriptura Sacra refert, *Numer.* 14. Cur, quæſo, tam ſeuerè puniti ſunt Exploratores illi? Ob ſuam curioſitatem, ſi *S. Ioannem Chryſoſtomum* Homiliâ 11. in Epiſtolam ad Romanos audiamus. *Quia*, inquit, *victoriæ modum diſquiſiere, omnes nullo bello, nulla inſtructa acie perierunt. Vides quanta incredulitatis pernicies.* Rahab meretrix ſeruatur incolumis in obſidione vrbis Iericho. (*Ioſue* 2.) cur perdita ſeruatur, tot verò innoxij homines, tot virgines ferro Hæbreorum pereunt? *Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis.* inquit Apoſtolus ad Hebræos 11. ſeruata eſt ab excidio ſuæ vrbis, quia non curioſè inquiſiuit quomodo Hebræi vrbem munitiſſimam expugnare poſſent, ſed abſque hæſitatione credidit victores futuros, qui Deum ſui Exercitûs ducem ac præſidem haberent: *Noui*, inquit, *quòd Dominus tradiderit vobis Terram. Dominus enim Deus veſter ipſe eſt Deus in cœlo ſurſum, & terra deorſum.* Non interijt vnà cum incredulis, inquit *S. Ioannes Chryſoſtomus* eâdem Homiliâ; Neque enim ſecum ipſa dixit: Qui poterunt hi, cùm ſint captiui, fugitiui, exules, nos vrbis, mœnium ac turrium dominos ſub ſuam victos poteſtatem cogere? *Quandoquidem ſi hæc ſecum elocuta fuiſſet, & ſe ipſam & illos vnà perdidiſſet.* Scilicet, *Extremum ſupplicium curioſis propoſitum eſt.* Obmuteſcat igitur humana ratio, nihilque ſibi iuris eſſe nouerit in diuinis Myſterijs indagandis. *Qui Fidem quærit, rationem non quærit. Quid Athenis, & Hieroſolymis? Quid Accademiæ, & Eccleſiæ? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, quæ monet Deum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum*, (inquit *Tertullianus* Libro *De Præſcriptionibus Hæreticorum*, Cap. 7.) *Nobis curioſitate opus non eſt poſt Chriſtum Ieſum, nec inquiſitione poſt Euangelium.* Et Cap. 14. *Fides in Regula poſita eſt ... Cedat curioſitas Fidei, cedat gloria ſaluti ... Aduerſùs Regulam nihil ſcire, omnia ſcire eſt.* Ea de re planè perſuaſus, ſcrutari nolim Myſteria, ſed ea firmiſſimè *Credo.* Hæc ſcilicet ſcrutari, temeritas eſt; credere pietas; noſſe, vita æterna.

Verùm cùm dico, *Credo*, non ſolùm intimum declaro meæ mentis aſſenſum, qui interior fidei actus eſt, ſed ſumma alacritate Fidem ipſam palam profiteor, eo Spiritu animatus, quo Propheta dixit: *Credidi propter quod locutus ſum.* (Psal. 115) Siquidem *Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*, (Rom. 10.) vt ait *Apoſtolus.* Occaſione igitur datâ cùm illo dicamus: *Non erubeſco Euangelium: Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti.* (Rom. 1.)

§. II.

IN DEVM.

IN primis Deum eſſe Chriſtianus credit: *Accedentem enim ad Deum oportet credere quia eſt.* (Ad Heb. 11. 6.) Suadet quidem ratio Deum eſſe; ex effectibus id demonſtrat Philoſophia, creaturæ namque omnes Creatorem prędicant, & ex ijs primam rerum omnium cauſam naturalis luminis ductu cognoſcere poſſumus. Vnde *Sapientiæ* 13. dicitur: (Ratio ipſa ſuadet Deū eſſe.) *Vani ſunt omnes homines, in quibus non ſubeſt ſcientia Dei, & de his quæ videntur bona non potuerunt intelligere eum qui eſt, neque operibus attendentes, agnouerunt quis eſſet Artifex ... A magnitudine enim ſpeciei & creaturæ cognoſcibiliter poterit Creator horum videri ...... Iterum autem nec his debet ignoſci. Si enim tantùm potuerunt ſcire, vt poſſent æſtimare ſæculum: Quomodo huius Dominum non faciliùs inuenerunt?* Hinc Apoſtolus ad Romanos 1. *inexcuſabiles* pronunciat eos, qui ad Dei notitiam ratione non perducuntur, aut qui cognito per rationem Deo, eum non colunt, nec ipſi gratias agunt. *Reuelatur*, inquit, *ira Dei de*

cœlo

cælo ſuper omnem impietatem & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iuſtitia detinent: Quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis; Deus enim illis manifeſtauit. Inuiſibilia enim ipſius, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: Sempiterna quoque eius virtus & diuinitas: Ita vt ſint inexcuſabiles. Quia cùm cognouiſſent Deum, non ſicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt. Et Actorum 14. apud Lycaonas verba faciens: *Annunciantes*, inquit, *vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt… Et quidem non ſine teſtimonio ſemetipſum reliquit, bene faciens de cælo, dans pluuias, & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda noſtra.* Sicut ergo cùm

S. Athanaſius, Oratione cõtra Gentes.

videmus amplam ac populoſam ciuitatem, in qua immenſa hominum, ætate, conditione, fortunis, moribúſque diſparium multitudo collecta eſt, qui rectè atque ordine viuunt inter ſe, ſummà pace & concordià; ſtatim cogitamus Principem aliquem eſſe, qui hanc tranquillitatem publicæ pacis adminiſtret; etſi nondum oculis eum noſtris aſpexerimus: Et cùm in corpore membrorum inter ſe concordiam videmus, & vnumquodque citra diſſenſionem munere ſuo & officio fungi; ex eo prorsùs intelligimus, animam in illo ineſſe corpore, quæ hæc omnia moderetur, quamuis oculis ea non ſit expoſita: Sic ex huius vniuerſitatis ordine atque concentu, principem & adminiſtratorem neceſſe eſt intelligi Deum.

Nec ſolùm ex rerum creatarum veſtigijs ad Dei notitiam prouehi mens humana poteſt, ſicut prouecti ſunt Gentiles plerique omnes Philoſophi: Sed maximè ex

Animæ rationalis natura & teſtimonio Deũ eſſe ſuadent.

Ipſius Animæ rationalis naturà, ſecundùm quam ad Imaginem Dei conditi ſumus. Vnde & Propheta, ait: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine.* Hinc *S. Gregorius Magnus* Homilia 17. in Ezechielem. *Sæpè*, inquit, *volumus omnipotentis Dei naturam inuiſibilem conſiderare, ſed nequaquam valemus, atque ipſis difficultatibus fatigata Anima ad ſemetipſam redit, ſibique de ſe ipſa gradus aſcenſionem facit: Vt primùm ſemetipſam, ſi valet, conſideret, & tunc illam Naturam, quæ ſuper ipſam eſt, in quantùm potuerit, inueſtiget.* Ex Animæ, inquam, teſtimonio Deum eſſe perſpicuè intelligitur, quæ veritate ex ipſo naturæ ſenſu erumpente, Deum nominat. *Deus magnus, Deus bonus, & quòd Deus dederit, omnium vox eſt. Iudicem quoque conteſtatur illum: Deus videt, &, Deo commendo, & Deus mihi reddet. O teſtimonium Animæ naturaliter*

Tertullianus Apolog. c. 17.

Chriſtianæ! (exclamat Tertullianus.) *Denique hæc pronuncians, non ad Capitolium, ſed ad Cælum reſpicit: Nouit enim ſedem Dei viui; ab illo & inde deſcendit.* Igitur *Hæc eſt ſumma delicti, nolentium recognoſcere, quem ignorare non poſſunt.* Vnde & *S. Auguſtinus* Tractatu 106. in Ioannem, ait: *Quòd Deus dicitur vniuerſæ creaturæ, etiam omnibus Gentibus antequam in Chriſtum crederent, non omni modo eſſe potuit hoc nomen ignotum. Hæc eſt enim vis veræ Diuinitatis, vt rationali creaturæ iam ratione vtenti, non omninò ac penitùs poſſit abſcondi. Exceptis enim paucis, in quibus natura nimium deprauata eſt, vniuerſum genus humanum Deum mundi huius fatetur auctorem. In hoc ergo quid fecit hunc mundum cælo terraque conſpicuum, & antequam imbuerentur Fide Chriſti, notus omnibus Gentibus Deus. In hoc autem quòd non eſt iniurijs ſuis cum Dijs falſis colendus, notus in Iudea Deus. In hoc verò quòd Pater eſt huius Chriſti, per quem tollit peccatum mundi, hoc nomen eius priùs occultum omnibus, nunc manifeſtauit eis quos dedit ei Pater de Mundo.*

Vtinam nulli ſint, de quibus videatur prædixiſſe Propheta. *Dixit inſipiens in corde ſuo, Non eſt Deus.*

Pſal. 13.

Quamuis enim impij id palam dicere non audeant: Tamen *Dum amant hoc ſæculum, & non amant Deum; ipſæ ſunt affectiones quæ corrumpunt animam, & ſic excæcant, vt poſſit etiam dicere imprudens in corde ſuo, Non eſt Deus;* (inquit S. *Auguſtinus* in illum Pſalmum.) Vnde ſubdit Propheta: *Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudijs ſuis: Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum:* Ita prauis cupiditatibus ſuis obſequuntur, ita in vitiorum genus omne ſunt effuſi, ac ſi Deum nullum agnoſcerent.

Ad Tit. 1.

Confitentur ſe noſſe Deum, factis autem negant: Cùm ſint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Quamuis autem Deum eſſe ratio ſuadeat, multò tamen certiorem, multóque perfectiorem Dei notitiam Fidei lumine conſequimur, quæ nulli obnoxia eſt errori, cùm ſæcularis Philoſophia multis admixta ſit erroribus, ſi fidei conſortio ſit deſtituta. Diuturno prætereà tempore, longóque ſtudio eſt opus vt Philoſophus quis euadat: Nullo autem labore, nullà temporis prolixitate, vt quis fiat Fidelis. Scitè igitur *S. Thomas, Secunda Secundæ*, Quæſtione II. Articulo IV. ait: *Neceſſarium eſſe homini accipere per modum Fidei, non ſolùm ea quæ ſunt ſupra rationem, ſed etiam ea quæ per rationem cognoſci poſſunt.* Idque triplicem ob cauſſam: Primò quidem *Vt citiùs homo ad veritatis diuinæ cognitionem perueniat.* Scientia enim quæ Deum eſſe probat, & eius perfectiones demonſtrat, vltimò hominibus addiſcenda proponitur, aliarúmque diſciplinarum adminiculo indiget. *Et ſic nonniſi poſt multum tempus vitæ ſuæ homo ad Dei cognitionem perueniret.* Secundò, *Vt cognitio Dei ſit communior. Multi enim in ſtudio ſcientiæ proficere non poſſunt, vel propter hebetudinem ingenij, vel propter alias occupationes, & neceſſitates temporalis vitæ, vel etiam propter torporem addiſcendi: Qui omninò Dei cognitione fraudarentur, niſi proponerentur eis diuina per modum Fidei.* Tertiò, *propter certitudinem. Ratio enim humana in rebus diuinis eſt multùm deficiens. Cuius ſignum eſt: Quia Philoſophi de rebus humanis naturali inueſtigatione perſcrutantes, in multis errauerunt, & ſibi ipſis contraria ſenſerunt. Vt ergo eſſet indubitata & certa cognitio apud homines de Deo, oportuit quòd diuina eis per modum Fidei traderentur, quaſi à Deo dicta, qui mentiri non poteſt.* Maximè igitur gratiæ Deo agendæ ſunt, qui, cùm *lucem habitet inacceſſibilem*, voluit tamen vt *acceſſum* ad eum *per Fidem* haberemus, & *De tenebris nos vocauit in admirabile lumen ſuum.*

Certior ac perfectior Dei notitia eſt quam fide habetur, quam ratione & Philoſophia comparatur.

1. Tim. 6. Rom. 5. 1. Petri 2.

§. III.

Quid ſit diſcriminis inter Credere Deo, credere Deum, *&* Credere in Deum?

THeologi, *S. Auguſtino* duce, hæc tria ſic diſtinguunt, vt *Credere Deo*, ſit credere vera eſſe quæ Deus loquitur: *Credere Deum*, ſit credere quòd ipſe ſit Deus: (Quorum vtrumque malis etiam commune eſt:) *Credere* autem *in Deum*, ſit credendo Deum amare, ſiue in ipſum tendere per fidem, non qualemcumque, ſed *Quæ per charitatem operatur*, vt ait Apoſtolus: De quà ſcriptum eſt, *Iuſtus ex fide viuit.* Et, *Corde creditur ad iuſtitiam:* Non mente ſolà, ſed corde; non cognitione ſterili, ſed amorem Dei pariente. Et, *Accedamus cum vero corde, in plenitudine Fidei.* Fides namque ſine charitate, & obſeruantià diuinorum mandatorum, non eſt plena fides; ſed imperfecta. Fides, vt ipſum quidem nomen indicat, inde dicta eſt: *Quia fit quod dicitur.* Hinc Sapiens ait: *Qui credit Deo, attendit mandatis.* Hinc de eo, qui Dei mandatum non ſeruat, ſuorum curam, ac ſalutem negligens, Apoſtolus ait: *Si quis ſuorum, & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior.*

Gal. 5. Rom. 1. Rom. 10. Hebr. 10. 22. Eccli. 32. 15. 1. Tim. 5. 8.

Hoc diſcrimen adſtruit *S. Auguſtinus*, Tractatu 29. in Ioannem. *Quis neſciat* (inquit) *Hoc eſſe facere voluntatem Dei, operari opus eius, id eſt, quod illi placet? Ipſe autem Dominus apertè alio loco dicit*, "Hoc eſt opus Dei, "vt credatis in Eum quem ille miſit. *Vt credatis in eum;* "*non, vt credatis ei. Sed ſi creditis in eum, creditis ei: Non autem continuò qui credit ei, credit in eum. Nam & dæmones credebant ei, & non credebant in eum. Rursùs etiam de Apoſtolis ipſius poſſumus dicere, Credimus Paulo; ſed non, Credimus in Paulum: Credimus Petro; ſed non, Credimus in Petrum.* Credenti enim in eum qui iuſtificat "impium, deputatur fides eius ad iuſtitiam. *Quid eſt* "*ergo credere in eum? Credendo amare, credendo diligere, Credendo in eum ire, & eius membris incorporari. Ipſa eſt ergo fides quam de nobis exigit Deus: & non inuenit quod exigat, niſi donauerit quod inueniat. Quæ fides, niſi quam definiuit alio loco Apoſtolus pleniſſimè dicens:* Neque Cir*cumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed fides quæ per dilectionem operatur?*

Ioan. 6. Rom. 4. 5. Gal. 5.

§. IV.

§. IV.

Vnus tantùm Deus credendus eſt.

I. DEum intelligimus id quo maius, melius, aut excellentius, nec eſſe, nec cogitari poteſt, ſummum hominis bonum, quod ſummè ac primitus eſſe rectiſſimè dicitur. Vnde à Moyſe interrogatus quis eſſet, reſpondit: *Ego ſum, qui ſum*, Et, *Sic dices filijs Iſrael, qui eſt, miſit me ad vos*. Hinc & S. Ioannes Apocalypſis 1. ſcribit: *Gratia vobis ab eo qui eſt, & qui erat, & qui venturus eſt*. Solus ſcilicet Deus à ſeipſo eſt, nec aliunde principium habet; cætera verò omnia eius ſunt beneficio, eóque manum ſubtrahente in nihilum redigerentur. Vnde Iſaiæ 40. 15. & 57. dicitur: *Ecce Gentes quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt: Ecce Inſulæ quaſi puluis exiguus... Omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum, & inane reputatæ ſunt ei. Cui ergo ſimilem feciſtis Deum?* Eſſe (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 7. aliàs 6. ex Carthuſiæ MSS. edito.) *Nomen eſt incommutabilitatis. Omnia enim quæ mutantur, deſinunt eſſe quod erant, & incipiunt eſſe quod non erant. Eſſe verum, eſſe ſincerum, eſſe germanum non habet „niſi qui non mutatur. Ille habet eſſe cui dicitur*, Muta„bis ea & mutabuntur, Tu autem idem Ipſe es ... *Cùm ergo ſit hoc nomen æternitatis, plus eſt quòd dignatus „eſt habere nomen miſericordiæ*. Ego ſum Deus A„bram, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. *Illud in ſe, hoc ad nos. Si enim hoc ſolùm eſſe vellet quod eſt in ſe, quid eſſemus nos?* Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Iacob. *Erige ſpem: Sic ſum quod ſum, ſic ſum ipſum eſſe, vt nolim hominibus deeſſe.*

Exod. 3. 14.

Legatur S. Auguſtinus Tr. 38. in Ioannem.

Pſal. 101.

Exod. 3. 15.

II. Ex eo porrò quòd Deus ſit ſummum eſſe, ſummum magnum, ſummum bonum, vnum etiam Deum „eſſe, non plures Deos, confitendum eſt. Nam cùm „Deo ſummam bonitatem & perfectionem tribui„mus, fieri non poteſt vt id quod ſummum atque ab„ſolutiſſimum eſt, inueniatur in pluribus. Quod ſi cui „aliquid ad ſummum deeſt, eo ipſo imperfectus eſt, „quare nec Dei natura illi conuenit, (inquit Con„cilij Tridentini Catechiſmus.) Hinc *Tertullianus* Libro 1. *Contra Marcionem*, cap. 3. *Deus*, (inquit) *ſi non vnus eſt, non eſt; Quia dignius credimus non eſſe, quodcumque non ita fuerit, vt eſſe debebit. Deum autem vt ſcias vnum eſſe debere, quære quid ſit Deus. Quantum humana conditio de Deo definire poteſt, id definio, quod & omnium conſcientia agnoſcet, Deum Summum eſſe Magnum, in æternitate conſtitutum, innatum, infectum, ſine initio, ſine fine... Quæ erit iam conditio ipſius Summi Magni? Nempè vt nihil illi adæquetur, id eſt, vt non ſit aliud Summum Magnum... Ergo vnicum ſit neceſſe eſt, quod fuerit Summum Magnum, par non habendo, ne non ſit Summum Magnum*. Legatur *S. Cyprianus* Libro *De Idolorum vanitate*.

Atque hoc multis Sacrarum Litterarum locis comprobatur. Deuteron. 6. 4. *Audi Iſrael: Dominus Deus noſter, Dominus vnus eſt*. Et cap. 32. *Videte quòd ego ſum ſolus, & non ſit alius Deus præter me*. Exod. 20. 3. *Non habebis Deos alienos coram me*. Iſaiæ 40. 44. 48. *Ego primus, & nouiſſimus, & abſque me non eſt Deus*. Ad Epheſ. 4. 5. *Vnus Dominus, vna Fides, vnum Baptiſma. Vnus Deus & Pater omnium, qui eſt ſuper omnes, & per omnia, & in omnibus nobis*. His autem Scripturæ Sacræ teſtimonijs non Gentiles duntaxat, ſed illi etiam Hæretici refelluntur, qui præter bonum, auctorémque bonorum omnium Deum, malum alterum ſtatuebant rerum aſpectabilium conditorem, quales erant Marcionitæ ac Manichæi.

Neque verò mouere nos debet, quòd interdum Sacræ Litteræ Dei nomen creatis etiam rebus imponunt: Nam quod Prophetas & Iudices *Deos* appellarunt, non Gentium more factum eſt, quæ ſibi plures Deos ſtultè & impiè finxerunt. ſed quâdam loquendi conſuetudine ſignificare voluerunt excellentem aliquam functionem vel virtutem, quæ Dei munere illis conceſſa eſt. Hoc ſenſu ſcriptum eſt Exod. 22. 28. *Dijs non detrahes, & Principi populi tui non maledices*. Pſal. 71. 1. *Deus ſtetit in ſynagoga Deorum: In medio autem Deos dijudicat*. 1. Ad Corinthios 5. *Scimus quia nihil eſt idolum in Mundo, & quòd nullus eſt Deus, niſi vnus. Nam etſi ſunt qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra, (ſiquidem ſunt dij multi, & domini multi:) Nobis tamen vnus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & vnus Dominus Ieſus-Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum*. Deum igitur naturâ, ſubſtantiâ, eſſentiâ vnum Chriſtiana Fides credit & profitetur, quemadmodum ad confirmandam veritatem in Symbolo Nicæni & Conſtantinopolitani Concilij expreſſum eſt: *Credo in vnum Deum*.

Quo ſenſu Dei nomen creaturis quibuſdam rebus imponitur?

Sed heu! Vitam non inſtituunt ſecundùm Fidem quam profitentur, qui vitijs ſuis & cupiditatibus ſeruiunt, tametſi nullum mundi huius aſpectabilis partem, nullum ſimulacrum venerentur. *Seruiunt enim cupiditati triplici, vel voluptatis, vel excellentiæ, vel ſpectaculi*. Aut carnalibus gaudijs ſubditi ſunt, aut potentiam vanam fouent, aut aliquo ſpectaculo delectati inſaniunt. *Ita neſcientes diligunt temporalia, vt inde beatitudinem expectent. His autem rebus quibus quiſque beatus vult effici, ſeruiat neceſſe eſt. Nam quocumque duxerint, ſequitur, & quiſquis ea viſus fuerit auferre poſſe, metuitur*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Vera Religione*, cap. 38.) Tria illa notata ſunt 1. Ioannis 2. *Omne quod eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ*.

§. V.

Quid de diuinis perfectionibus doceat Fides?

I. DEum eſſe id quo nihil melius, aut excellentius inueniri, aut cogitari poteſt, Fides Chriſtiana docet, immò & ipſa ratio; adeòque perfectiones omnes complecti, nullius extra ſe boni indigum, vt ait Propheta, Pſal. 15. 1. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges*. Indeficientis eſſe naturæ ac permanentis conſtat ex Pſal. 101. *Ipſi peribunt, Tu autem permanes, & omnes ſicut veſtimentum veteraſcent. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient*. Summum eſſe ipſius imperium, & omnia, quæ ſunt in creaturis bona ipſius Maieſtati accepta referri 1. Paralipom. 29. 2. *Tua eſt Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria: & tibi laus: Cuncta enim quæ in cælo ſunt, & in terra, tua ſunt: Tuum, Domine, Regnum, & tu es ſuper omnes Principes. Tuæ diuitiæ, & tua eſt gloria: Tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia, in manu tua magnitudo & imperium omnium... Tua ſunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi*. Ipſum *Dare omnibus vitam, & inſpirationem, & omnia*, (ait Apoſtolus Act. 18.)

Deus id quo nihil melius. De is perfectionibus.

Dei ſimplicitas.

II. Docet Fides Chriſtiana Deum eſſe corporis, omniſque materialis concretionis & figuræ expertem: Ioan. 4. *Spiritus eſt Deus*. Quibus verbis refellitur inſanus Anthropomorphitarum error, qui Deo corporea membra, formámque humanam tribuebant. Cùm igitur Deo corporea membra, & ſenſuum organa functionéſque Scriptura Sacra tribuit, figuratæ locutiones ſunt. Nam & cùm oculi ipſi adſcribuntur, quòd omnia cognoſcat ac videat exprimitur: Cùm aures, quòd omnia audiat ſignificatur: Cùm manus, quòd omnis creaturæ ſit auctor, & omnia operetur: Cùm brachium, quòd nulla natura contra robur ipſius ac potentiam repugnare poſſit: Cùm pedes, quòd impleat omnia, nec ſit quidquam vbi non ſit Deus. Neque enim ſunt ei, aut membra, aut membrorum officia neceſſaria, ad cuius ſolum etiam tacitum arbitrium & ſeruiunt, & adſunt omnia. Exulat à Deo omne compoſitionis genus. Dicimus magnum, bonum, iuſtum & innumera talia, ſed hæc omnia vnum in Deo ſunt: Alioquin Deo aliquid melius cogitari poſſet. Nam *Vero iudicio natura ſimplex multiplici antefertur... Tam non habet* Deus *hoc & illud, quàm non hæc & illa. Eſt* Qui eſt, *non quæ eſt. Purus, ſimplex, integer, perfectus, conſtans ſibi, nihil de temporibus, nihil de locis trahens in ſe, nihil ex ſe deponens in eis, non habens quod ad numerum diuidat, non quæ colligat ad vnum. Vnum quippe eſt, ſed non vnitum. Non partibus conſtat, vt corpus; non affectibus diſtat,*

Deus expers corporis, omniſque compoſitionis.

diſtat; vt anima; non formis ſubſtat, vt omne quod factum eſt: (Inquit S. *Bernardus*, Libro 5. *De conſideratione*, cap. 7.) Denique Deo *Non eſt alia ſubſtantia vt ſit, & alia poteſtas vt poſſit: Non aliud illi eſt ſcientia quâ ſcit, aliud eſſentia quâ eſt, quia id, quod habet, eſt.* Simplex igitur natura eſt. Non ſic mens humana, cui non hoc eſt eſſe quòd noſſe: Poteſt enim eſſe nec noſſe; vt loquitur *S. Auguſtinus* Tractatibus 20. & 99. in *Ioannem*.

Deus immutabilis.

3 Deum eſſe immutabilem, fides pariter docet, Scripturæ Sacræ auctoritate freta, Numerorum 23. *Non eſt Deus quaſi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur.* Pſalmo 101. *Tu autem idem ipſe es; & anni tui non deficient.* Malachiæ 3. *Ego Dominus, & non mutor.* Sapientiæ 7. *Et cùm ſit vna, omnia poteſt, & in ſe permanens, omnia innouat* Iacobi 1. *Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio.* Quem *Patrem Luminum*, hoc eſt, fontem auctorémque lucis, ac velut Solem eſſe ſignificauerat, eum nulla viciſſitudine infuſcari docet, nullâ interpoſitâ nube obſcuritatem pati. *Ipſa enim mutabilitas vmbra eſt, quæ quaſi obſcuraret Lucem, ſi hanc per aliquas viciſſitudines permutaret. Sed quia in Deo mutabilitas non venit, nulla eius lumen vmbra viciſſitudinis intercidit;* (inquit *S. Gregorius* Libro 12. *Moralium*, cap. 17.) Nec in melius proficere, nec in deterius deficere poteſt; non proficere, quia perfectiſſimus; non deficere, quia æternus eſt. Atque hæc eſt naturæ diuinæ dos propria. Solus, inquam, Deus immutabile bonum eſt: *Ea verò quæ fecit, bona quidem ſunt, quod ab illo: Verumtamen mutabilia, quod non de illo, ſed de nihilo facta ſunt;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 12. *De Ciuitate Dei*, cap. 1.)

Non mutatur Deus cùm aliquid creare incipit.

Non mutatur Deus, cum aliquid in tempore creare incipit, quia *Ad opus nouum, non nouum, ſed ſempiternum adhibet conſilium, non aliter afficitur cùm vacat, aliter cùm operatur.* Nulla in eius vacatione cogitanda eſt ignauia, deſidia, inertia: Sicut nec in eius opere labor, conatus, induſtria. *Nouit quieſcens agere, & agens quieſcere. In illo non alteram præcedentem altera ſubſequens mutauit aut abſtulit voluntatem; ſed vna eademque ſempiterna, & immutabili voluntate res quas condidit, & vt priùs non eſſent, egit quandiu non fuerunt: & vt poſteriùs eſſent, quando eſſe cæperunt.* Ita *S. Auguſtinus* ibidem cap. 17.

Quo ſenſu quidam animi motus Deo tribuuntur?

Nec verò rectè colligeretur mutabilem eſſe Deum, quia Scriptura Sacra quoſdam animi motus Deo tribuit, iram, pœnitentiam, &c. figuratæ namque locutiones ſunt, & ex humanis motibus tranſlata vocabula. Iræ nomine vindictam Dei, quæ ſine perturbatione fit, & iuſtiſſima eſt, ſiue eius iudicium, quo pœnas irrogat peccato, Scriptura ſignificat. Pœnitentiæ verò nomine voluntatem mutandi aliquid in opere ſuo, ſed immutabilem ipſam ac æternam, dolorîſque, & commotionis expertem. *Cùm pœnitere dicitur*, (inquit S. Auguſtinus) *vult non eſſe aliquid ſicut fecerat, vt eſſet. Sed tamen & cùm ita eſſet, ita debebat: & cùm ita eſſe iam non ſinitur, iam non debet ita eſſe, perpetuo quodam, & tranquillo æquitatis iudicio, quo Deus cuncta mutabilia incommutabili voluntate diſponit.* Sic quia coniugis caſtitatem zelando viri cuſtodire conſueuerunt, illam Dei prouidentiam per quam præcipitur, & agitur ne anima corrumpatur, & falſis dijs adhærens quodam modo fornicetur, Scriptores ſacri zelum Dei appellauerunt. Legatur & *S. Gregorius* Libro 20. *Moralium*, Cap. 23.

Lib. 1. ad Simplicianum q. 2.

Deus æternus.

4 Quia immutabilis Deus, æternus eſt, initio & fine carens, ſecundùm illud Ieremiæ: *Tu autem Domine in æternum permanebis, ſolium tuum in generationem, & generationem.* Et Pſal. 89. *Mille anni ante oculos tuos tanquàm dies heſterna quæ præterijt.* Anni Dei æternitas eſt: Æternitas ipſa Dei ſubſtantia eſt. Anni eius dies vnus, & dies eius non quotidie, ſed hodie; quia hodiernus non cedit craſtino, neque ſuccedit heſterno. Ideò coæternum genuit, cui dixit: *Ego hodie genui te.* Iſta quoque Dei propria dos eſt. Vnde *Tertullianus* Libro *Contra Hermogenem* Cap. 4 præclarè ait: *Quis alius Dei cenſus quàm æternitas? Quis alius æternitatis ſtatus, quàm ſemper fuiſſe, & futurum eſſe, ex prærogatiua nullius initij, & nullius finis?* Si quæ ergo creatæ res æternæ dicantur familiari Scripturæ loquendi more, æternitatis nomen pro diuturna duratione, longóque tempore accipitur.

Lament. cap. 5.

Pſal. 2.

Lege S. Auguſt. lib. 11. Confeſſ. c. 13.

Deus immortalis.

5 Æternitatis diuinæ conditio eſt immortalitas, quæ Deo peculiari quadam ac propria ratione conuenit, cuius particeps eſſe creatura nulla poteſt. Vnde Apoſtolus 1 ad *Timotheum* 6. ait: *Qui ſolus habet immortalitatem.* Hanc enim à ſe ipſo habet, nec eam debet alteri, qui auferre poſſit, ſi velit. Angeli autem, & hominum Animæ ſic immortalitatem obtinent, vt ex Dei nutu, & arbitrio pendeat, à quo poſſunt in nihilum redigi. Omnis certè mutatio, mors quædam eſt. Angeli ergo, quorum aliqui peccauerunt, & Dœmones facti ſunt; alij peccare potuerunt: & Anima humana, quæ, ſi iuſtè viuebat, & peccat, moritur iuſtitiæ; ſi peccatrix erat, & iuſtificatur, moritur peccato (vt aliàs eius mutationes taceam) non ſunt immortales, vt Deus, etſi nunquam ſint perituri.

S. Auguſt. lib. 1. contra Maximinum Arianum c. 12.

Deus immenſus. Vbique eſt.

6 Immenſum eſſe Deum, nullo loco definiri, ſubſtantiâ, virtute, præſentiáque ſuâ omnia complere, omnibus operibus ſuis totum, & indiuiſum ineſſe, Fides Chriſtiana docet. Deuteronomij 4. *Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo, quod Dominus ipſe ſit Deus in cœlo ſurſum, & in terra deorſum.* Pſalmo 138. *Quo ibo à Spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es; ſi deſcendero in infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris? Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.* Iob 11. *Excelſior cœlo eſt, & quid facies? Profundior inferno, & vnde cognoſces? Longior terra menſura eius, & latior mari.* 3. Regum 8. *Si enim cœlum, & cœli cœlorum te capere non poſſunt;* (inquit Salomon) *quantò magis hoc Domus hæc quam ædificaui?* Iſaiæ 66. *Hæc dicit Dominus: Cœlum ſedes mea, terra autem ſcabellum pedum meorum: Quæ eſt iſta Domus quam ædificabitis mihi, & quis eſt iſte locus quietis meæ?* Ieremiæ 23. *Si occultabitur vir in abſconditis; & ego non videbo eum, dicit Dominus? Numquid non cœlum, & terram ego impleo, dicit Dominus?* Sapientiæ 1 *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum.* Actorum denique 7. S. Paulus apud Areopagitas de Deo diſſerens: *Quamuis*, inquit, *non longè ſit ab vnoquoque noſtrûm. In ipſo enim viuimus, mouemur, & ſumus.* Eſt igitur Deus vbique, totus, in ſeipſo. *Vbique* quia nuſquam eſt abſens; *totus*, quia non ſolùm vniuerſitati, ſed cuilibet parti rerum præſens eſt; *in ſe ipſo*, quia non continetur ab eis quibus eſt præſens tanquàm ſine eis eſſe non poſſit, vt explicat *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 188. aliàs 57. ad *Dardanum*. Denique implet cœlum, & terram *præſente potentiâ, non indigente naturâ*, vt loquitur idem S. Doctor Libro 7. *De Ciuitate Dei*. Cap. 30.

Cùm ergo dicitur in Scripturis, Deum *deſcendiſſe*, vt videret, figurata locutio eſt. Non enim poteſt deſcendere, niſi qui de loco in locum moueri poteſt. Deus autem cùm vbique præſto ſit, nullo pacto migrare de loco in locum poteſt. Ad formam igitur Iudiciorum humanorum hæc ſunt exponenda, vt ſignificent Deum præſentem iudicaturum, & animaduerſurum. *Dei ſcilicet Sapientia cùm deſcenſura eſſet vſque ad corpus humanum, priùs vſque ad humana verba deſcendit*, (ait *S. Auguſtinus*, Libro *Contra Adimantum*, Cap. 13) Vel *Deſcendere dicitur, cùm aliquid facit in terra, quod præter vſitatum naturæ curſum mirabiliter factum, præſentiam quodam modo eius oſtendat.* Vel *Dicitur deſcendiſſe, quia deſcenderunt Angeli eius in quibus habitat;* (inquit idem *Auguſtinus*, Libro 16. *De Ciuitate Dei*, Cap. 5.) Aliàs de cœlis deſcendiſſe dicitur Deus, affectu miſericordiæ, & ratione noui effectûs, cuius admirabilitas Deum ſingulari quodam, & ineffabili modo præſentem oſtendit; ſiue ob nouum præſentiæ modum, quo in creaturâ exiſtere incipit abſque vlla ſui muta-

Geneſ. 11. & 18.

mutatione, ſed cum ipſius creaturæ mutatione in melius, ſiue perfectione. Sic Filius Dei *deſcendit de cęlis, & incarnatus eſt*. Sic intelligitur illud Iſaiæ 64. *Vtinam dirumperes cęlos, & deſcenderes*. Sic Spiritus-Sanctus corporali ſpecie ſicut Columba in Chriſtum deſcendiſſe dicitur, cum baptizaretur in Iordane: & ſuper Apoſtolos in igneis linguis.

Isai. 66. Et cùm dicit Deus, *Cęlum mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*; Et Chriſtus orare nos docet, dicentes, *Pater noſter, qui es in cęlis*: Id non ita intelligendum eſt, quaſi Deus cœlo circumſcriptus ſit, ſed ita loquitur Scriptura, vt Dei ſublimitas incomparabilis; ac magnificentia hoc dicendi modo ſignificetur: Et quia in cœlis gratiæ ſuæ gloriæque diuitias magis expromit; ſéque ipſum, ſuámque diuinam Maieſtatem, aceſſentiam Angelis, & Sanctis Animabus intuendam præbet, ac fruendam.

Deus igitur eſt intra omnia, extra omnia, vltra omnia. Vt ſe indicaret interiorem eſſe, & ſuperiorem omnibus, cœlum ſibi ſedem eſſe ait. Vt verò ſe oſtenderet omnia circumdare, cęlum metiri palmo, & terram ſe aſſerit pugillo concludere. *Ipſe eſt interior, & exterior: Ipſe*
Is. 40. *inferior, & ſuperior: Regendo ſuperior, portando inferior: Replendo interior, circumdando exterior. Sicque eſt intus, vt portet; ſic circumdat, vt penetret; ſic præſidet, vt portet; ſic portat, vt præſideat*; inquit *Gregorius M.* Hom. 17. in *Ezechielem*.

Ne verò curioſius inquiras, vbi erat Deus ante mundum. Præter ipſum nihil erat: Ergo in ſe ipſo erat. Vnde & *Tertullianus* Libro *Aduerſus Praxeam*, Cap. 5. *Ante omnia*, inquit, *Deus erat ſolus, ipſe ſibi, & mundus, & locus, & omnia*.

Scientia Dei infinita.

Deum Intelligentem eſſe, ac ſcientem, ſingulas res omnes cognoſcere, nihil prorſus illi eſſe ignotum, Fides Chriſtiana docet. Quod ſacræ Litteræ paſſim prędicant. Geneſis 1. *Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona*. Qui quidem intuitus Dei perfectam rei cuiuſque notitiam, & approbationem ſignificat. Iob 28. *Tempus poſuit tenebris, & vniuerſorum finem ipſe conſiderat, lapidem quoque caliginis, & vmbram mortis.·.·.·Sapientia vbi inuenitur, & quis eſt locus intelligentiæ? .·.·.Deus intelligit viam eius, & ipſe nouit locum illius. Ipſe enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ ſub cęlo ſunt, reſpicit*. Et Cap. 42. *Reſpondens Job Domino, dixit: Scio, quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio*. 1. Regum 11. *Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes*. Pſalm. 49. *Meæ ſunt omnes feræ ſyluarum, iumenta in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cęli*, &c. Pſalm 49. *Excelſus Dominus, & humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit*. Pſalm. 138. *Domine probaſti me, & cognouiſti me; tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionem meam. Intellexiſti cogitationes meas de longè, ſemitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti: & omnes vias meas præuidiſti.·.·.Ecce Domine, tu cognouiſti omnia nouiſſima, & antiqua*. Prouerbiorum 15. *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos*. Eccleſiaſtici 23. *Omnis homo, qui tranſgreditur lectum ſuum, contemnens in animam ſuam, & dicens: Quis me videt? Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumſpicit me: Quem vereor? Delictorum meorum non memorabitur Altiſſimus. Et non intelligit, quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit à ſe timorem Dei huiuſmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum: Et non cognouit, quoniam oculi Domini multa plus lucidiores ſunt ſuper Solem, circumſpicientes omnes vias hominum, & profundum abyſſi, & hominum corda intuentes in abſconditas partes. Domino enim Deo, antequam crearentur, omnia ſunt agnita: Sic & poſt perfectum reſpicit omnia*. Ad Romanos 11. *O altitudo diuitiarum Sapientiæ, & Scientiæ Dei!* Ex quibus omnibus impietatis

Id est, post quam perfecta sunt.

conuincuntur huiuſmodi voces: *Quomodo ſcit Deus? Et ſi eſt ſcientia in excelſo?*

Ea quæ non ſunt, vocat Deus tanquam ea, quæ ſunt, & fecit, quæ futura ſunt, vt Scriptura, & Patres loquuntur. Futura ſcit potiùs quàm præſcit: Ipſi quippè præſentia ſunt vniuerſa in æternitate, & Sapientiâ eius, omnium artifice. *Quomodo eſt præſcius*, inquit *S. Gregorius* (Libro 20. *Moralium* Cap. 23.) *dum nulla niſi, quæ futura ſunt, præſciantur? Et ſcimus, quia Deo futurum nihil eſt, ante cuius oculos præterita nulla ſunt, præſentia non tranſeunt, futura non veniunt: Quippe quia omne, quod nobis fuit, & erit, in eius proſpectu præſto eſt; & omne, quod præſens eſt, ſcire poteſt potiùs quàm præſcire*. Et paulò poſt: *Quia ea, quæ nobis futura ſunt videt, quæ tamen ipſi ſemper præſto ſunt, præſcius dicitur, quamuis nequaquam futurum præuideat, quod præſens videt. Nam & quæque ſunt, non ab æternitate eius ideò videntur, quia ſunt, ſed ideò ſunt, quia videntur. . . . In illo enim nec præterita, nec futura reperiri queunt, ſed cuncta mutabilia immutabiliter durant, & quæ in ſe ipſis ſimul exiſtere non poſſunt, illi ſimul omnia aſſiſtunt, nihilque in illo præterit, quod tranſit: Quia in æternitate eius modo quodam incomprehenſibili cuncta volumina ſæculorum tranſeuntia manent, currentia ſtant*.

Futura, et præsentia Deus intuetur.

Præſcientia Dei non officit humanæ libertati.

Quamuis porrò Deus neceſſariò præuideat omnia, quæ nos liberè agimus, etiam peccata noſtra, non eſt conſequens, vt neceſſariò illa fiant. Libertatem neceſſitate perimi: *Ad merendum, & demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non ſufficere libertatem à coactione, ſed requiri libertatem à neceſſitate*; dogma Fidei eſt, contra Ianſenianam Hæreſim à Summis Pontificibus *Innocentio X.* & *Alexandro VII.* finitum, declaratum, firmatum. Nullum proinde meritorium opus, nullum peccatum eſſet, ſi neceſſariò eueniret, quæ à Deo præuiſa ſunt, ac præſcita, ſiue etiam (quod de bonis dumtaxat dici poteſt) definita ac prædeſtinata. *Quamobrem*, (inquit Sanct. Auguſtinus) *non propterea nihil eſt in noſtra voluntate, quia Deus præſciuit quid futurum eſſet in noſtra voluntate. Non enim, qui hoc præſciuit, nihil præſciuit. Porrò ſi ille, qui præſciuit quid futurum eſſet in noſtra voluntate, non vtique nihil, ſed aliquid præſciuit; profectò & illo præſciente eſt aliquid in noſtra voluntate. Quocirca nullo modo cogimur, aut retentâ præſcientiâ Dei tollere voluntatis arbitrium, aut retento voluntatis arbitrio Deum (quod nefas eſt) negare præſcium futurorum: ſed vtrumque amplectimur, vtrumque fideliter, & veraciter confitemur; illud vt benè credamus; hoc vt benè viuamus. Malè autem viuitur, ſi de Deo non benè creditur. Vnde abſit à nobis eius negare præſcientiam, vt liberi eſſe velimus, quo adiuuante ſumus liberi, vel erimus. Proindè non fruſtra ſunt leges, obiurgationes, exhortationes, laudes & vituperationes: Quia & ipſas futuras eſſe præſciuit, & valent plurimum, quantum eas valituras eſſe præſciuit; & preces valent ad ea impetranda, quæ ſe precantibus conceſſurum eſſe præſciuit: & iuſtè præmia bonis factis, & peccatis ſupplicia conſtituta ſunt. Neque enim ideò peccat homo, quia Deus illum peccaturum eſſe præſciuit: immò ideò non dubitatur ipſum peccare, cum peccat, quia ille cuius præſcientia falli non poteſt, non fatum, non fortunam, non aliquid aliud, ſed ipſum peccaturum eſſe præſciuit. Qui ſi nolit, vtique non peccat: Sed ſi peccare voluerit, hoc etiam ille præſciuit*. Hæc S. *Auguſtinus* Libro 5. *De Ciuitate Dei*, Cap 10. *Non eſt ergo conſequens, vt ſi Deo certus eſt ordo omnium cauſarum, ideò nihil ſit in noſtræ voluntatis arbitrio. Et ipſę quippe noſtrę voluntates in cauſarum ordine ſunt, qui certus eſt Deo eiuſque præſcientiâ continetur; quoniam & humanę voluntates humanorum operum cauſę ſunt. Atque ita, qui omnes rerum cauſas præſciuit, profectò in eis cauſis etiam noſtras voluntates ignorare non potuit, quas noſtrorum operum cauſas eſſe præſciuit*, (inquit *S. Auguſtinus*, Cap. præcedenti.)

Libertas cum necessitate cohærere non potest.

Deus ſummum bonum.

8 Deum ſummum eſſe bonum, eius naturam bonitatem eſſe, ab ipſo cætera eſſe bona, Fides docet. Quo ſenſu Chriſtus *Lucę* 10. ait: *Nemo bonus niſi ſolus Deus*. Multa porrò ſunt infinitæ bonitatis eius indicia. Primùm, quòd cùm ſolus eſſet ex omni æternitate, ſeque contentus vno, immensâ bonorum copiâ, delitiiſque omnibus affluens, ac perpetuâ nunquam interruptæ felicitatis poſſeſſione diues, alia præter ſe creare voluerit, ac præſertim Angelos, & homines, quibuſcum bonitatem ſuam communicaret.

Secundum eſt, quòd eadem illa à ſe producta fouet, ac conſeruat, præſertim ea, quæ ratione intelligentiáque prædita ſunt; etiam peccatores aduerſus Creatorem, & benefactorem ſuum perduelles, & ingratos: Quibus & beneficia generalia naturæ ordinem ſpectantia ex æquo

Matth. 5.

diſpenſat: *Solem enim ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos; & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos*: Et gratiæ dona ſin-

Conc. Trid. ſeſſ. 6. c. 11

gulis omnibus offert; Et *ſua gratiâ ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi priùs ab eius deſeratur*.

Tertium ſummæ bonitatis indicium eſt, quod ex hominibus eadem perditionis maſſa inuolutis quoſdam ab æterno elegerit, ac prædeſtinauerit ad gloriam ſuam. Quam diuinæ beneficentiæ in humaoum geous largitatem commendat Apoſtolus ad Romanos 9. *Cùm nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali∴∴ Non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt∴∴∴ Iacob dilexi∴∴∴ Nam quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imagini Filij ſui∴∴∴ Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iuſtificauit. Quos autem iuſtificauit, illos glorificauit.* Et ad Epheſios 1. *Elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti, & immaculati in conſpectu eius in charitate.* Quò etiam referri poteſt illud Ieremiæ 31. *In charitate perpetuâ dilexi te, ideò attraxi te, miſerans tui.* Et illud 1. Ioannis 4. *Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.*

Quartum ſummæ bonitatis argumentum eſt, quòd non ſolùm ad vnum commoditatis genus prodeſt ijs quibus ſe communicat, ſed ad omnes opportunitates valet, ſine vlla perſonæ, loci, aut temporis exceptione. Vnde *S. Bernardus* Sermone 5. De Aſſumptione Beatæ Virginis: *Omnia*, inquit, *ſunt nobis in Deo, & eſt Deus omnia in nobis.*

Deus ſummè miſericors, & iuſtus.

9 Ex ſumma Dei bonitate miſericordia infinita ſequitur. Summè miſericordem, ſed & ſummè iuſtum fides docet. Pſalmo 24. *Omnes viæ Domini miſericordia, & veritas.* Pſalmo 32. *Diligit miſericordiam, & iudicium: Miſericordiâ Domini plena eſt terra.* Pſalm. 35. *Domine, in cœlo miſericordia tua, & veritas tua vſque ad nubes∴∴∴ Iudicia tua abyſſus multa.* Pſalm. 58. *Deus meus, miſericordia eius præueniet me.* Pſalm. 22. *Et miſericordia tua ſubſequetur me omnibus diebus vitæ meæ.* Pſalm. 83. *Miſericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriam dabit Dominus.* Pſalm. 102. *Faciens miſericordias Dominus, & iudicium omnibus iniuriam patientibus.* Pſalm. 47. *Iuſtitia plena eſt dextera tua.* 11. ad Corinth. 1. *Pater miſericordiarum, & Deus totius conſolationis.* Pſalm. 118. *Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Ad Romanos 2. *An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, theſaurizas tibi iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei, qui reddet vnicuique ſecundùm opera eius: Ijs quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: Ijs autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira & indignatio.* Iacobi 2. *Iudicium ſine miſericordia, illi qui non fecit miſericordiam. Superexaltat autem miſericordia iudicium.* Quamuis autem iuſtitia eius infinita ſit, ſicut & miſericordia, magis tamen miſericordiam exercet ſuam, quàm iuſtitiam. Pſalmo 144. *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius.* Nam & *in damnatione reproborum apparet miſericordia: Non quidem totaliter relaxans, ſed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum*, (inquit *Sanct. Thomas* 1. P. *Quæſt.* 21. *Articulo* 4. Id eſt, quamuis æternæ ſint, & grauiſſimæ damnatorum pœnæ, minores tamen ſunt quàm mereantur, ſpectatis illorum in Dei Maieſtatem, ac bonitatem infinitam offenſis, & iniurijs.

Iuſtitia in Deo ita miſericordiæ coniugata eſt, vt miſerendo iuſtus, puniendo ſit miſericors, vt docet *Sanct. Hilarius* in Pſalmum 144. ad illum Verſum, *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt, & iuſtitiâ tuâ exultabunt.* Sic enim habet: *Dei iuſtitia iuſtitiæ non coæquatur humanæ. Neque enim naturæ legi ſubditu eſt, per quam lex eſt ſtatuta naturæ: Vt neceſſitatem non habeat bona non eſſe, cùm iuſta ſit. Habet Dei iuſtitia miſerandi voluntatem. Neque tamen per miſerandi voluntatem ita erit à ſe demutata, ne iuſtitia ſit∴∴∴ Hoc in Deo præcipuum, hoc in Deitate laudandum, non cœlum feciſſe, quia potens eſt: Non terram fundaſſe, quia virtus eſt: Non annum aſtris temperaſſe, quia ſapiens eſt: Non hominem animaſſe, quia vita eſt: Non mare in acceſſus, ac deceſſus mouiſſe, quia ſpiritus eſt: Sed miſericordem eſſe, qui iuſtus eſt: Sed miſerantem eſſe, qui Rex eſt: Sed diſſimulantem eſſe, qui Deus eſt.*

Deus neminem deſerit, reprobat, & damnat ſine malis meritis.

10 Id verò inter diuinæ miſericordiæ, & iuſtitiæ opera, inter gratiarum profuſiones, & irrogationes pœnarum diſcriminis intereſt, quòd nulla ſit diuinæ in nos miſericordiæ ratio præter eius voluntatem, ac infinitam bonitatem; iuſtitiæ autem in nos exercendæ occaſionem, ac materiam ſemper illi præbeamus. Quo fit, vt nullum miſericordiæ eius, gratiæque meritum quærendum ſit, nam ſi eſſet ex meritis, non eſſet gratia: Sed obdurationis, reprobationis, damnationis meritum ſemper exiſtat in ijs, qui obdurantur, deſeruntur, reprobantur à Deo.

Diſcrimen inter miſericordiam, & iuſtitiam œconomiam.

Fides enim Catholica docet *Deum de ſuo optimum, de noſtro iuſtum*; (vt loquitur Tertullianus) *Niſi enim homo deliquiſſet, optimum ſolummodo Deum noſſet, ex naturæ proprietate: At nunc etiam iuſtum eum patitur ex cauſæ neceſſitate.*

Lib. De Reſurr. carnis, c. 14.

Hinc *S. Auguſtinus* Libro 3. *contra Iulianum*, Cap. 18. *Bonus eſt Deus*, inquit, *iuſtus eſt Deus. Poteſt aliquos ſine bonis meritis liberare, quia bonus eſt; non poteſt quemquam ſine malis meritis damnare, quia iuſtus eſt.* Iuſtus autem non eſſet, ſi nulli obnoxiam peccato imaginem ſuam vita priuaret æterna; aut verum iuſtum ad Regnum ſuum non admitteret.

S. Auguſt. lib. 1. cont. Iulian. c. 7. lib. 4. c. 4.

Iacob quidem *dilexit* Deus, *Eſau odio habuit, antequam quidquam boni, vel mali egiſſent*, vt ait Apoſtolus: Verùm, *Quid diligebat in Iacob antequam natus feciſſet aliquid boni, niſi gratuitum miſericordiæ ſuæ donum? Et quid oderat in Eſaù antequam natus feciſſet aliquid mali, niſi originale peccatum? Nam neque in illo diligeret iuſtitiam, quam nullam ille fecerat; neque in iſto odiſſet naturam quam bonam ipſe fecerat*, (inquit *S. Auguſtinus* Epiſtola 194. aliàs 105 Sixtum.) *Cuius vult Deus miſeretur, & quem vult indurat* (inquit Apoſtolus) *Numquid tamen eſt iniquitas apud Deum? Abſit.* Nam, vt ibidem *Sanct. Auguſtinus* docet, *Quærimus meritum obdurationis, & inuenimus. Meritò namque peccati vniuerſa maſſa damnata eſt; nec obdurat Deus impertiendo malitiam, ſed non impertiendo miſericordiam. Quibus enim non impertitur, nec digni ſunt, nec merentur: At potiùs vt non impertiatur, nec digni ſunt, hoc merentur. Quærimus autem meritum miſericordiæ, nec inuenimus, quia nullum eſt, ne gratia euacuetur, ſi non gratis donatur, ſed meritis reddatur.*

Rom. 9.

In eadem maſſa damnationis omnes homines erant inuoluti propter originale peccatum, quod ex Adam contraxerunt: & etiamſi nullus inde liberaretur, nemo rectè poſſet Dei vituperare iuſtitiam: Sed aliquos liberauit miſericors Deus, pluribus non liberatis, atque in damnatione iuſtiſſima derelictis, vt oſtenderetur quid meruiſſet vniuerſa conſperſio, & quò etiam iſtos debitum Dei iudicium duceret, niſi eius indebita miſericordia ſubueniret. Quid igitur obmurmuras, & quereris? *O homo, tu quis es, qui reſpondeas Deo? Numquid dicit figmentum ei, qui ſe finxit. Quid me finxiſti ſic? An non habet poteſtatem figulus luti, ex eadem maſſa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* (inquit Apoſtolus.) *Quòd ſi Deus volens oſtendere iram, & notam facere potentiam ſuam, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ, apta in interitum, vt oſtenderet diuitias gloriæ ſuę in vaſa miſericordiæ, quæ præparauit in gloriam.*

Rom. 9.

Potuit Deus abſque iniuſtitię labe, ex eadem maſſa, vtique meritò rectèque damnata, facere aliud vas in honorem indebitum propter miſericordiæ gratiam, aliud in contumeliam debitam propter iræ iuſtitiam, & vt notas faceret diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, ſic oſtendens quid eis largiatur, cùm id ſupplicium recipient vaſa irę, quod pariter omnibus debebatur.

Miſeretur ergo Deus magna bonitate, obdurat nullâ iniquitate; vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec damnatus niſi de ſuis meritis conqueratur. Sola enim gratia redemptos diſcreuit à perditis, quos in vnam perditionis concreuerat maſſam ab origine ducta cauſa communis; (inquit *Sanct. Auguſtinus.* Enchiridij Cap. 99.) *Satis ſit igitur Chriſtiano ex fide adhuc viuenti, noſſe vel credere, quòd neminem Deus liberet niſi gratuitâ miſericordiâ per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & neminem damnet niſi æquiſſima veritate per eumdem Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Cur autem illum potiùs quàm illum liberet, aut non liberet, ſcrutetur, qui poteſt iudiciorum eius tam magnum profundum; verumtamen caueat præcipitium. Nunquid enim eſt iniquitas apud Deum? Abſit. Sed inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius.* Verba ſunt *S. Auguſtini* in Epiſtola ad *Sixtum.*

Impia Caluini de reprobatione ſententia.

Impia certè, ac feralis *Caluini* ſententia eſt, qui Deum ſola ſua voluntate, ſine vlla præuiſione peccati, certos homines ad æternam damnationem ordinaſſe, & ad peccatum incitare: Immò neceſſitate compellere aſſerit. Quam Hæreſim & *S. Proſper* in Reſponſione ad obiectionem tertiam Vincentianam ita refellit: *Omnium quidem hominum Deus Creator eſt, ſed nemo ab eo ideò creatus eſt, vt periret: Quia alia eſt cauſa naſcendi, alia pereundi. Vt enim naſcantur homines, Conditoris eſt beneficium: Vt autem pereant, præuaricationis eſt meritum.*

Eadem Hæreſis prædamnata eſt à Concilio Arauſicano II. & Valentino III. ex tribus Galliæ Prouincijs, Lugdunenſi, Viennenſi, & Arelatenſi congregato anno Chriſti octingenteſimo quinquageſimoquinto, Canone 3. *Fidenter*, inquit, *fatemur prædeſtinationem Electorum ad vitam, & prædeſtinationem impiorum ad mortem: In electione tamen ſaluandorum miſericordiam Dei præcedere meritum bonum: In damnatione autem periturorum meritum malum præcedere iuſtum Dei iudicium. Prædeſtinatione autem Deum ea tantùm ſtatuiſſe, quæ ipſa vel gratuitâ miſericordiâ, vel iuſto iudicio facturus erat.·.·.· In malis verò ipſorum malitiam præſciſſe, quia ex ipſis eſt; non prædeſtinaſſe, quia ex illo non eſt. Pœnam ſanè malum meritum eorum ſequentem, vti Deum, qui omnia proſpicit, præſciuiſſe, & prædeſtinaſſe, quia iuſtus eſt, apud quem* (*vt Sanct. Auguſtinus ait*) *de omnibus omninò rebus tam fixa ſententia, quàm certa præſcientia.·.·.· Verùm aliquos ad malum prædeſtinatos eſſe diuinâ poteſtate, videlicet, vt quaſi aliud eſſe non poſſint, non ſolùm non credimus: Sed etiam ſi ſunt, qui tantùm mali credere velint, cum omni deteſtatione, ſicut Arauſica Synodus: illis Anathema dicimus.*

Valentini Concilij ſenſui conſonat Cariſiacenſe cap. 1. cuius hæc ſunt verba: *Deus bonus, & iuſtus elegit ex eadem maſſa perditionis, ſecundùm præſcientiam ſuam, quos per gratiam prædeſtinauit ad vitam, & vitam illis prædeſtinauit æternam. Cæteros autem, quos iuſtitiæ iudicio in maſſa perditionis reliquit, perituros præſciuit, ſed non vt perirent, prædeſtinauit: Pœnam autem illis, quia iuſtus eſt, prædeſtinauit æternam.*

Ex diuinis Perfectionibus nonnulla colliguntur documenta ad Morum informationem.

I. Ex his, quæ de diuinis perfectionibus dicta ſunt, multa colligi poſſunt ad Morum informationem. Deus perfectiſſimus eſt; Nos ſummopere imperfecti: Igitur eniti debemus ad perfectionum imitationem diuinarum, & ad Dei noſtri ſimilitudinem, quantùm quidem creaturæ cum eius gratia fas eſt, in nobis exprimendam, quemadmodum iubet Chriſtus Dominus Matth. 5. *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Nam *Religionis ſumma eſt, imitari quem colis;* (inquit *Sanct. Auguſtinus* Libro 8. *De Ciuitate Dei*, cap 17.) Hinc illud *Plotini* Philoſophi Platonici à *S. Auguſtino* laudatum Libro 9. *De Ciuitate Dei*, cap 17. *Fugiendum eſt ad chariſſimam Patriam, & ibi Pater, & ibi omnia. Quæ igitur claſſis aut fuga? Similem Deo fieri. Si ergo* (inquit Sanct. Auguſtinus) *quantò ſimilior, tantò fit quiſque propinquior; nulla eſt ab illo longinquitas quàm eius diſſimilitudo. Incorporali verò illi æterno, & incommutabili tantò eſt anima hominis diſſimilior, quantò rerum temporalium mutabiliumque cupidior.* Atque in illa diuinarum perfectionum imitatione ſemper proficiendum eſt, Angelorum inſtar, qui per ſcalam myſticam Iacob deſcendebant, & aſcendebant, nullus ſtabat, & quieſcebat; quia in via Chriſtianæ perfectionis non progredi, regredi eſt. Vnde Apoſtolus ad Philippenſes 3. *Vnum quidem* (inquit) *quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea verò, quæ ſunt priora extendens meipſum, ad deſtinatum perſequor, ad brauium ſupernæ vocationis Dei in Chriſto Ieſu: Non quòd iam acceperim, aut perfectus ſim*, Et tamen paulò poſt ait. *Quicumque ergo perfecti ſumus, hoc ſentiamus.* ALITER *ergo hic non potes eſſe perfectus, niſi ſcias hic te non eſſe poſſe perfectum. Hæc ergo erit perfectio tua, ſic te quædam tranſiliiſſe, vt ad quædam properes; ſic quædam te tranſiliiſſe, vt reſtet aliud ad quod omnibus tranſactis tranſiliendum eſt. Hæc tuta fides eſt. Nam quiſquis ſe iam perueniſſe putat, in alto ſe ponit, vt cadat.* Verba ſunt *S. Auguſtini*, in Enaratione in Pſalmum 38.

Gen. 28.

II Deus incorporeus eſt, ac ſimpliciſſimus: Ipſum in *Spiritu* adoremus, & *veritate.* A terrenis, & corporeis rebus abſtrahamur, ſecundùm carnem ne ambulemus, ſed ſecundùm Spiritum, & interiorem hominem, qui de die in diem renouatur ad imaginem eius, qui fecit illum. *Spiritu ambulate* (inquit Apoſtolus) *& deſideria carnis non perficietis. Si Spiritu viuimus, Spiritu, & ambulemus.* Ergo (inquit *S. Ambroſius* Sermone 4. in Pſalmum 118) ſecundùm voluntatem Dei ambulemus, vt Deo inhærere dicamur, cui ſi adhæreamus, vnus cum ipſo ſpiritus efficimur. Nam *Qui adhæret Domino, vnus ſpiritus eſt*, vt ait Apoſtolus. At verò inquit S. Ambroſius, *Qui ſecundùm corporis appetentiam viuit, caro eſt: Qui ſecundùm præcepta Dei, Spiritus eſt*, Vni, ſimpliciſſimóque Deo ſeruientes, ſimplicitatem ſectemur, ob quam Sanctus Iob meruit commendari: *Erat vir ſimplex.* In mente, corde, ore, opere noſtro ſimplicitas eluceat. In mente per veritatem, in corde per charitatem, in ore per ſermonis ingenuitatem, in opere per veram, & minimè fucatam iuſtitiam. Chriſti verbis pareamus: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ:* Et, *Si oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Cordis duplicitatem fugiamus: *Væ enim duplici corde, & peccatori terram ingredienti duabus vijs.* Sit ſermo noſter, *Eſt, eſt, Non, non.* Ab Hypocriſi longè abhorreamus, quod vitium in Phariſæis toties, & tam acriter inſectatus eſt Chriſtus, *Væ* illis ſæpiùs ingeminans: *Væ vobis! Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia mundatis, quod deforis eſt calicis, & paropſidis, vt fiat, id quod deforis eſt, mundum. Væ vobis! Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: Quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ aforis parent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitiâ. Sic & vos aforis quidem paretis hominibus iuſti, Intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.* Nos ſimplices eſſe Chriſtus iubet. *Quomodo autem eris ſimplex? Si te non mundo implicaueris, ſed ex mundo explicaueris: Explicando enim te ſimplex eris;* (inquit *S. Auguſtinus* Tract. 23 in Ioannem.)

Gal. 5. 1. Cor. 6. Matt. 10. Matth. 6. Eccli. 5. Matth. 5. Matt. 23.

III. Deus immutabilis eſt: eius immutabilitatem honoremus boni propoſiti firmitate, conſtantia voluntatis in eius mandatorum obſeruantia, & in eius amore. Ne mutemur, niſi in melius: peccatores ne imitemur, quorum character eſt leuitas, inſtabilitas, inconſtantia. Nam *Homo ſanctus in ſapientia manet ſicut Sol: Stultus ſicut Luna mutatur.·.·. Præcordia fatui quaſi rota carri: Et quaſi axis verſatilis cogitatio illius.* Ne ſimiles ſimus nubibus, quæ ab omni vento circumferuntur, aut arundini vento agitatæ. Cum Propheta dicamus: *Nonne Deo ſubiecta erit anima mea? Nam & ipſe Deus meus, & ſalutaris meus: Suſceptor meus, non mouebor ampliùs.* In Dei contemplatione, & amore defixi, beatarum mentium immutabilitatem iam in hac mortali vita æmulemur, de qua *Sanct. Auguſtinus* Lib. 12. Confeſſionum: *Quoniam tu Deus diligenti te quantum præcipis, oſtendes ei te, & ſufficis ei: Et ideò non declinat à te, nec ad ſe.*

Eccli. 27. Eccli. 33. Pſal. 61.

IV. Deus æternus eſt. Iungamus cor noſtrum æternitati Dei; temporalia & peritura bona paruipendamus, ad æterna, & inuiſibilia ſuſpiremus, & tendamus.

Si ſubtrahat ſe domus in qua es, cadis : Si autem tu te ſubtrahat, non cadis. Deus integer eſt, cum eum deſeris, integer cùm ad illum redieris; (Inquit *Sanct. Auguſtinus* Tractatu 8. in Epiſtolam *S. Ioan.*)

VI. Deus ſummè bonus eſt, & omnis boni bonum, modoque ſingulari, & eximio bonum noſtrum. Ipſi ergo adhærere, ipſum appetere, qui replet in bonis deſiderium noſtrum, ipſum diligere præ omnibus, & ſuper omnia debemus. Dicamus igitur cum Propheta: *Mihi*
Pſ. 72. *adhærere Deo bonum eſt*. Nam *inde neceſſe eſt, vt fiat homo beatus, vnde fit bonus;* (inquit *Sanct. Auguſtinus* Epi-
S. Auguſt. ſtola 130. aliàs 121) Dicat ergo Epicureus, *Mihi frui*
Serm. 156. *carne bonum eſt*: Stoïcus dicat, *Mihi frui mea mente*, ac
aliàs 13. de verbis virtute *bonum eſt*: Chriſtianus dicet, *Mihi autem adhære-*
Apoſtoli. *re Deo bonum eſt*. Hoc eſt totum bonum. Dicat Epicureus: *Beatus eſt, cuius eſt in fructu voluptas carnis eius*. Dicat Stoïcus: Immò *Beatus, cuius eſt in fructu virtus animæ eius*. Chriſtianus dicet: *Beatus vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius*.

VII. Deus miſericors eſt, & iuſtus. Miſericordiam eius laudemus, dicentes cum Propheta, *Miſericordias Domini in æternum cantabo* Gratias ei agamus immortales, quia *Miſericordiæ* eius munus eſt, *Quòd non ſu-*
Thre. 3. Pſ. 102. *mus conſumpti*, quia *Sicut miſeretur Pater filiorum*, ſic miſertus eſt noſtri: *Secundùm altitudinem cœli à terra, corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe : & quantum diſtat ortus ab Occidente, longè fecit à nobis iniquitates noſtras*. Ad ipſam confugiamus ſemper nobis neceſſariam, cum Propheta pœnitente orantes : *Miſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericordiam tuam :*
Pſ. 50. *Et ſecundùm multitudinem miſerationum tuarum dele iniquitatem meam.·.·.·Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ : Vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno*. Inclamemus, *Deus meus miſe-*
Hebr. 4. Pſ. 85. Pſ. 97. Pſ. 56. Iacobi 2. *ricordia mea*, cuius *miſerationes ſuper omnia opera eius*, gratias tibi ago, quia *Eruiſti animam meam ex inferno inferiori*. *Niſi quia Dominus adiuuit me, paulò-minus habitaſſet in inferno anima mea*. *Miſerere mei*
Pſ. 142. *Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea*. Deus cuius *Miſericordia ſuperexaltat iudicium*, *Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens*. De miſericordia Domini ne deſperemus vnquam, quia infinita eſt, eique proprium eſt miſereri ſemper; ſed nec abutamur, ne de illa præſumamus, ne *Diuitias bonitatis eius, & longani-*
Rom. 2. Luc. 6. Matth. 5. *mitatis* contemnamus, *Secundùm duritiam* noſtram, *& impœnitens cor theſaurizantes* nobis *iram in die iræ, & iuſti iudicij Dei*. Vt verò miſericordiam Dei impetremus, miſericordiam ipſius imitemur, erogando eleemoſynas, iniurias condonando. *Eſtote miſericordes* (inquit Chri-
Iacob. 2. ſtus) *ſicut & Pater veſter miſericors eſt.·.·.Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*, Denique, inquit Iacobus Apoſtolus, *Iudicium ſine miſericordia illi, qui non facit miſericordiam*. Deum miſericordem diligamus; iuſtum timeamus; immò iuſtitiam ipſam timendo diligamus, quę, vt ait *Tertullianus* Libro 2. *Contra Marcionem*, cap. 13. *Plenitudo eſt diuinitatis ipſius, exhibens Deum perfectum, & Patrem, & Dominum: Patrem, clementia; Dominum, diſciplina: Patrem, poteſtate blanda; Dominum, ſeuera: Patrem, diligendum piè; Dominum, timendum neceſſariè : Diligendum, quia malit miſericordiam quàm ſacrificium; & timendum, quia nolit peccatum: Diligendum, quia malit pœnitentiam peccatoris quàm mortem : & timendum, quia nolit peccatores ſuis iam non pœnitentes. Ideò Lex vtrumque definit, Diliges Deum, & Timebis Deum. Aliud obſecutori propoſuit, aliud exorbitatori.*

§. VI.

Deum vnum in Eſſentia, Trinum in Perſonis, Fides Catholica confitetur.

SVmmæ Dei vnitati, & ſimplicitati Perſonarum Trinitas non officit. Vtrumque credendum, non ſubtiliùs exquirendum eſt. Vnitatem in eſſentia, ſubſtantia, natura, deitate; diſtinctionem & Trinitatem in perſonis Fides Catholica tradit. Tres perſonas ſubſiſtentes, ſuiſque proprietatibus diſtinctas, non tria dumtaxat nomina, aut tres energias ſiue operationes, contra *Noeti*, *Praxeæ* & *Sabellij* Hæreſes, Scriptura Sacra docet. Pſalm 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum*. Nomine Domini intelligitur Pater, prima Trinitatis perſona, cui creatio rerum tribuitur, quamuis ſit indiuiſum trium Perſonarum opus Verbum Domini Filius eſt, ſecunda Trinitatis perſona, per quem omnia facta ſunt. Spiritus oris Dei, eſt Spiritus-Sanctus, tertia Trinitatis perſona, cui perfectio diuinorum operum ſingulari quadam ratione tribuitur. Ioannis 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum.·.·.Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.·.·.·.Et Verbum caro factum eſt*. Verbum erat *in principio*, ante quàm res vlla creata eſſet; & Verbum erat Deus per quem rerum vniuerſitas condita eſt : Igitur vna eſt Verbi ſiue Filij, & Patris eſſentia, poteſtas vna, vis vna, operatio vna. *Verbum erat apud Deum:* Eſt igitur Perſona ſubſiſtens, à Patre diſtincta : Nemo enim apud ſemetipſum eſſe congruè dicitur. *Et verbum caro factum eſt*, non Pater. Diſtincta igitur eſt à Patre Perſona. *Ioannis* 14. Myſterium Trinitatis diſertis verbis Chriſtus docet : *Si cognouiſſetis me, & Patrem meum cognouiſſetis.·.·.Philippe, qui videt me, videt & Patrem.·.·.Non creditis, quia Ego in Patre, & Pater in me eſt? .·.·. Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis*. Se à Patre, & Paracleto, id eſt, Spiritu-Sancto, Perſona diſtinctum, aliumque ſignificat: Sed vnum eſſentià, & deitate, ex qua agnoſci poterat. Diſtinctionem realem perſonarum, confirmant verba Chriſti, Ioannis 8. *Solus non ſum, ſed & ego, & qui miſit me Pater. Et in Lege veſtra ſcriptum eſt, Quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego ſum, qui teſtimonium perhibeo de meipſo : Et teſtimonium perhibet de me, qui miſit me Pater*. Legis enim ſuffragium dicentis, *In ore duorum, vel trium ſtare omne verbum*, inſtituto ſuo haud rectè accommodaret, niſi perſona eſſet à Patre diſtincta. Idem probat miſſio; Nemo enim mittit ſeipſum: Alius igitur à Patre eſt, quem miſit Pater. Idem Myſterium docet forma Baptiſmatis à Chriſto tradita, Matth. vltimo : *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus-Sancti*. Pater, Filius, & Spiritus-Sanctus, tres Perſonæ ſunt : In eorum verò nomine, non in nominibus baptizari iubentur homines, quo ſignificatur vnitas eſſentiæ Idem docet Sanct. Ioannes Epiſt. 1. cap 5. *Tres ſunt, qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus-Sanctus ; & hi tres vnum ſunt*. Tres, qui teſtimonium dant, Perſonæ ſunt diſtinctæ : Vnum verò ſunt, quod Eſſentiæ ſignificat vnitatem. Vnum ſunt, non vnus. Tres ſunt, non tamen triplex, ſed trinus & vnus Deus: Trinus Perſonis, vnus Eſſentia. Quæ, quidem Eſſentia, & Natura diuina non minor in ſingulis eſt Perſonis, quàm in omnibus, nec maior in omnibus quàm in ſingulis: Sed tanta in ſolo Patre, vel in ſolo Filio, quanta in Patre ſimul, & Filio: Et tanta in ſolo Spiritu-Sancto, quanta ſimul in Patre, & Filio, & Spiritu-Sancto. Vna ſumma Res eſt, quæ veraciter eſt Pater, & Filius, & Spiritus-Sanctus, tres ſimul Perſonæ, ac ſingulatim quælibet earundem. Cùm autem in his adorandis Perſonis non ſit maius, aut minus, non prius aut poſterius, ſed coæternæ ſibi ſint, & coæquales, ſuis tantummodo proprietatibus perſonalibus diſtinctæ intelliguntur. Pater ſiquidem ingenitus eſt, Filius à Patre ante omnia ſæcula genitus, Spiritus-Sanctus à Patre, & Filio procedit. Pater, Filius, & Spiritus relatiua ſunt nomina. Relatiuum porrò dicitur, quod ad aliud cognoſcendum referimus, vt dum vnum nominauimus, alium neceſſariò intelligamus, ac demonſtremus. Subſtantiæ verò nomen vnum eſt, ſcilicet Deus. Relationis ergo nomina propria ſingulæ perſonę retinent, ſubſtantię verò nomen vnum communiter poſſident. Quod à SS Patribus frequenter repetitum principium, cùm de Sacroſancta Trinitate ſermonem fecerunt, Concilium Toletanum 11. his verbis declarauit: *In relatiuis Perſonarum nominibus Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus-Sanctus ad vtroſque refertur: Quæ cum relatiuè tres Perſonæ dicantur, vna tamen naturalis ſubſtantia creditur*. Tum paucis interpoſitis: *In relatione Perſonarum numerus cernitur, in Diuinitatis verò ſubſtantia quid enumeratum ſit, non comprehenditur Ergo hoc ſolo numerum inſinuant, quòd ad inuicem*

riarum, edendi, bibendi, cætterarumque ſimilium. Oneroſas, vt in exterioribus adminiſtrationibus, & occupationibus duris: Otioſas, quibus nec afficitur, nec oneratur, & tamen ab æternorum contemplatione per illa diſtenditur: Vt ſi cogitet, verbi gratia, equum currentem aut auem volantem. Rationis quoque triplex caſus eſt: Siquidem eius erat diſcernere inter bonum, & malum, verum & falſum, commodum & incommodum: In quibus diſcernendis tanta modò caligine cæcatur, vt ſæpè in contrarium ducat iudicium, recipiens malum pro bono, falſum pro vero, nonium pro commodo, & è conuerſo. Nunquam verò in his falleretur, ſi nunquam Lumine, à quo creata eſt, priuaretur. Sed quia & ipſa inde cecidit, proculdubio nihil aliud quàm tenebras ſuæ cæcitatis inuenit. . . . . Sequitur voluntas, cuius ruina ſimiliter tripertita eſt, Quæ enim ſummæ benignitati, & puritati inhærere, & eam ſolam diligere debuit, per propriam iniquitatem à ſupernis in hæc infima lapſa, per concupiſcentiam carnis, & concupiſcentiam oculorum, & ambitionem ſeculi, terrena dilexit. Quid hoc infelicius caſu poteſt æſtimari, vbi pereunte Memoria, Ratione, Voluntate, tota Animæ ſubſtantia permititur?

Verumtamen hunc tam grauem, tam tenebroſum, tam ſordidum lapſum noſtræ naturæ reparauit illa beata Trinitas, memor miſericordiæ ſuæ, immemor culpæ noſtræ. Venit ergo à Patre miſſus Dei Filius, & dedit Fidem: Poſt filium miſſus eſt Spiritus-Sanctus, & dedit docuitque charitatem. Itaque per hæc duo, id eſt, Fidem & Charitatem, facta eſt ſpes redeundi ad Patrem. Et hæc eſt Trinitas, ſcilicet Fides, Spes, Charitas, per quam velut per tridentem reduxit de limo profundi ad amiſſam beatitudinem illa incommutabilis, & beata Trinitas mutabilem, lapſam, & miſeram trinitatem. Et Fides quidem illuminauit rationem; ſpes erexit memoriam; charitas verò purgauit voluntatem. Cùm ergo venit Deus Filius, & factus eſt homo, qui erat Deus, tanquam Medicus bonus dedit præcepta, quibus obſeruatis reformaretur ſalus amiſſa. Vt verò præceptis faceret fidem, exhibuit ſigna: Vt eorumdem præceptorum perſuaderet vtilitatem, promiſit beatitudinem. Eſt igitur fides alia præceptorum, alia ſignorum, alia promiſſorum: Id eſt, qua credimus in Deum, qua credimus Deum, qua credimus Deo. Per fidem præceptorum credimus in Deum; credere autem in Deum, eſt in eum ſperare, & eum diligere. Per fidem ſignorum credimus Deum, qui talia poteſt, & omnia poteſt. Per fidem promiſſorum credimus Deo, qui quicquid promittit, veraciter complet. Similiter quoque ſpes triplex eſt, & procedit de prædicta triplici fide. Nam de fide præceptorum oritur ſpes veniæ: De fide ſignorum, ſpes gratiæ: De fide promiſſorum, ſpes gloriæ. Charitas itidem ternario
1.Tim.1. „ *numero colligitur,* De corde puro, & de conſcientia
„ bona, & fide non ficta. *Puritatem debemus proximo, conſcientiam nobis, fidem Deo. Puritas autem eſt, vt quidquid agitur, aut ad vtilitatem proximi, aut ad honorem fiat Dei. Maximè autem exhibenda eſt proximo, quia Deo manifeſti ſumus: Proximo autem non poſſumus, niſi in quantum illi cor noſtrum aperimus. Conſcientiam bonam faciunt in nobis duo, pænitentia, & continentia: Quando ſcilicet per pænitentiam peccata commiſſa punimus, & per continentiam deinceps punienda non committimus: & hanc debemus nobis. Poſt hæc ſupereſt fides non ficta, quæ Deo vigilanter exhibenda eſt, vt nec propter proximum, cui nos impendimus charitatem, offendamus Deum; nec propter conſcientiam, quam per pænitentiam, & continentiam in humilitate cuſtodire volumus, minus exequamur mandatorum Dei obedientiam: & hæc eſt fides non ficta. Non ficta autem ponitur ad differentiam mortuæ fides, & fictæ. Mortua fides eſt, quæ ſine operibus eſt. Fides ficta, quæ ad tempus credit, & in tempore tentationis recedit.*

§. VII.

PATREM.

Quo ſenſu nomen Patris hic ſumatur?

NOmen Pater dupliciter accipi poteſt in diuinis: Vel quatenus conuenit Deo reſpectu creaturarum, vel quatenus conuenit vni perſonæ reſpectu alterius. Primo modo, commune tribus adorandæ Trinitatis Perſonis nomen eſt, non minus quàm creatoris, prouiſoris atque rectoris rerum omnium creatarum. Quemadmodum enim eum, a quo familia propagata eſt, cuiuſque conſilio, & imperio regitur, patrem vocamus: Sic ducta ex humanis rebus ſimilitudine, Deum quem omnium rerum opificem, & rectorem agnoſcimus, & credimus, Patrem appellamus. Quo etiam nomine ſacræ Litteræ vſæ ſunt, cùm de Deo loquentes, vniuerſorum creationem, poteſtatem, admirabilemque prouidentiam ei tribuendam indicarent. Deuteronomij 32. *Numquid non ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?* Malachiæ 2. *Numquid non Pater vnus omnium noſtrum? Numquid non Deus vnus creauit nos?* Matth. 6. *Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Lucæ 6. *Eſtote miſericordes, ſicut & Pater veſter miſericors eſt.* Singulari verò ratione Deus Pater Chriſtianorum dicitur, qui non acceperunt *Spiritum ſeruitutis in timore, ſed Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Rom. 8.
Hanc enim charitatem dedit nobis Pater, vt Filij Dei nominemur, & ſimus. Quòd ſi filij, & hæredes: Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti, qui eſt primogenitus in multis fratribus. Propter quam cauſam non confunditur fratres nos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te. 1 Io. 3. Hebr. 2.

Secundo ſenſu, *Pater* nomen eſt primæ Perſonæ Sanctiſſimæ Trinitatis, prout vſurpatur Pſalmo 88. *Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu.* Matth. 16. *Caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cælis eſt.* Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus-Sancti*, & pluribus alijs in locis. Patrem porrò primam perſonam dicimus, non quòd in Trinitate ſit prius aut poſterius, maius aut minus, ſed quòd Principium ſit ſine Principio, & *Fons totius Deitatis*, quam duabus alijs perſonis communicat, à nullo verò alio accipit. Vnde *ingenitus* etiam meritò vocatur à Patribus, & ab Eccleſia: Quod nomen eo ſenſu vſurpatum, character eſt, & nota primæ Perſonæ, ad eius notitiam conducens: Vnde & eius Notio à Theologis vocatur. Quamuis autem tres Perſonæ ſint vnus Deus; interdum tamen Patri nomen *Dei* ſingulari ratione tribuitur, propterea quòd *Totius Deitatis Principium Pater eſt*, vt loquitur *Sanct. Auguſtinus* Libro 4. *De Trinitate*, Cap. 20. Filius enim, & Spiritus-Sanctus, licèt eandem habeant cum Patre Deitatem, Filius tamen illam habet à Patre; Spiritus-Sanctus à Patre, & Filio: Pater autem à nullo communicatam habet, cùm ſit expers Principij. Hoc ſenſu Chriſtus ait, Ioannis 17. *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* Et 1. ad Corinthios 8. *Nobis vnus Deus Pater, ex quo omnia, & nos in illum, & vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.*

Præterea, ſolus Deus verus appellatur Pater, non ad aliarum Perſonarum diuinarum excluſionem, ſed ad excluſionem creaturarum, ſiue eorum, qui falsò ab Ethnicis putabantur Dij, & pro Dijs colebantur. Quemadmodum igitur non ſequitur, Patrem non eſſe lucem veram, quia de Chriſto ſcriptum eſt: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem hominem in hunc mundum;* ita non ſequitur Filium non eſſe verum Deum, licèt Pater dicatur ſolus verus Deus. Io. 1.

Tertiò, ſic intelligendam Chriſti ſententiam Patres docent: *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, ſolum eſſe verum Deum.* Sicut etiam Apoſtolus non excludit Patrem ab appellatione vnius Domini, quamuis Filius ab ipſo dicatur *Vnus Dominus*: Ita Filium non excludit ab appellatione vnius Dei, quamuis Pater dicatur *Vnus Deus*. Nec Pater igitur à dominationis iure, nec Filius à veræ Deitatis communione, hoc Apoſtoli loco ſecernitur. Eodem ſenſu Eccleſia ſanctitatem, dominationem, magnitudinem infinitam ſoli Filio tribuit in Hymno Angelico, ad excluſionem ſcilicet rerum omnium creatarum, non ad excluſionem Patris, & Spiritus-Sancti, dicens: *Tu ſolus ſanctus. Tu ſolus Dominus: Tu ſolus Altiſſimus, Ieſu Chriſte:* Vnde ſubdit, *Cum Sancto Spiritu, in gloria Dei Patris.*

S. Athan. orat. 4. contr. Arianos. S. Gregor. Naz. orat. 36. S. Cyrillus lib. 11. in Io. c. 5. S. Ambr. lib. 5. de Fide, c. 1. S. Auguſt. lib. 3. contra Maxim. Arian. & tract. 37. in Ioann.

Vocabulum *Patris* primæ in Trinitate Perſonæ peculiarem notionem, & proprietatem perſonalem indicat. Primariò autem Deus Pater eſt, qui ſine initio, & ſine Pater eſt, ſemper habens Filium ex ſe genitum. A Deo igitur in hominum genus vſus iſtius nominis proprietaſque deſcendit, vt docet Apoſtolus ad Epheſ. 111. *Ex quo*, inquit, *omnis paternitas in cælo, & in terra nominatur*. Conuenit etiam primæ Trinitatis Perſonæ peculiari modo *Principii* nomen, reſpectu Filij, & Spiritus-Sancti, & quamuis, & Filio tribuatur reſpectu rerum creatarum, quæ in ipſo tanquam in Verbo, Sapientia, idea, & arte Patris ex æterno continebantur, & per ipſum in tempore conditæ ſunt. *Pater Principium eſt, non de Principio: Filius Principium de Principio: Sed vtrumque ſimul non duo, ſed vnum Principium*, vt loquitur *Sanct. Auguſtinus* Libro 3. *Contra Maximinum*, Cap 17. Dicitur etiam Pater Æternus auctor Filij, ratione originis, quâ Filius ab Ipſo eſt. Hinc *S. Auguſtinus* Sermone 71. aliàs 12. *De Verbis Domini*, Cap. 12. *Inſinuatur nobis*, inquit, *In Patre auctoritas, in Filio natiuitas, in Spiritu-Sancto Patris Filijque communitas, in tribus æqualitas.·.·.·.Eſt ergo Pater Filio veritati origo verax, & Filius de veraci Patre orta veritas: & Spiritus-Sanctus à Patre bono, & Filio bono effuſa bonitas: Omnium eſt autem non impar diuinitas, nec ſeparabilis vnitas.*

Deum eſſe rerum omnium creatarum Patrem diximus, ratione creationis, conſeruationis, prouidentiæ, gubernationis. Hoc nomine ipſi honorem, amorem, obſequium debemus. Malachiæ 6. *Filius honorat Patrem, & ſeruus dominum ſuum: Si ergo Pater egò ſum, vbi eſt honor meus? Et ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus? Dicit Dominus exercituum*. Deus eſt, & Pater eſt: *Deus*
Serm 213. *poteſtate, Pater bonitate. Quàm felices ſumus, qui Dominum noſtrum Patrem inuenimus*; (inquit *S. Auguſtinus*.)

Singulari ratione Deum eſſe Chriſtianorum Patrem diximus, ratione ſpiritualis adoptionis. Vnde Chriſtus naturâ Dei Filius coæternus, *Dedit eis poteſtatem*
Io: 1. *filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt*. Per gratiam Baptiſmatis regenerati ſumus, eodem Spiritu replente fontem, qui repleuit & Virginem. Si ab illa prima adoptionis gratia infeliciter excidimus, poteſt in nobis diuina illa adoptio per pœnitentiam reparari. Operante Deo, cooperantibus nobis amiſſa gratia reſtauratur per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quâ ruſſus efficimur *Diuinæ conſortes naturæ*. Ad Patrem igitur redeamus, cum Filio Prodigo dicentes: *Surgam, & ibo ad Patrem meum, & dicam ei: Pater peccaui in cælum,*
Lucæ 15. *& coram te*. Quâ ſpe, quâ fiduciâ, quâ confidentiâ? (inquit *S. Petrus Chryſologus* Sermone 11.) *Qua ſpe? Illa qua Pater eſt. Ego perdidi, quod erat filij: ille quod patris eſt, non amiſit. Apud patrem non intercedit extraneus; Intus eſt in patris pectore ipſe, qui interuenit, & exorat affectus. Vrgeatur patris viſcera iterum filium genitura per veniam. Ibo ad Patrem reus: Sed pater viſo filio cooperit mox reatum; diſſimulat iudicem, qui magis vult implere genitorem, & ſententiam citò vertit in veniam, qui redire cupit filium, non perire*. Quàm felices nos exiſtimaremus, ſi Regis amici eſſemus: Sed nunc Dei amici erimus, ſi velimus; nec amici tantùm, ſed filij. Si hanc dignitatem, felicitatêmque non aſſequamur, per nos ſtabit: *Niſi homini placuerit, Deus non erit*. Quod alio ſenſu à *Tertulliano* dictum eſt in Apologetico. Verùm vt filij Dei ſimus, deſinamus neceſſe eſt eſſe filios huius ſæculi, ceſſemus viuere ſecundùm carnem, & ſanguinem, ſecundùm hominem: Viuamus ſecundùm Spiritum, ſecundùm Deum. Sed heu! Chriſtiani plerique ſecundùm hominem viuere malunt; vt de ipſis meritò dicatur, quod alia occaſione de Imperatoribus Ethnicis dixit *Minucius Felix* in Octauio: *Optant in homine perſeuerare, licet ſe Deos metuunt.*

Diximus Patris nomen proprium eſſe primæ Perſonæ Sanctiſſimæ Trinitatis. Flectamus igitur genua ad Patrem Domini noſtri Ieſu Chriſti, ipſum adorantes, ipſum glorificantes, ipſi gratias agentes. Ad ipſum omnes penè orationes ſuas dirigit Eccleſia: Sed tamen omnis oratio Fidei noſtræ, quamuis ad vnam ex Trinitate Perſonam dirigi videatur, totius in ea Trinitatis honorificentia continetur. Ille enim qui ait, *Qui me odit, & Patrem meum odit*. Et de quo B. Ioannes ait: *Qui diligit Genitorem, diligit eum, qui natus eſt ex eo*; ſicut communiter cum Patre, vel odio habetur vel diligitur, ita cùm Pater exoratur, ſimul cum eo cognoſcitur à Fidelibus exorari. Et quoniam vnus eſt Patris, & Filij Spiritus, neceſſe eſt, vt dum inuocatur Pater aut Filius, in Patre, & Filio etiam ille, qui vnus eſt vtriuſque Spiritus inuocetur. Vnus eſt autem Ieſus Chriſtus vnigenitus Dei Patris Filius, cuius nomine concludimus omnem orationem, quam deſtinamus ad Patrem. Nec tamen ſine Sancti Spiritus nomine, vt oſtendamus totam nos humiliter poſcere Trinitatem. Non enim omni Trinitati dicimus, *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum*, ſed ſoli Patri, cuius eſt vnigenitus Filius Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Ad hoc autem nomen Ieſu Chriſti, & Spiritus-Sancti cùm Patrem oramus, adiungimus, vt quicquid poſcimus, à tota nos Trinitate poſtulare monſtremus.

Ioan 15. 1. Ioa 5.

Et certè cùm vna ſit operatio Patris, & Filij, & Spiritus-Sancti, tres illæ adorandæ Perſonæ ſunt vnus orationis finis, ſiquidem ſunt vnum operationis principium, ab iiſque ſimul, & indiuisè exſpectatur orationis effectus. *Certum eſt itaque ſecundùm veræ Fidei regulam, in qua Sanctæ Trinitatis vna ſubſtantia creditur, nullam ſeparationem Patris, & Filij fieri, ſiue Pater, ſiue Filius à Fidelibus inuocetur. Ab illis autem nec Patrem inuocari, nec Filium, qui in inuocatione, quæ offertur Patri, non credunt cum Patre Filium naturaliter inuocari. Hoc enim habet naturalis vnitas Trinitatis, vt inſeparabiliter cuncta illis tribus Perſonis exhibeantur ſanctæ Religionis obſequia, in quibus vna eſt inſeparabilis incommutabiliſque natura. In orationibus quippè quas vna vera Eccleſia fundit ad Deum, & naturæ ſeruatur vnitas, & perſonarum diſcretio cuſtoditur: Vt cum ad Patrem dirigitur oratio, qui eſt origo Filij, & Spiritus-Sancti, vnam eſſe naturam Trinitatis appareat, commemoratione verò Filij, & Spiritus-Sancti, Trinitatem veram ipſe finis orationis oſtendat. Sic Sabellij atque Arij perfidia vincitur, dum in ipſis quoque orationibus, & precibus, tam vnius naturæ quàm trium Perſonarum veritas à Catholicis Sacerdotibus prædicatur*. Verba ſunt *S. Fulgentij* Libro 9. *contra Fabianum*. Ibidemque docet, non ſoli Patri, ſed toti ſimul Sanctæ Trinitati Sacrificium offerri. *Siue enim in oratione, ſiue in ſacrificio, nullam facit fides vera diſcretionem muneris, quia non eſt in Trinitate diuerſitas poteſtatis.*

§. VIII.

OMNIPOTENTEM.

De omnipotentia Dei.

CVm multis nominibus Dei ſummam vim, & immenſam Maieſtatem ſacræ Litteræ explicent, vt oſtendant quanta religione, & pietate colendus ſit, illi Omnipotentiam frequentiſſimè tribuunt. Ipſe enim de ſe ait Geneſis 17. *Ego Dominus omnipotens*. Et rurſus cum Iacob filios ad Ioſeph mitteret, ita illis precatus eſt, Geneſ. 43. *Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem*. Deinde verò in Apocalypſi ſcriptum eſt: *Dominus Deus, qui eſt, qui erat, & qui venturus eſt omnipotens*. Et cap. 16. *Dies magnus omnipotentis Dei* appellatur. Idem ſignificat Scriptura, cum nihil Deo impoſſibile, vel etiam difficile eſſe ait. Geneſis 18. *Nunquid Deo eſt quidquam difficile?* Iob 13. *Scio quia omnia potes*. Matth. 19. *Apud homines hoc impoſſibile eſt: Apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt*. Marci 14. *Abba, Pater, omnia tibi poſſibilia ſunt*. Lucæ 1. *Non erit impoſſibile apud Deum omne verbum.*

Omnipotentis autem nomine intelligimus, Deum omnia poſſe, & in omnia poteſtatem; ac dominatum exercere: Ita vt nihil ſit, nihil cogitatione fingi poſſit, quod Deus efficere nequeat, aut quod illius Prouidentiæ, poteſtati, & imperio non ſubdatur. Non ſolùm igitur hæc, quæ tametſi maxima ſunt, aliquo tamen modo in cogitationem noſtram cadunt, efficiendi

po-

poteſtatem habet Deus; nimirum vt omnia ad nihilum recidant, atque vt plures mundi ex nihilo repente exiſtant, verùm etiam multò maiora in illius poteſtate ſita ſunt, quæ humanæ menti, & intelligentiæ ſuſpicari non licet. Multa enim Deum poſſe, quæ non vult, etſi nihil velit, quod non poſſit, Scriptura Sacra docet.
Matth. 3. Poteſt Deus *De lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ*. Fa-
Matth. 19. cere poteſt, vt *Per foramen acus* Camelus tranſeat. Po-
Matth. 26. tuit Pater Æternus mittere duodecim Legiones Angelorum pro Chriſto pugnaturas. Potuit vno momento totam pluuiam immittere, quam quadraginta diluuij diebus immiſit. Potuit ſimul & ſemel Gentes exterminare à terra, quam dedit filijs Iſraël, quod tamen paulatim fieri voluit. Potuit Verbum caro non fieri, hominémque non liberare, ſi plus eum ſeueritas, ac iuſtitia, quàm clementia delectaret: Potuit alio modo liberare; potuit aliunde carnem, quàm ex fœmina aſſumere; potuit ſuſcitare Iudam, ſicut ſuſcitauit Lazarum: Et alia ſexcenta poſſunt occurrere, quæ facere Deus potuit, & poteſt; quæ tamen facta non ſunt, nec fient. Quin ex principio colligit *S. Auguſtinus* Libro *de Spiritu, & Littera*, cap 1. Fieri poſſe, vt homo ſine peccato ſit, quamuis nullus homo præter Chriſtum fuerit ſine peccato. Addamus & Beatam Virginem Deiparam, de qua, cum de peccatis agitur, propter honorem Domini, nullam *S. Auguſtinus* ipſe vult fieri mentionem. Poteſt igitur Deus, omne quod poſſibile eſt abſolutè, ſiue quod contradictionem non habet. Quæ autem contradictionem habent, ea fieri non poſſunt, quamuis Deus omnia poſſit: ſi enim ea Deus poſſet facere, poſſet nihil, adeóque non eſſet omnipotens. Talia ſunt, triangulum eſſe abſque tribus angulis, montem ſine valle, lapidem ambulare, auem intelligere, & ſapientem eſſe, factum non eſſe, quod factum eſt, & alia id genus. Neque etiam, cùm omnia Deus poſſit, mentiri tamen aut fallere, aut falli, aut peccare, aut interire, aut ignorare aliquid poteſt: Hæc enim in eam naturam cadunt, cuius imperfecta actio eſt? Deus verò cuius perfectiſſima ſemper eſt actio, ideò hæc non poſſe dicitur, quia poſſe ea, infirmitatis eſt, non omnipotentis virtutis, & maieſtatis. Vnde Apoſtolus 2. ad *Timotheum* a de Deo ſcribit: *Seipſum negare non poteſt*. Et alibi, *Impoſſibile eſt mentiri Deum*. Ideò omnipotens eſt, quia iſta non poteſt, vt explicat *S. Auguſtinus* Sermone *De Symbolo ad Cathecumenos*, item Sermone 203. aliàs *De Tempore* 119. Omnipotens eſt ad facienda maiora, & minora: Omnipotens eſt ad facienda cœleſtia, & terreſtria: Omnipotens eſt ad facienda ſpiritalia, & corporalia; viſibilia, & inuiſibilia: *Magnus in magnis, nec paruus in minimis*. Poſtremò omnipotens eſt ad facienda omnia, quæ facere voluerit. Non poteſt mori, non poteſt peccare, non poteſt falli. *Tanta non poteſt: quæ ſi poſſet, non eſſet omnipotens*. Et Sermone 214. *Ne quis me temerè dixiſſe arbitretur, Aliquid Omnipotentem non poſſe, hoc & Beatus Apoſtolus dixit*. Si non credimus, ille qui fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. *Sed quia non vult, non poteſt, quia & velle non poteſt. Non enim poteſt iuſtitia velle facere, quod iniuſtum eſt, aut ſapientia velle, quod ſtultum eſt, aut veritas velle, quod falſum eſt. Vnde admonemur Deum omnipotentem, non hoc ſolùm, quod ait Apoſtolus*, Negare ſeipſum non poteſt, *Sed multa non poſſe. Deus omnipotens non poteſt mori, non poteſt mutari, non poteſt falli, non poteſt miſer fieri, non poteſt vinci. Ac per hoc non ſolùm oſtendit veritas omnipotentem eſſe, quòd iſta non poſſit; ſed etiam cogit veritas omnipotentem non eſſe, qui hæc poſſit. Volens enim eſt Deus quicquid eſt: Æternus ergo, & incommutabilis, & verax, & beatus, & inſuperabilis volens eſt. Si ergo poteſt eſſe, quod non vult, omnipotens non eſt: Eſt autem omnipotens; ergo quicquid vult poteſt. Et ideò, quod non vult eſſe non poteſt; qui propterea dicitur omnipotens, quoniam quicquid vult, poteſt. De quo, & Pſalmus dicit:* Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo, & in terra, in mari, & in omnibus abyſſis.

Cæterum nihil ab Omnipotente poteſt non fieri, etiam eorum, quæ à communi naturæ lege abhorrere videntur. *Nec enim iſta cum fiunt, contra naturam fiunt, niſi nobis, quibus aliter naturæ curſus innotuit, non autem Deo, cui hoc eſt natura, quod fecerit*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro 6. *De Geneſi ad Litteram*, cap. 13.) Et Libro 21. *De Ciuitate Dei*, cap. 8. portenta contra naturam fieri negat, quia ſecundùm voluntatem Dei fiunt. *Quomodo eſt contra naturam* (inquit) *quod Dei fit voluntate: cum voluntas tanti vtique Conditoris conditæ rei cuiuſque natura ſit? Portentum ergo fit non contra naturam, ſed contra quàm eſt nota natura*. In eo igitur vis omnipotentiæ diuinæ poſita eſt, quod *Vniuerſa ſua Deus vtitur, vt ei placet*, vt loquitur idem Pater Libro 26. *Contra Fauſtum*, cap 5. Hinc *Sanct. Ambroſius* Libro 2. In *Hexaemeron*, cap 3 *Sermo Dei*, inquit, *virtus naturæ eſt*. Et beatus *Petrus Damiani*, Opuſculo 36. cap. 11. *Ipſa quippè rerum natura*, inquit, *habet naturam ſuam Dei voluntatem, vt ſicut illius leges quælibet creata conſeruant, ſic illa cum iubetur, ſui iuris oblita, diuinæ voluntati reuerenter obediat*.

Cum porrò *Patrem omnipotentem* profitemur, nemo ita errare debet, vt Filio etiam, & Spiritui-Sancto communem non eſſe omnipotentiam arbitretur. Æquè enim ipſis auguſtum hoc Nomen conuenit; nec tamen ſunt tres omnipotentes, ſed vnus omnipotens: Neque verò ſic iſta de Patre dicuntur, vt ab illo aliena ſint, qui dixit: *Ego & Pater vnum ſumus*. Et de quo Apoſtolus ait, *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus* Io. 10.
eſt eſſe ſe æqualem Deo. Quomodo igitur non erit omni- Philipp. 2.
potens Filius, *Per quem facta ſunt omnia*? Cùm etiam Ioh. 1 1 Cor. 1.
ſit *Virtus, & Sapientia Dei*, de qua ſcriptum eſt, quòd Sap. 7.
cum ſit vna, omnia poteſt. Sed tamen præcipua quadam ratione omnipotentiam tribuimus Patri, quia omnis originis fons eſt, & principium non de principio. Ita etiam Filio, qui æternum Patris Verbum eſt, ſapientiam: Ita Spiritui-Sancto, qui vtriuſque Amor eſt, bonitatem tribuimus: Quamuis hæc, & alia huiuſmodi nomina communiter in tribus Perſonis ex Catholicæ Fidei Regula dicantur.

§. IV.

Dei voluntas efficaciſſima eſt, ſemperque impletur, ſi abſoluta ſit, nullaque ex conditione ſuſpendi velit quem intendit effectum.

IN hoc enim maximè ſita vis eſt omnipotentiæ Dei, vt poſſit efficere quicquid vult, nec voluntati eius quiſquam reſiſtere, aut illius effectum impedire poſſit, vel illius beneplacitum fruſtrari: Quod ſacræ Litteræ ſæpè diſertiſque verbis docent. Pſalmo 113. *Omnia quæcunque voluit fecit*. Eccleſiaſtis 8. *Omne, quod voluerit, faciet: & ſermo illius poteſtate plenus eſt*. Iſaïæ 14. *Dominus exercituum decreuit, & quis poterit infirmare? Et manus eius extenta, & quis auertet eam?* Et Cap. 46. *Conſilium meum ſtabit, & omnis voluntas mea fiet*. Eſther 13. *Domine, Domine Rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta ſunt poſita, & non eſt, qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati, ſi decreueris ſaluare Iſrael*. Danielis 4. *Iuxta voluntatem ſuam facit tam in Virtutibus cœli, quàm in habitatoribus terræ: & non eſt, qui reſiſtat manui eius, & dicat ei: Quare feciſti?* Ad Romanos 9. *Voluntati eius quis reſiſtet?*

Id confirmat *Sanct. Auguſtinus* in *Enchiridio*, cap. 94. vbi loquens de cognitione Sanctorum in vita æterna, ait: *Tunc in clariſſima Sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, ante quàm manifeſta cognitione videatur, quàm certa, immutabilis efficaciſſima ſit voluntas Dei; quàm multa poſſit, & non velit, nihil autem velit, quod non poſſit: quamque ſit verum quod in Pſalmo canitur:* Deus autem noſter in cœlo ſurſum, in cœlo, & in terra omnia quæcumque Ps. 113.
voluit fecit. *Quod vtique non eſt verum, ſi aliqua voluit, & non fecit, & quod eſt indignius, ideò non fecit, quoniam ne fieret quod volebat Omnipotens, voluntas hominis impediuit. Non ergo fit aliquid, niſi Omnipotens fieri velit, vel ſinendo, vt fiat, vel ipſe faciendo. Nec dubitandum eſt Deum facere benè, etiam ſinendo fieri quæcumque fiunt malè. Non enim hoc niſi iuſto iudicio ſinit: Et profectò bonum eſt omne, quod iuſtum eſt. Quamuis ergo ea, quæ mala ſunt, in quantum mala ſunt, non ſint bona, tamen vt non ſolùm bona, ſed etiam ſint, & mala, bonum eſt. Nam niſi eſſet hoc bonum, vt eſſent & mala, nullo modo eſſe ſinerentur ab Omnipotente bono:*

Cui

Cui procul dubio quàm facile eſt quod vult facere, tam facile quod non vult eſſe non ſinere. Hoc niſi credamus, periclitatur ipſum noſtræ Confeſſionis initium, qua nos in Deum Patrem omnipotentem credere confitemur. Neque enim ob aliud veraciter vocatur omnipotens, niſi quoniam quicquid vult poteſt, nec voluntate cuiuſpiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus.

Et Capite centeſimo, ait: *Miro & ineffabili modo non fieri præter Eius voluntatem, quod etiam contra eius fit voluntatem. Quia non fieret, ſi non ſineret: Nec vtique nolens ſinit, ſed volens: Nec ſineret bonus fieri malè, niſi Omnipotens & de malo poſſet facere bene.* Et Cap. 102. *Sed quantælibet ſint voluntates vel Angelorum, vel hominum, vel bonorum, vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentes quàm Deus, Omnipotentis voluntas ſemper inuicta eſt.*

Et Libro XXII. *De Ciuitate Dei*, Cap. 11. *Multa*, Inquit, *fiunt à malis quidem contra voluntatem Dei: Sed tantæ eſt ille ſapientiæ tantæque virtutis, vt in eos exitus ſiue fines, quos bonos & iuſtos ipſe præſciuit, tendant omnia quæ voluntati eius videntur aduerſa. Ac per hoc cùm Deus mutare dicitur voluntatem, vt quibus lenis erat, verbigratia, reddatur iratus, illi potiùs quàm ipſe mutatur, & eum quodam modo mutatum in his quæ patiuntur inueniunt: Sicut mutatur Sol oculis ſauciatis, & aſper quodam modo ex miti, & ex delectabili moleſtus efficitur, cùm ipſe apud ſeipſum maneat idem qui fuit.*

Dicitur etiam voluntas Dei, quam facit in cordibus obedientium mandatis eius, de qua dicit Apoſtolus, Deus eſt
Philipp. 2. „ qui operatur in vobis & velle.... *Secundùm hanc ergò „ voluntatem, qua Deum velle dicimus quod alios efficit velle, à quibus futura neſciuntur, multa vult, nec facit. Multa enim volunt fieri Sancti eius ab illo inſpirata ſancta voluntate, nec fiunt; ſicut orant pro quibuſdam piè ſanctèque, & quod orant non facit, cùm ipſe in eis hanc orandi voluntatem Sancto-Spiritu ſuo fecerit. Ac per hoc quando ſecundùm Deum volunt & orant Sancti, vt quiſque ſit ſaluus, poſſumus illo modo locutionis dicere, Vult Deus & non facit, vt ipſum dicamus velle, qui vt velint iſti facit.* Sed hæc non eſt Dei voluntas propriè dicta, ſiue interior actio Dei volentis aliquid fieri: Signum eſt externum duntaxat diuinæ voluntatis, non eius beneplacitum. Signa illa externa, quæ Deum aliquid velle ſignificant, quinque vulgò numerantur à Theologis, *Præceptum, prohibitio, conſilium, permiſſio, operatio*. Quæ hoc modo velle dicitur Deus, non ſemper fiunt, quia ſæpè aliud fieri vult, quàm quod extrinſecùs indicat, etſi ad illud ipſum, quod præcipit, exequendum nauare operam ſuam hominem velit, aut pro ſua virili abſtinere à malo quod prohibet. Sic Abrahamo filium ſuum immolare iuſſit, quod reipſa fieri nolebat: Sed cùm interior illa Dei voluntas Sancto Patriarchæ ignota eſſet, ſolumque noſſet externum indicium quo ſe Deus id velle ſignificabat, quæ ſuarum erant partium præſtare debuit, quia Deus voluit vt præſtaret, paratamque ad mactandum filium voluntatem exhiberet, atque ad exequendum Dei mandatum ſe accingeret. Pergit S. Auguſtinus: *Secundùm illam verò voluntatem ſuam, quæ cum eius præſcientia ſempiterna eſt, profectò in*
Pſal. 113. *cœlo & in terra omnia quæcunque voluit, non ſolùm præterita vel præſentia, ſed etiam futura iam fecit, Verùm ante quàm veniat tempus, quo voluit vt fieret, quod ante tempora vniuerſa præſciuit atque diſpoſuit, dicimus, Fiet quando Deus voluerit. Si autem non ſolum tempus quo futurum eſt, verùm etiam vtrum futurum ſit ignoramus, dicimus, Fiet, ſi Deus voluerit: Non quia Deus nouam voluntatem, quam non habuit, tunc habebit; ſed quia id quod ex æternitate in eius immutabili præparatum eſt voluntate, tunc erit.*

§. X.

Cur omnes homines non ſaluentur, cùm Deus omnium ſalutem velit, ſi voluntas eius ſemper impletur?

OBſecrationes, orationes, poſtulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus fieri iubet Apoſtolus I. ad Timotheum 2. quia *Hoc bonum eſt & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit Redemptionem ſemetipſum pro omnibus.*

Tres iſtius loci Expoſitiones S. *Auguſtinus* affert, quartam SS. *Ioannes Chryſoſtomus, Ioannes Damaſcenus, & Thomas*. Primam expoſitionem S. *Auguſtinus* tradit in *Enchiridio*, Cap. 103. vbi ait: *Cum audimus & in ſacris Litteris legimus, quòd velit omnes homines ſaluos fieri, non tamen ideò debemus omnipotentiſſimæ Dei voluntati aliquid derogare, ſed ita intelligere quod ſcriptum eſt*, Qui om- „ nes homines vult ſaluos fieri. *Tanquam diceretur, nul- „ lum hominem fieri ſaluum, niſi quem fieri ipſe voluerit: Non quòd nullus ſit hominum niſi quem ſaluum fieri velit; ſed quod nullus fiat, niſi quem velit; & ideò ſit rogandus vt velit, quia neceſſe eſt fieri ſi voluerit. De orando quippe Deo agebat Apoſtolus, vt hoc diceret. Sic enim intelligimus & quod in Euangelio ſcriptum eſt*: Qui illuminat om- „ nem hominem: *Non quia nullus eſt hominum qui non illuminetur, ſed quia niſi ab ipſo nullus illuminatur.* Eadem expoſitio habetur Libro 4. *Contra Iulianum*, cap. 8. Libro *De Prædeſtinatione Sanctorum*, cap. 8. & Epiſtola 217. aliàs 207. ad *Vitalem*.

Expoſitionem alteram tradit in eodem *Enchiridij* loco, *Aut certè dictum eſt*, Qui omnes homines vult „ ſaluos fieri, *Non quod nullus hominum eſſet quem ſaluum „ fieri nollet, qui virtutes miraculorum facere noluit apud eos, quos dicit acturos fuiſſe pœnitentiam ſi feciſſet; ſed vt* omnes homines *omne genus humanum intelligamus per quaſcumque differentias diſtributum, Reges, priuatos, nobiles, ignobiles, doctos, indoctos, diuites, pauperes, mediocres, mares, fœminas... Iſto locutionis modo & Dominus vſus eſt in Euangelio, vbi ait Phariſæis*, Deci- „ Luc 11. matis mentam & rutam & omne olus. *Neque enim „ Phariſæi, & quæcumque aliena, & omnium per omnes terras alienigenarum omnia olera decimabant. Sicut ergo hic* omne olus, *omne olerum genus; ita & illic* omnes homines *omne hominum genus intelligere poſſumus; & quocumque alio modo intelligi poteſt, dum tamen credere non cogamur aliquid omnipotentem Deum voluiſſe fieri, factumque non eſſe: Qui ſine vllis ambiguitatibus*, Si in „ cœlo & in terra, *Sicut eum veritas cantat*, omnia „ quæcumque voluit, fecit, *Profectò facere noluit „ quodcumque non fecit.* Eadem expoſitio habetur Libro *De Correptione & Gratia*, cap. 14.

Tertiam Expoſitionem tradit Libro *De Correptione & Gratia*, cap 15. *Quia ergo nos qui ſalui futuri ſint neſcientes, omnes quibus prædicamus hanc pacem ſaluos fieri velle Deus iubet, & ipſe in nobis hoc operatur, diffundendo iſtam charitatem in cordibus noſtris per Spiritumſanctum qui datus eſt nobis: Poteſt etiam ſic intelligi, quòd* Omnes homines Deus vult ſaluos fieri; *Quoniam „ 1 Tim. 2. nos facit velle: Sicut* Miſit Spiritum Filij ſui cla- „ Gal. 4. mantem, Abba, Pater, *id eſt, nos clamare fa- „ Rom. 8. cientem. De ipſo quippe Spiritu alio loco dicit*, Ac- „ cepimus Spiritum adoptionis filiorum, in quo cla- „ mamus, Abba, Pater. *Nos ergo clamamus, ſed „ ille clamare dictus eſt, qui efficit vt clamemus. Si ergo „ clamantem Spiritum rectè dixit Scriptura, à quo efficitur vt clamemus; rectè etiam volentem Deum, à quo efficitur vt velimus.*

Ex tribus his Expoſitionibus colligitur, voluntatem qua Deus vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, abſolutam non eſſe, quia ſalutis effectum ſuſpendi vult in adultis hominibus ex eorum voluntate, id eſt, vult eos ſalutem conſequi, ſi velint mandatis ſuis parere & benè operari; quamuis eorum qui volunt, *Præparetur voluntas à Domino*, & *tantùm adiuuetur munere charitatis vt poſſint, eâ poſſibilitate quæ Sanctis cum effectu prouenit*. Hinc S. *Auguſtinus* Enchiridij cap. 94. ait: *Nec vtique Deus iniuſtè noluit ſaluos fieri, cùm poſſent ſalui eſſe ſi vellent.* Hinc Dominus in Euangelio compellans impiam Ciuitatem, ait: *Quoties volui congregare filios tuos, ſicut* Matth. 23 *gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Quod non ita intelligendum eſt, quaſi Dei voluntas ſuperata ſit hominum voluntate, & infirmiſſimis nolendo impedientibus, non potuerit facere Potentiſſimus quod volebat: Sed potiùs *Ieruſalem filios ſuos ab ipſo colligi noluit, ſed ea quoque nolente filios eius collegit ipſe quos voluit & fecit, quædam verò voluit & non fecit, ſed omnia quæcumque voluit, fecit. Quis porrò tam impiè deſipiat, vt dicat, Deum malas hominum voluntates, quas* volue-

voluerit, quando voluerit, vbi voluerit, in bonum non poſſe conuertere? Sed cùm facit, per miſericordiam facit; cùm autem non facit, per iudicium non facit, quoniam cuius vult, miſeretur, & quem vult, indurat. Rom.9. Voluntate igitur abſolutâ ſolos prædeſtinatos Deus vult ſaluos fieri: Omnes homines ſaluos fieri non vult eodem modo: Vnde mirum non eſt, quòd hæc eius voluntas non impleatur, quia non eſt voluntas abſoluta reſpectu omnium. Ideò autem reſpectu reproborum abſoluta non eſt, quia vel originali peccato, vt paruoli; vel ijs quæ propria voluntate addituri ſunt, vt adultæ ætatis homines, indigni ſunt æternæ ſalutis beneficio, quod electis ſolâ miſericordiâ præparat, reprobis iuſto iudicio denegat.

Quartam loci huius Apoſtolici expoſitionem tradunt *S. Ioannes Chryſoſtomus* Homiliâ 1. in Epiſtolam ad Epheſios, *S. Ioannes Damaſcenus* Libro 1. *De Fide orthodoxa*, cap.29. Deum ſcilicet velle omnium ſalutem voluntate prima, quam & *antecedentem* vocant; non voluntate ſecundâ, quam & *conſequentem* appellant. Hâc enim voluntate vult electos dumtaxat ſaluos fieri. *Ioannis Damaſceni* verba magis expreſſa ſubijcio: *Illud quoque nos ne fugiat, Deum vt bonitate præſtantem, primariò quidem omnes homines ſaluari, ac Regni ſui compotes eſſe velle. Neque enim ſupplicij ac cruciatus cauſa, verùm ad hoc vt bonitatis ipſius participes ſimus, nos effinxit. Vt iuſtum autem ijs quoque qui peccant, pœnam inferri ablolutè velle. Ac prius illud antecedens voluntas, ſeu beneplacitum dicitur, ex ipſo manans: Secundum autem conſequens voluntas atque permiſſio, à noſtro vitio ortum ducens.* Scilicet *Deus de ſuo optimus, de noſtra iuſtus*, vt *Tertullianus* ait: Quatenus de ſuo bonus, vult omnes homines ſaluare. Quatenus de noſtro iuſtus, vult iniquos in peccatis permanentes damnare. Hoc eſt quod Theologi de Schola dicunt, *S. Ioannem Damaſcenum* ſequuti, velle Deum omnium hominum ſalutem voluntate primâ & antecedente, non voluntate ſecundâ, & conſequente. Voluntas prima eſt, quâ Deus ex ſeſe vult aliquid ſine vlla conſideratione circumſtantium rerum. Secunda, quâ ex certis circumſtantijs vult aliquid, quod alioqui nollet. Hæc autem diſtinctio voluntatis diuinæ ex ipſâ internâ Dei volentis operatione non petitur; quæ ſimpliciſſima eſt, nec prius & poſterius admittit, ſed ex parte rerum volitarum. Quod hunc in modum explicat perſpicuè *S. Thomas* 1. P. Quæſt.19. Art.4. *Vnumquodque ſecundùm quod bonum eſt, ſic eſt volitum à Deo. Aliquid autem poteſt eſſe in prima ſui conſideratione, ſecundùm quod abſolutè conſideratur, bonum vel malum: Quod tamen prout cum aliquo adiuncto conſideratur, quæ eſt conſequens conſideratio eius, è contrario ſe habet. Sicut hominem viuere eſt bonum: Et hominem occidi eſt malum, ſecundùm abſolutam conſiderationem. Sed ſi addatur circa aliquem hominem, quod ſit homicida, vel viuens in periculum multitudinis: Sic bonum eſt eum occidi, & malum eſt eum viuere. Vnde poteſt dici, quòd Iudex iuſtus antecedenter vult omnem hominem viuere: Sed conſequenter vult homicidam ſuſpendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem ſaluari: Sed conſequenter vult quoſdam damnari, ſecundùm exigentiam ſuæ Iuſtitiæ. Neque tamen id quod antecedenter volumus, ſimpliciter volumus, ſed ſecundùm quid: Quia voluntas comparatur ad res ſecundùm quod in ſeipſis ſunt: In ſeipſis autem ſunt in particulari:* Id eſt, quatenùs omnibus circumſtantium rerum & adiunctarum conditionibus ſunt circumueſtitæ. *Vnde ſimpliciter volumus aliquid, ſecundùm quod volumus illud, conſideratis omnibus circumſtantijs particularibus: Quod eſt conſequenter velle. Vnde poteſt dici, quòd Iudex iuſtus ſimpliciter vult homicidam ſuſpendi, ſed ſecundùm quid vellet eum viuere;* (id eſt, ſecundùm conſiderationem aliquam, certumue aliquem intuitum) *ſcilicet in quantùm eſt homo. Vnde magis poteſt dici velleitas, quàm abſoluta voluntas. Et ſic patet, quòd quicquid Deus ſimpliciter vult, fit; licet illud, quod antecedenter vult, non fiat.* Velleitatem *S. Thomas* vocat, ſi cum voluntate conſequente & abſoluta comparetur: Sed tamen vera eſt & ſincera voluntas, ac *Beneplacitum* in Deo exiſtens. Sic enim antecedentem illam voluntatem vocant *S. Ioannes Chryſoſtomus* loco ſuprà citato, & *S. Thomas* in Libros *Sententiarum*.

Voluntatem illam diuinam ſalutis omnium hominum approbat & explicat egregiè Eccleſia Lugdunenſis, Libro *De tribus Epiſtolis*, Cap.12. *Secundùm pium quorumdam Patrum piorum ſenſum*, inquit, *Deus omnes homines vult ſaluos fieri bonitate Creatoris, qua creaturam ſuam bene à ſe conditam perire non vult: Idipſum iterum non vult Iudicis æquitate, qua eandem creaturam ſuam, vel originali, vel etiam actuali peccato nequiter inquinatam & vitiatam impunitam eſſe non ſinit. In tantum enim neminem vult perire, nec voluntas eius alicui cauſa perditionis exiſtit, vt per Prophetam etiam iuret & dicat;* Viuo ego, dicit Dominus, quia nolo mortem impij, ſed vt reuertatur à via ſua impia, & viuat: Ezech.33 *Et tamen ipſe, qui non vult mortem impij, perſeuerantem in impietate ſua impium proculdubio punit. Ita in vno atque eodem homine & bonitatem & ſeueritatem ſuam oſtendens; bonitatem, qua non vult eum perire; ſeueritatem, qua perſeuerantem in iniquitate non vult impunitum relinquere. Si ergo hoc quod de vno homine diximus, de vniuerſo genere hominum pereuntium ſimiliter intelligitur, poteſt forſitan non abſurdè dici, quòd Deus omnes homines ſaluos fieri velit bonitate Creatoris: Et tamen eos quos indignos ſalute iudicauerit, iuſta Iudicis ſeueritate non ſaluet.*

Id vnum cauendum, ne dicamus, aut ſentiamus, Deum exſpectare eorum, quos vult ſaluos fieri, voluntatem, vt ipſi libero arbitrio ſuo incipiant velle ſaluari, & tunc diuina bonitate ſaluentur; vt initium ſalutis eorum ſit ex ipſis, perfectio autem eiuſdem ſalutis ex Deo. Hic enim error Semipelagianorum eſt, ab Apoſtolo damnatus, ad Romanos 11. ſcribente, *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* A Concilio Arauſicano 2. Canone 4. confixus hic verbis: *Si quis, vt à peccato purgemur, voluntatem noſtram Deum exſpectare contendit: Non autem, vt etiam purgari velimus, per Sancti-Spiritus infuſionem & operationem in nobis fieri confitetur, reſiſtit ipſi Spiritui-Sancto per Salomonem dicenti:* Præparatur voluntas à Domino: *Et Apoſtolo ſalubriter prædicanti:* Deus *eſt qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate.* Hunc ſenſum meritò reijcit Eccleſia Lugdunenſis, quòd Pelagianæ prauitati faueat, quæ ſalutem hominis non ex Dei dono, ſed ex libero ipſius hominis arbitrio eſſe aſſerit. *Quod autem*, inquit, *ibi ſimpliciter intelligitur, Deum omnes homines velle ſaluos fieri, bonitate ſcilicet Creatoris, ita (vt putamus) fideliter poteſt recipi, ſi hanc voluntatem bonitatis ſuæ erga ſalutem non credatur humana obſiſtente voluntate implere non poſſe, ſed obſiſtente humana iniquitate implere nolle.*

Cauendum etiam ne generali tantùm & indiſcreta voluntate Deum velle omnium hominum ſalutem aſſeramus, ita vt ſalus Prædeſtinatorum nullo modo in peculiarem Dei voluntatem, ſeu æternum vocationis propoſitum, quo diſcreti ſunt à reprobis, ſed in humanæ naturæ liberique arbitrij initiales quoſdam conatus refundatur. Hic enim Semipelagianorum error eſt, vt conſtat ex Epiſtolis *Proſperi* & Hilarij ad *S. Auguſtinum*, & ex *S. Proſpero* in Carmine *De Ingratis*:

Cùm ſiue delecta ſeu Lex ſeu Gratia Chriſti
Omnem hominem ſaluare velit, Dominique vocantis
Sic ſit propoſitum, vt nullus non poſſit ad illud
Libertate ſua proprioque venire vigore,
Sitque ſalus dignis ſaluari ex fonte volendi.

Et ex *S. Fulgentio* Libro *De Incarnatione & Gratia*, Cap.29. *Illud verò Apoſtolicum*, inquit, *vbi dicitur de Deo*, Qui vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; 1. Tim.2. *Non ſicut oportet intelligunt, qui hanc Dei voluntatem, ſicut in vaſis miſericordiæ, ſic & in vaſis iræ accipiendam exiſtimant, minùs conſiderantes veraciſſimam Scripturæ ſententiam, quæ diuinæ commendans omnipotentiam voluntatis:* Omnia, *inquit*, quæcumque voluit fecit. Pſal.113. *Quomodo igitur omnia quæ vult facit, ſi volens hominem ſaluum fieri, cuius nonniſi à bona incipit voluntate, ipſum velle non in homine Deus inchoat, ſed vt ab homine naſcatur, exſpectat?*

Hoc autem errore ſepoſito & damnato, quem vt euerteret *S. Auguſtinus* æternum diuinæ voluntatis propoſitum

poſitum erga electos prædicauit, in eiuſque efficacia commendanda maximè inſiſtens, tres priores dumtaxat Apoſtolicæ ſententiæ, qua Deum velle omnes homines ſaluos fieri docet, expoſitiones tradidit, alteri expoſitioni præiudicatum nolens, modò ſana & Catholica eſſet: Hoc, inquam, Semipelagianorum errore damnato, ſentiendum eſt, Deum velle omnium hominum ſalutem, non ſolum *Bonitate Creatoris*, vt loquitur Lugdunenſis Eccleſia, verùm etiam *Bonitate Redemptoris*, qua Sanguinis Chriſti pretium pro omnibus omninò hominibus ſufficienter ab ipſo Mediatore Dei, & hominum Chriſto Ieſu Deo oblatum eſt, Euangeliſque prædicatio, & Sacramenta, qui ſunt *Fontes Saluatoris*, omnibus communiter expoſita ſunt, ac præterea gratiæ etiam interiores ſufficientes ad ſalutem ex hoc inexhauſto diuinæ bonitatis ſonte iugiter, & vbertim ſcaturientes, omnibus & ſingulis hominibus conferuntur, vel offeruntur. Hinc Apoſtolus 1 ad *Timotheum* 11. inde probat Deum velle omnes homines ſaluos fieri, quòd pro ipſis mortuus ſit Chriſtus: *Omnes homines*, inquit, *vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus, qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus*. Hinc *Sanct. Thomas* docet, Voluntatis antecedentis quà Deus vult omnium hominum ſalutem, effectum eſſe *ordinem naturæ in finem ſalutis, & omnia communiter hominibus propoſita, tam naturalia, quàm gratuita*.

§. XI.

Vis efficaciſſima diuinæ gratiæ ex Dei omnipotentia deriuatur. Quid de gratia credendum?

Diuinæ gratiæ vim efficaciſſimam Sacræ Litteræ innumeris in locis prædicant, quibus Deus nos ad ſe conuertere dicitur, cor & labia aperire, auferre cor lapideum, & cor carneum facere, vt in præceptis eius ambulemus, cor Regis habere in manu ſuâ, & quocunque voluerit, illud vertere, operari in nobis velle, & perficere: ſine Chriſto nihil nos poſſe facere, & ad ipſum venire neminem, niſi Pater Æternus traxerit eum. Pſalmo 84. *Conuerte nos Deus ſalutis noſter*. Ieremiæ 31. *Conuerte me, & conuertar.... Poſtquam enim conuertiſti me, egi pœnitentiam*. Threnorum vltimo: *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*. Ezechielis 36. *Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio veſtri: & auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et Spiritum meum ponam in medio veſtri: & faciam, vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini*. Prouerb. 21. *Cor Regis in manu Domini: Quocumque voluerit, inclinabit illud*. Pſalmo 50 *Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam*. 2. Machab. 1. *Deus det vobis cor omnibus, vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem corde magno, & animo volenti: Adaperiat cor veſtrum in lege ſua, & in præceptis ſuis*. Et Actorum 16. de Lydia purpuraria dicitur: *Cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo*. Ioannis 6. *Nemo poteſt venire ad me*, (inquit Chriſtus) *niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*. Et Ioannis 15. *Sine me nihil poteſtis facere*. Ad Romanos 9. *Non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei.... O homo, tu quis es, qui reſpondeat Deo? ... Quid adhuc quæritur? Voluntati enim eius quis reſiſtit?* 1. Ad Corinthios 4. *Quis te diſcernit? Quid autem habes, quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?* Ad Philippenſes 11. *Deus eſt, qui operatur in vobis velle, & perficere pro bona voluntate*.

Idem confirmat Eccleſia, cui *Legem credendi, lex ſtatuit ſupplicandi*, vt *Celeſtinus* 1. loquitur, cùm Deum orat: Vt *Noſtras etiam rebelles ad ſe compellat propitius voluntates*. Vt *largiatur nobis Spiritum cogitandi, quæ recta ſunt, propitius, & agendi*: Vt *inferat cordibus noſtris ſui amoris affectum*; Vt *faciat amare, quod præcipit*. Vt *dirigat corda noſtra ſuæ miſerationis operatione, quia ipſi ſine ipſo placere non poſſumus*: Vt *pijs Eccleſiæ ſuæ precibus adſit Auctor ipſe pietatis, præſtetque vt quod fideliter petimus, efficaciter conſequamur*.

Vim efficaciſſimam diuinæ gratiæ ex diuina omnipotentia deriuatam plurimis in locis confirmant SS. Patres, præſertim *SS. Auguſtinus, Proſper, & Fulgentius*. Vnus aut alter dumtaxat *S. Auguſtini* locus in præſenti ſufficiat. Libro *De Correptione, & Gratia*, Cap. 8. ſic habet: *An audebis dicere, etiam rogante Chriſto ne deficeret fides Petri, defecturam fuiſſe, ſi Petrus eam deficere voluiſſet, hoc eſt, ſi eam vſque in finem perſeuerare noluiſſet? Quaſi aliud Petrus vllo modo vellet, quàm pro illo Chriſtus rogaſſet, vt vellet. Nam quis ignorat tunc fuiſſe perituram fidem Petri, ſi ea qua fidelis erat, voluntas ipſa deficeret; & permanſuram, ſi eadem voluntas maneret? Sed quia præparatur voluntas à Domino; ideò pro illo Chriſti non poſſet eſſe inanis oratio. Quando rogauit ergo ne fides eius deficeret, quid aliud rogauit, niſi vt haberet in fide liberrimam, fortiſſimam, inuictiſſimam, perſeuerantiſſimam voluntatem?* Tum colligit, vim illam efficaciſſimam diuinæ gratiæ non officere hominis libertati: *Ecce quemadmodum ſecundùm gratiam Dei, non contra eum, libertas defenditur voluntatis. Voluntas quippè humana non libertate conſequitur gratiam, ſed gratia potiùs libertatem; & vt perſeueret delectabilem perpetuitatem, & inſuperabilem fortitudinem*.

Et Cap. 12. de dono Perſeuerantiæ electorum ſic loquitur: *Tantùm quippe accenditur Spiritu-Sancto voluntas eorum, vt ideò poſſint, quia ſic volunt: ideò ſic velint, quia Deus operatur, vt velint. Nam ſi in tanta infirmitate vitæ huius ipſis relinqueretur voluntas ſua, vt in adiutorio Dei, ſine quo perſeuerare non poſſent, manerent ſi vellent, nec Deus in eius operaretur, vt vellent; inter tot, & tantas tentationes infirmitate ſua voluntas ipſa ſuccumberet, & ideò perſeuerare non poſſent, quia deficientes infirmitate nec vellent, aut non ita vellent infirmitate voluntatis, vt poſſent. Subuentum eſt igitur infirmitati voluntatis humanæ, vt diuina gratia indeclinabiliter, & inſuperabiliter ageretur; & ideò quamuis infirma, non tamen deficeret, neque aduerſitate aliqua vinceretur*.

Et Cap. 14. aſſerit, *Deum habere humanorum cordium quò placet inclinandorum omnipotentiſſimam poteſtatem*.

Et paulò poſt ait, Iſraelitas ex animo, & bona voluntate conſtituiſſe Regem Dauid: *Et tamen*, inquit, *hoc in eis egit, qui in cordibus hominum, quod voluerit operatur.... Ac per hoc Dominus omnipotens, qui erat cum illo, adduxit iſtos, vt eum Regem conſtituerent. Et quomodo adduxit? Numquid corporalibus vllis vinculis alligauit? Intus egit, corda tenuit, corda mouit, eoſque voluntatibus eorum, quas ipſe in illis operatus eſt, traxit. Si ergo cùm voluerit Reges in terra Deus conſtituere, magis habet in poteſtate voluntates hominum, quàm ipſi ſuas, quis alius facit, vt ſalubris ſit correptio, & fiat in correpti corde correctio, vt cæleſti conſtituatur in Regno?*

Et paulò ante in eodem Capite: *Cùm autem homines per correptionem in viam iuſtitiæ, ſeu veniunt, ſeu reuertuntur, quis operatur in cordibus eorum ſalutem, niſi ille, qui quolibet plantante atque rigante, & quolibet in agris, vel arbuſculis operante, dat incrementum Deus; cui volenti ſaluum facere nullum hominum reſiſtit arbitrium: Sic enim velle, ſeu nolle in volentis aut nolentis eſt poteſtate, vt diuinam voluntatem non impediat, nec ſuperet poteſtatem*.

Et Libro *De Geſtis Pelagij*, Cap. 4. *Proculdubio*, inquit, *plus eſt agi quàm regi: Qui enim regitur, aliquid agit; & à Deo regitur, vt rectè agat; qui autem agitur, agere aliquid vix ipſe intelligitur: Et tamen tantùm præſtat voluntatibus noſtris gratia Saluatoris, vt non dubitet Apoſtolus dicere*, Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi " Rom. 8.
ſunt filij Dei. *Nec aliquid in nobis libera voluntas me- "
liùs agere poteſt, quàm vt illi ſe agendam commendet, qui malè agere non poteſt; & hoc cùm fecerit, ab illo ſe, vt faceret, adiutam eſſe non dubitet, cui dicitur in Pſalmo*: Deus meus, Pſ. 58.
miſericordia eius præueniet me.

Idem Libro 1. *Ad Bonifacium*, Cap. 19. *Credimus*, inquit, *tunc à Sanctis quos perſequebatur, non inaniter oratum eſſe pro Saulo, vt ad fidem quam vaſtabat, voluntas eius conuerteretur. Et illius quidem conuerſio deſuper facta, manifeſto etiam miraculo apparuit: Quàm multi inimici Chriſti quotidie ſubitò Dei occulta gratia trahuntur ad Chriſtum*.

Quod

Quod verbum ſi non ex Euangelio poſuiſſem, quanta de me propter hoc iſte dixiſſet, cùm etiam nunc obluctetur non mihi, ſed illi qui clamat, Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum? *Non enim ait,* duxerit, *vt illic aliquo modo intelligamus præcedere voluntatem. Quis trahitur, ſi iam volebat? Et tamen nemo venit, niſi velit. Trahitur ergo miris modis vt velit, ab illo qui nouit in ipſis hominum cordibus operari, non vt homines, quod fieri non poteſt, nolentes credant, ſed vt volentes ex nolentibus fiant.*

Prouerb. 8. ſecundùm 90. Pſal. 36. Philipp. 2.

Libro *De Gratiâ & Libero Arbitrio*, Cap. 16. *Certum eſt nos velle cùm volumus: Sed ille facit vt velimus bonum, de quo dictum eſt,* Præparatur voluntas à Domino: *De quo dictum eſt.* A Domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet: *De quo dictum eſt,* Deus eſt qui operatur in vobis & velle. *Certum eſt nos facere, cùm facimus: Sed ille facit vt faciamus, præbendo vires efficaciſſimas voluntati.* Et Cap. 20. *Scriptura Diuina, ſi diligenter inſpiciatur, oſtendit non ſolùm bonas hominum voluntates, quas ipſe facit ex malis, & à ſe factas bonas in actus bonos & in æternam dirigit vitam, verùm etiam illas quæ conſeruant ſæculi creaturam, ita eſſe in Dei poteſtate, vt eas quò voluerit, quando voluerit, faciat inclinari.* Et Cap. 21. *Agit enim Omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, vt per eos agat, quod per eos agere ipſe voluerit, qui omninò iniuſtè aliquid velle non nouit.*

Libro *De Prædeſtinatione Sanctorum*, Cap. 8. *Hæc itaque gratia, quæ occultè humanis cordibus diuinâ largitate tribuitur, à nullo duro corde reſpuitur. Ideò quippe tribuitur, vt cordis duritia primitus auferatur.*

In *Enchiridio ad Laurentium*, Cap. 32. *Si rectè dictum eſt,* Non volentis, hominis, ſed miſerentis eſt Dei, *Quia id voluntas hominis ſola non implet; cur non & è contrario rectè dicitur, Non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis, quia id miſericordia Dei ſola non implet? Porrò ſi nullus Chriſtianus dicere audebit, Non miſerentis eſt Dei, ſed volentis eſt hominis, ne Apoſtolo apertiſſimè contradicat, reſtat vt propterea rectè dictum intelligatur,* Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, *vt totum Deo detur, qui hominis voluntatem bonam & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam.*

Ex his omnibus perſpicuum eſt, diuinæ gratiæ vim efficaciſſimam ex omnipotentia diuina deriuari, in eamque refundi oportere. Id agnoſcimus, cùm Deum omnipotentem in Symbolo Fidei noſtræ profitemur. In quo verò poſita ſit efficacia gratiæ, ſiue quomodo ſit efficax, in Seminarijs diſceptandum non putamus, ſed Scholaſticorum contentionibus quæſtionem iſtam relinquendam. De gratiâ efficaci, quæ neceſſaria eſt vt agamus, & à gratia ſufficienti diſtincta, quæ neceſſaria eſt, vt poſſimus in ordine ſupernaturali, & cui ſæpè reſiſtitur, cùm efficaci gratiæ numquam reſiſtatur; ea noſſe ſufficiat, quæ Catholica Fides docet, atque *S. Auguſtinus*, cuius de gratia doctrinam probauit Eccleſia, ſecundùm eam tenendum eſſe ac propugnandum ſcripſit.

De Gratia quid credendum?
Gratia non datur ſecundùm merita.

S. Auguſt. Epiſtola 217. aliàs 107. ad Vitalem.

I. Credendum eſt imprimis, *Gratiam Dei ſecundùm merita noſtra non dari,* Quod de gratia prorſus omni, habituali ſiue ſanctificante, & actuali; ſufficiente, & efficaci; præueniente, atque excitante, adiuuante, & ſubſequente; operante, & cooperante, intelligendum eſt. *Si enim gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non eſt gratia.* Attamen *Ipſa Gratia meretur augeri, vt aucta mereatur perfici;* (inquit S. Auguſtinus Epiſtolâ 186. aliàs 104.)

Ro. 11. 6.

Gratia ad ſingulos actus datur.

S. Auguſt. Epiſt. 107.

II. Credendum eſt, *Gratiam Dei ad ſingulos actus dari;* ſiue ad ſingulos actus eſſe neceſſariam, proindéque Deum ſemper orandum, vt deducat nos in ſemitam mandatorum ſuorum, vt perficiat greſſus noſtros in ſemitis ſuis, vt non moueantur veſtigia noſtra, vt in adiutorium noſtrum intendat; vt aptet nos in omni bono, vt faciamus eius voluntatem; vt dirigat corda noſtra in charitate; vt ſuâ nos gratia ſemper & præueniat, & ſequatur; vt actiones noſtras aſpirando præueniat, & adiuuando proſequatur, vt cuncta noſtra oratio ab ipſo incipiat, & per illum cœpta finiatur; vt eius auxilijs abſtrahamur à noxijs, & ad ſalutaria dirigamur. Diuini enim muneris eſt, cùm & rectè cogitamus, ſiquidem *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis, ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt;* vt ait *Apoſtolus*, Et *Quoties bona agimus, Deus in nobis, atque nobiſcum vt operemur, operatur.* Quamuis enim multa ſint in homine bona quæ facit homo, *Nullum tamen bonum eſt quod non præſtet Deus vt faciat homo.*

2. Cor. 3. Concil. Arauſic. c. 9. & c. 20.

Gratia ad conuerſionem peccatoris neceſſaria.

III. Credendum eſt Gratiam Dei ad conuerſionem peccatoris eſſe omninò neceſſariam; vt proinde Prophetæ verbis orandum ſit, *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur.* Natura enim humana, etiamſi in illa integritate, in qua condita eſt, permaneret, *Nullo modo ſe ipſam Creatore ſuo non adiuuante ſeruaret. Cùm ergo ſine Dei gratiâ ſalutem non poſſit cuſtodire quam accepit, quomodo ſine Dei gratiâ poteſt reparare, quam perdidit?* Nullus ergo miſer de quantacumque miſeria liberatur, niſi qui Dei miſericordia præuenitur, vt dicit Pſalmiſta: *Citò anticipent nos miſericordiæ tuæ;* &, *Deus meus, miſericordia eius præueniet me.* Vnde ſacra Synodus Tridentina eos Anathemate ferit, qui dixerint, *Hominem ſuis operibus, quæ vel per humanæ naturæ, vel per Legis doctrinam fiant, abſque diuina per Ieſum Chriſtum Gratia poſſe iuſtificari coram Deo.* A te deficere potes, Infelix homo, tu te ipſum reficere non potes; *Ille reficit, qui te fecit;* (inquit *S. Auguſtinus*) Et, *Nemo de ſuo habet niſi mendacium & peccatum;* (inquit Arauſicana Synodus 2.)

Thren. vltimo.

S. Auguſt. Epiſt. 186. aliàs 106.

Concil. Arauſic. 2. c. 14. & 19.

Concil. Trid. Seſſ. 6. c. 1.

Gratia neceſſaria ad vincendas tentationes.

IV. Credendum eſt, Ad vincendas tentationes & peccata vitanda neceſſariam eſſe Chriſti gratiam, per quem Deus *dat nobis victoriam*, qui *conteret Satanam ſub pedibus noſtris;* qui *rogauit pro Petro, vt non deficeret fides eius;* qui dixit, *Vigilate & orate, ne intretis in tentationem:* Vt proinde, grauibus præſertim tentationibus pulſati, orare debeamus cum Propheta, *Quoniam in te eripiar à tentatione ∴ Adiutor meus eſto, ne derelinquas me.* Orare debemus, vt faciat *Cum tentatione prouentum, vt poſſimus ſuſtinere.* Gratia igitur Chriſti non ſolùm valet ad remiſſionem peccatorum, quæ iam commiſſa ſunt, *Sed etiam ad adiutorium vt non committantur.* Pelagianos ſecus ſentientes Anathemate confixit Synodus Carthaginenſis Canone tertio. Atque iſtud diſcrimen eſt inter Medicum hominem, & cœleſtem ſupremumque animarum Medicum Deum, vt *S. Auguſtinus* explicat Libro *De natura & Gratia*, Cap. 26: *Medicus homo cùm ſanauerit hominem, iam de cætero ſuſtentandum elementis & alimentis corporalibus, vt eadem ſanitas apto ſubſidio conualeſcat atque perſiſtat, Deo dimittit; qui præbet iſta in carne viuentibus, cuius etiam erant illa, quæ dum curaret, adhibebat. Ipſe autem Deus cùm per Mediatorem Dei & hominum hominem Ieſum Chriſtum, ſpiritualiter ſanat ægrum vel viuificat mortuum, id eſt, iuſtificat impium, & cùm ad perfectam ſanitatem, hoc eſt ad perfectam vitam iuſtitiamque perduxerit, non deſerit niſi deſeratur, vt piè ſemper iuſteque viuatur. Sicut enim oculus corporis etiam pleniſſimè ſanus, niſi candore lucis adiutus non poteſt cernere; Sic & homo etiam perfectiſſimè iuſtificatus, niſi æternâ luce iuſtitiæ diuinitus adiuuetur, rectè non poteſt viuere. Sanat ergo Deus, non ſolùm vt deleat quod peccauimus, ſed vt præſtet etiam ne peccemus.* Aliqua quidem vitant peccata, & aliquibus tentationibus reſiſtunt peccatores ipſi, immò etiam Ethnici, ſed ea non vitant, nec ijs reſiſtunt vt par eſt, amore ſcilicet Dei, ſed amore laudis & gloriæ, vel alia cupiditate, & *vitijs occultis;* nec grauibus tentationibus diùque reſiſtunt; ſed *Aliquas cupiditates ideò vincunt, vt alias expleant, quarum granditate vincuntur;* &, *In vulnera vulnere ſurgunt. Tunc itaque victa vitia deputanda ſunt, cùm Dei amore vincuntur, quem niſi Deus ipſe non donat, nec aliter niſi per Mediatorem Dei & hominum Ieſum Chriſtum.*

1. Cor. 15. Ad Rom. 16. Luc. 22.

Pſal. 17.

Pſal. 16.

S. Auguſt. Lib. 11. De Ciu. Dei, c. 16. & Lib. De Continentia, c. 12. S. Proſper Carm. De Ingratis.

Gra-

Gratia neceſſaria ad Deum ſuper omnia diligendum.

V. Credendum eſt, Gratiam Dei omninò neceſſariam eſſe ad Deum ſuper omnia diligendum: Siquidem *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis.* [Concil. Afric. Can. 4. Concil. Arauſic. 2. Can. 25.] Vtrumque igitur eſt *Dei donum, & ſcire quid facere debeamus, & diligere vt faciamus.* Prorſus *Donum Dei eſt diligere Deum: Ipſe vt diligeretur dedit, qui non dilectus diligit: Diſplicentes amati ſumus, vt fieret in nobis vnde placeremus.* Quamobrem *Secundùm Sanctarum Scripturarum ſententias, antiquorum Patrum definitiones prædicare debemus & credere quod per peccatum primi hominis ita inclinatum & attenuatum fuerit liberum arbitrium, vt nullus poſtea aut diligere Deum, ſicut oportet, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum eſt poſſit, niſi Gratia eum, aut Miſericordia diuina præuenerit.* Arauſicani Concilij 2. verba ſunt. Idemque confirmat Concilium Tridentinum Seſſione 6. Canone 3. Hinc Eccleſia publicis in precibus Deo ſupplicat, vt amorem ſui Fidelibus inſpiret: *Da populis tuis id amare quod præcipis.·. Sancti nominis tui timorem pariter & amorem fac nos habere perpetuum.·. Infunde cordibus noſtris tui amoris affectum, vt te in omnibus & ſuper omnia diligentes, promiſſiones tuas, quæ omne deſiderium ſuperant, conſequamur: Deus virtutum, cuius eſt totum quod eſt optimum, inſere pectoribus noſtris amorem tui nominis.·. Da nobis fidei, ſpei, & charitatis augmentum, & vt mereamur aſſequi quod promittis, fac nos amare quod præcipis.*

Gratia neceſſaria ad ſeruanda Dei mandata.

VI. Credendum eſt, Chriſti gratiam ad ſeruanda Legis diuinæ mandata eſſe omninò neceſſariam: Nec per illam ſolùm nobis reuelari & aperiri intelligentiam mandatorum, vt ſciamus quid appetere, quid vitare debeamus; ſed *Per illam nobis præſtari, vt quod faciendum cognouerimus, etiam facere diligamus, atque valeamus.* Credendum eſt neceſſariam eſſe, vt diuina Mandata ſimpliciter implere poſſimus, ac vitam æternam promereri, non autem *Vt quod facere per liberum iubemur arbitrium, faciliùs poſſimus implere per gratiam; tanquam etiam ſi gratia non daretur, non quidem facilè, ſed tamen poſſimus etiam ſine illa implere diuina mandata.* Qui ſecus ſentiebant Pelagiani Hæretici, damnati ſunt & anathemate perculſi, Canonibus 4. & 5. Concilij Africani, qui Mileuitani nomine vulgò proferuntur, quos Tridentinum Concilium renouauit Seſſione 4. Canone ſecundo. „Lex igitur data eſt, vt Gratia quæreretur. Gratia data eſt, vt lex impleretur. Lex data eſt vt monſtraret homini infirmitatem, & quæreret demonſtrata infirmitas Saluatorem. *Ad hoc potiùs valet legis agnitio, ſi gratia deſit ſtimulatio, vt fiat mandati præuaricatio.* Vbi enim non eſt lex, *ait Apoſtolus*, nec præuaricatio. [Rom. 4.] *Et*, Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces. [Rom. 7.] *Ac per hoc vſque adeò aliud eſt lex, aliud gratia, vt lex non ſolùm nihil proſit, verùm etiam plurimùm obſit, niſi adiuuet gratia; & hæc oſtendatur legis vtilitas, quoniam quos facit præuaricationis reos, cogit confugere ad gratiam liberandos, & vt concupiſcentias malas ſuperent, adiuuandos. Iubet enim magis quàm iuuat; docet morbum eſſe, non ſanat; immò ab ea potiùs quod non ſanatur, augetur, vt attentiùs & ſollicitiùs gratiæ Medicina quæratur. Quia* Littera *occidit, Spiritus autem viuificat;* [2. Cor. 3.] (inquit *S. Auguſtinus.* Lib. *De Gratia Chriſti*, Cap. 8.)

Quod autem ait Apoſtolus, *Gentes quæ Legem non habent, naturaliter quæ legis ſunt faciunt*, [Rom. 2.] vel de Gentibus ad Chriſtum conuerſis, eiuſque fide imbutis intelligendum eſt, nec ibi natura opponitur gratiæ, ſed Legi ſcriptæ, quæ data eſt Iudæis; naturaque cogitanda eſt per gratiam Chriſti reparata. *Non per naturam negata eſt gratia, ſed per gratiam reparata natura*; vt explicat *S. Auguſtinus* Libro *De Spiritu & Littera*, cap. 26. & 27. Vel ſi de Gentibus à Chriſti fide alienis etiam exponatur, intelligendum eſt illas abſque gratia Chriſti omnia Legis præcepta non implere, ſed aliqua dumtaxat faciliora, qualia ſunt, honorare parentes, colere amicitiam, iuſtam ferre ſententiam: Et hæc quidem quoad ſubſtantiam operis dumtaxat, non quoad modum, ſcilicet ex charitate, & (vt vno verbo multa complectar) *Sicut oportet*, ad iuſtificationem & vitam æternam conſequendam, vt loquuntur Concilia Arauſicanum 2. & Tridentinum. *Neceſſaria eſt gratia adiuuantis, vt impleatur præceptum iubentis*; inquit S. Auguſtinus alio in loco. Et, *Mandatis Dei rectis & arduis humana non contemperatur infirmitas, niſi præueniens eius adiuuet charitas.*

Quamobrem gratiam ad implenda Dei mandata ab ipſo cum Eccleſia feruentiſſimis precibus poſtulemus. *Dirigere & ſanctificare digneris hodie corda & opera noſtra in Lege tua, & in operibus mandatorum tuorum.·. Præſta, vt quæ tibi ſunt placita, & dictis exequamur, & factis.·. Mentes noſtras benignus illuſtra, vt videre poſſimus, quæ agenda ſunt, & quæ recta ſunt agere valeamus.·. Perfice vt quæ te auctore facienda cognouimus, te operante impleamus.* Oremus & cum *S. Auguſtino* dicentes: *Domine, da quod iubes, & iube quod vis.* [Lib. 10. Confeſſ. Cap. 29.]

Gratia neceſſaria ad initium boni operis & fidei.

VII. Credendum eſt, Gratiam non ſolùm ad conſummationem, ſed etiam ad initium boni operis, & ad ipſum initium fidei eſſe omninò neceſſariam, quia *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt*: [2. Cor. 3. Epheſ. 2. Ioan. 6.] Cuius ſumus factura, *Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus.* Et *Nemo ad* Chriſtum *venire poteſt, niſi Pater traxerit eum, & niſi fuerit ei datum à Patre.* Orandus igitur eſt, vt *Qui cœpit in nobis opus bonum, perficiat vſque in diem Chriſti Ieſu.* [Philip. 1.] Fidem etiam tota quanta eſt eſſe donum Dei Apoſtolus prædicat ad Epheſios ſcribens: *Gratiâ ſalui facti eſtis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt.* Tandem non poſſet verè dici homini, *Quis te diſcernit? Quid autem habes, quod non accepiſti?* ſi fidei, aut boni operis initium ex ſeipſo haberet. Quamobrem Semipelagianam Hæreſim Concilium Arauſicanum 2. confixit Canone 3. cuius hæc ſunt verba: *Si quis ad inuocationem humanam gratiam Dei dicit poſſe conferri, non autem ipſam gratiam facere vt inuocetur à nobis, contradicit Iſaiæ Prophetæ, vel Apoſtolo idem dicenti:* Inuentus *ſum à non quærentibus me; palam apparui his qui me non interrogabant.* [Iſaiæ 65. Rom. 10.]

Et Canone 5. *Si quis ſicut augmentum, ita etiam initium fidei, ipſumque credulitatis affectum, quo in eum credimus qui iuſtificat impium.·. Non per gratiæ donum, id eſt, per inſpirationem Spiritûs-Sancti corrigentem voluntatem noſtram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, ſed naturaliter nobis ineſſe dicit, Apoſtolicis Dogmatibus aduerſarius approbatur.* Idem etiam fidei Dogma Canonibus 6. & 7. confirmatur. „Vt igitur perueniatur ad adiutorium Dei, ad Deum non curritur ſine adiutorio Dei: Qui non ſolùm poſſe noſtrum donauit, atque adiuuat, ſed etiam velle operatur in nobis: Non quia nos non volumus, aut non agimus, ſed quia ſine ipſius adiutorio nec volumus aliquid boni, nec agimus. [S. Auguſt. Lib. De Gratia Chriſti c. 25. & 26.] Quamuis enim bona voluntas hominis multa Dei dona præcedat, non tamen omnia: Quæ autem non præcedit ipſa, in eis eſt & ipſa. [Enchirid. Cap. 32.] Nam vtrumque legitur in ſanctis Eloquijs, &, *Miſericordia eius præueniet me*; &, [Pſal. 58.] *Miſericordia eius ſubſequetur me.* Nolentem præuenit vt velit; volentem ſubſequitur, ne fruſtra velit. Aſſiduis quidem precibus à Deo poſtulanda gratia eſt; ſed, vt ait *S. Proſper.*

Hæc vt cuiuſque ſtudio affectuque petatur,
Ipſa agit, & cunctis dux eſt venientibus ad ſe,
Perque ipſam niſi curratur, non itur ad ipſam. [Carm. De Ingratis c. 25.]

Nec fruſtra nos adhortatur Scriptura Sacra, vt Deum quæramus, vt ad ianuam miſericordiæ illius pulſemus, vt ad eum conuertamur & redeamus. Debemus enim quærere, pulſare, ad Deum conuerti, & redire, idque cum Dei gratia poſſumus; *Quâ vt non adiuuentur* homines, *in ipſis cauſa eſt, non in Deo*; vt *S. Auguſtinus* docet. [Lib. 2. De Peccat. Merit. & Remiſſ. c. 17.] Ad peccandum namque non adiuuamur à Deo: Iuſta autem agere, vel iuſtitiæ præceptum omni ex parte implere non poſſumus,

niſi

niſi adiuuemur à Deo. *Sicut enim corporis oculus non*
Ibid. c.5. *adiuuatur à luce, vt ab eadem luce clauſus auerſuſue*
diſcedat, vt autem videat, adiuuatur ab ea, neque hoc
omninò niſi illa adiuuerit, poteſt: Ita Deus, qui Lux
eſt hominis interioris, adiuuat noſtræ mentis obtutum,
vt non ſecundùm noſtram, ſed ſecundùm eius iuſtitiam
boni aliquid operemur. Si autem ab illo auertimur,
noſtrum eſt.·. Conuerſos ergo Deus adiuuat, auerſos de-
ſerit. Sed etiam vt conuertamur, ipſe adiuuat: Quod
Zach.1. *certè oculis corporis lux iſta non præſtat, Cùm ergo*
Pſal.79. „ *nobis iubet dicens*, Conuertimini ad me, & con-
Pſal.91. „ uertar ad vos; *Noſque illi dicimus*, Deus Virtu-
pſal.118. „ tum conuertere vos; *Quid aliud dicims, quàm, Da*
Prou. Eccli 18. „ *quod iubes? Cùm iubet dicendo*, Intelligite inſi-
„ pientes in populo; *Et uos illi dicimus*, Da mihi
Sap.8. „ intellectum, vt diſcam mandata tua: *Quid aliud.*
Iſaiæ 56. „ *dicimus, quàm Da quod iubes? Cùm iubet dicendo*,
„ Poſt concupiſcentias tuas non eas; *Noſque dici-*
Pſal.118. „ *mus*, Scimus quia nemo poteſt eſſe continens, niſi
Deus det, *Quid aliud dicimus, quàm, Da quod iu-*
bes? Cùm iubet dicendo, Facite iuſtitiam: *Noſque*
„ *dicimus*, Doce me iuſtificationes tuas: *Quid aliud*
„ *dicimus, quàm, Da quod iubes?* Quærentes itaque
Dominum, dum inueniri poteſt, firmiſſimè creda-
mus, quòd *Numquam redire poteſt ouis errans, niſi*
fuerit boni Paſtoris inquiſitione præuenta, & humeris
reportata. Propterea Paſtor bonus venit quærere &
ſaluam facere ouem perditam, quæ Paſtorem ſuum
quærere non poteſt priùs quàm ab eo quæratur; ſed à
quærente præuenitur vt quærat. Paſtor autem fruſtra
eam quæreret, ſi quæſita Paſtorem ipſa quærere non
S. Fulgentius *poſſet: Sed hoc ei quærenti Paſtoris bonitas donat, vt*
Lib. De *etiam ipſa quærendi Paſtoris habeat voluntatem. Quæ-*
Incarn. & *ritur autem vt quærat, quando illuminatur vt credat;*
Grat. c.22. (inquit *S. Fulgentius.*)

Singularis Gratia ad perſeuerandum neceſſaria.

VIII. Credendum eſt, ſingularis gratiæ donum ad
perſeuerandum neceſſarium eſſe. Eos enim dumta-
Rom.14. xat in iuſtitia ſtare, quos Deus omnipotenti volun-
tate ſua ſtatuit, Apoſtolus ſignificat dicens: *Tu quis*
es, qui iudicas alienum ſeruum? Domino ſuo ſtat aut
cadit: Stabit autem; Potens eſt enim Deus ſtatuere il-
Philipp.1. *lum.* Idem perfectionem boni operis, id eſt, perſe-
uerantiam in iuſtitia, *vſque in diem Chriſti Ieſu*,
1.Petr.5. gratiæ tribuit. Cui conſciens S. Petrus ſcribit, *Deus*
autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam glo-
riam ſuam in Chriſto Ieſu, modicum paſſos ipſe perfi-
ciet, confirmabit, ſolidabitque. Donum illud ſingula-
Pſal.16. re Dauid à Deo rogabat dicens: *Perfice greſſus*
meos in ſemitis tuis, vt non moueantur veſtigia mea.
1.Paralip. 29. Illud ſibi, populoque ſuo adprecabatur his verbis,
Domine Deus, cuſtodi in æternum hanc voluntatem
cordis eorum, & ſemper in venerationem tui mens
Ioan.17. *iſta permaneat.* Illud pro Electis ſuis Chriſtus à Pa-
tre poſtulauit: *Pater Sancte*, (inquit) *ſerua eos in*
nomine tuo quos dediſti mihi.·. Non rogo vt tollas eos
de mundo, ſed vt ſerues eos à malo. Eò denique
Oratio Dominica penè tota collineat, vt Perſeue-
rantiæ donum à Deo efflagitemus, vt *S. Cyprianus*
oſtendit Tractatu *De Oratione Dominica.* Dogma
iſtud Fidei *S. Auguſtinus* aduersùs Pelagianos & Se-
mipelagianos paſſim confirmat Libro *De Correptio-*
ne & Gratia, & Libro *De Dono Perſeuerantiæ.*
Concilium Arauſicanum 2. Canone 10. declarat,
Adiutorium Dei etiam renatis ac ſanctis ſemper eſſe
implorandum, vt ad finem bonum peruenire, vel in
bono poſſint opere perdurare. Concilium denique Tri-
dentinum Seſſione 6. Canone 22. Anathemate per-
cellit eos qui dixerint, *Hominem iuſtificatum vel ſine*
ſpeciali auxilio Dei in accepta iuſtitia perſeuerare
poſſe, vel cum eo non poſſe. Igitur *Magnum illud*
vſque in finem perſeuerantiæ donum, quod nemo ſe
certò habiturum *abſolutâ & infallibili certitudine*
noſſe poteſt abſque ſpeciali reuelatione, vt eadem
ſacra Synodus docet canone 15. à Deo continuis
S. August. ſeruentiſſimiſque precibus poſtulemus, quia etſi illud
Lib. De non poſſimus, abſolutè promereri, poſſumus tamen
Dono. *ſuppliciter emereri*, hoc eſt, poſſumus impetrare.
perſeu. c.6. Deum oremus vt *Det nobis perſeuerantem in ſua vo-*
luntate famulatum: Vt faciat nos ſuis ſemper obedire
mandatis: Vt *numquam nos à ſe ſeparari permittat.*
Cum metu & tremore ſalutem noſtram operemur. “ Philipp.2.
Qui ſe exiſtimat ſtare, videat ne cadat. Maneamus “ 1. Cor.10.
in Chriſto, vt maneat Chriſtus in nobis. Fideles ſi- “ Ioan.15.
mus vſque ad mortem, & dabit nobis coronam vitæ. “ Apoc.2.
Nulla erit excuſatio noſtra, ſi non perſeueremus, quia
nobis verè dicitur, *Perſeuerares ſi velles*, quamuis
bona voluntas ex Dei munere ſit, à quo præparatur.
Ratum denique ſit, Donum perſeuerantiæ non negari
niſi ob peccatum. *Quibus deeſt tale adiutorium, pœna*
peccati eſt, (inquit *S. Auguſtinus* Lib. *De Correptione*
& Gratiâ, Cap.11.) *Deus enim ſuâ gratiâ ſemel iuſtifi-* S. Aug.
catos non deſerit, niſi priùs ab eis deſeratur, vt *S. Au-* Lib. De
guſtinus paſſim docet, & Concilium Tridentinum Corrrep. & Grat. c.7.
Seſſione 6. Cap.11. *Et Deus, niſi illius gratiæ defueri-*
mus, ſicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle
& perficere, (inquit idem Concilium, Cap.13.) *Ve-*
rumtamen qui ſe exiſtimant ſtare, videant ne cadant, &
cum timore ac tremore ſalutem ſuam operentur in labori-
bus, in vigilijs, in eleemoſynis, in orationibus & oblatio-
nibus, in ieiunijs & caſtitate: Formidare enim debent
ſcientes, quòd in ſpem gloriæ, & nondum in gloriam re-
nati ſunt, de pugna quæ ſupereſt cum carne, cum mun-
do, cum diabolo, in quâ victores eſſe non poſſunt, niſi cum
Dei gratiâ Apoſtolo obtemperent dicenti: Debitores *ſu-* Rom.8.
mus non carni, vt ſecundùm carnem viuamus; ſi enim
ſecundùm carnem vixeritis, moriemini: Si autem Spi-
ritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

Vis omnis merendi bonis operibus ex Gratia
Chriſti eſt.

IX. Credendum eſt vim omnem merendi operibus
Iuſtorum ex Chriſti gratiâ ineſſe. *Chriſtus* enim *Ieſus*
tanquam caput in membra, & tanquam vitis in pal-
mites, in iuſtificatos iugiter virtutem influit; quæ vir-
tus bona eorum opera ſemper antecedit, & comitatur,
& ſubſequitur, & ſine qua nullo pacto Deo grata & me-
ritoria eſſe poſſent. Nemo igitur in ſeipſo glorietur,
ſed in Domino, *Cuius tanta eſt erga omnes homines bo-*
nitas, vt eorum velit eſſe merita, quæ ſunt ipſius dona;
vt loquitur *Concilium Tridentinum* Seſſione 6. Cap.16.
poſt *Celeſtinum I.* Pontificem Maximum. Bonis operi-
bus Iuſtos vitam æternam promereri credendum eſt,
ſecundùm illud Apoſtoli: *Stabiles eſtote, & immobi-* 1. Cor.15.
les, abundantes in opere Domini ſemper, ſcientes quòd
labor veſter non eſt inanis in Domino. Et, *Id quod in*
præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſu- 2. Cor.4.
pra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus opera-
tur in nobis. Item, *De reliquo repoſita eſt mihi corona* 2. Tim.4.
iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iu-
dex: Non *ſolùm autem mihi, ſed & ijs qui diligunt*
aduentum eius. Et, *Non enim iniuſtus eſt Deus, vt*
obliuiſcatur operis veſtri, & dilectionis quam oſtendi-
ſtis in nomine ipſius. Quamobrem Concilium Tiden-
tinum Seſſione 6. Canone 26. eos Anathemate meritò
ferit, qui dixerint, *Iuſtos non debere pro bonis operibus,*
quæ in Deo fuerint facta, expectare & ſperare æter-
nam retributionem à Deo, per eius miſericordiam, &
Ieſu Chriſti meritum, ſi bene agendo, & diuina man-
data cuſtodiendo, vſque in finem perſeuerauerint. “ Concil.
Sed quamuis debeatur merces bonis operibus, ſi fiant; “ Arauſica.2. c.18.
Gratia tamen, quæ non debetur, præcedit vt fiant. “ S August.
Hinc *Gratia Dei vita æterna* ab Apoſtolo dicitur, “ Lib. De Grat. &
non quòd meritis, non detur, ſed quia data ſunt, “ Lib. Arb. cap.6. &
& ipſa merita quibus datur. Non enim nobis parata “ Epiſt.105.
ſunt per noſtram ſufficientiam, ſed in nobis facta per “ aliàs 106.
gratiam. *Cui ergo redderet coronam iuſtus Iudex, ſi* “ ad Sixtum.
non donaſſet gratiam miſericors Pater? Quomodo “
eſſet iſta corona iuſtitiæ, niſi præceſſiſſet gratia quæ “
iuſtificat impium? *Quomodo iſta debita redderetur,* “
niſi priùs illa gratuita donaretur? Denique *Cùm* “
Deus coronat merita noſtra, non aliud coronat “
quàm munera ſua: De quo ſcriptum eſt, *Qui coro-* Pſal.102.
nat te in miſericordia & miſerationibus.

Liberum arbitrium Gratiæ cooperatur.

X. Credendum nihilominus eſt, liberum arbitrium
à Deo motum & excitatum ad opera bona, cum

Dei

Dei gratiâ, & ex ipſa gratiâ agere, non autem *Merè paſſiuè ſe habere*, aut moueri *Velut inanime quoddam*, quæ hæreſis eſt damnata à Concilio Tridentino Seſſione 6. Canone 4. *Qui enim Spiritu Dei aguntur*, ita

Rom. 8.

„ aguntur vt agant; & cùm egerint, illi à quo agun-
„ tur, gratias agant. Spiritus Dei qui te agit, agenti
„ adiutor eſt tibi. Ipſum nomen adiutoris præſcribit
„ tibi, quia & tu ipſe aliquid agis. Agnoſce quid
„ poſcas, agnoſce quid confitearis, quando dicis,
„ *Adiutor meus eſto, ne derelinquas me*. Adiutorem
„ vtique inuocas Deum. Nemo adiouatur, ſi ab illo
„ nihil agatur. *Scimus* (inquit idem Apoſtolus) *quia*
„ *diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*. Si
„ non eſſes operator, ille non eſſet cooperator. Cùm
„ igitur auditis, *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi ſunt*
„ *filij Dei*, nolite vos demittere. Neque enim Tem-
„ plum ſuum ſic de vobis ædificat Deus quaſi de la-
„ pidibus qui non habent motum ſuum: Leuantur,
„ ab ſtructore ponuntur. Non ſic ſunt lapides viui:
„ *Et vos tanquam lapides viui coædificamini in Tem-*
„ *plum Dei*. Ducimini, ſed currite & vos: *Ducimi-*
„ *ni, ſed ſequimini Quia cùm ſecuti fueritis, verum*
„ *erit illud, Quia ſine illo nihil facere poteſtis*.

Pſalm. 26. — Rom. 8. — S. Auguſt. Serm. 156 aliàs 13. de verbis Apoſtoli. — Epheſ. 2.

Gratia efficax & ſanctificans non dantur omnibus.

XI. Credendum eſt, Gratiam efficacem, & *Gratiam* quæ iuſtificat impium, Gratiam fidei, Gratiam regenerationis, Gratiam ſeu donum perſeuerantiæ vſque in finem, *Non omnibus hominibus dari: Eis quibus datur, miſericordiâ Dei gratuitâ dari: Eis quibus non datur, iuſto Dei iudicio non dari*, vt loquitur *S. Auguſtinus*.

S. Auguſt. Epiſt. 217. aliàs 107.

Gratia efficax libertati non efficit.

XII. Credendum eſt, Gratiæ vim efficaciſſimam ex diuinâ omnipotentiâ, & diuinæ voluntatis infinitâ virtute promanantem, humanæ libertati nullatenus officere; cùm homo excitanti, mouenti, atque adiouanti gratiæ liberè cooperetur, illamque *Abijcere, & diſſentire poſſit, ſi velit*, vt à Concilio Tridentino Seſſione 6. Cap. 6. & Canone 4. definitum eſt. *Voluntas ergo libera tantò erit liberior, quantò ſanior: Tantò autem ſanior, quantò diuinæ miſericordiæ gratiæque ſubiectior: Libertas enim ſine gratia, non eſt libertas, ſed contumacia.* (inquit *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 157. aliàs 89.) Omnipotentiſſimæ Dei voluntatis, gratiæque efficacis, vim ex illa inſuperabilem habentis, concordiam cum hominis libertate *S. Anſelmus* confirmat, Libro *De concordia Præſentiæ & Prædeſtinationis*, Cap. 3. *Quoniam*, inquit, *quod Deus vult, non poteſt non eſſe; cùm vult hominis voluntatem nullâ cogi vel prohiberi neceſſitate ad volendum; tunc neceſſe eſt voluntatem eſſe liberam, & eſſe quod vult.* Sanè diuinæ omnipotentiæ & voluntatis vis efficaciſſima, *Attingens à fine vſque ad finem fortiter, & diſponens omnia ſuauiter*, non ſolùm omnia opera noſtra in nobis operatur; ſed etiam modum eorum, vt quæ ex Gratiâ præueniente ſunt à voluntate libera, tam liberè fiant, quàm ſi eſſent à ſolâ voluntate; ſiquidem *Deus magis habet in poteſtate ſuâ hominum voluntates, quàm ipſi ſuas*; vt S. Auguſtinus docet. Propterea, Deus voluntatem excitans, in eaque operans, vt ipſa cooperetur, trahit ipſam *Amore* & *voluptate*, facitque vt *magis delectet quod præcipit, quàm delectat quod impedit. Dominus dat benignitatem* ſiue *ſuauitatem* gratiæ ſuæ, & *terra* cordis noſtri *dat fructum ſuum*: Facit vt *ſpiritalis boni delectatione* agamus. Quis verò libertatem lædi putet, cùm voluntas agit amando, & agendo delectatur? Cùm *Sub gratia ſanante, iuuante, delectante, implet legem, quæ non eſt ei pondus, ſed decus, nec timenti tormentum, ſed amanti ornamentum?* (vt loquitur *S. Auguſtinus* Sermone 33.)

S. Auguſt.

Etſi verò *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis ſit Dei*, vt ait Apoſtolus; Etſi Gratia *Ipſa ſuum conſummet opus, cui tempus agendi ſemper adeſt. Nec moribus illi ſit mora, nec cauſis anceps ſuſpenditur vllis, Nec quod ſola poteſt curâ officioue miniſtri exſequitur, famulisue vicem committit agendi*; vt ait *S. Proſper* in Carmine *De Ingratis*: Deus tamen Gratiam ſuam ita contemperat illis, quos efficaciter vocat, mouet, excitat ad bonum, vt illis congrua ſit. Vnde quamuis Deus multos vocet, *Eorum tamen miſeretur, quos ita vocat, quomodo eis vocari aptum eſt vt ſequatur. Falſum eſt tamen ſi quis dicit, Igitur non miſerentis Dei, ſed volentis atque currentis eſt hominis: Quia nullius Deus fruſtra miſeretur: & non poteſt effectus miſericordiæ Dei eſſe in hominis poteſtate, vt fruſtra ille miſereatur, ſi homo nolit. Cuius autem miſeretur, ſic eum vocat, quomodo ſcit congruere, vt vocantem non reſpuat.* Non quidem explorando, aut expectando conſenſum voluntatis, ſed efficiendo, & contemperando Gratiam, quomodo illis, quos vocat, aptum eſt vt moueantur, & intelligant, & ſequantur. Illi ergo ſequuntur vocationem, *Qui ei capiendæ reperiuntur idonei*; Non quia ſe ipſos idoneos reddunt, quibus verè dicitur: *Quis te diſcernit? Quid habes quod non accepiſti?* Sed quia Præparatur eorum voluntas à Domino, qui *Ad fidem mentem applicat, voluntatemque coniungit*; (vt loquitur *S. Auguſtinus* Lib. 1. ad *Simplicianum*, Quæſtione 2.) Amorem iuſtitiæ inſpirat, voluntateſque flectit ac mouet, vt Rex Omnipotens & Optimus, imperio quidem efficaci, ſed ſuaui, liberi arbitrij iure ſeruato; non vt tyrannus cogit, aut durâ & ineluctabili neceſſitate compellit, & conſtringit. Congrua certè eſt gratia quælibet efficax eâ congruitate, quam Dei voluntas omnipotens facit. Quid enim congruentius, aut quid iucundius infirmis gratiâ quâ ſanantur, vel pigris gratiâ quâ excitantur, vel volentibus gratiâ quâ iuuantur? *Quis animo complectitur aliquid quod eum non delectat?* Verùm *Quis habet in poteſtate vt vel occurrat quod eum delectare poſſit, vel delectet cum occurrerit? Cùm ergo nos ea delectant quibus proficiamus ad Deum, inſpiratur hoc & præbetur gratiâ Dei, non nutu noſtro & induſtriâ, aut operum meritis comparatur: Quia vt ſit nutus voluntatis, vt ſit induſtria ſtudij, vt ſint opera charitate feruentia, ille tribuit, ille largitur.* Verba ſunt *S. Auguſtini*, loco mox indicato.

Aliàs De Diuerſis 58.

Auxilio itaque *& munere Dei non aufertur liberum arbitrium, ſed liberatur; vt de tenebroſo lucidum, de prauo rectum, de languido ſanum, de imprudente ſit prouidum*: (inquit *Celeſtinus I.* ſiue alius Auctor Collectionis Sententiarum de Gratia & Libero Arbitrio, eius Epiſtolæ ad Gallos Epiſcopos adiunctarum.) Et vt ait *S. Proſper* in Reſponſione ad Capitula Gallorum, Cap. 15. *Arbitrium hominis gratia Dei non abolet, ſed adolet; & ab errore in viam reuocat ac reducit: Vt quod ſuâ libertate erat prauum, Spiritu Dei agente ſit rectum.*

Totum Deo tribuendum.

XIII. Denique quamuis liberum arbitrium per gratiam à Deo excitatum, motum, adiutum, ipſi cooperetur; totum tamen Deo tribuendum eſt: Non Deo ex parte, & homini ex parte, ſed *Humilis ſit & deuota confeſſio, & detur totum Deo*; vt ſæpè repetit *S. Auguſtinus*. Cùm enim *Nemo habeat de ſuo niſi mendacium & peccatum*, (vt docet Arauſicana Synodus 2.). *In nullo gloriandum eſt, quando noſtrum nihil ſit.* Quam *S. Cypriani* Sententiam *S. Auguſtinus* contra Gratiæ hoſtes protulit. Quicquid ſumus, Dei miſericordiâ ſumus; quicquid ex nobis ſumus, mali ſumus. Quicquid boni habet homo, non habet niſi ab illo qui omne bonum noſtrum eſt. *Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt*, (inquit S. Bernardus.) *Totum quidem hoc, & totum illa: Sed vt totum in illo, ſic totum ex illa. Igitur qui rectè ſapiunt, triplicem confitentur operationem: Non quidem liberi arbitrij, ſed diuinæ Gratiæ in ipſo, ſiue de ipſo. Prima, creatio; ſecunda, reformatio; tertia eſt conſummatio. Primò namque in Chriſto creati in libertatem voluntatis; Secundò reformamur per Chriſtum in Spiritum libertatis; cum Chriſto deinde conſummandi in ſtatum æternitatis. Cùm igitur conſummatio fieri habeat de nobis, ſiue etiam in nobis, non autem à nobis; creatio verò facta ſit & ſine nobis; ſola quæ nobiſcum quodammodo ſit propter conſenſum voluntarium noſtrum, in merita nobis reputabitur reformatio. Sed Deus auctor eſt meriti qui & voluntatem applicat operi, & opus explicat voluntati.* Agnoſcamus igitur infirmitatem & impotentiam noſtram: Quicquid boni

S. Cyprianus Lib. 3. Teſtim. ad Quirinum.

S. Bernard. Lib. De Grat. & Lib. Arbit. c. 14.

cogitamus, dicimus, operamur, ad Deum auctorem referamus, à quo eſt omne bonum, & datum optimum. *Ipſa eſt enim gratia beneficij Dei prima, redigere nos ad confeſſionem infirmitatis, vt quicquid boni poſſumus, quicquid potentes ſumus, in illo ſimus, vt qui gloriatur, in Domino glorietur*, (inquit *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 38.) Cum enim Deus operetur in nobis velle, & operari pro bona voluntate, *Hæc Sanctis cauſa eſt tremendi atque metuendi, ne ipſis operibus pietatis elati, deſerantur ope gratiæ, & remaneant in infirmitate naturæ*; (inquit S. *Leo* Sermone 8. *De Epiphania*.)

§. XII.

Fidei in Deum Omnipotentem vtilitas.

NVlla res, (inquit Concilij Tridentini Catechiſmus) tam ad fidem, & ſpem noſtram confirmandam valet, quàm ſi fixum in animis noſtris teneamus, nihil non fieri à Deo poſſe. Quicquid enim deinceps credere oporteat, quamuis magnum, & admirabile ſit, rerúmque ordinem ac modum ſuperet, illi tamen facilè humana ratio, poſtquam Dei omnipotentis notitiam perceperit, ſine vlla hæſitatione aſſentitur; quin potiùs quo maiora ſint, quæ diuina oracula doceant, eo libentiùs fidem eis habendam eſſe exiſtimat. Planè credendum eſt Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inueſtigare non poſſe.

Præterea, ſi boni aliquid exſpectandum ſit, nunquam animus rei magnitudine, quam exoptat, frangitur; ſed erigit ſeſe atque confirmat, ſæpè illud cogitans, nihil eſſe quod ab omnipotenti Deo effici non poſſit. Hâc igitur fide præcipuè munitos nos eſſe oportet, vel cùm admiranda aliqua opera ad proximorum vſum, & vtilitatem edẽda ſunt, vel cùm à Deo precibus impetrare aliquid volumus. Alterum enim ipſe Dominus docuit, Matth. 17. *Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc illuc, & tranſibit, & nihil impoſſibile erit vobis.* De altero S. *Iacobus* ſcribit, Epiſtolę Catholicę Cap. 1. *Si quis veſtrûm indiget ſapientiâ, poſtulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat; & dabitur ei. Poſtulet autem in fide nihil hæſitans: Qui enim hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui à vento mouetur, & circumfertur. Non ergo æſtimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.* Fides igitur impetrat, quod lex imperat. *Si fides deficit, oratio perit. Quis enim orat quòd non credit? Vnde & Apoſtolus,*

Rom. 10. „ *cum ad orandum exhortaretur*, ait. Omnis quicumque
„ inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. *Et vt oſtenderet fidem fontem eſſe orationis, nec poſſe ire riuum vbi caput*
S. Auguſt. Serm. 115. aliàs 36. de verbis Domini. „ *aquæ ſiccatur, adiunxit*. Quomodo autem Inuocabunt
„ in quem non crediderunt? *Ergo vt oremus, credamus; & vt ipſa non deficiat fides quâ oramus, oremus. Fides fundit orationem, fuſa oratio fidei impetrat firmitatem.* Sed præſer-
S. Auguſt. Serm. 213. aliàs de Tempore 119. tim ſpem in miſericordiam Dei erigit fides, quâ ipſum omnipotentem credimus. *Credamus ergo in eum, & omnia nobis de ipſius miſericordia promittamus, quia omnipotens eſt: Ideò in Deum Patrem omnipotentem credimus. Nemo dicat, non mihi poteſt dimittere peccata. Quomodo non poteſt omnipotens? Sed dicis, ego multùm peccaui. Et ego, dico, ſed ille omnipotens eſt. Et tu, Ego talia peccata commiſi, vnde liberari, & mundari non poſſum. Reſpondeo, ſed ille omnipotens eſt. Videte quid ei cantetis in Pſalmo:* Bene-
Pſal. 102. „ dic anima mea Domino, & noli obliuiſci omnes retri-
„ butiones ejus: Qui propitiatur omnibus iniquitatibus
„ tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas. *Ad hoc nobis*
„ *eſt eius omnipotentia neceſſaria*, (inquit S Auguſtinus.)

Præterea, hæc fides ad omnem animi modeſtiam, & humilitatem nos inſtituit. Vnde Princeps Apoſtolorum, Epiſt. 1. Cap 5. *Humiliamini*, inquit, *ſub potenti manu Dei*, qui nimirum ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.

Monet inſuper, non eſſe trepidandum vbi nulla eſt timendi ratio, ſed vnum Deum timendum eſſe, Regem Regum, & Dominum dominantium, in cuius poteſtate nos ipſi, & omnia noſtra poſita ſint. Vnde Saluator noſter Lucæ 12. *Oſtendam vobis*; inquit, *quem timeatis: Timete eum qui poſtquam occiderit, habet poteſtatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.*

Vtimur denique hac fide ad immenſa erga nos Dei beneficia cognoſcenda, & celebranda. Nam qui Deum omnipotentem cogitat, tàm ingrato animo eſſe non
Luc. 1. poteſt, quin ſæpius exclamet: *Fecit mihi magna, qui potens eſt.*

§. XIII

CREATOREM COELI, ET TERRÆ.

1 CReationis opus admirabile Perſonę Patris eadem ratione tribuitur, quâ omnipotentia, quamuis commune ſit tribus Perſonis adorandæ Trinitatis, cuius inſeparabilis eſt operatio. Nam, & *Per verbum omnia* Io. 1.
facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Et *Quæcumque Pa-* Io. 5.
ter fecerit, hæc & filius ſimiliter facit. Quod etiam de Spiritu-Sancto Propheta prædicat, dicens: *Verbo Domini* Pſal. 32.
cæli firmati ſunt, & Spiritu oris eius omnis virtus eorum. Sed creatio tribuitur Patri, & de illo Chriſtus ait, *Pater* Io. 14.
in me manens ipſe facit opera. Quod ab illo ſit etiam origo
operum, à quo eſt exiſtentia cooperantium Perſona- „
rum; quia & Filius de illo natus eſt, & Spiritus-San- „
ctus principaliter de illo procedit, de quo natus eſt Fi- „
lius, & cùm quo illi communis eſt idem Spiritus. Cum „
igitur ait Dominus, *Si opera non feciſſem, quę nemo alius* „ Io. 15.
fecit, non ad Filium, & Spiritum-Sanctum retulit, „
quaſi non ſint illis operibus cooperati; ſed ad homi- „
nes, à quibus leguntur multa facta miracula, & tamen „
à nullo quæ Filius fecit. Et quod ait Apoſtolus de Spi- „
ritu-Sancto, *Omnia autem hæc operatur vnus atque idem* „ 1. Cor. 12.
Spiritus, non ideò dictum eſt, quaſi non ei cooperetur „
Pater, & Filius, ſed quia in his operationibus non „
ſunt multi, ſed vnus Spiritus, & in diuerſis ſuis ope- „
rationibus non eſt à ſe ipſe diuerſus. Sic Patrem dixiſ- „
ſe credimus, *Tu es Filius meus dilectus, in te compla-* „ Matth. 3. Luc. 3.
cuit mihi: Et tamen huic miraculo vocis de cælo ſonantis cooperatus eſſe Patrem, & Filium agnoſcimus. Eodem modo eùm rectiſſimè dicamus, non Patrem, nec Spiritum-Sanctum ſuper mare ambulaſſe; illud tamen opus tanti miraculi, Patrem, & Spiritum-Sanctum cooperatos eſſe quis abnuat? Sic, & ſolùm Filium verè dicimus ſuſcepiſſe carnem, non Patrem aut Spiritum-Sanctum; & tamen hanc Incarnationem ad ſolùm Filium pertinentem quiſquis negat cooperatum Patrem aut Spiritum-Sanctum, non rectè ſapit. Item dicimus, nec Patrem, nec Filium, ſed ſolùm Spiritum-Sanctum, & in columbæ ſpecie, & in linguis velut igneis apparuiſſe, & dediſſe pronuntiare illis in quos venerat, multis & varijs linguis magnalia Dei: A quo tamen miraculo ad Spiritum-Sanctum pertinente, cooperationem Patris, & Verbi vnigeniti ſeparare non poſſumus. *Ita ſingulorum quoque in Trinitate opera Trinitas operatur, vnicuique operanti cooperantibus duobus, conueniente in tribus agendi concordiâ, non in vno deficiente efficaciâ peragendi*; (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 71. aliàs 51. *De Verbis Domini*, Cap. 16.)

2 *Creatorem* cæli, & terræ profitemur Deum, quia mundum qui eſt cæli terræque compages, ex nihilo condidit, non ex materiâ aliqua ſibi coæterna, quam ipſe non fecerit, idque nulla vi aut neceſſitate coactus, ſed ſua ſponte, & voluntate. Neque verò vlla alia fuit cauſa, quæ Deum ad opus creationis impelleret, niſi vt bonitatem ſuam cùm rebus, quæ ab ipſo eſſent effectæ, communicaret. Nullius enim rei indiget, qui per ſe beatiſſimus eſt. *Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bo-* Pſal. 15.
norum meorum non eges; (inquit Propheta.) Quemadmodum autem ſolâ ſuę bonitatis propenſione mundum condidit, ita non exemplum aliquod aut formam extra ſe poſitam imitatus eſt in creatione rerum; ſed rerum omnium creandarum rationes intelligibiles, viuas, æternas, incommutabiles, ſeu præformatas, & deſ- S. Auguſt. lib. quæſt. octoginta trium qu. 46. & lib. 12. de Ciuit. Dei, c. 20.
criptas in mente ſua, in arte ſua; in Verbo ſuo imagines atque exemplaria, quæ in ipſa arte diuina vnum ſunt, intuitus, ac veluti imitatus, ſummâ ſapientiâ, & infinitâ virtute, quæ ipſius propria eſt, rerum vniuerſitatem in principio procreauit. *Ipſe* enim Pſal. 32.
dixit, & facta ſunt, ipſe mandauit, & creata ſunt. De Idæis illis ſeu exemplaribus rerum in mente Supremi Artificis Dei, ſeu in verbo diuino exiſtentibus, Illud *S. Ioannis* oraculum, *Quod factum eſt in ipſo* Io. 1.
vita erat, S. Auguſtinus interpretatur, Tractatu 1. in Ioannem. *Facta eſt terra*, inquit, *ſed ipſa terra quæ facta eſt, non eſt vita: Eſt autem in ipſa Sapientia ſpiritaliter ratio quædam, quâ terra facta eſt, hæc vita eſt ∴ Faber facit arcam. Primò in arte habet arcam: Si enim in arte arcam non haberet, vnde illam fabricando proferret? Sed arca ſic eſt in arte, vt non ipſa arca ſit, quæ videtur oculis. In arte inuiſibiliter eſt, in opere*

viſibiliter erit. Ecce facta eſt in opere, numquid deſtitit eſſe in arte? Et illa in opere facta eſt, & illa manet quæ in arte eſt: Nam poteſt illa arca putreſcere, & iterum ex illa quæ in arte eſt alia fabricari. Attendite ergo arcam in arte, & arcam in opere. Arca in opere non eſt vita, arca in arte vita eſt: Quia viuit anima artificis, vbi ſunt iſta omnia antequam proferantur. Sic ergo quia Sapientia Dei per quam facta ſunt omnia, ſecundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia; hinc quæ fiunt per ipſam artem non continuò vita ſunt, ſed quicquid factum eſt, vita in illo eſt. Terram vides, eſt in arte terra: Cœlum vides, eſt in arte cœlum: Solem & Lunam vides, ſunt & iſta in arte: Sed foris corpora ſunt, in arte vita ſunt.

Quamuis porrò Deus creaturas plurimas ex alijs condiderit, atque etiamnum producat, illarum nihilominus Creator propriè vereque appellatur, tum quia materiam, quâ conſtant, ex nihilo produxit in prima rerum molitione; Tum quia, quod homines ſpectat, illorum Animas è nihilo quotidie creat, & creando corporibus infundit: Tum quia in rerum quotidiana productione per cauſas ſecundas, quibuſcum efficiendi vim cauſæque dignitatem communicat, materiâ non indiget circa quàm agit, & ex qua formas educit, nec ab eâ vllo modo dependet eius operatio. Hinc eandem actionem quâ homo gignitur, *S. Auguſtinus* creationem vocat, quatenus à Deo eſt, generationem verò quatenus ab homine eſt. Sic enim Libro 4. *Contra Iulianum*, cap. 8. *Qui nondum*, inquit, *ſicut paruuli vtuntur voluntatis arbitrio, eo volente regenerantur, quo creante generantur.* Et Libro 1. *De Nuptijs, & Concupiſcentia*, Cap. 5. *Ex maribus, & fœminis Deus homines creat.* Tum Libro 2. *De Anima, & eius Origine*, Cap. 3. *Creatura omnis*, inquit, *ex Deo, ſed creante vel ex nihilo, vel ex aliquo, non autem gignente, vel producente de ſe ipſo.* Et alibi: *Naſcuntur homines homine generante, Deo creante, peccato inficiente, diabolo poſſidente.*

Cœli & terræ; Creatorem credere nos profitemur Deum, his nominibus intelligentes, & ſignificantes quicquid cœlum, & terra complectuntur. Nam præ-
Pſal. 8. Gen. 1. ter cœlos, quos *opera digitorum* eius Propheta appellauit, lucem etiam ſplendorémque Solis, Lunæque, & cæterorum Syderum ornatum addidit, vt diem ac noctem diuiderent, eſſéntque in ſigna, & tempora, & dies, & annos. In cœlo etiam ſpiritualem naturam, ſcilicet Angelos innumerabiles ex nihilo creauit Deus, qui ipſi miniſtrarent, & adſiſterent. Hinc de Filio Dei Apoſtolus ad Coloſſenſes ſcribens, Cap. 1. ait: *Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cœlis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia, ſiue Throni, ſiue Dominationes, ſiue Principatus, ſiue Poteſtates: Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt.* Terram porrò ſuper ſtabilitatem ſuam fundatam Deus verbo ſuo iuſſit in medio Mundi conſiſtere, effecítque vt aſcenderent montes, & deſcenderent campi in locum quem fundauit eis: Ac ne aquarum vis illam inundaret, terminum poſuit quem non tranſgredientur, neque conuertentur operire terram. Deinde non ſolùm arboribus, omníque arborum; & florum varietate conueſtiuit, atque ornauit, ſed innumeris etiam animantium generibus, quemadmodum antea aquas, & aërem, ita etiam terras compleuit. Poſtremò ex limo terrę condidit hominem, *Dei manu pro matrice vſum*, vt *Baſilius Seleucienſis* loquitur; & *Inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, &*
Gen. 2. *factus eſt in animam viuentem.* Hæc omnia cœli, & terræ verbis intelligenda ſunt, quę Propheta hâc ſententiâ ex-
Pſal. 88. preſſit: *Tui ſunt cœli, & tua eſt terra, orbem terræ, & plenitudinem eius tu fundaſti:* Et multò breuius Nicæni Concilij Patres additis Symbolo duobus illis verbis, *Viſibilium, & inuiſibilium*, ſignificauerunt. Quæcumque enim rerum vniuerſitate comprehenduntur, ea vel ſub ſenſum cadunt, & viſibilia dicuntur; vel mente, intelligentiâ percipi à nobis poſſunt, quæ inuiſibilium nomine ſignificantur. Id autem additum contra Manichæorum hęreſim, qui Deum Optimum Maximum carnis conditorem, corporúmque negabant, ſed mali Principij eſſe dicebant opificium, & duas Animas in homine eſſe aſſerebant, vnam bonam à bono Deo, alteram malam ab aduerſo Principio. Hæc autem omnia Deus non ab ęterno, ſed in principio temporis creauit, vt declarauit Eccleſia in Concilio Lateranenſi 4. ſub *Innocentio III.* Canone 5. *Vnum*, inquit, *vniuerſorum Principium, Creator omnium viſibilium, & inuiſibilium, ſpiritualium, & corporalium: Quia ſuâ omnipotenti virtute ſimul ab initio temporis vtramque de nihilo condidit creaturam, ſpiritualem, & corporalem, Angelicam videlicet, & mundanam: Ac deinde humanam quaſi communem ex ſpiritu, & corpore conſtitutam.*

§. XIV.

Quid de Angelis Fides doceat? Angeli puri Spiritus ſunt.

s ANgelos Spiritus eſſe fides docet. Pſalmo enim 103. ſcriptum eſt: *Qui facis Angelos tuos Spiritus.* Et ab Apoſtolo, *Adminiſtratorij Spiritus* appellantur. Incorporei ſunt, immortales, inuiſibiles; pinguntur tamen, & ſculptis imaginibus, vt homines repræſentantur, quia in humanâ formâ ad tempus aſſumptâ hominibus apparuerunt, cum ad eos miſſi ſunt à Deo. Magno illos eſſe numero certum eſt, id enim Sacræ Litteræ nos docent, Danielis 8. *Millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia adſiſtebant ei.* Et Apocalypſis 5. *Et erat numerus eorum millia millium.* Quanta ſit eorum multitudo, pro certò non habetur: Infinitam non eſſe certum eſt. Scientiâ eminenti præditos eſſe Scriptura Sacra teſtatur 2. Regū 14. *Tu Domine mi Rex, ſapiens es ſicut habet ſapientiam Angelus Dei, vt intelligat omnia ſuper terram.* Cogitationes tamen hominum minimè nouerunt, quia huiuſmodi cognitio Dei propria eſt, qui *Scrutatur renes, & corda: Qui finxit ſigillatim corda eorum, & intelligit omnia opera eorum:* & *Nouit abſcondita cordis.* De quo & 3. *Regum*, Cap. 8. Salomon ait: *Tu noſti ſolus cor omnium filiorum hominum.* De quo & Apoſtolus ad Hebræos 4. *Viuus eſt Sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vſque ad diuiſionem animæ ac ſpiritus, compagum quoque ac medullarum, & diſcretor cogitationum, & intentionum cordis. Et non eſt vlla creatura inuiſibilis in conſpectu eius: Omnia autem nuda, & aperta ſunt oculis eius.* Hinc Apoſtoli orantes dixerunt: *Tu Domine, qui corda noſti omnium*, &c. Potentes ſunt, magnáque vi pollent, vt S. Rex Dauid ſignificat his verbis: *Potentes virtute, facientes verbum illius.* Quamobrem ſæpè in Sacris Litteris *Virtutes*, & *Exercitus Domini* appellantur. Pernicitatis ſunt incredibilis, & minimo temporis ſpatio ad quælibet locorum interualla raptim feruntur, & eo quidem modo, quem ne abumbrare quidem cogitando poſſumus, nedum oratione aut argumentis aſſequi. Hinc *Tertullianus* Apologetici cap. 22. de Angelis ait: *Omnis Spiritus ales, hoc eſt, Angeli, & Dæmones. Igitur momento vbique ſunt. Totus orbis illis locus vnus eſt. Quid vbi geratur tam facilè ſciunt, quàm enuntiant.* Hinc alis inſtructi pinguntur Angeli, quibus & Sanctorum Spirituum feruor, & velocitas ad Dei mandata exequenda abumbratur; maximéque ad orationes noſtras *ambitioſo famulatu ac miniſterio* ad Deum peruehendas, vt loquitur *S. Hilarius*; nec preces tantùm, ſed & cætera pietatis opera. Quo ſpectat illa ſcalæ Iacob cœlitus repręſentatę expoſitio, & per eam aſcendentium ac deſcendentium inſatigabili alternatione Angelorum. Vnde *Alcimus Auitus*, Fragmento 6. in Epiſtolam ad Philippenſes ait: *Scalæ gradus ſunt ſupplicationes humanæ, quibus quiſque pro viribus in diuinas aures, precum qualitate mittatur. Aſcendunt autem per eos Angeli, cum vota noſtra in cœlum porrigunt. Deſcendunt, cum de cœlis obtenta tranſmittunt. Aſſiſtunt hi precibus noſtris, non pennarum flatu, ſed donorum ſpiritu, quorum volaſſe voluiſſe eſt.* De tanta beatitudine, vnde nos modo peregrinamur, *Attendunt nos peregrinos, & miſerantur nos, & iuſſu Domini auxiliantur nobis, vt ad illam Patriam communem aliquando redeamus, & ibi cùm illis fonte Dominico veritatis, & æternitatis aliquando ſaturemur*, (inquit *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 62.)

Hebr. 1. Pſal. 7. Pſal. 32. Pſal. 43. Act. 1.

Angeli in Gratia conditi.

a Cum Gratiâ conditos Angelos omnes colligitur ex eo quòd Sacræ Litteræ de Diabolo teſtantur, *quod in veritate non ſtetit*, & ex ijs quæ ab *Ezechiele* de diabolo figuratè dicta ſub perſona Regis Tyri, Patres plerique, & vniuerſa Theologorum Schola interpretantur: *Tu ſignaculum ſimilitudinis, plenus ſapientiâ, & perfectus decore, in delicijs Paradiſi Dei fuiſti: Omnis lapis pretioſus operimentum tuum. Aurum opus decoris tui. Tu Cherub extentus, protegens, & poſui te in Monte Sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulaſti.*

Io. 8. Ezech. 28.

baloſti: Perfectus in vijs tuis à die conditionis tuæ, donec inuenta eſt iniquitas in te. Deus igitur Angelos *cùm bona voluntate, id eſt, cum amore caſto, quo illi adhærerent, creauit, ſimul eis condens naturam, & largiens gratiam;* vt loquitur *S. Auguſtinus* Libro 12. *De Ciuitate Dei*, Cap. 9. *Si enim Boni Angeli fuerunt priùs ſine bona voluntate, eamque in ſe ipſis Deo non operante fecerunt; ergo meliores à ſe ipſis, quam ab illo facti ſunt? Abſit. Quid enim erant ſine bona voluntate niſi mali? Aut ſi propterea non mali, quia nec mala voluntas eis inerat, certè nondum tales, nondum tam boni, quàm eſſe cùm bona voluntate cœperunt. Aut ſi non potuerunt ſe ipſos facere meliores, quam eos ille fecerat, quo nemo meliùs quidquam facit; profectò & bonam voluntatem quâ meliores eſſent, niſi operante adiutorio Creatoris habere non poſſent. Confitendum igitur eſt cùm debita laude Creatoris, non ad ſolos ſanctos homines pertinere, verumetiam de Sanctis Angelis poſſe dici, quod Charitas diffuſa ſit in eis per Spiritum Sanctum, qui datus eſt eis; nec tantùm hominum, ſed primitus*

Pſal. 72. *præcipueque Angelorum bonum eſſe quòd ſcriptum eſt, Mihi adhærere Deo, bonum eſt.*

Sanctorum Angelorum pugna cùm malis. Quodnam illorum peccatum?

Dan. 10. & 12. 3 Tria duntaxat Sanctorum Angelorum nomina ex
Iudæ verſ. 9. Scriptura Sacra nouimus, *Michaëlis, Raphaëlis, Gabriëlis*. Prælium magnum in cœlo factum *S. Ioannes*
Apoc. 12. Tob. 12. Apocalypſis 12. commemorat. *Michaël, & Angeli eius*
Dan. 8. & 9. Luc. 1. *præliabantur cùm Dracone*, (id eſt, cum Angelorum perduellium principe, cui *Lucifero*, & *Belſebud* nomen:) *& draco pugnabat, & Angeli eius, & non valuerunt, neque locus inuentus eſt eorum ampliùs in cœlo. Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus, & ſatanas, qui ſeducit vniuerſum orbem; & proiectus eſt in terram, & Angeli eius cùm illo miſſi ſunt. Et audiui vocem magnam in cœlo dicentem: Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius: Quia proiectus eſt Accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat illos ante conſpectum Dei noſtri die ac nocte.* Michaël; cuius nomen ſignificat, *Quis vt Deus?* Eiuſque Sancti Commilitones Deo ſubiecti, gratiáſque pro acceptis donis diuinæ Maieſtati referentes, humilitate diabolum vicerunt, & Angelos eius, ſteterúntque per liberum arbitrium, gratiâ tamen ampliori adiutum: Ceteri per liberum arbitrium à Domino Deo refugæ facti ſunt.

S. Auguſt. lib. de corrept. & grat. c. 10. & 11. de Ciu. Dei lib. 12. c. 9.

„ *Iſtis mala voluntate cadentibus, illi ampliùs adiuti, ad eam beatitudinem vnde ſe nunquam caſuros certiſſimi forent, peruenerunt;* (inquit *S. Auguſtinus*.) Proinde cauſa beatitudinis bonorum Angelorum ea eſt, quod ei adhæſerint qui ſummè eſt. Cùm verò cauſa miſeriæ malorum Angelorum quæritur, ea meritò occurrit, quod ab eo qui ſummè eſt auerſi, ad ſe ipſos conuerſi ſunt, qui non ſummè ſunt, & hoc vitium quid aliud quàm ſuperbia nuncupatur? *Initium* quippe *omnis peccati ſuperbia*. Noluerunt ergo ad illum cuſtodire fortitudinem ſuam: & qui magis eſſent, ſi ei ſummè eſt adhærerent; ſe illi præferendo, id quod minus eſt prætulerunt. Verba ſunt *S. Auguſtini* Libro 12. *De Ciuitate Dei*, Cap. 6.

Eccli. 10.

Illud ſuperbiæ diabolicæ crimen dilucidè *S. Gregorius Magnus* explicat Libro 34. *Moralium*, Cap. 17. *Ei, inquit, à quo conditus fuerat, ſubeſſe deſpexit. Ita enim Deus ſuper omnia eſt, vt ipſe ſub nullo ſit: Leuiathan verò iſte eius celſitudinis culmen aſpiciens, ius peruerſæ libertatis appetijt, vt & præeſſet cæteris, & nulli ſubeſſet, dicens,* Aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ſimilis ero Altiſſimo. *Cuius eo ipſo ſimilitudinem perdidit, quo eſſe ei ſuperbè ſimilis in celſitudine concupiuit. Qui enim charitatem eius imitari debuit ſubditus, ambijt eius celſitudinem, & hoc quod imitari poterat, amiſit elatus. Celſus nimirum eſſet, ſi ei qui veraciter celſus eſt, inhærere voluiſſet. Celſus eſſet, ſi participatione veræ celſitudinis contentus fuiſſet. Sed dum priuatam celſitudinem ſuperbè appetijt, veræ perdidit participatam. Relicto enim eo, cui debuit inhærere, Principio, ſuum ſibi appetijt quodammodo eſſe principium. Relicto eo, qui verè illi ſufficere poterat, ſe ſibi ſufficere poſſe indicauit; & tantò magis intra ſe cecidit, quantò magis ſe contra gloriam ſui Conditoris erexit.* Superbiam proprium primúmque diaboli peccatum fuiſſe perſpicuè ſignificat Apoſtolus 1. ad *Timotheum* 3. cùm *Neophytum* ad Epiſcopatum prouehi vetat, *Ne in ſuperbiam elatus, in iudicium incidat diaboli*. Superbiam caſúmque diaboli inuidia fœlicitatis humanæ ſecuta eſt: *Quâ inuidiâ mors intrauit in mundum.*

Iſai. 14.

Mali Angeli in infernum detruſi.

4 Superbiæ igitur meritò ex altiſſimis cœli ſedibus deturbati dœmones, in infernum detruſi ſunt, æternas defectionis ſuæ pœnas luituri. De quibus *S. Petrus*, 2. Epiſtolæ ſuæ Cap. 2. ſcribit: *Si enim Deus Angelis peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos in tartarum, tradidit cruciandos, in iudicium reſeruari.* Et *S. Iudas* Apoſtolus in Epiſtola ſua Catholica: *Angelos verò*, inquit, *qui non ſeruauerunt ſuum principatum, ſed dereliquerunt ſuum domicilium, in iudicium magni diei vinculis æternis ſub caligine reſeruauit.* Dœmones igitur omnes in tartara ſunt præcipitati, ibidem *igne æterno* cruciandi, *Qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius*. Non tamen inferis ſic addicti ſunt, & affixi dæmones, vt inde tanquàm è carcere nunquam exeant ante vltimum iudicij diem. Nam conſtat plurimos permittente Deo per aëra diſcurrere, ibique ſedem ſuam conſtituere ad hominum exercitationem, & infeſtationem. Vnde à *S. Paulo* diabolus vocatur *Princeps poteſtatis aëris huius*: cui ſcilicet ſubiecti ſunt, & obſequuntur dœmones qui in aëre degunt. Et apud *S. Lucam* iidem illi, cum ſe ex obſeſſis corporibus exturbandos viderent à Chriſto, *Rogauerunt illum ne imperaret illis vt in Abyſſum irent*; Quo nomine tartara inferóſque deſignant. Qui verò in aëre iſto caliginoſo verſantur, quamuis actu non alligentur igne tartareo, tamen ex hoc ipſo quod ſciunt illam alligationem ſibi deberi, ſéque ſempiternis ignibus deſtinatos, non minuitur illorum pœna, ſicut nec gloria beatorum Angelorum, qui è cœlo ad nos deſcendunt. Vnde Venerabilis *Beda* de Dœmonibus ait: *Suarum ſecum ferunt ſemper tormenta flammarum, inſtar febricitantis; qui etſi in lectis eburneis, etſi in locis ponatur apricis, feruorem tamen, vel frigus inſiti ſibi languoris euitare non poteſt.*

Epheſ. 2.

Luc. 8.

In cap. 3. Epiſt. S. Iacobi.

Varij beatorum Angelorum Ordines.

5 Varia eſſe beatorum Angelorum nomina, quibus certi gradus, & ordines illorum deſignantur, certò colligitur ex Prophetis, Apoſtolo, & SS. Patribus. Quot ſint Hierarchiæ, vel ordines Sanctorum illorum Spirituum, & quid inter ſe diſtent, quamuis Fides non doceat, ſéque ignorare *S. Auguſtinus* fateatur; recepta tamen ſententia eſt, & *SS. Dionyſij, Gregorij Magni, Maximi, Iſidori, Bernardi, & Thomæ*, auctoritate fulta, nouem eſſe Angelorum Choros ſiue Ordines, ſcilicet *Seraphim, Cherubim, Thronos; Dominationes, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Archangelos, & Angelos*. *Seraphim* ab igneo charitatis ardore appellantur. *Cherubim* à multitudine ſcientiæ. *Throni*, ob celſitudinem, & quòd in eis Deus ſedeat, ſingularíque modo requieſcat. *Dominationes*, quod mirâ potentiâ præemineant, eíſque cæteri Ordines inferiores ad obediendum ſubiecti ſint. *Virtutes*, ob firmitatem, & vigorem, & quòd per eos ſigna, & miracula frequentiùs fiant. *Poteſtates*, quia hoc potentiùs cæteris in ſuo Ordine perceperunt, vt eorum ditioni dœmones ſubiecti ſint, eorúmque poteſtate comprimantur, ne hominibus tantùm noceant, quantum volunt. *Principatus*, quod inferioribus Ordinibus ad explenda diuina miniſteria præſint. *Archangeli*, qui Myſteriorum diuinorum conſcij, nonniſi maxima nuntiant, & Angelis præſunt. *Angeli*, qui minima. Angeli commune nomen eſt, non naturæ, ſed officij. Singulos verò beatorum Spirituum Ordines Deum Chriſtumque proprio ſibi amore diligere, *S. Bernardus* oſtendit, Sermone 19. in Cantica.

Iſai. 6. Ezech. 9. & 10. Eph. 1. 21. Coloſſ. 1. 16.

S. Auguſt. lib. contra Priſcill. & Origen. c. 11. & in Enchir. c. 58. Dionyſ. lib. de cœleſt. Hierarch. Greg. homil. 34. in Euang. Iſid. 6. Orig. Ber. lib. 5. de conſid. & Serm. 19 in Cant.

Angelus Cuſtos cuique homini à Deo præpoſitus.

6 *Omnes ſunt adminiſtratorij Spiritus, in Miniſterium miſſi, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis,*

vt tradit Apoſtolus ad Hebræos ſcribens; cap. 1. Suum cuique homini à Deo præpoſitum Angelum Cuſtodem, maximè verò Fidelibus, Patres ſummo conſenſu docent, Chriſtianúmqe iſtud Dogma certò colligitur ex verbis Chriſti, Matth. 18. *Videte ne contemnatis vnum ex his puſillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.* Et ex Actorum 12. vbi ſcriptum eſt, *S. Petro*, poſtquam ex carcere liberatus eſt, oſtium pulſante, dixiſſe qui domi tunc erant, *Angelus eius eſt*. Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis ad ſui cuſtodiam Angelum deputatum. *Angelis ſuis mandauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.* Fide cognoſcimus Angelos. *Aſcendentes, & deſcendentes.* Aſcendunt per contemplationem Dei, deſcendunt per compaſſionem tui, vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis. Aſcendunt ad vultum eius; deſcendunt ad nutum eius; quoniam *Angelis ſuis mandauit de te*. Quantam tibi debet hoc verbum inſerre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? *Reuerentiam pro præſentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro cuſtodia.* Cantè ambula, vt videlicet cui adſunt Angeli, ſicut eis mandatum eſt, in omnibus vijs tuis. In quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. Ne audeas illo præſente, quod vidente homine non anderes. Gratias Deo agamus, qui Angelis ſuis mandauit vt cuſtodiant nos, vt protegant, vt proſint, vt dæmonum infeſtationes, & tentationes comprimant, vt pia nobis conſilia ſuggerant, vt preces noſtras offerant Deo, ab eoque viciſſim beneficia nobis reportent, vt nobis in periculis quibúſque opem afferant. Soli Deo honor, & gloria, qui ipſis mandauit vt cuſtodiant nos in omnibus vijs noſtris. Verùm & beatis illis Spiritibus qui ei ex tanta charitate obediunt, ne ſimus ingrati, redamemus eos, honoremus eos quantum poſſumus, quantum debemus. *Totus tamen ei reddatur & amor, & honor noſter, quam nobis eſt totum, vnde honorare poſſumus, vel amare, vnde amari honorariue mereamur.* In Deo diligamus Angelos eius, tanquàm futuros aliquando cohæredes noſtros, interim verò actores, & tutores à Patre præpoſitos nobis. Nunc enim filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus, eo quòd adhuc paruuli ſub tutoribus, & actoribus ſimus, tanquàm nihil interim differentes à ſeruis. Cæterùm etſi paruuli ſimus, & tàm magna nobis, & periculoſa reſtet via, quid tamen ſub tantis Cuſtodibus timeamus? Nec ſuperari, nec ſeduci, minus autem ſeducere poſſunt. *Fideles ſunt, prudentes ſunt, potentes ſunt*, quid trepidamus? Tantùm ſequamur eos, adhæreamus eis, & in protectione Dei cœli commoremur. *Angelorum, ſi meruerimus, candidati*, vt loquitur *Tertullianus*, id eſt, einſdem beatitudinis conſortes aliquando futuri, ad vnam cùm illis Ciuitatem Dei pertinentes, angelicè viuamus, *Amore caſto*, ſicut beati illi Spiritus, Deo adhæreamus, caſtitatem mentis, & corporis ſeruemus: Per continentiam ſit nobis *Angelificata caro*, (vt Tertulliani verbis vtar) Sic enim *De Familia Angelica deputabimur*. Simus, vt beatæ illæ Mentes, à terrenis corporeíſque rebus ſecreti, ad diuina obſequia prompti ac feruentes, in Deum Chriſtúmque proſpicere deſiderantes, Faciem Patris, quam in cœlis vident, hic fidei oculis aſpicientes, Deumqne ſemper habentes præſentem. Huic adſiſtamus iugiter, & miniſtremus. Humiles ſimus, & Deo grati; ſi quam excellentiam Dei dono habemus, ſiue nobilitatis, ſiue ingenij, ſiue ſcientiæ, ſiue virtutis, eius amore ac voluptate capti ne nobis nimium placeamus, ne intumeſcamus, ſed ad Deum referamus quicquid boni habemus, ſcientes quòd *Superbia ex Angelis dæmones fecit: Humilitas homines Sanctis Angelis ſimiles reddit*; (vt ait *Iulianus Pomerius* Libro 3. *De vita Contemplatiua*, cap. 3.) Denique Animæ noſtræ curam geramus, ſicut noſtri curam gerunt Deus, & Angeli eius. Non dormit neque dormitat qui cuſtodit Iſraël. Nos autem aut non attendimus, aut minùs attendimus reuerentiam præſidentis, protegentis cuſtodiam, beneficia largientis, ingrati gratiæ, imò tàm multiplicibus gratijs, quibus præuenit nos, & ſubuenit nobis. Et nunc quidem per ſeipſum implet ſplendoribus Animas Angelos viſitat, nunc per homines inſtruit, nunc etiam conſolatur, & erudit per Scripturas. Quid nos ſoli nobis non adſumus? Quid ſoli negligimus noſmetipſos? An ideò diſſimulandum nobis, quia vndique ſubuenitur nobis? Imò verò propterea ſtudioſius vigilandum. Neque enim tàm magna pro nobis in cœlo, & in terra ſolicitudo gereretur, ſi non magna nobis incumbere neceſſitas videretur: Non tàm multiplex nobis cuſtodia, niſi ob multiplices inſidias, poneretur.

[Pſal. 90. Ioan. 1.]

[S. Bernard. ſer. 11. & 12. in Pſal. 90.]

[S. Bernard. ſer. 11. in Pſal. 90.]

§. XV.

De Hominis Creatione: Homo creatus immortalis.

1 HOminem propter ſe, vt cætera hominis gratiâ, Deus ex limo terræ, poſtremum omnium operum ſuorum condidit. Huius excellentiam demonſtrat ipſa procreandi ratio aliter atque in alijs inſtituta. Nam ad aliorum productionem ſolo vſus imperio, *Dixit & facta ſunt, mandauit, & creata ſunt.* [Pſal. 148.] Vbi ad creationem hominis ventum eſt, conſultationem adhibet, ac de eo credendo veluti deliberat. Quod *Tertullianus* Libro 2. *Contra Marcionem*, Cap. 4. eleganter expreſſit: *Quis dignus*, inquit, *incolere opera Dei, quàm ipſius imago, & ſimilitudo? Eam quoque bonitas, & quidem operatior operata eſt, non imperiali verbo, ſed familiari manu, etiam verbo blandiente præmiſſo*: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. *Bonitas dixit, bonitas finxit hominem de limo.* Res ſcilicet cæteræ materiâ conſtantes, minores erant ac inferiores homine, propter quem fiebant, & cui mox à Deo addictæ ſunt. *Meritò igitur, vt famula iuſſa, & imperio, & ſola vocali poteſtate vniuerſa proceſſerant. Contrà homo, vt domo, vt dominus eorum, in hoc ipſo à Deo extructus eſt, vt dominus eſſe poſſet, dum fit à Domino*; (Inquit *Tertullianus* Libro *De Reſurrectione Carnis*, Cap. 5.) Eum autem ſic corpore conſtitutum effinxit, vt non quidem naturæ ipſius vi, ſed diuino beneficio immortalis eſſet ac impaſſibilis. *Creauit*, inquam, *Deus hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum. Inuidiâ autem diaboli mors intrauit in orbem terrarum*, (vt habetur *Sapientiæ* 2.) Et Apoſtolus diſertè docet, mortem humano generi pœnæ loco inflictam eſſe, propter peccatum primi hominis: *Per vnum hominem*, inquit, *peccatum in hunc mundum intrauit: Et per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertranſijt, in quo omnes peccauerunt.* Et poſteà: *Corpus mortuum eſt propter peccatum; ſpiritus verò viuit propter iuſtificationem.* [Rom. 5. Rom. 8.] Hinc in Africana Synodo iure optimo damnatus eſt Pelagianorum error, aſſerentium, *Adam primum hominem mortalem factum, ita vt ſiue peccaret, ſiue non peccaret, moreretur in corpore, hoc eſt, de corpore exiret, non peccati meritò, ſed neceſſitate naturæ.* [Can. 1. in iis qui ſub Mileuitana Synodi nomine ſunt editi.] Eumdémque errorem damnauit Concilium Tridentinum Seſſione 5. Canone primo. Corpus igitur Adami ante peccatum, & mortale ſecundùm aliam; & immortale ſecundùm aliam cauſam dici poterat: id eſt, mortale, quia *poterat mori*: Immortale, quia *poterat non mori*. Aliud eſt enim *Non poſſe mori*: Sicut quaſdam naturas immortales creauit Deus: aliud eſt autem *Poſſe non mori*: Secundùm quem modum primus creatus eſt homo immortalis: *Quod ei præſtabatur de ligno vitæ, non de conſtitutione naturæ. Mortalis ergo erat conditione corporis animalis, immortalis autem beneficio Conditoris.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Libro 6. *De Geneſi ad Litteram*, cap. 25.

Homo ad imaginem Dei conditus. In quo ſita ſit diuinæ imaginis ratio?

2 Quod autem ad Animam pertinet naturâ ſuâ ſpiritualem, ac proinde immortalem, ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam Deus hominem creauit: *Faciamus*, inquit, *hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram.* Cuius imaginis ratio in mente potiſſimum poſita eſt, quâ Deum ipſum poteſt cognoſcere, necnon in voluntate, & libero arbitrio, quo ipſum poteſt amare, & ad illius ſimilitudinem virtutum coloribus in ſeſe exprimendam,

dam, tendere & eniti. Datum eſt homini liberum arbitrium, quo mereri poſſet, vel demereri, ſicque beatitudinis capax eſſet, vel miſeriæ. Quod enim ſui liberum non eſt, quo pacto ei bonum, vel malum imputatur? *Excuſat nempè vtrumque neceſſitas. Porrò vbi neceſſitas eſt, libertas non eſt: Vbi libertas non eſt, nec meritum, ac per hoc nec iudicium*; (inquit *S. Bernardus* Libro *de Gratia, & Libero Arbitrio*, Cap. 2.) Hinc eſt quòd Inſanis, infantibus, itémque dormientibus, nihil quod faciunt, vel bonum, vel malum imputatur: Quia nimirum ſicut ſuæ non ſunt compotes rationis, ſic nec vſum retinent propriæ voluntatis, ac per hoc nec iudicium libertatis. Cùm igitur voluntas nil liberum habeat niſi ſe, meritò non iudicatur niſi ex ſe. Siquidem nec tardum ingenium, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec ſenſus obtuſus, nec vita languens, reum per ſe ſtatuunt hominem ſicut nec contraria innocentem: Quia hæc neceſſariè ac præter voluntatem poſſe prouenire probantur. *Sola ergo voluntas, quoniam pro ſui ingenita libertate, aut diſſentire ſibi, aut præter ſe in aliquo conſentire, nullâ vi, nullâ cogitur neceſſitate; non immeritò iuſtam vel iniuſtam, beatitudine ſeu miſeriâ dignam ac capacem creaturam conſtituit; prout ſcilicet iuſtitiæ iniuſtitiæque conſenſerit*. Hic *S. Bernardi* locus Hæreſeos Ianſenianæ Caput illud refellit à duobus Pontificibus damnatum, & ab vniuersâ reiectum Eccleſiâ: *Ad merendum, vel demerendum in ſtatu naturæ lapſæ non requiritur libertas à neceſſitate, ſed ſufficit libertas à coactione*. Triplex autem eſt libertas, ſcilicet, *Libertas à peccato, à miſeria, & à neceſſitate*. De prima Intelligendus eſt Apoſtolus, cùm ait: *Vbi Spiritus Domini*, Et illud, *Cum enim ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Nunc autem liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, habetis fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam*. De ſecunda loquitur idem Apoſtolus, cùm ait: *Et ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei*. De tertia intelligitur inſignis ille Eccleſiaſtici locus: *Deus ab initio conſtituit hominem: Et reliquit illum in manu conſilij ſui. Adiecit mandata, & præcepta ſua. Si volueris mandata ſeruare, conſeruabunt te. Appoſuit tibi aquam & ignem: Ad quod volueris, porrige manum tuam*. Cùm igitur triplex ſit nobis propoſita libertas, à peccato, à miſeria, à neceſſitate: *Hanc vltimo loco poſitam contulit nobis in conditione natura*; (inquit S. Bernardus;) *In primam reſtauramur à Gratia, media nobis reſeruatur in Patria*. Prima *Libertas naturæ*, ſecunda libertas *Gratiæ*, tertia *Vitæ vel gloriæ*, dici poteſt. *Primò nempè in liberam voluntatem ac voluntariam libertatem conditi ſumus, nobilis Deo creatura: Secundò reformamur in innocentiam, noua in Chriſto creatura: Tertiò ſublimamur in gloriam, perfecta in ſpiritu creatura. Prima ergo libertas habet multum honoris, ſecunda plurimum etiam virtutis; nouiſſima cumulum iucunditatis. Ex prima quippè præſtamus cæteris animantibus; in ſecunda carnem; per tertiam mortem ſubijcimus*.

S. Bernard. lib. de grat. & lib. arb. c. 1

2. Cor. 3. Rom. 6.

Rom. 8.

Eccli. 15.

Primus Homo in Gratia, & Iuſtitia originali creatus.

3 Accidentia quædam ornamenta, & complementa diuinæ ſimilitudinis in homine erant Gratia, & Iuſtitia originalis, in quâ Deus hominem condidit, omnes motus animi atque appetitiones ita in eo temperans, vt rationis imperio nunquam non parerent: Nec non dominium in cætera omnia animantia. *Fecit* ergo *Deus hominem rectum*. Et *Veſtiuit illum virtute*; atque *In ſanctitate & iuſtitia*, conſtituit, vt docet Sacra Synodus Tridentina, Seſſione 5. Canone 1. Quin & præter Gratiam ſanctificantem, præueniente & adiuuante actuali Gratiâ donatus eſt, ſine qua in eo bono, quo factus fuerat rectus, perſeuerare non poſſet: Verum Gratiâ medicinali integrâ naturâ opus non habuit, quâ in iſto naturæ lapſæ ſtatu indigemus. Gratiam habuit, & quidem *Magnam, ſed diſparem*; (inquit S. Auguſtinus) *Ille in bonis erat, quæ de bonitate ſui Conditoris acceperat. Sancti verò in hac vita, ad quos pertinet hæc liberationis gratia, in malis ſunt, ex quibus clamant ad Deum*, Libera nos à malo. *Ille in illis bonis Chriſti morte non eguit: Iſtos à reatu, & hæreditario, & proprio illius Agni Sanguis abſoluit. Ille non opus habebat eo adiutorio quod implorant iſti, cum dicunt*: Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. *Quoniam in eis caro concupiſcit aduersùs ſpiritum, & ſpiritus aduersùs carnem, atque in tali certamine laborantes ac periclitantes, dari ſibi pugnandi vincendique virtutem per Chriſti Gratiam poſcunt. Ille verò nulla tali rixâ de ſe ipſo aduersùs ſe ipſum tentatus atque turbatus, in illo beatitudinis loco ſuâ ſecum pace fruebatur. Proinde etſi non interim lætiore nunc, verumtamen potentiore gratiâ indigent iſti*. Iſtam Gratiam non habuit homo primus, quâ nunquam vellet eſſe malus: Sed ſanè habuit, in quâ ſi permanere vellet, nunquam malus eſſet, & ſine qua etiam cùm libero arbitrio bonus eſſe non poſſet ſed eam tamen per liberum arbitrium deſerere poſſet. *Nec ipſum ergo Deus eſſe voluit ſine ſuâ Gratiâ, quam reliquit in eius libero arbitrio. Quoniam liberum arbitrium ad malum ſufficit, ad bonum autem parum eſt, niſi adiuuetur ab omnipotenti bono. Quod adiutorium ſi homo ille per liberum non deſeruiſſet arbitrium, ſemper eſſet bonus: Sed deſeruit, & deſertus eſt*. Nam etſi peccatum in ſolo libero arbitrio erat conſtitutum, *Non tamen iuſtitiæ retinendæ ſufficiebat liberum arbitrium, niſi participatione immutabilis boni diuinum adiutorium præberetur. Sicut enim mori eſt in hominis poteſtate, cum velit; ad vitam verò tenendam voluntas non ſatis eſt, ſi adiutoria ſiue alimentorum, ſiue quorumcunque tutaminum deſint: Sic homo in Paradiſo ad ſe occidendum, relinquendo iuſtitiam, idoneus erat per voluntatem; vt autem ab eo teneretur vita iuſtitiæ, parum erat velle, niſi ille qui eum fecerat, adiuuaret*; (inquit *S. Auguſtinus* in *Enchiridio*, Cap 106.)

S. Auguſt. lib. de corrept. & grat. c. 11.

Eccleſ. 7. Eccli. 17.

Matth. 6. Rom. 7.

Primęui ſtatûs illius felicitatem deſcribit idem *S. Auguſtinus* Libro 14 *De Ciuitate Dei*, Cap 26 *Viuebat*, inquit, *homo in Paradiſo ſicut volebat, quamdiu hoc volebat, quod Deus iuſſerat: Viuebat fruens Deo, ex quo bono erat bonus: Viuebat ſine vllâ egeſtate; ita viuere ſemper habens in poteſtate. Cibus aderat, ne eſuriret: Lignum vitæ, ne illum ſenecta diſſolueret: Nihil corruptionis in corpore, vel ex corpore vllas moleſtias vllis eius ſenſibus ingerebat. Nullus intrinſecùs morbus, nullus ictus metuebatur extrinſecùs. Summa in carne ſanitas, in anima tota tranquillitas. Sicut in Paradiſo nullus æſtus aut frigus: Sic in eius habitatore nulla ex cupiditate, vel timore accedebat bonæ voluntatis offenſio: Nihil omninò triſte, nihil inaniter lætum: Gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex corde puro, & conſcientia bona*, & *fide non ficta: Atque inter ſe coniugum fida ex honeſto amore ſocietas, concors mentis corporiſque vigilia, & mandati ſine labore cuſtodia. Non laſſitudo fatigabat otioſum, non ſomnus premebat inuitum*. Erat in illo ſtatu *Deuitatio tranquilla peccati, quâ manente nullum omninò malum, quod contriſtaret, irruebat*: Cap. 10.

Primi Hominis lapſus.

4 Ab hoc felici ſtatu cecidit homo, violando præceptum, quo illi prohibuerat Deus, ne de fructu arboris boni, & mali comederet. Malus non erat ſecundùm ſe fructus ille, non arbor mala, quam Deus creauerat: *Sed obedientia commendata eſt in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodam modo eſt omnium cuſtóſque virtutum: Quandoquidem ita facta eſt, vt ei ſubditam eſſe ſit vtile; pernicioſum autem ſuam, non eius à quo creata eſt, facere voluntatem. Hoc itaque de vno cibi genere edendo, vbi aliorum tanta copia ſubiacebat, tàm leue præceptum ad obſeruandum, tàm breue ad memoriâ retinendum, vbi præſertim nondum voluntati cupiditas reſiſtebat, quod de pœnâ tranſgreſſionis poſteà ſubſecutum eſt, tantò maiore iniuſtitiâ violatum eſt, quantò faciliore poſſet obſeruantiâ cuſtodiri*; (inquit S. Auguſtinus.) Vitium porrò quo homo interiùs deprauatus eſt, vt in apertam inobedientiam laberetur, ſuperbia fuit. *Non enim ad malum opus perueniretur, niſi præceſſiſſet mala voluntas. Porrò malæ voluntatis initium quod potuit eſſe niſi ſuperbia?* Initium *enim* omnis peccati ſuperbia. *Quid eſt autem ſuperbia, niſi peruerſa celſitudinis appetitus? Peruerſa enim celſitudo eſt, deſerto eo,* Cap. 13. Eccli. 10.

 cui

cui animus debet inhærere principio, ſibi quodammodo fieri atque eſſe principium. Hoc fit, cum ſibi nimis placet. Sibi verò ita placet, cum ab illo bono incommutabili deficit, quod ei magis placere debuit, quam ipſe ſibi. „ Quamuis, & in illo peccato vno plures peccati ſpe- „ cies poſſint intelligi. Nam & ſuperbia eſt illic, quia „ homo in ſua potiùs eſſe quàm in Dei poteſtate dilexit; „ & ſacrilegium, quia Deo non credidit; & homici- „ dium, quia ſe præcipitauit in mortem; & fornicatio „ ſpiritalis, quia integritas mentis humanæ ſerpentina „ ſuaſione corrupta eſt; & furtum, quia cibus prohi- „ bitus vſurpatus; & auaritia, quia plus quàm illi ſuf- „ ficere debuit, appetiuit; (inquit *S. Auguſtinus* in „ *Enchiridio*, Cap. 45) ∴ Sic Creatore ſuo deficiens Adamus in ſummam illam incidit calamitatem, vt ſanctitatem, & iuſtitiam, in qua conſtitutus fuerat, amitteret, totúſque per illam præuaricationis offenſam, ſecundùm corpus, & animam, in deterius commutaretur. Propterea verò peccatum, & peccati pœna in eo vno non conſtitit, ſed ex eo tanquàm ex capite in omnem poſteritatem propagatum eſt, vt explicat ad definit Tridentina Synodus Seſſione 5. Canonibus primo, & ſecundo: Qua de re aliàs agemus.

Deus Hominem extra ſtatum Gratiæ, & Iuſtitiæ originalis creare potuit.

5 Eo porrò maiores gratias Deo habere debuit homo, cum illa integritate, iuſtitiâ, ſanctitate, ſapientiâ, ſummaque boni agendi, & peccati vitandi facilitate conditus; quòd in alio ſtatu, & ſine eximijs illis dotibus ac donis Deus illum creare potuit. *Quamuis enim ignorantia, & difficultas eſſent hominis primordia naturalia; nec ſic culpandus Deus, ſed laudandus eſſet;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 1. *Retractationum*, Cap 9 Hinc Summi Pontifices *Pius V. Gregorius XIII. Vrbanus VIII.* & *Innocentius X.* has *Michaelis Baij* Propoſitiones damnarunt:

22 *Humanæ naturæ ſublimatio, & exaltatio in conſortium diuinæ naturæ debita fuit integritati primæ conditionis.*

27 *Integritas conditionis non fuit indebita naturę humanæ exaltatio, ſed naturalis eius conditio.*

33 *Deus non potuit ab initio talem creare hominem, qualis nunc naſcitur.*

Reijcienda igitur, & *Ianſenij* Yprenſis Epiſcopi doctrina, qui prædamnatas *Baij* propoſitiones temerè propugnauit. ſtatum Naturæ puræ impoſſibilem eſſe contendens, id eſt, ſtatum in quo homo ſine Gratia, & iuſtitia originali conditus eſſet, ignorantiæ. miſerijs huius mortalis vitæ ipſique morti obnoxius Gratis à Deo collata fuiſſe primo homini illa dona, quis verè Catholicus negare poſſit? Erant igitur indebita: Alioqui *Gratia iam non eſſet gratia.* Si indebita, creari ſine illis potuit, ſi Deo ita placuiſſet.

Quamuis autem in præſenti naturæ lapſæ ſtatu, ex cuius hypotheſi *S. Auguſtinus* contra Pelagianos pugnat, ignorantia, concupiſcentia, & mors ſint filiæ, & pœnæ peccati, characterem tamen illum deformitatis non habuiſſent in illo ſtatu, quem ſecundùm Eccleſiæ Doctrinam, poſſibilem aſſerimus; ſed naturales defectus fuiſſent, ex hominis conditione conſecuti, eo quòd ex nihilo conditus eſſet, corpore conſtans animali, ſentiente, & ex contrarijs qualitatibus compoſito. Quamuis porrò concupiſcentia perduellis, quæ eſt effectus peccati, & cùm ei ad illicita conſentitur, peccatorum mater multorum, malum ſit quatenus legi mentis repugnat, quatenus vulnus eſt ex originali peccato relictum; & ſub eâ ratione à Deo eſſe non poſſit: Malum tamen non eſt, quatenus naturæ ſentientis appetitus eſt, & propenſio ad priuatum bonum ſenſibile, quod rationi, & legi mentis neceſſariò & per ſe contrarium non eſſe, nemo cordatus non videt Itaque in illo *Naturæ puræ*, (vt vocant) poſſibili ſtatu, fuiſſet homo cùm concupiſcentia, id eſt, cum appetitu ſentiente conditus; ſed perduellis illa, & refractaria legi mentis non fuiſſet, facilèque cum auxilio Creatoris, tunc homini ſecundùm naturæ legem viuenti non defuturo, potuiſſet intra fines Rationis moderatricis imperio præſcriptos contineri.

Potuiſſet etiam homo in illo ſtatu ad beatitudinem peruenire, non quidem ſupernaturalem, quæ Dei viſio eſt; (propter hanc quippè conditus in illâ hypotheſi non fuiſſet;) ſed naturalem: Dei ſcilicet vt Auctoris naturę cognitionem, & amorem, naturę compoti rationis conſentaneum. Quo quidem amore Gentiles ipſi Philoſophi proſequendum eſſe Deum agnouerunt, quorum hac in parte ſententiam laudat *S. Auguſtinus* Libro 8. *De Ciuitate Dei*, Cap. 8. & 9 *Ipſum verum ac ſummum bonum* inquit, *Plato dicit Deum. Vnde vult eſſe Philoſophum amatorem Dei: Vt quoniam Philoſophia ad beatam vitam tendit, fruens Deo ſit beatus quicumque Deum amauerit. Quicumque igitur Philoſophi de Deo ſummo, & verò iſta ſenſerunt, quod & rerum creatarum ſit effector, & lumen cognoſcendarum, & bonum agendarum: Quod ab illo nobis ſit principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ, eos omnes cæteris anteponimus, eoſque nobis propinquiores fatemur.* Hinc ſummi Pontifices *Pius Quintus*, & *Gregorius XIII.* illam *Baij* Propoſitionem damnarunt: *Diſtinctio duplicis Amoris, naturalis nempè quo Deus amatur, vt Auctor naturæ, & gratuiti quo Deus amatur vt Beatificator, vana eſt, & commentitia; & ad illudendum Sacris Litteris, & plurimis Veterum teſtimonijs excogitata.*

Fructus ex Hominis creatione colligendi.

6 Ex his quæ hucuſque de hominis creatione dicta ſunt, nonnulla colligenda ſunt ad morum informationem. Primo Deo nos ob creationis beneficium gratias immortales agere debere, cum nos bonitate ſuâ omnipotenti produxerit è nihilo, infinitis creaturis poſſibilibus in eo relictis Secundò, quod nos ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam condiderit. Cauere proinde debemus, ne Creatori noſtro ſimus ingrati, & exiſtentiâ, vitâ, ratione, libertate, corpore, animæque & corporis facultatibus, in eius offenſam, & iniuriam abutamur, cui totum debemus quòd ſumus. Omnia propter nos condidit, nos propter ipſum, vt eum colamus, ipſique ſeruiamus: Ceteris itaque rebus creatis vti debemus, ex eius munere, velut adminiculis vt in ipſum tendamus; illo verò vno frui, qui finis vltimus noſter eſt, ſummúmque bonum noſtrum, hoc nomine præ omnibus, & ſuper omnia diligendum *Quid amas, vt Deum non ames? Ama, ſi potes, aliquid quod ille non fecit. Circumſpice vniuerſam creaturam, vide vtrum alicubi cupiditatis viſco tenearis, & à diligendo Creatore impediaris, niſi ea re quam creauit ipſe quem negligis: Quare autem amas iſta, niſi quia pulchra ſunt? Poſſunt eſſe tam pulchra, quàm ille à quo facta ſunt? Miraris hæc, quia illum non vides: Sed per ea quæ miraris, ama quem non vides. Interroga creaturam; ſi à ſe ipſa eſt, remane in illa: Si autem ab illo eſt, non ob aliud pernicioſa eſt amatori, niſi quia præponitur Creatori.* Verba ſunt *S. Auguſtini* in Pſalmum 79. Sed nec ſeipſum nimiùm amet homo, ne in ſe hæreat, ne ſibi nimiùm placeat, ne ſuperbiâ elatus à Creatore ſuo deficiat Adamus. *Relicto enim Deo eſſe in ſemetipſo, hoc eſt, ſibi placere, non iam nihil eſſe eſt, ſed nihilo propinquare. Bonum eſt enim ſurſum habere cor: Non tamen ad ſe ipſum, quod eſt ſuperbiæ; ſed ad Dominum, quod eſt obedientiæ, quæ niſi humilium non poteſt eſſe;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 14. *De Ciuitate Dei*, Cap. 13.)

Cauendum ne qui ſumus conditi vt dominemur omnibus animantibus, prauis cupiditatibus ſeruiamus *Arbitrium voluntatis tunc verè liberum eſt, cum vitijs peccatiſque non ſeruit;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 14. *De Ciuitate Dei*, Cap. 11.) *Superior Anima quàm corpus; ſuperior quàm Anima Deus. Præſtat aliquid inferiori, præſtatur illi à Superiore ∴ Seruiat Domino ſuo; ne conculcetur à ſeruo ſuo. Participatione Dei fit beata. Non participatione ſanctæ Animæ fit beata infirma Anima, nec participatione Angeli fit beata ſancta Anima: ſed ſi quærit beata eſſe infirma Anima, quærat vnde beata ſit ſancta Anima. Non enim beatus efficeris ex Angelo tu: Sed vnde Angelus, inde & tu;* (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 23. in *Ioannem*.) Vigilandum eſt, ne Diabolus *Diuinæ Imaginis prædo*, vt *Tertullianus* loquitur, eius lineamenta in nobis oblitteret, ſeu potiùs ne oblitteremus nos ipſi tentationibus illius conſentientes, vt conſenſit primus homo. Cautos nos reddat Adami caſus, ne de viribus noſtris præſumamus. *Deum contempſit, ſerpenti credidit, & quod accepe-rat*

rat perdidit. Si tunc ille homo non fuit cautus, nunc homo caueat, vel expertus. Odit Deus præſumtores de viribus ſnis. Quid enim valeat liberum arbitrium non adiutum, in ipſo Adam demonſtratum eſt. Ad malum ſufficit ſibi, ad bonum non niſi adiuuetur à Deo ∴ Non ergo glorietur humana natura de ſe, ſed in eo glorietur qui fecit ſe; (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Cantico Nouo*, Cap. 8.) Deo nos egere humiliter confiteamur, qui ex nobis oihil ſumus, eius diuinæ Maieſtati de perceptis donis gratias agamus, eius auxilium pro donorum acceptorum conſeruatione inuocemus, ad ipſum deuotè confugiamus, cum Serpenris antiqui tentationibus pulſamur. Primus enim homo lapſus eſt, quia hæc officia noo impleuit; vt docet *Gelaſius* 1. Pontifex Maximus Libro contra Pelagianam Hæreſim. *Illa primæ conditionis integritas* (inquit) *dum ita de ſe fidit, tanquàm eo qui condiderat non egeret, nec de perceptis agit gratias, quod nuſquam feciſſe memoratur; nec de conſeruandis quæ ſumpſerat, poſcit auxilium, nec ad eum etiam pulſata tentatoris acceſſu deuota concurrit, & confugit, ſuæque ſe credit inter proſpera voluntati, facilè ſine præſidio Creatoris, patuit deceptoris inſidijs.* Ne verò deſpondeamus animum, quamuis à felici illo ſtatu exciderimus in Adamo, in quo ille conditus fuerat, infirmíque ſimus, & difficultatem boni agendi patiamur: Quia *vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia.* Tale quippè erat *Adiutorium* primi hominis, *quod deſereret cùm vellet, & in quo permaneret ſi vellet; non quo fieret, vt vellet. Hæc prima eſt gratia quæ data eſt primo Adam: Sed hâc potentior eſt in ſecundo Adam. Prima eſt enim quâ fit vt habeat homo iuſtitiam ſi velit: Secunda ergo plus poteſt, quâ etiam fit vt velit, & tantùm velit, tantóque ardore diligat, vt carnis voluntatem contraria concupiſcentem voluntate ſpiritus vincat.* Hæc præſtat. *Vt cùm omnibus amoribus, terroribus, erroribus ſuis vincatur hic mundus.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Libro *De correptione, & Gratia*, Cap. 11. & 12.

Hanc Gratiam à Deo cùm humilitate, & feruore poſtulemus. Pœnitentiam agamus pro peccatis, quæ propria commiſimus voluntate, ſicut egit Adamus pro delicto ſuo, quo ſe ipſum poſteróſque ſuos omnes miſeros fecerat. *Venite adoremus, & procidamus, ploremus ante Dominum, qui fecit nos: Quia ipſe eſt Dominus Deus noſter: & nos populus paſcuæ eius, & oues manûs eius.* Adoremus Creatorem noſtrum, & ante ipſum procidamus: *Non enim fecit, & deſerit: Non* Pſal. 94.
„ *enim curauit facere, & non curat cuſtodire.* Ploremus
„ ante Dominum qui nos fecit: Quia non plorauimus quando nos fecit, & tamen fecit. Non enim
„ homo qui non erat, promeruit vt eſſet. *Qui ergo fecit ante quàm rogaretur, non deſerit cùm rogatur. Vtique exaudit quos fecit: Vtique non poteſt non curare quos fecit;* (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 26. aliàs *De Verbis Apoſtoli* 11.) Ipsâ primi peccati pœnâ erudiamur, eamque conuertamus in Pœnitentiæ ſacrificium. Quamquam enim iuſta vindicta ſit peccati, quod corpus hominis imbecillum factum ſit, & morti deſtinatum, *Plus tamen clementiæ Domini quàm ſeueritatis oſtendit. Ita enim nobis ſuadetur à corporis voluptatibus ad æternam eſſentiam veritatis amorem noſtrum oportere conuerti. Et eſt iuſtitiæ pulchritudo, cum benignitatis gratia concordans, vt quoniam bonorum inferiorum dulcedine decepti ſumus, amaritudine pœnarum erudiamur. Nam ita etiam noſtra ſupplicia diuina Prouidentia moderata eſt, vt & in hoc corpore tàm corruptibili ad iuſtitiam tendere liceret, & depoſitâ omni ſuperbiâ vni Deo vero collum ſubdere, nihil de ſe ipſo fidere, illi vni ſe regendum tuendúmque committere. Ita ipſo duce, homo bonæ voluntatis moleſtias huius vitæ in vſum fortitudinis vertit.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Libro *De vera Religione*, Cap. 15.

§. VI.

Deus omnium Conſeruator ac Rector eſt. Prouidentia illius vindicatur.

1 DEum ita Creatorem atque effectorem omnium eſſe, vt perfecto abſolutóque opere ſuo minimum omnipotentem noo ſubtrahat, fides Chriſtiana docet: Quia niſi conditis rebus perpetua eius Prouidentia adeſſet, atque eadem vi quâ ab initio conſtitutæ ſunt, illas conſeruaret, ſtatim ad nihilum reciderent, quemadmodum Pſalmo 103. ſcriptum eſt: *Aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem turbabuntur: Auferes ſpiritum eorum, & deficient, & in puluerem ſuum reuertentur.* Et Sapientiæ 11. *Quomodo autem poſſet aliquid permanere, niſi tu voluiſſes? Aut quod à te vocatum non eſſet, conſeruaretur?* Hinc Scriptura Sacra iugi Dei operationi omnia tribuit. Quare ab Apoſtolo dictum eſt, cum Athenienſibus Deum annuntiaret quem ignorabant, Act. 17. *Hic cœli, & terræ cùm ſit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipſe det omnibus vitam, & inſpirationem, & omnia: Fecitque ex vno omne genus hominum inhabitare ſuper vniuerſam faciem terræ, definiens ſtatuta tempora, & terminos habitationis eorum, quærere Deum, ſi fortè attrectent eum aut inueniant, quamuis non longè ſit ab vnoquoque noſtrûm. In ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus.* Et ad Hebræos 1. *Portans omnia verbo virtutis ſuæ.* Item ad Coloſſenſes 1. *Omnia per ipſum & in ipſo creata ſunt: & ipſe eſt ante omnes, & omnia in ipſo conſtant.* Quod Chriſtus ipſe in Euangelio diſertis verbis docet, Matth. 6. *Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neque corpori veſtro quid induamini ∴ Reſpicite volatilia cœli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & Pater veſter cœleſtis paſcit illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis? ∴ Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt: Non laborant, neque nent. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloriâ ſuâ coopertus eſt ſicut vnum ex iſtis. Si autem fœnum agri, quod hodie eſt, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit, quantò magis vos, modicæ fidei? Nolite ergo ſolliciti eſſe, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia Gentes inquirunt. Scit enim Pater veſter quia his omnibus indigetis.* Quæ probant Deum generali prouidentiâ res omnes à ſe conditas, ac præcipuè hoolnes, & inter illos maximè fideles conſeruare, fouere ac regere. Et Matth. 10. *Nonnè duo paſſeres aſſe væneunt: & vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro? Veſtri autem capilli capitis omnes numerati ſunt. Nolite ergo timere: Multis paſſeribus meliores eſtis vos.* Verbum ergo quod dixit Deus, Gen. 1.
Germinet terra herbam virentem, & facientem ſemen, & lignum pomiferum faciens fructum iuxta genus ſuum, cuius ſemen in ſemetipſo ſit ſuper terram, non deſinit operari, & ad finem vſque ſæculi operabitur. Vnde Chriſtus ait: *Pater meus vſque modò operatur, & Ego operor.* Ioann. 5.
Prouidentiſſimam illam Dei de rebus omnibus à ſe conditis curam Dauid mirificè inculcat: *Omnia*, Pſal. 144.
inquit, *à te exſpectant, vt det illis eſcam in tempore.* Pſal. 146.
Dante te illis colligent ∴ Oculi omnium in te ſperant, Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno. Et alibi: *Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam. Qui producit in montibus fœnum & herbam ſeruituti hominum. Qui dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum.* Et rurſus: *Scitote quoniam Dominus ipſe eſt Deus: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos: Populus eius, & oues paſcuæ eius.* Pſal. Quæ omnia euidenter oſtendunt, nos non naſci, viuere, ali, aut operari caſu, aut noſtris tantùm viribus ſeu prouidentia, ſed Deo dante, viuificante, conſeruante, prouidente, regente.

Id confirmat *S. Auguſtinus* Libro 4. *De Geneſi ad Litteram*, Cap. 12. *Creatoris*, inquit, *potentia, & omnipotentis atque omnitenentis virtus, cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ: Quæ virtus ab eis quæ creata ſunt regendis, ſi aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque motus concideret. Neque enim ſicut ſtructor ædium cùm fabricauerit, abſcedit, atque illo ceſſante atque abſcedente ſtat opus eius; ita mundus vel ictu oculi ſtare poterit, ſi ei Deus regimen ſui ſubtraxerit. Proinde & quod Dominus ait.* Pater meus vſque modò operatur, *Continuationem quamdam operis eius, quo vniuerſam creaturam continet atque adminiſtrat, oſtendit. Et quod ſcriptum eſt de Sapientia eius.* Pertingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter; *de qua item ſcriptum eſt. Quod motus eius agilior celeriórque ſit omnibus motibus: Satis apparet* Sap.

Deus res omnes cōſeruat & mouet.

rectè intuentibus, hunc ipſum incomparabilem, & ineffabilem, & ſi poſſit intelligi, ſtabilem motum ſuum, rebus eum præbere ſuauiter diſponendis; quo vtique ſubtracto, ſi ab hac operatione ceſſauerit, eas continuò perituras. Tum ex illis verbis Apoſtoli. *In illo viuimus, mouemur, & ſumus*, colligit, *Ne vno quidem die ceſſaſſe Deum ab opere regendi quæ creauit, ne motus ſuos naturales quibus aguntur atque vegetantur, vt omninò naturæ ſunt, & in eo quod ſunt pro ſuo quæque genere maneant, illicò amitterent, & eſſe aliquid omninò deſinerent, ſi eis ſubtraheretur motus ille Sapientiæ Dei, quo diſponit omnia ſuauiter.*

Non ſolùm autem Deus vniuerſa quæ ſunt, Prouidentiâ ſuâ tuetur atque adminiſtrat, inquit Concilij Tridentini Catechiſmus, *Verùm etiam quæ mouentur, & agunt aliquid, intima virtute ad motum atque actionem ita impellit, vt quamuis ſecundarum cauſarum efficientiam non impediat, præueniat tamen, cum eius occultiſſima vis ad ſingula pertineat*, & quemadmodum Sapiens teſtatur, *Attingat à fine vſque ad finem fortiter, & diſponat omnia ſuauiter*.

Quæ Catechiſmi doctrina *S. Auguſtino* conſonat Libro *De Gratia, & Libero Arbitrio*, Cap. 20. *Scriptura diuina*, inquit, *ſi diligenter inſpiciatur, oſtendit non ſolùm bonas hominum voluntates, quas ipſe facit ex malis, & à ſe factas bonas in actus bonos, & in æternam dirigit vitam, verum etiam illas quæ conſeruant ſæculi creaturam, ita eſſe in Dei poteſtate, vt eas quò voluerit, quando voluerit, faciat inclinari, vel ad beneficia quibuſdam præſtanda, vel ad pœnas quibuſdam ingerendas, ſicut ipſe iudicat, occultiſſimo quidem iudicio, ſed ſine vlla dubitatione iuſtiſſimo*. Et Cap. 21. *Agit enim Omnipotens in cordibus hominum etiam motum voluntatis eorum, vt per eos agat, quod per eos agere ipſe voluerit, qui omninò iniuſtè aliquid velle non nouit*.

Prouidentia Diuinæ argumenta.

2 Diuinam in res omnes Prouidentiam demonſtrant primò cœleſtium orbium ac ſyderum in conficiendis motibus varietas admirabiliter æquabilis; diurnæ, & annuæ ſolis conuerſiones, dierum ac noctium, & anniuerſariarum tempeſtatum conſtantes viciſſitudines. Secundò, rerum contrariarum, & mutabilium in mutua conflictione conſeruatio. Tertiò, ſtirpium, & animantium rata, & perpetua propagatio. Quartò, brutorum animantium inſtinctus, ſolertia, & induſtria in vita tuenda, in procurando pabulo, in quærendis aut fabricandis latibulis, ac nidis, in euitandis periculis, in perſequendis, & captandis alijs. Quintò, vita, & geſta ſanctorum hominum, præſertim Martyrum. Sextò, varia vitę communis exempla, & experientia quotidianorum euentuum. Nam multa quæ temerè primùm ac fortuito facta videbantur, tam opportunè ad aliarum rerum occaſionem incidunt, quas maximè cupiebamus, vel quæ publicè aut priuatim commodę ſunt; vt non caſu accidiſſe, cum euenerint; ſed ſuperiore aliqua Ratione moderante ordinatim diſpoſitæ videantur. De his argumentis legi poſſunt *Theodoretus*, Orationibus decem de Prouidentia; *Nemeſius* Chriſtianus Philoſophus, Libro de Natura hominis, *S. Ioannes Chryſoſtomus* in Libris de Prouidentia; *S. Ambroſius* Libro 5. & 6. Hexaëmeron, *Saluianus*, in Libris de Gubernatione Dei, & *Ludouici Granatenſis*, eruditus piùſque Catechiſmus.

Prouidentia diuina curat omnia, ſed non æqualiter.

Non ſumma tantùm, & præſtantiſſima diuina Prouidentia curat, ſed etiam infima quæque, & abiecta, non ſolùm vniuerſim, ſed ſingulatim, quamuis peculiarem illam curam, paternámque beneuolentiam, quam exhibet homini, brutis non exhibeat, ſiue, *Eandem irrationabilium quàm rationabilium prouidentiam non habeat*; vt loquitur *S. Hieronymus* in cap. 1. *Habacuc.*

Mala diuinæ Prouidentiæ non repugnant. Neque ipſa peccata.

3 Diuinæ verò Prouidentiæ non repugnant, quæ in mundo conſpiciuntur mala. Nam quòd ſpectat ea quæ naturæ, vel pœnæ mala dicuntur, qualia ſunt quotidiana vitæ huius incommoda, & quæ corporibus cladem ac perniciem afferunt, aut ad peccatores puniendos ordinantur, ea magnas vtilitates habent, & diuinam Prouidentiam mirum in modum commendant. Vt enim præclarè ſcribit *S. Paulinus* Epiſtolâ 38. *Omnia Dei facta pulcherrima ſunt; & non eſt malum, quod bonum habet Auctorem: Qui cuncta per mundum noſtris vſibus præparauit, & noſtris vtilitatibus agit: & ita iſtius vniuerſitatis opus condidit, vt alia ad ſeruiendum, alia ad exercendum, alia ad dominandum creauerit. Itaque corporeis, animalibúſque naturis homines ratione dominamur. Sed ne ipſa poteſtatis noſtræ licentiâ reſoluamur, vtiliter exercemur aduerſis aut ſpiritibus dæmonum, aut difficultatibus negotiorum, aut ipſorum ſæpe elementorum motibus, videlicet, vt exagitati, curis prudentiæ, & metu Diuinitatis acuamur*.

Ipſa verò peccata Deus non efficit quidem, ſed permittit, vt ex eis bona eliciat, ſcilicet vel electorum ſuorum, qui in illa quandoque prolabuntur, humilitatem maiorem, pœnitentiam feruentiorem, cautiorem vigilantiam, ſuæque miſericordiæ in illos commendationem: Vel Iuſtitiæ ſuæ manifeſtationem in reprobis; vel alias, quas nouit vtilitates. Quid diabolo nequius? Et de illius nequitia quanta bona fecit Deus? Non funderetur pro ſalute noſtra ſanguis Redemptoris, niſi per nequitiam deſertoris. *Melius enim iudicauit Deus de malis benefacere, quam mala nulla eſſe permittere*. Ex Adami peccato Filij ſui Incarnationem elicuit. Magnus enim de cœlo deſcendit Medicus, quia magnus in terris iacebat ægrotus. Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla eſt cauſa medicinæ. Nulla cauſa fuit veniendi Chriſto Domino, niſi peccatores ſaluos facere. *Non veni*, inquit, *vocare iuſtos, ſed peccatores. Venit Filius hominis quærere, & ſaluum facere quòd perierat*. Si homo non periſſet, Filius hominis non veniſſet. Peierat homo, venit Deus homo, & inuentus eſt homo. Si homo ad imaginem, & ſimilitudinem Dei factus in ſuæ naturæ honore manſiſſet, nec diaboli fraude deceptus, à lege ſibi poſitâ per concupiſcentiam deuiaſſet, Creator mundi creatura non fieret. Ex Angelorum malorum ruinâ, hominum exaltatio in eorum locum ordinante Deo prouiſa eſt, vt *S. Auguſtinus* explicat *Enchiridij*, Cap. 29. *Placuit itaque* (inquit) *vniuerſitatis Creatori atque Moderatori Deo, vt quoniam non tota multitudo Angelorum Deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetuâ perditione remaneret: Quæ autem cùm Deo illâ deſerente perſtiterat, de ſua certiſſimè cognitâ ſemper futura felicitate gauderet. Alia verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſupplicijs, & originalibus, & proprijs tota perierat, ex eius parte reparata, quod Angelicæ Societati ruina illa diabolica minuerat, ſuppleretur. Hoc enim ſanctis promiſſum eſt, quod Erunt æquales Angelis Dei*. Quemadmodum ergo in cantando interpoſitiones ſilentij certis moderatíſque interuallis, quamuis vocum priuationes ſint, benè tamen ordinantur ab ijs, qui cantare ſciunt, & ſuauitati cantûs aliquid conferunt: & vmbræ in picturis eminentiora quæque diſtinguunt; ac non ſpecie, ſed ordine placent: Sic in rerum vniuerſitate mala bonis permixta, à Deóque ordinata, ipſius mundi pulchritudinem, ſummámque Dei Sapientiam, & Prouidentiam commendant. *Neque enim Deus omnipotens, cum ſummè bonus ſit, vllo modo ſineret mali aliquid eſſe in operibus ſuis, niſi vſque adeò eſſet omnipotens, & bonus, vt benè faceret, & de malo*; (inquit *S. Auguſtinus*, Enchiridij Cap. 11.) Non ideò igitur, quia videntur perverſæ res humanæ, videatur nobis non eſſe gubernationem rerum humanarum. Omnes enim homines in locis ſuis ordinantur: Sed vnicuique videtur quia ordinem non habent. Tu tantùm vide quid velis eſſe: Nam quomodo volueris eſſe, nouit Artifex vbi te ponat. Pictorem attende. Ponuntur ante illum varij colores, & nouit vbi ponat quemque colorem. Certè peccator niger color eſſe voluit: Ideò neſcit ordo Artificis, vbi eum ponat? Quanta ordinat de nigro colore, quanta ornamenta facit pictor? Tu vide quid velis eſſe: Non cures vbi te ordinet, qui non nouit errare, ſcit vbi te ponat. Sic enim per leges iſtas mundi videmus hoc fieri. Effractor eſſe voluit neſcio quis: Nouit lex iudicis

S. Auguſt. in Enchir. c. 17.

S. Auguſt. ſerm. 175. alias de verbis Apoſtoli & ſerm. 174. alias 8. de verbis Apoſtoli.

S. Leo ſerm. 1. de Pentec.

Lucæ 20.

S. Auguſt. lib. de Geneſ. ad litt. imperf. c. 5

vbi

„ vbi illum ponat, ordinat illum optimè. Ille quidem
Id eſt, ad metalla damnatus, vel ad fodienda marmora. „ malè vixit, ſed non malè ordinauit lex. Ex effracto-
„ re erit metallicus: De opere metallici quanta opera
„ conſtruuntur? Illius pœna damnati, ornamenta
„ ſunt ciuitatis. Sic ergo Deus nouit vbi te ponat.
„ Noli putare quia turbas conſilium Dei, ſi peruerſus
„ eſſe volueris. Qui creare te nouerat, ordinare te non
„ nouit? Bonum eſt tibi vt illuc coneris, vt bono lo-
„ co ponaris. Quid dictum eſt de Iuda ab Apoſtolo?
Act. 1. „ *Abijt in locum ſuum*. Operante vtique diuinâ Pro-
„ uidentiâ, quia per malam voluntatem malus eſſe
„ voluit, non autem Deus malum ordinando fecit.
Sed quia ipſe malus peccator eſſe voluit, fecit quod voluit, ſed paſſus eſt quod noluit. In eo quod fecit quod voluit, peccatum eius deprehenditur: In eo quod paſſus eſt quod noluit, ordo Dei laudatur. Ita *S. Auguſtinus* Sermone 125. aliàs 15. ex editis à *P. Sirmondo*.

Diuinæ Prouidentiæ non repugnant Proſperitates impiorum, & aduerſæ res iuſtorum.

IV. Nec etiam pugnat cum diuina Prouidentia, quòd & bonis malè, & malis benè ſæpiùs eueniat: Quâ te perculſus Dauid ait: *Mei autem pene moti ſunt pedes,* Pſal. 72. *pene effuſi ſunt greſſus mei. Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns*, &c. Nam rationes ſuas habeat diuina Prouidentia grauiſſimas quidem, æquiſſimas, ac penitus adorandas, ob quas viros bonos ac ſanctos plerumque rebus aduerſis iactari patitur: Vel vt eorum varijs exercita caſibus, ac probata virtus, illuſtrior exiſtat; vt in Iob, Tobia, aliiſque contingit; vel vt ingens aliquod commodum inde oriatur: Quemadmodum nefarium Iudæorum facinus ideò permiſit, vt ex eo Chriſti mors, & totius humani generis ſalus ac vita ſequeretur: Vel vt priuatim illis ipſis, qui aduerſa tolerant, ſalutaris ſit perpeſſio. Sic enim Apoſtolus, ne tot bonorum ſucceſſibus inſoleſceret, à ſtimulo carnis, Angelo Satanæ vexatus eſt. Denique varijs calamitatibus boni iactantur, vt peccatorum maculas quotidianas eluant, vt à mundi, qui adeò amarus eſt, præſentiſque vitæ amore abſtracti, Deo magis adhæreant, & ad æternam patriam feruentiùs ſuſpirent; vt momentaneum hoc & leue tribulationis æternum gloriæ pondus in eis operetur. Improborum autem pœna eſt, quæ felicitas exiſtimatur. Proſperis rebus ſuperbiunt magis, Deique obliti, in peccatis obdureſcunt, propter quæ ſupplicijs æter-
Iob. 21. nis deſtinantur. *Ducunt in bonis dies ſuos, & in punc-*
Ierem. 12. *cto ad inferna deſcendunt .... Quia in diem perditionis ſeruatur malus, & ad diem furoris adducetur*. Congre-
Pſal. 32. *gat eos Deus quaſi gregem ad victimam, & ſanctificat eos*
Pſal. 33. *in die occiſionis*. Tandem, *Oculi Domini ſuper timentes*
Pſal. 36. *eum, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame ... Oculi Domini ſuper iuſtos, & aures eius in preces eorum: Vultus autem Domini ſuper facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum..... Quoniam Dominus amat iudicium, & non derelinquet Sanctos ſuos: In æternum conſeruabuntur: Iniuſti punientur, & ſemen impiorum peribit. Iuſti autem hæreditabunt terram, & inhabitabunt in ſæculum ſæculi ſuper eam... Conſiderat peccator iuſtum, & quærit mortificare eum. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius: Nec damnabit eum cùm iudicabitur illi. Exſpecta Dominum, & cuſtodi vias eius: Et exaltabit te, vt hæreditate capias terram: Cùm perierint, peccatores videbis. Vidi impium ſuperexaltatum, & eleuatum ſicut cedros Libani. Et tranſiui, & ecce non erat; & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius .... Salus autem Iuſtorum à Domino: Et Protector eorum in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos: Et eruet eos à peccatoribus, & ſaluabit eos, quia ſperauerunt in eo.*

Argumentum iſtud præclarè tractat *S. Auguſtinus* Libro 1. *De Ciuitate Dei*, Cap. 8. *Placuit*, inquit, *diuinæ Prouidentiæ præparare in poſterum bona Iuſtis, quibus non fruentur iniuſti, & mala impijs, quibus non excruciabuntur boni. Iſta verò temporalia bona & mala vtriſque voluit eſſe communia: vt nec bona cupidiùs appetantur, quæ mali quoque habere cernuntur; nec mala turpiter euitentur, quibus & boni plerumque afficiuntur. Intereſt autem plurimùm qualis ſit vſus, vel earum rerum quæ proſpera, vel earum quæ dicuntur aduerſa. Nam bonus temporalibus nec bonis extollitur, nec malis frangitur: Malus autem ideò huiuſce modi infelicitate punitur, quia felicitate corrumpitur. Oſtendit tamen Deus ſæpe etiam in his tribuendis euidentiùs operationem ſuam. Nam ſi nunc omne peccatum manifeſta plecteret pœna, nihil vltimo iudicio ſeruari putaretur: Rurſus ſi nullum peccatum puniret apertè Diuinitas, nulla eſſe Prouidentia diuina crederetur. Similiter in rebus ſecundis, ſi non eas Deus quibuſdam petentibus euidentiſſima largitate cederet, non ad eum iſta pertinere diceremus: Itemque ſi omnibus eas petentibus daret, nonniſi propter talia præmia ſeruiendum illi eſſe arbitraremur; nec pios nos faceret talis ſeruitus, ſed potiùs cupidos & auaros. Hæc cùm ita ſint, quicumque boni & mali pariter afflicti ſunt, non ideò ipſi diſtincti non ſunt, quia diſtinctum non eſt quod vtrique perpeſſi ſunt. Manet enim diſſimilitudo paſſorum etiam in ſimilitudine paſſionum, & licet ſub eodem tormento, non eſt idem virtus & vitium. Nam ſicut ſub vno igne aurum rutilat, palea fumat; & ſub eadem tribula ſtipulæ comminuuntur, frumenta purgantur; nec ideò cum oleo amurca confunditur, quia eodem preli pondere exprimuntur: Ita vna eademque vis irruens bonos probat, purificat, eliquat; malos damnat, vaſtat, exterminat. Vnde in eadem afflictione mali Deum deteſtantur atque blaſphemant; boni autem precantur & laudant. Tantùm intereſt, non qualia, ſed qualis quiſque patiatur. Nam pari motu exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & ſuauiter fragrat vnguentum.*

Et Cap. 9 Bonos cum malis pariter flagellari ait, vt id ipſis valeat ad profectum. Primò, quia ipſa peccata conſiderantes, quibus indignatus Deus publicas calamitates immittit, quamuis longè abſint à facinoroſis, flagitioſis atque impijs, tamen non vſque adeò ſe à delictis deputant alienos, vt nec temporalia pro eis mala perpeti ſe iudicent dignos. Secundò, quia malos docere, admonere, aliquando etiam obiurgare, & corripere negligunt, vel cùm eos timent offendere; vel cùm inimicitias deuitant, ne impediant & noceant in iſtis temporalibus rebus, ſiue quas adipiſci adhuc appetit cupiditas, ſiue quas amittere formidat infirmitas. *Iure igitur iſtam vitam, quando diuinitus affliguntur, cum eis amarant ſentiunt, cuius amando dulcedinem peccantibus eis amari eſſe noluerunt*. Tertiò habent aliam cauſſam boni, quare temporalibus affligantur malis; qualem habuit Iob: *Vt ſibi ipſo humanus animus ſit probatus & cognitus, quanta virtute pietatis gratis Deum diligat.*

Legatur eiuſdem Sancti Doctoris Enarratio in Pſalmum 36. Sermone 3. Item Enarratio in Pſalmum 136. ad illum verſum: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion*. Legatur & *S. Ambroſius* Libro 1. *De Officijs*, Cap. 12. 15. & 16. Item *S. Gregorius* Libro 18. *Moralium*, Cap. 13. & Libro 21. Cap. 4. Ex quibus locis multa ad morum informationem colligi poſſunt, vt doceantur Chriſtiani, quo animo in rebus proſperis & aduerſis eſſe debeant.

Ne igitur aduersùs diuinam prouidentiam obmur-
mures, *Sicut quidam murmurauerunt, & perierunt ab* 1. Cor. 10.
Exterminatore. Ne innitaris *Super baculum arundineum* Iſai. 36.
confractum, cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manum Ierem. 17. Pſal. 54.
eius, & perforabit eam. Nam *Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius*. Quamobrem *Iacta in Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet; Non dabit in æternum fluctuationem iuſto*. Ad Chriſti mandatum Matth. 6.
attende: *Nolite ſollicitè eſſe, dicentes. Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? Hæc enim omnia gentes inquirunt ... Quærite ergo primùm Regnum Dei, & Iuſtitiam eius: Et hæc omnia adijcientur vobis*. Summâ in Patris noſtri cœleſtis prouidentiam animatus fiduciâ, omnes vitæ tuæ euentus; téque ipſum illius diſpoſitioni committas, dicens: *Ego autem in te* Pſal. 30.
ſperaui Domine: Dixi, Deus meus es tu: In manibus tuis ſortes meæ. Tutiùs illi quàm humanis conſilijs, induſtriæ, fauori, negotiorum tuorum exitum committes: Quamquam humana media in negotijs humanis non ſint negligenda. *Omnem ſollicitudinem veſtram* 1. Petri 5.
proijcientes in eum, (Inquit Apoſtolorum Princeps,)
Quoniam ipſi cura eſt de vobis. Calamitates & aduerſita- 1. Petri 2.
tes à Deo immiſſas perſecutiones, atque vexationes per
homi-

hominibus illatas, diuinæ Prouidentiæ fauores exiſtimate: [1. Petr. 4.] *Hæc eſt enim gratia, ſi propter Dei conſcientiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens iniuſtè. Quæ enim eſt gloria, ſi peccantes & colaphizati ſuffertis? Sed ſi benefacientes patienter ſuſtinetis; hæc eſt gratia apud Deum. In hoc enim vocati eſtis: Quia & Chriſtus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius... Nolite peregrinari in feruore, qui ad tentationem vobis fit, quaſi noui aliquid vobis contingat: Sed communicantes Chriſti paſſionibus gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine Chriſti, beati eritis: Quoniam quod eſt honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui eſt eius Spiritus ſuper vos requieſcit. Nemo autem veſtrûm patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat: Glorificet autem Deum in iſto nomine... Itaque & hi, qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei fideli Creatori commendent animas ſuas in benefactis.* Profiteamur denique nos à diuinâ Prouidentia pendere totos in omnibus euentibus vulgari etiam loquendi modo: Chriſtianus ille ſit; fati, fortunæque profanum nomen longè ſit ab ore noſtro. *Iacobi* [Iacob. 4.] Apoſtoli ſalubre monitum ſectemur: *Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut craſtino ibimus in illam ciuitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus: Qui ignoratis, quid erit in craſtino. Quæ eſt enim vita veſtra? Vapor eſt ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo vt dicatis, Si Dominus voluerit, &, Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.*

§. XVII.

Peculiari quadam ac præcipuâ Prouidentiâ Deus Electos ſuos regit,
Quid de Prædeſtinatione ſentiendum?

I. CVm Prædeſtinatio ſit *Præſcientia & præparatio Beneficiorum Dei, quibus certiſſimè liberantur, quicumque liberantur*, vt *S. Auguſtinus* definit Libro *De Dono Perſeuerantiæ*, Cap. 14. Seriem illam beneficiorum, in quibus & vita æterna ſine gloria vt omnium præſtantiſſimam, cæterorúmque finis continetur, certiſſimè confert Deus, ijs, [Rom. 8. Act. 13.] *Qui ſecundùm propoſitum vocati ſunt Sancti*, & *Præordinati ſunt ad vitam æternam*, prout ordinauit antè mundi conſtitutionem, & ex omni æternitate. [Rom. 8.] Nam *Quos præſciuit, & prædeſtinauit conformes fieri imagini Filij ſui, vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos autem prædeſtinauit, hos & vocauit: Et quos vocauit, hos & iuſtificauit: Quos autem iuſtificauit, illos & glorificauit.* His omnia cooperantur in bonum, ordinante ac regente Deo. Illis ſolà Dei miſerentis voluntate, non ſolùm gratia, ſed vita æterna præparata eſt: Quod duorum geminorum Iacob & Eſaü exemplo ſuo typo propoſito declarat Apoſtolus: [Rom. 9.] *Cùm*, inquit, *nondum nati fuiſſent, aut aliquid boni egiſſent aut mali, vt ſecundùm electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante dictum eſt ei, Quia maior ſeruiet minori: Sicut ſcriptum eſt, Iacob dilexi, Eſaü autem odio habui. Quid ergo dicemus? Numquid iniquitas apud Deum? Abſit. Moyſi enim dicit; Miſerebor cuius miſereor: Et miſericordiam præſtabo cuius miſerebor. Igitur neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*, &c. Iacob ſcilicet, ac electos omnes, quorum velut typus à Spiritu-Sancto „ proponitur, *Dilexit per miſericordiam gratuitam:* Eſaü „ autem, & reprobum quemuis *odio habuit per iudicium* „ *debitum:* Quod cùm deberetur ambobus, in altero „ alter cognouit, non de ſuis diſtantibus meritis ſibi „ eſſe gloriandum, quòd in eadem cauſsà idem ſupplicium non incurrit; ſed de diuinæ gratiæ largitate: „ Solà enim gratià redemptos diſcernit à perditis, „ quos in vnam perditionis maſſam concreuerat ab origine ducta cauſſa communis; (inquit *S. Auguſtinus* in *Enchiridio*, Cap. 98. & 99.) Ex futuris verò operibus electos aſſerere, Semipelagianus error eſt, & Apoſtolo repugnat, qui, cùm dicere poſſet, Non ex præſentibus, ſed ex futuris operibus, id tamen non ait, ſed abſolutè: [S. August. lib. 2. ad Bonifacium, c. 7. Idē Epiſt. 386. aliàs 106.] *Non ex operibus, vt gratiam commendaret. Hæc electio eſt, quæ non inuenit eligendos, ſed facit.* De quà Apoſtolus ad Epheſios 1. ſcribit: *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui benedixit nos in omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus in Chriſto, ſicut elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti &* [S. August. lib. de Prædeſt. Sanct. c. 18.] *immaculati in conſpectu eius in charitate. Qui prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, ſecundùm propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ.* Non ergo quia futuri eramus Sancti, ſed vt eſſemus. *Ideò quippe tales eramus futuri, quia elegit ipſe, prædeſtinans vt tales per gratiam eius eſſemus.* Hæc electio eſt, de quà Chriſtus ait, Ioannis 15. *Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos vt eatis, & fructum afferatis, & fructus veſter maneat.* Elegit Fideles, ſed vt ſint, non quia iam erant. Hic Apoſtolus Iacobus ait: [Iacob. 2.] *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo diuites in fide & hæredes Regni, quod promiſit Deus diligentibus ſe?* Eligendo ergo " facit diuites in fide, ſicut hæredes Regni. Rectè " quippe in eis hoc eligere dicitur, quod vt in eis faciat, " eos elegit? (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Prædeſtinatione Sanctorum*, Cap. 17.)

Gratuitæ Prædeſtinationis exemplum illuſtre in Sancto Sanctorum Ieſu Chriſto habemus, [Rom. 1.] *Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis*, vt ait Apoſtolus. Atque ex eo probat *S. Auguſtinus* Sanctorum prædeſtinationem & electionem ſecundùm propoſitum, non in eorum merita, ſed in ſola Dei miſericordiam eſſe refundendam. [Lib. de Prædeſt. Sanct. c. 15.] *Eſt etiam præclariſſimum lumen Prædeſtinationis & Gratiæ, ipſe Saluator, ipſe Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus: Qui vt hoc eſſet, quibus tandem ſuis, vel operum, vel fidei præcedentibus meritis natura humana, quæ in illo eſt, comparauit? Reſpondeatur, quæſo: Ille homo vt à Verbo Patri coæterno in vnitatem Perſonæ aſſumptus, Filius Dei vnigenitus eſſet, vnde hoc meruit? Quod eius bonum qualecumque præceſſit? Quid egit ante, quid credidit, quid petiuit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret?* Et infra: *Sicut ergo prædeſtinatus eſt ille Vnus, vt caput noſtrum eſſet: Ita multi prædeſtinati ſumus, vt membra eius eſſemus. Humana hic merita conticeſcant, quæ perierunt per Adam: Et regnet quæ regnat Dei gratia per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, vnicum Dei Filium, vnum Dominum. Quiſquis in Capite noſtro præcedentia merita ſingularis illius generationis inuenerit, ipſe in nobis membris eius præcedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Neque enim retributa eſt Chriſto illa generatio, ſed tributa, vt alienus ab omni obligatione peccati, de Spiritu & Virgine naſceretur. Sic & nobis vt ex aqua & Spiritu renaſceremur, non retributum eſt pro aliquo merito, ſed gratis tributum: Et ſi nos ad lauacrum regenerationis fides duxit, non ideò putare debemus priores nos dediſſe aliquid, vt retribueretur nobis regeneratio ſalutaris. Ille quippe nos fecit credere in Chriſtum, qui nobis fecit, in quem credimus Chriſtum: Ille facit in nobis principium fidei & perfectionem in Ieſum, qui fecit hominem principem fidei, & perfectorem Ieſum.*

Æterna Electio ſine meritis; Salus ex meritis.

II. Verùm qui Sanctos elegit ab æterno ſine meritis, dat illis vnde coronentur ex meritis. Adultos enim abſq; bonis operibus non ſaluari, & hæc vitam æternã mereri, Dogma Fidei eſt. Quamobrem Chriſtus in ſupremo iudicio electos ſuos in Regni æterni poſſeſſionem mittens ait: [Matth. 25.] *Venite Benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum à conſtitutione Mundi. Eſuriui enim; & dediſtis mihi manducare*, &c. Et Apoſtolus gloriam æternam vocat coronam iuſtitiæ, meritis repoſitam: [2. Tim. 4.] *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. In reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex.* Id confirmatur ex comparationibus, quas inſtituit Apoſtolus vitæ æternæ cum brauio, & cum depoſito. Sicut enim in ſtadio currentibus, & in agone contendentibus corona corruptibilis datur vt curſûs victoriæque præmium: Ita currentibus in via mandatorum Dei, & contra ſalutis hoſtes dimicantibus, incorrupta corona tribuitur vt præmium victoriæ: Hoc tamen cum diſcrimine, quòd Agonothetes homo currendi, vincendíque vires, & curſum ipſumque atque victoriam currentibus & pugilibus non donat; vtrumque verò dat electis ſuis Agonothetes Deus: [Rom. 9. 1. Cor. 15.] Quia *Non volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei:* Et, *Dedit nobis victoriam per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum.* Hæc autem comparatio habetur 1. ad Corinthios 9. *Neſcitis*, inquit, *quòd ij qui in ſtadio currunt, omnes quidem*

cur-

currunt, ſed vnus accipit brauium? Sic currite vt comprebendatis. Omnis autem qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet: & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. Idem probat comparatio depoſiti, quod ex iuſtitia redditur ei, qui ipſum credidit fidei alterius. *Scio cui credidi* (inquit Apoſtolus 2. ad Timotheum 1.) *Et certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſeruare in illum diem.* Itaque bona opera, & paſſiones, quas pro Chriſti nomine ac gloria perferimus, apud Deum deponuntur, qui in nouiſſimo die pro his præmium æternum retribuet.

Ipſa tamen merita, & gratiæ quibus comparantur, ex gratuitâ Dei prædeſtinatione velut ex fonte deriuantur. Rom. 6. Vnde Apoſtolus ad Romanos ſcribens ait: *Stipendium peccati mors eſt; Gratia autem Dei vita æterna in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Cum dixiſſet, *Stipendium peccati mors,* cur non addidit, Stipendium iuſtitiæ vita æterna; ſiquidem meritò iuſtitiæ tanquàm ſtipendium redditur; vnde etiam merces plurimis Sanctarum Scripturarum locis appellatur? Reſpondet *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 194. aliàs 105. ad *Sixtum*, Apoſtolum eo loquendi modo vſum non eſſe, ſed vitam æternam Dei gratiam vocaſſe, vt elationem reprimeret. *Audito*, inquit, *quod Stipendium peccati ſit mors, quid te diſponis extollere, & contrariam morti vitam æternam tanquàm debitum ſtipendium flagitare? Cui debetur vita æterna, vera iuſtitia eſt. Si autem vera iuſtitia eſt, deſurſum eſt deſcendens à Patre luminum. Vt haberes eam, ſi tamen habes eam, profectò accepiſti. Quid enim habes quod non accepiſti? Quapropter, ô homo, ſi accepturus es vitam æternam, iuſtitiæ quidem ſtipendium eſt, ſed tibi gratia eſt, cui gratia eſt, & ipſa iuſtitia. Tibi enim tanquàm debita redderetur, ſi ex te tibi eſſet iuſtitia cui debetur. Nunc verò de plenitudine eius accepimus non ſolùm gratiam, quâ nunc iuſtè in laboribus vſque in finem viuimus, ſed etiam gratiam pro hac gratia, vt in requie poſtea ſine fine viuamus. Hoc nihil ſalubriùs fides credit, quia nihil veriùs intellectus inuenit.* Igitur *Cùm Deus coronat merita noſtra, nihil aliud coronat quàm munera ſua.* Et, vt ait Auctor Librorum *De Vocatione Gentium*, inter Opera *S. Proſperi*, Cap. 2. *Datur vnicuique ſine merito, vnde tendat ad meritum: Et datur ante vllum laborem, vnde quiſque mercedem accipiat ſecundùm laborem.* Quamobrem Pſal. 55. Propheta ait: *Pro nihilo, Domine, ſaluos facies illos;* id S. Auguſt. Enarr. in illum Pſal. eſt, *gratis datâ gratiâ tuâ,* (inquit S. Auguſtinus.) Quid enim *Ille Latro attulerat ad Crucem? De fauce in iudicium, de iudicio in lignum, de ligno in Paradiſum. Credit, propter quod locutus eſt. Sed, & ipſam fidem quis donauit, niſi qui* Epheſ. 2. *iuxta pependit?* Hinc etiam Apoſtolus ait: *Creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis quę pręparauit Deus vt in illis ambulemus:* Et ſignificet Deum bona opera in nobis operari nullis noſtris meritis præcedentibus, ſicut mundum produxit ex nihilo, id eſt, nullâ pręexiſtente materiâ. Quęrit *S. Auguſtinus* cur Apoſtolus præmiſerit, *Non ex operibus, vt ne quis glorietur.* Sed audi, inquit, & intellige, *Non ex operibus*, dictum, *tanquàm tuis ex teipſo tibi exiſtentibus, ſed tanquàm his in quibus te Deus finxit, id eſt, formauit, & creauit; non eâ creatione quâ homines facti ſumus, ſed eâ de quâ ille dicebat, qui vtique iam homo erat.*

Pſal. 50. „ Cor mundum crea in me Deus: *Et de quâ dicit Apoſtolus*, Si qua igitur in Chriſto noua creatura, vetera „ tranſierunt; ecce facta ſunt omnia noua, omnia au-
2. Cor. 5. „ tem ex Deo. *Fingimur ergo, id eſt formamur, & creamur in operibus bonis, quæ non præparauimus nos, ſed pręparauit Deus, vt in illis ambulemus. Itaque ſi vita bona noſtra nihil aliud eſt, quam Dei gratia, ſine dubio, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur. Dei gratia eſt: Et ipſa enim gratis datur, quia gratis data eſt illa cui datur. Sed illa cui datur, tantummodo gratia eſt: Hæc autem quę illi datur, quoniam præmium eius eſt, gratia eſt pro gratia, tanquàm merces pro iuſtitiâ; vt verum ſit, quoniam verum eſt, quia reddet vnicuique Deus ſecundùm opera eius.* Hinc Apoc. 22. *Ioannis* 1. de Chriſto domino dicitur: *Ex plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.* Hæc *S. Auguſtinus* Libro *de Gratia, & Libero Arbitrio*, cap. 8. Qui
S. Auguſt. lib. de corrept. & grat. c. 7. „ ergo ſecundùm propoſitum vocati ſunt, electi ſunt per „ electionem gratiæ, non præcedentium meritorum ſuorum; quia gratiâ illis eſt omne meritum.

Deus qui fecit quæ futura ſunt, manſiones in domo Patris ſui electis ſuis præparauit, & pręparat; nec aliàs, ſed quas præparauit, has præparat. *Quas præparauit prædeſtinando, præparat operando. Iam ergo ſunt in prædeſtinatione.* Vnde Chriſtus ait: *Si quo minùs, dixiſſem vobis quia vado parare vobis locum:* Id eſt, *prædeſtinabo.* Io. 14. Iam enim ibi ſunt manſiones illæ, & non eſt opus aliquam ſic præparare. Sed quia *Nondum ſunt in operatione*, ſubdit: *Et ſi abiero, & præparauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipſum.* Parat autem quomodo manſiones, manſionibus parando manſores. Hęc autem præparatio fit per merita: Sed merita ſine meriti prorſus vllius intuitu data ſunt, & prædeſtinata, cum gratiæ miſericordiæque diuinæ dona ſint. Atque ita per merita Deus nos præparat ad gloriam; ſed nullâ meritorum habitâ ratione nos prædeſtinauit ad gratiam; non tantùm ad temporalem, quâ eſſemus Sancti, ſed æternam, quâ eſſemus Beati. *Gratia* enim *Dei vita æterna:* Quam Deus rependens meritis, dat *Gratiam pro gratia.* Hinc *S. Auguſtinus* Tractatu 68. *In Ioannem*, mox prolata Chriſti Domini verba explicare pergens, ait: *Sed quid eſt quod vt præpararet abijt, cum profectò nos ipſos præpararet, quod non faciet ſi reliquerit? Agnoſco Domine, vt poſſum: Nimirum illud ſignificas, quia vt parentur iſtæ manſiones, viuere debet Iuſtus ex fide. Qui enim à Domino peregrinatur, opus habet ex fide viuere; quia per hanc ad ſpeciem contemplandam paratur.* Beati enim mun- “ Matth. 5. Act. 15. do corde, quoniam ipſi Deum videbunt. *Et fide mun-* “ *data corda eorum. Fides autem, quâ eorum, qui Deum* “ *viſuri ſunt, corda mundantur, quod non videt credit: Nam ſi vides, non fides. Credenti colligitur meritum, videnti redde tur præmium. Eat ergo Dominus, & paret locum, eat ne videatur, lateat vt credatur. Tunc enim locus paratur, ſi ex fide viuatur. Creditus deſideretur, vt deſideratus habeatur: Deſiderium dilectionis, præparatio eſt manſionis. Ita Domine, para quod paras: Nos enim tibi paras, & te nobis paras; quoniam locum paras, & tibi in nobis, & in te nobis. Tu autem dixiſti*, Manete in me, & ego in vo- “ bis; *Quantum quiſque fuerit particeps tui, alius minùs,* Io. 15. *alius ampliùs hæc erit diuerſitas præmiorum pro diuerſitate meritorum: Hæc erit multitudo manſionum, pro diſparitate manſorum; ſed tamen omnium in æternitate viuerum, & ſine fine Beatorum. Quid eſt quòd vadis? Quid eſt quòd venis? Si benè te intelligo, nec vnde vadis, nec vnde venis recedis: Vadis latendo, venis apparendo. Sed niſi maneas regendo, vt proficiamus benè viuendo; quomodo parabitur locus, vbi poſſimus manere perfruendo?*

Quamuis certa Prædeſtinatio ſit, ſua tamen cuique ſalus cùm metu, & ſollicitudine procuranda eſt.

3 *Cognouit* porrò *Dominus qui ſunt eius*, ſcit quos elegerit, & ex illis quos dedit illi Pater, non perdit quemquam, nec oues eius quiſquam de manu eius rapiet; vt ipſe ait Ioannis X. *Oues meæ vocem meam audiunt: Et ego cognoſco eas, & ſequuntur me: Et ego vitam æternam do eis. Et non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Et nemo poteſt rapere de manu Patris mei.* Quicumque enim ab originali damnatio- “ ne ſeu perditionis maſſâ, quæ facta eſt per primum “ Adam, iſtâ diuinæ gratiæ largitati diſcreti ſunt, non “ eſt dubium quòd & procuratur eis audiendum Euan- “ gelium; & cùm audiunt, credunt; & in fide quæ “ per dilectionem operatur, vſque in finem perſeue- “ rant; & ſi quando exorbitant, correpti emendan- “ tur, & quidam eorum, etſi ab hominibus non “ corripiantur, in viam quam reliquerant, redeunt; “ & nonnulli acceptâ gratiâ, in qualibet ætate, pe- “ riculis huius vitæ mortis celeritate ſubtrahuntur. “ Hæc enim omnia operatur in eis, qui vaſa miſeri- “ cordiæ operatus eſt eos, qui & elegit eos in Filio “ ſuo, ante conſtitutionem mundi per electionem “ Gratiæ. Talibus Deus diligentibus eum omnia coo- “ peratur in bonum; vſque adeò prorſus omnia, vt “ etiam ſi qui eorum deuiant, & exorbitant, etiam “ hoc ipſum eis faciat proficere in bonum, quia hu- “ miliores redeunt atque doctiores. *Horum ſi quiſquam* “ *perit, fallitur Deus: Sed nemo eorum perit, quia non fallitur Deus. Horum ſi quiſquam perit, vitio humano vincitur Deus: Sed nemo eorum perit, quia nulla re vincitur Deus.* (inquit *S. Auguſtinus* Lib. *De Correptione, & Gratiâ*, Cap. 7. & 9.)

Sed quamuis eorum, qui prædeſtinati ſunt in Regnum Dei, ita certus ſit numerus, vt nec addatur eis quiſquam, nec minuatur ex eis: Rectè tamen &

ipſis

[Philipp. 2. Apoc. 3.] ipſis prædeſtinatis dicitur, *Cum metu, & tremore veſtram ſalutem operamini* : & *Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam* ; quaſi eos perſeueraturos habeatur incertum : Nec aliter hæc audire debent, quibus expedit non altum ſapere, ſed timere. Quis enim ex multitudine Fidelium, quamdiu in hac mortalitate viuitur, in numero prædeſtinatorum ſe eſſe præſumat? Iſtud ergo ſecretum eſſe vult Deus, *Ne fortè quis extollatur, ſed omnes etiam, qui benè currunt, timeant, dum occultum eſt, qui perueniant. Præſumptio* enim *in iſto tentationum loco non expedit, vbi tanta eſt infirmitas, vt ſuperbiam poſſit generare ſecuritas* ; (vt loquitur *S. Auguſtinus*) Rectè etiam dicitur omnibus, [2. Petri 1.] *Satagite, vt per bona opera certam veſtram vocationem & electionem faciatis* : Certam (inquam) non Deo, qui electos ſuos vſque in finem perſeueraturos certiſſimè nouit, quia ipſis perſeuerantiam dare ab æterno decreuit; ſed vobis certam; non quidem *abſoluta & infallibili certitudine*, ſed morali, quæ maximam fiduciam, & firmiſſimam ſpem cùm timore, & tremore coniungit. Moralis autem iſta certitudo ex ſignis quibuſdam habetur, non quidem omninò certis, ſed probabilibus Prædeſtinationis, qualia ſunt 1. Auditio religioſa verbi Dei, eo animo vt obſeruetur, & executioni mandetur; [Ioan. 8.] *Qui enim ex Deo eſt, verba Dei audit* : 2. Miſericordia ſiue in pauperibus ſubleuandis, ſiue in dimittendis iniurijs : *Beati enim miſericordes,* [Math. 5.] *quoniam ipſi miſericordiam conſequentur* 3. Patientia in aduerſis, & perſecutio propter iuſtitiam. [Luc. 16.] Vnde malo Diuiti dicitur : *Fili, recordare quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala : Nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris*. Et *Beati* prædicantur, *Qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*. Et *Momentaneum hoc, & leue tribulationis noſtræ æternum gloriæ pondus in nobis operatur* [2. Cor. 4.] 4. Bonæ vitæ decurſus *S. Auguſtinus* ſic populo prædicandam ait Prædeſtinationem: *Sic currite vt comprehendatis, atque in ipſo curſu veſtro, ita vos eſſe præcognitos noueritis, vt legitimè curreretis*. [1. Cor. 9. Philipp. 2. Pſal. 36.] Si autem adhuc in peccatorum damnabilium delectatione te-moramini, apprehendite ſaluberrimam diſciplinam, [S. Auguſt. lib. de dono perſ. c. 22.] quod tamen cùm feceritis, nolite extolli quaſi de operibus veſtris, aut gloriari quaſi hoc non acceperitis; Deus eſt enim, qui operatur in vobis, & velle & perficere pro bona voluntate, & à Domino greſſus veſtri diriguntur, vt viam eius velitis : *De ipſo autem curſu veſtro bono rectóque condiſcite vos ad Prædeſtinationem diuinæ gratiæ pertinere*. Vos itaque etiam ipſam obediendi perſeuerantiam à Patre luminum, à quo deſcendit omne datum optimum, & omne donum perfectum, ſperare debetis, & quotidianis orationibus poſcere, atque hoc faciendo confidere, Non vos eſſe à Prædeſtinatione Populi eius alienos, quia etiam hoc vt faciatis, ipſe largitur. Abſit autem à vobis, ideò deſperare de vobis, quoniam ſpem veſtram in ipſo habere iubemini, non in vobis. [Ierem. 17.] *Maledictus* enim *omnis qui ſpem habet in homine*, & *Bonum eſt confidere in Domino, quam confidere in homine* ; quia [Pſal. 117. Pſal. 2.] *Beati omnes qui confidunt in eum*. Hanc ſpem tenentes, *Seruite Domino in timore, & exultate ei cùm tremore* : Quoniam de vita æterna, quam filijs promiſſionis promiſit non mendax Deus ante tempora æterna, nemo poteſt eſſe ſecurus, niſi conſummata fuerit iſta vita, quæ *Tentatio eſt ſuper terram* : Sed faciet nos perſeuerare in ſe vſque in eius vitæ finem, cui quotidie dicimus [Matth. 6. Rom. 4.] *Ne nos inducas in tentationem*. Credamus cùm Abraham, quia *Quæ promiſit Deus potens eſt & facere*. Mirum quod homines infirmitati ſuæ ſe committere malint, quam firmitati promiſſionis Dei. Sed incerta eſt mihi (inquis) de me ipſo voluntas Dei. Quid ergo? Tuáne tibi voluntas de te ipſo certa eſt, nec [1. Cor. 10.] time, *Qui videtur ſtare, videat ne cadat*? Cùm igitur vtraque incerta ſit, *Cur non, homo firmiori, quam infirmiori fidem ſuam, ſpem, charitatémque committit*? (inquit *S. Auguſtinus* Lib. *De Prædeſtinatione Sanctorum*, Cap. 11.)

[Matth. 7.] Quoniam verò *multi ſunt vocati, pauci electi*, ſine intermiſſione oremus, vigilemus, bonum operemur non deficientes. Deo feruenter, humiliter, perſeueranter ſupplicemus cùm Eccleſia, *vt nos ab æterna damnatione eripi, & in electorum ſuorum iubeat grege numerari*. Vigilemus, ne intremus in tentationem. In eum ſpem noſtram conijciamus, qui *Maxima, & pretioſa nobis promiſſa donauit* : [2. Petri 1.] *Vt per hæc efficiamur diuinæ conſortes naturæ : Fugientes eius, quæ in mundo eſt, concupiſcentiæ corruptionem. Curam omnem ſubinferentes, miniſtremus in fide virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia abſtinentiam, in abſtinentia patientiam, in patientia pietatem, in pietate amorem fraternitatis, in amore autem fraternitatis charitatem*. "Quamuis ergo quòd ſtatuit Deus, nullâ poſſit ratione non fieri, ſtudia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propoſitum liberi arbitrij deuotio relaxatur; *Cùm implendæ voluntatis Dei ita ſit præordinatus effectus, vt per laborem operum, per inſtantiam ſupplicationum, per exercitia virtutum, fiant incrementa meritorum; & qui bona geſſerint, non ſolùm ſecundùm propoſitum Dei, ſed etiam ſecundùm ſua merita coronentur. Ob hoc enim in remotiſſimo ab humana cognitione ſecreto præfinitio huius electionis abſcondita eſt. Et de nullo ante ipſius finem pronunciari poteſt, quod in electorum gloria ſit futurus, vt perſeuerantem humilitatem vtilis metus ſeruet; & qui ſtat, videat ne cadat*; (inquit Auctor Librorum *De Vocatione omnium Gentium*, Libro 2. Cap 26.)

[S. Auguſt. lib. de dono perſeu. c. 19.] *Contra iſtam Prædeſtinationem, quam ſecundùm Scripturas Sanctas defendimus*, nemo *niſi errando diſputare poteſt*. Fruſtra ergo quis obijceret : Aut è numero ſum electorum, aut non ſum. Si ex illo ſum numero; fieri non poteſt, vt à ſalute excidam : Decretum enim illud Dei efficax, & immutabile deficere non poteſt. Si non ſum, nullo meo conatu ſalutem adipiſci potero. Quicquid agam igitur, ad ſalutem perueniam, ſi à Deo ſim electus; in damnationem verò præceps ruam, ſi ſim reprobus.

Fruſtra (inquam) hæc obijciuntur. Prædeſtinationis enim executio noſtræ, pendet ex meritis, & pietatis officijs, per quæ, & propter quæ Deus ſempiternæ felicitatis præmia ſe nobis collaturum ab æterno decreuit; quamuis ratio primaria quâ impulſus eſt ad eam nobis deſtinandam felicitatem, & gloriam non ſint merita noſtra, ſed vna illius miſericordia, & bonitas. Bona autem illa opera, quæ in diuina Prædeſtinatione, vt media ad illius conſummationem à Deo præordinata, vtque gratiæ eius munera nobis ad hunc finem data inuoluuntur, electorum liberrimâ cooperatione ponenda ſunt; ipſa etiam perſeuerantia. Vndè ſicut falsò, & ineptè diceret agricola; Quicquid agam, nihilominus terra fructum dabit, meſſémque afferet vberrimam, ſi Deus ita decreuerit; vel non afferet, ſi futuram ſterilitatem prænouerit atque decreuerit Deus; quia voluntas eius deficere, aut præſcientia falli non poteſt : Quid igitur neceſſe eſt vt laborem, vt terram excolam, vt ſeminem? Et ſtultè diceret Architectus. Domus hæc ſtabit, ſi Deus ita decreuerit, ſin verò, certiſſimè corruet : Quid ergo refert. ſuper quod fundamentum ædificem, vtrum in arena, an ſuper firmam petram? An ſelectis, & affabrè dolatis lignis, ſectiſque ac politis lapidibus, vel ex fœno, & ſtipulis extruam? Ita inepta eſt vulgaris illa humani ſenſus, & animalis hominis, non percipientis ea quæ Dei ſunt, obiectio : Falſumque eſt nos ad æternam felicitatem peruenturos quidquid agamus, ſi ex electorum numero ſimus; aut ab ea defecturos, ſi ex reproborum numero. [1. Cor. 3.] *Dei agricultura eſtis; Dei ædificatio eſtis* (inquit Apoſtolus.) Deus ſeminat in cordibus noſtris verbum ſuum, gratiam ſuam, & per Spiritus-Sancti ſubminiſtrationem dat incrementum, vt fructum afferat : Sed nihilominus ſeminare nos debemus bona opera, vt tempore meſſis manipulos cùm exultatione feramus, in horreo cœleſtis Patris-familiâs recondendos. [Galat. 6.] *Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem : Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus. Tempore enim ſuo metemus non deficientes*. Meminerimus [Hebr. 6.] quòd *Terra ſæpè venientem ſuper ſe bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo. Proferens autem ſpinas ac tribulos, reproba eſt, & maledicto proxima : Cuius*

conſum-

conſummatio in combuſtionem. Ædificemus domnm ſpiritualem, non ſuper arenam, ſed ſuper firmam petram, ſuper fundamentum ſolidum & inconcuſſum, quod eſt
1 Cor. 3. Chriſtus Ieſus: Superædificemus *aurum*, *argentum*, *lapides pretioſos*, id eſt, opera bona, opera virtutum, ex charitate, & propter Deum. *Si cuius* enim *opus manſerit, mercedem accipiet.* Vitam ita ſanctè inſtituamus, vt cor noſtrum nos non reprehendat: Quia & bonæ conſcientiæ teſtimonium probabile quoddam prædeſtinationis ſignum eſt. *Si cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum: & quicquid petierimus, accipiemus ab eo: Quoniam mandata eius cuſtodi-*
1 Ioan. 3. *mus, & ea quæ ſunt placita coram eo facimus... Et qui ſeruat mandata eius, in illo manet, & ipſe in eo: & in hoc ſcimus quoniam manet in nobis de Spiritu quem dedit nobis.* Tunc enim *Ipſe Spiritus teſtimonium reddidit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei, Si autem filij, & hæredes: Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: Si tamen compatimur, vt & conglorificemur.*
Rom. 8. Operam demus ne excidamus ab hæreditate. Faciamus quod in nobis eſt, vt Dei mandata impleamus, cum eius gratiâ, quæ numquam nobis niſi culpâ noſtrâ deeſt, nunquam negatur, niſi *in pœnam præcedentis peccati:* Quoniam *Deus non deſerit, niſi deſeratur:* &, *Niſi fecerimus caſum,* Ipſe *à nobis non facit occaſum,* (vt loquitur *S. Auguſtinus.*)

In nullo gloriandum.

IV. Certum habeamus, *In nullo gloriandum eſſe, quando noſtrum nihil ſit:* (Quæ *S. Cypriani* Sententia eſt:) *Non eſſe in poteſtate noſtra cor noſtrum, & noſtras cogitationes:* (Quod *S. Ambroſij* dictum eſt, à S. Auguſtino laudatum:) Quia *Non ſumus ſufficientes cogitare aliquid ex nobis quaſi ex nobis, ſed omnis ſufficientia noſtra ex Deo eſt:* (Quod oraculum eſt Apoſtoli:)
S. Cypri. Lib. 3. ad Quirin. c. 4. S. Ambr. lib. de Fuga Sæculi c. 1. Rom. 11.
Falli non poſſe Dei præſcientiam, nec mutari prædeſtinationem, quia *Sine pœnitentia ſunt dona & vocatio Dei.* Deo tamen obediamus, qui *Voluntariè genuit nos verbo veritatis, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius.* Bonum operemur, in bonis operibus perſeueremus. Caſtitatem namque, charitatem, pietatem, perſeuerantiam vſque in finem, & omnem obedientiam quâ obeditur Deo, Dei dona eſſe, nemo Chriſtianus diffiteri poteſt; proindéque ab ipſo prædeſtinata: Præſciuit ſcilicet quæ fuerat ipſe facturus. In ſuâ autem præſcientiâ opera ſua futura diſponere, id omninò, nec aliud quidquam eſt prædeſtinare. *Sicut ergo ille quem caſtum futurum eſſe præſciuit* Deus, *quamuis id incertum habeat, non ideò non agit vt caſtus ſit: Ita ille quem caſtum futurum prædeſtinauit, quamuis id incertum habeat, non ideò non agit vt caſtus ſit, quoniam Dei dono ſe audit futurum eſſe quod erit; immò etiam gaudet eius charitas, nec inflatur, tamquam id non acceperit. Non ſolùm ergo prædicatione prædeſtinationis ab hoc opere non impeditur, verùm & ad hoc adiuuatur, vt cùm gloriatur, in Domino glorietur. Quod autem dixi de caſtitate, hoc de fide, hoc de pietate, hoc de charitate, de perſeuerantia, & ne pergam per ſingula, hoc de omni obedientia quâ obeditur Deo, veraciſſimè dici poteſt.* Ita *S. Auguſtinus* Libro *De Dono Perſeuerantiæ*, Cap. 17.
Ioan. 1.
Prædeſtinationis noſtræ exitum Sanctorum precibus, ac præcipuè Sanctiſſimæ Virginis Mariæ Dei Matris, erga quam ſincera pietas & deuotio, cum vitæ Chriſtianæ integritate coniuncta, Prædeſtinationis etiam ſignum eſt, commendemus. Quamuis enim obtineri nequaquam poſſint quæ prædeſtinata non fuerunt; tamen *Ea quæ ſancti viri orando efficiunt, ita prædeſtinata ſunt, vt precibus obtineantur. Nam ipſa quoque perennis Regni Prædeſtinatio ita eſt ab omnipotenti Deo diſpoſita, vt ad hoc electi pio labore perueniant; quatenus poſtulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante ſæcula diſpoſuit donare.* Verba ſunt *S. Gregorij Magni* Libro 1. *Dialogorum*, Cap. 8.

Fides, Gratia ſanctificans, & Charitas, pleriſque reprobis à Deo tribuuntur.

V. Certùm habeamus præterea, fidem & iuſtitiam, ſiue gratiam ſanctificantem & charitatem pleriſque reprobis à Deo tribui, de quibus *S. Ioannes* ait: *Ex nobis exierunt, ſed non erant ex nobis. Si enim fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum.* Id eſt, *Non erant* 1. Ioan. 2.
filij, etiam quando erant in profeſſione & nomine filiorum: Non quia iuſtitiam ſimulauerunt; ſed quia in ea non permanſerunt. Neque enim ait, Nam ſi fuiſſent ex nobis, veram, non fictam iuſtitiam tenuiſſent vtique nobiſcum, ſed, *Si fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum.* In bono illos volebat proculdubiò manere. Erant itaque in bono, ſed quia in eo non permanſerunt, id eſt, vſque in finem non perſeuerauerunt, Non erant, inquit, ex nobis, & quando erant nobiſcum; hoc eſt, non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: Quoniam qui verè filij ſunt, præſciti & prædeſtinati ſunt conformes Imagini Filij eius, & ſecundùm propoſitum vocati ſunt vt electi eſſent. *Non enim perit filius promiſſionis, ſed filius perditionis.* Fuerunt ergo iſti ex multitudine vocatorum, ex electorum autem paucitate non fuerunt. Iuſti ergo illi temporales, cùm piè viuunt, dicuntur filij Dei: Sed quoniam victuri ſunt impiè, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præſcientia Dei. Sunt enim filij Dei, qui nondum ſunt nobis, & ſunt iam Deo, de quibus ait Euangeliſta Ioannes, *Quia Ieſus* Ioann. 11.
moriturus erat pro gente, & non tantùm pro gente, ſed etiam vt filios Dei diſperſos congregaret in vnum: Quod vtique credendo futuri erant per Euangelij prædicationem, & tamen ante quàm eſſet factum, *Iam filij Dei erant in memoriali Patris ſui inconcuſſâ ſtabilitate conſcripti. Et ſunt rurſus quidam qui filij Dei propter ſuſceptam vel temporaliter gratiam dicuntur à nobis, nec ſunt tamen Deo.* Ita *S. Auguſtinus* Libro *De Correptione & Gratia*, Cap. 9. Qui vel vnus locus, ne multa alia teſtimonia congeram, demonſtrat, fidem & iuſtitiam pleriſque reprobis à Deo tribui. Quod fieri dogma contra *Caluini* hæreſim Sacra Synodus Tridentina definiuit, Seſſione 6. Canone 17.

Fides & iuſtitia poſſunt amitti.

Nec minùs certum eſt, fidem & iuſtitiam ſemel acceptam in hominum cordibus extingui poſſe, ac reuera extingui in ijs, qui à iuſtitia ſua conuerſi, faciunt iniquitatem, de quibus ſcriptum eſt: *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur:* Et, quòd *prolapſi ſunt* cùm ſemel eſſent illuminati, guſtaſſent etiam donum cœleſte, & participes facti eſſent Spiritus-Sancti: Qui denique non perſeuerant vſque in finem. Quod fidei Catholicæ dogma *S. Auguſtinus* Libro præſertim *De Dono Perſeuerantiæ* confirmat, Cap. 8. & 9. aſſerens tam eos qui non perſeuerant, quàm qui perſeuerant in iuſtitia, vocatos fuiſſe, vocantem ſecutos, ex impijs iuſtificatos, & per lauacrum regenerationis æquè renouatos. Idem confirmant *S. Proſper* in Reſponſione ad Obiectiones Vincentianas, Cap. 12. 13. 15 & in Reſponſione ad Capitula Gallorum, Cap. 2. 3. & 7. & *S. Bernardus* Sermone 54. in Cantica. Vnde Caluinianum dogma de inamiſſibili iuſtitia, velut hæreticum à Concilio Tridentino meritò damnatum eſt Seſſione 4. Canone 26.
Ezech. 18 & 33. Hebr. 6.

Nec verò Caluiniano dogmati patrocinium quæri poteſt ex illis verbis S. Ioannis, *Omnis qui natus ex Deo, peccatum non facit; quoniam ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, quoniam ex Deo natus eſt.* His enim verbis ſolùm ſignificatur, mortalium peccatorum perpetrationem cum ſtatu ac dignitate filiorum Dei cohærere non poſſe: Non autem quòd cum perſona filiorum Dei coniungi non poſſint, ſiue ab ijs qui filij Dei ſunt committi; ita tamen vt illa committendo à ſtatu filiorum Dei excidant. Hic loquendi modus ſimilis eſt illis Propoſitionibus, quæ vulgò in ore hominum verſantur: Honeſta & pudica fœmina ſermonibus ad ſtuprum allicientibus aures non accommodat: Fidelis ſubditus cum hoſtibus Regis ſui fœdus non init: Iudex integer muneribus aut gratiâ non corrumpitur: Princeps optimus ad inſontes opprimendos poteſtate non abutitur ſuâ. Hæ namque Propoſitiones enunciant atque indicant id quod huiuſmodi perſonis conuenit ſecundùm dotes quæ ipſis tribuuntur: Sed non inde ſequitur, mulierem pudicam labi non poſſe; ſubditum fidelem non poſſe deficere à fide
1. Ioan. 3.

&c of-

& officio erga Principem; Iudicem integerrimum non poſſe ab integritate dimoueri precibus potentiſſimis, commodis, aut minis; Principem optimum, qualis erat Dauid, non poſſe eo abripi cupiditatis æſtu, vt occidat inſontem. Sic itaque omnis qui ex Deo natus eſt, peccatum non facit, ſed nec facere poteſt, quamdiu diuinæ illius natiuitatis Spiritum ſequitur: Sed tamen, ſi officium negligat ſuum, & dæmonis tentationibus conſenſum præbeat, in mortale peccatum prolabi poterit, quo à ſtatu filiorum Dei excidat. Omnis igitur qui natus eſt ex Deo non peccat, quatenus ex Deo natus eſt: & non poteſt peccare, quatenus eſt filius Dei; ſed peccare poteſt quatenus filius eſt Adami. *Ergo duas natiuitates attendite. Duo ſunt homines, ſed vnus ipſorum homo homo, alter ipſorum homo Deus. Per hominem hominem, peccatores ſumus: Per hominem Deum iuſtificamur. Natiuitus illa deiecit ad mortem; iſta natiuitas erexit ad vitam: Natiuitas illa trahit ſecum peccatum; natiuitas iſta liberat à peccato. In hoc enim venit Chriſtus homo, vt ſolueret* „ *peccata hominum.* Omnis qui in ipſo manet, non pec- „ cat. *Inquantum in ipſo manet, in tantum non peccat.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Tractatu 4. in Epiſtolam *S. Ioannis*.

Nemo abſque ſingulari Dei reuelatione de ſua Prædeſtinatione certus eſſe poteſt.

6 Æquè certum eſt, neminem, citra ſingularem Dei reuelationem, de ſua Prædeſtinatione certum eſſe poſſe, vt Sacra Synodus Tridentina contra *Caluini* errorem definiuit Seſſione *6.* Canone *16.* quapropter timere debemus, quamdiu in hac vita ſumus, quæ tentatio eſt ſuper terram. *Cum metu igitur, & tremore veſtram ſalutem operamini* (inquit Apoſtolus) Timeant ſibi Iu-
S. Auguſt. Enarrat. in Pſal. 11. ſti: *Quid enim ſunt hodie, ſciunt: Quid cras futuri ſint, neſciunt* .·. *Qui iuſtus eſt, conuerſus poterit iniuſtus eſſe: Quomodo & iniuſtus auerſus poterit iniuſtus eſſe. Itaque nec de te præſumas; nec de illo deſperes.* Multi „ ſunt vocati, pauci verò electi. *Quia vocati ſumus,*
Matth. 19. S. Gregorius M. hom. 38. *nouimus: Si ſumus electi, neſcimus. Tantò ergo neceſſe eſt vt vnuſquiſque noſtrûm in humilitate ſe deprimat, quantò ſi ſit electus, ignorat.*

Perditio reproborum ex ipſis eſt, non ex Deo.

7 Certum eſt denique, perditionem reproborum ex ipſis eſſe, Deum ipſos in peccatum non impellere, ſed permittere tantùm vt cadant; damnationis pœnam illis non decernere niſi propter culpam, in quam liberâ ſuâ voluntate caſuri ſunt. *Numquid* (inquit) *voluntatis meæ eſt mors impij: & non vt conuertatur à vijs ſuis, & viuat?* .·. *Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus* .·. *Reuertimini, & viuite.* (Ezech. 18.) *Perditio tua, Iſraël; tantummodo in me auxilium tuum.* (Oſee 13.) *Sic non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, qui in cælis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis.* (Matth. 18) Et tamen in illa puerorum turba, quæ tunc oblata eſt Chriſto Domino; neminem niſi Prædeſtinatum fuiſſe, minùs veriſimile eſt. Deus
1. Timoth. *vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire;* (inquit Apoſtolus.) Idipſum SS. Patres confirmant.

S. Hieronymus, in cap. 63. Iſaiæ: *Voluit Deus ſaluare cupientes, & prouocauit ad ſalutem, vt voluntas haberet præmium; ſed illi credere noluerunt,* &c. *Nec ſtatim in culpa eſt, ſi plures credere noluerunt: Sed voluntas venientis hæc fuit, vt omnes crederent, & ſaluarentur.* Et in cap. 18. *Ezechielis* ad illa verba: *Numquid voluntatis meæ eſt mors impij, & non vt conuertatur à vijs ſuis?* ait: *Ergo Domini voluntatis eſt, omnes ſaluos fieri. Vbi autem Dei videtur ſeuera, & truculenta ſententia; non homines, ſed peccata condemnat.*

S. Paulinus, Epiſtola 2. *Omnem, quantum in ipſo eſt, hominem ſaluum fieri vult, qui fecit omnes.*

S. Ambroſius, Libro ſecundò *De Cain, & Abel*, Cap. 3. *Redemptor ideò omnibus opem ſanitatis detulit; vt quicumque perierit, mortis ſuæ cauſas ſibi adſcribat, qui curari noluit, cum remedium haberet, quo poſſet euadere: Chriſti autem manifeſta in omnes prædicetur miſericordia; eo quòd ij qui pereunt, ſuâ pereant negligentiâ: Qui autem ſaluantur, ſecundùm Chriſti Sententiam liberentur, qui omnes vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire.* Et in Enarratione Pſalmi 118. *Bonitas Dei in omnes eſt, ſeueritas in paucos. In eos quidem qui ceciderunt, ſeueritatem; in te autem bonitatem. Si enim non cecidiſſent, vterentur & ipſi bonitate Dei.*

S. Auguſtinus, Libro *De Spiritu, & Littera*, cap. 33. *Vult Deus omnes homines ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non ſic tamen vt eis adimat liberum arbitrium, quo vel benè, vel malè vtentes iuſtiſſimè iudicentur. Quod cùm fit, infideles contra voluntatem Dei faciunt, cum eius Euangelio non credunt: Nec ideò tamen eam vincunt, verum ſe ipſos fraudant magno, & ſummo bono, maliſque pœnalibus implicant, experturi in ſupplicijs poteſtatem eius, cuius in donis miſericordiam contempſerunt. Ita voluntas Dei ſemper inuicta eſt: Vinceretur autem ſi non inueniret quid de contemptoribus faceret, aut vllo modo poſſent euadere quod de talibus ille conſtituit. Qui enim dicit, verbi gratiâ, volo vt hi omnes ſerui mei operentur in vinea, & poſt laborem requieſcentes epulentur, ita vt quiſquis eorum hoc noluerit, in piſtrino ſemper molat: Videtur quidem quicumque contempſerit, contra voluntatem Domini ſui facere; ſed tunc eam vincet, ſi & piſtrinum contemnens effugerit: Quod nullo modo fieri poteſt ſub Dei poteſtate. Vnde ſcriptum eſt.* Semel locutus eſt Deus: Duo hæc audiui, „ Pſal. 61.
quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia, „
quia tu reddes vnicuique iuxta opera ſua. *Ille igitur* „
reus erit ad damnationem ſub poteſtate eius, qui contempſerit ad credendum miſericordiam eius. Quiſquis autem crediderit, eique ſe à peccatis omnibus abſoluendum, & ab omnibus vitijs ſanandum, & calore ac lumine eius accendendum illuminandúmque commiſerit, habebit ex eius gratiâ opera bona, ex quibus etiam ſecundùm corpus à mortis corruptione redimatur, coronetur, boniſque ſatietur, non temporalibus, ſed æternis, ſuprà quàm petimus, & intelligimus.

S. Auguſtino concinit *S. Proſper* in Reſponſione ad Obiectiones Vincentianas: *Sinceriſſimè* (inquit) *credendum atque profitendum eſt, Deum velle vt omnes homines ſalui fiant. Siquidem Apoſtolus, cuius iſta ſententia eſt, ſollicitiſſimè præcipit, quod in omnibus Eccleſijs piiſſimè cuſtoditur, vt Deo pro omnibus hominibus ſupplicetur: Ex quibus quòd multi pereunt, pereuntium eſt meritum; quòd multi ſaluantur, ſaluantis eſt donum. Vt enim reus damnetur, inculpabilis Dei iuſtitia eſt: Vt autem reus iuſtificetur, ineffabilis Dei gratia eſt.* Obiect. 2.

His adde egregium *S. Iſidori Peluſiotæ* locum Libro 2. Epiſtola 270. *Etenim modis omnibus ſaluari vult eos, qui in vitio volutantur, & ad eos allegat qui remedium adhibeant, non ignorans quidem fore vt illi morbo inhæreant: Sed vt omnem eis excuſationem eripiat. Nam etſi ab inſaniâ non reſipiſcant iſti; hoc tamen inde fructûs conſequitur, quod ſuas ipſe partes ſit executus.*

ARTICVLVS III.

Quo Symboli Apoſtolici Articulus alter explicatur.

ET IN IESVM CHRISTVM FILIVM EIVS VNICVM DOMINVM NOSTRVM.

§. I.

Quam neceſſaria ſit, & vtilis huius Articuli Fides.

QVanta ſit huius Articuli credendi neceſſitas, & quæ ex illius fide vtilitas in hominum genus deriuetur, illud Chriſti Domini oraculum declarat: *Hæc eſt autem vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum:* Idem oſtendit beatitudinis præconium, quod à Chriſto Saluatore Principi Apoſtolorum tributum eſt, cum ipſum *Filium Dei viui* confeſſus eſſet: *Beatus es Simon Bariona, quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt.* Idem confirmat teſtimonium illud S. Ioannis: *Quiſquis confeſſus fuerit, quoniam Ieſus eſt Filius Dei, Deus in eo manet, & ipſe in Deo* .·. *Omnis qui credit quoniam Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt* .·. *Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit* Io. 17. Matth. 16. 1. Ioan. 4. & 5.

quo-

quoniam Ieſus eſt Filius Dei? … Qui credit in Filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe. Qui non credit Filio, mendacem facit eum: Quia non credit in teſtimonium quod teſtificatus eſt Deus de Filio ſuo. Et hoc eſt teſtimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio eius eſt. Qui habet Filium, habet vitam: Qui non habet Filium, vitam non habet. Hoc fundamentum firmiſſimum eſt noſtræ ſalutis ac redemptionis. Hoc certum proprium Fidei Catholicæ
1. Cor. 3. fundamentum. Vt enim ait Apoſtolus, *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus.* Hoc fundamentum Fidei
1. Tim. 2. S. Aug. in Ench. c. 108. noſtræ: *Vnus Deus: Vnus & Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus.* Nam neque per ipſum liberaremur vnum Mediatorem Dei & hominum, hominem Ieſum Chriſtum, niſi eſſet & Deus. Sed cùm factus eſt Adam, homo ſcilicet rectus, Mediatore opus non erat. Cùm verò genus humanum peccata longè ſeparauerunt à Deo, per Mediatorem qui ſolus ſine peccato natus eſt, vixit, occiſus eſt, reconciliari nos oportebat Deo, vſque ad carnis reſurrectionem in vitam æternam: Vt humana ſuperbia per humilitatem Dei argueretur ac ſanaretur, & demonſtraretur homini quàm longè à Deo receſſerat, cùm per incarnatum Deum reuocaretur, & exemplum obedientiæ per hominem Deum contumaci homini præberetur; & Vnigenito ſuſcipiente formam ſerui, quæ nihil ante meruerat, fons gratiæ panderetur, & carnis etiam reſurrectio redemptis promiſſa in ipſo Redemptore præmonſtraretur; & per eamdem naturam, quam ſe decepiſſe lætabatur diabolus vinceretur; nec tamen homo gloriaretur, ne iterum ſuperbia naſceretur.

In cauſſa igitur *duorum hominum, quorum per vnum venundati ſumus ſub peccato, per alterum redimimur à peccatis; per vnum præcipitati ſumus in mortem, per alterum liberamur ad vitam; quorum ille nos in ſe perdidit faciendo voluntatem ſuam, non eius à quo factus eſt; Iſte nos in ſe ſaluos fecit, non faciendo voluntatem ſuam,*
Act. 4. Act. 17. *ſed eius à quo miſſus eſt: In horum* (inquam) *duorum hominum cauſſa propriè Fides Chriſtiana conſiſtit. Quoniam* Non eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri: Et in illo definiuit Deus fidem omnibus, ſuſcitans illum à mortuis. *Itaque ſine fide Incarnationis, & Mortis, & Reſurrectionis Chriſti, nec antiquos Iuſtos, vt iuſti eſſent, à peccatis potuiſſe mundari, & Dei gratiâ iuſtificari, Veritas Chriſtiana non dubitat: Siue in eis Iuſtis quos Sacra Scriptura commemorat, ſiue in eis Iuſtis, quos quidem illa non commemorat; ſed tamen fuiſſe credendi ſunt vel ante diluuium, vel inde vſque ad Legem datam, vel ipſius Legis tempore, non ſolùm in filijs Iſrael, ſicut fuerunt Prophetæ, ſed etiam extra eumdem populum, ſicut fuit Iob. Et ipſorum enim corda eadem mundabantur Mediatoris fide, & diffundebatur in eis charitas per Spiritum-Sanctum, qui vbi vult ſpirat, non merita ſequens, ſed etiam ipſa merita faciens,* (vt docet *S. Auguſtinus* Libro *De Peccato originali*, Cap. 24.) Iuſti illi veteres ſub Lege non erant, ſed ſub Gratiâ, eâdem quippe fide & ipſi mundabantur, quâ & nos. Vnde
2. Cor. 4. Apoſtolus dicit: *Habentes eumdem Spiritum fidei, ſecundùm quòd ſcriptum eſt, Credidi propter quod locutus ſum, & nos credimus, propter quod & loquimur.* Ex
Pſal. 18. Ipſa fide de ipſo dicebatur, *Et ipſe tamquam ſponſus procedens de thalamo ſuo, exultauit vt gigas ad currendam viam, à ſummo cælo egreſſio eius, & occurſus eius vſque ad ſummum eius, nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.*
Pſal. 44. Ex fide ipſa ipſi dicebatur: *Thronus tuus, Deus, in ſæculum ſæculi, virga directionis, virga regni tui: Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Ex
Iſai. 7. ipſa fide dicebatur: *Ecce Virgo concipiet*, & *pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuël*; id eſt, *Nobiſcum Deus.* Eodem Spiritu fidei hæc ab illis futura videbantur, quo à nobis facta creduntur. Neque enim qui nobis iſta fideli dilectione prophetare potuerunt, eorum ipſi participes non fuerunt. Vn-
Act. 15. de S. Petrus ait: *Quid tentatis Deum, imponere iugum ſuper ceruices diſcipulorum, quod neque Patres noſtri, neque nos portare potuimus? ſed per Gratiam Domini Ieſu Chriſti credimus ſaluari, quemadmodum & illi.* Igitur & illi per Gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti ſalui facti ſunt, non per Legem Moyſi, per quam non ſanatio, ſed cognitio facta eſt peccati. *Nunc autem ſine Lege iuſtitia Dei manifeſtata eſt, teſtificata à Lege &* Rom. 3.
Prophetis. Iuſtitia autem Dei per Fidem Ieſu Chriſti, in omnes & ſuper omnes qui credunt in eum. Si ergo nunc manifeſtata eſt, etiam tunc erat, ſed occulta. Cuius occultationem ſignificabat Templi velum, Matth. 27.
quod eſt ad eius ſignificandam reuelationem Chriſto moriente conſciſſum. Et tunc ergo iſta Gratia vnius Mediatoris Dei, & hominum hominis Chriſti Ieſu erat, in populo Dei: Sed tamquam in vellere Iud. 6.
pluuia, quam non debitam, ſed voluntariam ſegregat Deus hæreditati ſuæ, inerat latens; nunc autem velut ſiccato illo vellere, hoc eſt, Iudaïco populo reprobato, in omnibus Gentibus tamquam in area cernitur patens. Hinc Apoſtolus ait: *Per hominem* 1. Cor. 15.
mors, & per hominem reſurrectio mortuorum: Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Illi ergo antiqui Iuſti ideò in reſurrectionem vitæ æternæ venturi ſunt, quia in Chriſto viuificabuntur: Ideò in Chriſto viuificabuntur, quia ad corpus pertinent Chriſti: Ideò pertinent ad corpus Chriſti, quia & ipſis caput eſt Chriſtus: Ideò & ipſis caput eſt Chriſtus, quia Vnus Mediator eſt Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus. Mediator autem illis non fuiſſet, niſi in eius reſurrectionem per eius Gratiam credidiſſent. Et hoc quomodo fieret, ſi eum in carne venturum eſſe neſciſſent, neque ex hâc fide iuſtè pièque vixiſſent? Nam ſi propterea illis non profuit Incarnatio Chriſti, quia nondum facta erat: Nec nobis prodeſt Iudicium Chriſti de viuis & mortuis, quia nondum factum eſt. Si autem nos per huius nondum facti, ſed futuri Iudicij fidem ſtabimus ad dexteram Chriſti: Profectò illi per Incarnationis eius tunc nondum factæ, ſed futuræ fidem membra ſunt Chriſti. Sic ratiocinatur *S. Auguſtinus* Lib. *De Peccato originali*, Cap 26.

Spem futuræ per Chriſtum redemptionis, cujus fides ad ſalutem conſequendam neceſſaria eſt, ſemperque fuit, Deus ab initio mundi præmonſtrauit, cùm proprium diabolo damnum, quod ex liberatione hominum facturus erat, his verbis denunciauit: *Inimicitias* Gen. 3.
ponam inter te & mulierem, & ſemen tuum & Semen illius: Ipſa conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius. Eamdem promiſſionem deinceps confirmauit, ijs præſertim hominibus, quibus ſingularis beneuolentiæ ſigna præbere voluit: Inter cæteros verò Patriarchæ Abrahæ, eo præſertim tempore quo Dei mandato obediens filium ſuum vnigenitum immolare voluit. *Quia*, inquit, *feciſti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vni-* Gen. 22.
genito propter me: Benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & velut arenam quæ eſt in littore maris: poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ, quia obediſti voci meæ. Quo Deus ſignificauit oraculo, ex progenie Abrahæ futurum, qui omnibus ab immani Satanæ tyrannide liberatis ſalutem afferret. Illum autem Dei Filium natum ex ſemine Abrahæ ſecundùm carnem fore neceſſe erat. Nullis enim Angelorum aut hominum viribus à lapſu ſuo ſubleuari, & reparari poterat hominum genus. Quamobrem opus erat vt Dei Filij infinita virtus, aſſumptâ carnis noſtræ imbecillitate, Infinitam peccati vim; & exuberantem malitiam copioſâ redemptione tolleret; infinitam iniuriam diuinæ Maieſtati illatam infinito pretio, & ſuperabundanti ſatisfactione compenſaret, nóſque Deo reconciliaret in Sanguine ſuo. Quod autem natus ex ſemine Abrahæ Dei Filius id præſtiterit, declarat *S. Petrus*, Actorum 3. dicens Iudæis: *Vos eſtis filij Prophetarum, & Teſtamenti, quod diſpoſuit Deus ad Patres noſtros, dicens ad Abraham: Et in ſemine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Vobis primùm Deus ſuſcitans Filium ſuum, miſit eum benedicentem vobis: Vt conuertat ſe vnuſquiſque à viâ ſuâ.* Hinc Dominus Ieſus de Abra- Ioan. 8.
ham dixit: *Abraham Pater veſter exultauit, vt videret diem meum: Vidit & gauiſus eſt.* Si diem ſuum voluit ſuum tempus intelligi, teſtimonium profectò perhibuit Abrahæ, quòd fide Incarnationis eius fuerit imbutus. Secundùm hanc enim habet tempus: Diuinitas verò Gen. 24.
eius omne tempus excedit, quia per illam vniuerſa facta

ſunt

ſunt tempora. Propter hoc & ſeruum ſuum manu femore ſuo poſitâ iurare voluit, quòd vxorem ex mulieribus Chananæis filio ſuo Iſaac non eſſet accepturus, prænoſcens carnem in quâ venturus erat Deus cœli, de illo femore propagari. Cuius carnis & ſanguinis, quando ipſum Abraham benedixit, Melchiſedech etiam teſtimonium Chriſtianis Fidelibus notiſſimum protulit, vt tantò poſt Chriſto diceretur in Pſalmis, quòd nondum factum, ſed adhuc futurum, eadem tamen ipſa & Patrum quæ noſtra eſt, fides vna cantabat: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*.

S. Aug. Lib. De Peccato orig. c. 27. Quæſt. 62. In Gen. & Tract. 41 in Ioa. Pſal. 109.

Non ita multò poſt Dominus promiſſi Abrahamo facti memoriam renouauit, ſancito cum Iacob eius nepote fœdere, quando in ſomnis vidit ſcalam ſtantem ſuper terram, cuius cacumen cœlos tangebat, Angelos quoque Dei per eam aſcendentes & deſcendentes, audiuit etiam Dominum innixum ſcalæ dicentem ſibi: *Terram in qua dormis, tibi dabo & ſemini tuo, eritque ſemen tuum quaſi puluis terræ. Dilataberis ad Orientem, & Occidentem, & Septentrionem, & Meridiem, & benedicentur in te & in Semine tuo cunctæ tribus terræ.*

Gen. 28.

Conſtitutâ denique Iudæorum, qui ex genere Abrahami erant, Republica, inſignes figuræ Chriſti venturi populo Dei exhibitæ ſunt, & multis apertiſſimiſque Prophetijs Filij Dei Incarnatio & Natiuitas ex Virgine, Miracula, doctrina, mores, conſuetudo, Paſſio, Mors, Reſurrectio, cæteráque eius Myſteria prænunciata ſunt, ſcilicet Pſalmo 2. Verſ. 6 7. 8 Pſal. 21. Verſ. 17. 18 19 Pſalmo 44. Verſ. 7. & 8. Pſalmo 109. toto: *Iſaiæ*, Cap. 7. Verſ. 14 Cap 8. Verſ 2. 3. & 4. Cap. 9. Verſ. 1. 2. 3 4. & 5. & toto Cap. 53 *Ieremiæ* 23. Verſ. 5. & Cap 30. Verſ. 8 & 9 Cap. 31. Verſ. 22. Cap. 23 Verſ. 15 & 16. *Daniel* 7. Verſ. 13. & 14. & Cap. 9. Verſ 24. 25. 26. & 27 Præter alia plurima Prophetarum Oracula, quæ à Viris Eruditis adnotata ſunt, & cum Noui Teſtamenti locis, quibus eorum exitus & conſummatio continetur, diligenter collata, præſertim à Doctiſſimo *Abrincenſium* Epiſcopo *Petro Daniele Huetio*, in *Demonſtratione Euangelicâ*, Propoſitione nona. Quę quidem ita manifeſta ſunt, vt ſi futuri & præteriti temporis tollatur, diuerſitas, nihil iam inter Prophetarum Vaticinia & Apoſtolorum Prædicationem; nihil inter veterum Patriarcharum fidem & noſtram intereſſe videamus, ait Concilij Tridentini Catechiſmus. Typi ſeu figuræ tam illuſtres, Vaticinia tam perſpicua Filij De Incarnatione, cæteráque Myſteria præceſſerunt ad conciliandam fidem. Filij Dei Incarnatio, & Natiuitas ex Virgine *Paraturam deſiderabat vt crederetur* (inquit Tertullianus.) Et *Sacramentum Paſſionis eius figurari in prædicationibus oportuerat: Quantòque credibile, tantò magis ſcandalum futurum, ſi nudè prædicaretur: Quantòque magnificum, tantò magis obumbrandum, vt difficultas intellectûs gratiam Dei quæreret.* Quamobrem Daniel in aduentu ipſius implendam Viſionem Prophetiam prædixit, *Quoniam ipſe eſt ſignaculum omnium Prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo Prophetæ nuntiauerant.*

Tertull. Lib. Aduerſus Iudæos.

Dan. 9.

§. II.

ET IN IESVM.

De Nomine Ieſu.

I. MEdiator noſter Deus ſimul & homo, non per hoc Mediator eſt, quod eſt æqualis Patri: Per hoc enim quantùm Pater, tantùm & ipſe diſtat à nobis: Et quomodo erit mediatio, vbi eadem diſtantia „ eſt? *Per hoc ergo Mediator, per quod homo: Inferior* „ *Patre per quod nobis propinquior; ſuperior nobis, per* „ *quod Patri propinquior: Quod apertiùs ita dicitur,* „ *inferior Patre, quia in forma ſerui; ſuperior nobis,* „ *quia ſine labe peccati.* Per humanam igitur naturam Chriſtus Mediatoris exercuit officia, ſatisfecit Patri, Sacrificium obtulit, rogauit, paſſus eſt ac mortuus: quamuis actiones illæ & officia quibus functus eſt, dignationem & æſtimationem infinitam non ex humanæ conditionis modulo, ſed ex adiunctâ diuinitate conſecuta ſint. Verùm tamen ipſam Mediatoris Perſonam ex duabus Naturis conſtare oportuit, Deúmque ſimul eſſe & hominem, vt haberet aliquid ſimile Deo, aliquid ſimile hominibus: Ne in vtroque ſimilis hominibus, longè eſſet à Deo, aut in vtroque Deo ſimilis longè eſſet ab hominibus, atque ita Mediator non eſſet. *Mediatorem* igitur *inter nos & Deum, & mortalitatem oportuit habere tranſeuntem, & beatitudinem permanentem: vt per id quod tranſit, congrueret morituris, & ad id quod permanet, transferret ex mortuis.* Proprium Mediatoris Dei & hominum, qui Deus & homo eſt, Nomen eſt IESVS, quod *Saluatorem* ſignificat, non quidem fortuitò, aut hominum iudicio ac voluntate, ſed Dei conſilio & præcepto illi impoſitum. Angelus enim *Mariæ* Matri conceptionis eius Myſterium annuncians, ait: *Ecce concipies in vtero & paries Filium, & vocabis nomen eius Ieſum.* Ac deinde Ioſeph Virginis ſponſo non ſolùm vt eo nomine Puerum appellaret, præcepit; ſed etiam rationem Nominis conſiliúmque Dei illud imponentis declarauit his verbis: *Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam Coniugem tuam: Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu-Sancto eſt. Pariet autem Filium: Et vocabis Nomen eius Ieſum: Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* De adorando illo Nomine *Habacuch* 3. prænunciatum eſt: *Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo.* Id Nomen Chriſto impoſitum eſt octauo die, cùm circunciſus eſt. *Circumciſio veritatem ſuſceptæ probat humanitatis, & nomen quod eſt ſuper omne nomen, gloriam indicat Maieſtatis. Circumciditur tamquam verus Abrahæ filius: Ieſus vocatur tamquam verus Filius Dei. Neque enim adinſtar priorum meus iſte Ieſus, Nomen vacuum aut inane portat. Non eſt in eo magni Nominis vmbra ſed veritas;* (inquit *S. Bernardus* Sermone 1. in Circumciſione Domini) *Ieſus* appellatus eſt *Filius Naue*, qui Moyſi ſucceſſit, populum à Moyſe ex Ægypto liberatum, in Terram promiſſionis, quod ipſi Moyſi negatum fuerat, deduxit. Eodem etiam Nomine *Ioſedech* Sacerdotis filius appellatus eſt: Eodem & filius *Sirach*, ſed longè potiori iure hoc nomen Saluatori noſtro impoſitum eſt, qui non vni alicui populo; ſed vniuerſis omnium ætatum hominibus, non quidem fame, aut Ægyptiaco vel Babylonico dominatu oppreſſis, ſed in vmbra mortis ſedentibus & duriſſimis peccati & diaboli vinculis obſtrictis, lucem, libertatem, & ſalutem dederit, qui eos è Mundi erroribus euocatos ad cœleſtis Regni hæreditatem prouexerit, eiſque cœlum reſeruauerit. *Nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri.* In illis velut typis adumbratus eſt Chriſtus Dominus, qui de ſe ipſo verè dixit: *Ego ſum via, veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem niſi per me. Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſaluabitur: Et ingredietur & egredietur, & paſcua inueniet.* Ioſuë, ſiue *Ieſus filius Naue* ſucceſſit defuncto Moſi: Ieſus abrogatâ Moſis Lege nouam condidit: *Finis* enim *Legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti.* Chanaanitidis terræ fines Hebræos deduxit: in Terram ipſam introducere non potuit, quod præſtitit Ioſuë. Lex Moſis nomine ſignificata iuſtificare & ſaluare non potuit homines; quod præſtitit Fides & Gratia Chriſti Ieſu. *Scientes* (inquit Apoſtolus) *Quod non iuſtificatur homo ex operibus Legis, niſi per Fidem Ieſu Chriſti, & nos in Chriſto Ieſu credimus, vt iuſtificemur ex Fide Chriſti, & non ex operibus Legis.* Chanaanitidis terræ compotes Hebræos, Iordane traiecto, fecit Ioſuë: In Patriam cœleſtem ablutos nos baptiſmi aquis inducit Ieſus Duodecim lapides de Iordanis alueo ſublatos ad poſteritatis memoriam in caſtris ſtatui iubet Ioſuë, atque alios item duodecim in ipſo Iordanis alueo: Ieſus duodecim elegit Apoſtolos, quorum Principi deriuatum à Petra nomen impoſuit; ipſos verò fundamentum myſticæ ſuæ domûs, id eſt, Eccleſiæ conſtituit. Secundæ Circumciſionis Hebræis Adminiſter fuit Ioſuë: In Ieſu circumciſi ſumus *Circumciſione non manu facta in exſpoliatione corporis carnis, ſed in Circumciſione Chriſti, circumciſione cordis in Spiritu, non litera.* Hinc *Tertullianus* Libro *Aduersùs Iudæos*, Cap. 9. ſcribit: *Quia Ieſus Chriſtus ſecundum populum, quod ſumus nos, Nationes in ſæculi deſerto commorantes antea, introducturus eſſet in Terram repromiſſionis, melle & lacte manantem, id eſt, in vitæ æternæ poſſeſſionem, quâ nihil dulcius: Idque non per Moſem, id eſt, non per Legis diſciplinam, ſed per Ieſum, id eſt, per nouæ Legis Gratiam prouenire habebat*

S. Aug. Lib. De Peccato orig. c. 28.

S. Aug. Lib. 9 De Ciu. Dei, cap. 15.

Luc. 1.

Matth. 1.

Luc. 2.

Eccli. 2. Aggæi 1.

Act. 4.

Ioann. 10. Ioan. 14.

Rom. 10.

Coloſſ. 2. Rom. 2.

bat circumciſis nobis petrina acie, id eſt, Chriſti præceptis (Petra enim Chriſtus multis modis, & figuris prædicatus eſt:) Ideò is vir, qui in huius Sacramenti imaginem parabatur, etiam Nominis Dominici inauguratus eſt figurâ, vt Ieſus nominaretur. Ioſuë bellator fuit; bellator & Ieſus, cuius ex ore gladius anceps exibat; De quo dictum eſt: *Specioſus formâ præ filijs hominum, diffuſa eſt gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime..... Sagittæ tuæ acutæ, populi ſub te cadent, in corda inimicorum Regis.* Ioſuë fuit, *Magnus ſecundùm nomen ſuum, Maximus in ſalutem Electorum Dei, expugnare inſurgentes hoſtes, vt conſequeretur hæreditatem Iſraël.* De Chtiſto Saluatore noſtro ait Angelus Virgini Mariæ: *Hic erit Magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur.* Nomen eius magnum: Humiliationis enim ipſius, quæ maxima fuit, præmium eſt. *Humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis. Propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen: Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum; & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Ad ſalutem omnium hominum venit Chriſtus, eo nomine Maximus. *Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus: Quod Chriſtus Ieſus venit in hunc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.* Hinc *Sanct. Auguſtinus* paſſim ex nomine Ieſu argumentum petit contra Pelagianos peccatum originale negantes, quòd & paruulis Chriſtus ſit Ieſus, id eſt, Saluator. Sic in fine Libri 2. *De Nuptijs, & Concupiſcentiâ*: Concedat, inquit, Ieſum etiam paruulis eſſe Ieſum: *Et vt per eum facta omnia fatetur per id, quod eſt Verbum Deus; ita etiam paruulos ab eo ſaluos fieri fateatur per id, quod eſt Ieſus, ſi vult Catholicus eſſe Chriſtianus. Sic enim ſcriptum eſt in Euangelio:* Et vocabunt nomen eius Ieſum; Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. *In quo populo ſunt vtique, & paruuli: Sunt ergo, & in paruulis peccata originalia, propter quæ Ieſus, id eſt, Saluator poſſit eſſe, & ipſorum.* Ioſue expugnauit inſurgentes hoſtes populi Dei: Chriſtus Saluator noſter *Vicit mundum, & exſpolians Principatus, & Poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo; & per mortem deſtruxit eum, qui habebat mortis imperium, id eſt, Diabolum.* Hinc Ioſue aduerſus Amalecitas pugnante, Moſes totâ die expanſis manibus orabat: *Quia illic vbi Nomen Ieſu dimicabat, dimicaturi quandoque aduerſus diabolum, Crucis habitus quoque erat neceſſarius, per quem Ieſus victoriam eſſet relaturus.* Verba ſunt *Tertulliani* Libro *Aduerſus Iudæos*, Cap. 10.

Apoc. 19. & c. 19. 12. & ſeq.
Pſ. 44.
Eccli. 46.
Philip. 2.
1. Tim. 1.
Matth. 1.
Io. 16.
Coloſſ. 2.
Hebr. 2.

Ieſum Filium Ioſedech Chriſti Saluatoris typum etiam fuiſſe meritò diximus. Ponti fex enim vterque fuit. Vtrique aduerſatus eſt Satanas. Ille Iudæorum è captiuitate Babylonis in Patriam tedeuntium dux fuit: Huius ductu homines mundi captiuitate liberati ad cæleſtem patriam perueniunt. Ille veſtibus ſordidus indutus eſt: Hic peccata noſtra tulit, infirmum corpus induit, ſupplicij demum ignominiâ, ſputis, ſanguinéque ſuo fœdatum. Ille veſtimentis ſordidis exutus, noxiſque purgatus, nouas veſtes, ac mundas induit, eique cidaris impoſita eſt: Chriſtus mundo, morte, peccato, ac diabolo victis, veſte immortalitatis aſſumptâ, ſuſceptóque diademate triumphans in Cœlum aſcendit. Ieſu Ioſedech Filio ait Deus, *Iudicabis domum meam, & cuſtodies atria mea*: Chriſtum viuorum, & mortuorum Iudicem Deus conſtituit, totiuſque Eccleſiæ cuſtodem præpoſuit, Sponſum, ac Dominum. Ille in Templo reparando ſocius fuit Zorobabelis: Hic Eccleſiam Dei viui Templum ædificauit.

Aggæi 1.
Zachar. 3.

Ieſus filius Sirach doctrinam ſapientiæ, & diſciplinæ ſcripſit in Libro Eccleſiaſtici, & *Renouauit ſapientiam in corde ſuo*: Chriſtus Saluator noſter *Dei Virtus, & Dei Sapientia: In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ abſconditi; factus eſt nobis ſapientia à Deo.* De quo Siracides ipſe Cap. 1. ſcripſit: *Fons ſapientiæ Verbum Dei in excelſis, & ingreſſus illius mandata æterna*, &c. Et Cap. 24. *Sapientia laudabit animam ſuam, & in Deo honorabitur, & in medio populi ſui gloriabitur, & in Eccleſijs Altiſſimi aperiet os ſuum, & in conſpectu virtutis illius gloriabitur, & in medio populi ſui exaltabitur, & in plenitudine ſancta admirabitur, & in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur, dicens, Ego ex ore Altiſſimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam*, &c.

Eccli. 50.
Luc. 2. 49
1. Cor. 1. 23. 24. & Coloſſ. 2.

Non igitur ſola magni nominis vmbra, ſed veritas in Chriſto Ieſu fuit, cuius nomen admirabile, amabile, ſuaue, potens, malignis Spiritibus tremendum eſt. Nomen Ieſu tribuit Sacramentis virtutem remittendi peccata, conferendi gratiam, ſalutem operandi. Nomen Ieſu genus omne miraculorum operatur dæmones expellit, vincit, profligat Serpentium morſus, & hauſtus veneni nomine Ieſu ſanatos fuiſſe, Iudæi ipſi Thalmudiſtæ referunt. In nomine Ieſu à Deo impetramus quicquid petimus, ſi vt oportet, petamus. Sic orationes ſuas concludit Eccleſia, *Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum.* Nomen Ieſus velut *Oleum effuſum* (inquit *Sanct. Bernardus* Sermone 15. in Cantica) *lucet, paſcit, & vngit. Lucet prædicatum, paſcit recogitatum, inuocatum lenit, & vngit.* Vnde in toto orbe tanta, & tam ſubita fidei lux, niſi de prædicato Ieſu? Nonne in huius nominis luce Deus nos vocauit in admirabile lumen ſuum, quibus illuminatis, & in lumine iſto videntibus lumen dicat meritò Paulus: *Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino?* Hoc nomen coram Gentibus, & Regibus, & filijs Iſrael portare iuſſus eſt idem Apoſtolus; & portabat nomen tanquam lumen, & illuminabat patriam, & clamabat vbique: *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit: Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſicut in die honeſtè ambulemus.* Nec tantùm lux eſt nomen Ieſu, ſed & cibus. An non toties conſortaris, quoties recordaris? Quid æquè mentem cogitantis impinguat? Quid ita exercitatos reparat ſenſus, virtutes roborat, vegetat mores bonos atque honeſtos, caſtas fouet affectiones? Aridus eſt omnis animæ cibus, ſi non oleo iſto infunditur. Inſipidus eſt, ſi non hoc ſale conditur. *Ieſus mel in ore, in aure melos, in corde iubilus.* Sed eſt, & medicina. Triſtatur aliquis veſtrûm? Veniat in cor Ieſus, & inde ſaliat in os, & ecce ad exortum nominis lumen nubilum omne diffugit, redit ſerenum. Labitur quis in crimen, currit inſuper ad laqueum mortis deſperando? Nonne ſi inuocet nomen vitæ, confeſtim reſpirabit ad vitam? Cui aliquando ſtetit ante faciem ſalutaris Nominis duritia cordis, ignauiæ torpor, rancor animi, languor acediæ? Cui fons fortè ſiccatus lacrymarum, inuocato Ieſu non continuò erupit vberior, fluxit ſuauior? Cui in periculis palpitanti, & trepidanti, inuocatum Nomen virtutis non ſtatim fiduciam præſtitit, depulit metum? Cui in dubijs æſtuanti, & fluctuanti, non ſubitò ad inuocationem clari Nominis emicuit certitudo? Cui in aduerſis diffidenti iamiamque deficienti, ſi Nomen adiutorij ſonuit, defuit fortitudo? Nimirum morbi, & languores animæ iſti ſunt, illud medicina. Denique, & probare licet: *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Nihil ita iræ impetum cohibet, ſuperbiæ tumorem ſedat, ſanat liuoris vulnus, extinguit libidinis flammam, ſitim temperat auaritiæ, ac totius indecoris fugat pruriginem. *Siquidem cum nomino Ieſum, hominem mihi propono mitem, & humilem corde, benignum, ſobrium, caſtum, miſericordem, & omni denique honeſtate, ac ſanctitate conſpicuum, eundemque ipſum Deum omnipotentem, qui ſuo me, & exemplo ſanet, & roboret adiutorio. Hæc omnia ſimul mihi ſonant, cum inſonuerit Ieſus... Semper tibi in ſinu ſit, ſemper in manu, quo tui omnes in Ieſum, & ſenſus dirigantur & actus. Denique & inuitaris:* Pone me, vt ſignaculum ſuper cor tuum, ſuper brachium tuum. *Habes vnde, & brachio medearis, & cordi. Habes in Nomine Ieſu, vnde actus tuos, vel prauos corrigas, vel minus perfectos adimpleas: Itemque vnde tuos ſenſus aut ſerues, ne corrumpantur: Aut ſi corrumpantur, ſanes.*

Lib. de Sabbatho c. 24.
Epheſ. 5.
Act. 9.
Rom. 13.
Pſ. 49.
Cant. 8.

Omnia præterea nomina, quæ prædicta ſunt Filio Dei diuinitus imponenda, ad vnum hoc *Ieſu* nomen referuntur. Cùm enim ſalutem, quam nobis daturus erat, aliqua ex parte attingerent, hoc ipſum vniuerſæ ſalutis humanæ vim rationémque complexum eſt (inquit Concilij Tridentini Catechiſmus. Quod antea *Sanct. Bernardus* piè, & eleganter expoſuerat Sermone 11. in Circumciſione Domini. Exultauit Iſaias, vt vide-

ret diem hunc, & vidit, & gauiſus eſt. Et loquebatur
„ gratulabundus, & laudans Deum: *Puer natus eſt no-*
bis, & factus eſt principatus ſuper humerum eius : & vo-
Iſa. 9. *cabitur Nomen eius Admirabilis, Conſiliarius, Deus*
„ *fortis, Pater futuri ſæculi, Princeps pacis.* Magna
„ quidem nomina: Sed vbi eſt nomen, quod eſt ſuper
„ omne nomen, nomen Ieſu, in quo omne genu fle-
„ ctatur? Fortè in his omnibus vnum illud inuenies,
„ ſed expreſſum quodammodo, & effuſum. Nempè
Cant. 1. „ Ipſum eſt de quo Sponſa in Cantico amoris: *Oleum,*
„ inquit, *effuſum nomen tuum.* Habes ergo vnum in his
„ omnibus appellationibus Ieſum. Nec omninò aut vo-
„ cari poſſet, aut eſſe Saluator, ſi fortè quippiam ho-
„ rum defuiſſet. Nunquid non verè *Admirabilem* eum
„ ſinguli ſumus experti, in mutatione vtique volun-
„ tatum noſtrarum? Hoc nempè eſt ſaluationis noſtræ
„ principium, cùm incipimus reſpuere quod diligeba-
„ mus, dolere vnde lætabamur, amplecti quòd time-
„ bamus, ſequi quod fugiebamus, optare quod con-
„ temnebamus. *Admirabilis* planè, qui hæc operatur
„ mirabilia. Sed nihilominus & *Conſiliarium* ſeſe exhi-
„ beat neceſſe eſt in electione Pœnitentiæ, & vitæ or-
„ dinatione: Ne fortè ſit nobis abſque ſcientia zelus,
„ & voluntati bonæ prudentia deſit. Sanè opus eſt, vt
„ *Deum* quoque probemus, in remiſſione videlicet
„ priorum delictorum, quia nec ſine hac ſalus no-
„ bis conſtare poteſt: & nemo poteſt dimittere pec-
„ cata niſi ſolus Deus. Verùm ne id quidem ſuf-
„ ficit ad ſalutem: Niſi *fortem* quoque experiamur
„ in expugnando impugnantes nos, ne ab eiſdem
„ rurſum concupiſcentijs ſuperemur, & fiant no-
„ uiſſima noſtra peiora prioribus. Videtúrne iam ali-
„ quid deeſſe Saluatori? Planè deeſſet, quod maximum
„ eſt, niſi & *Pater* eſſet *futuri ſæculi*, vt per eum ſci-
„ licet in immortalitatem reſurgeremus, qui per præ-
„ ſentis ſæculi patrem generamur ad mortem. Ne-
„ que hoc ſatis, ſi non etiam *Princeps pacis* Patri nos
„ reconciliaret, cui traditurus eſt Regnum: Ne for-
„ tè ſicut filij perditionis vtique, non ſalutis reſurre-
„ cturi videremur ad pœnam. Multiplicabitur ſanè
„ eius imperium, vt meritò Saluator dicatur etiam
„ pro multitudine ſaluandorum: Et pacis non erit fi-
„ nis, vt veram noueris eſſe ſalutem, quæ non poſſit
„ timere defectum. Hæc *Sanct. Bernardus.* Summa
igitur animi deuotione veneremur, & inuocemus *No-*
Iſai. 62. *men nouum, quod os Domini nominauit.* Fidem, ſpem,
charitatem in Saluatorem excitet, accendat, augeat-
que in cordibus noſtris nomen ſalutis; cuius officium
ſtatim adimpleuit Chriſtus cùm illud accepit, ſangui-
nem ſuum fundere incipiens ſub cultro circumciſionis,
vt has ſanguinis ſuis primitias Deo Patri offerret velut
arrham, & pignus totius pretij, quod in cruce perſolu-
turus erat, pro omnium hominum, maximéque Fide-
lium redemptione totum ſanguinem fundens. Nomen
S. Io. Chry quod *Mille continet theſauros bonorum*, quod Angeli
ſoſt. hom. reuerentur, quo audito dæmones contremiſcunt, eò
4. in Mat. maiori veneratione, & amore proſequamur, quò
Hebr. 2. *Propter nos, & propter noſtram ſalutem deſcendit de*
cœlis, & noſter, non Angelorum *Ieſus*, id eſt, Salua-
tor appellatus eſt. *Non enim Angelos, ſed ſemen A-*
brahæ apprehendit. Demus igitur operam, ne ſit nobis
inutile culpâ noſtrâ nomen Ieſu, ne Iudicem experia-
mur, quem nolumus habere Saluatorem. Inuocemus
nomen *Ieſu*, quod *quicumque*, vt par eſt, *inuocauerit*,
ſaluus erit. Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in
1. Cor. 12. *Spiritu-Sancto*: Sed *ſi dicit factis, non ſolis verbis.* Poſ-
ſunt enim dicere, Dominus Ieſus, Hæretici, & qui in
peccatis mortalibus iacent, de quibus tamen ait Chri-
„ ſtus: *Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine,*
„ *intrabit in Regnum cœlorum: Sed qui facit voluntatem*
„ *Patris mei, qui eſt in cœlis, ipſe intrabit in Regnum*
„ *cœlorum. Dicit & de quibuſdam Apoſtolus: Confiten-*
„ *tur ſe noſſe Deum, factis autem negant.* Quemadmo-
Ad Tit. 1. „ dum negatur factis, *ſic dicitur factis. Hoc modo dicen-*
di, Nemo dicit, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu-Sancto,
(inquit *S. Auguſtinus* Sermone 270. aliàs 20. ex editis à P.
Sirmondo.)

§. III.

CHRISTVM.

Cur nomini Ieſus Chriſti nomen addatur?

CHRISTVS, *Propheta, Sacerdos, & Rex.*

1 IESVS nomini CHRISTI etiam nomen addi-
tum eſt, quod *Vnctum* ſignificat, & officij nomen Leuit. 8.
eſt, ac honoris. Vngebantur enim olim Prophetæ, Sa- 1. Reg. 10. 3. Reg. 19.
cerdotes, & Reges. Cum porrò Ieſus Saluator noſter
in mundum venit, Prophetæ atque Doctoris, Sacerdo-
tis, ac Regis partes, & officia ſuſcepit, ideòque *Chri-
ſtus* dictus eſt, vnctus ſcilicet ad illorum munerum fun-
ctiones, non quidem alicuius mortalis operâ, ſed cœ-
leſtis Patris virtute; non terreno vnguento, ſed ſpiri-
tuali oleo, ſcilicet Spiritus-Sancti plenitudine, gratiæ-
que & omnium donorum vberrimâ in ſanctiſſimam eius
animam effuſione. Quod præclarè Dauid oſtendit, his
eum verbis compellans: *Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti ini-
quitatem: Propterea vnxit te, Deus, Deus tuus oleo læ-* Pſ. 44.
titiæ præ conſortibus tuis. Idem etiam demonſtrauit *Iſa-
ias* ex ipſis Redemptoris perſona loquens: *Spiritus* (in-
quit) *Domini ſuper me, eò quòd vnxerit Dominus me,*
ad annuntiandum manſuetis me, &c. Quod oraculum in ſe Iſ. 61.
impletum Chriſtus teſtatur *Lucæ* 4. Ac proinde ve-
rus eſt *Meſſias*: Idem enim Hebræis hoc nomen ſigni-
ficat, quod Græcis *Chriſtus*. Verus, inquam, Meſ- Geneſ. 49.
ſias eſt promiſſus à Prophetis. Vnde cæcus Iudæorum Dan. 9.
populus fruſtra alium expectat.

2 Itaque Ieſus Chriſtus ſummus Propheta, & Ma-
giſter fuit, qui nos Dei voluntatem docuit, à quo ter-
rarum orbis Patris cœleſtis cognitionem accepit. De
quo Moyſes Iſraëlitico populo prædixit: *Prophetam de* Deut. 18.
gente tua, & de fratribus tuis, ſicut me, ſuſcitabit ti- Io. 5.
bi Dominus Deus tuus: ipſum audies. Et infra: *Et ait
Dominus mihi: Prophetam ſuſcitabo eis de medio fra-
trum ſuorum ſimilem tui: & ponam verba mea in ore eius,
loqueturque ad eos omnia, quæ præcepero illi. Qui au-
tem verba eius, quę loquetur in nomine meo, audire no-
luerit, ego vltor exiſtam.* Hinc Iudæis ait Chriſtus: *Si
crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi: De me* Iſ. 55.
enim ille ſcripſit. De illo Dominus ait: *Ecce teſtem po-
puli dedi eum, Ducem ac Præceptorem Gentibus.* De illo
Iſaias ait: *Et non faciet auolare à te vltra Doctorem* Iſ. 30.
tuum: & erunt oculi tui videntes Præceptorem tuum.
Ideò ſe miſſum ait, vt teſtimonium perhibeat veri-
tati. Quotquot extiterunt Prophetæ, eius diſcipuli fue-
runt, atque ob illam præcipuè cauſam miſſi, vt Prophe- Io. 18.
tam hunc, qui ad ſaluandos omnes venturus erat, præ-
nunciarent. Tria verò præcipuè docuit, primò fidem,
& cultum vnius verique Dei; ſecundò, eius præmium,
quod eſt *Regnum cœlorum*; Tertiò, viam qua ad illud per-
uenitur.

Gentes in primis docuit verum Dei cultum, & ea de Iſai. 42. & 49.
cauſa ſe illum miſiſſe teſtatur, Deus Pater, vt Gentes
ab idololatriæ tenebris ad lucem fidei, ac ſalutem tranſ-
ferret. *Dedi te*, inquit, *in fœdus populi, in lucem Gentium:
Vt aperires oculos cæcorum. Ecce dedi te in lucem Gen-
tium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.* Ipſe et-
iam Chriſtus teſtatur ſe in mundum veniſſe, vt diabolo
eiecto, Deus ab omnibus agnoſceretur, & coleretur, tum
Pater, tum eius Filius vnicus. *Ego veni*, inquit, *vt vi-
tam habeant, & abundantiùs habeant*, &c. *Hæc eſt autem* Io. 1.
vita æterna, vt cognoſcant te, ſolum Deum verum, & quem Io. 17.
miſiſti Ieſum Chriſtum.∴*Ego te clarificaui ſuper terram:
Opus conſummaui, quod dediſti mihi, vt faciam, &c.
Manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi.*
Hinc *S. Auguſtinus*, Libro *De Vera Religione*, Cap 45. ait:
*Quod ergo colit ſummus Angelus, id colendum eſt etiam ab
homine vltimo, quia ipſa hominis natura id non colendo fa-
cta eſt vltima. Non enim aliunde ſapiens Angelus, aliunde
homo, aliunde ille verax, aliunde homo; ſed ab vna in-
commutabili ſapientia, & veritate. Nam idipſum actum
eſt temporali diſpenſatione ad ſalutem noſtram, vt naturam
humanam ipſa Dei Virtus, & Dei Sapientia incommuta-
bilis, & conſubſtantialis Patri, & coæterna ſuſcipe-
re dignaretur, per quam nos doceret id eſſe homini colen-
dum, quod ab omni creatura intellectuali, & rationali co-
lendum eſt.*

Do-

Docuit præterea Chriſtus quis ſit, & vbi quærendus finis vltimus noſter, veráque ac ſempiterna ſelicitas. Eam non in hac vita quærere, ſed in futura ſperare iuſſit, ac *Regnum cœlorum* appellauit. Docuit denique viam quà ad illud tenditur, ac peruenitur, Illu præſertim mirabili Sermone, quem in Monte ad Diſcipulos habuit, omnia præcepta, quibus vita Chriſtiana informatur, exponente. Hinc *Sanct. Auguſtinus* Epiſtolâ 137. ad *Voluſianum*, aliàs 3. oſtendit in Chriſtu veniſſe hominibus *Magiſterium, & adiutorium ad capeſſendam ſempiternam ſalutem*, Non verbis autem dumtaxat, ſed vitâ atque factis doctrinam ſalutis expreſſit ad humani generis imitationem. Qua de re eleganter *Sanct. Auguſtinus* Libro 7. *De Trinitate*, Cap. 3. *Nos autem*, inquit, *aitentes imitamur manentem, & ſequimur ſtantem, & in ipſo ambulantes tendimus ad ipſum: Quia factus eſt nobis via temporalis per humilitatem, quæ manſio nobis æterna eſt per diuinitatem. Quoniam quippe Spiritibus mundis intellectualibus, qui ſuperbiâ non lapſi ſunt, in forma Dei, & Deo æqualis, & Deus præbet exemplum: Vt ſe idem exemplum redeundi etiam lapſo præberet homini, qui propter immunditiam peccatorum pœnámque mortalitatis Deum videre non poterat, ſemetipſum exinaniuit, non mutando diuinitatem ſuam, ſed noſtram mutabilitatem aſſumendo, & formam ſerui accipiens venit ad nos in hunc mundum, qui in hoc mundo erat, quia mundus per eum factus eſt; vt exemplum ſurſum videntibus Deum, exemplum deorſum mirantibus hominem; exemplum ſanis ad permanendum, exemplum infirmis ad conualeſcendum; exemplum morituris ad non timendum, exemplum mortuis ad reſurgendum eſſet, in omnibus ipſe primatum tenens. Quia enim homo ad beatitudinem ſequi non debebat niſi Deum, & ſentire non poterat Deum; ſequendo Deum hominem factum ſequeretur ſimul, & quem ſentire poterat, & quem ſequi debebat.* Quod & alibi breuiori ſententiâ exprimit, ſi tamen ipſius eſt Sermo 371. aliàs *De Diuerſis* 52. *Homo ſequendus non erat, qui videri poterat: Deus ſequendus erat, qui videri non poterat: Vt ergo exhiberetur homini, & qui ab homine videretur, & quem homo ſequeretur, Deus factus eſt homo.*

Summam Doctrinæ Chriſti accurato compendio *S. Auguſtinus* explicat Libro *De Vera Religione*, Cap. 16. *Satellites*, inquit, *voluptatis diuitias pernicioſè populi appetebant; pauper eſſe voluit. Honoribus, & imperijs inhiabant; Rex fieri noluit. Carnales filios magnum bonum putabant: Tale coniugium prolémque contempſit. Contumelias ſuperbiſſimè horrebant: Omne genus contumeliarum ſuſtinuit. Iniurias intolerabiles eſſe arbitrabantur: Quæ maior iniuria quàm iuſtum innocentémque damnari? Dolores corporis exſecrabantur: Flagellatus atque cruciatus eſt. Mori metuebant: Morte multatus eſt. Ignominioſiſſimum mortis genus Crucem putabant: Crucifixus eſt. Omnia, quæ habere cupientes non rectè viuebamus, carendo vile fecit. Omnia, quæ vitare cupientes à ſtudio deuiabamus veritatis, perpetiendo deiecit. Non enim vllum peccatum committi poteſt, niſi aut dum appetuntur ea, quę ille contempſit, aut fugiuntur, quæ ille ſuſtinuit. Tota itaque vita eius in terris per hominem quem ſuſcipere dignatus eſt, diſciplina morum fuit.*

2 Secunda dignitas ad cuius exercendas functiones Ieſus Saluator noſter ſpirituali oleo, ſcilicet plenitudine Spiritus-Sancti vnctus fuit, eſt Sacerdotium. Sacerdos enim fuit, non quidem ex ordine Aaron, ex quo in veteri Lege Leuiticæ Tribus Sacerdotes extiterunt; verùm ex illo, de quo Dauid Propheta cecinit: *Tu es Sacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech*: cuius rei argumentum Apoſtolus ad Hebræos ſcribens Cap 7. accuratè perſecutus eſt. Quæ quidem Sacerdotis dignitas ipſi ab æterno non conuenit, vt Deo; ſed in tempore, vt homini, ſiue ſecundùm humanam naturam, ab ipſa ſtatim Incarnatione. Sacerdotio ſuo functus eſt, cum *In diebus carnis ſuæ preces ſupplicationéſque ad Eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido, & lacrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentiâ*: Cum in Cruce velut altari *Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem, & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis*, Ipſe Sacerdos, & victima: & ſic *Per proprium ſanguinem introiuit ſemel in Sancta, æterna redemptione inuentâ*; ſcilicet *in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei*, *pro nobis* ſemper interpellans. Chriſtus enim Ieſus *Orat pro nobis, & orat in nobis, & oratur à nobis. Orat pro nobis, vt Sacerdos noſter; orat in nobis, vt caput noſtrum; oratur à nobis, vt Deus noſter. Agnoſcamus ergo in illo voces noſtras, & voces eius in nobis*; (inquit *Sanct. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 85.) Illum *Tertullianus* appoſitè, & eleganter *Catholicum Patris Sacerdotem* appellat, id eſt, generalem; vel quia ſolus oblationum, donorum, ac ſacrificiorum genera omnia Deo, & Patri offert: Vel quia vnus omnibus ſufficit, vt & pro vniuerſis hominibus illa offerat, & omnes per illum offerant ſacrificia, & orationes ſuas, cuius vnius interuentu, ac merito Deo placent, ac probantur. *Oramus* ſcilicet *ad illum, per illum, in illo*, vt loquitur *Sanct. Auguſtinus*. Sacerdotij denique ſui officium in hoc etiam exequitur, quòd per vicarios Sacerdotes in Catholica Eccleſia ritu ſimili cum Melchiſedech *Veriſſimum, & ſingulare*, ſed *incruentum ſacrificium* corporis, & ſanguinis ſui, toto orbe terrarum offerre non deſinit.

Ps. 109.

Hebr. 5.
Ephes. 5.
Hebr. 9.

Lib. 4. contra Marcionem, c. 9.

S. August. Lib. 1. De Spiritu, & Littera, c. 11.

3 Vnctus eſt inſuper Ieſus, vt Rex iuſtitiæ, & pacis, ob idque Chriſtus eſt appellatus. Regiæ namque Chriſti dignitati Scriptura Sacra paſſim ſuffragatur. Pſalmo 2. *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum eius.* Item, *Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Pſalmo 71. *Deus iudicium tuum Regi da, &c.* Ieremiæ 23. *Et regnabit Rex, & ſapiens erit.* Zachariæ 9. *Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Ieruſalem: Ecce Rex tuus veniet tibi Iuſtus, & Saluator: Ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ.* Angelus etiam eius Incarnationem Virgini Matri annuntians, Regem declarat: *Regnabit*, inquit, *in domo Iacob in æternum, & Regni eius non erit finis.* Rex Iudæorum, & Rex Iſraël paſſim appellatur: Et vbi de extremo iudicio agit, ac de ſententia ab ſe pronuntianda, ſe Regem eſſe ſignificat: *Tunc dicet Rex his, qui à dextris eius erunt*, &c. Regnum porrò Chriſti ſpirituale eſt, & æternum, non terrenum, ac temporale; nec hæreditario aut humano iure illi obtigit, tametſi genus à Clariſſimis Regibus duceret; *Regnum meum*, inquit, *non eſt de hoc mundo*, Sed Rex fuit, propterea quòd Deus in illum hominem contulit quicquid poteſtatis, amplitudinis, dignitatis hominis natura capere poſſet. Illi igitur totius mundi regnum tradidit, eique omnia, quod iam fieri cœptum eſt, plenè perfectéque in die iudicij ſubijcientur, *Cùm tradiderit Regnum Deo, & Patri, cùm euacuauerit omnem Principatum, & Poteſtatem, & Virtutem. Oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. Nouiſſima autem inimica deſtruetur mors: Omnia enim ſubiecit ſub pedibus eius. Cùm autem dicat: Omnia ſubiecta ſunt ei; ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia. Cùm autem ſubiecta fuerint illi omnia: Tunc & ipſe Filius ſubiectus erit ei, qui ſubiecit ſibi omnia, vt ſit Deus omnia in omnibus.* Quæ quidem non eò ſpectant, vt Chriſtus Regiâ Poteſtate exuere ſe debeat poſt generalem omnium hominum reſurrectionem, ſed quòd hoſtibus omnibus debellatis, Eccleſiam ſuam, id eſt, electos omnes Deo Patri offeret, ſéque ipſum ſecundùm naturam aſſumptam, cum corpore ſuo myſtico illi in æternum ſubiectum profitebitur, ingentem illam, & ineffabilem gloriam Regni, cuius non erit finis, & cuius felicitas, paxque ſempiterna erit, non ſibi tribuens, ſed Patri acceptam referens: *Vt ſit Deus omnia in omnibus*, id eſt, vt innoteſcat Deum auctorem eſſe omnium bonorum, tam ipſius Chriſti hominis, quàm totius Regni eius, id eſt, omnium electorum, ex quibus ſolis tunc Regnum eius conſtabit: Ac propterea ſolus Deus in omnibus glorificetur, & laudetur in ſæcula ſæculorum.

Luc. 1.

Matth. 25.

Ioan. 18.

Concil. Trid. Catech.

1. Cor. 15.

Regnum igitur Chriſti in terris inchoatur, in cœlo perficitur. Ac Regis quidem officia admirabili prouidentiâ ſuæ præſtat Eccleſiæ. Ipſe eam regit, ipſe ab hoſtium impetu atque inſidijs tuetur; ipſe ei leges præſcribit obſeruatione facillimas, atque ſuauiſſimas: *Iugum enim eius ſuaue eſt, & onus leue.* Mandata eius Non ſunt *Sarcinæ onerati, ſed alæ volaturi*: Ipſe non ſolum ſanctitatem, & iuſtitiam largitur, verùm etiam ad perſeuerandum facultatem, & vires præbet. Rex idem eſt, & Sacerdos, & ad vtranque functionem à Deo vnctus: *Rex pugnauit pro nobis: Sacerdos obtulit ſe pro*

nobis; (inquit, *Sanct. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 149.) Quamuis autem huius Regni finibus tam boni quàm mali contineantur, atque adeò omnes homines iure ad illud pertineant; ij tamen præ cęteris regiam eius bonitatem, & beneficentiam ęxperiuntur, qui ex eius præceptis integram atque innocentem vitam agunt. *Quod eſt enim eius Regnum, niſi credentes in eum?* (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 115. *in Ioannem.*) A Chriſto dicimur Chriſtiani, id eſt, vncti, per doctrinam illius illuminati, per Sacerdotium, & ſacrificium à peccatis expiati, per Regiam poteſtatem contra tentationes inuicti. Quamuis *data* ſit illi *omnis poteſtas in cælo, & in terra*; Charitate magis quàm auctoritate nos regit: noſtris conſulit
Matt. 28. vtilitatibus, non ſuis, cùm bonorum noſtrorum non egeat; Nobis dominatur, vt nos ad æternam ſelicitatem perducat: Totum ſe nobis impendit: *Pertranſit benefaciendo, & ſanando omnes*:
Act. 10. Legem immaculatam, conuertentem animas tradit, adiutoria præbet ad illam implendam efficaciſſima Illam implet, qui cęleſtem illum Regem amat. Nullum aliud tributum exigit, niſi amoris.
Ierem. 23. Rex eſt ſapientiſſimus, & faciens iudicium, & iuſtitiam in terra. Vitam ſuam pro ſubditis omnibus, etiam perduellibus exponit, & propoſito gaudio pro illis crucem ſuſtinet. Ipſorum inimicos profligat, & Satanam ſub eo-
Pſ. 23. Zacc. 33. 22. rum pedibus conterit *Rex virtutum, Dominus fortis, & potens in prælio, Rex gloriæ*. Incomparabili manſuetudine ipſos regit, paſtorem illis potiùs ſe exhibens, quàm Regem. Facilem omnibus ad ſe præbet aditum: omnes inuitat, omnes abſque perſonarum, & conditionum diſcrimine complectitur, ſouet, tuetur, *Omnibus æqualis, omnibus Rex*, (inquit Tertullianus.) Totus nobis datus, totus noſtros expenſus in vſus, nos fratres ſuos vocare dignatur, ad menſam ſuam admittit, in conſortium Regni
Apoc. 1. & 5. ſui nos vocat. immò nos Deo *Regnum, & Sacerdotes* facit. Chriſto igitur Deo, ac Regi noſtro in omnibus obediamus, qui & Rex noſter eſt iure natiuitatis, & iure victoriæ, & iure electionis, ſiquidem in Baptiſmo illum eligimus nóſque illius imperio, ac dominationi in perpetuum addiximus. Illi fideliter ſeruiamus, cui ſeruire, regnare eſt: Ne ipſius offendendo Maieſtatem dicamus ſactis, ſin minus verbis: *Nolumus hunc regnare ſuper nos*. Rex omnis terræ Deus, ſit Rex cordis noſtri. Nihil in nobis eius
Luc. 19. imperio reluctetur; ne tumultuentur cupiditateș; ordinata ſint omnia, & in ſumma pace, quæ tranquillitas ordinis eſt, pareant Principi pacis. Regnum Dei ſit intra nos, non ad tempus, ſed in æternum Iudæis ne ſimiles ſimus, qui Regem Chriſtum recuſauerunt, & Regem Cæſarem elegerunt. *Eſt quidem, & Cęſar Rex homo homini-*
S. Auguſt. Enarrat. in Pſ. 55. *bus ad humana, ſed alius Rex eſt ad diuina; alius Rex ad vitam temporalem, alius ad æternam. Rex terrenus ſub Rege cœleſti, Rex cęleſtis ſuper omnia. Non ergo illi, quia dixerunt ſe habere Regnum Cęſarem, peccauerunt; ſed quia Regem Chriſtum habere noluerant. Et modò multi Chriſtum Regem in cęlo ſedentem, & vbique regnantem habere nolunt*. Ex illorum numero ne ſimus. Illi dicamus ex animo, *Tu es*
Pſ. 43. Pſ. 144. *ipſe Rex meus: & Deus meus. Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in ſęculum ſæculi*. Diabolo gloriæ illius, noſtræque ſalutis inimico fortes in fide reſiſtamus: In hoc enim vncti ſumus à Chriſto, vt contra diabolum luctemur, nec pacem cum illo vnquam habeamus. *Ideò nos vnxit, quia luctatores contra diabolum fecit* (inquit *S. Auguſtinus* Tract. 33 *in Ioannem.*) Immaculatam vitam agamus, quia Chriſti corpus ſummus, immò Chriſtus ipſe, per vnctionem inhabitantis in nobis Spiritus eius *Inde autem apparet* (inquit *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſ. 26.) *Chriſti corpus non eſſe, quia omnes vngimur, & omnes in illo, & Chriſti, & Chriſtus ſumus, quia quodammodo totus Chriſtus caput, & corpus eſt*.

Denique, *Sicut Reges triumphorum ſuorum titulis nuncupantur*, (inquit *S. Petrus Chryſologus*, Sermone 57.) *& ſubiectarum gentium nominibus conquirunt numeroſiſſima cognomenta: Ita Chriſtus honorum ſuorum titulis nuncupatur: A Chriſmate enim vocatus eſt Chriſtus, qui Diuinitatis vnguentum aridis iam mortalium membris pius Mediator infudit. Et vt à chriſmate Chriſtus, ſic Ieſus vocatus eſt à ſalute; qui ob hoc nos diuino infudit vnguento, vt ægris certam ſalutem, perditis perpetuam redderet ſanitatem*.

§ IV.

FILIVM EIVS VNICVM.

CHRISTVS verus Deus, Deique Filius eſt.

Duæ in Chriſto Naturæ.

HIs verbis profitemur Ieſum Chriſtum Filium Dei eſſe, & verum Deum, ſicuti Pater eſt, qui eum ab æterno genuit; non eo modo, quo illi dicti ſunt Dij, ad quos ſermo Dei factus eſt, & quo Moſes dictus eſt *Deus Pharaonis*, ſed naturâ eàdem, & eſſentiâ, quæ Patris eſt, & Spiritus-Sancti. Illum, inquam Sanctiſſimæ Trinitatis ſecundam Perſonam, alijs duabus omninò ęqualem confitemur, vnius eſſentiæ, ſapientiæ, voluntatis & poteſtatis cum Patre, ipſique conſubſtantialem, & coæternum, vt Nicæni Concilij Patres in ſuo Symbolo explicatiùș tradiderunt, contra hæreſim *Arij* Presbyteri Alexandrini, qui Filium Dei aliquando non fuiſſe, & ex ijs, quæ non ſunt factum eſſe, & alterius eſſe ſubſtantiæ, ac eſſentiæ: quàm Patrem; creatum denique, impiè ac pertinaciter aſſerebat. Contra hanc igitur Hæreſim credere nos profitemur, ſecundùm Symbolum Nicęnum, *In vnum Dominum Ieſum Chriſtum Filium Dei, ex Patre natum ante omnia ſæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem Patri, per quem omnia facta ſunt*. Filij porrò diuinitas, ſiue Patris, & Filij conſubſtantialitas, omnimodáque & perfecta æqualitas, multis Scripturę Sacræ oraculis apertè probatur contra veteres, & nouos Arianos, ſiuę Socinianos; tum iſtis præſertim Noui Teſtamenti. Matth. 16. *Reſpondens Simon Petrus dixit: Tu es Chriſtus Filius Dei viui. Reſpondens autem Ieſus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro, & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus, qui in cęlis eſt*. Ioannis 1. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipſum facta ſunt. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. . . . . . *Et verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*. Ioannis 10. *Oues meæ vocem meam audiunt*. . . . *Et ego vitam æternam do eis: Et non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus, quod dedit mihi, maius omnibus eſt: Et nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Ego & Pater vnum ſumus*. Non dixit, *Ego & Pater vnus ſumus*, quod Perſonarum vnitatem ſignificaret, ſed, *vnum ſumus*, quod ſignificat vnitatem Eſſentiæ. Si verò ſola vnitate concordiæ, & affectûs vnum eſſent, quemadmodum Fideles dicuntur cor vnum, & anima vna, quod dedit ei Pater, maius omnibus non eſſet: Sola enim diuinitas eſt, quâ nihil eſt, aut eſſe poteſt maius, vel cogitari: Nec æqualis omninò, & eadem Patris, & Filij poteſtas eſſet; quod tamen ſignificant hæc Chriſti Domini verba: *Et non rapiet eas quiſquam de manu mea: Et nemo poteſt rapere de manu Patris mei*. Iam verò poteſtas, & eſſentia in Deo non diſtinguuntur: Quicquid enim eſt in Deo, Deus eſt. Atque hoc ſenſu Chriſti verba Iudæi intellexerunt, ipſéque ſic intelligenda confirmauit. *Reſponderunt ei Iudæi*. . . . *Tu homo cum ſis, facis teipſum Deum*. . . . *Reſpondit eis Ieſus*. . . . *Quem Pater ſanctificauit, & miſit in mundum, vos dicitis, quia blaſphemas, quia dixi, Filius Dei ſum? Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere. Si autem facio, & ſi mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis, & credatis, quia Pater in me eſt, & ego in Patre*. Ioannis 14. *Creditis in Deum, & in me credite*. . . . . . *Si cognouiſſetis me, & Patrem meum vtique cognouiſſetis, & amodo cognoſcetis eum, & vidiſtis eum. Dicit ei Philippus: Domine, oſtende nobis Patrem, & ſufficit nobis. Dicit ei Ieſus, Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me videt, & Patrem*. Ioannis 16. *Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt*. Ioannis 20. *Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum; & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Reſpondit Thomas, & dixit ei, Dominus meus, & Deus meus*. Actuum 20. *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus-Sanctus*

poſuit

poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo: Quibus verbis ſignificatur, Ieſum Chriſtum, qui Eccleſiam ſanguine ſuo acquiſiuit, eſſe verum Deum. Ad Romanos 9. *Ex quibus eſt Chriſtus ſecundùm carnem, qui eſt ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula.* Ad Galatas 1. *Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem.* Non eſt igitur Chriſtus purus homo, ſed Deus homo, Deique Filius; *Qui cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*, vt ait idem Apoſtolus ad Philippenſes ſcribens, Cap 2. Et ad Coloſſenſes 1. *Qui eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus omnis creaturæ: Quoniam in ipſo condita ſunt vniuerſa in cælis, & in terra, viſibilia, & inuiſibilia ...... Omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnes; & omnia in ipſo conſtant.* Ad Hebræos 1. *Nouiſſimè diebus iſtis locutus eſt nobis in Filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, per quem fecit, & ſæcula: Qui cùm ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ eius, portanſque omnia verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis: Tantò melior Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum: Ego ero illi in Patrem, & ipſe erit mihi in Filium? Et cùm iterum introducit Primogenitum in orbem terræ, dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Et ad Angelos quidem dicit: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & Miniſtros ſuos flammam ignis. Ad Filium autem: Thronus tuus, Deus, in ſæculum ſæculi, virga æquitatis, virga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatem; propterea vnxit te, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Et tu, in principio, Domine, terram fundaſti, & opera manuum tuarum ſunt cæli; ipſi peribunt, tu autem permanes, & omnes, vt veſtimentum veteraſcent, & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.* 1. Ioannis 5. *Scimus quoniam Filius Dei venit, & dedit nobis ſenſum, vt cognoſcamus verum Deum, & ſimus in vero Filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.* Apocalypſis 1. *Ego ſum Alpha, & Omega; principium & finis, dicit Dominus Deus, qui eſt, & qui venturus eſt omnipotens.* Loquitur autem idem ipſe, qui venturus eſt in nubibus, quem videbit omnis oculus, & qui eum pupugerunt, & ſuper quem plangent omnes tribus terræ, Ieſus Chriſtus Iudex viuorum, & mortuorum, de quo & Cap. 4. dicitur: *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt.*

Sed cùm Ieſum Chriſtum Filium Dei, & à Patre genitum eſſe dicimus, vel audiuimus, nihil terrenum, aut mortale de illius generatione cogitandum eſt: Nec Filium minorem Patre, nec Patrem antiquiorem Filio, aut abſque Filio aliquando fuiſſe; ſed Filium coæternum Patri; generationem mutationis omnis, & corruptionis expertem: non ſubſtantiæ diuinæ partem, cùm diuina ſubſtantia ſimpliciſſima ſit, indiuiſibilis, immutabilis; ſed totam eſſentiam diuinam, ac perfectiones omnes quas complectitur, abſque diuiſione Filio communicatas æternâ illâ generatione credere debemus. Cuius quidem diuinæ generationis Myſterium ratione percipere, atque perfectè intelligere nullo modo poſſumus: Vt cum Propheta potiùs exclamandùm ſit: *Generationem eius quis enarrabit?* Nefas eſt neſcire, quòd natus ſit Dei Filius, ſed non licet diſcutere quemadmodum natus ſit. Credere conuenit, non perſcrutari. *Perfecta ſcientia eſt ſic Deum ſcire, vt licet inenarrabilem, tamen non ignorabilem ſcias* (inquit S. Hilarius.) *Credendus eſt, intelligendus eſt, adorandus eſt, & his officijs eloquendus eſt.* Et *S. Athanaſius* Oratione 3. contra Arianos: *Indecorum eſt*, ait, *quærere quomodo ex Deo Verbum exiſtat: At quomodo ſit Dei ſplendor: Aut quomodo generet Deus: Et ſi quis ſit modus generationis Dei. Inſanus enim ſit, qui talia audeat: Cùm inexplicabilem rem, ac diuinæ naturæ propriam, ſolique ipſi, & eius Filio cognitam oratione ſuâ declarare conetur.*

Eſai. 53. Lib. 2. De Trinit.

Ex omnibus autem, quæ ad indicandum modum rationémque æternæ generationis ſimilitudines afferuntur, illa propiùs ad rem videtur accedere, quæ ab animi noſtri cogitatione ſumitur. Quamobrem *Sanct. Ioannes* Filium Dei *Verbum* appellat. Vt enim mens noſtra ſeipſam quodam modo intelligens ſui effingit imaginem, quam Theologi verbum dixerunt; ita Deus, (quantum tamen diuinis humana conferri poſſunt) ſeipſum intelligens, Verbum æternum generat, *Quod eſt de omnibus, quæ ſunt in ſe ipſe*, vt loquitur S. Auguſtinus. Verbum illud non eſt ſonus tranſiens, aut exterior locutio, non eſt verbum prolatitium, ſed interiori locutione ſiue cognitione perfectiſſima, & perfectiſſimè aſſimilatrice, hoc eſt diuinâ genitum, in quo nihil minus aut ampliùs eſt, quàm in ipſo Patre, eius imago ſubſiſtens, in eo manens, eique per omnia æqualis. *Verbum* autem *Patris ideò dictum eſt, quia per ipſum innoteſcit Pater. Sicut ergo verbis noſtris id agimus, cùm verum loquimur, vt noſter animus innoteſcat audienti, & quicquid ſecretum in corde gerimus, per ſigna huiuſmodi ad alterius cognitionem proferatur; Sic illa Sapientia quam Deus Pater genuit, quoniam per ipſam innoteſcit dignis animis ſecretiſſimus Pater, Verbum eius conuenientiſſimè nominatur. Inter animum autem noſtrum, & verba noſtra, quibus eumdem animum oſtendere conamur, plurimùm diſtat. Nos quippè non gignimus ſonantia verba, ſed facimus; quibus faciendis materia ſubiacet corpus. Plurimum autem intereſt inter animum, & corpus. Deus verò cùm Verbum genuit, id quod eſt ipſe genuit: Neque de nihilo, neque de aliqua iam facta conditâque materia; ſed de ſe ipſe id quod eſt ipſe. Hoc enim, & nos conamur cùm loquimur ...... Quid enim aliud molimur, niſi animum ipſum noſtrum, ſi fieri poteſt, cognoſcendum, & perſpiciendum animo auditoris inferre; vt in nobis ipſi quidem maneamus, nec recedamus à nobis, & tamen tale indicium, quo fiat in altero noſtra notitia, proferamus; vt quantùm facultas conceditur, quaſi alter animus ab animo, per quem ſe indicet, proferatur? Id facimus conantes, & verbis, & ipſo ſono vocis, & vultu, & geſtu corporis, tot ſcilicet machinamentis id quod intus eſt demonſtrare cupientes: Quia tale aliquid proferre non poſſumus; & ideò non poteſt loquentis animus penitus innoteſcere; vnde etiam mendacijs locus patet. Deus autem Pater, qui veriſſimè ſe indicare animis cognituris, & voluit, & potuit, hoc ad ſeipſum indicandum genuit, quod eſt ipſe, qui genuit.* Sic explicat *Sanct. Auguſtinus* Libro *de Fide, & Symbolo*, Cap. 3.

Lib. 15. De Trin. Cap. 14.

Coæternum Patri Filium credimus, eámque coæternitatem ſimilitudinibus quibuſdam explicamus, quibus tamen fides noſtra non nititur. Prima petitur ex igne, & luce, appoſitè quidem quia, Filius Dei *Candor eſt lucis æternæ*. Ignis lucem fundit, lux ab igne funditur. Splendor de igne, non ignis de ſplendore exſiſtit. Splendor igni coæuus eſt. Da ſempiternum ignem, & do ſempiternum ſplendorem. Candor de luce gignitur, & tamen gignenti coæternus eſt candor. Semper lux, ſemper candor eius. Genuit candorem ſuum, ſed nunquam fuit ſine candore ſuo. Cùm ergo videas ſplendorem igni eſſe coæuum, perſuaſum habe Deum generare Filium ſibi coæternum. Altera ſimilitudo petitur ex virgulto ſuper aquam orto, & eius imagine in aqua apparente, non minus appoſitè, quia Filius *Speculum eſt ſine macula Dei maieſtatis, & imago bonitatis illius*. Imago hominis intuentis ſpeculum, de ſpeculo exſiſtit, mox vt aſpector exſtiterit: Et cùm quiſque, vel tranſit, vel ſtat ſuper aquam, videt ibi imaginem ſuam. Ponamus ergo aliquid natum ſuper aquam, velut virgultum aut herbam, nonne cum imagine ſua naſcitur? Mox vt incipit exſiſtere, incipit cum illo exſiſtere imago eius; non præcedit naſcendo imaginem ſuam, ſed naſcitur cum imagine ſua; & tamen imago ab illo, non illud ab imagine. Itaque & generans, & quod genitum eſt, ſimul eſſe cœperunt. Ergo coæua ſunt. Si ſemper virgultum, ſemper & imago de virgulto. Poteſt ergo ſemper eſſe generans, & ſemper cum illo, quod de illo natum eſt. Hinc intellige coæternum Filium natum æterno Patri. Verùm cum in ſimilitudinibus allatis ſit inæqualitas, & ſplendor minus luceat quàm ignis, & imago virgulti minus ſit exiſtens quàm virgultum ipſum, iungamus duo ſimilitudinum genera, vt Patris, & Filij æqualitatem ſimul, & coæternitatem exponamus. Homo hominem generat, equus equum, & pecus pecudem. Ad eandem ſubſtantiam generant iſta, ſed non ad idem tempus. Diuerſa ſunt tempore, ſed non ſunt diuerſa naturâ. Quid ergo laudamus in iſta natiuitate? Certè æqualitatem naturæ. Quid autem deeſt? Æquali-

tas temporis. Teneamus hic vnum, quod laudatur, id eſt, æqualitatem naturæ. In illo autem genere ſimilitudinum, quod dedimus, de ſplendore ignis, & de imagine virgulti, æqualitatem naturæ non inuenis, inuenis coæuitatem. Coniunge, quæ laudas. In creaturis enim deeſt aliquid, quod laudas, in Creatore deeſſe nihil poteſt: Quia quod inuenis in creatura, à Creatore artifice proceſſit. Quid ergo in coæuis? Nonne hoc Deo dandum, quod ibi laudas? Quod autem deeſt, non tribuendum Maeſtati, in quâ nullus defectus eſt. Tribue ergo illi ex iſto genere ſimilitudinum pro coæuitate coæternitatem, vt coæternus ſit natus cum eo à quo natus ſit. De alio autem ſimilitudinum genere, quid ibi laudas? Æqualitatem naturæ. Iam propter illam diſtinctionem dederas Filio Dei coæternitatem; da propter iſtam, æqualitatem; & perfecta eſt natiuitas eiuſdem ſubſtantiæ. Hæc S. *Auguſtini* expoſitio eſt Sermone 107. aliàs 38. *De Verbis Domini*, & Sermone 108 aliàs 13. ex editis à *P. Sirmondo*.

Quia porrò Ieſum Chriſtum non ſolùm verum Deum, ſed & verum hominem; genitum quidem, vt Deum ante omnium ſæculorum ætates ex Patre; vt hominem autem natum in tempore ex Matre Maria Virgine, credeodum fides proponit: *Eumdem conſubſtantialem Patri ſecundùm diuinitatem; eumdem conſubſtantialem nobis ſecundùm humanitatem; ex duabus, & in duabus naturis inconfusè, immutabiliter, indiuisè, inſeparabiliter ſubſiſtentem*, vt Concilium Chalcedonenſe contra Eutychianam Hæreſim credendum definiuit: Hinc ſequitur, vt eorum, quæ de Chriſto Ieſu in Scripturis Sacris dicuntur, quædam ad diuinam, alia ad humanam naturam ſint referenda. Nam de ſe ſecundùm formam Dei dixit, Ioh. 10. *Ego & Pater vnum ſumus*: Idemque de ſeipſo dixit ſecundùm formam ſerui, *Pater maior me eſt*, ſecundùm quem modum etiam ſeipſo minor eſt Filius, qui ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Neque enim ſic accepit formam ſerui, vt amitteret formam Dei, in qua erat æqualis Patri. Non itaque immeritò Scriptura vtrumque dicit, & æqualem Patri Filium, & Patrem maiorem Filio. Illud enim propter formam Dei, hoc autem propter formam ſerui ſine vlla confuſione intelligitur. Et hanc nobis regulam per omnes Sacras Scripturas diſſoluendæ huius Quæſtionis Apoſtolus tradit, ad *Philippenſes*, Cap. 2. vbi maniſeſtiùs iſtam diſtinctionem commendat. Ait enim, *Qui cùm in formâ Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo: Sed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus, vt homo*. Eſt ergo Dei Filius Deo Patri naturâ æqualis, habitu minor. In forma enim ſerui quàm accepit, minor eſt Patre: In formâ autem Dei, in quâ erat etiam antequàm hanc accepiſſet, æqualis eſt Patri. Secundùm formam Dei, *Omnia per ipſum facta ſunt*: Secundùm formam ſerui, Ipſe *Factus eſt ex muliere, factus ſub Lege*. Secundùm formam Dei, *Ipſe & Pater vnum ſunt*: Secundum formam ſerui, *Non venit facere voluntatem ſuam, ſed voluntatem eius, qui eum miſit*. Secundùm formam Dei, *Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit, & Filio vitam habere in ſemetipſo*: Secundùm formam ſerui, *Triſtis eſt anima eius vſque ad mortem*: Et, *Pater*, inquit, *ſi fieri poteſt, tranſeat à me Calix iſte*. Secundùm formam Dei, *Ipſe eſt verus Deus, & vita æterna*: Secundùm formam ſerui, *Factus* eſt *obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis*. Secundùm formam Dei, Omnia, quæ habet Pater, ipſius ſunt: *Et omnia mea tua ſunt*, inquit, *& mea tua*: Secundùm formam ſerui ait, *Mea doctrina non eſt mea, ſed eius, qui miſit me*. Et, *De die illo, vel horâ nemo ſcit, neque Angeli in cælo, neque Filius, niſi Pater*. Hoc enim neſcit, quod neſcientes facit, id eſt, quod non ita ſciebat, vt tunc Diſcipulis indicaret: Sicut dictum eſt ad Abraham, *Nunc cognoui, quòd timeas Deum*, id eſt, Nunc feci, vt cognoſceres; quia & ipſe ſibi in illa tentatione probatus innotuit. Nam & illud vtique dicturus erat Diſcipulis tempore opportuno, de quo futuro tanquam præterito loquens, ait: *Iam non dicam vos ſeruos, ſed amicos ... Quia omnia quæcumque audiui à Patre meo, nota vobis feci* ... Eo ſcilicet genere locutionis neſcire quiſque dicitur quod occultat, quo dicitur foſſa cæca, quæ occulta eſt. *Neque enim aliquo genere loquuntur Scripturæ, quod in conſuetudine humana non inueniatur; quia vtique hominibus loquuntur*. Secundùm formam Dei dictum eſt *Ante omnes colles genuit me*, id eſt, ante omnes altitudines creaturarum; & *Ante luciferum genui te*, id eſt, ante omnia tempora, & temporalia: Secundùm formam autem ſerui dictum eſt, *Dominus poſſedit me*, vel (vt habet alia Verſio) *Creauit me in principio viarum ſuarum*; Quia ſecundùm formam Dei dixit, *Ego ſum Veritas*; & ſecundùm formam ſerui, *Ego ſum via*. Quia enim ipſe primogenitus à mortuis iter fecit Eccleſiæ ſuæ ad Regnum Dei, ad vitam æternam, cui caput eſt ad immortalitatem etiam corporis, ideò creatus eſt in principio viarum Dei in opera eius. Secundùm formam Dei, *Principium eſt, quod & loquitur nobis*: Secundùm autem formam ſerui, *Sponſus procedens de thalamo ſuo*. Secundùm formam Dei, *Primogenitus omnis creaturæ, & ipſe ante omnes eſt, & omnia in illo conſtant*: Secundùm formam ſerui, *Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ*. Secundùm formam Dei, *Dominus eſt gloriæ*: Secundùm formam ſerui, ſatagentibus Diſcipulis de glorificatione ſua reſpondit, *Sedere ad dexteram meam, vel ſiniſtram non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à Patre meo*; Id eſt, Non eſt humanæ poteſtatis hoc dare: Vt per illud intelligatur hoc dare, per quod Deus æqualis eſt Patri. *Non eſt* meum, inquit, *dare*, Id eſt, non humanâ poteſtate iſta do, *Sed quibus paratum eſt à Patre meo*: Sed iam tu intellige, quia ſi omnia, quæ habet Pater mea ſunt, & hoc vtique meum eſt, & cum Patre iſta paraui. Eodem ſenſu, & hæ Chriſti Domini Sententiæ intelligendæ ſunt; *Qui credit in me, non credit in me, ſed in eum, qui miſit me .... Et ſi quis audierit verba mea, & non cuſtodierit: Ego non iudico eum. Non enim veni, vt iudicem mundum, ſed vt ſaluificem mundum. Qui ſpernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo, quem locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſſimo die. Quia ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit quid dicam, aut quid loquar*. Id eſt, qui in me credit, non in hoc, quod videt credit, ne ſit ſpes noſtra in creatura; ſed in illo, qui ſuſcepit creaturam, in quâ humanis oculis appareret, ac ſic ad ſe æqualem Patri contemplandum per fidem corda mundaret. Ideòque ad Patrem referens intentionem credentium, & dicens: *Non in me credit, ſed in eum, qui me miſit*, non vtique ſe à Patre, id eſt, ab illo, qui eum miſit, voluit ſeparari: Sed vt ſic in eum crederetur, quomodo in Patrem, cui eſt æqualis. Quod apertè alio loco dicit, *Creditis in Deum, & in me credite*: Id eſt, ſicut creditis in Deum, ſic & in me; quia Ego & Pater vnus Deus. Ait etiam, *Ego non iudicabo*; cum ipſe iudicaturus ſit viuos, & mortuos: Sed quia non ex poteſtate humana, propterea recurrens ad deitatem, ſurſum erigit corda hominum, propter quæ ſubleuanda deſcendit. Itaque vtrumque dici poteſt, & Filius hominis iudicabit, & Filius hominis non iudicabit: Quia Filius hominis iudicabit, vt verum ſit, quod ait, *Cùm venerit Filius hominis, tunc congregabuntur ante eum omnes gentes*; & Filius hominis non iudicabit, vt verum ſit, quod ait, *Ego non iudicabo*; &, *Ego gloriam meam non quæro, eſt qui quærat, & iudicet*. Nam ſecundùm, id quod in iudicio non forma Dei, ſed forma Filij hominis apparebit, nec ipſe Pater iudicabit. Secundùm hoc enim dictum eſt, *Pater non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit Filio*. Denique quod ait, *Ego ex meipſo non ſum locutus*, Si ad formam Dei referatur, ſic intelligendum eſt, Ego non ex me natus ſum. Si enim Verbum Patris loquitur, ſeipſum loquitur, quia ipſe eſt Verbum Patris. Plerumque etiam ait, *Dedit mihi Pater*; In quo vult intelligi, quòd eum genuerit Pater: Non vt tanquam iam exſiſtenti, & non habenti dederit aliquid; ſed ſeipſum dediſſe, vt haberet, genuiſſe eſt, vt eſſet. Ita Scripturarum loca, quæ Ariani in ſuæ patrocinium Hæreſis detorquebant, vna ſerie. *Sanct. Auguſtinus* explicat Libro 1. *De Trinitate*, Cap. 7. 11. & 12.

Sed & aliam Regulam tradit initio Libri 2. ad intelligendas Scripturæ Sacræ de Filio locutiones neceſſariam. Quædam, inquit, ita ponuntur in Scripturis de Patre, & Filio, vt indicent vnitatem æqualitatem-

Job. 10. S. Auguſt. Lib. 1. De Trin. Ca. 7. 11. 12. — Io. 1. — Gal. 4. — Io. 10. Io. 6. Io. 5. Matth. 26. Io. 5. Philip. 2. Io. 14. Io. 17. Io. 7. Marci 13. — Geneſ. 22. — Io. 15. — Prouer. 8. Pſ. 109. Prou. 8. Io. 14. — Io. 8. Pſ. 18. Coloſſ. 1. Cor. 2. Matth. 20. — Io. 16. — Io. 12. — Io. 14. — Matth. 25. Io. 12. Io. 8. Io. 5.

„ têmque ſubſtantiæ, ſicuti eſt, *Ego & Pater vnum*
„ *ſumus*: Et, *Cùm in forma Dei eſſet, non rapinam ar-*
„ *bitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo*: Et quæcumque talia
Ioan. 10. Philip. 2. ſunt. Quædam verò ita, vt minorem oſtendant Filium
„ propter formam ſerui, id eſt, propter aſſumptam
„ creaturam mutabilis humanæque ſubſtantiæ, ſicuti
eſt, quod ait: *Quoniam Pater maior me eſt*: Et, *Pater*
Ioan. 14. *non iudicat quemquam, ſed omne iudicium dedit Filio, &*
Io. 5. *poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis*
„ *eſt*. Quædam porrò ita, vt nec minor, nec æqualis
„ tunc oſtendatur, ſed tantùm, quod de Patre ſit inti-
„ metur, vt eſt illud, *Sicut Pater habet vitam in ſemet-*
ipſo, ſic dedit Filio habere vitam in ſemetipſo: Et il-
Ibid. lud, *Neque enim poteſt Filius à ſe facere quidquam, ni-*
„ *ſi quod viderit Patrem facientem*. Hæc enim ideò di-
„ cta ſunt, quia incommutabilis eſt vita Filij ſicut Pa-
„ tris, & tamen de Patre eſt; & inſeparabilis eſt opera-
„ tio Patris, & Filij, ſed tamen ita operari Filio de il-
„ lo eſt, de quo ipſe eſt, id eſt, de Patre; & ita videt
„ Filius Patrem, vt quo eum videt hoc ipſo ſit Filius.
„ Non enim aliud illi eſt eſſe de Patre, id eſt, naſci
„ de Patre, quàm videre Patrem; aut aliud videre
„ operantem, quàm pariter operari: Sed ideò non à ſe,
„ quia non eſt à ſe. Et ideò, quæ viderit Patrem fa-
„ cientem, hæc eadem facit, & Filius ſimiliter, quia
„ de Patre eſt. Neque enim alia ſimiliter, ſicut pictor
„ alias tabulas pingit, quemadmodum alias ab alio pi-
„ ctas videt; nec eadem diſſimiliter, ſicut corpus eaſ-
„ dem litteras exprimit, quas animus cogitauit: Sed,
„ *Quæcumque*, Inquit, *Hæc eadem, & Filius ſimiliter*
„ *facit*. Et *Hæc eadem* dixit, *& ſimiliter*: Ac per hoc
„ inſeparabilis, & par eſt operatio Patri, & Filio, ſed à
„ Patre eſt Filio Ideò non poteſt Filius à ſe facere quid-
„ quam, niſi quod viderit Patrem facientem. His igi-
„ tur, & ſimilibus locis, non Filium Patre minorem, ſed
„ de Patre eſſe Scripturæ ſignificant: His *Non inæquali-*
tas, ſed Natiuitas eius oſtenditur.

De Filij Diuinitate, & conſubſtantialitate plura dabit Diſſertatio noſtra, 39. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sęculi Quarti.

Sicut Pater, & Filius in adoranda Trinitate ſunt vnum vnitate ſubſtantię, ita Chriſtiani inter ſe vnum eſſe debent vnitate affectûs, & concordiâ animorum, quod fit per charitatem, vt in illis impleatur, quod Chriſtus Patrem rogauit, Ioann. 17. *Pater Sancte, ſerua eos in nomine tuo, quos dediſti mihi: Vt ſint vnum, ſicut & nos. ∴ Non pro eis autem rogo tantùm, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorum in me: Vt omnes vnum ſint, ſicut tu Pater in me, & ego in te, & ipſi in nobis vnum ſint. ∴ Et ego claritatem, & quam dediſti mihi, dedi eis: Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. ∴ Ego in eis, & tu in me: Vt ſint conſummati in vnum*. Illam enim vnitatem Chriſtus diſcipulis ſuis adprecatur, quam homines conſequi poſſunt: At cùm Chriſtus vnum ſit cum Patre, & Eſſentiâ, & concordiâ, ſolam concordiæ vnitatem homines conſequi poſſunt: Solam igitur vnitatem concordiæ illis adprecatur. Sicut cùm ait: *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt*: Illos ad infinitam, & diuinam ſanctimoniam non adhortatur, ſed ad eam, ad quam homines aſpirare poſſunt, diuinæ ſanctimoniæ imitationem. Cùm ergo *Multi vnum corpus* ſimus *in Chriſto*, vnóque eius Spiritu vegetari debeamus, ita debemus eſſe Charitate coniuncti, vt omnium noſtrûm, ſicut primorum Chriſtianorum ſit *Anima vna, & cor vnum*. Eò autem maior inter nos erit animorum vnitas, quò maior erit charitas; eò maior charitas, quò minùs regnabit iniquitas.

Hanc Chriſti pro electis ſuis Patrem rogantis ſententiam præclarè *Sanct. Auguſtinus* explicat Libro 4. *De Trinitate*, Cap. 9 vbi obſeruat, Ipſum non dixiſſe, *Ego & ipſi vnum; quamuis per id, quod Eccleſiæ caput eſt, & corpus eius Eccleſia, poſſit dicere, Ego & ipſi, non vnum, ſed vnus, quia caput, & corpus vnus eſt Chriſtus: Sed Diuinitatem ſuam conſubſtantialem Patri oſtendens, (pro-*
„ *pter quod, & alio loco dicit*, Ego & Pater vnum ſumus,) *in ſuo in genere, hoc eſt in eiuſdem naturæ conſubſtantiali parilitate, vult eſſe ſuos vnum, ſed in ipſo; quia in ſe ipſis non poſſent, diſſociati ab inuicem per diuerſas voluptates, & cupiditates, & immunditias peccatorum: Vnde mundantur per Mediatorem, vt ſint in illo vnum; non tantùm per eamdem naturam quâ omnes ex hominibus mortalibus æquales Angelis ſiunt, ſed etiam per eamdem in eamdem beatitudinem conſpirantem concordiſſimam voluntatem, in vnum ſpiritum quodam modo igne charitatis conflatam. Ad hoc enim valet, quod ait;* Vt ſint „ vnum, ſicut & nos vnum ſumus: *Vt quemadmodum Pater, & Filius, non tantùm æqualitate ſubſtantiæ, ſed etiam voluntate vnum ſunt; ita & ij inter quos, & Deum Mediator eſt Filius, non tantùm per id, quod eiuſdem naturæ ſunt, ſed etiam per eandem dilectionis ſocietatem vnum ſint*.

Per charitatem autem vnum eſſe fideles inter ſe non poſſunt, niſi ſint vnum cum Deo, eadem illa charitate, quâ *Qui Deo adhæret, vnus ſpiritus eſt*: & *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*. Sic mutuam illam, & ineffabilem diuinarum Perſonarum immanentiam, quâ Pater in Filio, & Filius in Patre eſt, ſic admirabilem illam, & adorandam vnitatem, qua vnum ſunt, æmulamur. Hinc *S. Hilarius* in Pſalmum 122 *Cęleſtis eſt*, inquit, *Secundus Adam, qui Verbum caro factum eſt. ∴ In hoc ergo Verbo Deus tamquam in cælo habitat, in eo ſcilicet, quod ex ſe, ac ſuum eſt, manens; per Eum in eis quoque, qui cæleſtes ſunt, habitans, ſicut ipſe ad Patrem ait*, Vt omnes vnum ſint, ſicut ego in illis, & tu in „ me. *Ergo, ſi qui in Adam limus ſuimus, nunc cæleſtes ſumus in Chriſto, & Chriſtus habitator eſt noſtri; per habitantem Chriſtum in nobis, etiam ille quoque habitator eſt noſtri, cui eſt habitans Chriſtus in nobis habitatio*. Hinc & *S. Bernardus* Sermone 71. in Cantica: *Nunc*, inquit, *cùm & ipſe in Patre, & Pater in ipſo ſit, non eſt quo eludicet vnitas, ſed verè perfectèque vnum ſunt Ipſe, & Pater. Sic igitur Anima, cui adhærere Deo bonum eſt, non ante ſe exiſtimet ipſi perfectè vnitam, niſi cùm & illum in ſe, & ſe in illo manentem perſenſerit. Non quia vel tunc vnum dicatur cum Deo, ſicut vnum ſunt Pater, & Filius: Quamuis qui adhæret Deo vnus ſpiritus eſt. ∴ Quid ergo dicit Filius? Ego in Patre, & Pater in me eſt, & vnum ſumus: Dicit homo, Ego in Deo, & Deus in me eſt, & vnus ſpiritus ſumus*.

Sed & alium modum adinuenit bonitas Dei, quo nos & cum ipſo, & cum fratribus vnum efficeret, ſacram ſcilicet Euchariſtiæ Communionem. Quomodo enim non cum Deo, & cum fratribus vnum ſumus, qui eodem Chriſti corpore paſcimur, eodem Spiritu ſanctificamur? Qua de re præclarè *S. Cyrillus* Libro 11. in Ioannem: *Vt ad vnitatem*, inquit, *cum Deo, & inter nos contenderemus, atque nos vna commiſceremur, licet corporibus, & animis alij ab alijs differamus, rationem quandam excogitauit Vnigenitus per conuenientem ſibi ſapientiam, & conſilium Patris. Vno enim corpore, ſuo nimirum, Fideles omnes benedicens, per Myſticam Communionem cùm eos ſibi, tum etiam inter ſe corporales efficit. Quis enim eos, qui per illud vnum ſanctum Corpus ad vnitatem cum Chriſto coniuncti ſunt, à naturali inter ſe vnione remouerit? ∴ De vnione verò ſpiritali dicemus rurſus, nos omnes accepto vno, & eodem Spiritu-Sancto nimirum, commiſceri quodammodo & inter nos, & cum Deo. Licet enim multi ſimus, & in vnoquoque noſtrûm Chriſtum Spiritum Patris, ac ſuum inhabitare faciat, vnus tamen eſt, & indiuiſibilis, qui ſpiritus inuicem diſtinctos quatenus ſingulariter ſubſiſtunt, in vnitatem colligit per ſe ipſum, & omnes velut vnum quid cernî facit in ſe ipſo. Quemadmodum enim ſanctæ Carnis virtus concorporales reddit eos, in quibus eſt, eodem modo vnus in omnibus indiuiſibilis inhabitans Dei Spiritus ad vnitatem ſpiritalem omnes cogit. ∴* Ego in eis, & tu in me, vt ſint conſummati in vnum. *Eſt enim nobis Filius, cor-* „ *poraliter quidem, vt homo, nobiſcum commixtus, & vnitus per Eulogiam myſticam; ſpiritualiter autem, vt Deus ſui Spiritûs virtute, & gratiâ, ſpiritum qui in nobis eſt inſtaurans ad nouitatem vitæ, & diuinæ ſuæ naturę conſortes faciens. ∴ Conſummati ergo ſumus in vnitatem cum Deo, ac Patre, Chriſto mediante. Suſcipiendo quippè in nobis, & corporaliter, & ſpiritaliter eum, qui naturâ, & verè Filius eſt, qui ſubſtantialem cum eo habet vnionem, ſupremæ Naturæ participes, & conſortes facti glorificati ſumus*.

§. V.

CHRISTVS *vna Perſona eſt, & Filius vnicus Patris Æterni, ac Beatæ Mariæ Virginis.*

DVplicem Chriſti natiuitatem agnoſcimus, & confitemur, vnam ex Deo Patre ante omnia ſæcula, alteram ex Maria Virgine Matre in plenitudine temporis; adeóque & duas naturas, diuinam, & humanam: Chriſtum tamen Filium vnicum Patris: Eundémque Filium vnicum Virginis Matris. Vna enim perſona eſt, in quam diuina, & humana natura conueniunt. Qui enim verus eſt Deus, idem verus eſt homo. *Agit vtraque forma cum alterius communione, quod proprium eſt, Verbo ſcilicet operante, quod Verbi eſt, & carne exequente, quod carnis eſt. Vnum horum coruſcat miraculis, aliud ſuccumbit iniurijs. Et ſicut Verbum ab æqualitate Paternæ gloriæ non recedit, ita caro naturam noſtri generis non relinquit. Vnus enim idémque eſt verè Dei Filius, & verè hominis Filius;* inquit *S. Leo.*)

S. Leo Epiſt. 24. alias 10. ad Flauianum.

„ Idem eſt in forma Dei, qui formam ſuſcepit ſerui. Idem eſt incorporeus manens, & corpus aſſumens. Idem in ſua virtute inuiolabilis, & in noſtra infirmitate paſſibilis. Idem à paterno non diuiſus throno, & ab impijs crucifixus in ligno. Idem ſuper cœlorum altitudines victor mortis aſcendens, & vſque ad conſummationem ſeculi vniuerſam Eccleſiam non relinquens. Nam *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis:* & Chriſtus vocatus eſt *Filius Dei*, vt Angelus prænunciauit, & cùm baptizatus in Iordane eſt à Ioanne, audita eſt vox Patris dicentis, *Tu es Filius meus dilectus, in te complacui mihi:* Et, Iudei *Dominum gloriæ crucifixerunt: Et qui deſcendit, ipſe eſt, & qui aſcendit ſuper omnes cælos, vt impleret omnia.* Denique Scripturæ Sacræ paſſim Ieſum Chriſtum tamquam vnum, & eundem adiungunt, & annumerant Patri: *Vnus Deus Pater, ex quo omnia,* (inquit Apoſtolus) *& nos in illum: & vnus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia,* &c.

Io. 1. Luc. 1. Luc. 3. 1. Cor. 2. Epheſ. 4. 1. Cor. 8. S. Cyrill. Anathe. 3. Synod. 5. Collat. 8. Can. 4.

Non igitur *ſecundùm gratiam* dumtaxat, vel *ſecundùm operationem*, vel *ſecundùm dignitatem*, vel *ſecundùm æqualitatem honoris*, vel *ſecundùm auctoritatem, relationem, aut affectum*, ſeu *virtutem* aut *bonam voluntatem*, Deus homini in Chriſto copulatus eſt, & confœderatus. Non morali dumtaxat conſociatione vna perſona eſt, qualis eſt amicorum vnio, qualis eſt ſponſi, & ſponſæ conſociatio, qualis eſt iuſtorum ad Deum adhæſio, ratione cuius, *Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt;* qualis ex auctoritatis, & poteſtatis diuinæ ad miracula facienda communicatione quadam conſurgit, propter quam Moyſes *Deus Pharaonis* conſtitutus dicitur: Sed vnione phyſicâ, hypoſtaticâ, perſonali, natura diuina, & humana in Chriſto vnitæ ſunt, & adſtrictæ. Verbum caro factum eſt, non carnis hoſpes; Deus homo factus, non hominis habitator; non meri hominis ſanguine redempti ſumus, quod redemptioni noſtræ impar pretium exſtitiſſet; ſed hominis Dei, qui dedit ſemetipſum redemptionem pro nobis. Viuifica non fuiſſet Chriſti caro, ſi exteriori dumtaxat contubernio, ſeu morali fœdere conſociata illi fuiſſet Deitas, non medullitus, & ſubſtantialiter inſerta Verbi vita. Duæ igitur naturæ, diuina & humana, *citra confuſionem, conuerſionem, & diuiſionem* ſeſe intimè permeantes, *vnitæ ſunt in vno Filio Saluatore noſtro Jeſu Chriſto*, vt loquitur Concilium Chalcedonenſe Actione 5. Et quemadmodum ex animæ rationalis, & corporis mutua inexiſtentiâ vna hominis perſona concreſcit; ita ex intima immeatione, & permeatione vtriuſque naturæ in Chriſto, ſiue ex eo, quod natura humana diuinæ conſerta ſit, ab illáque vt à nobiliori, & potentiori ſuſtentetur, vna eſt perſona Chriſti. Vnde in Symbolo, quod *S. Athanaſij* nomine inſcriptum canit Eccleſia, dicitur: *Sicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo, ita Deus, & homo vnus eſt Chriſtus.* Et *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 137 aliàs 3 ad *Voluſianum*, Cap. 3. Perſonam Chriſti mixturam eſſe Dei, & hominis aſſerit, ſicut hominis perſona mixtura eſt animæ & corporis: Neque tamen hic mixtionis nomen intelligendum ſecundùm conſuetudinem corporum, eo modo, quo duo liquores ita permiſcentur, vt neuter ſeruet integritatem ſuam, ſed eo modo, quo lux incorrupta permiſcetur aëri. Naturam enim diuinam, & humanam ita ſe permeare, vt integræ, incorruptæ, indiuiſæ, inconfuſæ permaneant, ex iiſque fiat vna perſona Chriſti, ſicut ex anima, & corpore fit vna perſona hominis. *Verbum* (inquit) *in principio, per quod facta ſunt tempora, tempus elegit, quo ſuſciperet carnem, non tempori ceſſit, vt verteretur in carnem. Homo quippè Deo acceſſit, non Deus à ſe receſſit. Sic autem quidam reddi ſibi rationem flagitant, quomodo Deus homini permixtus ſit, vt vna fieret Perſona Chriſti, cùm hoc ſemel fieri oportuerit; quaſi rationem ipſi reddant de re, quæ quotidie fit, quomodo miſceatur anima corpori, vt vna perſona fiat hominis. Nam ſicut in vnitate perſonæ anima vnitur corpori, vt homo ſit: Ita in unitate perſonæ Deus vnitur homini, vt Chriſtus ſit. In illa ergo perſona mixtura eſt animæ, & corporis; in hac Perſonâ mixtura eſt Dei, & hominis: Si tamen recedat auditor à conſuetudine corporum, quâ ſolent duo liquores ita commiſceri, vt neuter ſeruet integritatem ſuam; quamquam & in ipſis corporibus aëri lux incorrupta miſceatur. Ergo perſona hominis mixtura eſt animæ, & corporis: Perſona autem Chriſti mixtura eſt Dei, & hominis. Cùm enim Verbum Dei permixtum eſt animæ habenti corpus, ſimul & animam ſuſcepit, & corpus. Illud quotidie fit ad procreandos homines: Hoc ſemel factum eſt ad liberandos homines.* Non ſic tamen aſſumpta eſt à Verbo diuino *humana natura*, vt priùs creata poſtmodum aſſumeretur, ſed vt ipſa aſſumptione crearetur.

S. Cyrill. Dial. Quod vnus ſit Chriſtus.

Vnicam eſſe Chriſti Ieſu Perſonam in duabus naturis ſubſiſtentem Epheſina Synodus Generalis, ſub *Celeſtino I* Pontifice Maximo congregata definiuit, damnatâ *Neſtorij* Epiſcopi Conſtantinopolitani Hæreſi, duas in Chriſto hypoſtaſes ſiue perſonas aſſerentis. Illud Fidei Catholicæ dogma confirmant duæ eloquendæ Incarnationis formulæ, quaſi teſſeræ quædam fidei à Patribus vſurpatæ. Prima his verbis exprimitur: *Vna eſt natura Dei Verbi incarnata.* Hac enim Propoſitione ſignificatur, in Chriſto vnicam eſſe Perſonam, ſcilicet Verbum diuinum ſiue Filium Dei; naturas verò duas, ſcilicet naturam diuinam, quæ Verbo ſiue Filio cum Patre, & Spiritu-Sancto communis eſt, ac in tribus illis adorandis Perſonis omninò eadem; & naturam humanam, ſeu naturam carnis aſſumptæ. Illud enim *Sanct. Ioannis* oraculum, *Et Verbum caro factum eſt*, naturam integram hominis aſſumptam à Verbo diuino ſignificat, figuratâ locutione in Scripturis non infrequenti, quâ pars pro toto ſumitur. vt Geneſ. 6. *Omnis caro corruperat viam ſuam*, id eſt omnis homo. Pſalm. 77. 39. *Et recordatus eſt, quia caro ſunt.* Pſalm. 144. *Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini ſancto eius.* Luc. 3. *Et videbit omnis caro ſalutare Dei.* Roman. 3. *Quia ex operibus legis non iuſtificabitur omnis caro*, id eſt, omnis homo. 1. Corinth 1. *Infirma mundi elegit Deus*, &c. *Vt non glorietur omnis caro in conſpectu eius.* Hæc igitur ſententia, *Verbum caro factum eſt*, „ non hoc ſignificat, quòd in carnem ſit Dei natura „ mutata, ſed quòd à Verbo in vnitatem perſonæ ſit „ caro ſuſcepta: in cuius vtique nomine homo totus „ accipitur, inquit *Sanct. Leo* Sermone 26. ſiue 7. *In Natiuitate Domini.* Verbum autem carnem factum potiùs quàm hominem; conſultò ſcripſit *Sanct. Ioannes* ſuggerente Spiritu-Sancto, vt Filij Dei humiliationem ſummam, ſiue exinanitionem luculentiùs exprimeret, quòd infirmitatem noſtræ naturæ aſſumpſerit. Hanc porrò eloquendæ Incarnationis formulam, *Vna Verbi natura incarnata*, vſurpant *Sanct. Cyrillus Alexandrinus* Epiſtolâ ad *Succeſſum*, in Libro *Ad Reginas*, & ad Anathematiſmum 8. contra Orientales, & *Sanct. Athanaſij* auctoritate confirmat; *Petrus Diaconus* Libro *De Incarnatione, & Gratia*, Cap. 2. *Gelaſius* Libro De duabus Naturis, *Ephræmius* Patriarcha Antiochenus, & *Eulogius* Epiſcopus Alexandrinus in Bibliotheca *Photij*, Cod. 29. & 230.

Altera loquendi formula, ab Eccleſia conſecrata, quæ in Chriſto vnicam eſſe Verbi perſonam in duabus naturis ſubſiſtentem confirmat, hæc eſt; *Chriſtus eſt vna Trinitate Perſona: Vnus de Trinitate crucifixus eſt carne.* Quam quidem Propoſitionem approbant *Sanct. Proclus* Epiſtolâ ad Armenos, *Sanct. Fulgentius* Libro *De Incarnatione, & Gratia*, Cap. 10. Quinta Synodus Canone 10 *Ioannes Secundus* Pontifex Maximus Epiſtolâ 3. ad Senatores. *Facundus Hermianenſis* Libro 1.

Cap. 3.

Cap.3. *Ferrandus* Carthaginenſis Eccleſiæ Diaconus in Epiſtola ad *Anatolium* S.R.E. Diaconum. *Saluâ igitur proprietate vtriuſque naturæ, & in vnam coeunte perſonam, ſuſcepta eſt à Maieſtate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas, vt quod noſtris remedijs congruebat, vnus atque idem Dei hominúmque Mediator, & mori ex vno, & reſurgere poſſet ex altero*; (inquit *S. Leo* Sermone 1. in Natiuitate Chriſti.)

De vnitate Perſonæ Chriſti plura legi poſſunt in Diſſertatione noſtra 3. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi 5. de duabus verò Naturis *videris poteſt* Diſſertatio 4.

§. VI.

CHRISTVS *Homo non eſt Filius adoptiuus Dei, ſed naturalis.*

EAdem qua credimus fide Chriſtum eſſe Filium Dei vnicum, pariter credendum eſt Filium adoptiuum Dei non eſſe, ſed naturalem. Adoptio namque extraneæ perſonæ electio, liberáque aſſumptio eſt ad hæreditatem. At Chriſtus homo non eſt perſona extranea, ſed verus propriúſque Dei filius, naturâ & æternâ generatione, non voluntate, & electione, ſecunda Perſona ſanctiſſimæ Trinitatis. Vnicum porrò eſſe Dei Filium verum, & proprium in vtraque natura ſubſiſtentem, Scripturæ Sacræ probant oracula. Lucæ 1. *Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur.·.·.·.Ideòque & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Non ait Angelus, Adoptiuus vocabitur (id eſt erit) filius Dei, ſed abſolutè Filius Dei. Ioannis 1. *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis. Et vidimus gloriam eius quaſi Vnigeniti à Patre.* Non ſcripſit, duorum filiorum, quorum vnus genitus ſit, alter adoptiuus; ſed Vnigeniti. Item, *Deum nemo vidit vnquam: Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit.* Ioannis 3. *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.* Qui autem pro ſalute mundi à Patre datus, Homo Deus eſt Chriſtus Ieſus. *Ioannis* 9. hominem, qui fuerat cœcus à Natiuitate, cuique viſum reſtituerat, in Templo ſibi obuium Saluator interrogauit, *Tu credis in Filium Dei?* Et reſpondente illo, *Quis eſt, Domine, vt credam in eum?* Dixit ei Ieſus: *Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt*, At ille ait, *Credo Domine, & procidens adorauit eum.* Quin etiam Pater cœleſtis ſemel iterúmque hominem illum, quem coram mortales intuebantur, Filium eſſe ſuum teſtatus eſt, Matth. 3. *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Et Lucæ 9. *Hic eſt Filius meus dilectus*: Id eſt, interprete *Sanct. Leone*, Sermone 94. ſiue Homiliâ De Transfiguratione, *Hic eſt Filius meus, non adoptiuus, ſed proprius; non aliunde creatus, ſed ex me genitus; nec de aliâ naturâ mihi factus comparabilis, ſed de meâ eſſentiâ mihi natus æqualis.* Ad hac S. Petrus interroganti Chriſto, quem ſe eſſe crederent, vtique cum ipſis ambulantem, & pro homine ſe gerentem, ex cœleſtis Patris inſtinctu reſpondit: *Tu es Chriſtus Filius Dei* Matth. 16. *viui.* Præterea Sanct. Paulus ad Romanos ſcribens Cap. 8. Proprium Dei Filium appellat, qui pro nobis morti traditus eſt. *Qui proprio*, inquit, *Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?* Et Cap. 1. Epiſtolæ ad Hebræos, Filium quem Deus miſit in mundum, *Per quem nouiſſimè locutus eſt, quem conſtituit hæredem vniuerſorum*, eundem eſſe profitetur, *per quem fecit, & ſæcula*, & qui *ſplendor eſt gloriæ Patris, & figura ſubſtantiæ eius.* Hunc denique S. Ioannes verum Dei Filium, ac Deum nominat, Epiſt. 1. Cap. 5. *Et ſimus in vero Filio eius. Hic eſt verus Deus, & vita æterna.* Quæ ſanè filijs Dei adoptiuis minimè conueniunt.

Idem confirmant Concilium Nicænum, & Conſtantinopolitanum in Symbolo, quo Eccleſia *Vnum Dominum Ieſum Chriſtum Filium Dei vnigenitum* profitetur, *Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus, & homo factus eſt.* Item *Hadrianus I.* Pontifex Maximus, & Francofordienſis Synodus ex varijs Prouincijs congregata, cui Legati eius interfuerunt, in qua *Felix & Elipandus* Hiſpani Epiſcopi damnati ſunt, quòd Chriſtum adoptiuum Dei Filium aſſererent. Legi poteſt Synodi Francofordienſis Epiſtola ad Epiſcopos Hiſpaniæ, *Paulini* Aquileienſis Epiſcopi *Liber Sacroſyllabus*, & Libri tres contra *Felicem*; *Etherij* Epiſcopi, & *Beati* Presbyteri, Hiſpanorum, Libri duo contro Elipandum, *Alcuini* Libri aduerſus Felicem, & Elipandum, necnon *Agobardi* Lugdunenſis Epiſcopi aduerſus eandem Hæreſim editi, quam Scripturæ Sacræ, & veterum Patrum conſentientibus teſtimonijs, & validis rationibus refellunt.

Neque verò Chriſtum filium eſſe adoptiuum Dei colligere licet ex eo, quòd *Sanct. Auguſtinus* gratiâ filium Dei eſſe Chriſtum doceat quatenus homo eſt, Libro *De Prædeſtinatione Sanctorum*, Cap. 15. & alibi. Loquitur enim de gratiâ vnionis, quâ naturæ humanæ, nullis eius meritis præcedentibus præſtitum eſt, vt Verbo Patri coæterno perſonaliter coniuncta ſit, in eóque ſubſiſtat, & eadem cum ipſo adoratione colatur; non de gratiâ adoptionis, quæ cum naturali filietate pugnat. *Ea gratiâ fit ab initio fidei ſuæ homo quicumque Chriſtianus, quâ gratiâ homo ille ab initio ſuo factus eſt Chriſtus.* Gratiam vtróbique *Sanct. Auguſtinus* prædicat, quia nec in homine Chriſto merita præceſſerunt vlla, quibus naturâ humana in perſonæ diuinæ vnitatem aſſumeretur, nec vlla præcedunt in nobis, vt Chriſtiani ſimus: Sed non gratiam eiuſdem generis. Nam gratiâ humanę naturę communicatâ, quæ eſt ipſa perſona Verbi diuini illam aſſumens, ſibíque conſerens, & copulans, hic homo Filius Dei naturalis veraciter, & propriè dicitur, *Ne non Trinitas, ſed quaternitas credatur*: Nos verò gratia regenerationis filios dumtaxat adoptiuos efficit. Ratio diſcriminis eſt, quia Chriſto *Non ad menſuram dat Deus Spiritum. Pater* enim *diligit Filium, & omnia dedit in manu eius*; vt dicitur *Ioannis* 3. Pater diligit Ioannem, & non dedit omnia in manu eius; diligit Petrum, & non dedit omnia in manu eius: Pater diligit Filium, quomodo vnicum, non quomodo (S Aug vlt Tract. 14. in Io.) adoptatum; itaque omnia dedit in manu eius. Quid eſt omnia? Vt tantus ſit Filius, quantus eſt Pater. Ad æqualitatem enim ſibi genuit eum. Hinc Chriſtus quoties de Deo, vt ſuo, noſtróque Patre ſermonem fecit, ſibi aliter, nobiſque aliter Patrem eſſe ſignificauit. *Aſcendo*, inquit, *ad Patrem meum, & Patrem veſtrum.* Non ait, *Aſcendo ad Patrem noſtrum.* Cui dicimus, *Pater noſter*, niſi Patri Chriſti? (inquit Sanct. Auguſtinus.) *Qui ergo Patri Chriſti dicit, Pater noſter, quid dicit Chriſto, niſi frater noſter?* (Id. Tract. 21. in Io.) *Non tamen ſicut Chriſti Pater, ita & Pater noſter. Numquam enim Chriſtus ita nos ſibi coniunxit, vt nullam diſtinctionem faceret inter nos, & ſe. Ille enim Filius æqualis Patri, Patrique coæternus; nos autem facti per Filium, adoptati per Vnicum. Proinde nuaquam auditum eſt de ore Domini noſtri Ieſu Chriſti cùm ad Diſcipulos loqueretur, dixiſſe illum de Deo ſummo Patre ſuo*, PATER NOSTER, *ſed aut Pater meus dixit, aut Pater veſter.·.·.Vnum nos vult eſſe in ſe, vnum autem Patrem, & ſe.*

Ex eo autem, quòd Filius Dei naturalis ſit Chriſtus, & ſecundùm generationem diuinam vnicus, per ipſum tempore natum ex Virgine donauit nos adoptionis gratiâ Pater cæleſtis. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius*; (Inquit S Ioannes.) *Magna beneuolentia, magna miſericordia*, ait Sanct. Auguſtinus Tractatu 2. in Ioannem. (Io. 1.) *Vnicus natus eſt, & noluit manere vnus. Multi homines cùm filios non habuerint, peractâ ætate adoptant ſibi, & voluntate faciant, quod naturâ non potuerunt. Si autem aliquis habeat filium vnicum, gaudet de illo magis, quia omnia ſolus poſſeſſurus eſt; & non habebit, qui cum eo diuidat hæreditatem, ne pauperior remaneat. Non ſic Deus: Vnicum eundem ipſum quem genuerat, & per quem cuncta creauerat, miſit in hunc Mundum, vt non eſſet vnus, ſed fratres haberet adoptatos. Non enim nos nati ſumus de Deo, quomodo ille Vnigenitus, ſed adoptati per gratiam ipſius. Ille enim venit Vnigenitus ſoluere peccata, quibus peccatis implicabamur, ne adoptaret nos propter impedimentum eorum: Quos ſibi fratres facere volebat, ipſe ſoluit, & fecit cohæredes. Sic enim dicit Apoſtolus*, Si autem filius, & hæres per Deum, *Et iterum*, Hæredes quidem Dei, cohæredes autem (Gal. 4.) Chriſti. *Non timuit ille habere cohæredes: quia hæreditas eius non fit anguſta, ſi multi poſſederint. Illi* (Rom. 8.)

ipſi

ipſi certè eo poſſidente ſiunt hæreditas ipſius, & ipſe viciſſim ſit hæreditas ipſorum. Audi quomodo ipſi ſiunt hæreditas ipſius: „ Dominus dixit ad me, Filius meus es tu,
Ps. 2. „ ego hodie genui te: Poſtula à me, & dabo tibi Gen-
„ tes hæreditatem tuam. *Illc quomodo ſit hæreditas eo-*
Pſal. 15. „ *rum? Dicit in Pſalmo*, Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. *Et nos & illum poſſideamus, & ipſe nos poſſideat: Ille nos poſſideat, vt Dominus; Nos illum poſſideamus ſicut ſalutem, nos poſſideamus ſicut lucem. Quid ergo dedit his, qui receperunt illum?* Dedit pote-
„ ſtatem Filios Dei fieri. Hi non ex voluntate carnis,
„ neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt. *Vt autem homines naſcerentur ex Deo, primò ex ipſis natus eſt Deus. Chriſtus enim Deus, & Chriſtus natus ex hominibus. Non quæſiuit quidem niſi Matrem in terra, quia iam Patrem habebat in cælo: Natus ex Deo, per quem efficeremur, & natus ex fœmina, per quem reficeremur: Noli ergo mirari, ô homo, quia efficeris filius per gratiam, quia naſceris ex Deo ſecundùm Verbum. Priùs ipſius Verbum naſci voluit ex homine, vt tu ſeruus naſcereris ex Deo, & diceres tibi, Non ſine cauſa Deus naſci ex homine voluit, niſi quia alicuius momenti me exiſtimauit, vt immortalem me faceret, & pro me mortaliter naſceretur.* Dei ergo filij adoptiui per Chriſtum facti, fratres ab illo non ſolùm dicimur, ſed & fratrum loco habemur, vt vna cum eo paternæ hæreditatis gloriam adipiſcamur, ſi tamen ea, quæ ab illo præcipiuntur, impleamus. Vnicus enim ſimilis naſcendo, nos ſimiles Deum diligendo, & rectè viuendo. Quæ ſimilitudo in nobis perficietur, cùm *Videbimus eum ſicut eſt*; Fratres ergo Chriſti ſumus, in quantùm gratiâ filij Dei ſumus, cuius Ille naturâ Fi-
Rom. 8. lius vnicus eſt. Vnde ab Apoſtolo vocatur *Primogenitus in multis fratribus*. Hæc gratia dignitáſque fraternitatis Chriſti Angelis minimè conuenit, qui Chriſto conſubſtantiales, & concorporales non ſunt, cùm corporis expertes ſint, nec eorum naturam Dei Filius aſſumpſerit. Nobis verò de Chriſto dicere licet, *Caro noſtra, & frater noſter eſt*. Ex Adamo enim, quantum ad ſubſtan-
Gen. 37. tiam corporis, tam Chriſtus eſt, quàm nos ſumus. *Qui enim ſanctificat, & qui ſanctificantur, ex vno omnes. Propter quam cauſam non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio Eccleſiæ laudabo te.·.·.·. Et iterum, Ecco ego,*
Pſ. 17. Iſ. 8. *& pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem: Vt per mortem deſtrueret eum, qui habebat mortis imperium, ideſt diabolum.·.·.· Nuſquam enim Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, & repropitiaret delicta populi;* (inquit Apoſtolus Cap. ſecundo Epiſtolæ ad Hebræos.) Hinc homines iuſti cum homine Chriſto vnus fiunt Chriſtus, vt *Sanct. Auguſtinus* colligit ex illis Apoſtoli verbis, *Sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum eſt corpus; ita & Chriſtus.* Non dixit, *Ita & Chriſti, id eſt, corpus Chriſti, vel membra Chriſti; ſed, ita & Chriſtus: Vnum Chriſtum appellans caput, & corpus.* Obſeruatio eſt *S. Auguſtini* Libro 1. *De Peccatorum Meritis, & Remiſſ.* Cap 31. Plura de hoc argumento dabit Diſſertatio noſtra ſeptima in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi 8.

§. VII.

DOMINVM NOSTRVM.

Cur Chriſtus Dominus noſter appelletur? An ſeruus aliquâ ratione dici poſſit?

Concil. Trid. Catech. EOrum quæ de Chriſto in ſacris Litteris dicuntur, quædam ipſi conueniunt, vt Deus eſt; alia, vt homo; quoniam à diuerſis naturis diuerſas earum proprietates accepit. Igitur vere dicimus Chriſtum eſſe omnipotentem, æternum, immenſum, quod à diuina natura habet. Rurſus verè de illo dicimus, paſſum, mortuum eſſe, reſurrexiſſe; quæ ſecundùm naturam humanam ei conueniunt. Verùm præter hæc quædam alia vtrique naturæ congruunt, *Vt Domini noſtri* appellatio. Nam quemadmodum ipſe æternus Deus eſt, vt Pater, ita etiam omnium rerum æquè Dominus eſt, & vnus quidem cum Patre Dominus. Sed multis etiam rationibus, vt homo eſt, Dominus noſter optimo iure appellatur. Primò, quia eſt Redemptor noſter, mortéque ſua nos à peccatis, & à diaboli ſeruitute liberauit, ſibíque vendicauit. Vnde Apoſtolus ad Philippenſes 2. ſcribit: *Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem Crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & donauit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum: Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris.* Ipſeque Chriſtus de ſe poſt Reſurrectionem ait: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo, & in terra.* Et quamuis pro nobis mortuus non eſſet, nihilominus tamen Dominus omnium diceretur ob vnitatem perſonæ, quæ duas naturas, diuinam & humanam admirabiliter coniunctas ſuſtentat, & complectitur. Verùm cùm ſit rerum omnium conditarum Dominus, præcipuè tamen Fidelium, qui illi ſeruiunt, & ſummo animi ſtudio obſequuntur, Dominus eſt. Ideò nos credere profitemur *In Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum*, quibus verbis admonemur quotquot in Chriſto per Baptiſmum renati ſumus, quotquot habemus redemptionem per ſanguinem eius, vt totos nos ei dedicemus, qui nos à Diaboli ſeruitute liberauit, ſibique peculium, & populum acquiſitionis fecit. Nam cùm eſſemus ſerui peccati, ob idque iuſtitiâ Dei in poteſtatem diaboli traditum eſſet genus humanum, clementiſſimus Dominus noſtri miſertus, nos ab eius tyrannide eripuit, iuſtitia magis quàm potentia contra illum vſus. Sola, inquam, auctoritate nos imperio, ac iuri *Principis huius mundi*, cuius vltro nos ſeruituti addixeramus, Chriſtus non eripuit, ſed iuſtitia, mortem patiendo pro nobis; vt SS Patres docent, præſertimque *S. Auguſtinus* Libro 13. *De Trinitate*, Cap. 12. & 13. *Modus eſt*, inquit, *quo traditus eſt homo in diaboli poteſtatem, non ita debet intelligi, tamquam hoc Deus fecerit, aut fieri iuſſerit: Sed quòd tantùm permiſerit, iuſtè tamen. Illo enim deſerente peccantem, peccati auctor illicò inuaſit. Nec ita ſanè Deus deſeruit creaturam ſuam, vt non ſe illi exhiberet Deum creantem, & viuificantem, & inter pœnalia mala etiam bona multa præſtantem. Non enim continuit in irâ ſuâ miſerationes ſuas, Nec hominem à lege ſuæ poteſtatis amiſit, quando in diaboli poteſtate eſſe permiſit: Quia nec ipſe diabolus à poteſtate Omnipotentis alienus eſt, ſicut neque à bonitate.·.. Si ergo commiſſio peccatorum per iram Dei iuſtam hominem ſubdidit diabolo, profectò remiſſio peccatorum per reconciliationem Dei benignam eruit hominem à diabolo. Non autem diabolus potentiâ Dei, ſed iuſtitiâ ſuperandus fuit. Nam quid Omnipotente potentius? Aut cuius creaturæ poteſtas poteſtati Creatoris comparari poteſt? Sed cùm diabolus vitio peruerſitatis ſuæ factus ſit amator potentiæ, & deſertor oppugnatorque iuſtitiæ.·.·.·. Placuit Deo, vt propter eruendum hominem de diaboli poteſtate, non potentiâ diabolus, ſed iuſtitiâ vinceretur, atque ita & homines imitantes Chriſtum iuſtitiâ quærerent diabolum vincere, non potentiâ.·.·.· Quæ eſt igitur iuſtitia quâ victus eſt diabolus? Quæ, niſi iuſtitia Ieſu Chriſti? Et quomodo victus eſt? Quia cum in eo nihil morte dignum inueniret, occidit eum tamen. Et vtique iuſtum eſt, vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in Eum credentes quem ſine vllo debito occidit. Hoc eſt, quòd iuſtificari dicimur in Chriſti Sanguine. Sic quippè in remiſſionem peccatorum noſtrorum innocens Sanguis ille fuſus eſt.* Sic deſtructo principis tenebrarum imperio, à crudeliſſimo illo tyranno dominium in ſe tranſtulit Chriſtus, nóſque ſuauiſſimo iugo ſuo ſubdidit: Vt qui diabolo, & mundo nos renunciare, & Ieſu Chriſto totos nos tradere in Baptiſmo declarauimus, non iam ex mundi, & diaboli legibus, ac moribus, ſed ex Chriſti Domini, ac Redemptoris noſtri inſtitutis, ac præceptis viuamus. Suauiſſima vox eſt dicentis: *Vos vocatis me, Magiſter & Domine, & benè dicitis: Sum etenim.* Sed vide quid repoſcat: *Exem-* Io. 13.
plum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Æquum igitur eſt noſipſos non ſecus, ac mancipia Redemptori noſtro, ac Domino in perpetuum addicere, & conſeruare. *Non eſtis veſtri* (inquit Apoſtolus) 1. Cor. 6.
Empti enim eſtis pretio magno, ſcilicet pretioſo ſanguine Agni immaculati. Quamobrem liberati à peccato, ſerui autem facti Deo, ne nos diaboli ſeruituti iterum ſubijciamus,

mus, ſed Chriſto Domino fideliter ſeruiamus. Gratias immortales agamus amantiſſimo Seruatori, qui tametſi nos in poteſtate ſua & dominatu veluti ſeruos Sãguine ſuo redemptos habeat, eà tamen charitate complectitur, vt non ſeruos vocet, ſed amicos, ſed fratres. Sed & miniſtrum agere inter Diſcipulos ſuos dignatus eſt. *Ego* (inquit) *in medio veſtrûm ſum, ſicut* Lucæ 22. *qui miniſtrat*.

Verùm hæc vocabula non æqualitatis, ſed ſimilitudinis, cognationis, & charitatis ſunt. Nam quod ad humanam naturam attinet, habitu quidem inuentus eſt vt homo, receptis in ſe omnibus incommodis quæ naturæ veritatem comitantur, vt exſolueret quod commerueramus; ſed interim gratia & veritate ſemper plenus, nempè in quo inhabitauit omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter, expers omnis peccati, & ad peccandum procliuitatis, erroris, ignorantiæ, & omnium quæ diuinæ perſonæ infinitæ dignitati & ſanctitati Philipp. 2. non congruunt. Vnde quamuis *Formam ſerui* Filius Dei ſuſceperit, id eſt, naturam, cui ſuapte eſſentiâ conuenit ſubiectio & ſeruitus, quia creata eſt; eoque nomi- Iſai 49. ne ſeruus ab *Iſaia* nuncupetur, vbi ait, *Et nunc, dicit Dominus, formans me ex vtero ſeruum ſibi*; Patrique ſuo ſubiectus fuerit, ad opera etiam & munia ſeruorum ex charitate ſe demittens, & factus ſit obediens vſque ad mortem; Non tamen conditione ſeruus eſt; quod ſeruitutis genus originem habet ex peccato, vt illius pœna. Conditionalis enim illa ſeruitus dignitati Filij Dei repugnat. Nam qui ita ſeruus eſt, eadem cum eo, cui ſubiectus eſt, conditione non cenſetur, nec ius habet ad Hebr. 1. hæreditatem. Hinc Apoſtolus Chriſtum cum Angelis conferens, in eo diſcrimen inter illos conſtituit, quòd ſerui ſint & miniſtri Dei, ille verò Dei Filius: *Tantò melior*, inquit, *Angelis effectus, quantò differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? & ad Angelos quidem dicit, Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis, &c.* Rurſus Chriſtum cum Moſe comparans, illum iſto longè præſtantiorem eſſe ex eo probat, quòd Moſes famulus, Chriſtus Filius. Hebr. 3. *Et Moſes quidem fidelis erat in tota domo eius tanquam famulus, in teſtimonium eorum, quæ dicenda erunt: Chriſtus verò tanquam Filius in domo ſuâ*. Seruilis itaque conditio cum Filio Dei pugnat. Chriſtus autem homo reuera Dei Filius eſt: Repugnat igitur vt conditione ſeruus appelletur.

Id confirmat *S. Auguſtinus* à Concilio Francofordienſi in Epiſtola Synodica citatus: *Dominus noſter*, inquit, *etiam in forma ſerui non ſeruus; ſed in forma etiam ſerui Dominus fuit*. Et Tractatu 3. in Ioannem, ad illa verba, *Lex per Moſem data eſt, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta eſt*, ait: *Per ſeruum Lex data eſt, reos fecit: Per Imperatorem indulgentia data eſt, reos liberauit. Lex per Moſem data eſt: Non ſibi aliquid ampliùs ſeruus aſſignet, quàm quòd per illum factum eſt. Electus ad magnum miniſterium tanquam fidelis in domo, ſed tamen ſeruus, agere ſecundùm Legem poteſt, ſoluere à reatu Legis non poteſt*.

Idem confirmat *S. Leo* Sermone 2. in Natiuitate Domini, Cap. 3. *Aſſumpta eſt*, inquit, *de Matre Domini natura, non culpa. Creata eſt forma ſerui ſine conditione ſeruili: Quia Nouus Homo ſic contemperatus eſt veteri, vt & veritatem ſuſciperet generis, & vitium excluderet vetuſtatis*.

Præterea, cùm *Felix Vrgellitanus* & *Elipandus Toletanus*, Epiſcopi Hiſpani, Chriſtum non ſolùm Filium Dei adoptiuum, ſed & *Seruum conditionalem* aſſererent, vtrumque errorem egregiè ac luculenter editis contra illos Libris confutarunt *Paulinus Aquileienſis* Epiſcopus, & *Alcuinus*; damnarunt *Adrianus I.* Pontifex Maximus, in Epiſtolâ ad Epiſcopos Hiſpaniæ, & Concilium Francofordienſe in Epiſtola Synodica. Prophetæ quidem ſeruum nominarunt, ſed in vmbris Veteris Teſtamenti, dum per ſeruos adumbrabatur: *Sed poſtquam ceſſauit vmbra veritatis, & ipſa in promptu manifeſtata eſt veritas, quæ ſub allegorica ſylua latebat, nuſquam eum à Patre ſeruum vocatum legimus, ſed Filium, & dilectum, & ſuum: Nec Filium dominum eum ſuum appellaſſe, ſed Patrem*; (inquit *Hadrianus I.*) Et ſi Propheta eum ſeruum nominauit, *Non tamen ex conditione ſeruitutis, ſed ex humilitatis obedientiâ, quâ factus eſt Patri obediens vſque ad mortem*; (ait Synodus Francofordienſis.) Et Filio enim proprio, dum ex amoris redundantiâ ſeruorum obit munia, Patrique famulatur, vtcumque ſerui nomen adijcitur, ſed eius ingenuitati id minimè officit. Non enim ſeruum, ſed genuinum ſe filium eſſe ſignificat, qui amore patris ad ſeruilia vſque munera inclinatur. Filium voluntas, ſeruum neceſſitas vrget ad obſequium. At Chriſtus non neceſſitate, ſed voluntate & charitatis pondere indeclinabili ad obediendum agebatur. Igitur *Diuinæ diſpenſationis ſacramento* ſeruus à Propheta nominatus eſt, ſcilicet *Non conditione* Paulinus Aquil. Lib. 4. *debitæ ſeruitutis, ſed implendæ paternæ voluntatis in ſalute humana voluntariâ obedientiâ*, (inquit Paulinus Aquileienſis) *Nam in Chriſto quicquid geſtum eſt, totum voluntatis fuit, non neceſſitatis*: Qui Apoſtolo teſte, *Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Alia eſt enim voluntaria humilitas, alia ſeruilis neceſſitas*. Tradidit quidem Filium in mortem pro nobis *Pater*, ſed & ipſe Filius *Dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me*. Ait quidem Ipſe, *Diligo Patrem, & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio*: Sed & de eo Iſaias ait, *Oblatus eſt quia ipſe voluit*. Scriptum quidem erat in capite Libri vt Dei voluntatem faceret: Sed & ipſe accinit, *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei*. *Sic Deus* quidem *dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret*: Sed & ipſe Filius, quamuis *rapinam non arbitratus eſſe ſe æqualem Deo*, tamen ſua ſponte ſummaque libertate *Exinaniuit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem*. Abſit ergo vt conditionis neceſſitate ſeruus dicatur Chriſtus, qui nos à ſeruitute liberauit, quem Scriptura Sacra Dominum, etiam vt homo eſt, prædicat: *Nobis vnus Deus Pater, ex quo om-* 1. Cor. 8. *nia, & nos in illum: Et vnus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum*. (inquit Apoſtolus.) Nullus Euangeliſtarum, nemo Apoſtolorum Chriſtum ſeruum appellat, ſed Dominum & Saluatorem. Nam *Thomas* explorans veſtigia vulnerum, exclamauit dicens, Hadrian. I. *Dominus meus, & Deus meus!* Petrus ait, *Domine, tu mihi lauas pedes*. Diſcipuli omnes, *Domine adauge nobis fidem*. Paulus eum ſemper Dominum confitetur. *Dominum Ieſum*, & *Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum* ſemper vocat, ſed nec ipſe Chriſtus Patrem vnquam Dominum ſuum appellauit. Ait quidem, *Confiteor tibi Pater, Domine cæli & terræ*: Sed interpunctione, ipſiſque verbis docuit, *Illum & Patrem ſuum, & rerum creatarum eſſe Dominum*, vt obſeruat *S. Athanaſius* Oratione 3. contra Arianos. Et quamuis Deum ſuum Patrem appellet, dicens: *Aſcendo ad Patrem meum, & Patrem veſtrum. Deum meum & Deum veſtrum*: Tamen ſicut aliâ ratione ſibi ac nobis Patrem eſſe ſignificat, ita alia ratione ſibi ac nobis Deum. Pater nobis eſt, non vt Filio ſuo naturali, ſed vt ſeruis per eius gratiam adoptatis: Et Deus illi eſt, non vt nobis. Scilicet nobis Deus eſt tanquam mancipijs ſuis imperans: Illi Deus eſt, tanquam Filio humiliter obſequenti paterna auctoritate eminens. *Non enim Chriſtus neceſſitate velut ſeruus aliquis obediuit: ſed ſeipſum ſuâ ſponte pro nobis obtulit*; (ait *Theodoretus* in Cap. 5. Epiſtolæ ad Epheſios.)

Chriſtum itaque vt Dominum noſtrum veneremur & adoremus; gratias ipſi agamus, quòd nos à diaboli dominatu & ſeruitute ereptos, ac in libertatem gloriæ filiorum Dei vocatos, ſuo imperio addixerit. Illi pareamus, non ſeruili animo, ſed liberali; non vt ſerui ſub lege, ſed vt liberi ſub gratia conſtituti; non timore premente compulſi, ſed charitate ſubleuante excitati. *Qui liber vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Quid eſt autem ſeruum eſſe Chriſti? Sapientiæ, Iuſtitiæ, Veritatis, & omnium omninò virtutum, quæ Chriſtus eſt. Atque vtinam hoc ſaltem obtineri poſſit in vita mortalium, vt ſeruus quis Chriſti ex integro ſit, non carni, non ſanguini, non vanæ gloriæ, non cupiditati, non auaritiæ, non iracundiæ, non inuidiæ, ſed ſoli Chriſto, id eſt, omnibus ſimul virtutibus ſeruiat*. Verba ſunt *Origenis* in Cap. 1. Epiſtolæ ad *Romanos*. Chriſto ſincera animi deuotione dicamus: *Tuus ſum ego, ſalum me fac*, Non poteſt dicere Chriſto, *Tuus ſum*, qui ſuis cupiditatibus ſeruit: Plures enim dominos habet. Venit libido, “ & dicit, Meus es; quia ea, quæ ſunt corporis concupi- “ ſcis: In illius adoleſcentulæ amore te mihi vendidi- “ ſti, in illius concubitu meretricis pretium pro te an- “ numeraui. Venit auaritia, & dicit: Argentum & “ aurum quod habes, ſeruitutis tuę pretium eſt: Poſſeſſio “

quam

quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ eſt. Venit luxuria, & dicit; Meus es; vnius diei conuiuium, pretium tuæ vitæ eſt: Ille ſumptus epularum, tui capitis licitatio, tui eſt ſumma contractus; & quod peius eſt, caro emptus es, vilior cibo es tuo: Pretioſior eſt vnius dies menſa tua, quàm totius temporis vita. Inter calices te redemi, inter epulas acquiſiui. Venit ambitio, & dicit tibi: Planè meus es. Neſcis, quòd ideò imperare alijs te feci, vt mihi ipſi ſeruires? Neſcis, quòd ideò poteſtatem in te contuli; vt meæ te ſubijcerem poteſtati? An ignoras ipſi Domino Saluatori dictum eſſe ab huius mundi principe, cùm ei oſtendiſſet omnia regna mundi,
Matth. 4. *Hæc omnia dabo tibi, ſi procidens adoraueris me?* Ante ergo ipſe ſubijcitur, qui alios vult habere ſubiectos. Veniunt omnia vitia, & dicunt: Meus es. Quem tanti competunt, quàm vile mancipium eſt! Quomodo ergo tu, qui huiuſmodi es, potes Chriſto dicere? *Tuus ſum!* Reſpondit tibi ille: *Non quicumque dicit mihi: Domine, Domine, intrabit in Regnum cælorum:* Non quicumque dicit mihi, *Tuus ſum*, meus eſt. *Meus planè es, ſi vocem non redarguat conſcientia, ſi ſermonem tuum animus, aut opera non refutent. Ego non nego meum eſſe meum, qui ipſe ſe non neget, aut certè ſi pro me ſeipſum ſibi abneget. Nolo habere ſeruulum pluribus dominis ſeruientem. Nam quomodo meus eſt, ſi mihi dicat verbo, Tuus ſum, & operibus neget, & factis ſe diabolo adiudicet, & obſtringat? Non eſt meus, quem libido ſuccendit; quia mea eſt caſtitas. Non eſt meus, quem cura ſpoliandi minores exagitat; quia mea integritas eſt. Non eſt meus, quem ira mobilis inquietat; quia mea tranquillitas eſt. Non eſt meus, vini crapulâ temulentus in lucem, ambitione gloriæ ſecularis ebrius, qui in periculum non poſſit ſobriæ moderationis ſeruare veſtigium. Pax ſum ego, litigare non noui. Quid mihi ad eum de quo veniat diabolus, & dicat: Meus eſt, Nam mihi ſua colla curuauit, mea in illo plura reperio? Nomen ſibi tuum vendicat, & meum munus? Non eſt ergo Chriſti, niſi qui eſt alienus à crimine: Non eſt Chriſti, niſi qui poteſt ſe Chriſti ſemper ſeruulum demonſtrare.* Nam ſi quis mutabilis eſt, vt ego aut mœrore mutor, aut indignatione, venit ira, & dicet: Meus eſt: Ante horam meus erat, Spero quòd iterum meus fiat. Venit triſtitia, & dicit, Meus eſt: Ante horam in mea poſſeſſione fuit, in meo iure; erigere animum præ mœrore non poterat, nec oculos leuare; & ſi triſte aliquid acciderit, ad me illico reuertetur? Quis ergo eſt Dei, niſi qui poteſt dicere: *Nihil mihi conſcius ſum?* Ideò dicebat Paulus Apoſtolus Ieſu Chriſti, quia nulli alij obnoxius tenebatur. Ego autem nunc Dei mei ſum, nunc triſtitiæ, nunc iracundiæ, nunc verbi otioſi; & ideò qui plures dominos habet, non poteſt vni dicere: Domine Ieſu, *Tuus ſum*. Rectè ergo Propheta Dauid dixit: *Tuus ſum*, qui ſemper in Domino manſit. Et quà ratione dixerit, *Tuus ſum*, addidit: *Iuſtificationes tuas exquiſiui:* Hoc eſt, nihil aliorum quæſiui, ſed id ſolum quod tuum eſt deſideraui. Alij quærunt monilia pretioſa, ego ſolas iuſtificationes tuas quaſi quædam ſerta iuſtitiæ: Alij domum ad domum, villam ad villam iungunt, quaſi ſoli habitare poſſint in terra hac: *Mihi in tuis iuſtificationibus omne patrimonium eſt.* Neſcio poſſidere, niſi quod tui iuris eſt. In tuis eloquijs ſpiritalis mihi cura refulſit argenti. *Mihi portio Deus eſt.* TVVS SVM EGO, quia pars mihi hæreditatis non in auro, non in argento eſt, ſed in Chriſto Ieſu. Hæc *S. Ambroſius* Sermone 12. in Pſalmum 118.

ARTICVLVS IV.

Quo Symboli Articulus 3. explicatur:

QVI CONCEPTVS EST DE SPIRITV-SANCTO, NATVS EX MARIA VIRGINE.

1 HVius Articuli ſenſus eſt, nos credere & confiteri, eum ipſum Ieſum Chriſtum vnicum Dominum noſtrum, Dei Filium, cùm pro nobis humanam carnem ſuſcepit in vtero Virginis, non ex virili ſemine, vt alij homines, ſed ſuprà omnem ordinem naturæ, Spiritûs-Sancti virtute conceptum eſſe; ita vt eadem perſona Deus permanens, quod ex æternitate erat, homo fieret, quod ante non erat, citra vllam ſui mutationem. Quod *Sanct. Auguſtinus* Sermone 187. aliàs *De Tempore* 27. egregiâ ſimilitudine explicat. Neque enim, inquit, quando membra humana ſuſcepit, opera diuina deſeruit: Nec attingere à fine vſque ad finem fortiter, & diſponere omnia ſuauiter deſtitit: quando infirmitate carnis indutus, virginali vtero receptus eſt, non incluſus; vt nec Angelis ſubtraheretur Sapientiæ cibus, & nos guſtaremus quàm ſuauis eſt Dominus. Quid hoc miramur de Verbo Dei, cùm ſermo iſte, quem promimus, ita liber ſenſibus influat, vt eum & recipiat, & non includat auditor? Nam niſi reciperetur, neminem inſtrueret: Si includeretur, ad alios non veniret. Et vtique ſermo iſte verbis ſyllabiſque diuiditur: Nec tamen ex eo tanquam ex cibo ventris ſingulas particulas tollitis; ſed omnes totum auditis, totum ſinguli capitis. Nec timemus dum loquimur, ne totum audiendo vnus abſumat, nec alter poſſit habere, quod ſumat: Sed ita vos attentos eſſe volumus, nullius autem mentémque fraudantes, vt & totum ſinguli audiatis, & totum ad audiendum cæteris relinquatis. Neque hoc fit alternis temporibus, vt cùm ſermo, qui dicitur ad te primùm intrauerit, exeat à te, vt ad alium poſſit intrare: Sed ſimul ad omnes venit, & totus ad ſingulos peruenit. Et ſi totus memoriâ teneri valuiſſet, ſicut ad totum audiendum omnes veniſtis, ita cum toto ſinguli rediretis. Quantò magis Dei Verbum per quod facta ſunt omnia, & quod in ſe manens innouat omnia, quod nec locis concluditur, nec temporibus tenditur, nec morulis breuibus longiſque variatur, nec vocibus texitur, nec ſilentio terminatur; quantò magis hoc tantùm, & tale Verbum potuit Matris vterum, aſſumpto corpore fœcundare, & de ſinu Patris non emigrare? Hinc ad oculos humanos exire, inde Mentes Angelicas illuſtrare? Nemo ergo credat Dei Filium conuerſum, & commutatum eſſe in hominis Filium: Sed potius credamus, & non conſumptâ diuinâ, & perfectè aſſumptâ humanâ ſubſtantiâ, manentem Dei Filium, factum hominis Filium. Neque enim quia dictum eſt, *Deus erat Verbum*, & *Verbum caro factum eſt*; ſic Verbum caro factum eſt, vt eſſe deſineret Deus: Quando in ipſa carne, quod Verbum caro factum eſt, Emmanuel natum eſt, Nobiſcum Deus. *Sicut verbum quod corde geſtamus, fit vox cùm id ore proferimus, non tamen illud in hanc commutatur, ſed illo integro iſta, in qua procedat, aſſumitur, vt & intus maneat, quod intelligatur, & foris ſonet, quod audiatur: Hoc idem tamen profertur in ſono, quod ante ſonuerat in ſilentio; atque ita verbum cùm fit vox, non mutatur in vocem; ſed manens in mentis luce, & aſſumpta carnis voce procedit ad audientem, & non deſerit cogitantem. Non cùm ipſa vox in ſilentio cogitatur, quæ vel Græca eſt, vel Latina, vel linguæ alterius cuiuslibet: Sed eùm ante omnem linguarum diuerſitatem res ipſa, quæ dicenda eſt, adhuc in cubili cordis quodam modo nuda eſt intelligenti, quæ vt inde procedat, loquentis voce veſtitur. Veruntamen vtrumque hoc, & quod cogitatur intelligendo, & quod ſonat loquendo, mutabile atque diſſimile eſt: Neque illud manebit, cùm oblitus fueris; neque hoc cùm ſilueris: Verbum autem Domini manet in æternum, & incommutabiliter manet.*

§. I.

Quid his verbis ſignificetur, Qui conceptus eſt?

HIs verbis ſignificatur, Filium Dei hominem factum, non aſſumendo corpus à Deo creatum, aut ex quauis ſubſtantiâ formatum, ſed in vtero Virginis Matris, ex puriſſimo illius ſanguine compactum. Vnde Apoſtolus ait: *Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere, factum ſub lege.* Gal. 4.

2 Deteſtandi ergo ſunt Manichæi Hæretici, & Marcionitæ, qui Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum veram carnem aſſumpſiſſe negant, ſed in eo inane dumtaxat corporis ſimulacrum agnoſcunt. *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis.* Ioan. 1. Et *quia pueri communicauerunt carni, & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem.*

Atque

Vera Chriſti caro.

Atque ipſemet Chriſtus Diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam conſpicuum ſe præbens: *Palpate*, inquit, *& videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet*. Niſi vera ſit Chriſti caro, vita eius qui veritas eſt nihil aliud fuiſſet quàm mendacij cuiuſdam prolixa contextio, cùm carnem omnibus dictis geſtiſque prætulerit. Inanis fuerit & ludificatoria redemptio noſtra, ſi vera caro non ſit, per quam & in qua Chriſtus ſalutem noſtram operatus eſt. Sine vera carne nec verè paſſus eſt, nec verè reſurrexit; atque ita ſpes noſtra omnis intercipitur, & euertitur totum Dei opus, & Chriſtiani nominis fructus. Niſi veram carnem aſſumpſiſſet, homo, & hominis filius, quod nomen toties ſibi tribuit, non eſſet. Niſi vera ſit Chriſti caro, nec eâ, nec per eam ipſa Deitate paſcimur in Sacramento Euchariſtiæ, neque corpora noſtra ſunt membra Chriſti. Vt enim ait *S. Auguſtinus* Sermone 161. aliàs 18. De Verbis Apoſtoli, *Si Dominus noſter Ieſu Chriſtus tantummodo animam humanam ſuſciperet, membra eius non eſſent niſi animæ noſtræ: Quia verò corpus ſuſcepit, per quod etiam caput eſt nobis, qui ex anima & corpore conſtamus, profectò illius membra ſunt & corpora noſtra*. Fruſtra verò carnis, & conceptionis in vtero muliebri immunditias exaggerabant Manichæi & Marcionitæ, vt veram Chriſti carnem veramque conceptionem in vtero Virginis iure negare viderentur. *Quod enim ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus*: &, *Omnia munda mundis*. Et ſi radij Solis per cloacarum fœtores diffuſi, nulla tamen contaminatione ſordeſcunt, viſibilis lux viſibilibus ſordibus ſit naturâ coniunctior: *Quantò minùs poterat pollui Verbum Dei, non corporeum neque viſibile, de femineo corpore, vbi humanam carnem ſuſcepit cum anima & ſpiritu, quibus interuenientibus habitat Maieſtas Verbi ab humani corporis fragilitate ſecretius? Vnde manifeſtum eſt nullo modo potuiſſe Verbum Dei maculari humano corpore, quo nec ipſa anima humana maculata eſt. Non enim cùm regit corpus atque viuificat, ſed cùm eius bona mortalia concupiſcit, de corpore anima maculatur*; (inquit *S. Auguſtinus* Lib. *De Fide & Symbolo*, Cap. 4.) Mendacio certè contaminaretur potiùs Deus, ſimulatam carnem ludificandis hominum oculis exhibens, quàm veræ carnis aſſumptione. Vnde *Tertullianus* Lib. 3. contra Marcionem: *Nulla*, inquit, *ſubſtantia digna eſt quam Deus induat. Quodcumque induerit, ipſe dignum facit, ſine mendacio tamen. Et ideò quale eſt vt dedecus exiſtimaris veritatem potiùs quàm mendacium carnis! Et Lib. De Carne Chriſti: Quid dimidias mendacio Chriſtum? Totus veritas fuit. Maluit crede naſci, quàm ex aliqua ſe parte mentiri*.

S. Aug. Lib. De Contin. cap. 10. — *Tertul. Lib. 3. cont. Marcionem.* — *1 Cor. 1. Tit. 1.*

Caro à Filio Dei in tempore aſſumpta.

2 Deteſtandus pariter Apollinariſtarum Hæreticorum error, qui carnem à Filio Dei non in tempore aſſumptam, ſed ab æterno concretam fuiſſe, aſſerebant: Ex quo conſequens erat, carnem conſubſtantialem eſſe Dei Filio, Patrem conſubſtantialem eſſe carni; Incarnationem Verbi, Mariæque puerperium, neceſſaria non fuiſſe, impaſſibile ſuaptè naturâ non fuiſſe Verbum diuinum. Quæ errorum monſtra ex Apollinaris Hæreſi conſequi oſtendunt, ac refellunt *S. Athanaſius* Epiſtolà ad Epictetum, *S. Gregorius Nazianzenus* Oratione 4. *S. Ambroſius* Libro *De Incarnatione*, Cap. 6. *Theodoretus* Dialogo 3. qui inſcribitur, *Impatibilis*.

Chriſti caro nec è cœlis delata, nec è Sydeiis vel ex aere decerpta.

3 Execranda pariter *Valentini* impietas, qui Chriſtum è cœlo detuliſſe carnem, & per Mariæ Virginis vterum, velut aquam per fiſtulam tranſijſſe docuit, nihilque ex eâ ſumpſiſſe. Quam Hæreſim refellunt luculentè *S. Irenæus* Libro 3. Cap. 32. & *Tertullianus* Libro *De Carne Chriſti*, Cap. 15. 20. 21. 22. Valentini errori cognatus *Apellis* error, qui Filium Dei, cùm è cœlo deſcendit, ſideream ſibi carnem & aeream contexuiſſe commentus eſt. In ſui patrocinium erroris Hæretici illi detorquebant verba Chriſti, Ioannis 3. *Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis qui eſt in cœlo*: Et Cap. 6. *Ego ſum Panis viuus, qui de cœlo deſcendi*: Et verba Apoſtoli 1. ad Corinthios Cap. 15. *Primus homo de terra terrenus: Secundus homo de cœlo cœleſtis*. Sed hæc teſtimonia ſolùm indicant Chriſtum è cœlis deſcendiſſe ratione perſonæ & naturæ diuinæ, non ratione corporis aſſumpti: Quod quidem *cœleſte* dici poteſt, & *Panis de cœlo*, ratione virtutis quâ formatum in vtero Virginis fuit: (compactum ſiquidem eſt obumbrante & operante Spiritu-Sancto:) non verò ratione ſubſtantiæ. Quod præclarè *S. Hilarius* explicat Libro 10. *De Trinitate*. Carnem certè noſtræ congenerem & conſubſtantialem Chriſtum habuiſſe, ac geſſiſſe corpus ex carne, oſſibus, ſanguine, membrorumque omnium integritate compoſitum, Scripturæ probant omnes quæ Dei Filium factum hominem aſſerunt, vt illud Ioannis 8. *Nunc me quæritis interficere, hominem qui veritatem vobis locutus ſum*; & quæ ipſum *in vtero conceptum*, eſuriuiſſe, ſitiuiſſe, fatigatum ex itinere fuiſſe, paſſum, cruci ſuffixum, ſanguinem ſudiſſe, mortuum, *per omnia fratribus ſimilatum* teſtantur. Hæc enim corpori cœleſti, carnique ſidereæ non conueniunt. Veram certè carnem ex muliere natam, non è cœlo allatam, non ex ſideribus aut æthere decerptam indicant S. Paulus *Rom.* 1. de Filio Dei loquens: *Qui factus eſt ei* (inquit) *ex ſemine Dauid ſecundùm carnem*, & S. Ioannes Epiſt. 1. ſcribens: *Omnis ſpiritus, qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt. Et omnis ſpiritus qui ſoluit Ieſum, ex Deo non eſt*. Corpus noſtris corporibus conſubſtantiale indigitat Chriſtus Euchariſtiæ Sacramentum inſtituens, cum ait: *Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur*. Plura dabit Diſſertationis noſtræ 15. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi 2. Articulus ſecundus.

Luc. 1. Matth. 4. & 1 Ioan. 4. & 19. Hebr. 4.

In Chriſto vero fuit Anima & Mens humana.

4 Non minùs deteſtandus eſt *Apollinaris* error alter, qui naturam hominis in Chriſto ſemiplenam putauit, hoc eſt, anima carentem, cuius vicem ſupplere corpori dicebat Verbum ipſum incarnatum. Deinde verò animam in Chriſto agnoſcens, qua viuimus & ſentimus, ac communia cæteris nobiſcum animantibus officia præſtamus, partem illius detraxit, quâ rationales ſumus, ſiue mentem. Hoc erroris portentum Scripturæ Sacræ teſtimonia refellunt, inprimis illud Chriſti Domini, Matth. 26. *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*. Illud item Ioannis 10. *Et animam meam pono pro ouibus meis*: Et, *Ego ponam animam meam, vt iterum ſumam eam. Nemo tollit eam à me; ſed ego ponam eam à me ipſo: & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam*. Tum illud Actorum 2. vſurpatum ab Apoſtolo Petro de Pſalmo 15. *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Quibus verbis animam pariter & corpus Redemptoris noſtri ſignificat, quorum hoc in tumulo reconditum à corruptione vindicari; illam in inferno diutiùs non detineri poſtulat. Sed & ratio Catholico Dogmati ſuffragatur. Chriſtus enim Deus eſt & homo perfectus, conſubſtantialis Patri ſecundùm diuinitatem, conſubſtantialis nobis ſecundùm humanitatem, vt Scripturæ, Patres, Concilia, Eccleſiæ Symbola docent: perfectus autem & verus homo non eſt, ſi vel anima carni, vel animæ ipſi mens humana defuerit. Certè Chriſtum inter nos ac Deum Mediatorem ac ſequeſtrem, eiuſdem cum Deo, eiuſdem & nobiſcum ſubſtantiæ eſſe oportebat. Non eſſet autem eiuſdem cum hominibus ſubſtantiæ, ſi parte aliquâ hominem componente careret. Vnde *S. Fulgentius* Libro 1. ad *Traſimundum*, Cap. 15. Hominem Ieſum Chriſtum Mediatorem Dei & hominum nuncupatum ait, *Quia idem Deus totam in ſe ſuſcepit naturam hominis: & idem homo totam in ſe habet ſubſtantiam deitatis. Nam quia per peccatum homo fuit ſeparatus à Deo; inter Deum iraſcentem hominemque peccantem talis vtique Mediatoris debuit interuenire perſona, quæ ad propitiandum Deum homini, totum, verumque in ſe Deum de Deo natum haberet; & ad reconciliandum hominem Deo, totum verumque in ſe de homine natum hominem contineret*. Denique cùm peccati labes & calamitas hominem totum infeciſſet atque peruaſiſſet, ſi pars hominis vlla naturæ à Filio Deo aſſumptæ defuiſſet, expers illa fuiſſet curationis & ſalutis, adeòque totus homo non fuiſſet reparatus ac redemptus. Hinc *S. Gregorius Nazianzenus* Epiſtolâ 1. ad *Cledonium* ait: *Si quis in hominem mentis expertem ſperat, amens eſt reuera, neque dignus qui totus ſaluetur. Quod enim aſſumptum non eſt, curationis eſt expers. Quod autem vnitum eſt Deo, idipſum & ſalute donatur. Si dimidiatus tantùm Adamus lapſus eſt, dimidiatum quoque tantummodo ſit quod aſſumitur & ſaluum fit. Quod ſi totus peccauit, toti quoque Genito vnitus eſt, atque ex toto ſalutem aſſequitur*.

Et *S. Auguſtinus* Libro *De Fide & Symbolo*, Cap. 4. *cùm iſta ſuſceptio* (inquit) *pro ſalute noſtra ſit geſta, cauendum eſt, ne cùm crediderit aliquid noſtrum non pertinere*

ad iſtam ſuſceptionem, non pertineat ad ſalutem. Et cùm homo, exceptâ formâ membrorum, quæ diuerſis generibus animantium diuerſa tributa eſt, non diſtet à pecore niſi rationali ſpiritu, quæ mens etiam nominatur; quomodo ſana eſt fides, qua creditur, quod id noſtrum ſuſceperit Dei Sapientia quod habemus commune cum pecore, illud autem non ſuſceperit, quod illuſtratur luce Sapientiæ, & quod hominis proprium eſt?

Plura dabit Diſſertatio noſtra 42. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi Quarti.

Duplex in Christo voluntas. 5 Execranda etiam eſt Monothelitarum Hæreſis, qui vnicam in Chriſto voluntatem atque operationem eſſe, eamque diuinitatis propriam, pertinaciter aſſeruerunt: Duæque in Chriſto voluntates, diuina nempè & humana, duæque operationes pro numero naturarum, ex Fidei Catholicæ præſcripto ſunt agnoſcendæ, ſecundùm Scripturæ Sacræ expreſſa teſtimonia, Matth. 26. *Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu*; & Lucæ 22. *Non mea voluntas, ſed tua fiat*. Et Ioannis 6. *Deſcendi de cælo, non vt faciam voluntatem meam, ſed voluntatem eius qui miſit me*. Hinc enim perſpicuè conſtat, aliam fuiſſe Chriſti voluntatem ac Patris; non diuinam vtique, quam vnam & eandem amborum eſſe nemo Catholicus dubitat, ſed hominis propriam; quam proindeque, præter diuinam, habuit Filius Dei, qui loquebatur, incarnatus. Idem Fidei dogma ſummo conſenſu conſtantique Traditione à Patribus aſſertum Lateranenſis Synodus ſub *Martino* 1. Romano Pontifice, & Sexta Synodus Generalis Conſtantinopoli ſub *Agathonis* Pontificatu, Legatis eius Præſidentibus celebrata, contra Monothelitarum hæreſim ſtabiliuerunt; *S. Maximus* Martyr in diſputatione cum *Pyrrho* Monothelita, alijſque Operibus, & *S. Ioannes Damaſcenus* Libro 3. Cap. 15. vindicauerunt. Quamuis autem duæ ſint in Chriſto voluntates, abſit tamen vt contrarias & repugnantes aliquando fuiſſe dicamus vel cogitemus. *Nam velle hominis aſſumpti à Deo non fuit contrarium Deo, vtpote totum deificatum*; (inquit *S. Gregorius Nazianzenus* Oratione 36.) Humana voluntas diuinæ perfectiſſimè conſentiens ſemper fuit. Vnde *S. Leo* Sermone 54. *De Paſſione Domini* 5. ait: *Admonitis Diſcipulis Dominus vt contra vim tentationis inſtantis vigilanti oratione certarent, ipſo Patri ſupplicans*, ait: Pater, „ ſi poſſibile eſt tranſeat à me calix iſte. Verumta„ men non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. *Prima petitio infirmitatis eſt, ſecunda virtutis. Illud optauit ex noſtro, hoc elegit ex proprio. Nec enim æqualis Patri Filius, omnia eſſe Deo poſſibilia neſciebat, aut ad ſuſcipiendam crucem ſine ſua in hunc mundum deſcenderat voluntate, vt hanc diuerſarum affectionum compugnantiam perturbata quodammodo ratione pateretur. Sed vt ſuſcipientis ſuſceptæque naturæ eſſet manifeſta diſtinctio, quod erat hominis, diuinam deſiderauit potentiam; quod erat Dei, ad cauſam reſpexit humanam. Superiori igitur voluntati voluntas ceſſit inferior, & citò demonſtratum eſt quid poſſit à trepidante orari, & quid non debeat à medente concedi.* Horum omnium dogmatum fidem profitemur his verbis, *Qui conceptus eſt*, ſiue iſtis Conſtantinopolitani Symboli, *Et incarnatus, & homo factus eſt*. Plura dabit Diſſertatio 5. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi 7.

§. II.

DE SPIRITV-SANCTO.

Cur Chriſtus ex Spiritu-Sancto conceptus dicatur?

1 CVm dicimus Chriſtum Spiritus-Sancti virtute conceptum eſſe, vnam hanc diuinæ Trinitatis perſonam Incarnationis Myſterium fuiſſe operatam non aſſerimus. Omnia enim quæ Deus extra ſe in rebus creatis agit, tribus perſonis eſſe communia, neque vnam magis quàm aliam, aut vnam ſine alia agere, Fides Catholica docet: quamuis ſacræ Litteræ earum operationum, quæ perſonis omnibus communes ſunt, aliam alteri tribuere ſoleant, vt creationem Patri, redemptionem Filio, ſanctificationem Spiritui-Sancto; ſicut & Patri potentiam, Filio ſapientiam, Spiritui-Sancto amorem. Tota ergo Trinitas adorandum Incarnationis ſiue conceptionis Chriſti Myſterium communiter & indiuiſè operata eſt. Quod teſtatur Euangeliſta, referens, Angelum Virgini Mariæ reſpondiſſe: *Spiritus-Sanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi. Ideòque & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*. Lucæ 1. Adeſt ergo Altiſſimus, quo nomine Patrem intellige, fontem totius deitatis. Adeſt Virtus Altiſſimi, nempè Filius, qui propriè carnem aſſumpſit, ſibique in vnitate perſonæ copulauit, ac ſolus incarnatus eſt. Adeſt Spiritus-Sanctus, cui tamen admirabile illud opus ſingulari quadam ratione attributum Scriptura dedicat, Eccleſiaque in Symbolo adſcribit; cùm aliàs, in ſuis etiam orationibus profiteatur tres perſonas Sanctiſſimæ Trinitatis noſtræ redemptionis Myſterium ſimul & indiuiſè operatas eſſe. Sic enim orat Sacerdos ante Communionem: *Domine Ieſu Chriſte, qui per voluntatem Patris, cooperante Spiritu-Sancto per mortem tuam mundum viuificaſti*.

2 Multiplex autem ratio eſt cur Chriſti conceptio Spiritui-Sancto tribuatur. Prima eſt, quòd miracula & opera ſupernaturalia Spiritui-Sancto quaſi *Dei digito* adſignentur. Matth. 12. 28. Lucæ 11. 20. Conceptio autem Chriſti ſiue Incarnatio, miraculorum omnium maximum eſt, eo præſertim quòd ſimul atque Beata Virgo Angeli verbis aſſenſum præbuit, dicens, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum*: Statim ſanctiſſimum Chriſti corpus ex puriſſimo eiuſdem Virginis ſanguine formatum, eique anima rationali coniuncta eſt; atque ita in ipſo temporis articulo perfectus Deus & perfectus homo fuit. Hoc autem nouum fuiſſe, atque admirabile Spiritus-Sancti opus, nemo dubitare poteſt; cùm ſeruato naturæ ordine, nullum corpus niſi intra præſcriptum temporis ſpatium hominis animâ informari poſſit. Maximè verò admiratione dignum eſt, quòd non priùs fuerit Chriſtus homo quàm Deus; ſed vt primùm cum corpore coniuncta eſt anima, ipſa etiam diuinitas cum corpore & anima copulata eſt. *Non eſt igitur interuallum temporis æſtimandum inter conceptæ carnis initium, & concipiendæ Maieſtatis aduentum. Vna quippe fuit in vtero Mariæ Virginis conceptio Diuinitatis & carnis, & vnus eſt Chriſtus Dei Filius in vtraque naturâ conceptus, vt maculam vitiatæ propaginis inde incipere abolere, vnde in vnoquoque naſcentium videbatur exiſtere*; (inquit *S. Fulgentius* Libro *De Incarnatione & Gratia*, Cap. 4.) Miraculum illud præcinuit Ieremias, Cap. 31. *Creauit Dominus nouum ſuper terram: Fœmina circumdabit virum*. Vir ſcilicet in Virginis vtero Chriſtus, (quamuis infantili corpore) ſapientiâ, gratiâ, cuius demonſtratione ſola *profeciſſe* dicitur *apud Deum & homines*. Quin & Beata Dei viſione Chriſtus homo ab ipſa ſtatim conceptione ſua potitus eſt, eiuſque anima ſanctiſſima ſummum æternæ felicitatis gradum attigit, vt Chriſtiani omnes ſummo conſenſu agnoſcunt. Magnum certè nouumque miraculum, vbi agnoſcitur *Longitudo breuis, latitudo anguſta, altitudo ſubdita, profunditas plana. Ibi agnoſcitur lux non lucens, Verbum infans, aqua ſitiens, panis eſuriens. Videas, ſi attendas, potentiam regi, ſapientiam inſtrui, virtutem ſuſtentari: Deum denique lactentem, ſed Angelos reficientem; vagientem, ſed miſeros conſolantem. Videas, ſi attendas, triſtari lætitiam, pauere fiduciam, ſalutem pati, vitam mori, fortitudinem infirmari. Sed quod non minùs mirandum eſt, ipſa ibi cernitur triſtitia lætificans, pauor confortans, paſſio ſaluans, mors viuificans, infirmitas roborans. Numquid non facilè tibi eſt inter hæc fœminam agnoſcere virum circumdantem, cùm Mariam videas virum approbatum à Deo Ieſum ſuo vtero circumplectentem? Virum autem dixerim fuiſſe Ieſum, non ſolùm iam cùm diceretur*, Vir Propheta potens in opere, & ſermone, *ſed etiam cùm* “ *tenera adhuc infantis membra Dei mater blando* “ Lucæ 24. *vel foueret in gremio, vel geſtaret in vtero. Vir igitur erat Ieſus necdum etiam natus, ſed ſapientiâ, non ætate; animi vigore, non viribus corporis; maturitate ſenſuum, non corpulentiâ membrorum. Neque enim minùs habuit ſapientiæ, vel potiùs non minùs fuit Sapientia Ieſus conceptus quàm natus, paruus quàm magnus*. Verba ſunt *S. Bernardi* Homilia 2. ſuper *Miſſus eſt*.

Idem Pater Sermone 3. in Vigilia Natiuitatis Domini, Myſterium iſtud vocat omni miraculo admirabilius.

lius. *Tria opera*, inquit, *tres mixturas fecit omnipotens illa Maieſtas in aſſumptione noſtræ carnis, ita ſingulariter mirabilia, & mirabiliter ſingularia, vt talia nec facta ſint, nec facienda ſint ampliùs ſuper terram. Coniuncta quippe ſunt ad inuicem Deus & homo, Mater & Virgo, Fides & cor humanum... Contraxit ſe Maieſtas, vt quod melius habebat, videlicet ſe ipſam limo noſtro coniungeret, & in Perſona vna ſibi inuicem vnirentur Deus & limus, Maieſtas & infirmitas, tanta vilitas, & ſublimitas tanta. Nihil enim Deo ſublimius, nil vilius limo: & tamen tanta dignatione Deus deſcendit in limum, tantâque dignitate limus aſcendit in Deum, vt quicquid in eo Deus fecit, limus feciſſe credatur: Quicquid limus pertulit, Deus in illo pertuliſſe dicatur, tam ineffabili quàm incomprehenſibili ſacramento. Et attende, quia ſicut in illa ſingulari Diuinitate Trinitas eſt in perſonis, vnitas in ſubſtantiâ: Sic in iſta ſpeciali commixtione Trinitas eſt in ſubſtantijs, in perſona vnitas. Verbum enim, & anima, & caro in vnam conuenere perſonam; & hæc tria vnum tria, non confuſione ſubſtantiæ, ſed vnitate perſonæ... Secunda mixtura eſt Virgo & mater, admirabilis planè & ſingularis. A ſæculo non eſt auditum quòd virgo eſſet quæ peperit, quòd mater eſſet quæ virgo permanſit... Tertia eſt Fides & cor humanum. Mirum enim eſt quomodo cor humanum his duobus fidem accommodauit, quomodo credi potuit quòd Deus homo eſſet; quòd Virgo manſerit quæ peperiſſet.* Prima itaque ratio cur conceptio Chriſti tribuatur Spiritui-Sancto, eſt diuini iſtius operis admirabilitas & ſtupenda nouitas.

Ratio huius attributionis altera eſt, quòd diuinæ Incarnationis Myſterium ſingularem atque immenſum Dei erga nos amorem declaret. Vnde Ioannis 3. dicitur, *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret*, Hinc *S. Auguſtinus* diuinum iſtud opus cæteris Miſericordiæ Bonitatiſque Dei operibus antecellere aſſerit Libro 10. *De Ciuitate Dei*, Cap. 29. *Gratia Dei*, inquit, *non potuit gratiùs commendari, quàm vt ipſe vnicus Dei Filius in ſe incommutabiliter manens, indueret hominem, & ſpem dilectionis ſuæ daret hominibus homine medio quo ad illum ab hominibus veniretur, qui tam longè erat immortalis à mortalibus, incommutabilis à commutabilibus, iuſtus ab impijs, beatus à miſeris*. Et *S. Leo* diuinam benignitatem in hoc Myſterio maximè commendari docet Sermone 23. in Natiuitate Domini 4. *Semper quidem*, inquit, *diuerſis modis multiſque menſuris humano generi bonitas diuina conſuluit, & plurima prouidentiæ ſuæ munera omnibus retrò ſæculis clementer impertijt: Sed in nouiſſimis temporibus omnem abundantiam ſolitæ benignitatis exceſſit, quando in Chriſto, ipſa ad peccatores Miſericordia, ipſa ad errantes Veritas, ipſa ad mortuos Vita deſcendit: Vt Verbum illud coæternum & coæquale Genitori in vnitatem Deitatis ſuæ naturam noſtræ humilitatis aſſumeret, & Deus de Deo natus, idem etiam homo de homine naſceretur*. Cùm igitur bonitas tribuatur Spiritui-Sancto, ſicut ſapientia Filio, & potentia Patri, illeque ſit Amor ſubſiſtens Patris & Filij, Incarnationis opus Spiritui-Sancto peculiari ratione conuenienter tribuitur.

Tertiò, Conceptio Chriſti ſpeciatim Spiritui-Sancto tribuitur, quia natura humana à Filio Dei in vnitatem perſonæ, non ex aliquibus meritis, ſed ex ſolâ gratiâ aſſumpta eſt, quæ quidem gratia vnio ipſa hypoſtatica eſt, ſiue communicatio Perſonæ diuinæ humanitati facta, vt idem Chriſtus ab initio conceptionis ſuæ Deus ſimul & homo eſſet. *Hic omninò granditer & euidenter Dei gratia commendatur* (inquit *S. Auguſtinus* in *Enchiridio*, Cap. 36.) *Quid enim natura humana in homine Chriſto meruit, vt in vnitatem perſonæ vnici Filij Dei ſingulariter eſſet aſſumpta? Quæ bona voluntas, cuius boni propoſiti ſtudium, quæ bona opera præceſſerunt, quibus mereretur iſte homo vna fieri perſona cum Deo? Numquid antea fuit homo, & hoc ei ſingulare beneficium præſtitum eſt, cùm ſingulariter promereretur Deum? Nempè ex quo eſſe homo cœpit, non aliud cœpit eſſe homo quàm Dei Filius: & hoc vnicus, & propter Deum Verbum, quod illo ſuſcepto caro factum eſt, vtique Deus: Vt quemadmodum eſt vna perſona quilibet homo, anima ſcilicet rationalis & caro, ita ſit Chriſtus vna perſona Verbum & homo. Vnde naturæ humanæ tanta gloria, nullis præcedentibus meritis ſine dubitatione gratuita, niſi quia magna hîc & ſola Dei gratia fideliter & ſobriè conſiderantibus euidenter oſtenditur, vt intelligant homines per eandem gratiam ſe iuſtificari à peccatis, per quam factum eſt vt homo Chriſtus nullum habere poſſet peccatum?* Hinc Euangeliſta cùm dixiſſet, *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*; continuò ſubdit, *Et vidimus gloriam eius quaſi Vnigeniti à Patre plenum gratiæ & veritatis*. Quod ait, *Verbum caro factum* Ioann. 1.
eſt: hoc eſt, *plenum gratiæ*. Quod ait, *gloriam Vnigeniti à Patre*: hoc eſt, *plenum veritatis*. *Veritas quippe ipſa, vnigenitus Dei Filius, non gratiâ, ſed naturâ, gratiâ ſuſcepit hominem tantâ vnitate perſonæ, vt idem ipſe eſſet etiam hominis Filius. Idem namque Ieſus Chriſtus Filius Dei vnigenitus, id eſt vnicus, Dominus noſter, natus eſt de Spiritu-Sancto & Virgine Maria. Et vtique Spiritus-Sanctus Dei donum eſt, quod quidem & ipſum eſt æquale donanti... Ex hoc ergo quòd de Spiritu-Sancto eſt ſecundùm hominem Natiuitas Chriſti, quid aliud quàm ipſa gratia demonſtratur?* His gemina ſunt quæ habet idem Sanctus Doctor Libro *De Prædeſtinatione Sanctorum*, Cap. 15. & Libro *De Correptione & Gratia*, Cap. 11.

Quartò, Conceptio Chriſti tribuitur Spiritui-Sancto, vt ſignificetur diſcrimen conceptionis ipſius à cæterorum omnium hominum conceptione, qui ex voluntate carnis concipiuntur, & quorum caro per concupiſcentiam ſata & propagata, eſt caro peccati, quo fit vt originali peccato coinquinetur eorum anima ſtatim atque infunditur corpori, & propenſionem ad peccata, quæ propria voluntate committuntur, etiam habeant: Chriſtus enim ex charitatis ardore & amore veritatis, non ex concupiſcentiâ conceptus eſt; *non concupiſcentiâ carnis vrente, ſed fidei charitate feruente* (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 214.) ideòque non in carne peccati, ſed *In ſimilitudinem carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum in carne*, vt loquitur Apoſtolus. Quod *S. Auguſtinus* confirmat Libro *De Nuptijs & Con-* Rom. 8.
cupiſcentia, Cap. 12. de S. Ioſephi & Beatæ Virginis Mariæ nuptijs loquens. *Solus ibi*, inquit, *nuptialis concubitus non fuit; quia in carne peccati fieri non poterat ſine illa pudenda carnis concupiſcentiâ, quæ accidit ex peccato, Sine qua concipi voluit, qui futurus erat ſine peccato, non in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati: Vt hinc etiam doceret omnem, quæ de concubitu naſcitur, carnem eſſe peccati: Quandoquidem ſola quæ non inde nata eſt, non fuit caro peccati*. Et Tractatu 4. in Ioannem: *Non enim*, inquit, *in iniquitate conceptus eſt, quia non de mortalitate conceptus eſt. Nec eum in peccatis Mater eius in vtero aluit, quem Virgo concepit, Virgo peperit; quia fide concepit, fide ſuſcepit. Ergo, Ecce Agnus Dei. Non habet iſte traducem de Adam: Carnem tantùm ſumpſit de Adam; peccatum non aſſumpſit. Qui non aſſumpſit de noſtra maſſa peccatum, ipſe eſt qui tollit omne peccatum*.

Quintò, Conceptio Chriſti tribuitur Spiritui-Sancto, ob ſanctitatem excellentem & affluentem hominis Chriſti. Ad hoc enim terminata eſt Incarnatio, vt qui concipiebatur homo Sanctus eſſet, non accidentariâ creatâque ſanctitate, ſed ſubſtantiali, ſcilicet diuinitatis plenitudine. *In ipſo enim habitat plenitudo diuinita-* Coloſſ. 2.
tis corporaliter, qui conceptione ſua factus eſt Filius Dan. 9.
Dei. Vnde à Daniele *Sanctus-Sanctorum* appellatur; Luc. 1.
& Gabriel Archangelus *Mariam* alloquens, *Quod naſcetur*, inquit, *ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*. Porrò Spiritus-Sanctus vocatur *Spiritus ſanctificationis*. Sicut ergo homines per Spiritum-Sanctum ſanctificantur, vt ſint filij Dei adoptiui: Ita Chriſtus per Spiritum-Sanctum eſt in ſanctitate conceptus, vt eſſet Filius Dei naturalis. Vnde *Rom.* 1. dicitur: *Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundùm Spiritum ſanctificationis*. Seipſum, id eſt, aſſumptam à ſe naturam ſanctificauit Chriſtus, vt ipſe ait Ioannis 17. *Et pro eis ſanctifico meipſum; vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate*. Sanctificatur autem in Spiritu-Sancto, quem accipit quatenus homo eſt; ſibi verò dat quatenus Deus eſt, *Non ad menſuram*: Ipſe eſt enim qui dat, ipſe qui accepit. Ioann. 3.
Et quia potens eſt ad menſuram dare; ideò non potuit ad menſuram accipere. In forma enim Dei manens Spiritum dat: Formam ſerui accipiens, Spiritum accipit. Sed quia ipſe ad menſuram dat, ideò non

ad

ad menſuram accipit. Ad menſuram quippè dat multis filijs; ſed non ad menſuram accipit vnicus Filius; quia ſic eſt verus homo, vt ſit verus Deus; (inquit *Sanct. Fulgentius* In Reſponſione ad Interrogationem 3. *Ferrandi*.) Chriſtus ergo plenam, ac menſuræ modique expertem, hoc eſt, immenſam ac infinitam ſanctitatem, vt homo accepit, quo ſenſu Sanct. Petrus ait: *Quomodo vnxit eum Deus Spiritu-Sancto, & virtute:* Hæc autem vnctio Di-
Act. 10. uinitas ipſa fuit, & Perſona Verbi naturæ humanæ communicata. Hoc oleum exultationis, quo vnctus eſt præ conſortibus ſuis.

Ex hoc fonte Chriſti manet impeccantia, hoc eſt, non vacuitas ſolùm ab omni peccato, quam ſpectans Sanct.
1. Petri 2. Petrus ait, *Qui peccatum non fecit, nec inuentus eſt dolus in ore eius*, & ipſemet Chriſtus, *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Sed peccandi impoſſibilitas. *Talis enim decebat, vt nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, im-*
Heb. 7. *pollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cælis factus.* Quomodo enim *Lux vera* peccati tenebris obſcurari poſſet? quomodo Anima, quæ, (vt ferrum igni coniunctum in eóque permanens totum igne ſic permeatus, ſic inceditur, vt frigus recipere pro illo ſtatu non poſſit,) ita diuinitati coniuncta eſt, ita ab ipſa permeatur, vt vna eademque perſona ſit Deus, & homo; quomodo, inquam, illa peccatum admittere potuiſſet; quomodo vas vnguenti deifici, fœtoris aliquid olere potuiſſet?
Lib. 2. De Principijs c. 6. *Ad omnes Sanctos calor aliquis Verbi Dei putandus eſt perueniſſe*, (inquit Origenes:) *In hac autem Anima ipſe ignis diuinus ſubſtantialiter requieuiſſe credendus eſt, ex quo ad cæteros calor aliquis venerit. Denique quod dixit,* „ *quia*, Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis, *Oſtendit quòd aliter iſta Anima oleo lętitię, id eſt, Verbo Dei iungitur, & aliter participes eius. Illi enim in odore vnguentorum eius cucurriſſe dicuntur; iſta autem Anima vaſculum vnguenti ipſius fuit, ex cuius fragrantia participantes digni quique Prophetæ fiebant, & Apoſtoli. Sicut ergo aliud eſt vnguenti ſubſtantia, aliud odor eius: Ita aliud eſt Chriſtus, & aliud participes ſui. Et ſicut vas ipſum, quod ſubſtantiam continet, & vnguentum, nullo genere poteſt aliquid recipere fœtoris, hi verò, qui ex odore eius participant, ſi ſe paulò longiùs à fragrantia eius remouerint, poſſibile eſt, vt incidentem recipiant fętorem: Ita Chriſtus velut vas ipſum, in quo erat vnguenti ſubſtantia, impoſſibile fuit, vt contrarium reciperet odorem. Participes verò ſui, quàm propinqui fuerint vaſculo, tam odoris erunt participes, & capaces.* Prætermittere non poſſum ſimilitudinem egregiam, qua *S. Hippolytus* Martyr ad impeccantiam Chriſti deſcribendam vtitur, apud *Theodoretum*, Dialogo 1. *Arca*, inquit, *ex lignis, quæ putreſcere nequeunt, fuit ipſe Saluator. Illa quippe putredine intactum, & corruptolâ tabernaculum ſignificabat ipſius, quod nullam peccati putredinem genuit. Nam qui peccauit, confitendo dicit;* Pu„ truerunt, & corruptæ ſunt cicatrices meæ à facie inſipientiæ meæ. *Dominus autem impeccabilis erat, ex lignis cariem non ſentientibus, qua homo fuit, hoc eſt, è Virgine, & Spiritu-Sancto, intus & foris tanquam puriſſimo Diuini Verbi auro vndequaque tectus.* Hinc ſuper Chriſtum requieuiſſe, & manſiſſe Spiritum-Sanctum Scriptura Sacra teſtatur.
Iſai. 11. Io. 1. Isti porrò Fidei Catholicę Dogmati non repugnat Apoſtolica illa Sententia 2. ad Corinthios 5. *Eum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iuſtitia Dei in ipſo.* Significat enim Apoſtolus, Chriſtum factum eſſe hoſtiam pro peccato. Scripturæ ſcilicet phraſi, victima pro peccato offerenda, vel oblata, peccatum dicitur, vt Oſeæ 4. *Peccata populi mei comedent* Sacerdotes. Vnde *Sanct. Auguſtinus*, Enchiridij Cap 41. *Nulla*, inquit, *voluptate carnalis concupiſcentiæ ſeminatus ſiue conceptus, & ideò nullum peccatum originaliter trahens; Dei quoque gratiâ Verbo Patris vnigenito, non gratiâ Filio, ſed naturâ, in vnitate perſonæ modo mirabili, & ineffabili adiunctus atque concretus, & ideò nullum peccatum, & ipſe committens;*
2. Cor. 5. *tamen propter ſimilitudinem carnis peccati, in qua venerat, dictus eſt, & ipſe peccatum, ſacrificandus ad diluenda peccata. In vetere quippe Lege peccata vocabantur Sacrificia pro peccatis: Quod verè iſte factus eſt, cuius vmbræ* „ *erant illa. Hinc Apoſtolus cùm dixiſſet,* Obſecramus „ pro Chriſto reconciliari Deo: *Continuò ſubiunxit,* „ Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, vt nos ſimus iuſtitia Dei in ipſo. *Id eſt, Deus* „ *cui reconciliandi ſumus, fecit Chriſtum ſacrificium pro peccatis, per quod reconciliari valeremus. Ipſe ergo peccatum, vt nos iuſtitia; nec noſtra, ſed Dei; nec in nobis, ſed in ipſo: Sicut ipſe peccatum, non ſuum, ſed noſtrum; nec in ſe, ſed in nobis conſtitutum, ſimilitudine carnis peccati, in quâ crucifixus eſt, demonſtrauit: Vt quoniam peccatum ei non inerat, ita quodam modo peccato moreretur, dum moritur carni, in quâ erat ſimilitudo peccati; & cùm ſecundùm vetuſtatem peccati numquam ipſe vixiſſet, noſtram ex morte veteri, quâ in peccato mortui fueramus, reuiuiſcentem vitam nouam ſua Reſurrectione ſignaret.* Ob impeccantiam igitur abſolutam ex vnione perſonali naturæ humanæ cum Perſona diuina manantem, Conceptio Chriſti Spiritui-Sancto tribuitur.

§. III.

Cur Spiritus Sanctus non ſit Pater Chriſti, cum Chriſtus ex Spiritu-Sancto ſit conceptus?

Licet Chriſtus ex Spiritu-Sancto conceptus ſit, non tamen Spiritûs-Sancti, ſed Dei Patris Filius vnicus eſt, idemque Virginis Matris. Non enim quicquid naſcitur de aliquâ re, continuò eius Filius eſt, niſi ſit eiuſdem generis, atque ex vi originis ſuæ naturæ eiuſdem ſimilitudinem habeat. Vt enim alia exempla pętermittamus, qui naſcuntur ex aqua, & Spiritu-Sancto, aquæ filios nemo ritè dixerit, ſed planè dicuntur filij Dei Patris, & Matris Eccleſiæ. *Sic ergo de Spiritu-Sancto natus eſt Filius Dei Patris, non Spiritûs-Sancti.* Neque omnes, qui dicuntur alicuius filij, conſequens eſt, vt de illo nati eſſe dicantur, ſicut ſunt, qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, ſed in illam præparati, ſicut filij regni, qui præparantur in regnum. *Cùm itaque de aliquo naſcatur aliquid etiam non eo modo, vt ſit filius, nec rurſus omnis, qui dicitur filius, de illo ſit natus cuius dicitur filius, profectò modus iſte, quo natus eſt Chriſtus de Spiritu-Sancto non ſicut Filius, & de Maria Virgine ſicut Filius, inſinuat nobis gratiam Dei, quâ homo nullis præcedentibus meritis, in ipſo exordio naturæ ſuæ,* „ *quo eſſe cępit, Verbo Deo copularetur in tantam perſonę vnitatem, vt idem ipſe eſſet Filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui Filius Dei: Ac ſic in naturæ humanæ ſuſceptione fieret quodammodo ipſa gratia illi homini naturalis, quæ nullum peccatum poſſet admittere. Quæ gratia propterea per Spiritum-Sanctum fuerat ſignificanda, quia ipſe propriè ſic eſt Deus, vt dicatur etiam Dei Donum.* Ita diſſerit *Sanct. Auguſtinus* In *Enchiridio*, Cap. 38. 39. & 40.

Breuius explicat *Paſchaſius* S. R. E. Diaconus Libro 1. *De Spiritu-Sancto*, Cap. ſecundo, cur Chriſtus non ſit filius Spiritûs-Sancti, cum ex eo conceptus ſit. *Homo namque aſſumptus ex Maria* (inquit) *operatio Spiritûs-Sancti fuit, non portio; nec ab eo genitus, ſed creatus; conceptus eſt potentiâ, non ſubſtantiâ; operatione, non participatione; virtute, non genere.* Naſcitur itaque de Spiritu-Sancto, & Maria Virgine, nec tamen filius eſt Spiritûs-Sancti, quia corpus eius non eſt portio ſubſtantiæ Spiritûs-Sancti, ſed Mariæ Virginis. Naſcitur de Spiritu-Sancto per gratiam, naſcitur de Maria generante per naturam.

§. IV.

Licet tres Perſonæ Sanctiſſimæ Trinitatis Incarnationem operatæ ſint, ſolus tamen Filius incarnatus.

Qvamuis vna, & eadem ſit trium Sanctiſſimæ Trinitatis Perſonarum actio, & efficientia, vt diximus, adeóque Incarnationem ſimul omnes, & indiuiſè operatæ ſint, non tamen tres incarnatæ ſunt, ſed ſolus Filius; Quia diuinitatis, & carnis vna Perſona; proprietas autem perſonalis cuique Perſonæ, ita conuenit, vt alteri Perſonæ non competat. Non enim ipſe Pater eſt, qui Filius, nec Spiritus-Sanctus eſt, aut ipſe Pater aut Filius. Quo fit vt aliquid à Patre, & Filio, & Spiritu-Sancto factum dici, & eſſe poſſit, quod tamen à ſolo Filio ſit acceptum. Sicut anima per corpus, immò cum corpore facit, quando corpus comedit; & tamen ſolum corpus accipit, quod vt accipiatur, anima ſimul cum corpore facit. *In illa itaque comeſtione, vna*

& ani-

& animæ carniſque operatio, ſed ſolius eſt carnis acceptio. Sic *humana natura totius quidem Trinitatis opere facto, à ſolo tamen Filio fuit in vnitatem perſonæ ſuſcepta.* Ita explicat *S. Fulgentius*, Libro *Contra Sermonem Faſtidioſi Ariani*, & in Reſponſione ad Quæſtionem *Ferrandi.* Id & aliâ ſimilitudine illuſtrat. Vox (inquit) corporea, qua ſpiritale verbum cordis noſtri, ſeu locutio interior induitur, vt ad audientium notitiam perferatur, ſimul fit à memoriâ, & à cogitatione, & à voluntate, ſed à ſolâ cogitatione, id eſt, interiore ſuſcipitur verbo. Sic humana Chriſti natura à tribus Sanctiſſimæ Trinitatis Perſonis facta eſt, ſed à ſolo Filio in vnitatem Perſonæ aſſumpta eſt. Idem Dogma Fidei, *S. Auguſtinus* confirmat & explicet Epiſtolâ 11. aliàs 118. ad *Nebridium*, ſed illius explicatio ſubtilior eſt, & omnium captui minùs accommodata. Idem confirmat *S. Hildephonſus*, Beatam Virginem his verbis compellans: *Tota inuiſibiliter Trinitas conceptionem operabitur in te: Sola Perſona Filij Dei in corpore tuo naſcitura, carnem aſſumet de te.*

§. VI.

NATVS EX MARIA VIRGINE.

Beata Virgo Maria verè propriéque Mater Dei credenda eſt.

EOdem enim temporis puncto Deum & hominem concepit, Chriſtum Ieſum, eique ſubſtantiæ ſuæ portionem communicauit, ſanguinémque puriſſimum formando illius corpori ſubminiſtrauit, qui eodem quo conceptus eſt momento Deus & homo fuit, eúmque nouem in vtero menſibus geſtauit, ac impleto tempore peperit. Id ab Angelo Mariæ Virgini ſignificatum
Luc. 1. Iſai. 7. eſt, Cùm ait: *Ecce concipies in vtero, & paries Filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Hic erit magnus, & Filius Altiſſimi vocabitur. Ideoque & quòd naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Et euentu comprobatum eſt quod *Iſaias* prædixit, *Ecce Virgo concipiet & pariet Filium.* Cùm enim eſſet Bethleemi cum Ioſepho Sponſo ſuo ac virginitatis Cuſtode, *Impleti ſunt dies vt pareret,*
Luc. 2. *& peperit Filium ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præſepio: Quia non erat eis locus in diuerſorio.* Idem quoque Elizabeth, cùm Spiritu-Sancto repleta, Filij Dei Conceptionem intellexiſſet, his verbis declarauit: *Vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me?* Hinc Matthæus Euangeliſta Chriſti Genealogiam contexens, vbi ad Ioſeph *Virum* Mariæ il-
Matth. 1. lam perduxit, *De quâ*, inquit, *natus eſt Ieſus qui vocatur Chriſtus.* Hunc autem verum & hominem eſſe tota Noui Teſtamenti Scriptura prædicat. Et S. Paulus *Filium Dei factum ex muliere*, ait non aliâ vtique quàm Virgine Maria. *Chriſtus* verus *Emmanuel*, *Nobiſcum Deus*,
Rom. 9. *ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula*, vt Apoſtolus loquitur: Maria itaque Virgo Chriſti mater, verè propriéque Dei Mater eſt. Non Chriſti igitur dumtaxat genitrix dicenda eſt, ſed Dei, contra *Neſtorium* Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui Mariam Virginem Dei Genitricem negabat: Quæ Hæreſis ab Epheſina Synodo generali cum impijſſimo Auctore damnata eſt.

Neque verò noua, aut à *S. Cyrillo* & Epheſinis Patribus adinuenta & inuecta primùm eſt, Mariæque Virgini tributa *Dei Genitricis* appellatio. *Dei Matrem* ante Concilium Epheſinum conſtanter appellarunt *Origenes* Tomo 1. in Epiſtolam ad Romanos, vt *Socrates* refert Libro 7. cap. 32. *S. Dionyſius Alexandrinus* in Epiſtola Synodica ad Paulum Samoſatenum, *S. Athanaſius* Oratione 4. contra Arianos, *S. Baſilius* Homiliâ 25. de humana Chriſti generatione; *S. Gregorius Nazianzenus*, Oratione 35. & Epiſtolâ 1. ad Cledonium; *S. Amphilochius* Oratione 4. *S. Proclus* Oratione 1. *Antiochus* & *Ammon*, à *S. Cyrillo* Alexandrino laudati Libro *De Recta Fide*, &c. Neſtorium ſtatim atque prædicare auſus eſt Mariam Virginem Dei Matrem non eſſe, Chriſtiani omnes ſunt execrati. *Ioannes Antiochenus*, Neſtorij aliàs amicus, nomen, [illegible], *Dei Mater*, à nemine Doctorum Eccleſiaſticorum repudiatum, plures ac celeberrimos eo vſos eſſe, ſcripſit ad ipſum Neſtorium; & *Theodoretus*, quamquam Neſtorio diu fauerit, Libro tamen 4. *Hæreticarum Fabularum*, ca. 12. ſcribit, *Antiquiſſimos Fidei Catholicæ Præcones ex Apoſtolica Traditione docuiſſe, Matrem Domini nominandam, credendámque eſſe Dei Genitricem.* Hanc Traditionem ſecuti ſunt *S. Cyrillus*, Epheſina Synodus, aliiſque Patres, Pontifices, Concilia, & præſertim Quinta Synodus Generalis Canone ſexto, Anathemate feriens eos qui dixerint, *Sanctam glorioſam ſemper Virginem Mariam, abuſiuè & non propriè & verè Dei Genitricem eſſe.* Quarum vocum, *verè & propriè*, neceſſitatem ad Catholici iſtius Dogmatis fidem exprimendam, & contra Neſtorianos vindicandam oſtendunt *Ioannes Secundus* Pontifex Maximus in Epiſtolâ ad *Auienum* Senatorem, & alios, & *Ferrandus* Carthaginenſis Eccleſiæ Diaconus in Epiſtolâ ad *Anatolium.*

Non tamen diuinitatis Mater eſt Virgo Maria, ſed Dei Verbique incarnati. Nec ſolius carnis mater eſt, ſed hominis Dei, ſicut alias Matres ſolius corporis genitrices nemo rectè dixerit, quamuis animam non pariant: Concipiunt enim ac pariunt hominem animâ corporéque conſtantem. Sic beata Virgo verè ac propriè Dei Mater eſt, quamuis diuinitatem non genuerit, quia Deum hominémque genuit, hoc eſt, Chriſtum Ieſum, qui verè Deus, & verè homo eſt; nec alterius excluſo altero Mater eſſe poterat, aut appellari poteſt; ſicut elizabeth non dicitur mater carnis ſiue corporis ſolius Ioannis Baptiſtæ, neque ſolius animæ, ſed totius Ioannis ex anima & corpore compoſiti. Sic explicat *S. Cyrillus*, in Epiſtolâ ad Monachos.

Durior cuipiam videbitur *S. Hilarii* locutio Libro 10. *De Trinitate* ſcribentis: *Non ex ſe corpori Maria originem dedit.* Verùm nihil aliud ſignificat, niſi Chriſti corpus naturali & vſitato modo non fuiſſe conceptum & genitum. Nam *Ex conceptu Spiritûs-Sancti Virgo progenuit: Et licèt ſexus ſui officio genuerit, non tamen terrenæ conceptionis ſuſcepit elementis: Genuit enim ex ſe corpus, ſed quod conceptum eſſet ex Spiritu;* (inquit ibidem *S. Hilarius*) Innocens ergo eſt hæc ſententia: *Non ex ſe corpori Mariæ originem dedit*, ſine Spiritu-Sancto in ipſam ſuperueniente, Chriſtique corpus præter conſuetum naturæ ordinem formante: *Licèt ad incrementa partúmque corporis, omne quod ſexus ſui naturale eſt, contulerit. Quod verò hominis Filius eſt, ſuſceptæ in Virgine carnis partus eſt.*

Plura dabit Diſſertationis noſtræ 3. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam Sæculi 5. articulus 2.

Filius autem Dei naſci voluit ex muliere, qui aliunde ſibi corpus formare & aptare poterat, ob plurimas rationes, quamuis prima ratio voluntas eius fuerit. Primò, vt ſexum vtrumque honoraret, & ad vtriuſque liberationem ac ſalutem ſe veniſſe ſignificaret. Quam rationem *S. Auguſtinus* affert Libro *De diuerſis Quæſtionibus octoginta tribus*, Quæſtione 11. *Deus*, inquit, *cùm liberat, non partem aliquam liberat; ſed totum liberat, quod fortè in periculo eſt. Sapientia ergo & Virtus Dei, qui dicitur vnigenitus Filius, homine ſuſcepto liberationem hominis indicauit. Hominis autem liberatio in vtroque ſexu debuit apparere. Ergo quia virum oportebat ſuſcipere, qui ſexus honorabilior eſt, conſequens erat vt fœminei ſexûs liberatio hinc appareret, quòd ille vir de fœmina natus eſt.*

Secundò, Chriſtum ex muliere naſci decuit, ad veritatem Incarnationis adſtruendam. Vnde *S. Ambroſius* Libro *De Incarnationis Dominicæ Sacramento*, Cap. ſexto ait: *Secundùm naturam ſe obtulit noſtram, vt ultra noſtrum operaretur naturam. De noſtro ſacrificium, de ſuo præmium eſt: Multáque in eodem & ſecundùm naturam inuenies, & vltra naturam. Secundùm conditionem etenim corporis in vtero fuit, natus eſt, lactatus eſt, in præſepio eſt collocatus, Sed ſuprà conditionem Virgo concepit, Virgo generauit: Vt crederes quia Deus erat, qui nouabat naturam; & homo erat qui ſecundùm naturam naſcebatur ex homine.*

Et *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 137. aliàs 3. ad Voluſianum: *Quid ſi*, inquit, *Omnipotens hominem vbicumque formatum non ex materno vtero crearet, ſed repentinum inferret aſpectibus? Quid ſi nullas ex paruulo in iuuentam mutaret ætates, nullos cibos, nullos caperet ſomnos; nonne opinionem confirmaret erroris, nec hominem verum ſuſcepiſſe vllo modo crederetur; & dum omnia mirabiliter facit, auferret quod miſericorditer fecit? Nunc verò ita inter Deum & homines Mediator apparuit, vt in*

E vnita-

vnitate perſonæ copulans vtramque naturam, & ſolita ſublimaret inſolitis, & inſolita ſolitis temperaret.

Tertiò, Chriſtum ex muliere naſci conueniens fuit, vt hoc modo omnis diuerſitas generationis humanæ compleretur, (inquit *S. Thomas* 3. p. qo. 31. A. 4.) Nam primus homo productus eſt ex limo terræ ſine viro & fęmina: Eua ex viro ſine fęmina: Homines cęteri ex viro & fęmina oriuntur: Quartum naſcendi modum, ex fęmina ſine viro ſibi Chriſtus tamquam proprium vindicauit.

Quartò, de muliere Chriſtum naſci decuit, vt auctor peccati, auctor fieret remedij: Et ſicut per mulierem in hunc mundum mors intrauit, ſalus per Virginem redderetur.

Ioan. 2. „ Nec nos ad negandam Chriſti Matrem cogit,
„ quod ab eo dictum eſt, *Quid mihi & tibi eſt mulier?*
„ *Nondum venit hora mea.* Sed admonet potiùs vt in-
„ telligamus ſecundùm Deum non eum habuiſſe Ma-
„ trem, cuius Maieſtatis perſonam parabat oſtende-
„ re, aquam in vinum vertendo. Quod autem cruci-
„ fixus eſt, ſecundùm hominem crucifixus eſt; & illa
„ hora erat, quæ nondum venerat, quando dictum eſt,
„ *Mihi & tibi quid eſt? Nondum venit hora mea*, id eſt,
„ quâ te cognoſcam. Tunc enim vt homo crucifixus
„ cognouit hominem matrem & dilectiſſimo Diſci-
„ pulo humaniſſimè commendauit. Nec illud nos
„ mouent, quòd cùm ei nuntiaretur Mater eius, &
„ fratres, reſpondit, *Quæ mihi mater, aut qui fratres?*
„ &c. Sed potiùs docent miniſterium noſtrum, quo
„ verbum Dei fratribus miniſtramus, cùm parentes
„ impediunt, non eos debere cognoſci. Nam ſi prop-
„ terea quiſque putauerit non eum habuiſſe matrem in
Matt. 12. „ terris, quia dixit, *Quæ mihi mater?* Cogatur neceſſe
Matt. 23. „ eſt & Apoſtolos negare habuiſſe ſe patres in terris,
„ quoniam præcepit eis dicens, *Nolite vobis patrem di-*
„ *cere in terris: Vnus eſt enim Pater veſter, qui in*
„ *cælis eſt.* Ita reſpondet *S. Auguſtinus* Libro *De Fide & Symbolo*, cap. 4.

§. VI.

Maria Mater Dei Virgo perpetua.

s BEatam Mariam Virginem Dei Matrem Virginem fuiſſe perpetuam, antè partum ſcilicet, in partu, & poſt partum, Dogma Fidei eſt. Ante partum Virginem fuiſſe, probant Prophetiæ & Euangelium: Matth. 1. *Chriſti autem generatio ſic erat: Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu-Sancto. Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei dicens: Ioſeph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam; quod enim in ea natum eſt, de Spiritu-Sancto eſt. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Ieſum .:. Hoc*
Isai. 7. *autem factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem, Ecce Virgo in vtero habebit & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel. Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.* Et Lucæ 1. *Miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, ad Virginem deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo David, & nomen Virginis Maria .:. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum: Ecce concipies in vtero & paries Filium, & vocabis nomen eius Ieſum .:. Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Et reſpondens Angelus dixit ei, Spiritus-Sanctus ſuperueniet in te, & virtus Altiſſimi obumbrabit tibi: Ideòque & quod naſcetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.* Conceptum Virginis tamquam *Signum* proponit Iſaias; Ieremias verò
Ierem. 31. Nouitatem appellat: *Creauit*, inquit, *Dominus Nouum ſuper terram: Fęmina circumdabit virum.* Signum autem & nouitas non fuiſſet, ſi puella poſt delibatam Virginitatem more communi fęminarum concepiſſet. Nec ipſa reſpondiſſet Angelo nuntianti, *Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* Niſi virginitatem ante Deo conſecraſſet, ac vouiſſet, vt docent *S. Gregorius Nyſſenus* Oratione in Natali Domini, *S. Auguſtinus*, Libro *De Santa Virginitate*, cap. 4. & alij Patres:

Præclarus eſt hac de re *Tertulliani* locus Libro *De Carne Chriſti*, cap. 17. *Nouè*, inquit, *naſci debebat nouæ Natiuitatis dedicator, de quâ ſignum daturus Dominus ab Eſaia prædicabatur. Quod eſt iſtud ſignum?* " Ecce Virgo concipiet in vtero & pariet Filium. " *Concepit igitur Virgo, & peperit Emmanuelem, nobiſcum Deum. Hæc eſt Natiuitas noua, dum homo naſcitur in Deo; in quo homine Deus natus eſt, carne antiqui ſeminis ſusceptâ ſine ſemine aliquo antiquo, vt illam nouo ſemine, id eſt, ſpiritaliter reformaret, exclaſis antiquitatis ſordibus expiatam. Sed tota nouitas iſta, ſicut & in omnibus de veteri figurata eſt, rationali per Virginem diſpoſitione Domino naſcente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compreſſa, nondum ſementi ſubacta: Ex ea hominem factum accepimus à Deo in animam viuam. Igitur ſi primus Adam de terra traditur, meritò nouiſſimus Adam, vt Apoſtolus dixit, proinde de terra, id eſt, carne nondum generationi reſignata, in Spiritum viuificantem à Deo eſt prolatus .:. Deus imaginem & ſimilitudinem ſuam à diabolo captam æmula operatione recuperauit. In Virginem enim adhuc Euam irrepſerat verbum ædificatorium mortis. In Virginem æquè introducendum erat Dei Verbum extructorium vitæ: Vt quod per eiuſmodi ſexum abierat in perditionem, per eumdem ſexum redigeretur in ſalutem. Crediderat Eua ſerpenti: Credidit Maria Gabrieli. Quod illa credendo deliquit, hæc credendo deleuit. Sed Eua nihil tunc concepit in vtero ex diaboli verbo. Immò concepit. Nam exinde vt abiecta pareret, & in doloribus pareret, verbum diaboli illi ſemen fuit. Enixa eſt deinque diabolum fratricidam. Contra, Maria eum edidit, qui carnalem fratrem Iſraël, interemptorem ſuum, ſaluum quandoque præſtaret. In vuluam ergo Deus Verbum ſuum detulit bonum fratrem, vt memoriam mali fratris eraderet .:. Ergo iam Dei Filius ex Patris Dei ſemine, id eſt Spiritu, vt eſſet & hominis Filius, caro ei ſola erat ex hominis carne ſumenda, ſine viri ſemine. Vacabat enim viri ſemen apud habentem Dei ſemen. Itaque, ſicut nondum natus ex Virgine Patrem Deum habere potuit ſine homine Matre: Æquè cùm de Virgine naſceretur, potuit Matrem habere hominem ſine homine patre.*

Cùm autem dicitur Epiſt. ad Galatas cap. 4. *Miſit Deus Filium ſuum, factum ex muliere*; vox illa, *Mulier*, ſexum tantùm & naturam denotat, & ad virgines, nuptas, & viduas æquo iure pertinet, vt idem *Tertullianus* obſeruat Libro *De Virginibus velandis*, cap. 4. quod probat ex his ſecundi Capitis Geneſeos: *Et ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam, in mulierem, & adduxit eam ad Adam.* Vbi Eua *Mulier* appellatur, priùs quàm Adamo traderetur. Probat & ex Gabrielis Archangeli Salutatione; nam cùm conceptum Mariæ & partum ſaluâ virginitate ſponderet, ait nihilominus, *Benedicta tu in mulieribus.*

a *B. Mariam* in partu Virginem fuiſſe, hoc eſt, intemeratâ virginitate, integro virginitatis ſigillo, vteri ſeptis illæſis & irruptis Chriſtum Deum peperiſſe, ex Traditione Patrum omnium conſtanti conſenſu firmatâ, Eccleſia Catholica profitetur. Quomodo igitur poſtea ex ſepulchro clauſo & obſignato egreſſus eſt, atque ad Diſcipulos clauſis ianuis intrauit, ſic ex aluo materna ſine vllo maternæ virginitatis detrimento editus eſt Ieſus Chriſtus. Et quomodo Solis radij concretam vitri ſubſtantiam penetrant, neque frangunt tamen, aut aliqua ex parte lædunt, ſic, & altiori tamen modo Chriſtus intemerato ſepto pudoris, & inuiolatis integritatis ſignaculis, virginali fuſus eſt partu. Quod quidem Spiritus-Sancti virtute effectum eſt, qui in Filij conceptione & partu Matri ita adfuit, vt ei & fœcunditatem dederit, & perpetuam virginitatem conſeruauerit. Vnde *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 137. aliàs 3. ad *Voluſianum*, ait: *Ipſa virtus per inuiolatæ Matris virginea viſcera membra infantis eduxit, quæ poſtea per clauſa oſtia membra iuuenis introduxit. Hic ſi ratio quæritur, non erit mirabile: Si exemplum poſcitur, non erit ſingulare. Demus Deum aliquid poſſe, quod nos fateamur inueſtigare non poſſe. In talibus rebus tota ratio facti eſt potentia facientis.* Et *S. Leo* Sermone 2. in Natiuitate Domini: *Noua*, inquit, *natiuitate genitus eſt, conceptus à Virgine, natus ex Virgine, ſine paternæ carnis concupiſcentiâ, ſine maternæ integritatis iniuriâ: Quia futurum Dominum Saluatorem talis ortus decebat,*

decebat, qui & in ſe haberet humanæ ſubſtantiæ naturam, & humanæ carnis inquinamenta neſciret.·.·. Origo diſſimilis, ſed natura conſimilis: Humano vſu & conſuetudine quod credimus, caret; ſed diuinâ poteſtate ſubnixam eſt, quòd Virgo conceperit, quòd Virgo pepererit, & Virgo permanſerit. Non hîc cogitetur parientis conditio, ſed naſcentis arbitrium, qui ſic homo natus eſt, vt volebat & poterat .·.·. Oportuit enim vt primam Genitricis integritatem naſcens incorruptio cuſtodiret, & complacitum ſibi clauſtrum pudoris, & ſanctitatis hoſpitium, Diuini Spiritûs virtus infuſa ſeruaret, quæ ſtatuerat deiecta erigere, confracta ſolidare, & ſuperandis carnis illecebris, multiplicatam pudicitiæ donare virtutem: Vt Virginitas quæ in alijs non poterat ſalua eſſe generando, fieret in alijs imitabilis & confitendo & renaſcendo. Admirabilis iſtius partûs nouitas multis figuris & oraculis Scripturæ Sacræ ſignificata eſt. Hùc enim pertinet porta illa Sanctuarij, quam *Ezechiel* clauſam vidit, de qua Prophetiæ eius Cap. 44. *Hæc dicit Dominus ad me: Porta hæc clauſa erit, non aperietur, & vir non tranſibit per eam: Quoniam Dominus Deus Iſraël ingreſſus eſt per eam, eritque clauſa Principi. Princeps ipſe ſedebit in ea, vt comedat panem coram Domino: Per viam portæ veſtibuli ingredietur, & per viam eius egredietur.* Clauſa fuit in Maria Dei Matre virginitatis porta; ſoli Deo Chriſto Principi patuit, reſpiciens ad Orientem, vnde Sol oritur nunquam occidens, qui viſitauit nos Oriens ex alto, vt illuceſcat his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Per hanc prodijt Sol ille iuſtitiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, non humanâ & vulgari ratione. Spectabat enim porta ad viam Sanctuarij exterioris, quoniam ea natiuitas erat præter vulgarem humanæ natiuitatis modum, & contra vſum originis naturalis. Ad partus illius admirabilem nouitatem ſignificandam pertinere Sancti Doctores intellexerunt, Lapidem de monte ſine manibus abſciſſum, qui factus eſt mons magnus, & impleuit vniuerſam terram (*Danielis cap.* 2.) Item Virgam Aaron, quæ vna inter virgas Principum Iſraëlis germinauit. (*Num.* 7.) Necnon Rubum, quem Moyſes vidit ardere, & non comburi. (*Exod.* 3.) Illud etiam Cantic. 4. *Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus.*

S. Ambroſius Epiſt. 42. ad Siricium Papã nomine Synodi Mediolan. ſcripta. Ex lib. de Inſtitut. Virginis, cap. 8. S. Hiero in capu 44. Ezech.

3 Denique Beatam Mariam Dei Matrem Virginem poſt partum perpetuò manſiſſe, eadem Traditio docet, & vel eo nomine meritò damnati ſunt ab Eccleſia vt Hæretici *Heluidius*, *Iouinianus*, *Bonoſus*, quòd Mariam Virginem, poſt Chriſtum in lucem editum, alios ex Ioſepho genuiſſe filios impiè aſſererent. Damnata eſt hæc Hæreſis à *Siricio* Romano Pontifice in Romana Synodo: à *S. Ambroſio*, aliiſque Epiſcopis in Concilio Mediolanenſi, necnon à Synodo Capuenſi. Hanc Hæreſim refellunt inter alios Patres *S. Epiphanius* Hæreſi 88. quæ eſt *Antidicomarianitarum*, *S. Ambroſius* Libro *De Inſtitutione Virginis* Capp. 5. 6. 7. 8. & Epiſtolâ 42. *S. Hieronymus* Libro *Aduersùs Heluidium*, *De Perpetua Virginitate Beatæ Mariæ*. *S. Hildephonſus* Toletanus
Hæreſ. 78. Archiepiſcopus. Libro *De Virginitate Sanctæ Mariæ*. Hinc B. Maria Mater Dei antonomaſticè *Virgo* ſemper à fidelibus appellata eſt, vt *S. Epiphanius* obſeruat. *Quis vnquam*, inquit, *aut in quâ generatione Sanctæ Mariæ nomen auſus eſt appellare, qui non ſciſcitanti ſtatim vocabulum Virginis adiunxit? Nam ex epithetis iſtis ſtatim lucent argumenta virtutis. Quippe iuſtis omnibus, pro eo ac ſingulos decebat, ſua ſunt cuique dignitatis attributa nomina.* Quemadmodum Iacob *Iſraël* vocatus eſt; Zebedæi filij, *Boanerges*, hoc eſt, *tonitrui filij*, Sancta Maria antonomaſticè dicta eſt *Virgo*, quia ſemper Virgo fuit, ante partum, in partu & poſt partum.

Quartò argumentis perpetuam Matris Dei virginita-
Matth. 1. tem oppugnabat *Heluidius*, ſed ea leuiſſima ſunt, & à Patribus facilè diluta. Primò, quod S. Matthæus ſcribit, *Antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu-Sancto*. Conuenire quippe hîc idem eſt ac nuptiarum opus exequi. Ex quo conſequens putabat Heluidius, poſtea conueniſſe. Sed non eſt neceſſe: *Nam Scriptura quid factum non ſit, oſtendit*, (inquit *S. Hieronymus* in cap. 1. S. Matthæi.)

Alterum argumentum inſtruebat ille Hæreſiarcha ex illis verbis, *Et non cognoſcebat eam donec peperit*, quaſi particula *donec*, ſignificet poſt id tempus cognouiſſe. Verùm S. Ambroſius & S. Hieronymus obſeruant, vocem hanc, *donec*, non ſemper indicare id, quod omiſſum dici videtur, poſtea repetitum fuiſſe, aut id deſiiſſe quod erat. Scriptum eſt enim Iſaiæ 46. *Ego ſum, ego ſum, & donec ſeneſcatis, ego ſum.* Numquid propterea poſtquam ſenuerunt, quibus *donec* dictum erat, Deus eſſe deſiuit? Item Pſalmo 109. legimus: *Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Numquid ſubiectis populis nationum, qui ante videbantur inimici, cùm ſalutis auctorem negarent, ſimulacris ſeruirent, ad dexteram Patris Filius ſedere deſiuit, aut in perpetuum non ſedebit?

Tertiùm argumentum petebat Heluidius ex eo, quòd
Primogenitus Beatæ Virginis Chriſtus dicatur, *Donec* Matth. 1.
peperit filium ſuum primogenitum. Sed reſpondent Patres, *primogenitum* non perpetuò dici poſt quem alius, ſed ante quem nullus eſt genitus, vt conſtat eſt *num.* 18. *verſ.* 15. & *Exod.* 12. *verſ.* 29.

Quartum argumentum ex Chriſti fratribus in Euan- Matth. 12. & 13. Mar. c. 6. Ioa. 2. & 7. Ioan. 19.
gelio nominatis petebat. Verùm nec illi filij erant Beatæ Virginis Mariæ ex Ioſepho, nec Ioſephi ex alia vxore ſuſcepti, ante quàm illam duceret, ſed Mariæ, coniugis *Alphæi*, qui & *Cleophas* cognominatus eſt, vnde & *Maria Cleophæ* in Euangelio appellatur. Hæc Iacobi Minoris, & Ioſetis mater, Beatæ Virginis ſoror, Chriſti matertera. Fratres igitur Domini dicti ſunt illi cognatione, non naturâ: Quomodo Lot Abrahæ, quomodo Iacob Laban appellatus eſt frater; quomodo & filiæ Salphaad ſortem accipiunt inter fratres ſuos, quomodo & Abraham ipſe Saram ſororem ſuam habuit vxorem, fratris nempe ſui filiam.

Sed & S. Ioſeph virginem fuiſſe, *S. Hieronymus* docet. Sic enim ille contra Heluidium: *Tu dicis, Mariam Virginem non permanſiſſe: Ego mihi plus vindico, etiam ipſum Ioſeph virginem fuiſſe per Mariam, vt ex virginali coniugio virgo filius naſceretur. Si enim in virum ſanctum fornicatio non cadit, & alium eam vxorem habuiſſe non ſcribitur, mariæ autem, quam putatus eſt habuiſſe, cuſtos potiùs fuit quàm maritus: relinquitur Virginem eum manſiſſe cum Maria, qui Pater Domini meruit appellari.*

§. VII.

De Nomine Virginis Dei Matris.

Symbolum Virginem Dei Matrem deſignat ex nomine *Mariam*: Quod & *S. Lucas* facit, dicens: *Et nomen Virginis Maria.* Hæc eſt ad cuius nomen omnes animæ piorum recreantur. *Mariam* (inquit *S. Epiphanius* Oratione de laudibus ipſius) *interpretari ſolemus, Dominam, atque etiam ſpem. Peperit enim Dominum, qui eſt ſpes totius mundi. Rurſus nomen illud, Maria interpreteris, Myrrham maris. Myrrham verò aliquis dicet de immortalitate; eò quòd paritura eſſet gemmam immortalem in mari, hoc eſt, in mundo. Cui Virgo ſerenitatem & tranquillitatem contulit, dum portum peperit Chriſtum. Rurſum itaque Mariæ beatum nomen interpreteris, illuſtratam, vt potè quæ illuſtrata ſit à Filio Dei, & cunctos vſque ad terminos terræ credentes Trinitati illuminauerit. Sancta enim Virgo Maria eſt Sponſa Trinitatis, ac planè arcanus diſpenſationis theſaurus, cui Gabriel ait, Aue gratiâ plena, Dominus tecum. Suggeſſit Gabriel, Pater de cælo Spiritum-Sanctum arrhabonem miſit. Præparauit, deſponditque Virginem vnigenito Filio, quam Pater dilexit, Filius inhabitauit, Spiritus-Sanctus percupiuit.* Tum addit, Prophetas cæleſtium illarum nuptiarum ſeriem prædicaſſe, nimirum *Quomodo Virgo cæleſtis Sponſa & mater ſimul inuenitur, quæ donorum antenuptialium nomine Spiritum-Sanctum accepit, dotis verò gratiâ cælum vnà cum Paradiſo. Deinde Salutationis Angelicæ verba præclarè* commentatur. *Aue gratia plena: Immenſa gratia Sanctæ Virginis. Aue gratia plena virtutibus multis exornata, inextinguibilem lucem prætendens. Aue gratia plena, homi eſca ſpiritualis: In te ſiquidem homini diuinitas. Aue gratia plena, arca gloriæ ſpiritalis, vrna aurea continens manna cæleſte.·.·. Quæ ſitientes perennis fontis dulcedine ſatias .·.·. Mare ſpiritale, gemmam cæleſtem Chriſtum habens .·.·. Splendidum cælum, quæ incom-*

 prehen-

prehenſum in cœlis contines Deum .·. Porta cælorum .·. Quo pacto beatam illam prædicabo, quæ tota ac radicitus fundata gloriâ eſt? Solo enim Deo excepto cunctis ſuperior eſt .·. Ipſa cœli & terræ Mediatrix, vtriuſque vnionem commiſit .·. O Virginem ſtupendum morale Eccleſiæ! Magnum Myſterium! Sacerdotem pariter ac Altare indigitat Virginem, quæ cæleſtem panem Chriſtum menſæ inſtar ferens, tribuit in remiſſionem peccatorum noſtrorum. Quemadmodum Chriſtum cum Adamo humani generis primo parente confert Apoſtolus, eúmque nouiſſimum Adam appellat; ſic Beatam Mariam Dei Matrem cum Eua conferunt SS. Patres. Quem-

S. Irenæus lib. 3. c. 11. & lib. 5. capite 19. S. Epiphanius Hæreſi 78.

" admodum enim Eua per ſermonem diaboli ſeducta eſt, vt effugeret Deum, præuaricata verbum eius: " Ita Maria per Angelicum ſermonem euangelizata " eſt, vt portaret Deum, obediens eius verbo; *Vt Virginis Euæ Virgo Maria fieret Aduocata*, (inquit *Irenæus* " Martyr. Eua inobediens facta, & ſibi, & vniuerſo " generi humano cauſa facta eſt mortis: Maria Deo " obediens, & ſibi, & vniuerſo generi humano, cau- " ſa facta eſt ſalutis. Quod alligauit Eua per incre- " dulitatem, hoc Virgo Maria ſoluit per fidem. Eua " viuentium Mater: Potiori iure nomen iſtud Mariæ Virgini conuenit, quæ vitam ipſam peperit, Dei Filium. Eua Adamo viſibilia & terrena veſtimenta contexuit: *Maria Virgo Agnum nobis atque ouem peperit, cuius ex ſplendore ac gloria tamquam è vellere, per eiuſdem virtutem immortalitatis nobis veſtis ſapienter confecta eſt*; (inquit *S. Epiphanius*.) Eua hominum gene-

S. Epiphanius Hæreſi 79.

" ri cauſam mortis attulit, per quam mors eſt in orbem " terrarum inuecta: Maria vitæ cauſam præbuit, per " quam Vita ipſa nobis eſt producta. Hæc Sanctis omni- " bus anteponenda, vt Dei mater, & præ omnibus ac ſuper omnes honoranda, ob cœleſte illud Myſterium, quod in eius Vtero perfectum eſt. Hanc Patres omnes religioſè colendam, vt à Deo ſecundam, ante & ſupra omnes Sanctos, & à Chriſtianis omnibus piè & cum ſumma fiduciâ inuocandam eſſe docent, vt quæ non ſolùm Chriſti Dei, quem & corde & carne, concepit, & corde quidem feliciùs quàm carne geſtarit; ſed etiam omnium Chriſtianorum mater ſit. Præclara ſunt ea de re *S. Auguſtini* verba Libro *De Sancta Virginitate*, Cap. 6. *Maria ergo faciens voluntatem Dei, corporaliter Chriſti tantummodo mater eſt, ſpiritaliter autem & ſoror & mater. Ac per hoc illa vna fœmina, non ſolùm ſpiritu, verùm etiam corpore & mater eſt & Virgo. Et mater quidem ſpiritu, non capitis noſtri, quod eſt ipſe Saluator, ex quo magis illa ſpiritaliter nata eſt, quia omnes qui in eum crediderint, in quibus & ipſa eſt, rectè filij ſponſi appellantur; Sed planè mater membrorum eius, quod nos ſumus; quia cooperata eſt charitate, vt fideles in Eccleſia naſcerentur, quæ illius capitis membra ſunt: Corpore verò ipſius capitis mater.* Hæc omnium titulorum eius ac honorum ſumma, *De qua natus eſt Ieſus, qui vocatur Chriſtus*. Ob id *Gratiâ plena*, & *Benedicta in mulieribus*. Huic vt præpararetur dignitati, omnium plenitudine gratiarum, omnium donorum chariſmatibus, omnium virtutum monilibus ornata eſt. Cæteris per partes; in Mariam tota ſe infudit gratiæ plenitudo. Eâ puritate donata

S. Anſel.

eſt, quâ maior ſub Deo non poteſt intelligi. Tota pul-

S. Aug.

cra es, & macula non eſt in ea. *Cùm de peccatis agitur, nullam de ea, propter honorem Domini, fieri mentionem* æquum eſt. Ipſa contriuit caput antiqui Serpentis. In ea, non minùs quàm in Angelis, *Deus erat condens naturam, & largiens gratiam*. In eius immaculatâ Conceptio-

S. Ioan. Damaſc. Orat. 2. De Nati. B. Virgin.

ne & ortu *Natura gratiæ cedit, ac tremula ſtat, progredi non ſuſtinens .·. Natura gratiæ fœtum antevertere minimè auſa eſt: Verùm tantiſper exſpectauit, dum gratia fructum ſuum produxiſſet. Siquidem oportebat eam primogenitam in lucem edi, quæ rerum omnium conditarum Primogenitum in quo omnia coagmentata ſunt, paritura erat*, (inquit *S. Ioannes Damaſcenus*.) Hæc tota Spiritus-Sancti thalamus, gratiarum pelagus, tota pulcra, tota Deo propinqua, cœlum animatum, orbis reparatrix, hominum viuificatrix, eo nomine quòd Saluatorem ediderit, quòd Vitæ Autorem pepererit; Regina Angelorum, Mediatrix hominum. His aliiſque innumeris laudum titulis ipſam iam cumulant SS. Patres. Ipſam inuocemus in huius ſæculi mari turbulento. *Mariam Stellam Maris*; ſecundùm nominis ſignificationem, in periculis reſpicimus. *O quiſquis te intelligis in huius ſæculi profluuio magis inter procellas & tempeſtates fluctuare, quàm per terram ambulare: Ne auertas oculos à fulgore huius ſideris, ſi non vis obrui procellis. Si inſurgant venti tentationum, ſi incurras ſcopulos tribulationum; reſpice ſtellam, voca Mariam. Si iactaris ſuperbiæ vndis, ſi ambitionis, ſi detractionis, ſi æmulationis: Reſpice ſtellam, voca Mariam. Si auaritia, aut iracundia, aut carnis illecebra, nauiculam concuſſerit mentis, reſpice ad Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conſcientiæ fœditate confuſus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias abſorberi triſtitiæ, deſperationis abyſſo, cogita Mariam. In periculis, in anguſtijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariam inuoca. Non recedat ab ore, non recedat à corde: & vt impetres eius orationis ſuffragium, non deſeras conuerſationis exemplum, ipſam ſequens, non deuias: Ipſam rogans, non deſperas: Ipſam cogitans, non erras. Ipſa tenente, non corruis; ipſa protegente, non metuis; ipſa duce, non fatigaris; ipſâ propitiâ, peruenis: & ſic in temetipſo experiris, quàm meritò dictum ſit:* ET NOMEN VIRGINIS MARIA. Verba ſunt *S. Bernardi* Homiliâ ſecunda in Euangelium, *Miſſus eſt*. Mariam imitemur, quæ *Virginitate placuit, humilitate concepit*. Portauit Chri-

S. Auguſtinus.

ſtum in vtero, portemos eum in corde. Grauidata eſt Virgo Incarnatione Chriſti: Grauidentur pectora noſtra fide Chriſti. Peperit Virgo Saluatorem: Pariat anima noſtra ſalutem, pariamus & laudem. Non ſimus ſteriles, animæ noſtræ Deo ſint fœcundæ. Quia veritas, & pax, & iuſtitia Chriſtus eſt, hunc fide concipiamus, operibus edamus; vt quod egit vterus Mariæ in carne Chriſti, agat cor noſtrum in lege Chriſti. Ad partum Virginis pertinemus, ſiquidem Chriſti membra ſumus. Caput noſtrum peperit Maria, nos Eccleſia. Nam ipſa quoque & mater, & virgo eſt: Mater viſceribus charitatis, virgo integritate fidei & pietatis. Populos parit, ſed vnius membra ſunt, cuius ipſa eſt corpus & coniux, etiam in hoc ſimilitudinem gerens illius Virginis, quia & in multis mater eſt vnitatis.

§. VIII.

Qui fructus ex Chriſti Incarnatione & Natiuitate colligendi?

1 MYſterium iſtorum commemoratione ad gratiarum actionem excitari imprimis debemus, ſiquidem ea propter nos Filius Dei operatus eſt, vt Conſtantinopolitanum Symbolum explicat: *Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis; & incarnatus eſt de Spiritu-Sancto ex Maria Virgine, & homo factus eſt*. Propter nos venit, non propter An-

Hebr. 2.

gelos. *Non enim Angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendit*. Non ſolùm propter nos homines, ſed etiam propter nos peccatores, non venturus ad homines

S. Aug. lib. 1. de Peccat. Mer. & Remiſſ. c. 26.

in felici innocentiæ primæuæ ſtatu perſeuerantes. " Non aliam ob cauſam in carne venit, ac formâ ſer- " ui acceptâ factus eſt obediens vſque ad mortem crucis, " niſi vt hac diſpenſatione miſericordiſſimæ gratiæ, om- " nes quibus tanquam membris in ſuo capite conſtitu- " tis caput eſt, ad capeſſendum Regnum cœlorum " viuificaret, ſaluos faceret, liberaret, redimeret, il- " luminaret, qui priùs fuiſſent in peccatorum morte " languoribus, ſeruitute, captiuitate, tenebris conſti- " tuti, ſub poteſtate diaboli principis peccatorum: Ac " ſic fieret Mediator Dei & hominum, per quem poſt " inimicitias impietatis noſtræ illius gratiæ pace finitas " reconciliaremur Deo in æternam vitam, ab æter- " na morte, quæ talibus impendebat, erepti. Quod " innumera Scripturæ Sacræ teſtimonia confirmant, "

Luc. 5. Luc. 19. Ioan. 1. 1. Ioan. 3. Ioan. 3. 1. Cor. 6. Galat. 1. Epheſ. 1.

quæ S. *Auguſtinus* congerit. *Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores .·. Venit Filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat .·. Ecce Agnus Dei, qui tollit peccatum Mundi .·. Vt ſaluum faciat populum ſuum à peccatis eorum .·. In hoc manifeſtatus eſt Filius Dei, vt ſoluat opera diaboli .·. Sic Deus dilexit Mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui credit in eum, non pereat .·. Eum qui non nouerat peccatum, pro nobis fecit peccatum, vt nos fimus iuſtitia Dei in illo .·. Gratia vo-*

bis

bis & pax à Deo Patre, & Domino Ieſu Chriſto, qui
Gal. 1. *dedit ſemetipſum pro peccatis noſtris* .·. *Deus qui diues*
eſt in miſericordia, propter multam dilectionem quâ dilexit
1 Tim. 1. *nos, cùm eſſemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in*
Chriſto. .·. *Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, &*
tranſtulit nos in regnum Filij dilectionis ſuæ, in quo
habemus redemptionem. Fidelis ſermo, & omni ac-
ceptione dignus, quia Ieſus Chriſtus venit in hunc Mun-
dum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum.
Tit. 3. .·. *Apparuit benignitas & humanitas Saluatoris noſtri*
Dei, non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſe-
Hebr. 2. *cundùm miſericordiam ſuam ſaluos nos fecit* .·. *Quia pue-*
ri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter
participauit eiſdem: Vt per mortem deſtrueret eum qui
habebat mortis imperium, id eſt, diabolum, & libera-
uit eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant
1. Tim. 2. *ſeruituti* .·. *Vnus Deus, vnus Mediator Dei & hominum*
homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemetipſum redemptionem
Act. 10. *pro omnibus* .·. *Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhi-*
bent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius
Luc. 4. *omnes qui credunt in eum* .·. *Spiritus Domini ſuper me,*
Iſai. 61. *euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos cor-*
de, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum,
dimittere confractos in remiſſionem. Venit de cœlis Deus,
homo factus ex Virgine, vt eſſet via per quam venire-
mus ad Patrem, vt ipſe ait: *Ego ſum via, veritas, &*
vita. Neque enim per vllam creaturam venitur ad Pa-
trem, ſed tantùm per Filium. *Si veritatem quæris,*
Tract. 13. in Ioann. (inquit S. Auguſtinus,) *viam tene: Nam ipſa eſt via,*
quæ eſt veritas. Ipſa eſt quò is, ipſa eſt quà is. Per
Chriſtum ad Chriſtum venis. Per Chriſtum hominem ad
Idem tr. 22. *Chriſtum Deum* .·. *Ambulare vis? Ego ſum via. Fal-*
li non vis? Ego ſum veritas. Mori non vis? Ego
Et tr. 34. *ſum vita. Hoc dicit tibi Saluator tuus. Non eſt quò*
eas, niſi ad me; non eſt quà eas, niſi per me. Ma-
nens apud Patrem veritas & vita; induens ſe carne,
factus eſt via. Non tibi dicitur, Labora quærendo viam,
vt peruenias ad veritatem & vitam: Non hoc tibi dici-
tur. Piger ſurge, Via ipſa ad te venit, & te de ſomno
dormientem excitauit. Verbum caro factum eſt, vt lacta-
ret infantiam noſtram Sapientia Dei, per quam creata
ſunt omnia; cibus Angelorum factus eſt lac hominum.
Pſalm. 77. *Panem cœli dedit eis, panem Angelorum manducauit ho-*
mo. Quis eſt panis Angelorum? *In principio erat Verbum,*
& Verbum erat apud Deum. Quomodo panem Angelo-
rum manducauit homo? *Verbum caro factum eſt, & ha-*
S. Auguſt. » *bitauit in nobis.* Quare hoc factum eſt propter te? Vt
ſer. 19. in Ioan. & » fugeres, qui manducare non poteras. Inualidus eſt
tr. 1. Ser. » infans ad comedendum eſcam, quæ in menſa eſt:
117 olim » Quid facit mater? Incarnat eſcam, & conficit
12. De Verb. Do. » lac de ipſa. Sic Verbum caro factum eſt, vt lacte
Et Enar- » paruuli nutriremur, qui ad cibum quidem eramus
rat. in pſa. 130. » infantes. Verùm hoc intereſt, quia quando cibum
» mater incarnatum lac facit, cibus in lac conuer-
» titur. Incommutabile autem manens Verbum, car-
» nem aſſumpſit; quod eſt non corrupit, nun com-
» mutauit, vt per habitum tuum tibi loqueretur,
» non in hominem tranſmutatus, atque conuerſus.
» Filius Dei homo factus eſt, vt nos faceret filios
Dei. *Factus eſt homo noſtri generis, vt nos diuinæ*
naturæ poſſimus eſſe conſortes. Originem quam ſumpſit
in vtero Virginis, poſuit in fonte baptiſmatis. Dedit
aquæ, quod dedit matri. Virtus enim Altiſſimi, &
obumbratio Spiritûs-Sancti, quæ fecit vt Maria pare-
ret Saluatorem, eadem facit vt regeneret vnda creden-
tem .·. *Vniuerſa ſumma fidelium, fonte orta baptiſma-*
tis, ſicut cum Chriſto in Paſſione crucifixi, in Reſurre-
ctione reſuſcitati, in Aſcenſione ad dexteram Patris col-
locati, ita cum ipſo ſunt in eius Natiuitate congeniti.
Quiſquis enim hominum in quacumque mundi parte cre-
dentium regeneratur in Chriſto, interciſo originalis tra-
mite vetuſtatis, tranſit in nouum hominem renaſcendo;
nec iam in propagine habetur carnalis patris, ſed in
germine Saluatoris, qui ideò filius hominis factus eſt,
vt nos filij Dei eſſe poſſimus. Niſi enim ille ad nos
hâc humilitate deſcenderet, nemo ad illum vllis ſuis
meritis perueniret. Verba ſunt S. *Leonis* Sermone 5.
& 6. in *Natiuitate Domini.* Gratias igitur immor-
tales Deo agamus. In Chriſto renati, vt noui ho-
mines viuamus, in nouitate Spiritus ambulemus,
S. Leo. vt noua in Chriſto creatura. Deponamus veterem
hominem cum actibus ſuis: & adepti participatio-
nem generationis Chriſti, carnis renunciemus ope-
ribus. Agnoſcamus dignitatem noſtram, & diuinæ
conſortes facti naturæ, in veterem vtilitatem dege-
neri conuerſatione ne redeamus. Meminerimus cu-
ius capitis, & cuius corporis membra ſimus. Remi-
niſcamur, quia eruit de poteſtate tenebrarum, tranſ-
lati ſumus in Dei lumen ac regnum. Per Baptiſ-
matis Sacramentum, Spiritûs-Sancti templa facti ſu-
mus. Tantum Habitatorem prauis actibus ex ani-
mis noſtris ne effugemus: Diaboli ne nos iterum
ſubijciamus ſeruituti: Quia pretium noſtrum ſanguis
Chriſti eſt, qui in veritate nos iudicabit, qui in mi-
ſericordia nos redemit. Primus ille ex Incarnatione
& Natiuitate Chriſti fructus eſt colligendus; cauen-
dúmque ne maximo noſtro malo eueniat, vt que-
madmodum in diuerſorio Bethleem locus vbi naſcere-
tur, defuit, ita etiam locum in cordibus noſtris inue-
nire non poſſit, vbi in ſpiritu renaſcatur.

2 Deinde his Myſterijs ad amorem Dei vehementer
accendi debemus. Hic ſcilicet Incarnationis & Nati-
uitatis Dominicæ finis eſt, vt disertè S. *Auguſtinus*
docet Libro *De Catechizandis Rudibus.* Cap. 4. *Quæ ma-*
ior cauſa eſt (inquit) *Aduentûs Domini, niſi vt oſten-*
deret Deus dilectionem ſuam in nobis, commendans eam
vehementer; quia cùm adhuc inimici eſſemus, Chriſtus pro
nobis mortuus eſt. Hoc autem ideò, quia finis præcepti &
plenitudo legis, charitas eſt: Vt & nos inuicem diliga-
mus, & quemadmodum ille pro nobis animam ſuam po-
ſuit, ſic & nos pro fratribus animam ponamus: Et ip-
ſum Deum, quoniam prior dilexit nos, & Filio ſuo
vnico non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum,
ſi amare pigebat, ſaltem nunc redamare non pigeat. Nul-
la eſt enim maior ad amorem inuitatio, quàm præuenire
amando: Et nimis durus eſt animus, qui dilectionem ſi no-
lebat impendere, nolit rependere .·. *Si ergo maximè prop-*
terea Chriſtus aduenit, vt cognoſceret homo quantùm eum
diligat Deus, & ideò cognoſceret, vt in eius dilectionem à
quo prior dilectus eſt inardeſceret, proximúmque illo iuben-
te & demonſtrante diligeret, qui non proximum, ſed longè
peregrinantem diligendo factus eſt proximus; omniſque
Scriptura diuina quæ ante ſcripta eſt, ad prænuntian-
dum Aduentum Domini ſcripta eſt, & quicquid poſteà
mandatum eſt litteris, & diuina auctoritate firmatum,
Chriſti narrat, & dilectionem monet: Manifeſtum eſt non
tantùm Legem & Prophetas in illis duobus pendere præ-
ceptis dilectionis Dei & proximi, ſed etiam quæcumque
poſteriùs ſalubriter conſcripta ſunt, memoriæque mandata
Diuinarum volumina Litterarum. Verbum caro factum
eſt, vt carnalem hominum amorem totum ad ſe al-
liceret, & à cęteris ſenſibilibus omnibus in ſuam car-
nem totum auocaret. Hac arte vſus eſt benigniſſi-
mus Deus, vt homines ad ſpiritalem amorem ſapien-
tiæ, iuſtitiæque in Chriſti carne latentis proueheret,
vt docet S. *Bernardus* Sermone 20. in Cantica. *Ego*, in-
quit, *hanc arbitror præcipuam inuiſibili Deo fuiſſe cauſam,*
quòd voluit in carne videri, & cum hominibus conuerſa-
ri, vt carnalium videlicet, qui niſi carnaliter amare non
poterant, cunctas primò ad ſuæ carnis ſalutarem amorem
affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem per-
duceret ſpiritualem.

3 Imitari debemus virtutes, quarum nobis exem-
plum dedit Filius Dei in Incarnatione & Natiuitate
ſua, humilitatem imprimis, paupertatem, mortifica- Philip. 2.
tionem carnis. *Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui ac-*
cipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu in- 2. Cor. 8.
uentus vt homo: Et, *Propter nos egenus factus eſt, cùm*
diues eſſet, vt illius inopiâ diuites eſſemus. Natus eſt vt
peregrinus in diuerſorio: Natus eſt in vili præſepio: Na-
tus eſt media hyeme. *Factum eſt* (inquit S. Lucas) *cùm*
eſſent ibi, impleti ſunt dies vt pareret, & peperit filium Luc. 2.
ſuum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & recli-
nauit eum in præſepio, quia non erat ei locus in diuer-
ſorio. Neque verò ſcribit, non fuiſſe locum in diuer-
ſorio, ſed ei non fuiſſe qui dicit: *Meus eſt orbis terræ,* Pſal. 49.
& plenitudo eius. Quod etiam S. *Ioannes* teſtatus eſt: Ioan. 1.
In propria venit, & ſui eum non receperunt. In præſepio
velut in ſchola quam aperit Verbum infans, exem-
plis clamat priùs quàm verbis: *Diſcite à me, quia mitis*
ſum & humilis corde. Non ait, Diſcite à me mundum "
fabricare, aut mortuos reſuſcitare, ſed quia mitis ſum "

& humilis corde O doctrinam ſalutarem! O Magiſtrum Dominúmque mortalium, quibus mors poculo ſuperbiæ propinata atque tranſfuſa eſt! Noluit docere quod ipſe non eſſet: Noluit iubere quod ipſe non faceret. Huccine redacti ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi in te, quoniam mitis es & humilis corde? Itane magnum eſt eſſe paruum, vt niſi à te qui tam magnus es, fieret, diſci omninò non poſſet? Ita planè. *Non enim aliter inuenitur requies animæ, niſi inquieto timore digeſta, quo magna ſibi erat, quando tibi ſana non erat;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Sancta Virginitate*, Cap. 35.) Quid eſt [S. Augu. Enarrat. in pſalm. 33.] Chriſtus, qui diabolum occidit? Humilitas occidit ſuperbiam. Cùm Chriſtum nomino, maximè nobis humilitas commendatur. Viam enim nobis fecit per humilitatem; quia per ſuperbiam receſſeramos à Deo, redire ad eum niſi per humilitatem non poteramus. Et quem nobis proponeremus ad imitandum non habebamus. Omnis enim mortalitas hominum ſuperbiâ tumuerat. Et ſi exiſteret aliquis humilis vir in ſpiritu, ſicut erant Prophetæ & Patriarchæ, dedignabatur genus humanum imitari humiles homines: *Ne ergo dedignaretur homo imitari hominem humilem, Deus factus eſt humilis, vt vel ſic ſuperbia generis humani non dedignaretur ſequi veſtigia Dei.* Quamobrem [Idem Enarrat. in pſal. 18.] *Erubeſcat eſſe homo ſuperbus, propter quem humilis factus eſt Deus. ∴ Ad magna nos tendimus, parua capiamus, & magni erimus. Vis capere celſitudinem Dei? Cape priùs humilitatem Dei. Dignare eſſe humilis propter te, quia Deus dignatus eſt humilis eſſe propter eundem te: Non enim propter ſe. Cape ergo humilitatem* [Idē ſerm. 117. alias 18. De Verbis Domini.] *Chriſti, diſce humilis eſſe, noli ſuperbire. Confitere infirmitatem tuam, iace patienter ante Medicum: Cùm ceperis humilitatem eius, ſurgis cum illo: Non quaſi & ipſe ſurgat ſecundùm quod Verbum eſt; ſed tu potiùs, vt magis magiſque à te capiatur.* Filius Dei hominem aſſumpſit, & in illo humana perpeſſus eſt. Hæc medicina hominum tanta eſt, quanta non poteſt cogitari. Namque ſuperbia ſanari poteſt, ſi humilitate [S. Augu. lib. de Agone Chriſtiano, ca. 11.] Filij Dei non ſanatur? Quæ auaritia ſanari poteſt, ſi paupertate Filij Dei non ſanatur? Quæ iracundia ſanari poteſt, ſi patientiâ Filij Dei non ſanatur? Quæ impietas ſanari poteſt, ſi charitate Filij Dei non ſanatur? Nolite amare carnalia, quia in Filio Dei, nec maſculus, nec femina ſumus. Nolite amare temporalia, quia ſi bene amarentur, amaret ea homo quem ſuſcepit Filius Dei. O medicinam omnibus conſulentem, omnia tumentia comprimentem, omnia tabeſcentia reficientem, omnia ſuperflua reſecantem, omnia neceſſaria cuſtodientem, omnia perdita reparantem, omnia deprauata corrigentem.

Tunc Lex impletur, dum non cupiditate rerum temporalium, ſed charitate illius qui præcepit, fiunt quæcumque præcepit. Omnia ergo bona terrena contempſit homo factus, Dominus Ieſus Chriſtus, vt contemnenda monſtraret, & omnia terrena mala ſuſtinuit, quæ ſuſtinenda præcipiebat, vt neque in illis quæreretur felicitas, neque in iſtis infelicitas timeretur. Natus enim de Matre, quæ quamuis à viro intacta conceperit, ſemperque intacta permanſerit, Virgo concipiens, Virgo pariens, Virgo moriens, tamen fabro deſponſata erat, omnem typhum carnalis nobilitatis extinxit. Natus etiam in Ciuitate Bethelem, quæ inter omnes Iudææ Ciuitates ita erat exigua vt hodièque appelletur, noluit quemquam de cuiuſquam terrenæ ciuitatis ſublimitate gloriari. Pauper etiam factus eſt, cuius ſunt omnia, & per quem creata ſunt omnia, ne quiſquam cùm in eum crederet, de terrenis diuitijs auderet extolli. Noluit Rex ab hominibus fieri, quia humilitatis oſtendebat viam miſeris, quos ab eo ſuperbia ſeparauerat: Quamuis ſempiternum eius Regnum vniuerſa creatura teſtetur. Eſuriuit, qui omnes paſcit, &c. (inquit *S. Auguſtinus*, Libro *De Catechizandis Rudibus*, Cap. 22.)

Hyeme, nocte, in tanta aëris inclementiâ, in tenebris naſci elegit Chriſtus, in graui paupertate, in præſepio, in fœno, in medio duorum animalium, cùm aliter naſci poſſet. [Ser. 3. In Nat. Domini.] *Aut iſte fallitur*, inquit S. Bernardus, *aut mundus errat. Sed diuinam falli impoſſibile eſt Sapientiam. Chriſtus elegit quod carni moleſtius eſt. Id ergo melius, id vtilius, id potiùs eligendum: Et quiſquis aliud docet vel ſuadeat, ab eo tamquam à ſeductore cauendum. ∴ Iam verò etiam nocte voluit naſci. Vbi ſunt, qui tam impudenter oſtentare geſtiunt ſemetipſos? Chriſtus eligit quod ſalubrius iudicat, vos eligitis quod reprobat ille. Quis prudentior è duobus? cuius ſententia ſanior? Denique tacet Chriſtus, non ſe extollit, non magnificat, non prædicat: Et ecce annuntiat eum Angelus, laudat multitudo cæleſtis exercitûs. Et tu ergo qui Chriſtum ſequeris, inuentum abſconde theſaurum. Ama neſciri, laudet te os alienum, ſileat tuum. Adhuc autem in ſtabulo naſcitur Chriſtus, & in præſepio reclinatur. Et nonne ipſe eſt qui dicit,* Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius? *Quid ergo ſtabulum elegit? Planè vt reprobet gloriam mundi, damnet ſæculi vanitatem. Nec* [Pſal. 49.] *dum loquitur linguâ, & quæcumque de eo ſunt clamant, prædicant, euangelizant, ipſa quoque infantilia membra non ſilent. In omnibus Mundi iudicium arguitur, ſubuertitur, confutatur. Ipſe eſt promiſſus olim per Iſaiam, Paruulus ſciens reprobare malum, & eligere bonum. Malum ergo voluptas corporis, bonum verò afflictio eſt. Siquidem & hanc* [Iſai. 7.] *eligit, & illam reprobat Puer ſapiens, Verbum infans.*

ARTICVLVS V.

Quo quartus Articulus Symboli exponitur.

Paſſus ſub Pontio Pilato, Crucifixus, Mortus, & ſepultus.

MYſterium Paſſionis Domini explicandum impræſentiarum ſuſcipimus, in quo ſolo nos gloriari oportet, & præter quod nihil ſcire ſe profitetur Apoſtolus. [1. Cor. 2.] *Non iudicaui*, inquit, *me ſcire aliquid inter vos, niſi* [1. Cor. 2.] *Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Licèt enim *Verbum Crucis pereuntibus ſtultitia* ſit: *Iis* tamen *qui ſalui ſiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt.*

§. I.

Articuli Fides explicatur.
Deus & homo Chriſtus *verè paſſus: Non tamen paſſa Deitas.*

CHriſtum Dominum Deum verum, Deique Filium verè paſſum eſſe, hoc eſt, captum, illuſum, varijs iniuriarum & cruciatuum generibus affectum, demum in Crucem ſublatum, ibi mortuum eſſe, vt opus redemptionis noſtræ conſummaret, hoc Articulo profitemur. Iudicis autem nomen, ſub quo paſſus eſt Chriſtus adſcriptum eſt, ad hiſtoriæ temporiſque exploratiorem cognitionem. Erat enim id temporis Pontius Pilatus Iudææ Præſes, ſub Tiberio Imperatore. Tum ijs verbis etiam declaratur, illam Saluatoris prædictionem exitu comprobatam: [Math. 20.] *Ecce aſcendimus Ieroſolymam, & filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte, Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum.* Vnde Diſcipuli (vt refertur Act. 4.) vnanimiter leuauerunt vocem ad Deum, & dixerunt: *Domine, tu es qui feciſti cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt: Qui Spiritu-Sancto per os Patris noſtri Dauid pueri tui dixiſti, Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati ſunt inania? Adſtiterunt Reges* [Pſalm. 2.] *terræ, & Principes conuenerunt in vnum, aduerſùs Dominum, & aduerſùs Chriſtum eius? Conuenerunt enim verè in ciuitate iſta, aduerſùs ſanctum puerum tuum Ieſum quem vnxiſti, Herodes & Pilatus, cum Gentibus & populis Iſraël, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt fieri.*

Chriſtum igitur Deum ac Dominum noſtrum, *Verbum* [Ioh. 1.] *quod erat in principio apud Deum, per quem omnia facta ſunt, quem conſtituit Deus hæredem vniuerſorum, per quem fecit & ſæcula: Qui eſt Splendor gloriæ, & figura* [Hebr. 1.] *ſubſtantiæ eius, qui portat omnia verbo virtutis ſuæ, qui purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis:* Hunc, inquam, verè paſſum eſſe credimus, non ſolùm pro hæreditaria labe primorum parentum, ſiue originali peccato, ſed etiam pro vitijs omnibus & peccatis, quæ homines à mundi origine ad hunc diem admiſerunt, ac deinceps vſque ad ſæculi finem admiſſuri ſunt. *Verè languores noſtros ipſe* [Iſai. 53.] *tulit, & dolores noſtros ipſe portauit ∴ Cum ſceleratis reputatus eſt: Et ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogauit.* Vnde S. Petrus Epiſt. 1. cap. ſecundo: *Chriſtus*, inquit, *paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens*

quens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus eſt in ore eius: Qui cùm malediceretur, non maledicebat: Cùm pateretur, non comminabatur: Tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè: Qui peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignum, vt peccatis mortui, iuſtitiæ viuamus, cuius liuore ſanati eſtis.

Paſſus eſt autem non corpore ſolùm, ſed etiam animâ, quam, quoad inferiorem partem, humanorum affectuum perpeſſionibus tradidit. Vnde ait: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.* Et, *Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Etſi enim Perſonæ diuinæ natu-
Matth 26. ra humana in Chriſto coniuncta fuerit; nihilominus
Marc. 15. tamen paſſionis acerbitatem ſenſit, quàm ſi ea coniunctio facta non fuiſſet: Cùm in vna Ieſu Chriſti perſona, vtriuſque naturæ, diuinæ & humanæ proprietates ſeruatæ ſint. *Agit enim vtraque forma cum alterius communione quod proprium eſt: Verbo ſcilicet operante quod Verbi eſt, & carne exequente quod carnis eſt. Vnum horum coruſcat miraculis; aliud ſuccumbit iniurijs;* (inquit *S. Leo* in Epiſtolâ ad *Flauianum.*) Paſſus igitur Chriſtus ſecundùm carnem, id eſt, ſecundùm humanam naturam, nam non quòd anima fuerit à doloribus libera: ſed immunis fuit à cruciatibus & doloribus ſecundùm diuinitatem, quæ doloris & mutationis incapax eſt. *En quæ ſunt carnis ſuæ propria ſibi neceſſariò faciens, paſſus dicitur quæ ſecundùm carnem acciderunt: Quamuis patiendi eſſet expers, quatenus Deus intelligitur;* (inquit *S. Cyrillus Alexandrinus;* in Epiſtolâ ad *Valerianum.*) Et quomodo rectè dicimus, Mortuus eſt homo, quamuis anima eius non moriatur; ita rectè dicimus, Paſſus & mortuus eſt Chriſtus Deus homo, quamuis diuinitas paſſioni & morti non ſit obnoxia.

§. II.

Acerbitas Paſſionis Chriſti.

ACerbiſſimam fuiſſe Chriſti Domini Paſſionem multa probant. Et primò quidem interiorem animi dolorem fuiſſe grauiſſimum, colligitur ex illius cauſâ. Doloris enim illius triſtitiæque *vſque ad mortem* cruciantis cauſa fuere totius humani generis peccata, pro quibus Patri ſatisfaciebat patiendo. Vnde ea ſibi adſcribit vt fide-
Pſal. 21. iuſſor. *Longè,* inquit, *à ſalute mea verba delictorum meorum.* Dolorem auxit vehementer Iudæorum, aliorumque mortis eius auctorum caſus & perditio, & præcipuè Diſcipulorum lapſus, proditio Iudæ, negatio Petri, deſertio cæterorum. Tunc in Chriſto completa ſunt Prophetica illa Vaticinia: Pſal. 40. *Etenim homo pacis meæ in quo ſperaui, qui edebat panes meos, magnificauit ſuper me ſupplantationem.* Pſal. 54. *Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem vtique: Et ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet, abſcondiſſem me forſitan ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus, & notus meus qui ſimul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei; ambulauimus cum conſenſu.* Pſal 68. *Extraneus factus ſum fratribus meis & peregrinus filijs matris meæ. ∴ In conſpectu tuo ſunt omnes, qui tribulant me: Improperium exſpectauit cor meum, & miſeriam. Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit; & qui conſolaretur, & non inueni.* Pſal. 87. *Longè feciſti notos meos à me, poſuerunt me abominationem ſibi. Traditus ſum, & non egrediebar, oculi mei languerunt præ inopiâ. ∴ Elongaſti à me amicum & proximum, & notos meos à miſeriâ.* Pſal. 141. *Conſiderabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognoſceret me. Perijt fuga à me, & non eſt qui requirat animam meam.* Iſai. 63. *Circumſpexi, & non erat auxiliator, quæſiui, & non fuit qui adiuuaret.* Dan. 9. *Et non erit eius populus, qui eum negaturus eſt.* Zach. 13. *Framea, ſuſcitare ſuper Paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: Percute Paſtorem, & diſpergentur oues.* Tertia doloris interioris cauſa fuit iactura vitæ, & quidem pretioſiſſimæ, quam homo ſuapte naturâ refugit. Ierem. 12. *Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam: Dedi dilectam animam meam in manu inimicorum eius.* Quarta cauſa eſt inutilitas paſſionis eius & ſanguinis pretioſiſſimi pro maximâ hominum parte, ſcilicet pro reprobis; maximèque Chriſtianis, qui gratiâ redemptionis abutuntur, peccatiſque ſuis
Hebr. 10. cæleſtem medicinam irritam reddunt, *Filium Dei conculcantes, & Sanguinem pollutum ducentes, in quo ſanctificati ſunt, & Spiritui gratiæ contumeliam facientes.*
Rurſus crucifigentes ſibimetipſis Filium Dei, & oſtentui ha- Hebr. 6.
bentes. Quorum quidem crimen grauius eſt quàm Iu-
dæorum, qui *Si cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ* 1. Cor. 2.
crucifixiſſent. Chriſtiani autem plerique & ſe noſſe Chriſtum profitentur, & tamen factis negantes, quodammodo violentas ei manus videntur inferre. Vnde *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 7. ait: *Videtur conſummata nequitia hominum, qui crucifixerunt Filium Dei: Sed eorum maior eſt, qui nolunt rectè viuere, & oderunt præcepta veritatis, pro quibus crucifixus eſt Filius Dei.* Horum omnium præſcientia & perſpicaciſſima cognitio non poterat non excitare timorem, tædium, dolorem acerrimum in inferioribus animæ Chriſti viribus.
In vacuum laboraui ſine cauſa (inquiebat) *& vanè for-* Iſai. 49.
titudinem meam conſumpſi. ∴ Cor meum conturbatum eſt
in me, & formido mortis cecidit ſuper me. Timor & Pſal. 108.
tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ.
Vim doloris vehementiſſimam teſtatus eſt ſudor Luc. 22.
ſanguineus: *Factus in agonia prolixiùs orabat. Et factus eſt ſudor eius, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.*

Corporis etiam dolores acerbiſſimi fuere: Nulla enim fuit corporis eius pars, quæ grauiſſimas pœnas non ſenſerit. Nam & pedes, & manus clauis cruci affixæ, caput ſpinis compunctum, & arundine percuſſum; facies ſputis fœdata, alapis cæſa; totum corpus flagellis verberatum ac laniatum eſt. Paſſus eſt in libertate, quia captus, & funibus vinctus; in famâ, quia blaſphemijs appetitus; in honore & gloria, quia illuſus, & contumelijs laceſſitus, & cum latronibus crucifixus; in guſtu, quia felle & aceto potatus; in olfactu, quia fœtore cadauerum in Caluariæ Monte ſepultorum infectus; in auditu, quia voces blaſphemantium, irridentium, & exprobrantium audiuit; in viſu, quia mœſtiſſimam Matrem & dilectum Diſcipulum iuxta crucem ſtantes & flentes vidit; in toto corpore, quia & flagellatio ſæuiſſima, & ſpinarum aculei, & Crucis baiulatio, & confixio ſuſpenſioque in cruce, mortiſque diuturnitas dolorem incomparabilem effecerunt. Eius etiam magnitudinem augebat ipſa Chriſti Ieſu corporis conſtitutio & habitus: quod quidem cùm Spiritus-Sancti virtute formatum eſſet, multò perfectius & temperatius fuit, quàm aliorum hominum corpora eſſe poſſunt; ideòque acriorem quoque ſentiendi vim habuit, & grauius tormenta illa omnia perpeſſum eſt. Acceſſit ad doloris cumulum ſolatij cuiuslibet ſubtractio. Sanctis enim hominibus, quicumque ſupplicia & cruciatus pro Chriſto pertulerunt, non defuit animæ ſolatium, aut interius gaudium diuinitus inſpiratum, quo recrea- Coloſſ. 1
ti, vim tormentorum æquo animo perferrent. *Gaudeo* 2. Cor. 7.
(inquiebat Apoſtolus) *in paſſionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſſionum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* Et, *Repletus ſum conſolatione, ſuperabundo gaudio in omni tribulatione noſtrâ.* Verùm Chriſtus Dominus amariſſimæ Paſſionis calicem, quem bibit, nullâ ſuauitate permiſtâ temperauit. Humanæ enim naturæ, quam aſſumpſit, ſentire ac perpeti omnia tormenta permiſit, non ſecùs ac ſi homo purus, non etiam Deus fuiſſet. Has rationes afferunt *S. Thomas* 3. p. Quæſt. 46. & Concilij Tridentini Catechiſmus.

Chriſti porrò dolores acerbiſſimi vaticinijs Prophetarum prædicti ſunt. Pſal. 70. *Quia dixerunt inimici mei mihi: Et qui cuſtodiebant animam meam, conſilium fecerunt in vnum, dicentes; Deus dereliquit eum, perſequimini & comprehendite eum, quia non eſt qui eripiat.* Lam. Ierem. 4. *Spiritus oris noſtri Chriſtus Dominus captus eſt pro peccatis noſtris.* Pſal. 34 *Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. ∴ Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant: Et dilatauerunt ſuper me os ſuum: Dixerunt, Euge, euge, viderunt oculi noſtri.* Pſal. 40. *Inimici mei dixerunt mala mihi, Quando morietur, & peribit nomen eius. ∴ Aduerſùm me ſuſurrabant omnes inimici mei, aduerſùm me cogitabant mala mihi, Verbum iniquum conſtituerunt aduerſùm me.* Pſalm. 21. *Deus, Deus meus, reſpice in me, quare me dereliquiſti? Longè à ſalute mea verba delictorum meorum. ∴ Ego autem ſum vermis & non homo; opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes videntes me deriſerunt, me locuti ſunt*

labijs & mouerunt caput. ∴ Quoniam tribulatio proxima eſt, quoniam non eſt qui adiuuet. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me: Aperuerunt ſuper me os ſuum ſicut leo rapiens & rugiens. Circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me. Foderunt manus meas & pedes meos: Dinumerauerunt omnia oſſa mea. Ipſi verò conſiderauerunt & inſpexerunt me! Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem: Pſal. 68. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.∴. Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.∴. Confortati ſunt qui perſecuti ſunt me inimici mei iniuſtè: Quæ non rapui, tunc exſoluebam. Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam,* &c. Iſai. 50. *Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus; faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus in me.* Et Cap. 53. *Non eſt ſpecies ei, neque decor: Et vidimus eum, & non erat aſpectus, & deſiderauimus eum: Deſpectum, & nouiſſimum virorum, virum dolorum, & ſcientem infirmitatem: Et quaſi abſconditus vultus eius & deſpectus; vnde nec reputauimus eum. Verè languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit: Et nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum. Ipſe autem vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus.* Lament. Ierem. 3. *Dabit percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobrijs.* Et cap. 1. *Attendite & videte, ſi eſt dolor ſicut dolor meus.*

§. III.

CRVCIFIXVS.

HOc verbo mortis genus exprimitur, quam pro nobis Chriſtus Dominus perpeſſus eſt, quo nullum turpius aut acerbius excogitari potuit, quo affici nonniſi nocentiſſimi ac ſceleratiſſimi homines conſueuerant, maximè apud Iudæos. Nam in Lege eorum ſcriptum Deut. 21. erat: *Maledictus à Deo eſt qui pendet in ligno*, Quod quidem mortis genus fini quem ſibi Chriſtus Saluator noſter propoſuerat, conuenientiſſimum fuit. Primò propter exemplum virtutis. Vt enim ait *S. Auguſtinus* S. Thom. 3 p. q. 46. art. 4. Libro *De Diuerſis Quæſtionibus octoginta tribus*. Quæſtione 25. *Sapientia Dei hominem ad exemplum quo rectè viueremus, ſuſcepit. Pertinet autem ad vitam rectam, ea quæ non ſunt metuenda non metuere. Mors autem metuenda non eſt. Oportuit ergo idipſum illius hominis, quem Dei Sapientia ſuſcepit, morte monſtrari. Sunt autem homines, qui quamuis mortem ipſam non timeant, genus tamen aliquod ipſius mortis horreſcunt. Nihilominus autem, vt ipſa mors metuenda non eſt, ita nullum genus mortis bene & rectè viuenti homini metuendum eſt. Nihilominus igitur hoc quoque illius hominis cruce oſtendendum fuit. Nihil enim erat inter omnia genera mortis illo genere exſecrabilius & formidoloſius.*

Secundò, genus illud mortis conueniens erat ſatisfactioni, quam Chriſtus pro peccato primi parentis exhibere Patri decreuerat. Peccauerat enim comedendo fructum arboris vetitæ: Ideò decuit, vt Chriſtus ad ſatisfaciendum pro illo peccato ſeipſum ligno affigi pateretur, quaſi reſtituens quod Adam ſuſtulerat, ſecundùm illud Pſalmi 68. *Quæ non rapui tunc exſoluebam.* Vnde Auctor Sermonis inter Auguſtinianos olim 101. *De Tempore*, nunc in Appendice 31. *Quod*, inquit, *iuſtè debebat Adam, Chriſtus iniuſtè mortem ſuſcipiendo perſoluit. Ille expandit manum ad pomorum dulcedinem, iſte ad crucis amaritudinem: Ille arborem necis, iſte ſalutis oſtendit. Adam mortem vniuerſis intulit, & Chriſtus vitam omnibus reparauit.*

Tertiò, decebat Chriſtum in aëre, & non ſub tecto pati, vt aërem ab infeſtatione dæmonum, quos Apoſtolus vocat *Poteſtates aëris huius*, purgaret, ſicut Epheſ. 2. terram mundauit effuſione ſanguinis è latere manantis. Terram ſanctificauit in ea ambulando; aërem moriendo.

Quartò, decebat Chriſtum in aëre mori, vt viam nobis ad cœlum muniret, nouámque iter aperiret, quod his verbis ſignificatur: *Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales.* Non enim illi, ſed nobis ea cæleſtis reſeratio ianuæ neceſſaria erat, quos ipſe ſuo corpore in ſublime attollebat. *Nam quemadmodum illud pro omnibus morti obtulit; ita quoque per illud viam ad cælos commonſtrauit*, (inquit *S. Athanaſius* Oratione *De Incarnatione Verbi Dei*.) Hinc ipſe Chriſtus, Ioannis 12. ait: *Ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.*

Quintò, id mortis genus ſignificandæ vniuerſorum hominum ſaluti per crucem partæ congruebat. *Si mors Domini noſtri Ieſu Chriſti* (Inquit ibidem S. Athanaſius) *redemptio eſt omnium, ac eius intermedius ille paries maceriæ ſoluitur, conficitúrque vocatio Gentium: Quomodo nos aduocaſſet, niſi crucifixus eſſet? In ſola enim cruce mors extenſis porrectiſque manibus toleratur; ideò par erat vt Dominus hoc modo mortem ſuſtineret, manúſque eius extenderentur, vt hâc quidem veterem Populum, illâ verò Gentiles attraheret, & ambos in ſe coadunaret.*

Sextò, hoc genere mortis virtutes diuerſæ deſignantur. Vnde *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 140. aliàs 120. ait: *Non fruſtra tale genus mortis elegit, niſi vt in eo latitudinis huius, & longitudinis, & altitudinis & profunditatis Magiſter exiſteret.* De qua ſcilicet ſcribit Apoſtolus: *In charitate radicati & fundati, vt poſſitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, & longitudo, & ſublimitas, & profundum: Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.* (Epheſ. 3.) *Nam latitudo eſt in eo ligno quod tranſuerſum deſuper figitur: Hoc ad bona opera pertinet, quia ibi extenduntur manus. Longitudo in eo quod ab ipſo ligno vſque ad terram conſpicuum eſt: Ibi enim quodam modo ſtatur, id eſt perſiſtitur & perſeueratur; quod longanimitati tribuitur. Altitudo eſt in ea ligni parte, quæ ab illo quod tranſuerſum figitur, ſurſum verſùs relinquitur, hoc eſt ad caput crucifixi, quia bene ſperantium ſuperna exſpectatio eſt. Iam verò illud ex ligno quod non apparet, quod fixum occultatur, vnde totum illud exſurgit, profunditatem ſignificat gratuitæ gratiæ.*

Septimò id genus mortis figuris & oraculis Sacrarum Scripturarum Veteris Teſtamenti reſpondet, ſiue Prophetarum Vaticinijs. Atque vt de figuris pauca quædam attingamus. *Abel* primùm qui fratris inuidiâ occiſus eſt, deinde *Iſaac* Sacrificium; præterea *Agnus*, quem Iudæi, cùm è terra Ægypti egrederentur, immolarunt: Tum *Serpens æneus*, quem Moyſes in deſerto exaltauit; Chriſti Domini Paſſionis ac mortis figuram præmonſtrabant (inquit Concilij Tridentini Catechiſmus.)

1 *Abeli* integerrimo viro *Caini* fratris inuidiam conflauit eximia pietas: *Ieſu* omnium hominum innocentiſſimo fratrum Iudæorum omnium diuinæ virtutes pepererunt. Fuit Abel paſtor ouium: Ieſus hominum. Abeli mortem parat Cainus: Ieſu Iudæi. Abelem foras ad mortem educit Cainus: Ieſum Iudæi ad Supplicium extra Hieroſolymam rapiunt. Vox ſanguinis Abel clamat ad Deum de terra: De Ieſu ſcribit Apoſtolus, *Acceſſiſtis ad Teſtamenti Noui mediatorem Ieſum, & Sanguinis aſperſionem meliùs loquentem quàm Abel.* Exilio Cainum multauit Deus, patrijſque ſedibus elecit; ſic tamen vt tutam ei & incolumem vitam præſtaret: Profugi paſſim & extorres errant Iudæi, nec penitus tamen exſcinduntur, ſed certa gens ab alijs diſcreta eſſe pergunt.

[Gen. 4. — Rupertus Abbas li. 3. in Geneſ. cap. 6. — Hebr. 12.]

2 Promiſſionis filius fuit *Iſaac*: *Ieſum Deus promiſit per Prophetas ſuos in Scripturis Sanctis.* Vnigenitus vterque fuit. Iſaac à patre ſacrificio deſtinatus, & ad mortem ductus eſt: *Deus Proprio Filio ſuo non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum.* Iſaac ligna quibus imponendus & immolandus erat: Ieſus crucem cui ſuffigendus erat, in montem ipſe portauit. Arietem Deo ſacrificauit Abraham pro filio Iſaac ſubſtitutum: Voluit Deus vt pro hominibus à ſe procreatis ſibi Ieſus immolaretur. Arietem in vepreto cornibus hærentem vidit Abrahamus: Spinis Ieſus coronatus eſt. Vterque in monte Hieroſolymitano eſt immolatus.

[Rom. 1. — Rom. 8. — Geneſ. 22.]

3 *Agnus* ab Iſraëlitis immolatus, cùm è terra Ægypti egrederentur, ac deinceps ad veſperam Paſchæ immolari ſolitus, Ieſu Chriſti figura inſignis fuit. Vt enim Apoſtolus ait, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* Quo anni, menſis, & diei tempore Paſchalis agnus, hoc ipſo immolatus eſt Chriſtus Ieſus, *Agnus im-*

[Exod. 12. — 1. Cor. 5. — 1. Petri.]

immaculatus & incontaminatus. Paſchalem Agnum comedere feſtinanter, pedibus calceatis, baculos manibus tenentes, & ad iter expediti iubentur Iſraëlitæ: Chriſtus Ieſus intra paucas horas captus, damnatus, & morte affectus eſt. Agni & Chriſti Ieſu mors cruenta, vtraque in gratiam populi. Sanguis Agni domorum foribus aſperſus Hebræis ſaluti fuit: Sanguis Ieſu vniuerſis hominibus quicumque eo abluuntur. Vnde *Iſaias* de Iſai. 53. Chriſto prædixit: *Iſte aſperget gentes multas*. Lege cautum erat ne Agni oſſa confringerentur: De Ieſu ſcribit Io. 19. S. Ioannes, *Ad Ieſum autem cùm veniſſent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura.·.· Facta ſunt enim hæc vt Scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo*. Poſt Agni Paſchalis ſacrificium ſtatim Ægyptiacâ ſeruitute redempti ſunt Iſraëlitæ: Per Sacrificium crucis, vitiorum, dæmonum, ac mortis tyrannide liberamur.

4 Serpentium Iſraëlitis infeſtorum figuram habuit Rom. 8. æneus Serpens, ſed eorum veneno caruit: Ieſus habuit *ſimilitudinem carnis peccati*, & *tentatus* eſt *per* Hebr. 4. *omnia pro ſimilitudine, abſque peccato*. Moſes poſuit ſerpentem æneum *pro ſigno*: Ieſus *poſitus eſt in ſignum* Num. 21. *cui contradicetur*. Vterque in altum ſublatus eſt. Vnde ipſe Chriſtus, Ioannis III. *Et ſicut Moyſes exaltauit ſer-* Luc. 2. *pentem in deſerto, ita exaltari oportet Filium hominis, vt omnis qui credit in ipſum non pereat, ſed habeat vitam æternam*. Qui Serpentem æneum aſpiciebant, ſana- Hebr. 12. bantur à morſibus ſerpentum: *Aſpicientes in Auctorem fidei & conſummatorem Ieſum, qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione contemptâ*, ſanantur à morſibus dæmonum & veneno peccatorum.

5 His figuris addi poſſunt *Hircus Emiſſarius*, cuius Leuit. 16. capiti mala imprecabatur Pontifex, quique Iſraëlitarum peccatis velut onuſtus, in deſertum abigebatur: 1. Petri 2. Chriſtus enim *peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo*, atque hoc onere grauatus, Hieroſolymis exactus, Num. 19. & ad mortem deductus eſt. Et *Vacca Ruſa*, ex cuius cineribus aqua expiationis fiebat. Hæc iugum nondum paſſa eſſe debuit: Chriſtus Ieſus veteris Legis iugum excuſſit, eíque nos ſubduxit. Hæc victima extra ca- Hebr. 13. ſtra immolabatur: Chriſtus extra Vrbem paſſus eſt. Hinc Apoſtolus ſcribit: *Quorum enim animalium infertur ſanguis pro peccato in Sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra caſtra. Propter quod & Ieſus, vt ſanctificaret per ſuum Sanguinem populum, extra portam paſſus eſt. Exeamus igitur ad eum extra caſtra, improperium eius portantes*. Iubetur Sacerdos digitum in Vaccæ ruſæ ſanguinem intingere, & ſepties Tabernaculi fores aſpergere; & ex crematæ demum cineribus aquam expiationis conficere, quâ impuritates abluantur: Chriſti Sanguis ab omnibus immunditijs nos a- Hebr. 9. bluit. Vnde Apoſtolus ait: *Si enim ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis; quantò magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum-Sanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti?*

Prophetarum etiam vaticinijs mors Chriſti in cruce prædicta eſt Pſalmo 21 *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea*. Ieremiæ XI. *Ego quaſi Agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui, quia cogitauerunt ſuper me conſilia, dicentes, Mittamus lignum in panem eius, & eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur ampliùs*. Ezech. IX. *Et dixit Dominus ad eum: Tranſi per mediam ciuitatem in medio Ieruſalem, & ſigna Thau ſuper frontes virorum gementium & dolentium ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Et illis dixit audiente me, Tranſite per ciuitatem ſequentes eum, & percutite: Non parcat oculus veſter, neque miſereamini. Senem, adoleſcentulum, & virginem, paruulum & mulieres interficite vſque ad internecionem: Omnem autem ſuper quem videritis Thau, ne occidatis, & à Sanctuario meo incipite*. Littera Thau antiquis Hebræis formam cru- Matth. 24. cis habebat. Crux *Signum Filij hominis*, quo ſignati ab æterna morte liberantur, qui ſincerè dolent & gemunt ob peccata, propter quæ in crucem actus eſt. Zachariæ 12. *Et effundam ſuper domum Dauid, & ſuper habitatores Ieruſalem, ſpiritum gratiæ & precum: & aſpicient ad me quem confixerunt: & plangent eum planctu quaſi ſuper vnigenitum, & dolebunt ſuper eum, vt doleri ſolet in morte primogeniti*. Et Cap. 13. *Et dicetur ei: Quid ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Et dicet, His plagatus ſum in domo eorum, qui diligebant me*.

§. IV.

MORTVVS ET SEPVLTVS.

CHriſtus, poſtquam crucifixus eſt, non ſpecie tenus, ſed verè mortuus eſt, ac ſepultus, quod fidei caput veterum Hæreticorum, Simonianorum, Baſilidianorum, Saturnilianorum, Valentinianorum, Marcionitarum, Manichæorum, omniúmque Phantaſiaſtarum delirijs opponitur, qui carnem non veteram, ſed ſola ſpecie à Filio Dei ſuſceptam ſomniarunt, adeoque & mortem Chriſti ludicram, fictam, & ſpecie tenus adumbratam aſſeruerunt. Sed quin verè mortuus ſit Chriſtus, nulla eſt dubitandi ratio, cùm eius mortem Prophetæ prædixerint, Euangeliſtæ & Apoſto- Iſai. 53. li teſtentur. Sic enim Iſaias: *Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os ſuum. De anguſtia & iudicio ſublatus eſt. Generationem eius quis enarrabit? Quia abſciſſus eſt de terra viuentium, propter ſcelus populi mei percuſſi eum. Et dabit impios pro ſepultura, & diuitem pro morte ſua, eò quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate: Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum.·.· Ideò diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo quòd tradidit in mortem animam ſuam*. Daniel. 9. *Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus*. Mortem ipſe ſuam prædixit *Matth. 16. Verſ.* 21. *Matth.* 17. 22. & 20. 18. 19. *Marc.* 8. 31. & 9. 30. & 34. *Luc.* 9. 22. & 18. 32. Denique ſuffixus cruci, *Clamans* Matth. 27. *voce magnâ emiſit ſpiritum*. Cùm igitur mors nihil Marc. 15. aliud ſit quàm animæ ſeparatio à corpore, Ieſum Luc. 23. Chriſtum verè mortuum eſſe certum eſt, Iudæos *Au-* Ioh. 19. *ctorem vitæ interfeciſſe*; Chriſtum Ieſum *Humiliaſſe* Act. 3. *ſemetipſum, factum obedientem vſque ad mortem, mor-* Philipp. 2. *tem autem crucis*. Matth. 27. Io. 19.

Nec ſolùm mortuum, ſed & *ſepultum* confitemur, quod in Symbolo expreſſum eſt, vt de morte eius minùs dubitare liceat, cùm maximo argumento ſit aliquem mortuum eſſe, ſi corpus eius ſepultum probemus: Deinde vt Reſurrectionis miraculum magis declaretur atque eluceat, ſpeſque reſurgendi per Chriſtum illis data, qui in ſepulcris poſiti ſunt. Tum denique ad exemplum eorum, qui per mortem Chriſti ſpiritualiter moriuntur peccatis, qui ſcilicet abſconduntur à conturbatione hominum. Vnde ad Coloſſenſes III. dicitur: *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*. Vnde & baptizati, qui per mortem Chriſti moriuntur peccatis, quaſi conſepeliuntur Chriſto. Rom. 6. Cap. *Conſepulti eum Chriſto per baptiſmum in mortem*.

De vtroque Myſterio, Mortis ſcilicet ac Sepulturæ Chriſti præclarè *Tertullianus* Libro *De Carne Chriſti*, Cap. 5. *Marcionem* impugnans. *Quid enim* (inquit) *indignius Deo? Quid magis erubeſcendum; naſci, an mori? Carnem geſtare, an crucem? Circumcidi, an ſuffigi? educari, an ſepeliri? in præſepe deponi, an in monumento recondi?* Et paulò poſt: *Nonne verè crucifixus eſt Deus? Nonne verè mortuus vt verè crucifixus? Nonne verè reſuſcitatus, vt verè ſcilicet mortuus? Falsò ergo ſtatuis inter nos ſcire Paulus tantùm Ieſum crucifixum. Falsò ſepultum ingeſſit, falsò reſuſcitatum inculcauit. Falſa eſt igitur & fides noſtra; & phantaſma erit totum quod ſperamus à Chriſto. Sceleſtiſſime hominum, qui interemptores excuſas Dei. Nihil enim ab eis paſſus eſt Chriſtus, ſi nihil verè eſt paſſus. Parce vnicæ ſpei totius orbis. Quid deſtruis neceſſarium dedecus fidei? Quodcumque Deo indignum eſt, mihi expedit: Saluus ſum, ſi non confundar de Domino meo.·.· Crucifixus eſt Dei Filius: Non pudet, quia pudendum eſt. Et mortuus eſt Dei Filius: Prorſus credibile eſt, quia ineptum eſt. Et ſepultus reſurrexit: Certum eſt, quia impoſſibile eſt. Sed hæc quomodo in illo vera erunt, ſi ipſe non fuit verus, ſi non verè habuit in ſe quod figeretur, quod moreretur, quod ſepeliretur & reſuſcitaretur? Carnem ſcilicet ſanguine ſuffuſam, oſſibus ſtructam, neruis intextam, venis implexam, quæ naſci & mori nouit*.

Doctrina autem Eccleſiæ eſt, Fidei Catholicæ regulæ

gulæ conneniens, Perſonam diuinam, ſiue Deum Verbum, nec ab anima Chriſti, nec ab eius carne ſeparatum fuiſſe, quandu mors animam à corpore ſeparauit: Sed tum ad inferos deſcendenti animæ, tum iacenti in ſepulchro corpori, reuera & ſecundùm hypoſtaſim coniunctum, vt erat permanſiſſe. Hoc enim argumento tamquam validiſſimo telo Apollinariſtas antiqui Patres confutarunt, qui animam detrahebant homini Chriſto: Ex eo ſequi, Verbum à corpore fuiſſe diſiunctum, ſi pro anima ipſi fuerit; ſiquidem mos eſt animæ ſeparatio à corpore. Igitur Filium Dei ſepultum rectè confitemur, quod Scripturæ ac Symbola Fidei docent: Quia ſi quis etiam tunicam illæsâ carne tua conſcindat, tibi facit iniuriam: Nec ſic clamas pro veſte tua, vt dicas, conſcidiſti tunicam meam; ſed conſcidiſti me. Loqueris iſta integer, & verum dicis, & de carne tua nihil detraxit qui læſit. Sic & Dominus Chriſtus crucifixus eſt. Dominus eſt, vnicus Patri eſt; Saluator noſter eſt: Tamen crucifixus eſt; ſed in carne, & ſepultus in ſola carne. Nam vbi ſepultus eſt, & quando ſepultus eſt, tunc ibi nec anima fuit.·.· Sola caro iacet, & tu dicis, Dominus noſter? Dico planè, dico: *Quia veſtem intueor, & veſtitum adoro. Caro illius veſtimentum fuit*: Quia *Cùm in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo; ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo*. Sic explicat *S. Auguſtinus* Sermone 213. aliàs *De Tempore* 219. Idem alia ſimilitudine illuſtrat Sermone ſequenti. Cùm (inquit) ſit totus Filius Dei vnicus Dominus noſter Ieſus Chriſtus Verbum & homo, atque vt expreſſiùs dicam, Verbum, anima, & caro; ad totum refertur quòd in ſola anima triſtis fuit vſque ad mortem; quia Filius Dei vnicus Ieſus Chriſtus triſtis fuit: Ad totum refertur, quòd in ſolo homine crucifixus eſt, quoniam Filius Dei vnicus Ieſus Chriſtus crucifixus eſt: Ad totum refertur, quòd in ſola carne ſepultus eſt. Ex quo enim cœpimus dicere, Credere nos *In Ieſum Chriſtum Filium eius vnicum Dominum noſtrum*, quicquid aliud de illo dicimus, non ſubauditur niſi Ieſus Chriſtus Filius Dei vnicus Dominus noſter. Nec miremini: Sic enim dicimus Filium Dei vnicum Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum ſepultum, cùm ſola caro eius ſepulta ſit; quemadmodum, verbi gratiâ, dicimus Apoſtolum Petrum hodie iacere in ſepulcro, cùm & illud veriſſimè dicamus, eum in regno cum Chriſto gaudere. Eumdem quippe Apoſtolum dicimus: Non enim duo Apoſtoli Petri, ſed vnus eſt. Eumdem ergo ipſum dicimus, & in ſolo corpore iacere in ſepulcro, & in ſolo ſpiritu gaudere cum Chriſto. Dogmatis iſtius veritatem confirmat *S. Fulgentius* Libro 3. *Ad Traſimundum*, Cap. 16. *Ab ipſo namque conceptionis virginalis exordio ſic in Chriſto perſonalis vnitas manſit, vt vtriuſque naturæ inconfuſa veritas perduraret: Vt nec homo à Deo diuelli, nec Deus à ſuſcepto poſſet homine ſeparari: Nec tamen Deus hominem conſumeret, nec homo Deum in aliquo permutaret: & licet in Chriſti morte carnem morientem fuiſſet anima deſertura; Diuinitas tamen Chriſti nec ab anima, nec à carne poſſet ſeparari ſuſcepta*. Idem confirmat *S. Ioannes Damaſcenus*. Libro 3. Cap. 27.

S. Athanaſ. lib. de ſalut. Aduentu Ieſu Chriſti.
S. Greg. Nyſſ. Epiſt. ad Euſtathiũ & Ambroſium.
S. Auguſt. Tract. 49. in Ioann.
Philipp. 2.

Neque huius dogmatis veritatem conuellit, quòd derelictum ſe à Deo Chriſtus in cruce queritur. Deus enim illum *dereliquit, quia auxilium non contulit: Sed non dereliquit, quia præſentiam non abſtulit: Subſtraxit protectionem, ſed non ſeparauit vnionem*, (inquit *Hugo à Sancto Victore*.)

Lib. 2. de Sacr. Fid. p. 1. c. 10.

Quamuis autem corpus Chriſti ſepultum ſit, non tamen putredinis corruptionem paſſum eſt. Corruptibile quidem fuiſſe ſimiliter ac reliquorum hominum corpora, fides docet: Sed tamen corruptum non fuiſſe, ipſum conſeruante potentiâ diuinitatis, iuxta ſacrum illud Oraculum: *Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem*. Id accuratè omninò *S. Fulgentius* explicat, *Regino* reſpondens, Cap. 2. *Fuit* (inquit) *in corruptione mortis, ſed non in corruptione putredinis. Chriſtus ergo non vidit corruptionem, quia nullam ſenſit caro eius putredinem. Hoc autem non eiuſdem carnis incorruptibilitas, ſed Reſurrectionis celeritas fecit*. Hinc *Iſaia* tè. dicitur, *Erit ſepulcrum eius glorioſum*.

Pſal. 15.

In monumento autem alieno ſepultus eſt, eóque nouo. Non habebat Chriſtus tumulum ſuum, (inquit *S. Ambroſius* Libro 10. in Lucam) *Etenim tumulus his paratur, qui ſub lege ſunt mortis. Victor mortis tumulum ſuum non habet. Quæ enim communio tumulo & Deo? Specialis igitur præter communem omnium mortem mors Chriſti eſt, & ideò non cum alijs ſepelitur, ſed ſolus tumulo includitur.·.· Mors Chriſti communis ſecundùm naturam corporis, ſpecialis ſecundùm virtutem. Quis eſt autem Ioſeph, cuius in tumulo ponitur? Vtique ille Iuſtus. Bene ergo Chriſtus monumento creditur Iuſti, vt habeat Filius hominis, vbi caput ſuum reclinet, & iuſtitiæ habitutione requieſcat. Bene autem nouo, ne alius ſuſcitatus à perfidis diceretur.*

§. V.

Paſſio & Mors Chriſti voluntariæ fuerunt, non coactæ; liberæ, non neceſſariæ.

QVamuis Chriſtus Paſſionem & Mortem ſubierit, quæ ſecundùm circumſtantias omnes definita erat & imperata à Patre, ſecundum illud: *Filius hominis, ſecundùm quod definitum eſt, vadit: Veruntamen væ homini illi, per quem tradetur*. Et Act. 4. *Conuenerunt in ciuitate iſta aduerſùs Sanctum puerum tuum Ieſum, quem unxiſti, Herodes & Pilatus cum Gentibus & Populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreuerunt*. Ioannis 4. *Vt cognoſcat Mundus quia diligo Patrem, & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc*. Philipp. 2. *Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis*. Tunc tamen mortuus eſt, cùm ipſe mori decreuit, & mortem non tam aliena vi illatam, quàm voluntariam obijt. Nec verò mortem ſolùm, ſed etiam locum & tempus, in quo moreretur, ipſe ſibi conſtituit, *Iſaia* teſte: *Oblatus eſt*, inquit, *quia ipſe voluit*. Idque idem Dominus ſignificat, cùm de ſe ipſo antè paſſionem ait: *Ego pono animam meam, vt iterum ſumam eam: Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam à me ipſo: & poteſtatem habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eum.*

Iſai. 53.
Ioann. 10.

Quod autem ad tempus & locum attinet, cùm Herodes eius vitæ inſidiaretur, ipſe ait: *Dicite vulpi illi, Ecce eijcio dæmonia, & ſanitates perficio hodie & cras, & tertia die conſummor: Veruntamen oportet me hodie & cras, & ſequenti die ambulare: Quia non capit Prophetam perire extra Ieruſalem*. Hinc *S. Auguſtinus* Tractatu 31. in Ioannem de Chriſti morte verba faciens, ait: *Inclinato capite reddidit ſpiritum. Videtis poteſtatem morientis, quia hoc exſpectabat, donec omnia complerentur quæ de illo prædicta fuerant antè mortem futura.·.· Poſtea quàm completa ſunt, dixit, Perfectum eſt; & abſceſſit poteſtate, quia non venerat neceſſitate. Ideò quidam plus mirati ſunt iſtam poteſtatem morientis, quàm potentiam miracula facientis.*

Luc. 13.

Chriſtus igitur liberrimè paſſionem, mortémque ſuſtinuit, quamuis æterno conſilio, imperióque Patris quoad ipſas etiam circumſtantias præfinitam, quia erga illas in ſe ipſis & abſolutè ſpectatas indifferens prorſus erat humana Chriſti voluntas per ſeſe, ad eáſque non vllâ vi extrinſecâ, aut vllâ ſibi intrinſeca neceſſitate, ſed ſolâ Patris iubentis charitate ferebatur. Non ſeruili obedientiâ, ſed liberâ conſenſione paternis immutabili quidem & impeccabili, ſed tamen indifferenti voluntate. Præcepto Patris ad mortem ſubeundam tenebatur, ſed quod ſibi ipſe ſanxerat, cùm volens lubenſque carnem, carniſque mortem amplexatus eſt. Hinc *S. Ioannes Chryſoſtomus* Homiliâ 59. *in Ioannem*, Chriſtum ita liberè animam poſuiſſe ait, ipſi vt præcepto non eſſet opus ad mortem oppetendam. *Qui à ſe ipſa ponit, præcepto non indiget. Et cauſam cur faciat, affert, quod ſcilicet ſit Paſtor, & Paſtor bonus: Bonus autem Paſtor ad ouium cuſtodiam hortatore non indiget. Quòd ſi in hominibus vſu venit, multò magis in Deo. Ideò Paulus inquit, quòd ſeipſum exinaniuit. Nihil autem aliud hoc in loco præceptum ſignat, quàm cum Patre concordiam. Quod ſi humiliter & humanè locutus eſt, auditorum imbecillitati tribuendum.*

Et *S. Cyrillus* Libro 10. in Ioannem: *Habes igitur*

in ſu-

in ſubiectione voluntariâ voluntatum Patris adimpletionem, quas loco mandatorum Filius apud ſe eſſe ait. Nam cùm Patris conſilia vt Verbum intelligat, eiuſque profunda ſcrutetur, imò verò cùm ſit Sapientia & Virtus Patris, voluntatem eius ad opus perducit, mandati loco eam habeat, atque ita humano more eam nuncupans. Atque hoc ſenſu Chriſtus *Ingrediens mundum dicit: Hoſtiam & oblationem noluiſti: Corpus autem aptaſti mibi: Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi: Ecce venio, vt faciam, Deus, voluntatem tuam.* [Heb. 10. Pſal. 39. Heb. 12.] Hinc Apoſtolus de ipſo rurſus ſcribit. *Qui propoſito ſibi gaudio ſuſtinuit crucem, confuſione* „ *contemptâ.* Seruatoris gaudium eſt ſalus hominum: „ Pro hac paſſionem ſubijt. Potuiſſet non pati, ſi „ hoc voluiſſet; ſed paſſionem ſuſtinuit, beneficio „ omnes afficiens. [Theodoretus in cap. 12. Epiſt. ad Hebr.] *Chriſtus humiliauit ſemetipſum factus obediens vſque ad mortem.·.· Et tradidit ſemetip-* „ *ſum pro me* (inquit Apoſtolus.) Tradidit ergo „ Pater Filium, & Filius ipſe ſe tradidit. Tradidit „ Pater volentem, tradidit offerentem; (inquit S. *Ambroſius.*) [S. Ambroſius Libr. De Spiritu. Sancto, cap. 12.] Legatur S. *Anſelmus* Libro *Cur Deus homo*, Cap. 9. & 10. vbi ſingulari quodam præclaróque modo hanc veritatem explicat.

Ne verò quis exiſtimet Chriſtum in paſſione & morte ſubeunda minùs fuiſſe liberum, quia metu mortis imminentis Patrem orauit, vt ab illo tranſiret calix iſte. Affectus noſtros liberrimâ voluntate ſuſcepit, ſicut & carnem & animam humanam, vt illos ſanaret, vt illos nobis vinceret ac ſubſterneret; vt nobis & exemplo eſſet, & ſolatio, & auxilio. Exemplo, vt cum huiuſmodi perturbationum tempeſtatibus iactamur, fortiter agamus, ad Deum confugiamus, eius nos addicamus voluntati. Solatio, ne in his procellis deſperemus, cùm ab iis nec Deum in noſtra carne immunem fuiſſe fides doceat. Auxilio, cùm inteſtinæ illius tempeſtatis vim primus expertus ſit ac fregerit. Hinc maximè pietatem eius ac maieſtatem demirari ac laudare decet. *Minùs enim contulerat mibi*, (inquit S. *Ambroſius* 10 Cap. 22. Lucæ,) [Lib. 10. in Lucam.] *niſi meum ſuſcepiſſet affectum: Suſcepit enim triſtitiam meam, vt mibi ſuam lætitiam largiretur: Et veſtigiis noſtris deſcendit vſque ad mortis ærumnam, vt nos ſuis veſtigiis reuocaret ad vitam. Confidenter ergo triſtitiam nomino, quia crucem prædico. Neque enim ſpeciem Incarnationis ſuſcepit, ſed veritatem. Debuit ergo & dolorem ſuſcipere, vt vinceret triſtitiam, non excluderet. Neque enim habent fortitudinis laudem, qui ſtuporem magis vulnerum tulerint, quàm dolorem.·.· Nos vult erudire; vt quia in Ioſeph didiceramus carcerem non timere, mortem vincere diſceremus in Chriſto: Et quod eſt ampliùs, quemadmodum futuræ mortis mæſtitiam vinceremus.·.· Sed adhuc dormiunt, & neſciunt dolere, pro qui-* „ *bus Chriſtus dolebat. Ita enim legimus.* Quia pecca- „ ta noſtra portat, & pro nobis dolet. [Iſai. 53.] *Doles ergo, Domine, non tua, ſed mea vulnera: Non tuam mortem, ſed noſtram infirmitatem. Et nos æſtimauimus te eſſe in doloribus, cùm tu non pro te, ſed pro me doleres, infirmatus enim es, ſed propter peccata noſtra: Non quia illa tibi infirmitas erat ex Patre aſſumpta, ſed pro me ſuſcepta; quia mibi proderat, vt eruditio pacis noſtræ eſſet in te, & liuore tuo vulnera noſtra ſanares.*

Sed quid mirum ſi pro omnibus doluit, qui pro vno fleuit? Quid mirum ſi moriturus pro omnibus tædeat, qui Lazarum reſuſcitaturus illacbrymat? Sed & ibi piæ Sororis lacbrymis commouetur, quia mentem humanam tangebant: Et hîc alto operatur affectu; vt quia in carne ſuâ peccata noſtra perimebat, mœrorem quoque animæ noſtræ, ſuæ animæ mœror aboleret. Et fortaſſe ideò triſtis eſt, quia poſt Adæ lapſum tali tranſitu nobis erat ex „ *hoc ſæculo recedendum, vt mori eſſet neceſſe:* Deus enim „ mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuo- „ rum, [Sap. 1.] *Et ideò faſtidit quod ipſe non fecit.·.· Triſtis videbatur, & triſtis erat, non pro ſua paſſione, ſed pro* „ *noſtra diſperſione. Denique ait,* Percutiam Paſtorem, „ & diſpergentur oues gregis. [Matth. 26.] *Triſtis erat, quia nos paruulos relinquebat. Ceterùm quàm conſtanter ſe morti obtulerit, Scriptura declarat; quandoquidem quærentibus occurrit, turbatos confirmauit, trepidos prouocauit, Proditorem oſculi dignatione ſuſcepit. Nec illud diſtat à vero, ſi triſtis erat pro perſecutoribus ſuis, quos ſciebat* „ *immanis ſacrilegij pœnas daturos. Et ideò dixit,* Trans- [Ioann. 18.] „ fer hunc calicem à me; *Non quia Dei Filius mortem timebat, ſed quia vel malos perire nolebat. Denique ait:* [Luc. 23.] Domine, ne ſtatuas illis hoc peccatum, *vt paſſio* „ *ſua eſſet omnibus ſalutaris.*

S. *Auguſtinum* eo de argumento diſſerentem audire iucundum erit. Sic autem habet Tractatu 52. in *Ioannem*, vbi explicat illa verba Chriſti: *Nunc anima mea turbata eſt: Nos*, inquit, *in ſe tranſtulit, nos in ſe ſuſcepit Caput noſtrum, membrorum ſuorum ſuſcepit affectum: Et ideò non eſt ab aliquo turbatum: ſed ſicut de illo dictum eſt, cùm Lazarum ſuſcitaret,* Turbauit ſe- „ metipſum. [Ioann. 11.] *Oportebat enim vt vnus Mediator Dei &* „ *hominum homo Chriſtus Ieſus, ſicut nos excitauit ad ſumma, ita nobiſcum pateretur & infima. Audio ſuperiùs* [Ioann. 12.] *dicentem*, Venit hora vt glorificetur Filius hominis. „ Si mortificatum fuerit granum, multum fructum af- „ fert. *Audio*, Qui odit animam ſuam in hoc mundo, „ in vitam æternam cuſtodit eam. *Nec permittor tan-* „ *tummodo mirari, ſed iubeor imitari. Deinde ſequentibus verbis*, Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur, & vbi „ ſum ego, ibi & miniſter meus erit: *Mundum con-* „ *temnere accendor; & in conſpectu meo nihil eſt mundi huius totus, quantumlibet fuerit prolixus, vapor: Præ amore terrenorum temporalia mibi cuncta viluſcunt: Et rurſus ipſum Dominum meum, qui me illis verbis ab infirmitate mea rapuit ad firmitatem ſuam, audio dicentem*, Nunc „ anima mea turbata eſt. *Quid eſt? Quomodo ſequi* „ *iubes animam meam, ſi turbari video animam tuam? Quomodo ſufferam, quod graue tanta firmitas ſentit? Quale fundamentum quæram, ſi Petra ſuccumbit? Sed videor mibi audire in cogitatione mea reſpondentem mibi Dominum, & quodammodo dicentem: Magis ſequeris, quia ſic me interpono vt ſufferas: Audiſti ad te vocem fortitudinis meæ, audi in me vocem infirmitatis tuæ: Vires ſuggero vt curras, nec reprimo quod accelerat; ſed transfero in me quod trepidas, & ſubſterno quâ tranſeas. O Domine Mediator, Deus ſuprà nos, homo propter nos, agnoſco miſericordiam tuam: Nam quod tu tantus tuæ charitatis voluntate turbaris, multos in corpore tuo, qui ſuæ infirmitatis neceſſitate turbantur, ne deſperando pereant conſolaris. Denique homo qui ſequi vult, audiat quâ ſequatur. Acceſſit fortè hora terribilis, proponitur optio aut faciendæ iniquitatis, aut ſubeundæ paſſionis: Turbatur anima infirma, propter quam ſponte turbata eſt Anima inuicta: præpone tuæ voluntati voluntatem Dei.·.· Docuit te quid cogites, docuit quid dicas, quem inuoces, in quo ſperes, cuius voluntatem certam atque diuinam tuæ voluntati humanæ infirmæque præponas.·.· Sicut autem hîc dixit,* Nunc anima mea turbata eſt, *Ita etiam vbi di-* „ *cit*, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: *Et*, Pa- „ ter, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. [Matth. 26.] *Homi-* „ *nis ſuſcepit infirmitatem, vt doceat ſic contriſtatum & conturbatum quod ſequitur dicere:* Veruntamen non „ quod ego volo, ſed quod tu vis, Pater. *Sic enim ho-* „ *mo ab humanis in diuina dirigitur, cùm voluntati humanæ voluntas diuina præponitur.*

Et Tractatu 60. *Qui mortuus eſt pro nobis, turbatus eſt idem ipſe pro nobis. Qui ergo poteſtate mortuus eſt, poteſtate turbatus eſt: Qui transfigurauit corpus humilitatis noſtræ conforme corpori gloriæ ſuæ, transfigurauit etiam affectum infirmitatis noſtræ, compatiens nobis affectu animæ ſuæ. Proinde quando turbatur magnus, fortis, certus, inuictus, non ei timeamus quaſi deficiat: Non perit, ſed nos quærit. Nos, inquam, nos omninò ſic quærit: Nos ipſos in illius perturbatione videamus, vt quando turbamur, non deſperatione pereamus. Quando turbatur qui non turbaretur niſi volens, eum conſolatur qui turbatur & nolens. Pereant argumenta Philoſophorum, qui negant in Sapientem cadere perturbationes animorum. Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi: Et Dominus nouit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt.* [1. Cor. 1. Pſal. 93.] *Turbetur planè Animus Chriſtianus, non miſeriâ, ſed miſericordiâ: Timeat ne pereant homines Chriſto; contriſtetur cùm perit aliquis Chriſto; concupiſcat acquiri homines Chriſto; lætetur cùm acquiruntur homines Chriſto: Timeat & ſibi ne pereat Chriſto; contriſtetur peregrinari ſe à Chriſto; concupiſcat regnare cum Chriſto; lætetur dum ſperat ſe regnaturum eſſe cum Chriſto.*

Et infrà: *Quid eſt ergo, quòd Ille turbatus eſt, niſi quia infirmos in ſuo corpore, hoc eſt, in ſua Eccleſia, ſuæ infirmitatis voluntaria ſimilitudine conſolatus eſt:*

Vt ſi

Vt ſi qui ſuorum adhuc morte imminente turbantur in ſpiritu, ipſum intueantur, ne hoc ipſo ſe putantes reprobos, peiore deſperationis morte ſorbeantur? Quantum itaque bonum de participatione diuinitatis eius exſpectare & ſperare debemus; cuius nos & perturbatio tranquillat, & infirmitas ſerenat? Siue ergo iſto loco ipſum Iudam pereuntem miſerando turbatus eſt: ſiue ſua morte propinquante turbatus eſt: Non eſt tamen vllo modo dubitandum, non eum animi infirmitate, ſed poteſtate turbatum; ne nobis deſperatio ſalutis oriatur, quando non poteſtate, ſed infirmitate turbamur. Non ergo aliquo eſt cogente turbatus, ſed turbauit ſemetipſum, quod de illo euidenter expreſſum eſt, quando Lazarum ſuſcitauit .·. Affectum quippè humanum, quando oportuiſſe iudicauit, in ſeipſo poteſtate commouit, qui hominem totum poteſtate ſuſcepit. Id nimirum diſcriminis inter affectus Chriſti ac noſtros, quòd nos neceſſitate, non voluntate, his affectibus ſubdimur; Chriſtus voluntate, non neceſſitate. Chriſtus illis imperabat; nos quodammodo ſeruimus. Chriſtus horum affectuum primordia, incrementa, acceſſionem omnimodam in poteſtate habebat; nos verò nec affici incipimus cùm libet, & incipimus etſi non libet: Nec quantùm & quamdiu volumus afficimur. Hinc perturbationum tantùm exordia; non incrementa Chriſto tribuit Scriptura: *Cœpit pauere* (inquit) *& tædere.* Propaſſiones erant, vt loquitur *S. Hieronymus* in Cap. 26. S. Matthæi, quia morem gerebant rationi; illam præeuntem ſequebantur, non anteuolabant; ſeruiebant, non turbabant, nec à tranquillà Deitatis contemplatione illum vel tantiſper auocabant. Vnde *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 3. explicans hæc verba, *Tu autem Domine ſuſceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum*, ait: *Gloriam ſuam Deum dicit etiam ille, quem ſic ſuſcepit Deus Verbum, vt ſimul cum eo Deus fieret.* Et exaltans caput meum. *Mentem ipſam humanam hîc accipiendam puto, quod caput animæ non abſurdè appellatur: Quæ ita inhæſit & quodammodo coaluit excellenti ſupereminentiæ Verbi hominem ſuſcipientis, vt tanta paſſionis humilitate non deponeretur.*

His omnibus addenda ſunt præclara *S. Leonis* verba Sermone 7. De Paſſione Domini. *Paſſiones* (inquit) *mortalitatis noſtræ ob hoc Miſericordia ſubijt, vt ſanaret; ob hoc Virtus recepit, vt vinceret. Cùm itaque* „ *Dei Filius dicit*: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me „ calix iſte, *Noſtræ vtitur voce naturæ, & cauſam agit fragilitatis & trepidationis humanæ: Vt in ijs quæ toleranda ſunt, & patientia roboretur, & formido pellatur. Denique ceſſans hoc ipſum petere, excuſato quodammodo noſtræ infirmitatis metu, in quo nobis remanere non expe*„ *dit, in alium affectum tranſit, & dicit*: Veruntamen „ non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. *Et iterum*: Si non „ poteſt calix iſte tranſire à me, niſi bibam illum, fiat „ voluntas tua. *Hæc vox capitis, ſalus eſt totius corporis: Hæc vox omnes Fideles inſtruxit, omnes Confeſſores accendit, omnes Martyres coronauit. Nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis poſſet perſecutorum ſuperare terrores; niſi Chriſtus in omnibus & pro omnibus diceret Patri: Fiat voluntas tua?*

§. VI.

Immenſa ex Paſſione & Morte Chriſti Beneficia in nos redundarunt.

CVm Paſſionem Mortemque *pro nobis* Chriſtus Dominus ſubierit, explicanda ſunt ingentia commoda & bona, quæ ex ſacro illo fonte in nos manarunt.

1 Primùm eſt, *Liberatio à peccato*, ſecundùm illud Apoſtoli ad Romanos 3. *Iuſtificati per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine ipſius propter remiſſionem præcedentium delictorum.* Et ad Epheſios 1. *Gratificauit nos in dilecto Filio ſuo, in quo habemus redemptionem per ſanguinem eius remiſſionem peccatorum.* Ad Coloſſenſes 2. *Et vos cùm mortui eſſetis in delictis, conuiuificauit cum illo, donans vobis omnia delicta: Delens quod aduersùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci.* Ad Hebræos 9. *Ad deſtitutionem peccati per hoſtiam ſuam apparuit .·. Semel oblatus eſt ad multorum exhauriendu peccata.* Apocalypſis 1. *Dilexit nos, & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo.* Eſt igitur Paſſio Chriſti cauſa vniuerſalis remiſſionis omnium peccatorum præteritorum, præſentium, futurorum: Vniuerſalis medicina omnium animæ noſtræ morborum, à cœleſti Medico ex ipſiuſmet viuifica carne, vulneribus & ſanguine confecta: Quæ tamen ſingulis applicetur neceſſe eſt per fidem charitate formatam, ad percipiendum fructum ipſius, ſecundùm illud Apoſtoli ad Romanos 3. *Quem propoſuit Deus propitiationem per fidem in ſanguine eius*: Et per Baptiſmum, Pœnitentiam, aliaque Sacramenta, quorum virtus omnis ex Paſſione Chriſti deriuatur.

2 Effectus alter Paſſionis Chriſti, eſt *Liberatio à diaboli tyrannide*: Quod ipſe Chriſtus imminente paſſione ſuâ ſignificauit. (*Ioannis* 12.) dicens: *Nunc iudicium eſt mundi. Nunc Princeps huius mundi eijcietur foras: Et ego ſi exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipſum.* Poſ- “ Tract. 52. in Ioannem. ſidebat ſcilicet diabolus genus humanum, (inquit *S.* “ *Auguſtinus*) & reos ſuppliciorum tenebat chirographo “ peccatorum; dominabatur in cordibus infidelium, “ quos ad creaturam colendam deſerto Creatore deceptos, captiuuſque pertrahebat: Per Chriſti autem fi- “ dem, quæ morte eius & reſurrectione firmata eſt; per “ eius ſanguinem, qui in remiſſionem fuſus eſt peccato- “ rum, millia credentium à dominatu liberantur dia- “ boli, Chriſti corpori copulantur, & ſub tanto capite, “ vno eius Spiritu fidelia membra vegetantur. Hoc vo- “ cabat iudicium, hanc diſcretionem, hanc à ſuis redem- “ ptis diaboli expulſionem. “

Duplici fundamento fulciri videbatur diaboli in hominum genus dominatio, diuinæ ſcilicet permiſſionis, & humanæ conſenſionis: Quamobrem ſubuertendum vtrumque fuit. Sed cùm à Deo conceſſæ poteſtatis fines tranſgreſſus ſit, & qui innocentes dumtaxat & vel originalis vel propriæ contagio culpæ reos ſæuire permiſſus erat, in Chriſtum innocentem, totiuſque iuſtitiæ Auctorem graſſatus ſit, iuſtè ſpoliatus eſt iure ſuo, & conceſſa poteſtate exutus. *Iuſtiſſimè* (inquam) *dimittere cogitur credentes in eum, quem iniuſtiſſimè occidit*, (inquit *S. Auguſtinus.*) Sic iuſtitia Chriſti; Lib. 9. De Lib. Arb. c. 10. (vt dictum eſt) magis quàm potentia victus eſt diabolus, quia cùm in eo mortis meritum non inueniret, ſecundùm illud: *Venit enim Princeps mundi huius, & in me non habet quidquam*, id eſt, nullum peccatum, Ioann. 14. occidit eum tamen. Iuſtum ergo erat, vt quos debitores tenebat, liberi dimitterentur, credentes in eum quem ſine vllo debito occidit; vt diſſerit idem ſanctus Doctor. S. Auguſt. lib. 13. De Trinit. Cap. 14. Hac iuſtitia victus, & hoc vinculo vinctus eſt fortis, “ vt vaſa eius eriperentur, quæ apud eum cum ipſo “ & Angelis eius fuerunt vaſa iræ, & in vaſa miſericordiæ verterentur. Hinc Apoſtolus credentes ad gratiarum actionem inuitans: *Qui eruit nos* (inquit) *de* Marc. 5. Coloſſ. 1. *poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filij dilectionis ſuæ, in quo habemus redemptionem in remiſſionem peccatorum.* In hac redemptione tamquam pretium “ pro nobis datus eſt ſanguis Chriſti, quo accepto dia- “ bolus non ditatus, ſed ligatus: Vt nos ab eius nexi- “ bus ſolueremur, nec quemquam ſecum eorum, quos “ Chriſtus ab omni debito liber indebitè fuſo ſuo ſan- “ guine redemiſſet, peccatorum retibus inuolutum tra- “ heret ad ſecundæ ac ſempiternæ mortis exitium. “

Chriſtus vt humanum genus vinculis mortiferæ præuaricationis abſolueret, (inquit *S. Leo* Sermone 11. De Paſſione Domini,) *& ſæuienti diabolo potentiam ſuæ Maieſtatis occuluit, & infirmitatem noſtræ humilitatis obiecit. Si enim crudelis & ſuperbus inimicus conſilium miſericordiæ Dei noſſe potuiſſet, Iudæorum animos manſuetudine potiùs temperare, quàm iniuſtis odijs ſtuduiſſet accendere: Ne omnium captiuorum amitteret ſeruitutem, dum nihil ſibi debentis perſequitur libertatem. Fefellit ergo illum malignitas ſua: Intulit ſupplicium Filio Dei, quod cunctis filijs hominum in remedium verteretur: Fudit ſanguinem iuſtum, qui reconciliando mundo & pretium eſſet & poculum. Suſcepit Dominus, quod ſecundùm propoſitum ſuæ voluntatis elegit. Admiſit in ſe impias manus furentium, quæ dum proprio incumbunt ſceleri, famulatæ ſunt Redemptori.*

Quamuis porrò diabolus etiam nunc Deo permittente homines tentare poſſit quantùm ad animam, &

vexare

vexare quantùm ad corpus; *Tameu præparutum eſt homini remedium ex Paſſione Chriſti, quo ſe poteſt tueri contra hoſtis impugnutiones, ne deducutur iu interitum mortis æternæ. Sed ſi uliqui hoc remedio vti negligaut, nil deperit efficuciæ Paſſiouis Chriſti*; vt loquitur *S. Thomas* 3. p. quæſt. 49. articulo 2. In Reſp. ad ſecundam & tertiam obiectionem. Præclarè verò *S. Auguſtinus*, Tractatu 52. in *Ioannem* explicat quâ ratione diabolus à Chriſto ſit eiectus foras, & nihilominus Fideles tentare permittatur. *Aliud eſt*, inquit, *intrinſecùs regnare, aliud forinſecùs impugnare: Nam & munitiſſimum Ciuitatem aliquaudo hoſtis oppugnat, nec expugnat. Et ſi uliqnu tela eius miſſa perueniunt, admonec Apoſtolus vnde non lædant, commemorat loricam & ſcutum fidei. Et ſi aliquando vulnerat, adeſt qui ſanat. Quia ſicut pugnantibus dictum eſt*, Hæc ſcribo vobis vt non peccetis: *Ita qui vulneruntur, quod ſequitur audiunt*, Et ſi quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem Ieſum Chriſtum iuſtum, ipſe eſt propitiatio peccatorum noſtrorum. *Quid enim oramus, cùm dicimus*, Dimitte nobis debita noſtra, *Niſi vt vulnera noſtra ſanentur? Et quid aliud petimus cùm dicimus*, Ne nos inferas in tentationem, *Niſi vt ille qui inſidiatur vel certat extrinſecùs, nulla irrumpat ex parte, nulla nos fraude, nullâ poſſit virtute ſuperare? Quantaslibet tumen aduersum nos erigat machinas, quando non tenet locum cordis vbi fides habitat, eiectus eſt foras. Sed niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilabit qui cuſtodit. Nolite ergo de vobis ipſis præſumere, ſi non vultis foras eiectum diabolum intrò iterum reuocare.*

1. Theſſal. 3. 2. Ioã.

Matth. 6.

3 Tertium beneficium ex Chriſti paſſione ad nos promanans, eſt pœnæ noſtris peccatis debitæ ſolutio. Integram enim atque omnibus numeris perfectam ſatisſactionem pro peccatis noſtris Deo Patri perſoluit, quam homo purus exhibere non poterat. Totum hominum genus peccato infectum ac perditum, tota natura humana peccato corrupta erat, nec bonum ſingularis perſonæ, vel etiam plurium, æquiponderabat naturæ totius detrimento. Omnium vitæ redimendæ par non erat niſi ipſa Vita. Imagini ſuæ redimendæ par pretium non erat niſi Deus. *Frater non redimit, redimet homo? Non dabit Deo placationem ſuam, & pretium redemptionis animæ ſuæ.* Quis eſt frater, qui ſi non redemerit, nullus homo redempturus eſt? Qui poſt Reſurrectionem dixit; *Vade, dic fratribus meis*. Fratrem noſtrum voluit eſſe: & cùm Deo dicimus, *Pater noſter*, hoc manifeſtatur in nobis. Qui enim dicit Deo, *Pater noſter*; Chriſto dicit, Frater. Ergo ſi ipſe non redimet, homo redempturus eſt? Aliquis homo redimet, ſi Filius hominis non redimit? Si Chriſtus non redimit, Adam redimet? (inquit S. Auguſtinus.) *Frater non redimit, redimet homo?* Hinc *S. Cyrillus* Libro 2. in Ioannem: *Cùm in multis* (inquit) *peccatis eſſemus, atque ideò morti & corruptioni obnoxij, dedit Filium ſuum Pater redemptionem pro nobis, vnum pro omnibus, quoniam omnia ſunt in ipſo, & omnibus melior eſt.* Et *S. Proclus* Conſtantinopolitanus Epiſcopus Oratione 1. *Homo* (inquit) *Quòd peccati debito ſubiaceret, ſaluare vtique non poterat: Angelus verò, quòd tantùm redemptionis pretium ipſi non ſuppeteret, genus humanum redimere nequibat. Supererat igitur vt impeccabilis Deus pro peccatoribus moreretur; hæc reſtabat mali redemptio. Ex Virgine natus eſt Deus & homo, non ſolùm id pretium habens, quod reorum multitudini ad iuſtitiam redimendæ par eſſet, ſed & quod multis partibus excelleret. Nam vt Filius eſt, eumdem virtutem ac perfectionem incommutabiliter ſeruat cum Patre; vt rerum Opifex, nullius virtutis eſt indigens; vt miſericors, immensâ miſericordiâ pollet; vt Pontifex, dignè intercedendo aſſiſtit. Quorum quidem omnium nihil vnquam ſimile, nihil æquale in alio quopiam reperire quis poterit.* Denique *S. Auitus* Viennenſis Epiſcopus Epiſtolâ 28. ſcribit: *Neſcio in quem effectum redemptio noſtra ſurrexit, ſi non creaturæ ſuæ pretium Deus exſtitit.*

Pſal. 48. S. Auguſt. Serm. in hunc Pſalmum. Legitur & S. Baſilius in eumdem Pſalmum.

Præterea, peccatum quatenus iniuria eſt infinitæ Dei maieſtati irrogata, infinitæ eſt malitiæ. *Tantò enim offenſa eſt grauior* (inquit S. Thomas) *quantò maior eſt ille in quem delinquitur. Vnde oportuit ad condignam ſatisfactionem, vt actus ſatisfactionis haberet efficaciam infinitam, vtpotè Dei & hominis exſiſtens.* Infinitâ peccati enormitate exaſperata Dei iuſtitia placari & propitiari non poterat, niſi rependeretur ipſi ablatus honos à perſona infinitæ dignitatis. Sicut enim creſcit enormitas Iniuriæ ex vilitate offendentis; ita creſcit pretium ſatisfactionis ex dignitate ſatisfacientis. Pretium igitur quo iniuria Deo illata plenâ ſatisfactione compenſaretur, non aliud erat quàm Deus ipſe. Hominem enim tanto muneri imparem reddebat non ſolùm conditio naturæ, ſed & indignitas culpæ: Angelum naturæ impotentia & inopia, cùm ex proprijs opibus æquale pretium diuinæ iuſtitiæ pro hominibus ſoluere non valeret: ſolus Agni Immaculati ſanguis pretium redemptionis noſtræ eſſe potuit. Vnde Apoſtolorum Princeps Epiſtolæ 1. Cap. 1. ait: *Non corruptibilibus auro vel argento redempti eſtis de vana veſtra conuerſatione paternæ traditionis, ſed pretioſo Sanguine quaſi Agni immaculati Chriſti, & incontaminati.* Et S. Paulus ad Galatas 3. ſcribit: *Chriſtus nos redemit de maledicto Legis, factus pro nobis maledictum.*

3. p. q. 1. a. 2. Ad 2. ad ſecundum.

Neque verò pretium quod pro nobis perſoluit Chriſtus, debitis noſtris par ſolùm & æquale fuit, verùm ea longè ſuperauit. Vita hominis Dei pretioſior eſt quàm omne quod Deus non eſt, & ſuperat omne debitum peccatorum. Si enim interfectio illius ſuperat omnem multitudinem & magnitudinem peccatorum quæ cogitari poſſunt, palam eſt quia bonitas pretiúmque vitæ eius præponderat malitiæ omnium peccatorum. Hanc vitam Homo iſte, cùm ex debito mori non deberet, quoniam peccator non erat, ſponte dedit de ſuo ad honorem Patris, cùm eam ſibi auferri propter iuſtitiam permiſit. Cumulatiſſima igitur & ſuperabundans fuit ſatisfactio Chriſti. Sic ratiocinatur *S. Anſelmus* Libro 2. *Cur Deus homo*, Cap. 14. & Meditatione 11. *Apud Dominum miſericordia, & copioſa apud eum redemptio*, (Inquit Propheta.) *Vbi abundauit delictum, ſuperabundauit & gratia*, (inquit Apoſtolus.) Et, *Si vnius delicto mors regnauit per vnum; multò magis abundantiam gratiæ & donationis & iuſtitiæ accipientes, in vitâ regnabunt per Ieſum Chriſtum.* Non gratiam dumtaxat, ſed *Gratiæ redundantiam* S. Paulus appellauit, (inquit *S. Ioannes Chryſoſtomus* Hom. 10. in Epiſt. ad Romanos:) *Non enim quantùm indigebamus ad peccati interitum, tantùm accepimus modò ex ipsâ gratiâ, ſed & multò amplius. Nam & liberati ſumus ſupplicio, & vitioſitatem omnem depoſuimus, & de integro regenerati ſumus, & reſurreximus ſepultò veteri homine, & redempti ſumus, & ſanctificati, & in adoptionem adducti, & iuſtificati, & fratres effecti Vnigeniti, & cohæredes, & in eamdem corporis vnitatem redacti & in ipſius carnem cenſemur, atque vt corpus capiti, ſic illi vniti ſumus. Hæc igitur omnia gratiæ exuberantiam appellauit Paulus, interim declarans nos non medicamen vulneri par ſolùm accepiſſe, ſed & ſanitatem, & pulcritudinem, & honorem, & gloriam, & dignitatem naturâ noſtrâ longè ſuperiorem. Atque horum vnumquodque per ſe ad mortem ſoluendam ſuffecerit: Cùm autem omnia in vnum concurrere apparuerit, relinquitur vt ne veſtigium quidem aut vmbra illius prorſus deletæ apparere vſquam poſſit.* Si damna noſtra tanto cum fœnore reſarſit, ſi tam redundanter noſtris vtilitatibus indulſit miſericordiſſimus Redemptor, multò certè vberiùs Deo Patri, ſibíque ipſi damna honoris refudit, ipsíque redundantem ſatisfactionem obtulit: *Quemadmodum ergo, ſi quis eum qui obolos decem ſibi debeat, in carcerem conijciat, nec eum tamen ſolùm, ſed eius causâ tum vxorem, tum liberos, tum famulos, atque hîc ſuperueniens vnus aliquis, decem quos dixi obolos non numeret modò, ſed etiam inſuper decem auri talenta largiatur, tum verò in Aulas Regias vinctum illum introducat, in Principatus altiſſimi thronum imponat, cum eo ſummum honorem communicet, non poſſint vtique poſtea oboli illi decem illius memoriæ obuerſari qui illos numerauerit ac mutuò dederit: Sic & in nobis euenit. Multò enim plura ijs, quæ debebamus, dependit Chriſtus, atque adeò tantò plura, quantò mare immenſum ad puſillam guttam collatum, maius eſſe poſſit. Noli ergo ambigere, homo, cùm tantam bonorum opulentiam videas, neque interroges qui id fieri potuerit vt illa mortis atque peccati ſcintilla tanto donorum veluti mari reſtincta & ſolata ſit.*

Pſal. 129.

Rom. 5.

4 Huic beneficio quartum illud connexum atque implicatum eſt, quòd Chriſtus morte ſuâ, velut ſacrificio, quo nullum Deo gratius & acceptius offerri potuit,

tuit, Patris Iram & indignationem prorſus mitigauit, eúmque nobis placatum & propitium reddidit. Vnde Apoſtolus 2. ad Corinthios 5. ait: *Omnia ex Deo, qui nos reconciliauit ſibi per Chriſtum ∴ Quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, non reputans illis delicta ipſorum*. Et ad Epheſios Cap. 5. *Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis*. Diuina iuſtitia placari non poterat, niſi victimâ piaculari aliquâ quæ ad id par eſſet. Quærendum erat ſacrificium; ſed quale ſacrificium poterat pro abſoluendis hominibus inueniri? Neque enim iuſtum fuit, (inquit *S. Gregorius* Libro 17. *Moralium*, Cap. 18.) vt pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Ergo ſi bruta animalia propter rationale animal, id eſt, pro homine dignæ victimæ non fuerunt, requirendus erat homo qui pro hominibus offerri debuiſſet, vt pro rationali peccante rationalis hoſtia mactaretur. Sed quid quod homo ſine peccato inueniri non poterat; & oblata pro nobis hoſtia, quando nos à peccato mundare potuit, ſi ipſa hoſtia peccati contagione non careret? Inquinata quippe iniquitates mundare non potuiſſet. Ergo vt rationalis eſſet hoſtia, homo fuerat offerendus; vt verò à peccatis mundaret hominem, homo ſine peccato. Sed quis eſſet ſine peccato homo, ſi ex peccati commixtione deſcenderet? *Proinde venit propter nos in vterum Virginis Filius Dei, ibi pro nobis factus eſt homo; ſumpta eſt ab illo natura, non culpa. Fecit pro nobis Sacrificium, corpus ſuum exhibuit pro peccatoribus, victimam ſine peccato, quæ & humanitate mori, & iuſtitiâ mundare potuiſſet*. Certiſſimum eſt quod Apoſtolus ſcribit Epiſt. ad Hebræos Cap. 10. *Impoſſibile eſt ſanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideò ingrediens mundum dicit; Hoſtiam & oblationem noluiſti: Corpus autem aptaſti mihi: Holocautomata pro peccato non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio*: Significans ſolo ſacrificio, in quo idem Sacerdos & victima Deus eſſet, iuſtitiam diuinam placari, Deum hominibus propitium reddi, hominum peccata expiari potuiſſe. Opus Deo acceptiſſimum, ex charitate maxima proueniens, in honorem Dei factum, ad eúmque placandum ordinatum & ſuſceptum, verum ſacrificium eſſe nemo negauerit. Cum igitur talis ſit Chriſti Paſſio, quâ ſe ipſum pro nobis victimam placularem ex charitate maxima obtulit Chriſtus ſummus Sacerdos, ipſam verum fuiſſe ſacrificium planè conſtat. *Huius veri ſacrificij* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 10. *De Ciuitate Dei*, Cap. 20.) *multiplicia variaque ſigna erant Sacrificia priſca Sanctorum, cùm hoc vnum per multa ſignaretur, tanquam verbis multis res vna diceretur, vt ſine faſtidio multùm commendaretur*: Vt cùm quatuor conſiderentur in omni ſacrificio, ſcilicet, *Cui offeratur, à quo offeratur, quid offeratur, pro quibus offeratur; Idem ipſe vnus verúſque Mediator, per ſacrificium pacis reconcilians nos Deo, vnum cum illo maneret cui offerebat, vnum in ſe faceret pro quibus offerebat, vnus ipſe eſſet qui offerebat, & quod offerebat*. Verba ſunt eiuſdem *S. Auguſtini*: Libro 4. *De Trinitate*, Cap. 14. *Quid enim* (vt ibidem ait) *tam congruenter ab hominibus ſumeretur, quod pro eis offerretur, quàm humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi, quàm caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis vitijs mortalium, quàm ſine vlla contagione carnalis concupiſcentiæ caro nata in vtero & ex vtero virginali? Et quid tam gratè offerri & ſuſcipi poſſet, quàm caro ſacrificij noſtri, corpus effectum Sacerdotis noſtri?* Mors Chriſti, quatenus ab eius interfectoribus illata, impium facinus eſt, quatenus ab ipſo Chriſto Ieſu tolerata & oblata, holocauſtum eſt. *In vno eodemque facto diſplicuit pietas malignantium, placuit pietas patientis. Non mors, ſed voluntas placuit ſponte morientis, & illa morte expugnantis mortem, operantis ſalutem, reſtituentis innocentiam ∴ Quantò illorum maior iniquitas, tantò huius voluntas ſanctior & potentior ad ſaluandum. Nec peccato ſiue peccantibus adſcribitur hæc victoria, ſed benè vtenti peccato. Fuit verò ſanguis qui effuſus eſt, tam multus ad ignoſcendum, vt ipſum quoque peccatum maximum quo factum eſt vt effunderetur, deleret*; (inquit *S. Bernardus* Epiſtolâ 190. ſeu Tractatu *De erroribus Abailardi*, Cap. 8.) Eſt autem ſacrificium iſtud & ſignum alicuius rei à nobis obſeruandæ, ad quam *S. Petrus* Chriſtianos hortatur Epiſtolæ 1. Cap. 4. ſcribens, *Chriſto igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui paſſus eſt in carne, deſijt à peccatis: Vt iam non deſiderijs hominum, ſed voluntati Dei, quod reliquum eſt in carne viuat temporis*.

5 Quintum beneficium ex Paſſione Chriſti in hominum genus redundans, eſt cœli reſeratio. Primi ſcilicet hominis peccato, & proprijs ſingulorum hominum peccatis, interclusus illis erat regni cœleſtis aditus. Vt enim *Iſaiæ* 35. ſcriptum eſt, *Via ſancta vocabitur, & non tranſibit per eam pollutus*. Per paſſionem autem Chriſti liberati ſumus non ſolùm à peccato communi totius humanæ naturæ, & quantùm ad culpam, & quantùm ad reatum pœnæ, ipſo ſoluente pretium pro nobis; ſed à peccatis etiam proprijs liberati ſunt ſinguli, quicumque ipſius paſſioni communicant per fidem, charitatem, & fidei ſacramenta: Ideóque per Chriſti paſſionem aperta nobis eſt ianua regni cœleſtis. Atque id ſignificauit Apoſtolus his verbis: *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum per proprium* Hebr. 9
Sanguinem introiuit ſemel in Sancta, æternâ redemptione inuentâ. Et, *Habemus fiduciam in introitu Sanctorum, in ſanguine Chriſti*. Neque verò in veteri Lege huius Myſterij figura & imago quædam defuit, in morte ſcilicet Summi Hebræorum Sacerdotis. Aſſignatæ erant Dei iuſſu certæ quædam vrbes refugij, in quibus tuti eſſent, qui non voluntariam, ſed fortuitam cædem perpetraſſent: Quò confugientibus, tamdiu tolerandum illic erat exilium, quoad Summus Pontifex obijſſet, nec in patriam antè illius mortem redire ipſis licebat. Id autem ſignificabat, nemini, quamuis iuſtè & piè vixiſſet, aditum in cœleſtem patriam patere, antequam Summus ille Sacerdos Chriſtus Ieſus mortem obiret: Eóſque omnes qui ſe proprijs peccatis alligaſſent tamdiu ab illa exulare, quoad mortis Chriſti Ieſu fructum perceperint: Quod vbi factum fuerit, ipſis Regnum cœlorum patebit. Id confirmat *Philonis Iudæi* teſtimonium eò locupletius, quò ab hoſte Chriſtianæ Religionis petitum eſt. Is in Libro *De Exulibus*, de hac Lege Moyſi diſſerens, Sacerdotem illum Magnum, *Non hominem* intelligendum eſſe ait, *ſed Verbum Dei, omnium non ſpontanearum ſolùm, ſed & inuoluntariarum noxarum expers ∴ Patrem quidem habent Deum, qui & omnium Pater eſt, Matrem verò Sapientiam*.

Hebr. 10

Num. 35

§. VII.

Chriſtus in Paſſione ſua omnium Virtutum exempla dedit.

PRæter hæc immenſa, quæ mox commemorauimus beneficia, illud etiam vel maximum conſecuti ſumus ex Paſſione Chriſti Ieſu, vt in ea omnium virtutum clariſſima exempla habeamus. Nam & patientiam, & humilitatem, & eximiam charitatem, & manſuetudinem, & obedientiam, & ſummam animi conſtantiam non ſolùm in perferendis propter iuſtitiam & hominum ſalutem doloribus; ſed etiam in morte oppetendâ ita oſtendit, vt verè dicere poſſimus, Saluatorem noſtrum, quæcumque vitæ præcepta toto prædicationis ſuæ tempore verbis nos docuit, ea omnia vno Paſſionis die in ſe ipſo expreſſiſſe.

Charitatem eximiam oſtendit, quia Dominus gloriæ pro ſeruis, Sanctus Sanctorum pro peccatoribus mortuus eſt. *Vt quid enim Chriſtus, cùm adhuc infirmi* Rom. 5.
eſſemus ſecundùm tempus, pro impijs mortuus eſt? Vix enim pro iuſto quis moritur. Nam pro bono forſitan quis audeat mori: (inquit Apoſtolus.) *Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis: Quoniam cùm adhuc peccatores eſſemus, ſecundùm tempus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt: Multò igitur magis nunc iuſtificati in ſanguine ipſius, ſalui erimus ab ira per ipſum*. Et S. Petrus, Epiſtolæ 1. Cap. 3. eandem charitatem prædicans: *Chriſtus*, inquit, *ſemel pro peccatis noſtris mortuus eſt, iuſtus pro iniuſtis, vt nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, viuificatus autem ſpiritu*. Hinc *Saluianus* Libro 5. *De Gubernatione Dei*, Patris Filiíque charitatem indiuiſam in homines commendans: *Plus amat nos Deus*, (inquit) *quàm filium pater. Euidens quippè res eſt, quòd ſuper affectum filiorum nos diligit, qui propter nos Fi-*

lio non

lio non pepercit . Et hoc Filio iuſto , & hoc Filio Vnigenito , & hoc Filio Deo . Et hoc pro nobis , id eſt , pro malis , pro impiiſſimis , pro iniquis . Quis æſtimare hunc erga nos Dei amorem queat , niſi quòd iuſtitia Dei tanta eſt , vt in eum cadere aliquid iniuſtum non poſſit ? Nam quantùm ad rationem humanam pertinet , iniuſtam rem homo quilibet fecerat , ſi pro peſſimis ſeruis filium bonum occidiſſet . Vtique hoc magis inæſtimabilis pietas , & hoc magis mirabilis Dei virtus eſt, quòd ita intelligi ab homine magnitudo iuſtitiæ ſuæ non poteſt : Vt quantùm ad imbecillitatem humanam pertinet , penè iniuſtitiæ ſpeciem magnitudo iuſtitiæ habere videatur .·. Vix enim pro iuſto quis moritur .·. Si vix vllus pro ſumma iuſtitia mortem ſuſcipiat , probauit Chriſtus quantum præſtiterit , pro noſtra iniquitate moriendo .·. Commendat autem Deus charitatem ſuam in nobis .·. Quomodo commendat ? Quia non merentibus præſtat . Si enim ſanctis & benè meritis præſtitiſſet , non videbatur , quæ non debuerat, præſtitiſſe, ſed quæ debuerat , reddidiſſe . Maximè autem in eo charitas eius emicuit , quòd proditurem Iudam ad oſculum admiſit, ad pœnitentiam inuitauit ; quòd Petrum oculis benignis reſpexit , negationiſque ſuæ crimen deflenti veniam indulſit; quòd pro crucifixuribus ſuis rogauit , dicens : *Pater , ignoſce illis , quia neſciunt quid faciunt . Non debebant deſperare , pro quibus in cruce pendens Dominus dignatus eſt orare . Videbat quoſdam ſuos inter multos alienos , illis iam petebat veniam , à quibus adhuc accipiebat iniuriam : Non enim attendebat quòd ab ipſis moriebatur , ſed quòd pro ipſis moriebatur ,* (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 31. in Ioannem .) *Qualis eius inſania qui Medicum occidit ? Quanta verò bonitas & potentia Medici , qui de ſanguine ſuo , inſano interfectori medicamentum fecit ? Neque enim ille qui venerat quærere & ſaluare*
„ *quod perierat , pendens ſine cauſa dicebat ,* Pater igno-
„ ſce illis , quia neſciunt quid faciunt. *Inſani ſunt , Medicus ſum : Sæuiant , patienter fero : Cùm occiderint , tunc ſanabo .* Hæc *S. Auguſtinus* Sermone 274. aliàs 8. *De Verbis Apoſtoli* . Vide pendentem Dominum tuum , *Vide pendentem , & tibi de ligno tamquam de tribunali præcipientem . Vide pendentem , & tibi languenti de ſuo ſanguine medicamentum facientem . Vindicari vis : Vide pendentem , audi precantem ,* Pater , ignoſce illis , quia neſciunt quid faciunt . *Sed potuit hoc facere , dicis mihi , ego non poſſum . Ego enim homo ſum , ille Deus : homo ego , Homo ille Deus homo : Deus ergo vt quid homo , ſi non corrigitur homo ?* (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 49. aliàs *De Tempore* 237.)

2 Pietatis erga parentes exemplnm dedit, cùm Matrem dilecto Diſcipulo, Virginem virgini commendauit. *Teſtatur de Cruce Dominus Ieſus , & paulisper publicam differt ſalutem , ne Matrem inhonoram relinquat . Subſcribitur Ioannes Teſtamento Chriſti . Legatur Matri pudoris defenſio , teſtimonium integritatis : Legatur & Diſcipulo Matris cuſtodia , pietatis gratia .* Verba ſunt *S. Ambroſij* Libro *De Inſtitutione Virginis* , Cap 7. Alia Chriſti in cruce verba cùm alij commemorauerint Euangeliſtæ , ſolus *Ioannes* nos docet quemadmodum in cruce poſitus appellauerit Matrem , *Pluris putans quòd victor ſuppliciorum atque pœnarum , victor diaboli , pietatis officia diuidebat , quàm quòd Regnum cæleſte donabat . Nam ſi religioſum eſt quod Latroni venia donatur à Domino , multò religioſius quòd Mater honoratur à Filio ;* (inquit idem *Ambroſius* Libro 10. *in Lucam.*)

3 Humilitatis & obedientiæ clariſſimum exemplar ſe præbuit in Paſſione ſua Chriſtus ; ſiue cùm in horto Getſamani , vbi proſtratus in terra Patrem orauit ; ſiue cùm opprobria & inſultus Iudæorum . Pertulit , ſiue cùm ignominioſiſſimum ſupplicij genus ſubire voluit Barabbæ homini ſeditioſo & homicidæ poſtpoſitus , cum iniquis reputatus , inter duos latrones crucifixus ; & inclinato capite emiſit ſpiritum . Humiliauit ſemetipſum in oratione , cuius nobis formam dedit. *Poterat enim orare ſilentio : Sed ita ſe Patri voluit exhibere precatorem , vt meminiſſet noſtrum ſe eſſe Doctorem. Proinde eam quam fecit orationem pro nobis , notam fecit & nobis . Quoniam tanti Magiſtri non ſolùm ad ipſos ſermocinatio , ſed etiam pro ipſis ad Patrem oratio , Diſcipulorum eſt ædificatio ,* (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 104. *in Ioannem* .) Orat Chriſtus ſuper terram proſtratus . Orat Miſericordia , & non orat miſeria : Orat Maieſtas, & non orat infirmitas : Proſtratus in terrà iacet Medicus , & non humiliatur ægrotus. Proh pudor! Qui autem humiliauit ſe in oratione, multò magis humiliauit ſe in Paſſione. *Ego autem ,* inquit , *ſum vermis , & non homo , opprobrium hominum & abiectio plebis . Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium , operuit confuſio faciem meam.* Ipſum velut *deſpectum & nouiſſimum virorum* vincula conſtrinxerunt , ludibriis , improperiis , opprobriis inhonorarunt , ſputa fœdarunt , alapæ contuderunt , flagella cruentarunt . *Humiliauit ſemetipſum* Rex gloriæ , Dominus virtutum , Sanctus Sanctorum , non ſolùm vſque ad vincula , vſque ad opprobria , vſque ad flagella & vulnera , ſed *factus obediens vſque ad mortem , mortem autem crucis .* Denique *Tota victoria Saluatoris , quæ & diabolum ſuperauit & mundum , humilitate eſt concepta , humilitate eſt confecta* (inquit *S. Leo.*)

Pſal. 21. Iſai. 53. Philipp. 2.

S. Leo Serm. 7 in Natiu. Dom.

4 Manſuetudinem incomparabilem in Paſſione ſua Chriſtus exhibuit. Iuſſit Petro vt gladium reconderet , quo ad eius defenſionem armatus erat ; ſeruum Principis Sacerdotum , cuius ille autem abſciderat , contactu ſuo ſanauit ; Miniſtro Pontificis alapam ſibi infligenti , admirabili moderatione ac lenitate reſpondit , *Si malè locutus ſum , teſtimonium perhibe de malo : Si autem benè , quid me cædis ?* Accuſatus , *Non aperuit os ſuum. Sicut ouis ad occiſionem ductus eſt , & quaſi agnus coram tondente ſe obmutuit .·. Cùm malediceretur , non maledicebat ; cùm pateretur , non comminabatur : Tradebat autem iudicanti ſe iniuſtè.*

Ioann. 18. Iſai. 53. 1. Petri 2.

5 De patientia verò Chriſti Ieſu quis pro dignitate loqui poſſit ? Omnes Paſſiones eius circumſtantiæ diuinæ illius virtutis documenta præbent. *Proditorem ſuum ſecum habuit , nec conſtanter denotauit . Cùm verò traditur , cùm adducitur vt pecus ad victimam ; ſic enim non magis aperit os , quàm agnus ſub tondentis poteſtate . Ille cui legiones Angelorum , ſi voluiſſet , vno dicto de cælis adfuiſſent , ne vnius quidem diſcentis gladium vltorem probauit . Patientia Domini in Malcho vulnerata eſt . Itaque & gladij opera maledixit in poſterum , & ſanitatis reſtitutione ei quem non vexauerat , ſatisfecit per patientiam miſericordiæ matrem . Taceo quòd figitur , in hoc enim venerat . Numquid tamen ſubeundæ morti etiam contumelijs opus fuerat ? Sed ſaginari voluptate patientiæ diſceſſurus volebat . Deſpuitur , verberatur , deridetur , fœdis veſtitur , fœdioribus coronatur . Miræ æquanimitatis fides . Qui in hominis figura propoſuerat latere , nihil de impatientia hominis imitatus eſt . Hinc vel maximè , Phariſæi , Dominum agnoſcere debuiſtis . Patientiam huiuſmodi nemo hominum perpetraret .* Verba ſunt *Tertulliani* Libro *De Patientia* , Cap. 3. Ad diuinæ iſtius patientiæ imitationem Apoſtolus nos hortatur , vt ſcilicet Paſſionum Chriſti ſocij & participes ſimus , vt complantemur ſimilitudini mortis eius, vt Chriſto configamur cruci , vt compatiamur , ſi conregnare volumus ; vt recogitemus eum , qui talem ſuſtinuit à peccatoribus aduerſus ſemetipſum contradictionem , vt ne fatigemur animis noſtris deficientes. Iubet ipſe Saluator , vt crucem feramus , & ipſum ſequamur, alioqui Diſcipulorum ſuorum nomine indignos declarat . At-
„ tende igitur (inquit *S. Auguſtinus*) ad Paſſiones Chri-
„ ſti, attende ad illum ſine vllo peccato, quæ non ra-
„ puit, exſoluentem: Attende ad Scripturam dicentem,
„ *Flagellat autem omnem Filium quem recipit* . Et para
„ te flagellari , aut certè non quæras recipi . Tu fortè
„ exceptus eris ? *Si exceptus à paſſione flagellorum , exceptus à numero filiorum . Itane , inquies , flagellat omnem filium ? Prorſus ita flagellat omnem filium , vt & Vnicum . Vnicus ille de Patris ſubſtantiâ natus , æqualis Patri in forma Dei , Verbum per quem facta ſunt omnia , non habebat vnde flagellaretur : Ad hoc carne indutus eſt , vt ſine flagello non eſſet . Qui ergo flagellat Vnicum ſine peccato , numquid relinquit adoptiuum cum peccato ?* In adoptionem vocati ſumus , vt eſſemus Vnici cohæredes . Exemplum nobis dedit in Paſſionibus ſuis . Ipſius igitur patientiam imitemur. *Chriſtus paſſus eſt pro nobis , vobis relinquens exemplum , vt ſequamini veſtigia eius .·. Communicantes Chriſti paſſionibus , gaudete , vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes : Quoniam quod eſt honoris , gloriæ , & virtutis Dei , & qui eſt eius Spiritus , ſuper vos requieſcit . Nemo autem veſtrùm patiatur vt homicida , aut fur , aut maledicus , aut*

Hebr. 12. 6.

S. Auguſt. Serm. 46 aliàs De Tempore 183. c. 3.

1 Petri 2. & 4.

alienorum

alienorum appetitor. Si autem vt Chriſtianus, non erubeſcat ∴ In hoc enim vocati eſtis, (inquit Apoſtolorum Princeps.) A laboribus, à tentationibus, à perſecutionibus, ab aduerſitatibus immunem eſſe Chriſtia-
Serm. 46. num nemo ſibi perſuadeat, qui, *Quia Chriſtianus eſt, aliquid plus paſſurus eſt in hoc ſæculo*, (vt *S. Auguſtinus* ait.) Sed etſi deſint flagella à Deo illata, vel ab hominibus improbis ipſo permittente, & per eorum paſſionem fideles ſuos exercente, carnem ſuam voluntarijs macerationibus crucifigat Chriſtianus, voluptates contemnat & faſtidiat. „ Cogitet quale ſertum pro vtroque ſexu ſubijt Chriſtus Ieſus, ex ſpinis ſcilicet ac tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis, abſtulit autem virtus crucis, omnem aculeum mortis in Dominici capitis tolerantiâ obtundens. *Certè præter figuram, contumelia in promptu eſt, & turpitudo, & dedecoratio, & his implexa ſæuitia, quæ tunc Domini tempora & fœdauerunt, & lancinauerunt.* Ne igitur cum luxurioſis, voluptarijs ac delicatis hominibus dixeris: *Coronemus nos roſis antequam marceſcant; nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra.* Pudeat ſub capite ſpinis conſixo membrum fieri delicatum. Chriſti coronam æmuleris, *Quia & fauos poſt fella guſtauit; nec antè Rex gloriæ à cæleſtibus ſalutatus eſt, quàm Rex Iudæorum proſcriptus cruci ∴ Si ob hæc caput ei tuum debes, tale ſi potes ei repende, quale ſuum pro tuo obtulit: Aut nec floribus coroneris, ſi ſpinis non potes.* Verba ſunt *Tertulliani*, Libro *De Corona*, Cap. vltimo.

Denique Chriſtus, & in vita, & in paſſione mortéque ſua nos ad dura quæque conſtanter perferenda, & omnia voluptatum lenocinia ſugienda exemplo ſuo inſtruxit, vt demonſtrat *S. Auguſtinus*, Libro *De Vera Religione*, Cap. 16. cuius verba ſuperiori Articulo protulimus, *Chriſti* nomen explicantes.

§. VIII.

Chriſti Ieſu Charitas & Gloria in Paſſione & Cruce promicans,
Et per Paſſionem Crucemque parta.

s PAſſio, Crúxque Chriſti Saluatoris, immenſa eſt ipſi gloriæ ſeges. Nam in Paſſione & Cruce verè Deus apparuit, cùm vnico verbo, *Ego ſum*, armatam militum cohortem quaſi quodam fulmineo ictu ſtrauit atque perculit, vt omnes illi atroces, minaces atque
S. Leo Serm. 1. in Paſſ. Domini. terribiles, retroacti corruerent. *Quid iam poterit Maieſtas eius iudicatura, cuius hoc potuit humilitas iudicanda?* (inquit *S. Leo*) Aurem deinde ſerui à Petro feruore ſanctæ charitatis accenſo abſciſſam, reſtituit ac ſanauit manus Chriſti. Reformauit quod ipſe formauerat: „ Nec tardè caro ſecuta eſt eius imperium, cuius erat ipſa figmentum. Habent ergo diuinam hæc opera virtutem. Sed quòd Dominus Maieſtatis ſuæ potentiam comprimit, & vim in ſe perſecutoris admittit, ex illa eſt voluntate quâ dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis. Iam verò conuerſio repentina Latronis, qui Chriſti ſubitò fit Confeſſor, & inter illos acerrimos corporis animíque cruciatus, quos ſimul & inſtantia & difficultas mortis augebat, *Memento*
Idem Serm. 2. inquit, *mei Domine, dum veneris in Regnum tuum*, nonne diuinitatis Chriſti locupletiſſimum teſtimonium eſt? Quæ iſtam fidem exhortatio perſuaſit? Quæ doctrina imbuit? Quis Prædicator accendit? Non viderat priùs acta miracula, & tamen Dominum confitetur & Regem, quem videt ſupplicij ſui eſſe conſortem. Inde ergo oriebatur hoc donum, vnde accepit fides ipſa
Luc. 23. reſponſum. Ait enim ei Ieſus, *Hodie mecum eris in Paradiſo. Excedit humanam conditionem iſta promiſſio; nec tam de ligno crucis, quàm de throno editur poteſtatis. Ab illâ altitudine præmium fidei datur, in quâ chirographum humanæ tranſgreſſionis abolетur: Quia ſe à forma ſerui, Dei forma non dirimit, dum etiam inter ipſa ſupplicia proprietatem vnitatemque ſuam ſeruauit, & deitas inuiolabilis, & natura paſſibilis.* In cruce tandem ſe Deum eſſe demonſtrauit, cùm magna voce clamans, emiſit ſpiritum, carnificis officium præueniens, tempúſ-
Matth. 27. que mortis accelerans: Vnde Centurio videns quia ſic clamans exſpiraſſet, ait: *Verè hic homo Filius Dei erat:* Et cùm naturam totam immutauit. Solis quippè defectio præter naturæ ordinem & leges curriculis aſtrorum præfixas, ingénſque terræ motus, ſaxorum diruptio, monumentorum apertio, multorum Sanctorum à morte ſuſcitatio, fidem Reſurrectionis Dominicæ præmuniens; ſciſſio veli quod Templi adyto ſiue Sanctis Sanctorum erat oppanſum, Deum naturæ, Templíque ac Legis Dominum pati ac mori teſtabantur. *Exaltatum Ieſum ad ſe traxiſſe omnia, non ſolùm noſtræ ſubſtantiæ paſſione, ſed etiam totius Mundi commutatione monſtratum eſt. Pendente enim in patibulo Creatore vniuerſa creatura congemuit, & crucis clauos omnia elementa ſenſerunt. Nihil ab illo ſupplicio liberum fuit. Hoc in communionem ſui, & terram traxit & cælum, hoc petras rupit, monumenta aperuit, inferna reſerauit, & denſarum horrore tenebrarum radios Solis abſcondit. Debebat hoc teſtimonium ſuo Mundus Auctori, vt in occaſu Conditoris ſui vellent vniuerſa finiri.* Verba ſunt *S. Leonis* Sermone 6. *De Paſſione Domini*. Ecclipſis porrò quæ præter naturam contigit Chriſto moriente, non ſolùm Euangeliſtæ, ſed Scriptores etiam Ethnici meminerunt, nempè *Thallus*, Libro 3. Hiſtoriarum, vt *Africanus* refert, necnon *Phlegon* Hadriani Imperatoris libertus Libro *Olympicorum Chronic.* 13. Et *Tertullianus* Chriſtianorum cauſam apud Ethnicos agens *Apologetici* Cap. 21. miraculi iſtius teſtes citat Archiua ipſorum & publica inſtrumenta. *Centurio, & qui cum eo erant, cuſtodientes Ieſum, viſo terræ motu, & his quæ fiebant, timuerunt valdè dicentes: Verè Filius Dei erat iſte.* Matth. 27. Denique diuinitatis ſuæ manifeſtationem Chriſtus Paſſione ſua & Morte promeruit, Apoſtolo teſte: *Factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen;* vt ſcilicet ab omnibus agnoſcatur & colatur vt Deus. Philipp. 2.

a Per Paſſionem & Crucem Chriſtus Ieſus victor diaboli & mortis extitit, quod maximum diuinitatis eius argumentum eſt. Vnde Apoſtolus ad Hebræos 2. ſcribit: *Eum autem qui modico quàm Angeli minoratus eſt, videmus Ieſum, propter Paſſionem mortis gloria & honore coronatum: Vt gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, Auctorem ſalutis eorum per Paſſionem conſummare ∴ Quia ergo pueri communicauerunt carni & ſanguini, & ipſe ſimiliter participauit eiſdem: Vt per mortem deſtrueret eum qui habebat mortis imperium, id eſt, diabolum: Et liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant ſeruituti.* Et ad Coloſſenſes 2. *Delens* (inquit) *quod aduerſùm nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio affigens illud cruci; & exſpolians Principatus & Poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.* Diabolus igitur peccati mortíſque Princeps eidem cruci, quod mirum dictu, cum Chriſto confixus fuit, tam diſpari exitu, quàm diſſimili causâ: Chriſtus enim ſanctitatis & innocentiæ dux triumphum agebat; diabolus impietatis & ſuperbiæ Princeps in triumphum agebatur & traducebatur. Quamobrem Patres crucem *Lignum triumphale* appellant: Et vel ipſum crucis ſignum dæmonibus formidoloſum eſt. *S. Gregorius Nazianzenus* Oratione 3. narrat, *Iulianum* Imperatorem Apoſtatam, inimicum licèt crucis Chriſti, inter ſacra magica conſternatum, cùm ſe ſigno crucis conſignaſſet, dæmones abegiſſe: Valuit ſignaculum, victi ſunt dæmones, metus depulſi. Signi Crucis vſus, & vtilitas. Narrat *S. Epiphanius* Hæreſi 30. vt *Ioſephus* Comes ex Iudæo iam Chriſtianus, cùm à Templi exſtructione per magicas artes à Iudæis prohiberetur, per ſignum crucis digito impreſſum aquæ, eáque aſperſâ, præſtigias omnes & maleficia diſcuſſerit. Quo miraculo commota turba magnis vocibus exclamauit, *Magnus eſt Deus qui Chriſtianos adiuuat.* Hinc mos frontis ad omnem progreſſum atque aditum & exitum, ad veſtitum, ad menſas, ad cubilia, ad omnes penè actiones, crucis ſignaculo terendæ ab Apoſtolis originem duxit. Huius diſciplinæ *Traditio prætenditur auctrix, conſuetudo confirmatrix, fides obſeruatrix*, teſte *Tertulliano*, Libro *De Corona Militis*. Qui & in Apologetico ait: *Qui crucis nos religioſos putat, conſecraneus erit noſter.* Sed & *S. Baſilius* Libro *De Spiritu-Sancto*, Cap. 17. inter ea quæ Apoſtolica Traditione ad nos peruenerunt, primo loco ſignum crucis commemorat.

rat. *S. Ioannes Chryſoſtomus* Homiliâ 21. ad Populum Antiochenum, diſertè explicat, quid impreſſâ fronti cruce profiteatur Chriſtianus: *Sicut*, inquit, *ſine calceamentis vel veſtimentis nemo veſtrûm in forum deſcendere elegerit, ita ſine verbo hoc nunquam in forum prodeas, Abrenancio tibi ſatana, & pompæ tuæ, & cultui tuo, & coniungor tibi Chriſte. Ne vnquam abſque hac voce exeas, hæc erit tibi baculus, hæc armatura, hæc turris inexpugnabilis. Cum hoc verbo, & crucem in fronte imprime: Sic enim non tantùm homo occurrens, verùm nec ipſe diabolus te quidquam lædere poterit, cum his te cernens armis vbique apparentem. Et hæc teipſum iam hinc doce, vt cùm ſignum ceperis, ſis miles paratus, & contra Diabolum trophæum erigens, iuſtitiæ coronam capias*. Conſtantino Magno Crux olim in cœlo viſa, ex luce conflata, ſoliſque ſuperpoſita, cum huiuſmodi inſcriptione, *HAC VINCE*, vt refert *Euſebius* Libro 1. De eius Vita, Cap. 28. Idem ſingulis Chriſtianis fides ſuggerat.

Videtur autem totius fidei noſtræ compendium in hac vna frontem cruce ſignandi ratione contineri. Signum crucis tribus primis digitis exprimendum eſſe docet *Innocentius III.* Libro 2. *De Myſterijs Miſſæ*, Cap. 44. ad ſignificandum Trinitatis Myſterium. Ducitur autem primum à vertice capitis ſiue frontis, vſque ad vmbilicum: vt indicetur, à ſummo cœlo egreſſum in viſcera Virginis Matris deſcendiſſe Dei Filium, atque ex puriſſimo illius ſanguine carnem noſtram ſuſcepiſſe. Deinde à ſiniſtro brachio ad dextrum: Vt cauſa ſimul Incarnationis exprimatur. Nam propterea de cœlis in terram deſcendit, paſſionémque & mortem in cruce ſubijt, vt nos qui eramus à ſiniſtris inter hœdos collocandi, transferret ad dexteram inter oues ſuas, vbi vocem illam deſideratam audire liceret: *Venite benedicti Patris mei, poſſidete paratum vobis Regnum à conſtitutione mundi*. Fronti crucis ſignum imprimitur, quæ verecundiæ ſedes eſt, ne Chriſti crucem erubeſcamus, ſed in ipſa nos gloriari profiteamur. Pectori imprimimus, vt Chriſtum crucifixum in corde nos portare ſignificemus: Humeris, & brachijs, vt nos adſtrictos eſſe indicemus ad crucem Chriſti ferendam, & legem, quam è cruce promulgauit, fideliter obſeruandam: Sicque *Dilectio*, quæ *fortis* eſt *vt mors*, Chriſtum ipſum crucifixum ponat. *Vt ſignaculum ſuper cor* noſtrum, *ſuper brachium* noſtrum: Super cor, vt nihil præ Chriſto crucifixo diligamus: Super brachium, vt quicquid agimus, propter Chriſtum crucifixum, & in nomine illius agamus. Præclarè *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 50. *Multos hodie fratres noſtros cogitamus, & plangimus ire in vanitates, & inſanias mendaces, negligere quo vocati ſunt. Qui ſi fortè in ipſo circo aliquâ ex cauſâ expaueſcant, continuò ſe ſignant, & ſtant illic portantes in fronte, vnde abſcederent, ſi hoc in corde portarent*. Ex Homiliâ 21 inter 50. *Omnis qui ad aliquod malum currit, ſi fortè pedem impegerit, ſignat os ſuum, & neſcit quòd includit potiùs dæmonem, quàm excludit. Tunc enim benè ſe ſignaret, & diabolum de corde ſuo repelleret, ſi ſe ab illo opere nefaria cohiberet*. Signum igitur crucis eſt omnis improbitatis eieratio, & ſacramentum quo aſtringit ſe Chriſtianus legi Chriſti, ac legem peccati execratur, ſi modò cor linguæ manuſque conſentiat. *Chriſti ſignum in fronte geſtamus, de quo non erubeſcimus, ſi & in corde geſtamus. Signum eius eſt humilitas eius. Per ſtellam eum Magi cognouerunt: Noluit ſtellam eſſe in fronte fidelium ſignum ſuum, ſed crucem ſuam. Vnde humiliatus, inde glorificatus*; (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 3 in Ioannem.)

5 Crux Chriſti, *Altare eſt Sacrificij*, in quo Chriſtus ſummus Sacerdos, idemque victima, ſeipſum Agnum immaculatum Deo immolauit pro noſtra redemptione, & ſalute, hacque *Vna oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos*. In hoc Altari *Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata*. De hoc Altari, & Sacrificio, cum alij Patres, præclarè diſſerunt, tum præſertim *S. Leo* Sermone 4. De Paſſione Domini. *Crux Chriſti* (inquit) *Sacramentum veri, & prænunciati habet Altaris, vbi per hoſtiam ſalutarem, naturæ humanæ celebraretur oblatio. Ibi ſanguis immaculati Agni antiquæ præuaricationis pacta delebat: vbi tota diabolicæ dominationis conterebatur aduerſitas, & de elatione ſuperbiæ victrix humilitas triumphabat: Cùm tàm velox eſſet fidei effectus, vt de crucifixis cùm Chriſto latronibus, qui in Chriſtum Filium Dei credidit, Paradiſum iuſtificatus intrauerit*. Et Sermone 8. *Paſcha noſtrum* (inquit) *immolatus eſt Chriſtus: Qui ſe nouum, & verum reconciliationis Sacrificium offerens Patri: Non in Templo, cuius iam finita erat reuerentia: Nec intra ſepta Ciuitatis ob meritum ſui ſceleris diruendæ, ſed foris & extra caſtra crucifixus eſt, vt veterum victimarum ceſſante myſterio, noua Hoſtia nouo imponeretur Altari, & Crux Chriſti non Templi eſſet Ara, ſed Mundi*. In Cruce vniuerſa Fidelium Eccleſia cùm ſuo capite Chriſto Deo immolabatur, cum Chriſto non pecudem, ſed virtutem; non cruorem; ſed pietatem; non adipem, ſed charitatem; non nidorem, ſed humilitatem, & patientiam inuictam, iuſtitiámque omnimodam offerret. Ex cruce ſcilicet ac morte Chriſti pretium omne ac meritum ſacrificio bonorum noſtrorum operum accedit. Vnde *S. Leo* ibidem: *Crux tua* (inquit) *omnium fons benedictionum, omnium eſt cauſa gratiarum: Per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte*. Chriſti quidem capitis noſtri ſacrificium in cruce peractum, & *Conſummatum eſt*, vt ipſe exclamauit animam efflaturus: Sed totius corporis ſingulorúmque membrorum paſſio crux, ſacrificium peragitur quotidie, & ad finem ſæculi adimplebitur. Cum enim Chriſtus vna perſona ſit, caput & corpus, vna eſt Chriſti oblatio iugis, & perennis, qua Iuſtus quiſque, & in vnoquoque Iuſto Chriſtus crucifigitur, & gloriæ Patris immolatur. Hinc *S. Gregorius*, ſeu alius Author antiquus Commentarij in Librum 1. *Regum* ſub eius nomine editi: *Per crucem quidem ſuam* (inquit) *Chriſtus omnes redemit, ſed remanſit, vt qui redimi, & regnare cùm eo nititur, crucifigatur. Hoc profectò reſiduum viderat, qui dicebat*, Si compatimur, & conregnabimus. *Quaſi dicat: Quod expleuit Chriſtus, non vales, niſi ei, qui id quod remanſit, adimplet. Hinc beatus Petrus Apoſtolus dicit*: CHRISTVS *paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius*. Hinc Paulus ait: *Adimpleo ea quæ deſunt Paſſionum Chriſti in carne mea, pro corpore eius quòd eſt Eccleſia*.

Lib. 4. c. 4. 2. Tim. 2. 1. Petri 2. Coloſſ. 1.

Crux Chriſti, *Tribunal iudicantis*. In Paſſione Domini tres cruces erant; *Vna pœna, ſed diſpar cauſa. Ad dexteram vnus latro, ad ſiniſtram alter latro, in medio Iudex inter ambos, pendens in cruce, quaſi pronuntians de tribunali*, (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 327.) *De cruce quippè inſultantem damnauit, credentem liberauit*. Quod in cruce factum eſt, typus fuit eius quòd faciendum eſt, cùm Chriſtus iudicaturus aduenerit. Bonus latro ad dexteram, malus ad ſiniſtram: In iudicio, electi à dextris, reprobi à ſiniſtris. In ipſa igitur patibuli « ſpecie monſtratum eſt, quæ in iudicio ipſius omnium « hominum facienda eſt diſcretio: Cùm & ſaluandorum « figuram fides credentis latronis exprimeret, & dam- « nandorum formam blaſphemantis impietas prænotaret; (inquit *S. Leo* Sermone 4. *De Paſſione Domini*.) « Timete inſultantes, gaudete credentes: Hoc faciet in claritate, quod fecit in humilitate.

S. Auguſt. ſerm. 181.

5 *Lignum in quo fixa fuerunt membra morientis, cathedra fuit Magiſtri docentis*; (inquit *S. Auguſtinus*.) Docuit autem exemplo magis, quàm verbo charitatem, humilitatem, paupertatem, manſuetudinem, patientiam; docuit quæ ſit Chriſtianè viuendi, quæ item Chriſtianè moriendi ratio; docuit iuſtitiam omnem; docuit quicquid ſcire debet Chriſtianus, quicquid Apoſtolis, & Apoſtolicis Viris prædicandum incumbit. Nam & *Nihil ſcire* ſe arbitratur Apoſtolus, *Niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum*. Et ſuo, aliorumque nomine ait: *Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum .·. Verbum crucis pereuntibus ſtultitia eſt: Is autem qui ſalui fiunt, id eſt nobis, virtus Dei eſt*. Docet vt crucem feramus, vt in cruce cùm ipſo pendeamus, vt reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis ipſi faciamus. *In hac quidem cruce, per totam iſtam vitam, quæ in medijs tentationibus ducitur, perpetuò debet pendere Chriſtianus. Non enim eſt in hac vita tempus euellendi clauos, de quibus in Pſalmo dicitur*. Confige clauis à timore tuo carnes meas. *Carnes, ſunt carnales concupiſcentiæ; claui, ſunt præcepta iuſtitiæ: His illas timor Domini configit, qui nos illi acceptabilem hoſtiam crucifigit .·. Sic ſemper hic viue Chriſtiane: Si terreno limo greſſus non vis immergere, noli de iſta cruce deſcendere*. Verba

1. Cor. 2. & 1. Pſal. 118. 120. Heb. 10. & 9.

ſunt *S. Auguſtini*, Sermone 205. aliàs *de diuerſis* 68.

S. Auguſt. Enarrat. in Pſal. 126. 6 Crux Chriſti, *Thalamus Sponſi*, in quo Eccleſiam Sponſam ſuam formauit, ſanguine ſuo mundauit, ſibi in fide, in iuſtitia, & in ſempiternum copulauit. „Primus Adam, typus ſecundi. Cum dormiret Adam, coſta illi detracta eſt, & Eua facta eſt: Sic & Domino, cum dormiret in cruce, latus eius lancea percuſſum eſt, & ſacramenta profluxerunt, vnde facta eſt Eccleſia. Eccleſia enim Coniux Domini facta eſt de latere, quomodo Eua facta eſt de latere. Sed quomodo illa non eſt facta niſi de latere dormientis, ſic Ioan. 19. iſta non eſt facta niſi de latere morientis. *Vnus militum lanceâ latus eius aperuit, & continuò exiuit ſanguinis, & aqua.* Vigilanti verbo Euangeliſta vſus eſt, vt non diceret, latus eius percuſſit, aut vulnerauit, aut quid S. Auguſt. tract. 120. in Ioan. aliud; ſed, aperuit: *Vt illic quodammodo vitę oſtium panderetur, vnde Sacramenta Eccleſiæ manauerunt, ſine quibus ad vitam quæ vera vita eſt, non intratur. Ille ſanguis in remiſſionem fuſus eſt peccatorum: Aqua illa ſalutare temperat poculum: Hæc & lauacrum præſtat, &* Geneſ. 6. Geneſ. 2. *potum. Hoc prænuntiabat quòd Noë in latere Arcæ oſtium facere iuſſus eſt, qua intrarent animalia, quæ non erant diluuio peritura, quibus præfigurabatur Eccleſia. Propter hoc prima mulier facta eſt de latere viri dormientis, & appellata eſt vita materque viuorum. Magnum quippè ſignificauit bonum, ante magnum præuaricationis malum. Hic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei coniux, quod de latere dormientis effluxit. O mors vnde mortui reuiuiſcunt! Quid iſto ſanguine mundius? Quid vulnere iſto ſalubrius?* Hanc ob cauſam ſignum crucis Chriſti in omnium Sacramentorum celebratione ab Eccleſia vſurpatur. *Quod ſignum niſi adhibeatur, ſiue frontibus credentium, ſiue ipſi aquæ ex qua regenerantur, ſiue oleo quo Chriſmate vnguntur, ſiue Sacrificio quo aluntur, nihil eorum ritè perficitur. Quomodo ergo per id quod mali faciunt, nihil boni ſignificatur; quando per Crucem Chriſti, quam fecerunt mali, in celebratione Sacramentorum eius bonum nobis omne ſignatur?* Verba ſunt *S. Auguſtini* Tractatibus 120. & 118 in *Ioannem*.

Pſal. 95. 7 Crux Chriſti, Thronus eſt regnantis. *Dicite in Gentibus, quia Dominus regnauit.* Planè *Dominus regnauit ligno*, vt canit Eccleſia, quæ verba, & in hoc Pſalmi 95. Verſu priſci Codices nonnulli exhibent, & ea legunt S. Iuſtinus Martyr, Tertullianus, Arnobius, Lactantius, &c. Quin etiam à Iudæis obliterata queritur *Iuſtinus* in Dialogo contra Tryphonem Iudæum. Quamquam verò ea verba Hebræi Codices re vera non habeant, nec Vulgata noſtra repreſentet: Regnum tamen Chriſti à *Ligno* agnoſcit, & prædicat Eccleſia, legitima, & ad fidelis Scripturarum diuinarum interpres. Regia Chriſti Ieſu dignitas in Paſſione maximè promicuit, primo cùm ſpineâ coronâ redimitum milites vt Regem Iudæorum ſalutauerunt. *Deteſtabili quidem mentis affectu, honoratum tamen Iudæi exitum produnt; nam etſi compungentes coronant, illudentes adorant: Et ſi corde non credunt; quem perimunt, confitentur. Illis defuerunt boni operis affectus, Deo tamen ſuus non defuit honor: Qui ſalutatur vt Rex, coronatur vt Victor, quaſi Deus, & Dominus adoratur;* (inquit *S. Ambroſius* Libro 10. in *Lucam*.) Rex conſtitutus eſt à Patre ſuper Sion montem ſanctum eius, prædicans præceptum eius: Sed occultat ad tempus tremendam potentiam, vt commen- S. Auguſt. tract. 116. in Ioan. „det priùs imitandam patientiam. Sic Regnum quod de hoc mundo non erat, ſuperbum mundum non atrocitate pugnandi, ſed patiendi humilitate vincebat: Sic illud granum multiplicandum ſeminabatur horribili contumeliâ, vt mirabili pullularet in gloriâ.

Iſai. 9. Secundò, Regia eius dignitas effulſit, cum Crucem ſuam portauit. Tunc enim Iſaïę Vaticinium impletum eſt: *Et factus eſt Principatus ſuper humerum eius.* Ibat ergo ad locum, vbi erat crucifigendus, portans Crucem ſuam Ieſus. *Grande ſpectaculum,* (inquit S. Auguſtinus.) Tract. 117 in Ioannem. *ſed ſi ſpectet impietas, grande ludibrium; ſi pietas, grande Myſterium: Si ſpectet impietas, grande ignominiæ documentum; ſi pietas grande fidei munimentum: Si ſpectet impietas, videt Regem pro virga regni lignum ſui portare ſupplicij; ſi pietas, videt Regem baiulantem lignum ad ſemetipſum figendum, quod fixurus fuerat etiam in frontibus Regum: In eo ſpernendus oculis impiorum, in quo erant gloriatura corda Sanctorum.*

Tertiò, Regia Chriſti dignitas Crucis Titulo tribus linguis ſcripto Pilati iuſſu comprobata eſt, *Ieſus Nazarenus Rex Iudæorum*, quam inſcriptionem Iudæorum Sacerdotibus fruſtra clamantibus, mutare noluit. „Meritò ſupra Crucem titulus; quia non humani corporis, ſed diuinæ poteſtatis eſt Regnum, quod habet Chriſtus. Meritò ſupra Crucem titulus; quia licèt in Cruce erat Dominus Ieſus, ſuper Crucem tamen Regis Maieſtate radiabat." S. Ambroſ. lib. 10. in Luc. Quamuis autem *Rex Iudæorum* proclametur, & Gentium tamen Rex eſt, in ipſóque impletur quòd dictum eſt à Propheta: *Dominus Dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te: Poſtula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ.* Pſal. 2. S. Auguſt. tract. 117. in Ioan. „Rex ergo Iudæorum Chriſtus, ſed Iudæorum circumciſione cordis, ſpiritu, non littera; quorum laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt; pertinentium ad Ieruſalem liberam matrem noſtram æternam in cœlis, Saram ſpiritalem, ancillam & filios eius de domo libertatis eijcientem."

Denique Regia Chriſti dignitas ex eo ſplendeſcit, quod Crux exempta pœnis ſuppliciorum, translata eſt ad frontes, & coronas Imperatorum. Hinc *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 36. Sermone 2. *Quantacumque*, inquit, *patiaris, non peruenies ad illas inſultationes, ad illa flagella, ad illam ignominioſam veſtem, ad illam ſpineam coronam, ad illam poſtremò Crucem non peruenies, quia iam, & de pœna generis humani ſublata eſt. Cum enim ſub antiquis ſceleratí crucifigerentur, modò nullus crucifigitur. Honorata eſt, & finita. Finita eſt in pœna, manet in gloria. A locis ſuppliciorum fecit tranſitum ad frontes Imperatorum. Qui tantùm honorem dedit pœnis ſuis, quid ſeruat fidelibus ſuis?* Lege & Tractatum 36. *in Ioannem*.

§. IV.

Chriſtus pro omnibus, & ſingulis hominibus mortuus eſt; non pro ſolis prædeſtinatis.

CHriſtum Ieſum Dominum noſtrum pro omnibus, ſingulis hominibus mortuum eſſe, dogma fidei eſt contra Caluinianam, & Ianſenianam Hæreſim, Scripturæ Sacræ teſtimonijs euidentibus, omnium Patrum conſenſu, & veneranda Traditione, Conciliorumque & Summorum Pontificum Decretis firmatum. Præcipua Scripturæ Sacræ teſtimonia, quibus Catholica hæc Veritas nititur, iſta ſunt.

Iſaiæ 53. *Ipſe vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit: Et poſuit Dominus in eo iniquitatem omnium noſtrûm.* Ioannis 1. *Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccatum Mundi.* Non ait S. Præcurſor, Chriſtum tollere peccatum aliquorum de mundo, ſed *Mundi* indefinitè, vt omnium hominum vniuerſitatem deſignet ab ipſo redemptam. Ad Romanos 5. *Non ſicut delictum, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui ſunt: Multò magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit.* Comparat Apoſtolus peccatum Adami cùm dono Chriſti, vt oſtendatur in omnes abundaſſe donum Chriſti, in quos Adami peccatum traductum eſt: Porrò in omnes Adami poſteros eius peccatum traductum eſt: Igitur pro omnibus ac ſingulis mortuus eſt Chriſtus. Idem confirmat Epiſtolæ ad Corinthios Cap 5. *Charitas enim Chriſti vrget nos: Æſtimantes hoc, quoniam ſi vnus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt: Et pro omnibus mortuus eſt Chriſtus: Vt & qui viuunt, iam non ſibi viuant, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt, & reſurrexit.* Ex quo conſequens eſt, Chriſtum pro omnibus, & ſingulis mortuum eſſe, qui in Adamo mortui ſunt. Hinc *S. Auguſtinus* Libro 6. *contra Iulianum*, Cap. 4. & alibi, ex eo teſtimonio inuictè contra Pelagianos probat, paruulos omnes originali peccato adſtrictos eſſe, quia pro ipſis omnibus, & ſingulis mortuus eſt Chriſtus. Item 1. ad *Corinthios* 8. vbi loquitur Apoſtolus de manducatione ciborum idolis immolatorum, quæ offenſioni erat infirmis, ait: *Nonne conſcientia eius, cum ſit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothita? Et peribit infirmus*

in

in tua ſcientia frater, propter quem Chriſtus mortuus eſt? Qui locus geminus eſt alteri, ad Romanos 14. vbi ait: *Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Chriſtus mortuus eſt.* Abſurda autem videretur illa Apoſtoli admonitio, niſi certum eſſet perire aliquos ex his, pro quibus Chriſtus mortuus eſt. Et 1. ad *Timotheum*, Cap. 2. vbi præmiſit Apoſtolus orationes pro omnibus hominibus fundendas eſſe, quia *Hoc bonum eſt, & acceptum coram Saluatore noſtro Deo, qui omnes homines vult ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire:* Statim addit; *Vnus enim Deus, vnus & Mediator Dei, & hominum Chriſtus Ieſus: Qui dedit redemptionem ſemetipſum pro omnibus.* Eo modo Chriſtus pro omnibus dedit ſe redemptionem, quo modo debemus orare pro omnibus: Atqui debemus orare non ſolùm pro omni genere hominum, ſed pro omnibus, & ſingulis hominibus, ita vt nullus ab orationibus noſtris excludatur: Igitur Chriſtus non ſolùm pro omni hominum genere, aut pro ſolis ex omni hominum ordine prædeſtinatis, ſed pro omnibus, & ſingulis hominibus mortuus eſt. Idem confirmat Apoſtolus Cap 4. *Speramus*, inquit, *in Deum viuum, qui eſt Saluator omnium hominum, maximè fidelium.* Non igitur pro ſolis fidelibus, ſed etiam pro infidelibus, & pro omnibus ac ſingulis hominibus mortuus eſt. Et ad *Hebræos*, Cap. 2. *Videmus Ieſum, propter paſſionem mortis, gloriâ & honore coronatum: Vt gratia Dei, pro omnibus guſtaret mortem.* Idem colligitur ex Epiſtola 2. *S. Petri*, Cap. 2. *Fuerunt verò* (inquit) *& Pſeudoprophetæ in Populo, ſicut & in vobis erunt Magiſtri mendaces, qui introducent ſectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, ſuperducentes ſibi celerem perditionem.* Pro illis igitur qui Dominum negant, & in damnationem æternam incurrunt, mortuus eſt Chriſtus. Alijs Apoſtolis concinit *S. Ioannes* Epiſt. 1. Cap. 2. *Sed & ſi quis peccauerit, Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum Iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Non pro noſtris autem tantùm, ſed etiam pro totius mundi.*

Iſtud Fidei dogma profitetur Eccleſia in Symbolo Conſtantinopolitano, his verbis: *Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis.·. Crucifixus, paſſus, &c.* Non ait, propter nos fideles, vel propter electos, ſed, *Propter nos homines*, vt ſignificet Chriſtum ad ſingulos homines redimendos paſſum eſſe. Idem dogma confirmat vnanimis SS. Patrum conſenſus. Ex innumeris ipſorum teſtimonijs illuſtriora quædam, & luculentiora deſcribo.

S. Ioannes Chriſoſtomus, Homiliâ 26. in Epiſtolam ad Romanos: *Chriſtus*, inquit, *licèt non eſſet lucrifacturus omnes, nihilominus tamen pro omnibus mortuus eſt, quod ſuum erat, adimplens.* Et in Cap. 2. Epiſtolæ ad Galatas, verba iſta exponens, *Qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me*, ait: *Quid facis, ô Paule, dum communia propriè tibi vindicas, quæque pro toto terrarum orbe facta ſunt, tibi facis peculiaria? .·. Declarat par eſſe vt quiſque noſtrûm non minùs agat gratias Chriſto, quàm ſi ob ipſum ſolùm adueniſſet. Neque enim recuſaturus erat, vel ob vnum tantam exhibere diſpenſationem; adeò quemlibet hominum pari charitatis modo diligit orbem vniuerſum. Itaque victima quidem pro totâ oblata eſt natura, ac ſufficiebat omnibus ſeruandis. Cæterùm ſoli illi qui crediderunt, ſunt quibus vſui fuit beneficium. Attamen non abſterruit eum à tali œconomiâ, quòd non omnes accederent: Sed quemadmodum in Euangelio conuiuium omnibus quidem paratum erat, verum quoniam qui vocati fuerant, venire noluerunt, non pariter ſuſtulit quæ fuerant parata, ſed alios vocauit: itidem & hîc fecit. Nam & ouis, quæ fuerat à nonaginta nouem diſtracta, vnica erat, nec hanc tamen contempſit.*

S. Cyrillus Alexandrinus Libro 11. *in Ioannem*, de Iuda Proditore ſic loquitur: *Oſtendat aliquis non licuiſſe Proditori perinde ac alijs Diſcipulis diuinâ frui gratiâ, & nos victos fatebimur. Sin autem perinde ac alij diuinâ ſeptus gratiâ, nutu ſuo in perditionis barathrum decidit: Quomodo non eum ſeruauit Chriſtus, qui bonitatis ſuæ opem ei impertijt, & quantùm ſpectat ad rationem auxilij, eum ſeruaſſet, niſi voluntate ſua ipſe malum ſibi vltrò arceſſiſſet?*

S. Hilarius in Pſalmum 118. Verſ. 22. ait, Chriſtum exprobare humano generi non pœnitenti, neque in
Pſal. 29. viam Euangelicam pergenti, quod in Pſalmo continetur, *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Exprobrat enim* (inquit) *ſuperbis, & maledictis, cur nihil in ſacramento ſanguinis ſui atque mortis vtilitatis ſuæ eſſe exiſtimarunt, cum ille noſtri cauſa, & natus, & paſſus, & mortuus ſit.* Et in Pſalmum 51. vbi explanat illa verba, *Propterea Deus deſtruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo;* Salutem ac vitam æternam à Chriſto omnibus hominibus oblatam fuiſſe ait, ſicut totius humani generis naturam aſſumpſit: Neminem itaque, niſi ſuâ culpâ, excidere à ſalute. *Qui enim non manebit in Chriſto* (inquit) *Regni Chriſti incola non erit. Non erit autem, non quòd ſibi non patuerit incolatus, (Vniuerſis enim patet, vt conſortes ſint corporis Dei atque Regni; quia Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis, naturam ſcilicet in ſe totius humani generis aſſumens:) Sed vnuſquiſque pro meritò, & euellendum ſe de tabernaculo, & eradicandum de terra viuentium præbet, non prohibitus vnquam ineſſe, qui naturæ aſſumptionem incola ſit receptus. Sed eradicatur ob infidelitatis crimen, naturæ conſortio indignus exiſtens.*

S. Ambroſius, Libro *De Ioſeph Patriarcha*, Cap. 7. *Non quærit Chriſtus argentum, ſed fidem.·. Neque enim pretium quæſiuit à nobis, qui pro nobis Sanguinis ſui pretium ſoluit; quia non auro & argento, ſed pretioſo nos redemit ſanguine. Ergo id pretium debes, quo emptus es; & ſi ille non ſemper exigat, tu tamen debes. Eme igitur tibi Chriſtum, non eo quod pauci habent, ſed eo quod omnes habent. Omnes habent per naturam, pauci afferunt per timorem. Suum eſt quod à te Chriſtus repoſcit. Ipſe vitam omnibus dedit, ipſe pro omnibus mortem ſuam obtulit: ſolue pro Auctore, quod ſoluturus es lege.*

Ex Sermone 14. in Pſalmum 118. *Mala Euæ ſucceſſio totum hominem deuorabat: Præclara Chriſti hæreditas totum hominem liberauit. Non ad vnum quidem, ad paucos; ſed ad omnes Teſtamentum ſuum ſcripſit Ieſus. Omnes ſcripti hæredes ſumus, non pro portione, ſed pro vniuerſitate. Teſtamentum commune eſt, & ius omnium, hæreditas vniuerſorum, & ſoliditas ſingulorum.*

Et Libro 2. in Lucam ait: *Plus Domine iniurijs tuis debeo, quod redemptus ſum; quàm operibus tuis, quod creatus ſum.*

S. Auguſtinus in Pſalmum 68. Sermone 2. *Iudas traditor punitus eſt, & Chriſtus crucifixus eſt. Sed nos redemit ſanguine ſuo, & puniuit illum de pretio ſuo. Proiecit enim pretium argenti, quo ab illo Dominus venditus erat; nec agnouit pretium quo ipſe à Domino redemptus erat.*

Et Enarratione in Pſalmum 95. illum Verſum explicans, *Iudicabit orbem terrarum in æquitate*, ait: *Non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto pretium dedit.*

Enarratione in Pſalmum 102. *Omnis homo, ſi non ægrotas, alia cogita: Si te ægrotantem languor ipſe conuincit, priùs de ſalute tua cogita. Salus tua Chriſtus eſt: Chriſtum ergo cogita.·. Redempta eſt vita tua de corruptione, iam ſecurus eſto: Initus eſt bonæ fidei contractus, nemo fallit Redemptorem tuum, nemo circumuenit, nemo premit. Egit hîc commercium, iam pretium ſoluit, ſanguinem fudit. Sanguinem, inquam, fudit vnicus Filius Dei pro nobis: O anima, erige te, tanti vales.*

Enarratione in Pſalmum 148. *Non eſt facturus Angelum ex homine, qui fecit hominem ex nihilo? Aut verò pro minimo habet Deus hominem, propter quem mori voluit Vnicum ſuum? Attendamus ad indicium dilectionis. Promiſſionis Dei tales arras accepimus: Tenemus mortem Chriſti, tenemus Sanguinem Chriſti. Quis mortuus eſt? Vnicus? Pro quibus mortuus eſt? Vtinam pro bonis, vtinam pro iuſtis. Sed quid?* Etenim Chriſtus, Rom. 5.
ait *Apoſtolus*, pro impijs mortuus eſt. *Qui donauit impijs mortem ſuam, quid ſeruat Iuſtis niſi vitam ſuam? Erigat ergo ſe humana fragilitas, non deſperet, non ſe collidat, non ſe auertat, non dicat, Non ero. Qui promiſit, Deus eſt: & venit, vt promitteret; apparuit hominibus, venit ſuſcipere mortem noſtram, promittere vitam ſuam. Venit ad regionem peregrinationis noſtræ, accipere hîc quod hîc abundat, opprobria, flagella, colaphos, ſputa in faciem, contumelias, ſpineam coronam, ſuſpenſionem in ligno, crucem, mortem. Hæc abundant in regione noſtra. Ad talia commercia venit. Quid hîc dedit, quid accepit? Dedit exhortationem, dedit*

doctrinam, dedit remiſſionem peccatorum; accepit contumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de illa regione bona, & iu regione noſtru pertulit mala ∴ Quid tibi promiſit Deus, ô homo mortalis? Quia victurus es in æternum. Non credis? Crede, crede. Plus eſt iam quod fecit, quàm quod promiſit. Quid fecit? Mortuus eſt pro te. Quid promiſit? Vt viuas cùm illo. Incredibilius eſt quòd mortuus eſt æternus, quàm vt in æternum viuat mortalis. Iam quòd incredibilibus eſt, tenemus. Si propter hominem mortuus eſt Deus, non eſt victurus homo cùm Deo? Non eſt victurus mortalis iu æternum, propter quem mortuus eſt qui viuit iu æternum?

Tractatu 12. *in Ioannem* explicans illa verba, *Non enim miſit Deus Filium ſuum in mundum, vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum*, ait: *Ergo quantum in Medico eſt, ſanare venit ægrotum. Ipſe ſe interimit, qui Medici præceptu obſeruare non vult. Venit Saluator ad mundum: Quare Saluator dictus eſt mundi, niſi vt ſaluet mundum, non vt iudicet mundum? Saluari non vis ab ipſo? Ex te iudicaberis ∴ Nouit Dominus qui ſunt eius: Nouit qui permaneant ad coronam, qui permaneant ad flammam.* Ex quibus euidens eſt, Chriſtum voluiſſe vt illi etiam quos ad flammam permanere nouerat, quantum quidem in ipſo erat, ſuà morte ſaluarentur.

Sermone 344. aliàs 31. ex editis à *Sirmondo*, quem citat *Florus* in 2. ad Corinthios Cap. 5. *Adiuterium* (inquit) *tuum vide. Redemit te à Barbaris argentum tuum, redemit te à prima morte pecunia tua: Redemit te à ſecundu morte Sanguis Domini tui. Habuit ille ſanguinem vnde nos redimeret; & ad hoc accepit Sanguinem, vt eſſet quem pro nobis redimendis effunderet. Sanguis Domini Dei tui, ſi vis, datus eſt pro te: Si nolueris eſſe, non eſt datus pro te. Fortè enim dicis, Habuit ſanguinem Deus meus quo me redimeret: Sed iam cùm paſſus eſt, totum dedit: quid illi remanſit quod det, & pro me? Hoc eſt magnum, quia ſemel dedit, & pro omnibus dedit. Sanguis Chriſti volenti eſt ſalus, nolenti ſupplicium.* Clariúſne aliquid ac luculentius deſiderari poteſt ad confirmandum fidei dogma de Chriſti Domini morte pro omnibus, & ſingulis hominibus, etiam reprobis? Cùm his igitur Patribus, & cùm Eccleſia Catholica profitemur, Chriſtum pro omnibus hominibus mortuum eſſe, & ſanguinem fudiſſe, non quidem efficaciter, quia ſuà culpa non ſaluantur impij, & reprobi, Chriſtique mortem, & ſanguinem inutilem ſibi reddunt ad vitam æternam obtinendam: Sed ſufficienter; non eà ſolùm ratione, quod mors, & Sanguis Chriſti pretium ſit pro omnium hominum ſalute per ſe ſufficiens; ſed quod Chriſtus Paſſionem, & Sanguinem ſuum ſincerà charitate, & propenſiſſimà in eorum ſalutem voluntate, pro redemptione omnium ac ſingulorum Patri ſuo obtulerit.

Epiſt. 169. alias 105. ad Euodium lib. 1. de adulter. coniug. c.15. lib. de corrept. & grat. c.11. tract. 52. in Ioan. tract. 86. tract. 110. 1.Cor. 11. — Sicubi igitur *S. Auguſtinus*, ait: *Non perire vnum ex illis pro quibus Chriſtus mortuus eſt ∴ Omnem qui Chriſti ſanguine redemptus eſt, hominem eſſe, non tamen omnem qui homo eſt, etiam Chriſti ſanguine redemptum eſſe ∴ Deum eos, quo Mediatoris Sanguine redemit, facere ex malis deinceps in æternum bonos ∴ Chriſtum ad ſe omnia trahere*, vtique *omnia prædeſtinatu ad ſalutem, ex quibus omnibus nit nihil eſſe periturum, cum ſuprà de ſuis ouibus loqueretur ∴ Aut certè omnia hominum genera ∴ Qui ita confitetur Chriſtum Deum, vt hominem neget, non pro illo mortuum eſſe Chriſtum ∴* Chriſtum non rogare pro mundo hoſtili, ſed „ pro mundo fideli: Non rogare pro mundo, de quo ſcri„ ptum eſt: *Ne cùm hoc mundo damnemur*: Sed pro mun„ di de quo ſcriptum eſt, *Non enim venit Filius hominis vt iudicet mundum, ſed vt ſaluetur mundus per ipſum.*

Ioan. 3. — Cùm hæc (inquam) *S. Auguſtinus* profert, Chriſtique mortem ad ſolos prædeſtinatos, aut ad ſolos fideles reſtringit, de fructu vltimo plenoque ac perfecto mortis ac redemptionis Chriſti eſt intelligendus, ſiue de illius efficacià conſummata, quæ vitæ æternæ conſecutio eſt. Hæc enim ad ſolos prædeſtinatos pertinet, pro quibus etiam ſolis Dominus orauit, *Vt per ipſum vitam conſequerentur æternam*: Quia oratio ex deliberatione ratio-

1. p. qu. 21. A. 4. — nis ad Deum fuſa, abſolutæ voluntatis eſt interpres; (vt loquitur *S. Thomas*.) Sed his ipſis in locis non negat *S. Auguſtinus*, quod alibi toties aſſerit, & tam conſtanter propugnat, Chriſtum eſſe mortuum, & ſanguinem fudiſſe pro omnibus, & ſingulis hominibus quantùm ad ſufficientem, non ſolùm ratione pretij, quod omnibus, & ſingulis redimendis par eſt, imò redundans; ſed ex intentione, & charitate Chriſti, pretium illud, ſcilicet ſanguinem ſuum ac mortem ſuam, pro omnibus, & ſingulis hominibus offerentis.

Id confirmat *S. Proſper* in Reſponſione ad *Obiectiones Vincentianas*, vbi inter *ineptiſſimarum quarumdam blaſphemiarum prodigioſa mendacia*, quę Semipelagiani *S. Auguſtino*, & eius Diſcipulis affingebant, propoſitionem illam primo loco recenſet ac refellit: *Quia Dominus noſter Ieſus Chriſtus non pro omnium hominum ſalute, & redemptione ſit paſſus.* Tum clariſſimis verbis docet, Chriſtum pro omnibus mortuum eſſe, qui eàdem naturà cenſentur, & qui in Adamo perierant, hoc eſt, etiam pro reprobis, eiúſque paſſionem ac mortem, quantùm in ipſa eſt, & ex voluntate Crucifixi, vniuerſis profuiſſe: Quòd autem eius fructus non ad omnes reipſa pertinet, eam cauſam eſſe, quòd ad omnes non applicatur; quia impij ac reprobi ſalutis poculum bibere, & vniuerſalem medicinam omnibus à cœleſti Medico præparatam ſumere nolunt. *Contra vulnus* (inquit) *originalis peccati, quo in Adam omnium hominum corrupta, & mortificata natura eſt, & vnde omnium concupiſcentiarum morbus inoleuit, verum & potens ac ſingulare remedium eſt mors Filij Dei Domini noſtri Ieſu Chriſti: Qui liber à mortis debito, & ſolus abſque peccato, pro peccatoribus & debitoribus mortis eſt mortuus. Quod ergo ad magnitudinem, & potentiam pretij, & quod ad vnam pertinet cauſam generis humani, Sanguis Chriſti redemptio eſt totius mundi. Sed qui hoc ſæculum ſine fide Chriſti, & ſine Regenerationis Sacramento pertranſeunt, redemptionis alieni ſunt. Cùm itaque propter vnam omnium naturam, & vnam omnium cauſam in veritate ſuſceptam, rectè omnes dicantur redempti, & tamen non omnes à captiuitate ſint erepti; redemptionis proprietas haud dubiè penes illos eſt, de quibus princeps mundi miſſus eſt foras, & iam non vaſa diaboli, ſed membra ſunt Chriſti. Cuius mors non ita impenſa eſt humano generi, vt ad redemptionem eius etiam qui regenerandi non erant, pertinerent: ſed ita, vt quod per vnicum exemplum geſtum eſt pro vniuerſis, per ſingulare ſacramentum celebraretur in ſingulis. Poculum quippe immortalitatis, quod confectum eſt de infirmitate noſtra, & virtute diuina, habet quidem in ſe vt omnibus proſit; ſed ſi non bibitur, non medetur.* His addenda Reſponſio eiuſdem Patris ad Obiectionem nonam Gallorum. *Cum* (inquit) *rectiſſimè dicatur Saluator pro totius mundi redemptione crucifixus, propter communem in primo homine omnium perditionem: Poteſt tamen dici pro his tantum crucifixus, quibus mors ipſius profuit. Dicit enim Euangeliſta.* “ Quia Ieſus moriturus erat pro gente, & non tan- “ Ioan. 11.
tùm pro gente, ſed etiam vt filios Dei diſperſos “ congregaret in vnum. In ſua *enim* venit, & ſui eum “ non receperunt. Quotquot autem receperunt eum, “ dedit eis poteſtatem filios Dei fieri ∴ *Diuerſa ergo ab* “ Ioan. 1.
iſtis ſors eorum eſt, qui inter illos cenſentur de quibus “ *dicitur*, Mundus eum non cognouit. *Vt poſſit ſecun-* “ *dùm hoc dici Redemptor mundi: Dedit pro mundo ſanguinem ſuum, & mundus redimi noluit, quia lucem tenebræ non receperunt; & tenebræ receperunt, quibus dicit Apoſtolus*, Fuiſtis *aliquando tenebræ, nunc autem* Ephes. 5.
lux in Domino.

Hanc Traditionis doctrinam paucis expreſſit Sacra Synodus Tridentina Seſſione 6. *De Iuſtificatione*, Capp. 2. & 3. *Chriſtum Ieſum* (inquit) *propoſuit Deus propitiatorem per fidem in Sanguine ipſius pro peccatis noſtris; non ſolùm autem pro noſtris, ſed etiam pro totius mundi. Verùm etſi ille pro omnibus mortuus eſt, non omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, ſed ij dumtaxat, quibus meritum paſſionis eius communicatur.*

Meritò igitur à Summis Pontificibus *Innocentio X.* & *Alexandro VII.* & ab Eccleſia Catholica vniuerſa eorum Conſtitutiones, vt par erat, recipiente, quinta hæc *Ianſenij* Yptenſis Epiſcopi Propoſitio, vt falſa, temeraria, ſcandaloſa, impia, blaſphema, contumelioſa, diuinæ derogans bonitati, & Hæretica, damnata eſt: *Semipelagianum eſt dicere, Chriſtum pro omnibus omninò hominibus mortuum eſſe, aut ſanguinem fudiſſe.*

§. X.

§. X.

Ex Morte Chriſti Gratiæ ſufficientes ad ſalutem omnium deriuantur.

Explicatur quid de Gratia ſufficienti ſentiendum ſit.

1 GRatia ſufficiens dicitur, quæ dat poſſe, (vt Scholaſtici loquuntur;) id eſt, quâ fit vt bonum agere poſſimus. *Gratia efficax*, quæ non ſolùm dat poſſe, ſed etiam agere; id eſt, quæ non ſolùm præſtat vt bonum velle, & operari poſſimus, verum etiam vt re ipſa bonum operemur. Cùm autem de Gratia ſufficienti multę quæſtiones à Scholaſticis Theologis moueantur, his ſepoſitis, ea duntaxat exponimus dogmata, quæ ad Virorum Eccleſiaſticorum mentes contra Nouatorum pernicioſam doctrinam muniendas neceſſaria ſunt.

Interior Gratia verè ſufficiens in ſtatu naturæ lapſæ agnoſcenda eſt.

1 Certò tenendum eſt, Gratiam aliquam eſſe ſufficientem, in ſtatu naturæ lapſæ, ab efficaci diſtinctam; id eſt, quæ vltimum effectum non obtinet, ad quem à Deo deſtinatur, verbi gratià victoriam tentationum, obſeruantiam mandatorum, conuerſionem peccatoris, perſeuerantiam vſque in finem in gratia, & charitate; Sed tamen præſtat peccatori vt conuerti poſſit, & reſurgere à peccato; Iuſto vt mandata implere, & in Iuſtitia perſeuerare; cuilibet vt tentationes vincere poſſit. Hanc Gratiam admittendam probant Scripturę Sacrę oracula quotquot *gratiam in vacuum* recipi, homines *gratiæ Dei deeſſe, Spiritui-Sancto reſiſtere, Spiritum Sanctum extinguere*, teſtantur. Soli enim gratiæ ſufficienti reſiſtitur, ſola ſuo fruſtratur effectu, cum gratia efficax *à nullo duro* Lib. de Prædeſt. Sanctorū, cap. 8. *corde reſpuatur*, vt loquitur S. Auguſtinus, quia *ideò datur, vt cordis duritia primitus auferatur*. Gratiam ſufficientem *S. Auguſtinus*, non ſolùm in ſtatu innocentiæ, ſed etiam in ſtatu naturæ lapſæ admittit, Libro *De Correptione & Gratia*, Cap. 11. & 12. vbi diſtinguit duplex adiutorij ſiue gratiæ genus. *Aliud eſt adiutorium ſine quo aliquid non fit, & aliud eſt adiutorium quo aliquid fit. Nam ſine alimentis non poſſumus viuere, nec tamen cùm adfuerint alimenta, eis fit vt viuat qui mori voluerit. At verò beatitudo, quam non habet homo, cum data fuerit, continuò fit beatus. Adiutorium eſt enim non ſolùm ſine quo non fit, verum etiam quo fit propter quod datur.* Adiutorium ſine quo Theologi gratiam ſufficientem appellant: Adiutorium quo gratiam efficacem. Vtrúmque porrò, illud ſcilicet ſine quo perſeuerare iuſti non poſſunt, & illud quo fit vt perſeuerent, quibuſdam conferri in hoc naturæ ſtatu, quibuſdam verò in pœnam peccati præcedentis ſubtrahi à Deo docet. *Si autem* (inquit) *hoc adiutorium, vel Angelo, vel homini, cum primum facti ſunt, defuiſſet; quoniam non talis natura facta erat, vt ſine diuino adiutorio poſſet manere ſi vellet, non vtique ſuâ culpâ cecidiſſent: Adiutorium quippè defuiſſet, ſine quo manere non poſſent. Nunc autem quibus deeſt tale adiutorium, iam pœna peccati eſt. Quibus autem datur, ſecundùm gratiam datur, non ſecundùm debitum: & tantò amplius datur per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, quibus id dare Deo placuit, vt non ſolùm adſit, ſine quo permanere non poſſumus, etiamſi velimus, verum etiam tantùm ac tale ſit, vt velimus, &c.*

Et Libro *De Prædeſtinatione Sanctorum* Cap. 16 duplicem diſtinguit vocationem: Vnam *quâ vocati ſunt, & qui noluerunt venire ad nuptias, quâ vocatione vocati ſunt, & Iudæi, quibus Chriſtus crucifixus ſcandalum eſt; & Gentes, quibus crucifixus ſtultitia eſt*: Alteram, quâ vocantur prædeſtinati, *quâ vocatione fit credens*. Prior ad gratiam ſufficientem, poſterior ad efficacem pertinet.

Et Tractatu 53. In Ioannem: *Ne quiſquam neget voluntatis arbitrium, & audeat excuſare peccatum; ſed audiamus Dominum, & præcipientem, & opitulantem, & iubentem quid facere debeamus, & adiuuantem, vt implere poſſimus.·. Agendæ ſunt gratiæ, quia data eſt poteſtas, orandum, ne ſuccumbat infirmitas.* Gratia porrò, quæ dat poſſe, & cum qua nihilominus, quandoque ſuccumbit infirmitas, eſt gratia ſufficiens.

Gratiam vtramque *S. Auguſtinus* in Conuerſione ſua expertus eſt. Antequam enim ad Deum re ipſa conuerteretur, bonos quoſdam, ſed imperfectos conatus animæ ad Deum redire volentis, in ſemetipſo ſentiebat, paruam, inualidam, & languentem voluntatem; pia quidem, ſed inefficacia deſideria: Quæ quidem omnia, cum ſint gratiæ alicuius interioris effectus, nec tamen efficacis, quæ conuerſionem reipſa operatur, reliquum eſt vt Gratiæ ſufficientis, mentem interiùs illuminantis, & excitantis voluntatem, effectus fuerint. Motus illos deſcribit *S. Auguſtinus*, Libro præſertim 8. *Confeſſionum*, Cap. 5. *Voluntas noua* (inquit) *quæ mihi eſſe cœperat vt te gratis colerem, fruique te vellem, Deus ſola certa iucunditas, nondum erat idonea ad ſuperandam priorem vetuſtate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, vna vetus, alia noua; illa carnalis, illa ſpiritalis confligebant inter ſe, atque diſcordando diſſipabant animam meam.·. Ego autem adhuc terrâ obligatus militare tibi recuſabam, & impedimentis omnibus ſic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum eſt. Ita ſarcinâ ſæculi, velut ſomno aſſolebat, dulciter premebar; & cogitationes quibus meditabar in te, ſimiles erant conatibus expergiſci volentium, qui tamen ſuperati ſoporis altitudine remerguntur. Et ſicut nemo eſt, qui dormire ſemper velit, omniúmque ſano iudicio vigilare præſtat: Differt tamen plerumque homo ſomnum excutere cùm grauis torpor in membris eſt, eúmque iam diſplicentem carpit libentiùs, quamuis ſurgendi tempus aduenerit. Ita certum habebam eſſe melius tuæ charitati me dedere, quam meæ cupiditati cedere. Sed illud placebat, & vincebat; hoc libebat, & vinciebat. Non enim erat quod tibi reſponderem dicenti mihi:* Surge qui dor- " Epheſ. 5. mis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chri- " ſtus: *Et vndique oſtendenti vera te dicere, non erat " omninò quod reſponderem veritate conuictus, niſi tantùm verba lenta, & ſomnolenta: Modò; ecce modò: Sine paululùm. Sed, Modò & modò, non habebant modum: Et, Sine paululùm, in longum ibat.*

Gratia ſufficiens veram propriéque dictam potentiam ad opus ſupernaturale tribuit.

2 Firmiſſimè tenendum eſt, Gratiam ſufficientem tribuere veram propriéque dictam potentiam ad opus ſupernaturale, propter quod datur, verbi gratià ad credendum, ad vincendum tentationes, ad conuerſionem peccatoris, ad obſeruantiam præcepti, ad perſeuerantiam. Quæ quidem potentia non eſt poſſibilitas ſola naturæ, aut liberi arbitrij, qualem ſufficere propugnabat Pelagius; ſed ſupernaturalis virtus eſt, quâ voluntas excitata, & adiuta bonum opus exercere poteſt. Non confert quidem Gratia ſufficiens, quatenus ab efficaci diſtincta eſt, *Voluntatem* credendi, bonum agendi, re- S. Auguſt. lib. de gratia & lib. arbit. c. 17. deundi ad Deum, perſeuerandi reſiſtendi tentationi, *Magnam, & robuſtam*; ſed tamen confert illis quibus datur, *Voluntatem bonam*, quamuis *paruam, & inualidam*, vt loquitur *S. Auguſtinus*. Huiuſmodi porrò bona voluntas, vera propriéque dicta potentia eſt ad opus bonum ſupernaturalis ordinis. Non confert Gratia ſufficiens Lib. de natura & gratia cap. 42. *Poſſibilitatem* illam, *quæ ſimul cùm effectu in Sanctis prouenit, cum ſanatâ, & adiutâ hominis voluntate, Charitas Dei, quantum pleniſſimè natura noſtra ſana atque purgata capere poteſt, diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis*; (vt eiuſdem *S. Auguſtini* verbis vtar:) Sed tamen veram propriéque dictam potentiam tribuit, ſine qua illis, qui gratià efficaci deſtituti ſunt, impoſſibile eſſet credere, ſperare, diligere, à peccato reſurgere, mandata obſeruare, tentationes vincere, in iuſtitia perſeuerare; cum naturæ liberíque arbitrij vires ad hæc non ſufficiant.

Quâ verò ratione vera ſit propriéque dicta poteſtas boni operis ex gratia ſufficienti deriuata, quamuis gratia potentior, ſcilicet gratia efficax neceſſaria ſit vt poteſtas illa cùm effectu coniungatur, ſiue applicetur ad opus, exemplis appoſitis, & clariſſimis oſtenditur. Deus veram propriéque dictam potentiam habet creandi plures mundos, cum ſit omnipotens: & tamen neceſſarium eſt voluntatis eius propoſitum, ſeu Decretum, quo ad eorum creationem ſe applicet, alioqui nuſquam illos creabit. Creandum eſt in nobis cor nouum, cor mundum, creandi ſumus in Chriſto Ieſu in operibus nobis: Gratia ſufficiens præſtat, vt id verè proprié-

que habere, & in bonis operibus ambulare poſſimus; ſiquidem mentem illuminat, voluntatem excitat ad bonum; ſed tamen ſpiritalis illa creatio non perficietur in nobis, niſi poteſtas illa, gratiæ potentioris, ſcilicet efficacis, auxilio applicetur. Puerum qui nutricem habet optimo lacte abundantem, verè poſſe lactari ac nutriri nemo negauerit, quamuis ipſum applicari oporteat ad nutricis vbera, vt reipſa lactetur atque nutriatur. Chtiſtus ipſe lac nobis factus eſt: Gratia ſufficiens lactis huius deſiderium quoddam, licet imperfectum, nobis inſpirat, nos ad diuinæ miſerationis vbera ſugenda verè propriéque diſponit ac præparat: Quamuis neceſſaria ſit gratia efficax, quâ ad diuina illa vbera admoueamur & applicemur. Auem alis inſtructam, habere veram & propriè dictam volandi potentiam quis inficiabitur? Et tamen neceſſe eſt vt alas explicet ad volatum. Mens & voluntas, alæ veluti duæ ſunt animæ noſtræ, per ſe quidem inſufficientes vt ad Deum ferantur, & ad ſupernaturalia opera nos erigant, niſi Dei gratiâ excitentur ad volatum: Excitat gratia ſufficiens; & illa præueniente ac adiuuante ad Deum aſſurgere, ad opera ſupernaturalia nos erigere, verè propriéque poſſumus: Sed neceſſe tamen eſt ad volatum vt ſpiritales alas explicemus; quod vt faciamus, gratiæ debemus efficaci, quæ potentiam applicat operi, & opus explicat voluntati. Semen terræ mandatum verè propriéque ſufficiens eſt, & veram atque intrinſecam virtutem habet ad ſegetis, plantæ, vel arboris productionem: Et tamen neceſſarij ſunt Solis radij, ſyderum influxus, agricolæ vel hortulani labores & curæ, vt ſeges, planta, vel arbor progerminet, erumpat, adoleſcat. Gratia ſufficiens, boni operis ſemen eſt: Ea in animum hominis immiſſa veram atque intrinſecam virtutem confert ad bonam operationem: Sed tamen neceſſe eſt vt Sol iuſtitiæ nouo influxu virtuti iſti velut obſtetricetur, vt ad effectum perueniat; neceſſe eſt vt Deus per nouæ gratiæ, quam efficacem vocamus, occultam ſubminiſtrationem, virtutem cœleſtis illius ſeminis foueat, riget, det incrementum. Paſſio Chriſti verè propriéque ſufficiens eſt ad omnium & ſingulorum hominum ſalutem, quamuis omnes reipſa non ſaluentur; quia verè poteſt Chriſti Paſſio ſecundùm ſe ſpectata omnes & ſingulos ſaluare; ita vt non eius defectu, ſed humanæ voluntatis contingat vt non omnes ſalutem conſequantur. Gratia quælibet, ſeu parua, ſeu magna, ſiue ſufficiens, ſiue efficax, fructus eſt Paſſionis Chriſti; adeóque ſecundùm ſe quamlibet vincere tentationem, & cuiuslibet peccatoris conuerſionem operari poteſt; ita vt per ipſam non ſtet, ſed per humanæ voluntatis defectionem ac duritiem, ſi non illico vincitur tentatio, nec conuertitur peccator. Minima igitur gratia verè ſufficiens eſt ad bonum opus, ad conuerſionem peccatoris, ad tentationis victoriam, ad perſeuerantiam; quamuis alia præterea gratia, ſcilicet efficax, ad hæc reipſa exequenda & conſummanda requiratur. Sufficiens (Inquam) eſt per ſeipſam, quamuis ſpectatis omnibus hominis, cui tribuitur, conditionibus & diſpoſitionibus, vltimum, ad quem deſtinatur, effectum non ſit productura. Sic Medicinam à perito Medico paratam ſufficientem rectè dicimus, veréque ac propriè poſſe ſanare ægrotum, ſi virtus illius intrinſeca ſpectetur, quamuis præter ipſam, potentioribus Medicamentis ſit opus, ſi praua hominis ægrotantis, diſpoſitio ſpectetur.

Quia verò potentius illud gratiæ efficacis auxilium Dei donum eſt, illud à Deo ſuppliciter poſtulandum eſt. Vnde quamuis gratia ſufficiens veram proprieque dictam, & ſupernaturalis ordinis potentiam tribuat ad bonum opus, non inanis eſt oratio fidelium, nec id petunt quòd in ſua habent poteſtate. Quamquam autem gratiam tantùm ſufficientem Eccleſia pro Fidelibus ſuis à Deo non poſtulet, nihilominus vera Chriſti gratia eſt, virtute ac meritis Paſſionis eius Mortíſque parta: Sed potentiorem aliam, ſcilicet efficacem poſtulat, quia neceſſaria illa eſt ad bonum opus, & ad perfectam peccatoris conuerſionem, vel ad perſeuerandum in iuſtitiâ. Cùm enim ab Omnipotente petat, magni aliquid petit. Denique preces fundit vt Deus promiſſa ſua adimpleat: *Magna* autem ille, *& pretioſa nobis promiſſa donauit*, (inquit Apoſtolorum Princeps.) Quamobrem non minimas gratias, ſed efficaces à Deo poſtulamus.

Gratia ſufficiens eſt Gratia Chriſti Medicinalis.

3 Firmiter tenendum eſt, Gratiam ſufficientem hominibus in ſtatu naturæ lapſæ à Deo conceſſam, eſſe gratiam Chriſti medicinalem; non quòd ipſa ſola ſanet vulnera noſtra, ſed quòd ipſorum curationem incipiat, & ad perfectam ſanitatem diſponat, eáque intentione ab omnipotenti Medico tribuatur, aut præparetur, & pium ſanitatis deſiderium inſpiret. Pars autem ſanitatis, eſt velle ſanari. Non ſiſtit igitur in mente, nec ipſam dumtaxat illuſtrat, ſuadétque ipſi quod agendum eſt, ſed ad voluntatem pertingit, ipſámque excitat vt bonum velit. Cum enim natura magis deprauata ſit in appetitu boni, quam in cognitione veri, vtramque facultatem medicinali Chriſti gratia ſanari neceſſe eſt: Quam ſanitatem gratia ſufficiens inchoat, efficax perficit. Non ſufficit excitatio intellectûs per illuſtrationem, niſi adſit excitatio voluntatis per piam motionem. Quemadmodum homo claudus, vel infirmus, qui imminente graui periculo, in quo poſitus dormiebat, excitatur ab alio vt imminens periculum proſpiciat, ſufficientes vires non accipit ad currendum, & fugiendum, quia excitatio illa ipſum non ſanat, neque ad illius curationem diſponit. Non abſimili ratione, peccator in cœno vitiorum dormiens excitatur lumine ſupernaturali, vt cognoſcat quantum malum ſit dereliquiſſe fontem aquæ viuæ, & imminentem animæ ſuæ damnationem reſpiciat: ſed quia hæc excitatio vltra mentem non progreditur, id ſatis non eſt vt reuera conuerti poſſit: Excitanda voluntas eſt, piáque motione inchoanda ſaltem eius curatio, vt poſſit fugere Malignum, & currere ad Deum. Vtrúmque complectitur gratia omni ex parte ſufficiens. Quamobrem non eſt merum lumen; nec magis ſignificari videtur hoc loco Euangelij, *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, quam gratia efficax. Vtraque lumen eſt: Gratia enim efficax illuminat omnes qui illuminantur, nec tamen eſt merum lumen, ſed habet ardorem adiunctum, quo voluntas Dei amore inardeſcere incipit: Nec ſuaſio tantùm eſt, ſed perſuaſio. Idem de gratia ſufficienti dicendum: Mentem illuminat, voluntatem excitat: Vtramque facultatem ſanare incipit; actus imperfectos, pia deſideria, quamuis inualida, & languentia, inſpirat; ad actus perfectos diſponit, ſcilicet ad conuerſionem perfectam, ad abſolutam tentationum victoriam, ad bonum quodlibet opus, ad ipſam perſeuerantiam. Ioan. 1.

Duplex illa excitatio, ſomno duplici reſpondet, mentis, & voluntatis. Prior deſcribitur Prouerbiorum 23. his verbis: *Et eris ſicut dormiens in medio mari, & quaſi ſopitus gubernator, amiſſo clauo: Et dices; Verberauerunt me, ſed non dolui: Traxerunt me, & ego non ſenſi.* Cùm enim mens obtenebrata eſt, amiſſus eſt clauus, quo ſpiritalis nauis, ſcilicet anima, in medijs tempeſtatibus regatur, & ad portum perducatur: Tunc peccati vulnus non ſentit homo, quia nec animaduertit eſſe peccatum. Poſterior ſomnus ſignificatur his verbis Pſalmi 118 *Dormitauit anima mea præ tædio*. Nam voluntas in via ſalutis defeſſa, in ſomnum quemdam infelicem ſæpè immergitur aſſiduitate peccandi, tædióque rerum quæ ſalutem ſpectant. Itaque duplex ſomnus excitatione duplici pellitur, mentis, & voluntatis. Prima eſt à gratiâ illuminante, altera à gratiâ mouente. Vtrúmque præſtat gratia efficax, quæ perfectè excitat hominem: Vtrúmque præſtat & gratia ſufficiens, quæ eumdem excitat imperfectè, & ad quærendam gratiam potentiorem mouet, quâ non ſolùm ſanari deſideret, ſed reipſa ſanetur. De quâ *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 106. *Fac*, (inquit) *hominem primò nihil quærentem, ſecundum vitam veterem ſeductoria ſecuritate viuentem, nihil putantem aliud eſſe poſt hanc vitam quandoque finiendam, negligentem quemdam, & ſocordem, obrutum cor habentem illecebris mundi mortiferis delectationibus conſopitum: Vt excitetur iſte ad quærendam gratiam Dei, vt fiat ſollicitus, & tanquàm de ſomno euigilet, nonne manus Dei excitat eum?*

Gratiæ interiori in ſtatu naturæ lapſæ ſæpè reſiſtitur.

4 Dogma Fidei eſt, Gratiæ interiori, nempè ſufficienti, ſæpè reſiſti. Id Scriptura Sacra expreſsè docet, Iſaiæ 5.

Iſaiæ 5. *Nunc ergo habitatores Ieruſalem, & viri Iuda, iudicate inter me, & vineam meam. Quid eſt quod debui vltra facere vineæ meæ, & non feci ei? An quòd expectaui, vt faceret vuas, & fecit labruſcas?* Iudæi, quos redarguit Deus per Prophetam, gratiam efficacem non habuerunt, aliàs feciſſent fructum bonum: Habuerunt autem gratiam ſufficientem, per quam ad Deum conuerti, & dignos pœnitentiæ fructus facere potuerunt: Illíque gratiæ reſtiterunt; alioqui non reprehendiſſet eos Dominus, quod vuas non protulerint, ſed labruſcas. Matth. 23. *Ieruſalem* (inquit Chriſtus) *Ieruſalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſſi ſunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti?* Act. 7. S. *Stephanus* ad Iudæos orationem habens: *Vos*, inquit, *ſemper Spiritui-Sancto reſiſtitis*. Id confirmat Apoſtolus 2. ad Corinthios 6. *Exhortamur* (inquit) *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*. Ad Theſſalonicenſes 5. *Spiritum nolite extinguere*. Extinguitur autem Spiritus-Sanctus, dum interiori gratiæ reſiſtitur. Et ad Hebræos 12. *Contemplantes ne quis deſit gratiæ Dei*. Gratiæ autem Dei deeſſe, eſt illi ad bonum monenti reſiſtere. Hinc Senonenſe Concilium anno Chriſti milleſimo quingēteſimo vigeſimo-octauo celebratum, Decreto 15 Fidei ait: *Neq; enim liberum arbitrium aſſerentes, diuinam excludimus propterea gratiam; quod illi falsò toties imponere non verentur: Sed iuxta Scripturam Sacram eo extendimus, vt voluntas humana miſericordiæ præuenientis auxilio ſuffulta, & interiori quodam, & occulto ſecretioris inſpirationis afflatu contacta, ſeſe conuertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam ſe præparet, quæ tandem accepta ſit ad vitam æternam. Neque tamen tanta gratiæ neceſſitas libero præiudicat arbitrio, cum illa ſemper ſit in promptu, nec momentum quidem prætereat, in quo Deus non ſtet ad oſtium, & pulſet: Cui ſi quis aperuerit ianuam, intrabit ad illum, & cœnabit cùm illo. Nec denique tale ſit huiuſmodi trahentis Dei auxilium, cui reſiſti non poſſit. Quoties enim Dominus voluit congregare filios Ieruſalem, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluerunt? Fruſtra certè Stephanus Iudæos duræ ceruicis, & incircumciſi cordis argueret, qui ſemper Spiritui-Sancto reſiſterent. Fruſtra Paulus Theſſalonicenſes admoneret, Spiritum ne extinguerent, ſi diuinis inſpirationibus homines ineuitabiliter raperentur.* Hæc S. *Auguſtini* doctrinæ pluribus in locis conſona ſunt, præſertim Enarratione in Pſalmum 124. vbi de peccatoribus ſæculi felicitate falſa ſeductis ait: *Cor eorum congelaſcit aduersùs Deum, & ſit durum aduersùs imbrem gratiæ ipſius, ne fructum ferat.* Et Libro 1. *De Peccatorum Meritis*, loquens de concupiſcentia in baptizato ſuperſtite, ait: *Habet cùm quâ pugnet, eámque adiuuante Deo ſuperet, ſi non in vacuum gratiam eius ſuſceperit, ſi reprobatus eſſe noluerit.* Meritò igitur à Summis Pontificibus *Innocentio X.* & *Alexandro VII.* ab Eccleſia vniuerſa ipſorum Conſtitutiones, vt par erat, recipiente, ſecunda illa Propoſitio *Ianſenij* Yprenſis Epiſcopi, vt Hæretica, damnata eſt: *Interiori gratiæ in ſtatu naturæ lapſæ nunquam reſiſtitur.*

Iuſtorum nemini, vrgente diuinorum præceptorum obſeruantiâ, deeſt gratia quâ poſſibilia fiant.

5 Fidei Catholicæ Dogma eſt, Vrgente diuinorum Mandatorum obſeruantiâ, nemini Iuſtorum gratiam deeſſe, quâ poſſibilia fiant. Fide namque certum eſt, Dei mandata, homini præſertim iuſtificato, & ſub gratiâ conſtituto non eſſe impoſſibilia. *Nemo* (inquit Concilium Tridentinum Seſſione 6. Cap. 11.) *temeraria illa, & à Patribus ſub anathemate prohibita voce vti debet, Dei præcepta homini iuſtificato ad obſeruandum eſſe impoſſibilia: Nam Deus impoſſibilia non iubet, ſed iubendo monet, & facere quod poſſis, & petere quod non poſſis, & adiuuat vt poſſis.* Quæ ſententia ex S. *Auguſtino* Libro *De Natura, & Gratia*, Cap. 43. deprompta eſt, qui & Cap. 69. eiuſdem Libri ait: *Eo ipſo quo firmiſſimè creditur, Deum iuſtum, & bonum impoſſibilia non potuiſſe præcipere; hinc admonemur, & in facilibus quid agamus, & in difficilibus quid petamus.*

Idem Concilium Canone 18. eiuſdem Seſſionis, Catholicum illud Dogma declarat, & firmat, vibrato in eos, qui contrarium dixerint, Anathemate: *Si quis dixerit, Dei præcepta, homini etiam iuſtificato, & ſub gratia conſtituto, eſſe ad obſeruandum impoſſibilia; Anathema ſit.* At ſi Iuſtis gratiâ ſufficiens vrgente præceptorum obſeruantia deeſſet, illa impoſſibilia ipſis eſſent, cum ſolis naturæ ac liberi arbitrij viribus poſſibilia non ſint.

Prætereà, *Deus ſua gratiâ ſemel iuſtificatos non deſerit, niſi priùs ab eis deſeratur*, (inquit Sacra Synodus Tridentina Capite ſuperiùs indicato) Nulla enim cauſa eſt, cur homini iuſto gratiam ſufficientem ſubtrahat, qua poſſibilia mandata fiunt; ſicut nulla cauſa eſt, cur gratiam ſanctificantem ab eo tollat, quamdiu Iuſtus manet, Deíque amicus. Vndè S. *Auguſtinus*, Libro 2. *De Peccatorum Meritis*, Cap. 17. ait: *Vt innoteſcat quòd latebat, & ſuaue fiat quod non delectabat, gratia Dei eſt, quæ hominum adiuuat voluntates: Qua vt non adiuuentur, in ipſis itidem cauſa eſt, non in Deo.* Et Tractatu 2. in Ioannem: *Opus eſt, vt non recedas ab eo, qui nuſquam recedit; opus eſt vt tu non deſeras, & non deſereris: Noli cadere, & non tibi occidet: Si tu feceris caſum, ille tibi facit occaſum: Si autem tu ſtas, præſens eſt tibi.* Hinc diſcrimen ſtatuit idem Sanctus Doctor inter gratiam, quam Deus Iuſtis concedit, & quam peccatoribus largitur, quod prima iuſtitiæ quodammodo ſit, non quòd illam homini debeat Deus, ſed quòd ſibi ipſi debitor ſit, ſuiſque promiſſis ac fidelitati non poſſit deeſſe: Altera verò ſit vnius miſericordiæ. Quia enim amicitiam cùm Iuſtis contraxit, promiſitque ſe dignos tantùm deſeri deſerturum; quodam fidelitatis, & iuſtitiæ vinculo tenetur ad neceſſaria gratiæ auxilia tamdiu illis concedenda, quamdiu peccatum, quod dignos efficit qui deſerantur, non admiſerint. Sic exponit illud Dauidis oraculum Pſalmo 7. *Iuſtum adiutorium meum à Domino*, Enarratione in hunc Pſalmum. *Duo*, inquit, *ſunt officia Medicinæ, vnum quo ſanatur infirmitas, alterum quo ſanitas cuſtoditur. Iuxta illud primum dictum eſt in ſuperiore Pſalmo*, Miſerere mei Domine, quoniam infirmus ſum. Pſal. 6. *Iuxta hoc alterum, in hoc Pſalmo dicitur.* Si eſt iniquitas in manibus meis, ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis. *Ibi enim infirmus vt liberetur, hic iam ſanus ne corrumpatur, orat. Iuxta illud ibi dicitur.* Saluum me fac propter miſericordiam tuam: *Iuxta iſtud hic dicitur*, Iudica me Domine ſecundùm iuſtitiam meam. *Ibi enim vt à morbo euadat, remedium; hic autem ne in morbum incidat, tuitionem petit. Iuxta illud dicitur*, Saluum me fac Domine ſecundùm miſericordiam tuam. *Iuxta hoc dicitur*, Iuſtum auxilium meum à Domino, qui ſaluos facit rectos corde. *Et illa enim, & iſta ſaluos facit: Sed illa ex ægritudine ad ſalutem transfert, hæc in ipſa ſalute conſeruat. Itaque ibi miſericors auxilium eſt, quia nullum habet meritum peccator, qui adhuc iuſtificari deſiderat, credens in eum qui iuſtificat impium: Hic autem iuſtum auxilium eſt, quia iam Iuſto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit, Infirmus ſum*, Saluum me fac Domine propter miſericordiam tuam. *Et dicat hic Iuſtus*, Iuſtum auxilium meum à Domino. *Si enim medicinam exhibet quâ ſanemur infirmi, quantò magis eam quâ cuſtodiamur ſani. Quoniam ſi cùm adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt, quanto magis nunc iuſtificati, ſalui erimus ab ira per ipſum?* Rom. 5. Et in Pſalmum 96. *Impius eras, & mortuus eſt pro te; iuſtificatus es, & deſeret te? Qui iuſtificauit impium, deſeret pium? Nemo timeat: Cuſtodit Dominus animas Sanctorum ſuorum.* Et Tractatu 32. in Ioannem: *Non nos deſerit fons, ſi non deſeramus fontem.*

Fruſtra verò contra Dogma Catholicum obijciuntur S. *Auguſtini* verba, Tractatu 34. in Ioannem: *Fortè conaris, & non potes, &c.* Mala enim fide ad Iuſtos hæc verba detorquentur, quæ de peccatoribus dicta ſunt, quibus tamen Dei mandata abſolutè impoſſibilia non dicuntur, ſed ex hypotheſi dominantis cupiditatis; non quòd ipſos omninò deficiat vera propriéque dicta poteſtas adimplendi, & obſeruandi mandata diuina, ſed quòd poteſtate coniunctâ cùm actu, ſeu *Quæ Sanctis cùm effectu prouenit* (vt loquitur S. *Auguſtinus*) & quæ per gratiam efficacem confertur, deſtituti ſint; idque vitio ſuo, non gratiæ de defectu, quæ ſemper ipſis, quotieſcunque præceptum vrget, vel datur,

vel offertur ac præparatur. Id colligitur ex ipſis *S. Auguſtini* verbis: *Non tibi dicitur, labora quærendo viam, vt peruenias ad veritatem, & vitam, non hoc tibi dicitur. Piger ſurge, via ipſa ad te venit, & te de ſomno dormientem excitauit, ſi tamen excitauit: Surge, & ambula. Fortè conaris ambulare, & non potes, quia dolent pedes. Vnde dolent pedes? An iubente auaritiâ per aſpera cucurrerunt? Sed Dei Verbum ſanauit, & claudos. Ecce (inquis) ſanos habeo pedes, ſed ipſam viam non video. Illuminauit & cæcos.* Quibus verbis *S. Auguſtinus* ſignificat, nullam exhiberi excuſationem poſſe ab his, qui Chriſtum non ſequuntur, quia remedium attulit Saluator, quo & ſanari poſſit infirmitas, & cæcitas illuminari, ſicque nulla eſt impotentia, quam cauſantur, cum auxilium ipſis à Deo nunquam deſit.

Ad peccatores pariter, non ad Iuſtos pertinet, eodémque modo exponendus eſt *S. Auguſtini* locus alter, Enarratione ſcilicet in Pſalmum 106. *Inuenit ergo ſe ligatum difficultatibus cupiditatum, & non poſſe viam propter compedes ambulare: Incluſum ſe ſentit difficultate vitiorum; & tanquàm muro impoſſibilitatis erecto; portiſque clauſis, qua euadat, vt rectè viuat, non inuenit ∴ Conatur, non poteſt; ligatum ſe ſentit, exclamat ad Dominum.* Vt autem gratiam imploret, gratia orationis ipſi præſto eſt, quæ ſufficiens eſt ad conuerſionem, ſiue ad implenda præcepta. Catholicum Dogma de gratiæ ſufficientis auxilio Iuſtis ſaltem ſemper præſente ad diuina mandata implenda, confirmat *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 56. *Neque* (inquit) *imperares hoc Deus vt faceremus, ſi impoſſibile iudicaret vt hoc ab homine fieret. Si conſiderans infirmitatem tuam, deficis ſub præcepto, conforta re in exemplo: Sed etiam ad te exemplum multum eſt, adeſt ille qui præbuit exemplum, vt præbeat auxilium.* Et Tractatu 53. in Ioannem: *Audiamus*, (inquit) *Dominum, & præcipientem, & opitulantem: Et iubentem quid facere debeamus, & adiuuantem, vt implere poſſimus.* Et Tractatu 7. *Legem, & miſericordiam in lingua portat: Noli timere ne implere legem non poſſis, fuge ad miſericordiam.*

Meritò igitur Summorum Pontificum *Innocentij X. & Alexandri VII.* Conſtitutionibus, & Eccleſiæ totius execratione, confixa eſt vt temeraria, impia, blaſphema, Anathemate damnata, & Hæretica, prima illa *Ianſenij* Yprenſis Epiſcopi Propoſitio: *Aliqua Dei præcepta hominibus iuſtis volentibus, & conantibus, ſecundùm præſentes quas habent vires, ſunt impoſſibilia; deeſt quoque illis Gratia quâ poſſibilia fiant.*

Gratia non defuit S. Petro, quâ Chriſtum ſequi, & confiteri poſſet.

6 *S. Petro* non defuiſſe Gratiam, quâ poſſibile ipſi fieret mandatum ſequendi Chriſtum, & ipſum vrgente tentatione confitendi, Dogma fidei eſt præcedenti connexum. Errori contrario *S. Ioannes Chryſoſtomus* non fauet, Homiliâ 83 in Matthæum, 72 in Ioannem, & in Epiſtolam ad Hebræos 35. Homilia, cum ait, Petri caſum. *Non frigiditate, non ſocordiâ, & negligentiâ, ſed ſuperni auxilij ſubtractione contigiſſe.* De auxilio namque efficaci *S. Chryſoſtomus* loquitur, quod Petro ob præcedens peccatum ſubtractum eſt, non de auxilio ſufficienti, quo Chriſtum ſequi, & confiteri, tentationéſque ſuperare abſolutè poterat. Et illud quidem gratiæ efficacis auxilium non illi ſubtractum eſt ob negligentiam, & ſocordiam, quâ id negligeret agere, quod agendum erat; Chriſtum enim ſequi, & confiteri ardore incredibili peroptabat: Sed partim ob præſumptionem de ſuis viribus, partim ob negligentiam orationis, & vigilantiæ, quam ipſi, & alijs Apoſtolis Chriſtus commendauerat, ne intrarent in tentationem. Id conſtat ex *S. Chryſoſtomo* Homiliâ 83. in Matthæum *Petrus* (ait) *nimium ſibi arrogans, inquit:* Etſi omnes in te ſcandalizati fuerint, tamen ego non ſcandalizabor. *Ita hæc res ſenſim eum ad totum inſolentiæ crimen deuehebat, quod reprimere volens, quoniam nec Prophetæ, nec ſibi obtemperauit, negationem fieri permiſit.* Et paulò poſt: *Duplex enim crimen erat, tum quia repugnauit ac reſtitit, tum quia cæteris ſe ipſum præpoſuit: Immo verò etiam tertium non paruum crimen eum commiſiſſe dixerim, quia ſibi totum tribuit. His igitur mederi omnibus volens, cadere illum permiſit.* Et infrà; *Diuina protectione valdè fuit denudatus, quod factum eſt propter arrogantiam, & contradicendi pertinacem duritiam ∴ Nimium ſibi ipſi confiſus, hæc dicebat, & in alios inſurgebat dicens:* Etſi “omnes in te ſcandalizati fuerint, ego tamen non ſcan“dalizabor. *Puto autem ambitione quoque aliquâ, & iactantiâ in ea verba Petrum lapſum fuiſſe. Nam & in ipſa Cœna, quiſnam inter eos maior eſſet, diſceptabant ∴ Chriſtus autem ab his paſſionibus eum liberare volens, non impellebat ad negationem, ſed fauorem ſuum ab eo ſubtraxit, & humanam redarguit naturam.*

Et Homiliâ 72. in Ioannem: *Quid dicis Petre, dicenti;* Non potes: *ſe poſſe dicis? Experientiâ cognoſces nihil eſſe dilectionem tuam ſine gratia diuina. Vnde conſtat hunc caſum Ieſum pro ipſius vtilitate permiſiſſe. Nam cùm aſſertioni ſuæ feruore quodam non ſtaret Petrus, non quidem impulit ad negandum, ſed deſertum reliquit, vt ſuam ipſe intelligeret imbecillitatem ∴ Cùm in arrogantiam prolaberetur, & Chriſto contradiceret, ſuæ admonetur fragilitatis.*

Denique Homiliâ 31. in Epiſtolam ad Hebræos. *Vt ſcias*, inquit, *quod negatio tam erat ſocordiæ ac negligentiæ, quàm ex eo quòd Deus eum deſeruerat, erudiens vt humanam ſciret menſuram, & non repugnaret ijs quæ dicebantur à Magiſtro, neque eius quàm aliorum eſſent elatiores ſpiritus, ſed ſciret quòd abſque Deo nihil poteſt fieri, & quòd Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra laborant qui ædificant eam.* Quæ igitur S. Petro defuit efficax gratia, eius culpâ defuit, in pœnam præſumptionis, & ſuperbiæ. Sed gratia ſufficiens illi non defuit, quâ vigilare poterat, & orare.

Nec magis errori Ianſeniano fauet *S. Hilarius*, Canone 32. in *Matthæum*, vbi ait: *Amariſſimè fleuit Petrus, recolens trepidationis culpam ſe nec admonitum potuiſſe vitare.* Hac enim locutione non exprimit impoſſibilitatem præcepti, ſed vitium, & ignauiam Petri non adimplentis præceptum. Sic amicus de amico, vel Dominus de ſeruo conqueritur, quod non potuerit aliquid præſtare in ſui gratiam, quod ab eius amicitia, fide, & obſequio exſpectare meritò debuerat. Sic dux de milite ignauo, quod in pugna ſtare non poterit, ſed fugam pauidus arripuerit. Sic Diſcipulis Chriſtus ſoporem exprobrans: *Non potuiſtis* (inquit) *vnâ horâ vigilare mecum.* Hoc ſcilicet loquendi modo vulgato non ſignificatur illis impoſſibile fuiſſe, quod facere debebant, nec fecerunt; ſed ita ignauos fuiſſe, imbecilles, vel ingratos, vt non præſtiterint, quod ex officio præſtare tenebantur. Sanè Petrum ignauiam ſuam defleuiſſe, non impotentiam vitandi culpam negationis, *S. Hilarius* ſatis apertè ſignificat.

Nec etiam Ianſeniano errori fauet *S. Auguſtinus* Sermone 296. aliàs 106. *De Diuerſis*, vbi ait: *Promiſit ſe moriturum pro illo, & non potuit nec cùm illo. Plus enim auſus erat, quàm eius capacitas ſuſtinebat; plus promiſerat, quàm poterat.* Eſto enim tunc nondum pro Chriſto mori potuerit Petrus, quod præceptum non vrgebat, non ſequitur, quod negationis crimen vitare non potuerit, & Chriſtum confiteri, quod tunc præceptum erat, in ijſque rerum circumſtantijs adimplendum: Non ſequitur quod gratia illi defuerit ad Chriſti confeſſionem neceſſaria. Et aliunde *S. Auguſtinus* ibidem ait, Petrum timuiſſe, & negaſſe Dominum, quia *Præpoſterè amauit*, & *inordinatè amans*, defecit ſub pondere paſſionis, vt hinc intelligere quiſque poſſit inordinato illius affectui tribuendum, quod non ſatis ad virium ſuarum imbecillitatem attenderit, nimiâque de ſuo animo ac dilectione fiduciâ, diuinum auxilium non implorauerit, quo aduersùs tentationem indigebat.

Quo ſi aliàs non potuiſſe Petrum ab ancillâ interrogatum verum teſtimonium Chriſto perhibere, *S. Auguſtinus* aſſerit, id vnum ſignificat, non potuiſſe per ſe ipſum, & per proprias vires, in quibus nimiùm confidebat; quamuis poſſet per gratiam Dei, quæ ipſi ſufficienter aderat, vt vigilaret ac oraret; nec auxilio vberiore ac fortiore fuiſſet deſtitutus, niſi arrogantiâ ſuâ obicem illi appoſuiſſet. Sic intelligendus eſt *S. Auguſtini* locus ex Tractatu 92. in *Ioannem* deprompt us: *Dabit vobis fiduciam* (inquit) *teſtimonium perhibendi Charitas Dei diffuſa in cordibus veſtris per Spiritum-Sanctum qui dabitur vobis. Quæ vtique Petro adhuc defuit, quando mulieris ancillæ interrogatione perterritus, non potuit verum teſtimonium perhibere; ſed contra ſuam*

pollici-

pollicitationem timore magno compulſus eſt ter negare. Ceterùm eius prȩſumptionem, & arrogantiam cauſam fuiſſe, cur illum deſereret Deus, & in negationis crimen labi permitteret, pluribus in locis *S. Auguſtinus* docet, nimirum Tractatu 67. in Ioannem. *Quid feſtinas Petre? Nondum te ſuo Spiritu ſolidauit petra. Noli extolli præſu-* „ *mendo*. Non potes modo: *Noli deijci deſperando*, Se- „ queris poſteà. *Sed adhuc ille quid dicit?* Quare non „ poſſum te ſequi modo? Animam meam pro te po- „ nam. *Quid in animo eius eſſet cupiditatis videbat, quid virium, non videbat. Voluntatem ſuam iactabat infirmus, ſed inſpiciebat valetudinem Medicus: Iſte promittebat, ille prænoſcebat: Qui neſciebat, audebat; qui præſciebat, docebat. Quantùm ſibi aſſumpſerat Petrus intuendo quid vellet, ignorando quid poſſet ∴ Reſpondit* „ *ergo Ieſus*. Animam tuam pro me pones? *Præire po-* „ *tes, qui ſequi* non potes? *Quid tantùm præſumis, quid de te ſentis, quid te eſſe credis? Audi quid ſis*. Amen, „ amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me ne- „ ges. *Ecce quomodo tibi citò apparebis, qui magna loqueris, & te paruulum neſcis*.

Et Tractatu 66. *Neque nos primum Apoſtolorum accuſare delectat: Sed hunc intuendo admoneri nos oportet, ne homo quiſquam de humanis viribus fidat ∴ In anima itaque Petri contigit quòd offerebat in corpore. Non tamen pro Domino, vt temerè præſumebat, præceſſit, ſed aliter quàm putabat, namque ante mortem, & reſurrectionem Domini, & mortuus eſt negando, & reuixit plorando; ſed mortuus eſt, quia ſuperbè ipſe præſumpſit; reuixit autem, quia benignè Ille reſpexit*.

Epiſtolâ 140. aliàs 120. *Petrus ex egregio præſumptore tàm creber negator effectus*. Libro 14. *De Ciuitate Dei*, Cap. 13. *Illa prorſus ruina quæ fit in occulto, præcedit ruinam quæ fit in manifeſto ∴ Et audeo dicere ſuperbis eſſe vtile cadere in aliquod apertum manifeſtúmque peccatum, vnde ſibi diſpliceant, qui iam ſibi placendo ceciderant. Salubriùs enim Petrus ſibi diſplicuit, quando fleuit, quàm ſibi placuit, quando præſumpſit*.

Libro *De correptione, & Gratia*, Cap. 9. *Dixerat,* „ *& ipſe in abundantiâ ſua*, Animam meam pro te po- „ nam: *Sibi feſtinando tribuens, quod ei fuerat à Domino poſteà largiendum. Auertit autem ab illo faciem Dominus, & factus eſt conturbatus, ita vt eum mori pro illo metuens ter negaret*.

Enarratione in Pſalmum 36. Sermone 1. *Petrus quas vires haberet fides eius vtique neſciebat, quando dixit Do-* „ *mino*, Tecum ſum vſque ad mortem, *Dominus autem* „ *qui nouerat eum, prædixit vbi deficeret, prænuntians illi infirmitatem eius, tanquàm tactâ venâ cordis eius. Proinde Petrus qui ante tentationem præſumpſit de ſe, in tentatione didicit ſe*.

Gratia ſufficiens ad perſeuerandum Iuſtis omnibus datur.

7 Certò tenendum eſt, Gratiam ſufficientem ad perſeuerandum iuſtis omnibus adeſſe. *Deus enim non deſerit, ſi non deſeratur, vt piè ſemper iuſtéque viuatur*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Natura, & Gratiâ*, Cap. 26.) Et, *Gratiâ Dei, quæ hominum adiuuat voluntates, vt non adiuuentur, in ipſis itidem cauſa eſt; non in Deo*; (vt ipſe ait Libro 11. *De Peccatorum Meritis*, Cap. 17.) Quamobrem rectè dici poteſt Iuſto non perſeueranti: *Homo, in eo quòd audieras, & tenueras, in eo perſeuerares ſi velles*; (vt idem *S. Auguſtinus* docet Libro *De Correptione, & Gratia*, Cap. 7.)

Chriſtianis omnibus, vrgente præcepto, Gratiâ ſufficiens datur, vel offertur.

8 Certò tenendum eſt, Chriſtianis omnibus vrgente præcepto, gratiam ſufficientem dari vel offerri à Deo. Alioqui ſine cauſa præciperet Deus, ſi gratiam ſaltem ad orandum tribueret, quâ gratia ad præceptum implendum neceſſaria poſſit impetrari. Quamobrem *Homo gratiâ iuuatur, ne ſine cauſa voluntati eius iubeatur*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Gratia, & Libero Arbitrio*, Cap. 4.) Et *Deus impoſſibilia non iubendo admonet, & facere quòd poſſis, & petere quòd non poſſis*; (ait idem S. Doctor Libro *De Natura, & Gratia*, Cap. 43.) Quibus verbis manifeſtè indicat, alterutrum eſſe in tua poteſtate. Nam ſi neutrum poſſes, quemadmodum non mouet, vt facias quod non potes facere, ita etiam non moneret, vt petas quod non potes petere. Quis enim Paralyticum in terra iacentem, & non ſolùm pedibus ac manibus, ſed linguâ atque oculis captum, ſeriò moneat, & facere quod poſſit, & petere quod non poſſit; cùm ad opem petendam non minùs ſit impotens, quàm ad ſurgendum, & ambulandum? Hinc *S. Leo* Sermone 16. De Paſſione: *Iuſtè nobis* (inquit) *inſtat præcepto, qui præcurrit auxilio*. Præſto eſt igitur ſemper nobis auxilium ſufficiens ad vitanda peccata, & diaboli tentationes vincendas. Diabolus enim non extorquet à nobis conſenſum, ſed petit. Diabolum non adiuuemus, & vincimus. *Dat quidem ille conſilium: Sed Deo auxiliante, noſtrum eſt vel eligere, vel reſpuere quod ſuggerit. Si ſolus diabolus daret conſilium, & Deus taceret, haberes quo excuſari poſſes*. Sed Deus non tacet, Scripturæ ſuæ, conſcientiæ noſtræ, inſpirationum ſuarum vocibus monet, vt peccatum fugiamus. *Cum* igitur *per Dei adiutorium in poteſtate tua ſit vtrum conſentias diabolo; quare non magis Deo, quàm ipſi obtemperare deliberas?* Verba ſunt *S. Cæſarij* Arelatenſis Epiſcopi, Sermone 56. in Auguſtiniana Appendice 253. aliàs Homiliâ 12. ex quinquaginta. Et S. ipſe *Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 91. ſimillima habet. Et in Pſalmum 40. *Ne dicas, Non poſſum tenere, & portare, & frenare carnem meam: Adiuuaris, vt poſſis*.

Peccatores nondum indurati, Gratiâ ſufficiente perſæpè donantur.

9 Certum eſt peccatores nondum induratos Gratiâ ſufficienti à Deo perſæpè donari, quâ pœnitentiam agere poſſint. Longanimis enim Deus, & multùm miſericors, peccatores exſpectat, vt conuertantur & viuant; ſtat ad oſtium cordis, & pulſat; vocat renuentes; manum extendit, vt lapſos erigat. Hinc *S. Auguſtinus* Sermone 2. in Pſalmum 58. *Si nolis curari vulnus tuum* (inquit) *admonet vt careris: & auerſum reuocat, & refugientem quodammodo ad ſe redire compellit, & attrahit. In omnibus implet quod dictum eſt: Miſericordia eius præueniet me*. Et Enarratione in Pſalmum 102. *Quid tàm longanimum* (inquit) *quid tàm multum in miſericordiâ? Peccatur, & viuitur; accedunt peccata, augetur vita: Blaſphematur quotidie, & facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos, & malos. Vocat vndique ad correctionem, vocat vndique ad pœnitentiam, vocat beneficijs creaturæ, vocat impertiendo tempus viuendi, vocat per lectorem, vocat per tractorem, vocat per intimam cogitationem, vocat per intimam cogitationem, vocat per flagellum correptionis, vocat per miſericordiam conſolationis. Longanimis, & multæ miſericordiæ, ſed obſerua ne longitudine miſericordiæ Dei malè vtendo, tu tibi theſaurizes, quod ait Apoſtolus, iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei*.

Gratia ſufficiens Infidelibus datur.

10 Ipſis infidelibus datur gratia ſufficiens, quâ peccata vitare, & ad fidem, atque adeò ad ſalutem, certis gradibus peruenire poſſint. *Deus* enim *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. Hinc *S. Ambroſius* Sermone 8. in Pſalmum 118 *Myſticus ſol ille iuſtitiæ omnibus ortus eſt, omnibus paſſus eſt, & omnibus reſurrexit: Ideò autem paſſus eſt, vt tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Chriſtum, generali beneficio ipſe ſe fraudat; Vt ſi quis clauſis feneſtris radios Solis excludat, non ideò Sol non ortus eſt omnibus, quia calore eius ſe ipſe fraudauit: Sed quod Solis eſt, prærogatiuam ſuam ſeruat: Quod imprudentis eſt, communis à ſe gratiam lucis excludit. Super omnes pluuia eſt, & hoc diuinæ miſericordiæ deputatur; quia pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos*.

Hinc *S. Auguſtinus* Tractatu 2. in Ioannem: *Fortè, (inquit) ſtulta corda adhuc capere iſtam lucem non poſſunt, quia peccatis ſuis aggrauantur, vt eam videre non poſſint. Non ideò cogitent quaſi abſentem eſſe lucem, quia eam videre non poſſunt: Ipſi enim propter peccata tenebræ ſunt*. Et lux in tenebris lucet, & tene- „ bræ eam non comprehenderunt. *Ergo fratres,* „ *quomodo homo poſitus in Sole cæcus, præſens eſt illi Sol,*

ſed

ſed ipſe Soli abſens eſt. Sic omnis ſtultus, omnis iniquus, omnis impius cæcus eſt corde. Præſens eſt Sapientia, ſed cùm cæco præſens eſt, oculis eius abſens eſt: Nou quia ipſa illi abſens eſt, ſed quia ipſe ab illa abſens eſt. Et Tractatu 3. *O homines, noliſe eſſe tenebræ, nolite eſſe infideles, iniuſti, iuiqui, rapaces, auari, amatores ſæculi; hæ ſunt enim tenebræ. Lux non eſt abſens, ſed vos abſentes eſtis à luce. Cæcus iu Sole præſentem habet Solem, ſed abſens eſt ipſe Soli. Nolite ergo eſſe tenebræ. Hæc eſt enim fortè gratia, de qua dicturus ſum, vt iam nou ſimus*

Ephes. 2. „ *tenebræ, & dicat nobis Apoſtolus:* Fuiſtis aliquando „ tenebræ, nunc autem lux in Domino.

Ioan. 12. Iſai. 6. Quod autem de Iudæis dictum eſt, *Propterea non poterant credere, quia dixit Iſaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum, vt nou videant oculis, & intelligant corde:* Quod, (inquam) dictum eſt, *Non poterant*, ïotelligendum eſt quòd oolebant: Quemad-

2. Tim. 2. modum dictum eſt de Domino Deo noſtro, *Si nou credimus, ille fidelis permanet, negare ſe ipſum non poteſt.* De Omnipotente dictum eſt, Noo poteſt. *Sicut ergo quòd Dominus negare ſe ipſum non poteſt, laus eſt voluntatis diuinæ: Ita quòd illi non poterant credere, culpa eſt voluntatis humanæ.*

Eamdem gratiæ ſufficientis, quæ ipſis iofidelibus omnem excuſationis occaſiouem adimat, generalem largitionem, confirmat Auctor Librorum *De vocatione Gentium*, qui ſub nomine *S. Proſperi* circumferuntur, Libro 2. Cap. 14. & 15. *Neque*, inquit, *ob hoc excuſabiles ſunt Nationes, quæ alienatæ à conuerſatione Iſrael, ſpem non habentes, & ſine Deo in hoc mundo, ſub ignorantiæ tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ, quę nunc vniuerſum mundum rigat, pari antea largitate nou fluxit. Adhibita enim ſuper eſt vniuerſis quædam ſupernæ menſura doctrinæ, quæ etſi parcioris occultiorisque gratiæ fuit, ſufficit tamen, ſicut Dominus iudicauit, quibuſdam ad remedium, omnibus ad teſtimonium.* Et Cap. 23. *Sicut autem circa maiores præter illam generalem gratiam parciùs atque occultiùs omnium corda pulſantem, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio ſpecialis exeritur; ita etiam circa innumeros paruulos eadem manifeſtatur electio. Quæ quidem nec illis qui renati non ſunt, in parentibus defuit, ſed ijs qui renati ſunt, præ parentibus adfuit.*

Cap. 25. *Siue igitur nouiſſimæ contemplemur ſæcula, ſeu prima, ſeu media, rationabiliter & piè creditur, omnes homines ſaluos fieri Deum velle, ſemperque voluiſſe, & hoc non aliunde monſtratur, quàm de ijs beneficijs, quæ Prouidentia Dei vniuerſis generationibus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim ac ſunt huiuſmodi dona ita generalia, vt ipſorum teſtimonio ad quærendum verum Deum poſſent homines adiuuari.*

Cap 26 *Gratia quidem Dei illa in omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, mouendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: Sed etiam voluntas hominis ſubiungitur ei atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis eſt exercitata præſidijs, vt diuino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod de ſupremo ſemine concepit ad ſtudium, de ſua habens mutabilitate ſi deficit, de gratię opitulatione ſi proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos, ſiue occultos, ſiue manifeſtos omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipſorum eſt nequitia; quod autem à multis ſuſcipitur, & gratiæ eſt diuinæ, & voluntatis humanæ.*

Cap. 29. *Vniuerſitati hominum ita multiplex atque ineffabilis bonitas Dei conſuluit ſemper, & conſulit, vt neque vlli pereuntium excuſatio ſuppetat de abnegato ſibi lumine veritatis, neque cuiquam ſit liberum de ſua iuſtitia gloriari: Cùm & illos propria nequitia demergat ad pœnam, & iſtos Dei gratia perducat ad gloriam.*

Cap. Denique 31. colligit, *Non ſolùm in nouiſſimis diebus, ſed etiam in cunctis retrò ſæculis Gratiam Dei omnibus hominibus adfuiſſe, prouidentiâ quidem pari, & bonitate generali, ſed multimodo opere, diuerſaque menſurâ, quoniam ſiue occultè, ſiue manifeſtè, Ipſe eſt (vt Apoſtolus ait) Saluator omnium hominum maxi-*

1. Tim. 4. *mè fidelium. Dicendo,* Qui eſt Saluator omnium hominum, *confirmauit bonitatem Dei ſuper vniuerſos homines eſſe Generalem: Adijciendo autem,* Maximè fidelium, *oſtendit eſſe patrem generis humani, quæ meritò fidei diuinitus inſpiratæ, ad ſummam atque æternam ſalutem ſpecialibus beneficijs prouehatur.*

Quamuis porrò gratia illa generalis omnibus Nationibus impenſa, etiam ijs quæ nihil vnquam de Euangelio audierunt, non ſit Gratia Chriſti eo ſenſu, quòd Chriſti Mediatoris cognitionem & fidem iouoluat: Gratia tamen Chriſti eſt eo ſenſu, quòd Chriſti meritis parta ſit, atque ex illius Paſſione & Morte pro omoibus deriuetur. Noo eſt quidem ita proximè ac immediatè ſufficiens ac illa quæ datur Gentibus, ad quas Euangelici Prædicatores mittuntur, ſed tamen verè ſufficiens eſt, vt ad fidem per varios gradus peruenire poſſint. Atque ita cum Auctore mox laudato conciliantur Africani Epiſcopi in Sardinia Exules, qui de gratia Chriſti à *Petro Diacono* interrogati, in hanc ſententia reſponderunt: *De Gratia non dignè ſentit, quiſquis eam putat omnibus dari, cùm non ſolùm non omnium ſit fides, ſed adhuc nonnullæ gentes inueniantur, ad quos fidei prædicatio non peruenit. Beatus autem Apoſtolus dicit:* Quomodo inuocabunt, in quem non cre- „ diderunt, aut quomodo credent ei, quem non au- „ dierunt? Quomodo autem audient ſine Prædicante? „ *Non itaque gratiá omnibus datur, quoniam quidem ipſius gratiæ participes eſſe non poſſunt, qui fideles non ſunt; nec poſſunt credere, ad quos inuenitur ipſe fidei auditus minimè peruenifſe.* Gratia ſcilicet proximè ac immediatè ſufficieos ad credendum illis infidelibus non datur, ad quos fidei auditus non peruenit: Sed tamen datur illis gratia generalis, quæ per varios gradus ipſos ad fidem promouere poteſt, quam Theologi Scholaſtici remotè ac mediatè ſufficientem appoſitè vocaot: Quia ſi generali huiuſmodi auxilio infideles rectè vterentur, aut certè ſuis peccatis illud inutile oon redderent, ſeriémque gratiarum illi ex Dei miſericordiâ ſubiungendarum non abrumperent, ſpeciali vocatione, & gratia potentiori Deus illis tandem ſuccurreret, quemadmodum docet *S. Thomas*, Quæſtione 14 *De Veritate*, Articulo 11. in Reſponſione ad primam Obiectionem. *Si aliquis* (inquit) *nutritus in ſyluis, vel inter bruta animalia, ductum naturalis rationis ſequeretur in appetitu boni, & fuga mali, certiſſimè eſt tenendum, quod ei Deus, vel per internam inſpirationem reuelaret ea, quæ ſunt ad credendum neceſſaria; vel aliquem fidei prædicatorem ad eum dirigeret, ſicut miſit Petrum ad Cornelium.* Act. 10.

Gratiæ ſufficientes obduratis penitus non deſunt.

11 Obduratos, & excæcatos omni prorſus gratia ſufficienti ſemper deſtitutos non eſſe, ſentiendum eſt: Quamuis tenuiſſimæ ſint atque infrequentes admodum gratiæ, quæ deſperatis huiuſmodi hominibus à Deo conceduntur. Summa enim illa cæcitas, quæ nullis omninò diuinæ gratiæ radijs colluſtratur, hac io vita locum non habet, vt docet *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 6. *Dedit eos in reprobum ſenſum. Nam ea eſt*, inquit, *cæcitas mentis. In eam quiſquis datus fuerit, ab interiore Dei luce ſecluditur: Sed nondum penitus cùm in hâc vita eſt. Sunt enim tenebræ exteriores, quæ magis ad diem Iudicij pertinere intelliguntur, vt penitus extra Deum ſit, quiſquis, dum tempus eſt, corrigi noluerit. Penitus enim eſſe extra Deum, quid eſt niſi eſſe in ſumma cæcitate?*

Cùm autem ait: *S. Auguſtinus* Libro *De Perfectione iuſtitiæ*, Cap. 19. debere Deo agere gratias, qui præcepta voluit, quia *deſertus omni lumine veritatis hæc velle non poſſet*, non ſignificat aliquos homines hâc in vita deſeri omni lumioe veritatis, ſed hominem qui præcepta Dei impleuit, id debere totum diuinæ gratiæ.

Ait quidem alicubi *S. Auguſtinus*, Deum huiuſmodi hominum, qui obdurati ſunt, *non miſereri*, quia ſingularem illis miſericordiam non impendit, quâ cordis duritiés frangatur: Sed lumen aliquod vel tenuiſſimum gratiæ ſufficientis illis præſto eſſe non negat, cum Enarratione 1. In Pſalmum 18. diſertis verbis pronunciet: *Deus non permiſit vllum mortalium excuſare ſe de vmbrâ mortis: & ipſam enim penetrauit Verbi calor.* Lib. 1. ad Simplic. quæſt. 2.

Cæcitate illa ioteriori *oculum mentis extinctum* eſſe, cùm *S. Auguſtinus* ait, aliquâ ex parte extinctum eſſe ſignificat, & reſpectu ſingularis alicuius veritatis; vnde ſubdit; *Si cæcus oculis carnis ad menſam ſuam quamlibet optimam diſcumberet, miſerum eum diceres: Cæcus inte-*

riùs

viùs panem Chriſtum non videt, & beatus eſt? Hoc non dicit niſi pariter cæcus. Sed oculum mentis *penitus* extingui ſpiritali cæcitate negat, quandiu quiſque *in hac vita eſt*. Vnde Propheta timens iudicij diem, laborat & plangit; ne ad illud perducatur, cuius initium tam perniciosum nunc experitur. *Et ideò non dixit, Extinctus eſt; ſed, Turbatus eſt ab ira oculus meus.* Sicut ergo Sol etſi locum opacum luce clariori non perfundat, aliquod tamen tenuiſſimum lumen ibi ſpargit, quo vmbra à denſiſſimis tenebris diſtinguitur: Ita Sol iuſtitiæ in excæcatorum cordibus vmbram facit, dum ipſos vberiori luce non illuminat: aliquod tamen tenuiſſimum lumen illis infundit, quo à gente tenebrarum, ſeu à dæmonibus & damnatis hominibus diſtinguantur. In Pſal. 6.

Neceſſe eſſe vt cadat & offendat, qui ſpiritaliter cæcus eſt, *S. Auguſtinus* ait: Sed loquitur de morali quadam neceſſitate, qualis illa eſt quæ ex praua conſuetudine deſcendit, non de neceſſitate phyſica & abſolutâ: Loquitur de neceſſitate quæ ex libera voluntate pendet, non de neceſſitate naturali. Sicut ergo cùm videmus aliquem per viam foſſis abruptam clauſis oculis ambulantem, rectè dicimus, *Neceſſe eſt vt cadat*, quia non vult oculos aperire: Ita rectè dicitur, de homine ſpiritaliter cæco, Neceſſe eſt vt cadat & offendat, qui neceſſitatis huius ipſe ſibi auctor eſt, quia Saluatoris gratiam non implorat, vt poteſt, quâ illius cæcitas curaretur. Hic *S. Auguſtini* ſenſus, cum ait Libro *De Natura & Gratia*, Cap. 22. *Nec cogitat præuaricatorem legis quàm dignè lux deſerat veritatis: Qua deſertus vtique fit cæcus, & plus neceſſe eſt offendat, & cadendo vexetur, vexatuſque non ſurgat, & ideò tantùm audiat vocem legis, quò admoneatur implorare gratiam Saluatoris.* Fruſtra autem excæcati & obdurati admonerentur implorare gratiam Saluatoris, ſi ab omni gratiæ ſufficientis auxilio ita eſſent deſtituti, vt ipſam nullatenùs implorare poſſent.

Poteſtas quidem benè agendi, volendi, videndi, non ita proxima eſt in excæcatis & obduratis, ſicut in alijs peccatoribus. Quemadmodum enim varij ſunt gradus gratiæ ſufficientis, ita varij ſunt gradus collatæ per eam poteſtatis: Vnde tenuiſſimam illi ac debiliſſimam poteſtatem habent, ſicut tenuiſſimam ac debiliſſimam gratiam: Sed tamen omni prorſus ordinis ſupernaturalis poteſtate ad bene agendum ſpoliati non ſunt, ſicut damnati, qui *Ligatis manibus & pedibus*, id eſt, omnimodâ poteſtate ablatâ, *In tenebras exteriores proijcientur*. Hoc ſenſu locutus eſt *S. Auguſtinus*, cùm ait Libro 3. *De Libero Arbitrio*, Cap. 18. *Illa eſt peccati pœna iuſtiſſima, vt amittat quiſque quo bene vti noluit, cùm ſine vlla poſſet difficultate, ſi vellet. Id eſt autem, vt ſi quis ſciens rectè non facit, amittat ſcire quid rectum ſit: Et qui rectè facere cùm poſſet noluit, amittat poſſe cùm velit.* Et Libro *De Natura & Gratia*, Cap 51. *Cæcus puto quòd velit videre, ſed non poteſt: Si autem vult non poteſt, ineſt voluntas, ſed amiſſa eſt poſſibilitas.* Non tamen poſſibilitas omnis, ſiquidem poteſt Medicum quærere, qui oculos ſanet, ac videndi poſſibilitatem reſtituat, quæ fuerat amiſſa per cæcitatem, vt ibidem ait. Inclamare poteſt: *Domine, vt videam.*

Verùm, (inquies) de Pharaone obdurato ait *S. Auguſtinus*, in Expoſitione quarumdam Propoſitionum ex Epiſtola ad Romanos, Num. 61. *Non hoc illi imputatur, quòd tunc non obtemperarit, quandoquidem obdurato corde obtemperare non poterat: Sed quia dignum ſe præbuit cui cor obduraretur priori infidelitate.* Idem igitur de obduratis, quibuſque iudicium ferendum eſt.

Facilis erit huius loci explicatio, ſi cæcitatem & obdurationem, atque peccata ab excæcatis & obduratis commiſſa, dupliciter ſpectari poſſe animaduertamus; vel vt peccata ſunt, vel vt pœnæ præcedentis peccati. Vt peccata ſunt, ſoli homini obdurato imputantur; vt pœnæ ſunt, non ſoli homini, ſed Deo imputantur, id eſt tribuuntur, priorem improbitatem illorum permiſſione caſtiganti. Priora autem peccata, quibus dignum ſe præbuit peccator vt à Deo deſereretur, & cor illi obduraretur, ipſi ſoli imputantur, non Deo, quia ſic peccata ſunt, vt non ſint pœnæ peccati. Ex *S. Auguſtini* principijs hæc explicatio eruitur. Scribit enim Libro v. *Contra Iulianum*, Cap. 3. *Cæcitas cordis, quam ſolus remouet illuminator Deus, & peccatum eſt, quo in Deum non creditur; & pœna peccati, quâ cor ſuperbum digna animaduerſione punitur; & cauſſa peccati, cùm mali aliquid cæci cordis errore committitur.* Igitur Pharaoni non imputari *S. Auguſtinus* ait, quòd tunc obtemperare non poterat, ſi ſpectetur eius obduratio vt pœna peccati, quia *De ſupplicio veniebat*: Ipſi enim acciderat obduratio *Iudicio Dei retribuentis incredulitati eius debitam pœnam*; Sed tamen ipſi imputabatur obduratio, & peccata quæcumque ipſam conſecuta, quatenùs peccata erant: Siquidem erant verè peccata, & quidem grauiſſima, pœniſque grauiſſimis punienda. *Nemo autem peccat in eo quod vitare non poteſt.* Quòd itaque de Iudæis excæcatis & obduratis alibi *S. Auguſtinus* obſeruat, Tract. 53. in Ioan.
ideò dictum, *Non poterant credere, Quia nolebant*; Lib. De
de Pharaone pariter dicendum eſt ſecundùm eius prin- Prædeſt.
cipia; obdurato corde obtemperare illum non potuiſſe, Sanct. c. 9.
quia nolebat. Et quemadmodum de Iudæis ait, *Facile eſt vt infidelitatem accuſemus Iudæorum de libera voluntate venientem, qui factis apud ſe tam magnis virtutibus credere noluerunt*: Ita de Pharaone dici poteſt, Facile eſt vt accuſemus Pharaonis contumaciam de libera voluntate venientem, qui tot miraculis à Moyſe Dei apud ipſum Legato factis credere noluit.

Id confirmat *S. Fulgentius* Auguſtinianæ Theologiæ principijs apprimè imbutus, Libro *De Prædeſtinatione & Gratia*, Cap. 15. vbi de Nabuchodonoſor & Pharaone ſic loquitur: *Quantùm ad naturam, ambo homines erant: Quantùm ad dignitatem, ambo Reges: Quantùm ad cauſſam, ambo populum Dei captiuum poſſidentes: Quantùm ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti: Quid ergo fines eorum fecit eſſe diuerſos, niſi quòd vnus manum Dei ſentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit: Alter libero contra Dei miſericordiſſimam voluntatem pugnauit arbitrio?* Etſi verò initio capitis ſignificet illos *Nullâ intrinſecùs vocatione pulſatos*, loquitur de ſpeciali vocatione, quâ reipsâ conuerterentur, non de generali miſericordiâ, gratiâque remotiore, verè tamen ſufficienti, quâ conuerti poſſent, omniſque ipſis præcluderetur excuſationis occaſio, vt conſtat ex Cap. 14. *Nec hi* (Inquit) *qui indurati atque damnati ſunt, excuſationem culpæ ex hoc habere poſſe ſe credant, quòd nullam, quâ conuerterentur, ſint miſericordiam conſecuti. Hanc ergo Pharao miſericordiam non accepit, & ideò ei ad pereundum liberum ſuffecit arbitrium … An fortè, ſi piè de Deo, ſicut expedit, ſentiamus, etiam Pharaoni datam miſericordiam reperimus? Patientia enim Dei valere ei debuit ad ſalutem, quâ differens iuſtum meritumque ſupplicium, miraculorum verbera crebra denſabat. Numquid non potuit, ſicut flagellis cedens expulit populum, ita miraculis credens, Deum tantæ virtutis agnoſcere?*

Infantibus ſine Baptiſmo morientibus parata eſt Baptiſmi Gratia.

XII. Sentiendum eſt denique, infantibus ſine Baptiſmo morientibus, quibus, cupientibus & quandoque feſtinantibus parentibus, Miniſtris quoque volentibus & paratis, Baptiſmus *Deo nolente non datur*, (vt loquitur *S. Auguſtinus*:) Paratum tamen à Deo eſſe Baptiſmum, qui pro omnibus inſtitutus à Chriſto eſt; paratum (inquam) generali volutate quâ vult omnes homines ſaluos fieri; non ſpecialis voluntatis beneplacito & propoſito, quo aliquos ex communi perditionis maſsâ ab æterno diſcernit, eligit, prædeſtinat gratuitâ miſericordiâ, alijs in illâ iuſto iudicio relictis. Vnde Auctor Librorum *De Vocatione Gentium*, qui ſub *S. Proſperi* nomine circumferuntur, Libro 2. Cap. 23. Infidelium etiam pueros *Ad illam pertinere gratiæ partem* aſſerit, quæ ſemper *vniuerſis eſt impenſa nationibus: Quâ vtique ſi bene vterentur eorum parentes, etiam ipſi per eoſdem iuuarentur.* Sed cauſatum naturalium curſum inuertere, & miracula identidem operari Deus non tenetur, ne præmatura morte abripiantur infantes plerique, etiam fidelium & piorum, antequam Baptiſmum ſuſcipiant.

Hæc de Gratia ſufficienti paulò vberiùs tractare operæ pretium erat, vt Clericis contra Ianſenianum venenum antidotum pararemus. Hanc abſoluo tractationem præclaro *S. Hilarij* teſtimonio, quo gratiam ſufficientem omnibus ad ſalutem adeſſe, Deumque eam omnibus offerre conficitur. *Stat* (inquit) *ad oſtium Verbum Dei, & pulſat oſtium animæ noſtræ, & dicit, Ecce* In Pſ. 118.
ſtans ad oſtium pulſo: Si quis aperuerit mihi oſtium, ingre- Verſ. 89.

diar

„ *diar ad eum . Vult ergo ſemper introire , ſed à nobis ne introeat excluditur . Claudimus enim per hæc corporis vitia animæ noſtræ aditum . Qui ſi cœperit emundatis omnibus patere , illico introibit , modo Solis , qui clauſis feneſtræ valuis introire prohibetur , patentibus verò totus immittitur . Ipſi quidem ſemper vt illuminet , promptum eſt : Sed lumen ſibi domus ipſa obſeratis aditibus excludit . Eſt enim Verbum Dei Sol iuſtitiæ , adſiſtens vnicuique vt introëat : Nec moratur lucem ſuam apertis aditibus infundere .„*

Conſectarium ad Morum informationem .

Hebr. 12. 13 Quæ cùm ita ſint , cauendum nobis eſt, *Ne quis* noſtrûm *deſit gratiæ Dei :* Ne Spiritui-Sancto reſiſtamus : Ne ipſum, id eſt, eius gratiam in nobis extin-
Hebr. 3. guamus : *Ne obduretur quis* ex nobis *fallaciâ peccati . Participes enim Chriſti effecti ſumus , ſi tamen initium ſubſtantiæ eius vſque in finem firmum retineamus . Dum dicitur : Hodiem ſi vocem eius audieritis , nolite obdurare corda veſtra .* Si gratia Dei vacua in nobis fuerit , non tamen ad ipſum vacua reuertetur . *Quomodo* (inquit Dominus) *deſcendit imber , & nix de cœlo , & illuc vltra*
Isai. 55. *non reuertitur , ſed inebriat terram , & infundit eam , & germinare eam facit , & dat ſemen ſerenti , & panem comedenti : Sic erit verbum meum , quod egredietur de ore meo : Non reuertetur ad me vacuum .* Si Dei gratiæ , quæ nobis non deeſt , defuerimus , gratias vlteriores , & efficaces iuſto iudicio nobis Deus ſubtrahet , immò & ſuf-
Matth. 21. ficientes infrequentiùs dabit . *Auferetur* (inquit) *à vobis Regnum Dei , & dabitur Genti facienti fructus eius .* Id nobis ne contingat , cum timore , & humilitate cooperemur gratiæ Dei ; quia in pœnam ſuperbiæ ſæpè ſubtrahitur , vel negatur illa quæ efficax eſt ; ſiue impedit hominis ſuperbia, ne illam, quæ per ſe ſufficiens eſt , miſericordia Dei ad vltimum effectum perducat , propter quem data erat , vel parata . Hinc *S. Bernardus* Sermone 54. in *Cantica* , ait : *In veritate didici , nihil æquè efficax eſſe ad gratiam promerendam , retinendam , recuperandam , quam ſi omni tempore inueniaris coram Deo non altum ſapere , ſed timere . Beatus homo qui ſemper eſt pauidus . Time ergo cùm arriſerit gratia , time cùm abierit , time cùm denuo reuertitur . Cum adeſt , time ne non dignè opereris ex ea . Nam hoc monet Apoſtolus :* Vi-
„ dete , *inquiens* , ne in vacuum gratiam Dei recipiatis .
„ *Et ad Diſcipulum :* Noli negligere gratiam quæ in te
„ eſt . *Et de ſe ipſo dicebat :* Gratia Dei in me vacua non
„ fuit . *Sciebat homo conſilium Dei habens , redundare in contemptum donantis : donum negligere , nec expendere ad quod donatum eſt . Sic ergo timendum manente gratiâ . Quid ſi receſſerit ? Num multò magis tunc timendum ? Planè multò magis , quia vbi deficit tibi gratia , deficis tu : Audi enim quid Doctor gratiæ dicat :* Sine me nihil pote-
„ ſtis facere . *Time ergo ſubtractâ gratiâ , tanquàm mox caſurus : Time & contremiſce , Deo tibi , vt ſentis , irato . Time , quia reliquit te cuſtodia tua : Nec dubites in cauſa eſſe ſuperbiam , etſi non appareat . Numquid qui humilibus dat gratiam , humili auferet datam ? Ergo argumentum ſuperbiæ , priuatio eſt gratiæ . Iam ſi gratia repropitiata redierit , multò amplius tàm timendum , ne fortè contingat recidiuum peccati , iuxta illud in Euangelio* Ecce ſanus
„ factus es , vade , & ampliùs iam noli peccare , ne ali-
„ quid deterius tibi contingat . *Proinde inualeſcente pe-*
„ *riculo , inualeſcat , & metus . Beatus es ſi cor tuum iſto timore repleueris , vt timens quidem pro acceptâ gratiâ , ampliùs pro amiſſâ , longè plus pro recuperatâ .*

ARTICVLVS VI.

Quo quintus Symboli Articulus exponitur.

DESCENDIT AD INFEROS TERTIA DIE RESVRREXIT A MORTVIS.

EIus Articuli priori parte confitemur , Chriſto iam mortuo , illius Animam ad inferos deſcendiſſe , ibique tamdiu manſiſſe , quamdiu eiuſdem corpus in ſepulchro fuit : Eamdémque Incarnati Verbi Perſonam eo tempore , & apud inferos fuiſſe , & in ſepulchro : Quia nec ab anima , nec à corpore ſeparata eſt , cum animam à corpore mors diuiſit . Poſteriori parte confitemur Animam Chriſti , qui ſextâ feriâ , horâ diei nonâ in Cruce ſpiritum emiſerat , tertiò à morte die , qui Dominicus exinde in Eccleſia appellatus eſt , illius Corpori iterum fuiſſe coniunctam : Atque ita Chriſtum Ieſum ex ſepulchro , in quo tribus diebus iacuerat , (parte ſumptâ pro toto) rediuiuum ſurrexiſſe .

§. I.

De Chriſti Deſcenſu ad Inferos .

1 INferorum nomen abdita illa receptacula ſignificat, in quibus detinentur animæ , quæ cœleſtem beatitudinem nondum ſunt conſecutę . Hęc autem ante Chriſti Domini Reſurrectionem tria fuiſſe docet Concilij Tridentini Catechiſmus ; ſcilicet Infernum damnatorum , Purgatorium , & Limbum .

Infernus damnatorum , eſt infima regio terræ , ſine carcer teterrimus , & obſcuriſſimus , vbi reproborum animæ , Dei viſione in æternum priuatæ , perpetuo , & inextinguibili igne , cum diabolo , & angelis eius torquentur . Qui etiam *Gehenna* , *abyſſus* , & propriâ ſignificatione *Infernus* in Scripturis vocatur .

Purgatorium , locus eſt in quo piorum animæ , quibuſdam peccatorum venialium maculis infuſcatæ , vel pœnis peccatorum obnoxiæ , ad definitum tempus cruciatæ expiantur , vt eis in æternam patriam pateat aditus , in quam nihil coinquinatum intròire poteſt . Atque hæc duo receptacula vtrique tempori , tam quod Chriſti Paſſionem præceſſit , quàm quod eam conſecutum eſt , communia fuere .

Limbus eſt , ſubterranea regio duabus illis ſuperior , in quâ animæ Sanctorum , quibus nulla labes purganda , nulla pœna pro peccatis ſoluenda ſupererat , ante Chriſti Domini aduentum excipiebantur , ibique ſine vllo doloris ſenſu , beatâ redemptionis ſpe ſuſtentatæ , quietâ habitatione fruebantur . Differebatur enim eorum beatitudo vſque ad Chriſti aduentum , quia communis reatus naturæ , ex peccato originali tunc ſuperſtes , donec Redemptoris paſſione , & morte tolleretur , moram ipſarum fœlicitati afferebat . Cœlum , cuius clauis Hebr. 9.
Chriſti ſanguis eſt , nondum erat reſeratum , *Nondum propalata erat Sanctorum via* , vt loquitur Apoſtolus . Nec mirum quòd Iuſti moram huiuſmodi paterentur : Siquidem , & nunc , & vſque ad finem mundi miſerijs , & morti obnoxij ſunt viri ſancti , quamdiu hic vitam agunt : Nec ab illis perfectè liberabuntur electi , niſi in ſecundo Chriſti aduentu , & reſurrectione generali , cum *No-* 1. Cor. 15.
uiſſima deſtruetur inimica mors . Locus ille , quem Theologi Limbum Patrum vocant , Chriſtus in Euangelio
Sinum Abrahæ vocat , & in eum Lazari mendici ani- Luc. 16.
mam ab Angelis deportatam fuiſſe teſtatur . Quietis autem , & conſolationis locum fuiſſe , non ſolùm ſinûs vocabulum ſignificat , ſed etiam id indicant Abrahæ verba Diuitem epulonem compellantis : *Nunc autem hic conſolatur , tu verò cruciaris .*

2 Huc Animam Chriſti , non virtute tantùm & operatione , ſed re & præſentiâ deſcendiſſe , Dogma fidei eſt , Scripturæ Sacræ teſtimonijs , & vnanimi Patrum conſenſu firmatum . Præcipuus Scripturæ locus , quo deſcenſus Chriſti ad inferos aſſeritur , oraculum eſt Dauidis Pſalmo 15. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno , nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem .* Quem locum de Chriſto Ieſu *S. Petrus* explicat *Act.* 2. dicens : *Prouidens locutus eſt de reſurrectione Chriſti , quia neque derelictus eſt in inferno , neque caro eius vidit corruptionem .* Tum illud Apoſtoli ad Epheſios 4. *Quod autem aſcendit , quid eſt , niſi quia & deſcendit primùm in inferiores partes terræ ? Qui deſcendit , ipſe eſt & qui aſcendit ſuper omnes cœlos , vt impleret omnia .* Græci verò Latinique Patres in eiuſdem Catholici Dogmatis aſſertionem conſpirant : Quorum teſtimonia proferre , vel indicare inutilis operæ foret . Legendi inter alios , *S. Hilarius* in Pſalmo 138. *S. Hieronymus* in Cap. 4. Epiſtolæ ad Epheſios , *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 164. aliàs 99. ad *Euodium* , Cap. 5. & alibi , *S. Leo* Epiſtolâ ad *Turribium* Aſturicenſem Epiſcopum , Cap. 17. *S. Gregorius Magnus* Libro 12. *Moralium* Cap. 7. & Libro 13. Cap. 15.

3 Nihil autem de ſumma Chriſti dignitate , & poteſtate detractum eſt , cum ad inferos deſcendit , cum illuc deſcenderit . *Inter mortuos liber* , & victor vt dæmones

mones virtute ſuâ ſummâque poteſtate profligaeet, vt eorum ſpolia eriperet, Sanctóſque Patres ac Iuſtos omnes, qui ante eius mortem obierant, è Limbo liberatos ſecum adduceret in cœlum, ac Dei beatâ viſione donaeet. Tunc impletum eſt quod Latroni pœnitenti & ipſum in cruce confeſſo promiſerat: *Hodie mecum eris in Paradiſo.* Vaticinijs Prophetarum hæc prænunciata fuere. Pſalmo 67. *Cantate Deo, Pſalmum dicite nomini eius; iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum: Dominus nomen illi... Qui educit vinctos in fortitudine, ſimiliter eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris... Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem; accepiſti dona in hominibus.* Quam Prophetiam in Chriſto Ieſu finem habuiſſe, teſtatur *S. Paulus* Epiſt. ad *Epheſios* Cap. 4. Verſ. 8. *Oſee* 6. *Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius, Sciemus, ſequemurque, vt cognoſcamus Dominum: Quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus eius, & veniet quaſi imber nobis temporaneus & ſerotinus terræ.* Et Cap. 13. *De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: Ero mors tua, ô Mors, morſus tuus ero, Inferne.* Zachariæ 9. *Tu quoque in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Conuertimini ad munitionem vincti ſpei, hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.* Idipſum denique expreſſit Apoſtolus ad *Coloſſenſes* Cap. 2 his verbis: *Exſpolians Principatus & Poteſtates traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.*

Alia etiam cauſſa eſt, cur ad inferos Chriſtus Dominus deſcenderit; nempè vt in hac etiam tenebrarum regione, quemadmodum in cœlo & in terris, vim ſuam
Philip. 2. poteſtatémque declararet: *Vt in nomine Ieſu omne genu flecteretur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.*

Inferni cruciatus Chriſtus non pertulit. IV. Ceterùm Chriſtus ad Inferos deſcendens inferni cruciatus non pertulit, neque priuationem gloriæ ac beatitudinis paſſus eſt, quâ eius Anima donata eſt ſtatimatque Verbo vnita fuit. Nam S. Petrus *Act.* 2. teſtatur Chriſtum à Deo ſuſcitatum, *Solutis doloribus inferni, iuxta quod impoſſibile erat teneri illum ab eo.* Quod intelligendum eſt eo ſenſu quem *S. Auguſtinus* explicat Epiſtolâ 164. aliàs 99. ad *Euodium*, inferni ſcilicet dolores ab illo ſolutos, *Non tamquam ſi catenas ſoluiſſet, quibus fuerat alligatus: Sed ſic eos ſolutos eſſe, quemadmodum ſolui poſſunt laquei venantium, ne teneant; non quia tenuerunt.* Vel ſic, *Vt eos dolores eum ſoluiſſe credamus, quibus teneri ipſe non poterat, ſed quibus alij tenebantur, quos ille nouerat liberandos.* Et paulò poſt ſubdit: *Quod ſcriptum eſt in morte Chriſti factum*, ſolutis doloribus Inferni: *Vel ad ipſum poteſt intelligi pertinere, quòd eos hactenus ſoluerit, hoc eſt irritos fecerit, ne ab eis ipſe tene-„ retur, præſertim quia ſequitur,* In quibus impoſſibile „ erat, teneri eum. *Vel ſi cauſſa quæritur, cur voluerit venire in infernum, vbi dolores illi eſſent, quibus teneri*
Pſ. 87. *omninò non poterat, quia erat: vt ſcriptum eſt, in mortuis liber; in quo princeps & præpoſitus mortuis non inuenit aliquid quod ſupplicio deberetur: Hoc ſcilicet quod ſcriptum erat,* ſolutis doloribus inferni, *non in omnibus, ſed in quibuſdam accipi poteſt, quos ille dignos ſuâ liberatione iudicabat: Vt neque fruſtrà illùc deſcendiſſe exiſtimetur, nulli eorum profuturus qui ibi tenebantur incluſi, nec tamen ſit conſequens, vt quod diuina quibuſdam miſericordia iuſtitiaque conceſſit, omnibus conceſſum ſit.*

Idem confirmat *S. Fulgentius* Libro 3. ad *Traſimundum*, Cap 30 *Reſtabat*, inquit, *ad plenum noſtræ redemptionis effectum, vt illùc vſque homo ſine peccato à Deo ſuſceptus deſcenderet, quouſque homo ſeparatus à Deo peccati meritò cecidiſſet, id eſt, ad infernum, vbi ſolebat peccatoris anima torqueri; & ad ſepulcrum, vbi conſueuerat peccatoris caro corrumpi: Sic tamen vt nec Chriſti caro in ſepulcro corrumperetur; nec inferni doloribus anima torqueretur: Quoniam anima immunis à peccato, non erat ſubdenda ſupplicio, & carnem ſine peccato non debuit vitiare corruptio.* Quæ ſufficiunt ad refellendam *Caluini* blaſphemiam, qui aſſerere non dubitauit, inferni cruciatus Animam Chriſti pertuliſſe.

Iuſtos tantùm ex inferis Chriſtus liberauit. V. Non autem omnes ab inferis liberati ſunt veniente Chriſto, ſed Patriarchæ dumtaxat, Prophetæ, Iuſtique ceteri, qui dum viuerent, dignos ſe tanto beneficio præbuerunt, vt docent *S. Irenæus* Libro 4. Cap 39. *Tertullianus* Libro *De Anima*, Cap. 55. *S. Ambroſius* in Pſalmum 108. *S. Petrus Chryſologus* Sermone 123. *S. Gregorius Magnus* Libro 13. *Moralium*, Cap. 25. Non ſic autem eduxit Sanctos ab eo carcere, vt alij poſtea in eorum locum ſuccederent, ſed vt proeum nemo ad illum deinceps adiret, nec ibi detineri poſſet. Vnde Pſalmo 106. dicitur: *Contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit.* Quod in *Samſone*
adumbratum eſt, cùm *apprehendit ambas portæ* vrbis Iudicum 16.
Gazæ *fores cum poſtibus ſuis, & ſera, impoſitaſque humeris ſuis portauit ad verticem Montis.* Hinc *S. Auguſtinus* Libro 20 *De Ciuitate Dei* Cap. 15. ait: *Si non abſurdè credi videtur, antiquos etiam Sanctos, qui venturi Chriſti tenuerunt fidem, locis quidem à tormentis impiorum remotiſſimis, ſed apud Inferos fuiſſe, donec eos inde ſanguis Chriſti & ad ea loca deſcenſus erueret, profectò deinceps boni fideles effuſo illo pretio iam redempti, prorſus Inferos neſcierunt, donec etiam receptis corporibus, bona recipiant quæ merentur.*

VI. Chriſtum igitur damnatorum neminem ex inferno inferiori liberaſſe certum eſt, cùm ad illas ſolùm Animas fructus Paſſionis Chriſti peruenerit, quæ ipſi per fidem & charitatem erant coniunctæ, quando corporibus ſuis ſolutæ ſunt. Vnde *Oſee* 23. ex illius perſona dicitur: *Ero mors tua, ô Mors; morſus tuus ero, Inferne:* Vt ſignificetur eum mortem in electis ſuis funditus deſtruxiſſe; ex locis autem ſubterraneis, quæ inferorum generali nomine deſignantur, partem abſtuliſſe, partem reliquiſſe; liberaſſe Iuſtos, quos nullus reatus perſonalis ac proprius ab æternæ beatitudinis conſecutione prohibeat; reliquiſſe impios ac reprobos, qui à mundi exordio vſque ad Paſſionem Domini in ſua impietate mortui, æternæ damnationi addicti erant. Quod explicat præclarè *S Gregorius Magnus*, Homiliâ 22. in Euangelia, his verbis: *Quod ante Paſſionem dixit, in Reſurrectione ſua Dominus impleuit:* Si exalta- „ Ioan 12.
tatus, *inquit*, fuero à terra, omnia traham ad me. „ *Omnia etenim traxit, qui de electis ſuis apud Inferos nullum reliquit. Omnia abſtulit, vtique electa. Neque etenim infideles quoſque, & pro ſuis criminibus æternis ſupplicijs deditos, ad veniam Dominus reparauit; ſed illos ex inferni clauſtris eripuit, quos ſuos in fide & actibus recognouit. Vnde rectè etiam per Oſee dicit*, Ero mors tua, Oſee 13.
ô mors; morſus ero tuus, inferne. *Id namque quod occidimus, agimus vt penitus non ſit. Ex eo quod mordemus, partem abtrahimus, partem relinquimus. Quia ergo in electis ſuis funditus occidit mortem, mors mortis exſtitit. Quia verò ex inferno partem abſtulit, & partem reliquit, non occidit funditus, ſed momordit infernum.*

VII. Ex pœnis verò Purgatorij illorum animas S. Thom
Chriſtus ad inferos deſcendens liberauit, quos illo bene- 3 P. Q. 52. A. 8.
ficio dignos iudicauit, qui ſcilicet iam ſatis erant expiati; vel qui, dum in hoc mundo mortalem vitam agerent, fide ac deuotione erga mortem Chriſti promeriti erant, vt eius ad inferos deſcenſu piacularibus pœnis ſolueretur. Nullus tamen dubito, quin omnes incredibili ſolatio & gaudio affecerit, omniúmque pœnas moderatus ſit. Id enim colligi poteſt ex diuino illo oraculo, Eccleſiaſtici 24 *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes ſperantes in Domino.*

§. II.

De Reſurrectione Chriſti.
Chriſtus virtute ſuâ reſurrexit, tertiâ die, primus omnium.

I. NEmo homo virtute ſua ſeipſum à morte ad vitam reuocare poteſt. Id ſummæ Dei poteſtati proprium. Cùm igitur Dei virtus, ſeu perſona ipſa Verbi diuini, quæ *Vita* eſt neque à Chriſti corpore in ſepulcro, neque ab anima inferos adeunte, ſeiuncta vmquam fuerit, diuina vis tum in corpore ineſſet, quâ animæ iterum coniungi, tum in anima quâ corpus reſumere poſſet: Ideò Chriſtus virtute ſuâ reſurgere à mortuis licuit. Id verò Dauid Spiritu Dei plenus prædixit his
verbis: *Saluauit ſibi dextera eius, & brachium ſan-* Pſ. 97.
ctum eius, Et, *Ego dormiui, & ſoporatus ſum, &* Pſ. 3.
exurrexi, quia Dominus ſuſcepit me. Id confirmauit
ipſe Chriſtus, cùm Iudæis dixit: *Soluite templum hoc, &* Ioan 2.
in tribus diebus excitabo illud: Quod dicebat de templo
corporis ſui, vt Euangeliſta declarat. Et rurſus: *Ego* Ioan 10.
pono animam meam, vt iterum ſumam eam: & poteſtatem

habeo

habeo ponendi eam, & poteſtatem habeo iterum ſumendi eam. Hinc Apoſtolus 2. ad Corinthios Cap. vltimo, de Chriſto ſcribit: *Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed viuit ex virtute Dei*. Quamuis autem in Scripturis interdum legamus, Chriſtum Dominum à Patre ſuſcitatum eſſe, ſcilicet *Act.* 2 3. 10. 13. & *Rom.* 4. hoc ad eum vt hominem referendum eſt: Quemadmodum illa rurſus ad eumdem vt Deum ſpectant, quibus ſignificatur eum ſuâ virtute ſurrexiſſe, vt explicat Tridentini Concilij Catechiſmus. Præterea, cum Dei Filius ſit à Patre genitus, Deo de Deo, eius vita & gloria à Patre originem habet. Vnde ipſe Chriſtus omnia ſua Patri accepta refert, Ioannis 17. *Omnia*
Ioan. 7. Ioan. 8. *mea*, inquit, *tua ſunt*. Ideò etiam ait: *Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me*. Et, *Si ego glorifico me ipſum, gloria mea nihil eſt: Eſt Pater meus qui glorificat me*. Verùm quia vitam eamdem, æquè perfectam, diuinam, eſſentialem, ſupremam, independentem, modis omnibus infinitam cùm Filio Pa-
Ioan. 5. ter Æternus communicat: Vnde ipſe ait: *Sicut Pater habet vitam in ſemetipſo: Sic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo*: Ideò dedit etiam illi Pater virtutem eamdem communicandi vitam cùm omnibus quibuſcum erat communicanda, adeoque & ſacra humanitate, quæ ipſam in Reſurrectione prima omnium recepit, vt cœteris largiretur. *Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius, quos vult, viuificat*. Cùm igitur Pater ſuſcitauerit Ieſum à mortuis, neceſſe eſt vt Chriſtus ſe ipſum etiam ſuſcitauerit. Qua de re præclarè *S. Auguſtinus* Sermone 67. aliàs 8. *De Verbis Domini*, ait: *Nullus mortuus eſt ſui ipſius ſuſcitator. Ille ſe potuit ſuſcitare, qui mortuâ carne mortuus non erat. Etenim hoc ſuſcitauit, quod mortuum fuerat. Ille ſe ſuſcitauit, qui viuebat in ſe, in carne autem ſua ſuſcitanda mortuus erat. Non enim Pater ſolus Filium ſuſcita-*
Philipp. 2. *uit, de quo dictum eſt ab Apoſtolo*, Propter quod & „ Deus exaltauit eum: *Sed etiam Dominus ſe ipſum,*
Ioan. 2. *id eſt corpus ſuum; vnde dicit;* Soluite *templum hoc, & in triduo ſuſcitabo illud*.

2 Non ſolùm propria virtute, ſed primum omnium reſurrexiſſe Chriſtum, certum eſt Nam in Scriptura Sacra *Primogenitus mortuorum*, & *Primogenitus ex mortuis*
Coloſſ. 1. Apoc. 1. *vocatur*. Et Apoſtolus 1. ad Corinthios 15. ait: *Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Vnuſquiſque autem in ſuo ordine, primitiæ Chriſtus: deinde ij qui ſunt Chriſti, qui in aduentu eius crediderunt*. Quæ quidem verba de perfecta reſurrectione intelligenda ſunt, quâ ad vitam immortalem, omni prorſus moriendi neceſſitate, imò & poſſibilitate ſublatâ excitamur. In eo porrò genere Chriſtus primum locum obtinet, non dignitate ſolùm, ſed tempore. Nam ſi de reſurrectione ſermo ſit, cui iterum moriendi neceſſitas adiuncta eſt, ante Chriſtum multi alij à mortuis excitati ſunt: Qui omnes tamen ea conditione reuixerunt, vt eis iterum moriendum eſſet. Quin & illi ipſi, quos ſurrexiſſe cum Chriſto, & veniſſe in Sanctam Ciuitatem, & apparuiſſe multis, Euangelium refert, reſurrexerunt iterum mo-
Matth. 27. rituri. Vnde S. Petrus *Act.* 2. Iudæis probat, non de Dauide, ſed de Chriſto fuiſſe prædictum, carnem eius non vidiſſe corruptionem, quia ſepulchrum Dauid apud eos videbatur: Conuincens autem argumentum non fuiſſet, niſi in eo ſepulchro iacuiſſet etiamnum corpus Dauid: Siquidem & Chriſti ſepulchrum oſtendebatur, ſed poſt triduum mortis eius vacuum inuentum fuerat. Ab ea autem Iuſtorum reſurrectione, ſi eis æterna tunc donata fuiſſet, excluſum iri Dauidem haud veriſimile eſt, cuius ex ſemine Chriſtus ſecundùm carnem commendatur. Periclitabitur etiam illud quod in Epiſto-
Hebr. 11. la ad Hebræos de antiquis Iuſtis dictum eſt, *Ne ſine nobis conſummarentur*, ſi iam in illa reſurrectionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine promittitur, vt diſſerit *S. Auguſtinus* Epiſtulâ 164. aliàs 99. ad *Euodium*, Cap. 3. At Chriſtus Dominus ita reſurrexit deuictâ morte, vt mori ampliùs non poſſet. Vnde Apoſtolus ad Romanos 6. ſcribit: *Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur: Mors illi vltra non dominabitur*.

3 Tertia autem die illum reſurrexiſſe profitemur, ſecundùm Scripturas, prout ipſe Chriſtus prædixerat, Matth. 12. *Generatio mala, & adultera ſignum quærit, ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus*. Et Matth. 16. *Exinde cœpit Ieſus oſtendere Diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Ieroſolymam, & multa pati à Senioribus, & Scribis, & Principibus Sacerdotum, & occidi, & tertia die reſurgere*. Vnde Apoſtolus 1. ad Corinthios 15. *Tradidi enim vobis in primis quod & accepi, quoniam Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundùm Scripturas, & quia ſepultus eſt, & quia reſurrexit tertia die ſecundùm Scripturas*. Conueniens certè erat, Chriſti Ieſu Reſurrectionem ad finem vſque ſæculi non differri, ſed quàm citiſſimè perfici, ad fidem de veritate diuinitatis eius confirmandam: Nec tamen ſtatim poſt mortem, nullâ interpoſitâ morâ, reſurgere, ad confirmandam fidem de veritate humanitatis, & mortis ipſius. Tridui autem ſpatium ad verum mortem comprobandam ſatis erat. Præclarè *S. Leo* Sermone 1. *De Reſurrectione Domini*, ait: *Ne turbatos Diſcipulorum animos longa mæſtitudo cruciaret, denunciatam tridui moram mirâ celeritate breuiauit, vt dum ad integrum diem pars primi nouiſſima, & pars tertij prima concurrit, & aliquantùm temporis ſpatio decideret, & nihil dierum numero deperiret. Reſurrectio igitur Saluatoris nec animam in inferno, nec carnem diu morata eſt in ſepulchro, & tam velox incorruptæ carnis viuificatio fuit, vt maior ibi eſſet ſoporis ſimilitudo quàm mortis: Quoniam Deitas quæ ab vtraque ſuſcepti hominis ſubſtantia non receſſit, quod poteſtate diuiſit, poteſtate coniunxit*. Præterea, cum Chriſtus mortuus ſit propter peccata noſtra, vt peccatum deſtrueret, nobiſque vitam æternam tribueret, Mortem eius triduum tantùm durare, & Reſurrectionem tertia die fieri conueniens erat, vt ſignificaretur nos mori peccato, & ad ſpiritalis vitæ nouitatem reſurgere. Fide Sanctiſſimæ Trinitatis, quæ duplicis illius myſterij, gratiæque per vtrumque nobis partæ principium eſt. Reſurrexit autem Chriſtus circa diluculum, illuceſcente iam die, ad ſignificandum quòd Reſurrectione ſuâ nos ad lucem gloriæ perducebat, ſicut aduesperaſcente iam die, & ad occaſum vergente mortuus eſt, vt oſtenderet, culpæ, pœnæque æternæ tenebras morte ſuâ diſpelli. Et tamen dicitur tertia die reſurrexiſſe, tertium diem à parte prima, ſicut primum ab extrema numerando. *Nox enim vſque ad diluculum,* 2. Cor. 4.
quo Domini Reſurrectio declarata eſt, ad tertium diem pertinet, quia Deus qui dixit de tenebris lucem clareſcere, vt per gratiam noui Teſtamenti, & participationem Reſurrectionis Chriſti audiremus, „ Fuiſtis enim aliquando tene- Epheſ. 5.
bræ, nunc autem lux in Domino: *Inſinuat nobis, quod à nocte dies quodam modo ſumit initium. Sicut enim primi dies propter futurum hominis lapſum à luce in noctem; ita iſti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro 4. *De Trinitate*, cap. 6.)

§. III.

Reſurrectionis Chriſti neceſſitas.

CHriſtum à mortuis reſurgere neceſſe fuit, primò ad diuinæ commendationem Iuſtitiæ. Decebat enim vt eum ad apicem gloriæ Deus extolleret, qui ſe, vt illi obtemperaret, ad ignominioſiſſimum genus mortis depreſſerat. Hanc Apoſtolus cauſam attulit, ad Philippenſes ſcribens, Cap. 2. *Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: Propter quòd & Deus exaltauit illum*. Ideò eius perſona dicitur Pſalmo 138. *Tu cognouiſti Seſſionem meam, & Reſurrectionem meam*. Id eſt, tu voluiſti, tu approbaſti Paſſionem meam, & Reſurrectionem meam Ex voluntate tua vtrumque Myſterium peractum eſt. *Quid hic ſeſſio? Quid reſurrectio?* (inquit *S. Auguſtinus* in iſtius Enarratione Pſalmi.) *Qui ſedet, humiliat ſe. Sedit ergo Dominus in Paſſione, ſurrexit in Reſurrectione*.

Secundò, Chriſtum reſurgere neceſſe erat ad fidem noſtram confirmandam. Illud enim maximo argumento eſſe debet, Chriſtum eſſe Filium Dei, quod ſuâ virtute à mortuis reſurrexit. Vnde Apoſtolus 2. ad *Corinthios* 13. ait: *Et ſi crucifixus eſt ex infirmitate, ſed viuit*

ex

ex virtute Dei. Hinc idem Apoſtolus ad *Romanos* ſcribens, Cap. 1. prædeſtinationem Chriſti in Dei Filium non Incarnationi, ſed Reſurrectionis aſſignare videtur: *Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute ſecundùm Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti Domini noſtri*. Incarnatio enim exinanitionis, Reſurrectio glorificationis Myſterium fuit. Incarnatio Filium Dei ad noſtram humilitatem, & ærumnas abiecit: Reſurrectio illum ad paternam gloriam, immortalitatem, & Filij Vnigeniti Maieſtatis plenitudinem euexit. Hinc prædeſtinatio ad Chriſti Reſurrectionem potiùs quàm ad Incarnationem ab Apoſtolo refertur. Vnde *S. Auguſtinus* in Expoſitione Epiſtolæ ad Romanos inchoatâ ait: *Filius Dei prædeſtinatus eſt quodam principatu reſurrectionis, quia ex reſurrectione omnium mortuorum ipſe prædeſtinatus eſt, id eſt, vt præ ceteris & ante ceteros reſurgeret deſignatus. Vt quod hic poſitum eſt,* ,, Filius Dei, *cùm dixiſſet*, prædeſtinatus eſt, *ad documentum valeat tantæ ſublimitatis. Non enim ſic prædeſtinari oportuit niſi Filium Dei, ſecundùm quòd eſt etiam caput Eccleſiæ: Vnde illum alio loco Primogenitum ex mor-* Coloſſ. 1. *tuis appellat. Eum enim decebat venire ad iudicium reſurgentium, qui præceſſerat ad exemplum: Neque ad exemplum omnium reſurgentium, ſed ad exemplum eorum qui ſic reſurrecturi ſunt, vt cum illo viuant & regnent in ſempiternum; quorum etiam caput eſt tamquam corporis ſui. Ex ipſorum enim reſurrectione etiam prædeſtinatus eſt, vt ipſis Princeps fieret: ceterorum autem in ſuo conditione reſurgentium non Princeps, ſed Iudex eſt. Non itaque ex illorum mortuorum reſurrectione prædeſtinatus eſt, quos eſt damnaturus. Prædeſtinatum enim eſſe ex reſurrectione mortuorum, vt præcederet reſurrectionem mortuorum, vult intelligi Apoſtolus: Hos autem præceſſit, qui ad ipſum cæleſte Regnum, quò eos præceſſit, ſecuturi ſunt.* ,, *Propter quod non ait*. Qui prædeſtinatus eſt Filius ,, Dei ex reſurrectione mortuorum *Ieſus Chriſtus Domi-* ,, *nus noſter*, *ſed*, ex reſurrectione mortuorum Ieſu ,, Chriſti Domini noſtri: *Tamquam ſi diceret, Qui prædeſtinatus eſt Filius Dei ex reſurrectione mortuorum ſuorum, hoc eſt, ad ſe pertinentium in vitam æternam*. Ita neceſſaria fuit ad fidem noſtram confirmandam Chriſti Reſurrectio, vt ex eius perſona dicatur Pſalmo 29. *Quæ vtilitas in ſanguine meo, dum deſcendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit* ,, *veritatem tuam?* Id eſt, ſi ſic fuerit corrupta caro mea ,, quomodo ceterorum hominum, vt in fine reſurgat, ,, vt quid fudi ſanguinem? Si enim non modò reſur- ,, gam, nemini annuntiabo, neminem lucrabor. Vt ,, autem annuntiem mirabilia tua, laudes tuas, vitam ,, æternam, exſurgat caro mea, non eat in corruptio- ,, nem. Nam ſi ierit quomodo ceterorum hominum, ,, quæ vtilitas in ſanguine meo? Sic explicat *S. Auguſtinus*. Meritò itaque Apoſtolus ait: *Si Chriſtus non re-* 1. Cor. 15. *ſurrexit, inanis eſt prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra*. Summa quippe Chriſtianæ Fidei in confeſſione Reſurrectionis Ieſu Chriſti Domini noſtri poſita vide- Rom. 10. tur. Vnde idem Apoſtolus ait: *Si confitearis in ore tuo Dominum Ieſum, & in corde tuo credideris quòd Deus illum ſuſcitauit à mortuis, ſaluus eris*. Hinc Apoſtolatûs officium in prædicatione Reſurrectionis Chriſti totum conſtituere videtur Apoſtolorum Princeps, cùm electionem Apoſtoli in locum Iudæ proditoris Chriſti Diſcipulis proponit: *Oportet teſtem Reſurrectionis eius nobiſcum* Act. 1. *fieri vnum ex iſtis*. Et *S. Lucas* Apoſtolorum functiones & laborem deſcribens: *Virtute magna*, inquit, *reddebant* Act. 4. *Apoſtoli teſtimonium Reſurrectionis Ieſu Chriſti Domini noſtri, & gratia magna erat in omnibus illis.*

Tertiò, neceſſaria erat Chriſti Reſurrectio ad ſuſtentationem ſpei noſtræ. Cùm enim Chriſtum reſurrexiſſe credimus, certâ ſpe nitimur fore, vt nos etiam reſurgamus, qui membra eius ſumus: Siquidem membra capitis ſui conditionem conſequantur neceſſe eſt. Vnde *Iob* 19. dicitur: *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum... & in carne mea videbo Deum meum... Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo*; vel, vt habet Verſio Septuaginta interpretum, *Omnia conſummata ſunt in ſinu meo*: Vt ita certum ſe eſſe ſignificet de reſurrectione ſua futurâ ex Reſurrectione ſui Redemptoris, ac ſi iam re ipſa poſſideret quod ſperat. Vt enim obſeruat *S. Gregorius*, Libro 14. *Moralium*, Cap. 30. *Nil nos habere certiùs credimus, quàm hoc quod in ſinu tenemus. In ſinu ergo ſuo ſpem repoſitam tenuit, quia vera certitudine de ſpe reſurrectionis præſumpſit*. Hinc Apoſtolus 1. ad *Corinthios* 15. Cap. ſcribit: *Si autem Chriſtus prædicatur quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis quòd reſurrectio mortuorum non eſt?... Si Chriſtus non reſurrexit, vana eſt fides veſtra, adhuc enim eſtis in peccatis veſtris. Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus. Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium*. Quaſi diceret, *Bona ſpe vehimur, quia Seruatoris noſtri Reſurrectionem noſtræ reſurrectionis obſidem habemus*, vt interpretatur *Theodoretus*. Hinc rurſus Apoſtolus 1. ad Theſſalonicenſes 4. *Si enim credimus* (inquit) *quod Ieſus mortuus eſt & reſurrexit; ita & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo*. Et Princeps Apoſtolorum Epiſtolæ 1. Cap. 1. *Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regenerauit nos in ſpem viuam, per Reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſcibilem, conſeruatam in cælis in vobis*. Hinc *S. Auguſtinus* Sermone 213. alias *De Tempore* 119. de Chriſto loquens, ait: *In Paſſione docuit quid toleremus: In Reſurrectione oſtendit quid ſperemus. Hic opus, ibi merces: Opus in Paſſione, merces in Reſurrectione*. Hinc *S. Leo* Sermone 69. *Ex hoc*, inquit, *initium nobis factum eſt reſurrectionis in Chriſto, ex quo in eo, qui pro omnibus mortuus eſt, totius ſpei noſtræ forma præceſſit.*

Et *S. Gregorius* Homiliâ 21. in Euangelia: *Duæ vitæ erant, quarum vnam nouimus, alteram neſciebamus. Vna mortalis, altera immortalis. Sed venit Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, ſuſcepit vnam, & oſtendit alteram. Vnam pertulit moriendo, oſtendit alteram reſurgendo. Si igitur nobis mortalem vitam ſcientibus reſurrectionem promitteret carnis, & tamen hanc viſibiliter non exhiberet, quis eius promiſſionibus crederet? Factus itaque homo apparuit in carne, mori dignatus eſt ex voluntate, reſurrexit ex poteſtate, & oſtendit exemplo, quod nobis promiſit in præmio.*

Quartò, Chriſtum reſurgere oportuit ad fidelium vitam informandam, vt colligitur ex Apoſtolo ad *Romanos* 6. *Qui mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis quia quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo per baptiſmum in mortem: Vt quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: Simul & reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, & vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto: Credimus quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto: Scientes quòd Chriſtus reſurgens ex mortuis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel: Quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro. Non ergo regnet peccatum in mortali veſtro corpore, vt obediatis concupiſcentijs eius. Sed neque exhibeatis membra veſtra arma iniquitatis peccato: Sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viuentes, & membra veſtra arma iuſtitiæ Deo*. Adnitendum igitur nobis “ eſt, vt Reſurrectionis Chriſti inueniamur conſortes, “ & de morte ad vitam, dum in iſto ſumus corpore, “ tranſeamus. Vnicuique enim homini, qui ex alio in “ aliud alia conuerſione mutatur, finis eſt, non eſſe “ quod fuit, & ortus, eſſe quod non fuit. Sed intereſt “ cui quis moriatur, aut viuat: Quia *Eſt mors, quæ* “ *cauſſa eſt viuendi, & eſt vita, quæ cauſſa eſt moriendi. Nec alibi quàm in hoc tranſitorio ſæculo vtrumque conquiritur: Vt ex qualitate temporalium actionum differentiæ retributionum pendeant æternarum. Moriendum ergo eſt diabolo, & viuendum Deo: deficiendum iniquitati, vt iuſtitia reſurgatur. Occumbant vetera, vt oriantur noua. Et quoniam ſicut ait Veritas*, Nemo poteſt duobus Dominis “ ſeruire: *Dominus ſit non ille qui ſtantes impulit in rui-* “ *nam, ſed ille qui deiectos erexit in gloriam*; (inquit *S. Leo* Sermone 1. *De Reſurrectione Domini*.)

Quintò, Chriſtum reſurgere oportebat, vt ſalutis & re-

& redemptionis noſtræ Myſterium compleretur. Chriſtus enim morte ſua nos à peccatis liberauit: Reſurrectione verò ſuâ nobis præcipua bona reſtituit, quæ peccando amiſeramus. Vnde Apoſtolus ad *Romanos* 4. de Chriſto ait: *Qui traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Hinc ipsâ Reſurrectionis ſuæ die Diſcipulos, & in eis totam Eccleſiam ſacro ſui oris flatu viuificauit, Spiritum-Sanctum vt vitæ nouæ principium illis tribuens: *Inſufflauit, & dixit eis, Accipite Spiritum-Sanctum:* Vt quemadmodum hominis creatio abſoluta non erat poſtquam è limo terræ formatus eſt, donec Deus *Inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt in animam viuentem:* Ita hominis reparatio completa non cenſeretur, poſtquam Chriſti morte corpus Eccleſiæ formatum eſt, donec afflatu ſuo infunderet illi Spiritum viuificantem, de quo dictum eſt, *Non erat Spiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.* Et inſufflauit in faciem eorum qui flatu primum hominem viuificauit, & de limo erexit, quo flatu animam membris dedit; *Significans eum ſe eſſe qui inſufflauit in faciem eorum, vt à luto exſurgerent, & luteis operibus renuntiarent;* (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 32. in *Ioannem*.

§. IV.

Reſurrectionis Chriſti Gloria.

BEata Chriſti Anima tertia die poſt ſeparationem à corpore ſuam, operante Verbi Dei perſona, quæ vtrique coniuncta manſerat, illud reſumpſit, idem, integrum, glorioſum. Eiuſdem corporis veritatem probant figuræ vulnerum, veſtigia cicatricum, quæ *Thomæ* palpanda, cęteris Diſcipulis videnda obtulit; & quæ
[S. Leo Ser. 1. De Aſcenſione, S Gregor. Hom. 26. in Euang. Venerab. Beda in Lucam.] ſeruare voluit, abolere noluit, tum vt ſuæ Reſurrectionis fidem adſtrueret; tum vt victoriæ ſuæ trophea tam inſignia perpetuò circumferret; tum vt Deo Patri noſtræ pretia libertatis oſtenderet. Rediuiui corporis veritatem & identitatem multis alijs argumentis probauit, ſcilicet Angelorum teſtimonio, Scripturarum oraculis, frequentibus apparitionibus, familiaribus colloquijs, manducatione cum Diſcipulis, etſi poſt Reſurrectionem *non egeſtate, ſed poteſtate* manducauerit; vt loquuntur Patres. Idem itaque ſurrexit de ſepulcro, qui pependerat in ligno. Ieſus Nazarenus, quem Iudæi morti crucis addixerant, & crucifixerant, cuius ſepulcrum muniuerant, & cuſtodibus appoſitis obſeruauerant, ſurrexit tertia die, & hunc Deus manifeſtum fieri dedit, non omni populo, ſed *teſtibus præordinatis à Deo*, ſcilicet Apoſtolis, qui Reſurrectionem eius prædicantes, verè dicere potuerunt. *Quod vidimus, & audiuimus, & manus noſtræ contrectauerunt de Verbo vitæ, annuntiamus vobis.* [1. Ioan. 1.]

Non ſolùm idem corpus Chriſti verum ad vitam rediit, ſed integrum, carne, oſſibus, ſanguine pariter conſtans. *Spiritus*, inquit, *carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere.* [Luc. vlt.] Abſque labe tamen corruptionis caro & ſanguis ſunt in Chriſto rediuiuo: *Valet enim diuina potentia de iſta viſibili atque tractabili natura corporum, quibuſdam manentibus auferre, quas voluerit qualitates, vt abſit labes, adſit effigies; adſit motio, abſit fatigatio, adſit veſcendi poteſtas, abſit eſuriendi neceſſitas;* (inquit *S. Auguſtinus* Epiſtola 205. aliàs 146 ad *Conſentium*.) [1. Cor. 15.] Scriptum quidem eſt, *Caro & Sanguis Regnum Dei non poſſidebunt:* Sed in Scripturis Sacris quandoque caro ſumitur ſecundùm naturam, quandoque ſecundùm culpam, vel corruptionem. Caro ſecundùm naturam, Geneſ. 2 *Caro de carne mea*, & Ioan. 1. *Verbum caro factum eſt.* Caro ſecundùm culpam, Galat. 4. *Vos non eſtis in carne, ſed in ſpiritu.* Neque enim in carne non erant illi, ad quos ſcribebat Apoſtolus, ſed quia deſideria carnalia vicerant per virtutem Spiritus, iam eos in carne non eſſe ait. Caro itaque ſecundùm culpam, & ſecundùm corruptionem regnum Dei non poſſidebit, ſed caro ſecundùm ſubſtantiam Regnum Dei poſſidebit, Iamque in Chriſto poſſidet. Sic explicat *S. Gregorius* Libro 14. *Moralium*, Cap 29. Totus itaque ſanguis, qui de Chriſti corpore in Paſſione eius fluxit, cùm ad veritatem humanæ naturæ pertineat, in corpore Chriſti reſurrexit: Idemque credendum eſt de partibus omnibus ad veritatem & integritatem humanæ naturæ pertinentibus. [S Tho 3. P. Q. 54. A. 2. ad 3.] Vnde ſi in aliquibus Eccleſijs conſeruari dicatur ſanguis Chriſti, non veri illius ac pretioſi ſanguinis portio eſt, qui ex Chriſti corpore in eius Circumciſione aut Paſſione, vel ex eiuſdem Saluatoris noſtri latere manauit, ſed ſanguis aliunde formatus, qui ex aliqua fortè Chriſti imagine ab impijs percuſſâ, Dei ſupra naturæ vires ac leges operantis admirabili operatione manauit, quemadmodum contigiſſe narrat Auctor Orationis *De Paſſione Imaginis Chriſti*, inter Opera *S. Athanaſij* editæ, & in Septima quoque Synodo Generali, Actione 4 citatæ.

Non ſolùm integrum, ſed glorioſum è ſepulcro ſurrexit Chriſti corpus. Qui enim *Reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ*, claritatem illam, quam ante Paſſionem à Patre poſtulauerat, corpori ſuo in Reſurrectione ſua tribuit. Gloriam corporis indicauit ingreſſus ad Diſcipulos ianuis clauſis. *Palpandam carnem Dominus præbuit, quam clauſis ianuis introduxit; vt eſſe poſt Reſurrectionem oſtenderet corpus ſuum & eiuſdem naturæ, & alterius gloriæ;* (inquit *S. Gregorius* Homiliâ 26) Atque hoc ſenſu intelligendum eſt, quod ait Apoſtolus 2. ad Corinthios 5. *Et ſi cognouimus ſecundùm carnem Chriſtum, ſed nunc iam non nouimus.* Reſurrectio enim Domini, (inquit *S. Leo* Sermone 1. *De Reſurrectione Chriſti*) non finis carnis, ſed commutatio fuit, nec virtutis augmento conſumpta ſubſtantia eſt. *Qualitas tranſijt, non natura defecit: Et factum eſt corpus impaſſibile, quod potuit crucifigi; factum eſt immortale, quod potuit occidi, factum eſt incorruptibile, quod potuit vulnerari. Et meritò dicitur caro Chriſti in eo ſtatu, quo fuerat nota, neſciri: quia nihil in ea paſſibile, nihil remanſit infirmum, vt & ipſa ſit per eſſentiam, & non ſit ipſa per gloriam.* Hinc per Prophetam Dominus ait: *Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi.* [Pſal. 27.] Floruit caro Domini, cùm primùm de Mariæ Virginis illibatâ vuluâ proceſſit, ſicut ait Iſaias: *Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet.* [Iſa. 11.] Refloruit autem, cùm ſucciſo per Iudæos corporis flore, rediuiua de ſepulcro reſurrectionis gloriâ germinauit, & in floris modum odorem pariter & nitorem cunctis hominibus immortalitatis afflauit: Odorem, bonorum operum ſuauitatem, circumferens: nitorem, incorruptelam perpetuæ diuinitatis oſtendens. Verba ſunt *S. Maximi* Homiliâ 5. *De Reſurrectione.*

Quamuis igitur caro in Chriſto poſt eius Reſurrectionem ſit incolumis, quamuis vtraque natura maneat inconfuſa, ita tamen in Deum abſorpta eſt humanitas, vt iam vix ex carne agnoſci poſſit. Vnde *Caſſianus* Libro *De Incarnatione*, Cap. 3 hæc Apoſtoli verba, *Etſi cognouimus ſecundùm carnem Chriſtum, ſed nunc iam non nouimus*, expendens, Apoſtolum ita locutum eſſe obſeruat: *Quia prius eum & hominem ſcimus & Deum, nunc tantùm Deum. Ceſſante enim infirmitate carnis, nihil in eo iam nouimus niſi virtutem diuinitatis, quia totum in eo virtus eſt Maieſtatis diuinæ, vbi eſſe deſijt infirmitas imbecillitatis humanæ... Natura enim carnis in ſpiritalem eſt tranſlata ſubſtantiam, & illud quod fuerat quondam hominis, factum eſt totum Dei. Et ideò non nouimus Chriſtum ſecundùm carnem, quia abſorptâ per Maieſtatem diuinam infirmitate corporeâ, nihil ſacro reſedit corpori, ex quo imbecillitas in eo carnis poſſit agnoſci. Ac per hoc quicquid fuerat priùs ſubſtantiæ duplicis, factum eſt virtutis vnius.*

Hinc Apoſtolus Chriſtum reſuſcitatum hominem vocare pene cunctatur Epiſt. ad *Galatas*, Cap. 1. ſcribens: *Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum, & Deum Patrem, qui ſuſcitauit eum à mortuis.* Chriſtum hominem paſſim alibi prædicat, hic vbi ſuſcitatum à mortuis memorat, hominem appellare non audet, quia iam non nouerat illum ſecundùm carnem, quia caro, ſoſpes licet atque incolumis, tota in Deitatem demerſa erat. *Nomen enim in eo iam hominis non cadit, in quo totum ſibi Diuinitas vendicauit;* (inquit *Caſſianus* Cap. 4. eiuſdem Libri.) Sed & ante Caſſianum *S. Auguſtinus* Chriſtum Reſurrectione ſuâ ad tantum gloriæ cumulum attigiſſe aſſerit, vt mortalitate in immortalitatem abſorptâ, carne in deitatem veluti demerſâ, iam totus Deus meritò prædicetur. Sic enim habet in Expoſitione Epiſtolæ ad Galatas: *Priores Apoſtoli veraces, qui non ab hominibus, ſed à Deo per hominem*

nem miſſi ſunt, per Ieſum Chriſtum ſcilicet adhuc mortalem. Verax etiam nouiſſimus Apoſtolus, qui per Ieſum Chriſtum totum iam Deum poſt Reſurrectionem eius miſſus eſt. Priores ſunt cæteri Apoſtoli per Chriſtum adhuc ex parte hominem, ideſt, mortalem: Nouiſſimus eſt Paulus Apoſtolus, per Chriſtum iam TOTVM DEVM, *ideſt, omni ex parte immortalem.*

Et Libro 1. *Retractationum*, Cap. 24. hunc locum recenſens: *Propter immortalitatem*, inquit, *dictum eſt*, TOTVM IAM DEVM, *quam poſt Reſurrectionem habere cœpit, non propter diuinitatem ſemper immortalem, à qua numquam receſſit, in qua totus Deus erat, & cùm moriturus adhuc erat.·.·.·.Proinde propter immortalitatem iam tunc non homo Chriſtus Deus: Propter ſubſtantiam verò naturæ humanæ, in qua aſcendit in cœlum, etiam nunc Mediator Dei, & hominum homo Chriſtus Ieſus*. Tunc diuina filiatio, non adoptiua, ſed naturalis in Chriſto maximè promicuit, cum illo reſurgente, humanæ proprietates, quæ tempore vitæ eius mortalis Diuinitatem ipſius opacauerant quodam modo, Deitatis & gloriæ ſe totam effundentis ſplendore circumfuſæ ſunt: Cùm immortalitas mortalitatem, incorruptio corruptibilitatem, virtus infirmitatem, ſpiritalitas animæ in corpus refuſa, eius (vt ita loquar) animalitatem obliterauit. Tunc nouæ natiuitatis genere in mundum prodijt Chriſtus, non ſecundæ, ac temporali natiuitati ſuæ, ſed æternę generationi maximè affini. In prima, & æterna generatione, naſcitur ex ſinu Patris *in ſplendoribus Sanctorum*; in ſecunda, naſcitur ex vtero Virginis; in tertia, ex vtero ſepulchri. In prima, naſcitur Patri coæternus, *Splendor gloriæ, & figuræ ſubſtantiæ eius*; in ſecunda, naſcitur homo conſubſtantialis nobis, paſſibilis, infirmus, mortalis; in tertia, renaſcitur glorioſus, impaſſibilis, immortalis. Sepulchrum inſtar eſt vteri virginalis, nouum, inuiolatum, nullo cadauere contaminatum. *Vteri noua forma, concipit mortuum, parit viuum*: Nec viuum dumtaxat, ſed immortalem, glorioſum, TOTVM DEVM, (vt cum Patribus loquar.) Parit autem *in ſplendoribus Sanctorum*, hoc eſt, in gloria, & ſplendore, non ſolùm pro ſe, ſed & pro omnibus Sanctis; in ſplendore, & gloria *Sancti Sanctorum*. In prima generatione, naſcitur ex Patre ſine matre; in ſecunda, ex Matre Virgine ſine homine patre; in tertia, ex terra communi omnium matre (ex qua in regeneratione ſine reſurrectione ſumus, & nos prodituri) & ex Deo Patre, vt Filius eius naturalis, proprius, conſubſtantialis, vnigenitus, coæternus. Vnde iſtud Pſalmi ſecundi oraculum, *Filius meus es tu, ego hodie genui te*, Apoſtolus ad Chriſti Reſurrectionem refert, *Act*. Cap. 13. *Et nos*, inquit, *vobis annuntiamus eam, quæ ad Patres noſtros repromiſſio facta eſt: Quoniam hanc Deus adimpleuit filijs noſtris, reſuſcitans Ieſum, ſicut & in Pſalmo ſecundo ſcriptum eſt: Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Quem locum eleganter, ac ſolidè *Sanct. Hilarius* explicat Enarratione in Pſalmum ſecundum, hæc verba eo pertinere oſtendens: *Vt Filius hominis ad perfectum Dei Filium, id eſt, ad reſumendam indulgendámque corpori æternitatis ſuæ gloriam per Reſurrectionis potentiam gigneretur*. Hic orationis illius ante Paſſionem ſenſus eſt; (Ioannis 17.) *Et nunc clarifica me tu, Pater, apud temetipſum, claritate, quam habui prius, quàm mundus eſſet, apud te*. Quibus verbis, *Non noua quærit, non aliena deſiderat, eſſe talis qualis fuerat, poſtulat, ſed precatur id ſe, quod antea erat, eſſe, gigni ſcilicet ad id quod ſuum fuit, Non erat autem idipſum tunc totus, quod vt fieret, precabatur. Fieri autem totus non aliud, quàm quod fuerat, poſtulabat. Sed cùm ſit quod fuit, & quod non erat, eſt futurus: Ad id quod fuerat, id quod totum non erat, quodam nouo ortu naſcebatur. Exordio hic Reſurrectionis ſuæ ad aſſumendam gloriam dict eſt: Per quem ad id naſcitur, quod ante tempora fuit.·.·.·.Atque ideò Filius ho-*
Matt. 26. *minis amodo aſſidens dexteræ virtutis Dei eſt videndus, quia natura carnis poſt Reſurrectionem glorificata, ad profectum eius, quam antea habuerat, claritatis prouehebatur: Cùm hominis Filius confeſſurus Patri, & in immortalitatem corruptione carnis abſorptâ, & in viuentem tunc, & non moriturum ampliùs Dei Filium naſceretur.·.·.Sed id quod nunc in*
„ *Pſalmo eſt*, Filius meus es tu, ego hodie genui te, *ad*
Act. 13. *Primogenitum ex mortuis pertinere, Apoſtolica auctoritas eſt.·.·.Eſt enim Primogenitus ex mortuis, qui erat Primogenitus creaturæ: Idcircò Primogenitus ex mortuis, vt maneret Primogenitus creaturæ.*

§. V.

Reſurrectionis Chriſti fructus, & vtilitates eximiæ.

1 CHriſti Ieſu Saluatoris, ac Domini noſtri Reſurrectione non ſolùm illum eſſe mortis, & diaboli victorem, immortalem, plenum gloriâ, Filium Dei vnigenitum cognoſcimus, ſed alias etiam maximas vtilitates ex iſto Myſterio conſequimur, ſcilicet Reſurrectionem corporum, & Reſurrectionem animarum. Chriſti, inquam, Reſurrectio nobis corporis reſurrectionem peperit; tum quia inſtrumentum quoddam fuit ad reſurrectionem noſtram efficiendam: (Quæcumque enim Deus in Redemptionis noſtræ Myſterio egit, ad omnia ſanctâ Chriſti humanitate, tanquam efficienti inſtrumento vſus eſt:) Tum quia exemplar fuit noſtræ reſurrectionis, vtpotè perfectiſſima: Et quemadmodum Chriſti corpus reſurgens ad immortalem gloriam immutatum eſt; ſic etiam noſtra corpora, quæ prius imbecilla, & mortalia fuerant. gloriam, & immortalitatem induta, reſtituentur. Hinc ipſe Chriſtus, *Ioannis* 5. ait: *Sicut Pater ſuſcitat mortuos, & viuificat, ſic & Filius, quos vult, viuificat*. Vita enim eſt in ſeipſo, & *Fons vitæ*, & caro in vnitatem perſonę ab ipſo aſſumpta *viuifica* eſt. Hinc etiam Apoſtolus 1. ad *Corinthios* 15. ait: *Nunc autem Chriſtus reſurrexit à mortuis primitiæ dormientium: Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum. Et ſicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*. Non tamen ſtatim nobis prouenit primus iſte Reſurrectionis Chriſti fructus, quia ſic Dei voluntate diſpoſita res eſt, vt priùs Chriſto patienti, & morienti in hâc vitâ paſſibili, & mortali conformemur, deinde ad ſimilitudinem Reſurrectionis ipſius perueniamus. Hinc Apoſtolus ad *Romanos* 6. ait: *Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius: Simul & Reſurrectionis erimus. Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt, vt deſtruatur corpus peccati, & vltra non ſeruiamus peccato. Qui enim mortuus eſt, iuſtificatus eſt à peccato. Si autem mortui ſumus cum Chriſto: Credimus, quia ſimul etiam viuemus cum Chriſto*.

2 Secundus fructus Reſurrectionis Chriſti, eſt reſurrectio animarum noſtrarum. Operatur enim, vt inſtrumentaria virtus Diuinitatis, quæ non ſolùm vitam tribuit corpori per animam, ſed & vitam animæ per gratiam Exemplar etiam eſt Reſurrectionis animarum noſtrarum, quia Chriſti reſurgentis ſimilitudinem in animabus noſtris exprimere debemus Vnde Apoſtolus ibidem ait: *Quomodo Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris; ita & nos in nouitate vitæ ambulemus*. Et paulò poſt: *Scientes quod Chriſtus reſurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Quod enim mortuus eſt peccato, mortuus eſt ſemel; quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes autem Deo in Chriſto Ieſu Domino noſtro*. Quemadmodum ergo Paſſio, & Chriſti, cauſa eſt remiſſionis culpę, per quam morimur peccato; ita Reſurrectio Chriſti, eſt cauſa nouitatis vitæ, quam per gratiam ſanctificantem conſequimur, vt docet Apoſtolus ad *Rom*. 4. his verbis: *Traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram*. Duo itaque à Chriſti Reſurrectione exempla petere debemus, (inquit Concilij Tridentini Catechiſmus) Alterum eſt, vt poſtquam peccati maculas eluimus, nouum vitæ genus inſtituamus, in quo morum integritas, innocentia, ſanctitas, modeſtia, iuſtitia, beneficentia, humilitas, feruor in oratione, & Dei obſequio eluceant Alterum eſt, vt in eo vitæ inſtituto ita perſeueremus, vt adiuuante Domino, qui propter nos mortuus eſt, & reſurrexit, à iuſtitiæ via, & obſeruantia mandatorum Dei non deflectamus, non excidamus. Quod quidem vt fiat, nobis per Reſurrectionem quoque ſuam tribuit auxilium, qui reſurgendi præbuit exemplũ.

Duplicem hanc vtilitatem ex Chriſti Reſurrectione in homines deriuatam *Sanct. Auguſtinus* commendat, & ediſſerit Libro 4 *De Trinitate*, Cap 3. & 4. *Nos certè* (inquit) *quod nemo Chriſtianus ambigit, & anima, & corpore mortui ſumus, animâ propter peccatum, corpore propter pœnam peccati, ac per hoc, & corpore propter peccatum. Vtrique autem rei noſtræ, id eſt, & animæ, & corpori, medicinâ, & reſurrectione opus erat, vt in melius renouaretur, quod erat in deterius commutatum. Mors*

autem animæ impietas eſt, & mors corporis corruptibilitas, per quam fit, & animæ à corpore abſceſſus. Sicut enim anima Deo deſerente, ſic corpus animâ deſerente moritur: Vnde illa fit inſipiens, hoc exanime: Reſuſcitatur enim anima per pœnitentiam, & in corpore adhuc mortali renouatio vitæ inchoatur à fide, quâ creditur in eum, qui iuſtificat impium, boniſque moribus augetur, & roboratur de die in diem, cùm magis magiſque renouatur interior homo. Corpus verò tanquam homo exterior, quantò eſt hæc vita diuturnior; tantò magis magiſque corrumpitur, vel ætate, vel morbo, vel varijs afflictionibus, donec veniat ad vltimam, quæ ab omnibus mors vocatur. Eius autem reſurrectio differtur in finem; cùm & ipſa iuſtificatio noſtra perficietur ineffabiliter. Tunc enim ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.:.:.:Huic ergo duplæ morti noſtræ Saluator noſter impendit ſimplam ſuam: Et ad faciendam vtramque reſuſcitationem noſtram, in ſacramento, & exemplo 1 Ioan. 3. *præpoſuit, & propoſuit vnam ſuam. Neque enim fuit peccator, aut impius, vt ei tanquam ſpiritu mortuo in interiore homine renouari opus eſſet, & tanquam reſipiſcendo ad vitam iuſtitiæ renouari: ſed indutus carne mortali, & ſolâ moriens, ſolâ reſurgens, eâ ſolâ nobis ad vtrumque concinuit, cùm in ea fieret interioris hominis ſacramentum, exterioris exemplum.* Et poſt multa: *Vna ergo mors noſtri Saluatoris duabus mortibus noſtris ſaluti fuit. Et vna eius Reſurrectio duas nobis reſurrectiones præſtitit, cum corpus eius in vtraque re, id eſt, & in morte, & in reſurrectione, & ſacramento interioris hominis noſtri, & exemplo exterioris, medicinali quâdam conuenientiâ miniſtratum eſt.*

Et Tractatu 33 in Ioannem: *Factus eſt homo*, Inquit, *qui erat Deus, accipiendo quod non erat, non amittendo, quod erat: Ita factus eſt homo Deus. Ibi habes aliquid propter infirmitatem tuam, ibi habes aliud propter perfectionem tuam.:.:.:Erigat te Chriſtus per id, quod homo eſt, ducat te per id, quod Deus homo eſt, perducat te ad id, quod Deus eſt. Et tota prædicatio diſpenſatioque per Chriſtum hæc eſt, Fratres, & alia non eſt, vt reſurgant animæ, reſurgant & corpora. Vtrumque quippè mortuum erat, corpus ex infirmitate, anima ex iniquitate. Quia vtrumque mortuum erat, reſurgat vtrumque. Per quid ergo anima, niſi per Deum Chriſtum? Per quid corpus, niſi per hominem Chriſtum?.:.:.Reſurgat anima tua ab iniquitate per id quod Deus eſt, reſurgat corpus tuum à corruptione per id quod homo eſt.:.:.:.Animæ reſurgant per ipſam ſubſtantiam Dei, corpora per diſpenſationem humanam Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

His maximè ſpes noſtra ſuſtentari debet, ac foueri: Siquidem in Saluatore omnes reſurreximus, omnes reuiximus; & ante ad cœleſtia tranſmigrauimus, quàm „ in terris naſceremur. Eſt enim in Chriſto vniuſcuiuſ- „ que noſtrûm carnis, & ſanguinis portio *Vbi ergo portio mea regnat, regnare me credo: Vbi dominatur ſanguis meus, me ſentio dominari: Vbi glorificatur caro mea, me glorioſum eſſe cognoſco.. Quamuis enim peccator, de hac tamen communione gratiæ non diffidat, quia etſi peccata nos prohibent, ſubſtantia nos requirit: Et ſi delicta propria nos excludunt, naturæ communio non repellit. Nam præter bonitatem Diuinitatis, peculiarem nobis Saluator debet affectum: Quia ſicut Deus noſter in ipſo eſt, ita & ſanguis noſter in illo eſt. Miſericordiam igitur mihi debet præſtare Diuinitas, neceſſitudinem exhibere debet affinitas. Neque enim tam immitis eſt Dominus, vt obliuiſcatur hominis, & non meminerit illius, quem ipſe geſtat, vt quem cauſâ mei ſuſceperis, non eius cauſâ, quem ſuſceperit, me requirat. Non, inquam, tam immitis eſt Dominus, vt non diligat carnem ſuam, membra ſua, viſcera ſua. Nihil ergo de venia deſperemus. Habemus prærogatiuam ſanguinis noſtri. In Chriſto enim caro noſtra nos diligit. Sumus enim membra eius, & caro.* Verba ſunt Sancti *Maximi* Taurinenſis Epiſcopi, Homiliâ ſecundâ *De Reſurrectione Domini.*

§ VI.

Spiritalis Reſurrectionis Signa.

PRimum Reſurrectionis à peccato ſignum eſt, vt in tumulo peccati, in proximis eiuſdem occaſionibus, Marci 16. in eiuſdem affectionibus non amplius inueniamur, veréque de nobis dici poſſit: *Surrexit, non eſt hic.*

Secundum, vt reuolutus ſit lapis, vt lapis offenſionis, & petra ſcandali remoueatur; vt qui proximis odor mortis in mortem fuerunt, ijſdem ſint odor vitæ in vitam. *Et reſpicientes viderunt reuolutum lapidem.*

Tertium, conſtantia in vitæ nouitate. Reſurrectio enim tranſitus eſt, & tranſmigratio. Chriſtus non recidit, ſed reſurrexit; non redijt, ſed tranſijt; tranſmigrauit, non remeauit. Denique *Paſcha*, ſignificat tranſitum, non reditum; Et *Galilæa*, vbi videndus promittitur, S. Bernar. Serm. 1. in die Sancti Paſchæ qui reſurrexit, non remeationem ſonat, ſed tranſmigrationem. Si poſt conſummationem Crucis, in noſtram hanc mortalitatem, & vitæ præſentis ærumnas Chriſtus Dominus reuixiſſet; ego eum non tranſijſſe dicerem, ſed redijſſe; Non tranſmigraſſe in ſublimius aliquid, ſed ad ſtatum remeaſſe priorem. Nunc autem, quia tranſijt in nouitatem vitæ, nos quoque inuitat ad tranſitum, vocat in Galilæam. Iniuriam igitur faciunt Domini Reſurrectioni, quibus Paſcha reditus eſt, magis quàm tranſitus. Si mortui ſumus peccato, quomodo viuemus adhuc in illo? Si culpas planximus, quid cauſæ eſt, vt in eaſdem recidamus. *Laui pedes meos, quomodo iterum inquinabo eos? Exui me tunicam meam; quomodo induam eam?* Cant. 5. Luc. 9. Denique qui retrò reſpicit, indignus eſt Regno Dei. Sed proh dolor! Peccandi tempus, terminus recidendi facta eſt Reſurrectio Saluatoris. Ex hoc nempè comeſſationes, & ebrietates redeunt, cubilia & impudicitiæ repetuntur, & laxantur concupiſcentiæ fræna: Quaſi ad hoc ſurrexerit Chriſtus, & non propter iuſtificationem noſtram.

Quartum Reſurrectionis à peccato ſignum eſt, cœleſtia quærere. Coloſſ. 3. *Si conſurrexiſtis cum Chriſto*, inquit Apoſtolus, *quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera Dei ſedens.* Quibus verbis oſtendit, eos qui vitam, honores, otium, diuitias ibi maximè, vbi Chriſtus eſt, habere cupiunt, verè cum Chriſto ſurrexiſſe. Volunt omnes beatè viuere, ſed vnde homo beatè viuit, hoc nolunt quærere. *Filij, vſquequò graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Volentes beati eſſe, eas res quæritis vnde miſeri ſitis. Fallit vos, quod quæritis. *Scitote quia Dominus Sanctum ſuum mirificauit.* Venit Chriſtus ad miſerias noſtras, eſuriuit, ſitiuit, fatigatus eſt, dormiuit, mira fecit, mala paſſus eſt, flagellatus eſt, ſpinis coronatus eſt, ſputis illitus eſt, alapis cæſus, ligno confixus, lanceâ vulneratus, in ſepulchro poſitus; ſed tertio die reſurrexit, finito labore, mortuâ morte. Ecce ibi oculum habete in eius Reſurrectione; quia ita magnificauit Dominus Sanctum ſuum, vt eum reſuſcitaret à mortuis, & in dexterâ ſuâ in cœlis collocaret. Oſtendit tibi quid debeas ſapere, ſi vis beatus eſſe: Hic enim eſſe non potes. Bonam rem quæris, ſed terra iſta non eſt regio eius rei quam quæris. Si habuit hic illud Chriſtus, habebis & tu. In regione mortis tuæ quid ille inuenit, attende. Veniens de aliâ regione, quid hic inuenit, niſi quod hic abundant? *Manducauit tecum, quod abundat in cella miſeriæ tuæ. Acetum hic bibit, fel hic habuit. Ecce quid in cella tua inuenit. Sed ad magnam menſam ſuam te inuitauit, menſam cœli, menſam Angelorum, vbi ipſe panis eſt.:.:.:.Modò ergo cùm in iſtâ carne corruptibili viuimus, morum mutatione cum Chriſto moriamur, amore iuſtitiæ cum Chriſto viuamus, beatam vitam non accepturi, niſi cùm ad illum venerimus, qui venit ad nos, & cum illo eſſe cœperimus, qui mortuus eſt pro nobis.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Sermone 231. aliàs *De Tempore*, 141.

Quintum, Reſurrectionis à peccato ſignum eſt, cœleſtia ſapere. Coloſſ. 3. *Quæ ſurſum ſunt ſapite*, (inquit Apoſtolus) *non quæ ſuper terram.* Vt enim corporis affectionem, & valetudinem guſtus indicare ſolet, ita ſi *De cętero, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque iuſta,* Philip. 4. *quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ*, hæc aliquis Concil. Trid. Catech. cogitet, hæc illi ſapiant, iſque cœleſtium rerum iucunditatem intimæ mentis ſenſu percipiat, hoc maximo argumento eſſe poteſt, eum qui ita ſit effectus, in nouam, & ſpiritualem vitam vnâ cum Chriſto reſurrexiſſe, *Nouam* eſſe *in Chriſto creaturam, & Filium Reſurrectionis.* 2. Cor. 5. Luc. 20.

Sextum, Reſurrectionis à peccato ſignum eſt, receſſus à ſæculari conuerſatione, à mundi moribus, illius, (inquam) Mundi pro quo Dominus non

roga-

rogauit, cuius amicitia inimica eſt Deo, qui totus in maligno poſitus eſt, qui tranſit cum concupiſcentia ſua; qui totus eſt vanitas. Mundo mortuus ſit neceſſe eſt, qui cum Chriſto reſurrexit: Mundo hoc vti debet, non frui; & ita vti, tanquam non vtatur: In mundo verſari non debet, niſi quantum poſtulat neceſſitas; hominum qui ſecundùm ſpiritum, & mores ſæculi viuunt, conſortium rarò admodum frequentare, cum ipſis de rebus diuinis, & de ſalutis æternæ negotio colloqui, ſæculi contagionem vitare, ſanctimoniam & pietatem vbique ſpirare, Chriſtum à mortuis rediuiuum imitari, qui non continuò cum Diſcipulis conuerſatus eſt poſt
3.P.q.55. A.3. Reſurrectionem ſuam, *Ne videretur ad talem vitam reſurrexiſſe, qualem prius habuerat*, vt loquitur *Sanct. Thomas*, ſed per quadraginta dies ipſis aliquoties, & per interualla apparuit, *loquens De Regno Dei*.

ARTICVLVS VII.

Quo ſextus Articulus Symboli exponitur:

ASCENDIT AD CÆLOS, SEDET AD DEXTERAM DEI PATRIS OMNIPOTENTIS.

§ I.

Myſterij Fides explicatur.

CONſummato per Paſſionem, & Reſurrectionem ſuam Redemptionis noſtræ Myſterio, Chriſtus, vt homo eſt, in cœlum corpore, & anima aſcendit, quadrageſimo à Reſurrectione ſuâ die. A cœlo tamen nunquam abfuit ſecundùm deitatem, qua æqualis eſt Patri, & vbique præſens. Aſcendit autem ſuâ virtute, non alienâ vi ſublatus, quemadmodum *Elias*, qui igneo curru
4. Reg. 2. Dan. 14. Act. 8. in cœlum euectus eſt, vel *Abacuch* Propheta, vel *Philippus* Diaconus, qui diuinâ virtute per aerem delati, longinqua terrarum ſpatia permearunt. Aſcendit ſtipantibus, & plaudentibus, non ſubuehentibus Angelis. Aſcendit præpotenti virtute Diuinitatis; necnon
Epheſ. 4. virtute animæ beatæ, quæ corpus, vt libuit, mouere po-
3 tuit; & cuius mouentis imperio corpus glorioſum facilè paruit. *Qui deſcendit, ipſe eſt, qui aſcendit ſuper omnes cælos, vt impleret omnia*; (inquit Apoſtolus.) Deſcendit ſine corporis indumento, aſcendit cum corporis indumento: Nemo tamen niſi qui deſcendit aſcendit. Quis enim, vel in montem, vel in murum, vel in aliquem ſuperiorem locum dicit non eum ſolum, qui deſcenderit aſcendiſſe, ſi cum deſcendiſſet exutus, aſcendit indutus; aut cum deſcendiſſet inermis, aſcendat armatus? Quemadmodum ergo de hoc dicitur, Nemo aſcendit, niſi qui deſcendit, quamuis cum ea re, cum qua non deſcendit, aſcenderit: Sic nemo in cœlum niſi Chriſtus aſcendit; quia de cœlo, niſi Chriſtus nemo deſcendit; quamuis ſine corpore deſcenderit, cum corpore aſcenderit; aſcenſuris & nobis non virtute noſtra, ſed noſtrâ, & illius vnitate. Aſcendit in cœlum Chriſtus Ieſus, locum ſcilicet glorioſo corpori conuenientem. Sed vbi & quomodo ſit in cœlo corpus Dominicum, curioſiſſimum, & ſuperuacaneum eſt quærere; tantummodo in cœlo eſſe credendum eſt. *Non enim eſt fragilitatis noſtræ cælorum ſecreta diſcutere, ſed eſt noſtræ fidei de Dominici corporis dignitate ſublimia, & honeſta ſentire*; (inquit *Sanct. Auguſtinus* Libro *De Fide, & Symbolo*, Cap. 6.) Non aſcendit ſtatim poſt Reſurrectionem ſuam, vt eam multis argumentis probaret, ne ludificatio putaretur. Poſt quadraginta dies aſcendit, quo numero totum huius mortalis vitæ tempus ſignificatur. Chriſtus ergo poſt Reſurrectionem quadraginta dies cum Diſcipulis egit, vt demonſtraret tamdiu neceſſariam fidem Incarnationis ſuæ, quamdiu mortalem vitam hîc agimus. Qui enim in hoc ſæculo rectè crediderint Incarnationi Chriſti, in futuro ſæculo fruentur maieſtate, & diuinitate Chriſti; (inquit *Sanct. Auguſtinus* Sermone 264.)

Matth. 26. Lucæ 22. Credimus etiam Chriſtum *Sedere ad dexteram Patris*, quo nomine gloriæ, & poteſtatis æqualitas ſigni-
Heb. 1. ficatur. *Data eſt* enim illi *omnis poteſtas in cælo, & in terra*. Quod *Sanct. Lucas* his verbis expreſſit: *Ex hoc erit Filius hominis ſedens à dextris virtutis Dei*. Et S. Paulus: *Sedet ad dexteram Maieſtatis in excelſis*. Et ad Philip. 2. *Vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris*. Quia igitur in humanis rebus ei maiorem honorem tribui exiſtimamus, qui ad dexteram collocatus eſt; eamdem rem ad cœleſtia etiam transferentes, ad explicandam Chriſti gloriam, quam vt homo præcæteris omnibus adeptus eſt, eum in Patris dextera eſſe confitemur. Dextera ſummam, & ineffabilem beatitudinem, & æternam felicitatem ſignificat. Vnde electi à dextris, reprobi à ſiniſtris Chriſti in ſupremo Iudicio collocabuntur. Sedere autem Chriſtum cum dicimus, hoc verbo non ſignificatur ſitus, & figura corporis, cùm Sanctus Protomartyr Stephanus viderit *Filium hominis ſtantem à dextris Dei*: Act. 7.
Sed manſio, & habitatio, quo modo dicitur aliquis in aliqua regione aut vrbe per tot annos ſediſſe, id eſt, habitaſſe; & Lucæ 24. *Vos autem ſedete in ciuitate, donec induamini virtute ex alto*. Sedere ad dexteram Patris, ſignificat regiæ ſummæque poteſtatis, ac gloriæ firmam, & ſtabilem poſſeſſionem, quam à Patre accepit, quæ Chriſti Domini, ita propria, & ſingularis eſt, vt cuiuis alteri creatæ naturæ conuenire non poſſit. Vnde Apoſtolus ad *Epheſios* 1. ait: *Suſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cæleſtibus ſupra omnem Principatum, & Poteſtatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur non ſolùm in hoc ſæculo, ſed etiam in futuro. Et omnia ſubiecit ſub pedibus eius: & ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius*: Et ad Hebræos, Cap. 1. *Ad quem autem Angelorum dixit aliquando, Sede à dextris meis, quoadvſque ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?* Non ideò igitur quaſi humanâ formâ circumſcriptum eſſe Deum Patrem arbitrandum eſt, vt de illo cogitantibus dextrum, aut ſiniſtrum latus occurrat animo; aut idipſum, quòd ſedere Pater dicitur, flexis poplitibus fieri putandum eſt, *Ne in illud incidamus ſacrilegium, in quo exſecratur Apoſtolus eos, qui commutauerunt gloriam incor-* Rom. 1.
ruptibilis Dei in ſimilitudinem corruptibilis hominis. Tale enim ſimulacrum Deo nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare; multò magis in corde nefarium eſt, vbi verè eſt templum Dei, ſi à terrena cupiditate atque errore mundetur. Ad dexteram ergo intelligendum eſt ſic dictum eſſe, In ſumma Beatitudine, vbi iuſtitia, & pax, & gaudium eſt: Sicut ad ſiniſtram hœdi conſtituuntur, id eſt in miſeria, propter iniquitates, labores atque cruciatus. Sedere ergo, quod dicitur Deus, non membrorum poſitionem, ſed iudiciariam ſignificat poteſtatem, quâ illa Maieſtas numquam caret, ſemper digna dignis tribuendo; quamuis in extremo Iudicio multò manifeſtius inter homines vnigeniti Filij Dei Iudicis viuorum atque mortuorum claritas indubitata futura ſit. Sic poſtremam huius Articuli partem explicat *Sanct. Auguſtinus* Libro *De Fide, & Symbolo*, Cap. 7 Denique, vt multa paucis complectar, *Ad dexteram Dei* dicitur,
honoris, & felicitatis inenarrabilis celſitudo. Sicut de "
Sapientia dictum legitur, Læua eius ſub capite meo, & "
dextera illius amplexabitur me. *Si enim ſubter iacue-* " Cant. 2.
rit terrena commoditas, tum deſuper amplectitur æterna felicitas; (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 214.

§. II.

Aſcenſionis Chriſti cauſæ.

CHriſtum in cælos aſcendiſſe iam innuimus, propterea quòd eius corpori immortalitatis gloriâ donato, non terrenæ huius, & obſcuræ habitationis locus, ſed altiſſimum, & ſplendidiſſimum cœli domicilium conueniret. *Exaltat ſuper cælos Deus*, (inquit Propheta,) *& ſuper omnem terram gloria tua*. Id eſt, exaltare vt
humilitatis tuæ præmium accipias. Exaltare tu, qui " Pſ. 56.
fuiſti in ventre Matris incluſus; tu qui in illa factus "
es, quam feciſti; tu qui in præſepi iacuiſti; tu qui vbera " S. Auguſt.
tamquam paruulus in vena carnis ſuxiſti; tu qui por- " Serm. 180. aliàs De
tans mundum, portabaris à Matre: Tu qui eſuriſti " Diuerſis
propter nos, ſitiſti propter nos, fatigatus es in via " 73.
propter nos; tu qui dormiſti, & tamen non dormi- "
tas, cuſtodiens Iſrael: Tu quem vendidit Iudas, quem "
Iudæi emerunt, & non poſſederunt: Tu apprehen- "
ſe, ligate, flagellate, ſpinis coronate, in ligno "
ſuſpenſe, lanceâ percuſſe, tu mortue, tu ſepulte, "

„ *Exaltare ſuper cœlos Deus*. Exaltare, (inquit) ſuper „ cœlos, quia Deus es Sede in cœlo, qui pependiſti in li- „ gno Iudex expectaris venturus, qui expectatus es „ iudicatus *Et ſuper omnem terram gloria tua*; id eſt, „ Eccleſia tua ſponſa tua. *Vir*, (inquit Apoſtolus) *non debet velare caput ſuum: Quoniam imago, & gloria Dei eſt:* „ *Mulier autem gloria viri eſt*. Si mulier gloria viri, Ec-
1. Cor. 7. „ cleſia gloria Chriſti.

Secundò Chriſtus Ieſus Dominus noſter in cęlos aſcendit, vt Regnum ſuum non eſſe ex hoc mundo demonſtraret: Nam mundi regna terrena, & fluxa ſunt, magniſque opibus, & carnis potentiâ nituntur: Chriſti verò Regnum, non terrenum, quale Iudæi exſpectabant, ſed ſpirituale, & æternum. *Regnum meum*, (inquiebat) *non eſt de hoc mundo*. De quo & *Luc*. 1. dicitur: *Et Regni eius non erit finis*. Item *Daniel* Propheta Filium hominis per viſum aſpexit, cui *Antiquus dierum*, id eſt, *Deus Pater dedit poteſtatem, & honorem, & Regnum. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur; & Regnum eius, quod non corrumpetur*. Spirituales etiam opes, & diuitias Regni ſui eſſe oſtendit, cùm ſedem ſuam in cœlis collocauit: In quo quidem regno illi ditiores, & bonorum omnium copiâ affluentiores exiſtimandi ſunt, qui ea, quæ *Dei* ſunt, *Regnum* ſcilicet eius, & *Iuſtitiam* ſtudijs feruentioribus quæſierunt, qui terrena cęleſtibus, temporalia æternis poſthabuerunt. Vnde *S.*
Iacob. 2. 5. *Iacobus* ſcribit: *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes Regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe?*

Tertiò, Chriſtus in cœlos aſcendit, vt nos illuc reueheret, ac Deo Patri naturæ noſtræ primitias offerret. Qua de re *S. Ioannes Chryſoſtomus* Homiliâ De Aſcenſione: *Quod*, (inquit,) *de campis accidit ſpicarum plenis, vbi quis ex paucis ſpicis collectis paruum manipulum conficiens, eumque Deo offerens, paucitate illa toti aruo benedicit: Ita Chriſtus fecit, qui per vnam illam carnem atque primitias totum genus noſtrum benedicendum curauit. Sed cur non totam naturam obtulit? Eo quod non ſit hoc offerre primitias, ſi totum quis offerat: At ſi paruum aliquid quis offerat, per paruum totam benedicendum curat. Atqui ſi primitiæ, dicet quiſpiam, eſſent, primum ipſum hominem procreatum offerri oportuit: Primitiæ enim ſunt, quæ primum tolluntur, & primum germinant. Non ſunt primitiæ cenſendæ, Chariſſime, ſi primum fructum obtulerimus exilem, & euaneſcentem, ſed ſi probum atque perfectum afferamus. Quoniam igitur fructus ille peccato obnoxius erat, ideò non eſt oblatus, etiamſi primus eſſet. At Hic à peccato liber erat, ideòque oblatus eſt, licet poſterius extiterit. Hæ enim ſunt primitiæ. Obtulit ergo primitias naturæ noſtrę, atque ita donum admiratus eſt Pater; itaque propter dignitatem offerentis, puritatemque muneris oblati, quaſi proprijs manibus illud accepit, ſibique proximum conſtituit, dicens. Sede à dextris meis*. Quamquam & ipſius Adami, & Patriarcharum, Prophetarum, ac Iuſtorum cæterorum animas, è limbo eductas, in cœlum introduxerit, in ſublimiorem, feliciorem, ac lætiorem illo Paradiſum, ex quo Adam fuerat eiectus; cuius aditum non iam
Pſ. 67. Cherubim flammeo gladio armatus intercludit. *Aſcendens in altum, captiuam duxit captiuitatem*. Id eſt, homines per Victoriam ſuam acquiſitos. Hinc Pſalmo 23. dicitur: *Attollite portas Principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ*. Portas cœli non modò aperiri, ſed attolli poſtulat, quaſi Maior rediret Chriſtus quàm exierat à Patre, vt veniret in mundum. Nequaquam tamen maior ſecundùm Deitatem, in qua Patri ſemper æqualis; ſed quia redibat cum carne victrice, glorioſa, immortali, & in carne ſua totam Eccleſiam geſtabat, quia Victor intrabat Dominus fortis, & potens in prælio, quia centeſimam illam ouem in deſerto huius mundi quæſitam Paſtor optimus humeris reportabat, cœli portas attolli, ac dilatari Chriſto in cœlum remeanti poſtulat Rex Propheta, vt totus in Chriſto Mundus intret. Id elegantiùs exprimam *Sanct. Ambroſij* verbis Libro 4. *De Fide*, Cap. 1. *Veniebat*, (inquit) *nobis Victor redimitus exuuijs, Dominus in templo ſancto ſuo; præibant Angeli, & Archangeli, mirantes ſpolium ex morte quæſitam: & quamuis ſcirent nihil Deo accedere ex carne potuiſſe, quia infra Deum omnia ſunt; tamen trophæa crucis, cuius principium ſuper humeros eius, & Triumphatoris æterni manubias intuentes, quaſi eum quem emiſerant cœli portæ capere non poſſent; licet nunquam eius capiant Maieſtatem, maiorem viam quærebant aliquam reuertenti: adeò nihil exinanitus amiſerat! Debuit tamen nouo Victori nouum iter parari; ſemper enim victor tanquam maior, & præcelſior eſt: Sed quia æternæ ſunt iuſtitiæ portæ, eædemque noui, & veteris Teſtamenti, quibus cœlum aperitur, non mutantur vtique, ſed eleuantur; quia non vnus homo, ſed totus in omnium Redemptore Mundus intrabat*.

Quartò, Chriſtus in cœlos aſcendit, vt omnia, quæ de ipſo in Lege, & Prophetis ſcripta erant, adimpleret. Cętera enim omnia Chriſti Myſteria ad eius Aſcenſionem tanquam ad finem referuntur, in eaque omnium perfectio, & abſolutio continetur. Vnde Apoſtolus, *Epheſ*. 3. ſcribit: *Aſcendit ſuper omnes cęlos, vt impleret omnia*. Hinc *Sanct. Bernardus* Sermone 2 De Aſcenſione: *Solemnitas hæc*, inquit, *conſummatio, & adimpletio eſt reliquarum Solemnitatum, & felix clauſula totius itinerarij Filij Dei*. Et ante illum *S. Epiphanius* Aſcen- Orat. De Chriſti Aſſumptione.
ſionem vocat *Dominicarum Feſtiuitatum omnium complementum*.

Quintò, aſcendit in cœlum, vt iter nobis pararet, vt ipſe ait Ioannis 14. *In domo Patris mei manſiones multæ ſunt. Si quò minus dixiſſem vobis: Quia vado parare vobis locum. Et ſi abiero, & præparauero vobis locum: Iterum venio, & accipiam vos ad me ipſum, vt vbi ſum ego, & vos ſitis*. Et *Michææ* 2. de ipſo prænuntiatum eſt: *Aſcendet pandens iter ante eos: Diuident, & tranſibunt portam, & ingredientur per eam: & tranſibit Rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum*.

Sextò, Chriſtus Dominus noſter ad cœlos aſcendit, vt ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinent, curaret, vt quemadmodum Pontifex in veteri Teſtamento intrabat in Sancta Sanctorum, vt Deum pro populo interpellaret, Ita *Chriſtus aſſiſtens Pontifex futurorum bonorum, non in manufacta Sancta introiuit, exemplaria verorum:* Hebr. 9.
ſed in ipſum cęlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis; & Patrem *pro nobis interpellet*. Vnde *Theodoretus* in Cap 8. Epiſtolæ ad Romanos: *E mortuis*, inquit, *ſuſcitatus, Patri aſſidet, & ne ſic quidem noſtri curam gerere deſijt. Sed quas à nobis accepit primitias oſten-* Rom. 8.
dens, & eas ab omni labe puras Patri demonſtrans, per illas nobis ſalutem petit. Hunc interpellandi modum *S. Gregorius Magnus* ſimiliter explicat Libro 22. *Moralium*, Cap 13. *Vnigenito Filio*, (inquit) *pro homine interpellare, eſt apud coæternum Patrem ſeipſum hominem demonſtrare: Eique pro humana natura rogaſſe, eſt eamdem naturam in Diuinitatis ſuæ celſitudine ſuſcepiſſe. Interpellat igitur pro nobis Dominus, non voce, ſed miſeratione*.

Sacerdotio ſuo etiamnum ad Patris dexteram Chriſtus fungitur, ſemetipſum Patri perenniter pro nobis immolans. In cœleſte ſcilicet Sanctuarium, non in *ſanguine alieno* ſicut veteris Legis Pontifex ſemel quotannis in ſacratiora Templi adyta ingrediebatur, *Sed* Hebr. 9.
per proprium ſanguinem ſemel introiuit, æterna redemptione inuenta. Et *Vnam pro peccatis offerens hoſtiam, in ſempiternum ſedet in dextera Dei. Vna enim oblatione conſummauit in ſempiternum ſanctificatos*. Sacerdos enim fa- Hebr. 7.
ctus eſt, *non ſecundùm Legem mandati carnalis*, ſed *ſecundùm virtutem vitæ inſolubilis. Conteſtatur enim, quoniam Tu es Sacerdos in æternum, ſecundùm ordinem Melchiſedech*. ·.·.·.·.·. *Et alij quidem plures facti ſunt Sacerdotes, idcircò quòd morte prohiberentur permanere: Hic autem, eo quòd maneat in æternum, ſempiternum habet Sacerdotium. Vnde & ſaluare in perpetuum poteſt accedentes per ſemetipſum ad Deum: ſemper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat, vt nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, impollutus, ſegregatus à peccatoribus, & excelſior cęlis factus: Qui non habet neceſſitatem quotidie, quemadmodum Sacerdotes, priùs pro ſuis delictis hoſtias offerre, deinde pro populi: Hoc enim fecit ſemel ſeipſum offerendo. Lex enim homines conſtituit Sacerdotes infirmitatem habentes: Sermo autem iuriſiurandi, qui poſt Legem eſt, Filium in æternum perfectum*. ·.·.·.·. *Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cę-* Hebr. 8.
lis, Sanctorum miniſter, & Tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo. Omnis enim Pontifex ad offerendum munera, & hoſtias conſtituitur: Vnde neceſſe eſt, & hunc

habe-

habere aliquid, quod offerat. Quid autem offert? Non nouam victimam, neque nouum ſacrificium, ſed quam ſemel obtulit hoſtiam *ad deſtitutionem peccati*, pro nobis
Hom. 17. & 27. in Epiſt. ad Hebræos offerre pergit, *Ipſe Sacrificium, Sacerdos, & hoſtia. Aſcendit enim cum ſacrificio, quod poteſt placare Patrem*, (inquit *Sanct. Ioannes Chryſoſtomus*.) Suffragatur & *Sanct. Cyrillus Alexandrinus* Libro *De Adoratione in Spiritu, & Veritate*, dicens: *Si verum eſt, omnem Sacerdotem, vt Sacrificium offerat, ſtare, nec conſeſſor vnquam aut eiuſdem collega gloriæ poſſit intelligi cum Deo cui ſacrificat, quomodo non inuſitatus planè Sacerdos Chriſtus eſt, qui & in diuinitatis throno conſidet, & tamen vt homo ſacra facit?* Hic manipulus eſt nouarum frugum à Sacerdote coram Domino eleuatus, ſanctificatus, & conſecratus; vt acceptabilis eſſet pro populo. Hic
Leuit. 23. Agnus immaculatus in holocauſtum oblatus Domino. *Delibatio veluti quædam noſtræ maſſæ, oblatus eſt Deo, ac Patri primogenitus ex mortuis factus, & primitiæ reſurrectionis omnium, in ipſum cęlum aſcendens. Oblatus eſt autem tanquam ex omnibus, & pro omnibus, vt omnes viuificaret, & tanquam ex area primus manipulus offeretur Deo, ac Patri*; (inquit *Sanct. Cyrillus* Libro 4. in *Ioannem*.) Agnus eſt immaculatus, qui etſi in cruce mactatus ſit, ideò tamen mactatus eſt, vt in cœleſtis Tabernaculi Altare non manufactum inſerretur; ibique ſe ipſum perenniter offerret, non igne materiali, ſed igne diuinitatis conſumptum, abſorptà morte in victoriâ. Vnde *Sanct. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 140. *Illud eſt* (inquit) *ſacrificium veſpertinum, Paſſio Domini, crux Domini, oblatio victimæ ſalutaris, holocauſtum acceptum Deo. Illud ſacrificium veſpertinum fecit in Reſurrectione munus matutinam*. Hinc S. Ioannes Apocalypſis 5. *Vidi*, inquit, *in medio throni Agnum ſtantem tanquam occiſum*.

Pulchrè *Sanct. Cyrillus Alexandrinus* Epiſtolâ ad *Aca-*
Leuit. 14. *cium*, quæ *De capro emiſſario* inſcripta eſt, Chriſto adaptat ſacrificium gemini paſſeris, quorum alter occidebatur, alter prioris ſanguine cruentatus in ſolitudinem dimittebatur. Cæſo paſſere Chriſtus mortalis, & in cruce mactatus; ſuperſtite verò paſſere, & cruentato immortalis, & in cœlum aſſumptus adumbratur: Vtrobique tamen hoſtia. Quamobrem nouum hoc in cœlis ſpectaculum admirati ſunt Angeli: hunc in modum percuntati: *Quis eſt iſte, qui venit de Edom, tinctis veſti-*
Iſa. *bus de Boſra? Quare rubrum eſt indumentum tuum, & veſtimenta tua ſicut calcantium in torculari?* Verba *Sanct. Cyrilli* legere iucundum erit. *Tingebatur* (inquit) *paſſer viuus in ſanguine occiſi: & ſanguine illius cruentatus, paſſioniſque propèmodum particeps, in ſolitudinem dimittebatur. Ad cęlum enim vnigenitum Dei Verbum vna cum carne ſibi vnita rediit: eratque nouum hoc in cęlis ſpectaculum. Obſtupuit enim ſanctorum Angelorum multitudo, cùm Regem gloriæ, exercituumque Dominum in forma humana cernerent. Aiebant enim: Quis eſt iſte, qui venit ex Edom, id eſt, ex terra? Et rubor veſtimentorum eius ex Boſor? Boſor autem ſignificat carnem, vel anguſtiam, & tribulationem. Deinde illud etiam percuntabantur: Quæ ſunt plagæ iſtæ in medio manuum tuarum? Vado & veſtimentum ſanguine rubricatum, & plagas in manibus oſtendit*.

Septimò, illud etiam Dominus noſter in cęlum aſcendens efficere voluit, vt nos eum aſcendentem mente, & deſiderio proſequeremur. Nam quemadmodum Morte, & Reſurrectione ſua exemplum nobis reliquerat moriendi peccato, & reſurgendi, ac viuendi iuſtitiæ, & Deo: ita Aſcenſione ſuâ nos docet, vt in terris poſiti, in cœlum nos cogitatione, & affectu totos conferamus, agnoſcentes nos *peregrinos, & hoſpites ſuper terram*,
Hebr. 11. Epheſ. 2. Philip. 3. ac patriam inquirentes, *ciues ſanctorum, & domeſticos Dei*. . . . *Noſtra enim conuerſatio in cęlis eſt*; (inquit Apoſtolus.) Liberos cordis oculos ad illam altitudi-
S. Leo Serm. 2. de Aſcenſ. Dom. nem, in qua Chriſtus, eſt erigamus. Surſum vocatos animos deſideria terrena non deprimant, ad æterna prælectos peritura non occupent, viam veritatis ingreſſos fallaces illecebræ non retardent; & ita à Fidelibus hæc temporalia decurrantur, vt peregrinari ſe in hac mundi valle cognoſcant, in qua etiamſi quæ-
S. Hilar. Arelat. in eod. Feſto dam commoda blandiantur, non amplectenda nequiter, ſed tranſeunda ſunt fortiter. Totis fidei viribus nitamur, vt ſicut Dominus noſtro cum corpore ad ſuperna conſcendit, ita nos quoque membra eius effecti, Caput noſtrum officioſis deſiderijs, ac bonorum operum ſtudijs iam ſequamur. Aſcendamus poſt eum compunctione, beneuolentia, concordiâ, charitate: Aſcendamus & per ipſarum adminicula paſſionum. Quomodo autem poſt eum per paſſiones noſtras poſſimus aſcendere, ſi quis roget: Hoc vtique modo: Si vnuſquiſque noſtrum ſubdere eas ſibi ſtudeat, & eminentia dominantis animi ſuper eas ſtare conſueſcat, ex ipſis ſibi gradum conſtruat, quoad ſuperiora conſcendant. *Sublimabunt nos, ſi fuerint infra nos. De noſtris etiam vitijs ſcalam nobis facimus, ſi vitia ipſa calcamus*. Cæterum cum Chriſto, id eſt, humilitatis Magiſtro, non aſcendit ſuperbia, nec cum bonitatis auctore malitia, nec cum pacis amico diſcordia, nec cum Filio Virginis libido atque luxuria. Non aſcendunt vitia poſt virtutum parentem, nec peccata poſt Iuſtum, nec infirmitates poſſunt ire poſt Medicum. Chriſtum aſcendentem ſequamur myſticis virtutum omnium gradibus. *Beatus vir*, inquit Pro-
pheta, *cuius eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo* Pſ. 83.
diſpoſuit: Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion. Humilitate præſertim aſcendamus,
hæc eſt via. Qui aliter vadit, cadit potius, quàm aſcendit, quia ſola eſt humilitas, quæ exaltat, ſola quæ ducit ad vitam. *Chriſtus enim cùm per naturam* S. Bernar. Serm. 2. de Aſcenſ. Dom.
diuinitatis non haberet, quo creſceret, vel aſcenderet, quia vltra Deum nihil eſt, per deſcenſum quomodo creſceret inuenit, veniens incarnari, pati, mori, ne moreremur in æternum: Propter quod Deus exaltauit illum, quia reſurrexit, aſcendit, ſedet ad dexteram Dei. Vade, & tu fac ſimiliter. Neque enim aſcendere potes, niſi deſcenderis; quia, vt æterna lege fixum eſt: *Omnis, qui ſe*
humiliat, exaltabitur; & qui ſe exaltat, humiliabitur. Luc. 14.
O peruerſitas! O abuſio filiorum Adam! Quia cùm aſcendere difficillimum ſit, deſcendere autem facillimum ipſi & leuiter aſcendunt, & difficilius deſcendunt, parati ad honores, & celſitudines Graduum Eccleſiaſticorum, *Ipſis etiam Angelicis humeris formidandas*: Ad ſequendum autem te, Domine Ieſu, vix inueniuntur, qui vel trahi patiantur; qui velint duci per viam mandatorum tuorum. Beatus, qui vbique te ducem habet, non illum refugam ſpiritum, qui ſtatim aſcendere voluit, & tota diuinitatis dextera percuſſus eſt. *Nos autem populus tuus, & oues*
paſcuæ tuæ, ſequamur te, per te, ad te: Quia tu Io. 14.
es *Via, Veritas, & Vita: Via in exemplo, Veritas in promiſſo, Vita in præmio*; (inquit *Sanct. Bernardus*.) Surſum cor habere debemus, ſed ad Dominum: *Surſum enim cor non ad Dominum, ſuperbia vocatur: Surſum autem cor ad Dominum, refugium vocatur. Illi enim dicimus, qui aſcendit*, Domine refu-
gium factus es nobis. . . . *Deſcendit, vt ſanaret te: A-* Pſ. 89.
ſcendit, vt leuaret te. Cadis, ſi leuaueris te: Manes, ſi leuauerit te. Surſum ergo cor, ſed ad Dominum, refugium eſt: Surſum cor, ſed non ad Dominum, ſu-
perbia eſt. Dicamus ergo illi reſurgenti, Quoniam tu Pſ. 90.
es Domine ſpes mea: *Aſcendenti autem*, Altiſſimum poſuiſti refugium tuum. *Quomodo enim ad eum cor ſurſum habentes ſuperbi erimus, qui propter nos humilis factus eſt, ne ſuperbi remaneremus?* Verba ſunt *S. Auguſtini* 261. aliàs *De Diuerſis* 12.

§ III.

Aſcenſionis Chriſti fructus, & vtilitates.

QVamuis corporis ſui, & ſacræ humanitatis ſenſibilem præſentiam Chriſtus Ieſus Aſcenſione ſua Fidelibus ſubtraxerit, præſentia tamen diuinitatis ſuæ nuſquam ipſis deeſt. *Ecce* (inquit) *ego vobiſcum*
ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi. Matt. 28.
Qui *Emmanuel*, id eſt, *Nobiſcum Deus*, vocatur, *Im-* Iſ. 7.
plet proprietatem nominis ſui: & qui aſcendit in cęlos, non deſerit adoptatos: Qui ſedet ad dexteram Patris, ipſe totius habitator eſt corporis: & ipſe deorſum confortat ad patientiam, qui ſurſum inuitat ad gloriam; (inquit *S. Leo* Sermone 2. *De Reſurrectione Domini*, Cap. 3.) Ipſe verò Chriſti in cœlos Aſcenſus, quo ſenſibilem ſui corporis præſentiam nobis ſubtraxit, longè maiores vtilitates nobis peperit, quàm eius ſenſibilis præſentia peperiſſet.

1 Chriſti nimirum Aſcenſione glorioſâ, fidei noſtræ merito maximus cumulus acceſſit. Nam fides earum rerum eſt, quæ non videntur, atque ab hominum ratione, & intelligentiâ remotæ ſunt. Itaque ſi Dominus Ieſus à nobis non diſceſſiſſet, fidei noſtræ meritum minueretur: Siquidem ab illo *Beati* prædicantur, *qui non viderunt, & crediderunt*. Hinc etiam ipſe Diſcipulis ait, de Spiritu-Sancto, *Arguet mundum de iuſtitia*, comparando ſcilicet credentium iuſtitiam cum iniquitate infidelium. Hæc enim comparatio, eſt infidelium vituperatio. *De iuſtitiâ*, (inquit) *quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me*. Quapropter Mundus de peccato quidem ſuo, de iuſtitia verò arguitur aliena, ſicut arguuntur de lumine tenebræ. Quantum enim malum ſit eorum, qui non credunt, non ſolùm per ſeipſum, verum etiam ex bono poteſt eorum apparere, qui credunt. Et quoniam iſta vox infidelium eſſe conſueuit, Quomodo credimus, quod non videmus? Ideò credentium iuſtitiam ſic oportuit definiri, *Quia ad Patrem vado, & iam non videbitis me*. Nam & qui viderunt Chriſtum, non in eo laudata eſt fides eorum, quia credebant, quod videbant, id eſt, Filium hominis; ſed quia credebant, quod non videbant, id eſt, Filium Dei. *Cum verò, & ipſa forma ſerui ſubtracta eorum eſſet aſpectibus, tum verò ex omni parte impletum eſt*, Iuſtus ex fide viuit. *Ipſa eſt iuſtitia fidei, de qua dicit Apoſtolus*, Etſi noueramus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed nunc iam non nouimus. *Erit itaque*, inquit, *veſtra iuſtitia, quâ Mundus arguetur*, Quia vado ad Patrem, & iam non videbitis me: *Quoniam in eum, quem non videbitis, credetis in me: Et quando me videbitis, quod tunc ero, non videbitis in me, quod ſum vobiſcum modò; non videbitis humilem, ſed excelſum; non videbitis mortalem, ſed ſempiternum; non videbitis iudicandum, ſed iudicaturum: Et de hâc fide veſtrâ, id eſt, iuſtitia veſtra, arguet Spiritus-Sanctus incredulum Mundum.* Ita hunc locum explicat *S. Auguſtinus*, Tractatu 95. *in Ioannem*.

Io. 20.

Io. 16.

Rom. 1. 2 Cor. 5.

Magnum Fidei robur, & incrementum ex glorioſa Chriſti Domini noſtri in cælos Aſcenſione acceſſiſſe, confirmat *S. Leo* Sermone 2. *De Aſcenſione*, Cap. 2. 3. & 4. *Quod* (inquit) *Redemptoris noſtri conſpicuum fuit, in ſacramenta tranſiuit: Et vt fides excellentior eſſet, ac firmior, viſioni doctrina ſucceſſit, cuius auctoritatem ſupernis illuminata radijs credentium corda ſequerentur* ∴ *Ipſi Apoſtoli, qui tot miraculis confirmati, tot ſermonibus eruditi, atrocitatem tamen Dominicæ Paſſionis expauerunt, & veritatem Reſurrectionis eius non ſine hæſitatione ſuſceperant, tantùm de Aſcenſione Domini profecerunt, vt quicquid illis prius intulerat metum, verteretur in gaudium. Totam enim contemplationem animi in Diuinitatem ad Patris dexteram conſedentis erexerunt, nec iam corporeæ viſionis tardabantur obiectu, quò minus in id aciem mentis intenderent, quod nec à Patre deſcendendo abfuerat, nec à Diſcipulis aſcendendo diſceſſerat. Tunc Filius hominis, Dei Filius excellentius ſacratiuſque innotuit, cùm in Paternæ Maieſtatis gloriam ſe recepit: Et ineffabili modo cœpit eſſe diuinitate præſentior, qui factus eſt humanitate longinquior. Tunc ad æqualem Patri Filium eruditior fides greſſu mentis cœpit accedere, & contrectatione in Chriſto corporeæ ſubſtantiæ, quâ Patre minor eſt, non egere: Quoniam glorificati corporis manente naturâ, eò fides credentium vocabatur, vbi non carnali manu, ſed ſpiritali intellectu, par Genitori Vnigenitus tangeretur. Hinc illud eſt, quòd poſt Reſurrectionem ſuam Dominus Mariæ Magdalenæ perſonam Eccleſiæ gerenti, cùm ad contactum ipſius properaret accedere, dicit:* Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum: *Hoc eſt, Nolo vt ad me corporaliter venias, nec vt me ſenſus carnis agnoſcas. Ad ſublimiora te differo, maiora tibi præparo: Cùm ad Patrem aſcendero, tunc me perfectiùs veriuſque palpabis, apprehenſura quod non tangis, & creditura, quod non cernis.*

Io. 20.

Eundem locum tractans *S. Bernardus* Sermone 28. in Cantica: *Mittitur* (inquit) *ad certiorem fidei cognitionem, quæ apprehendit, quod ſenſus neſcit, experimentum non intendit:* Noli me tangere. *Hoc eſt, Diſſueſce huic ſeducibili ſenſui, innitere Verbo, fidei aſſueſce* ∴ *Diſce id habere certius, id tutius ſequi, quod illa ſuaſerit.* Noli me tangere, nondum enim aſcendi ad Patrem meum. *Quaſi verò cùm aſcenderit, tunc tangi ab eo velit aut poſſit. Et vtique poterit, ſed affectu, non manu; voto non oculo; fide, non ſenſibus. Quid tu me* (ait) *modò tangere quæris, quæ ſenſu corporis gloriam æſtimas Reſurrectionis?* Verbum æternum Patris, Angelorum cibus, paniſque perfectus, Incarnatione lac nobis infantibus, & ſolido cibo capiendo imparibus præſtitit, *Vt quaſi à mamilla carnis eius enutriti, & per talem lactationem aſſueti manducare, & bibere Verbum Dei, & eum, qui eſt immortalitatis Panis, qui eſt Spiritus Patris, in nobis ipſis eum continere poſſemus*, (inquit *Sanct. Irenæus*, Libro 4. Cap. 24.) Quid eſt Panis Angelorum? *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*. Quomodo Panem Angelorum manducauit homo? *Et Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*. Igitur *Mater Sapientia, cum ſit in excelſis Angelorum ſolidus cibus; dignata eſt quodammodo lacteſcere paruulis. Sed ipſe homo Chriſtus, qui vera carne, vera cruce, vera morte, vera Reſurrectione ſincerum lac dicitur paruulorum, cùm benè à ſpiritualibus capitur, inuenitur Dominus Angelorum. Proinde nec ſic paruuli ſunt lactandi, vt ſemper non intelligant Deum Chriſtum: Nec ſic ablactandi, vt deſerant hominem Chriſtum. Quòd alio modo ita dici poteſt: Nec ſic lactandi ſunt, vt Creatorem numquam intelligant Chriſtum; nec ſic ablactandi, vt Mediatorem vnquam deſerant Chriſtum*, (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 98. in *Ioannem*.) Hoc ineffabili modo ablactati ſunt Fideles, cùm Chriſtus in cælos aſcendens carnis ſuæ conſpectum ipſis ſubduxit, vt cibum ſolidum, id eſt, Verbum Dei per quod facta ſunt omnia, iam per carnem eius fortiores effecti, fide contemplaremur, eoque cum Angelis reficeremur, iam ſpe ad illorum æqualitatem prouecti.

2 Chriſti enim verò in cœlos Aſcenſio, ad confirmandam ſpem in cordibus noſtris magnum momentum habet: Siquidem cum Chriſtum hominem in cælum aſcendiſſe, & humanam naturam in dextera Dei Patris collocaſſe credimus, magna in ſpe ſumus, fore vt nos etiam eius membra, illuc aſcendamus, atque ibi cum Capite noſtro coniungamur. Quod ipſe Dominus his verbis teſtatus eſt: *Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, & illi ſint mecum*. Et Diſcipulis ait: *Si abiero, & præparauero vobis locum, iterum veniam, & accipiam vos ad meipſum, vt vbi ego ſum, & vos ſitis*. Spes igitur ad cœlum perueniendi hoc Myſterio in nobis excitatur, quia *Vbi fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ*. Chriſti Aſcenſio, noſtra prouectio eſt, (inquit S. Leo) & *Quò præceſſit gloria Capitis, eò ſpes vocatur, & corporis*. Hoc enim Myſterio *Non ſolùm Paradiſi poſſeſſores firmati ſumus, ſed etiam cælorum in Chriſto ſuperna penetrauimus: Ampliora adepti per ineffabilem Chriſti gratiam, quàm per diaboli amiſeramus inuidiam. Nam quos virulentus Inimicus primi habitaculi felicitate deiecit, eos ſibi concorporatos Dei Filius ad dexteram Patris collocauit*. Habemus Dominum, & Saluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum prius pendentem in ligno, nunc ſedentem in cœlo. *Pretium noſtrum dedit, cum penderet in ligno: Colligit quod emit, cum ſedet in cælo* ∴ *Chriſtus aſcendit in cælum, aſcendat cum illo & cor noſtrum. Sicut enim ille aſcendit, nec receſſit à nobis: Sic & nos cum illo ibi iam ſumus, quamuis nondum in corpore noſtro factum ſit, quod promittitur nobis. Neque enim propterea nobis deſperanda eſt perfecta, & angelica cœleſtis habitatio, quia dixit*, Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, Filius hominis, qui eſt in cœlo. *Sed hoc dictum eſt propter vnitatem, quia caput noſtrum eſt, & nos corpus eius. Cùm aſcendit in cælum, nos ab illo non ſeparamur. Qui de cælo deſcendit, non nobis inuidet cælum: Sed quodammodo clamat, Membra mea eſtote, ſi aſcendere vultis in cælum. In hoc ergo ipſi interim roboremur, in hoc votis omnibus æſtuemus. Hoc meditemur in terris, quod computamur in cælis. Tunc exuturi carnem mortalitatis, nunc exuamus animi vetuſtatem. Facilè corpus leuabitur in alta cælorum, ſi non premat ſpiritum ſarcina peccatorum*. (inquit *Sanct. Auguſtinus* Sermone 263. aliàs *De Tempore* 174. & *De Diuerſis* 90.) Id porrò, vt conſequamur, ad Eum confugiamus, quem *Aduocatum habemus apud Patrem, Ieſum Chriſtum Iuſtum* ∴ *Habentes Pontificem magnum, qui penetrauit cælos, Ieſum Filium Dei* ∴ *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ: Vt miſericordiam conſequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno*. Non acceſſimus, vt Iudæi, *Ad tractabi-*

Ioan. 17.

Matth. 24.

Serm. 1. de Aſcenſ. Domini.

1. Io. 2. Heb. 4.

ſtabilem Montem, & accenſibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ ſonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excuſauerunt ſe ne eis fieret verbum: Sed ad Sion Montem, & Ciuitatem Dei viuentis, Ieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Eccleſiam Primitiuorum, qui conſcripti ſunt in cælis, & Iudicem omnium Deum, & Spiritus Iuſtorum perfectorum, & Teſtamenti Noui Mediatorem Ieſum, & Sanguinis aſperſionem meliùs loquentem quàm Abel. Videte ne recuſetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recuſantes eum, qui ſuper terram loquebatur: Multò magis nos, qui de cælis loquentem nobis auertimus. Quid autem loquitur? Verba Charitatis.

3 Chriſtus namque in cœlum aſcendens amorem noſtrum ad cœlum rapuit, cordáque noſtra diuino Spiritu inflammauit, vt enim dicit Matth. 6 *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt, & cor tuum.* Et certè ſi Chriſtus Dominus in terris verſaretur, omnis noſtra cogitatio in ipſo hominis aſpectu, & conſuetudine defixa eſſet, qui nos tantis beneficijs afficeret, eumque terrenâ quâdam beneuolentiâ proſequeremur. Verùm in cœlos aſcendens, amorem noſtrum ſpiritualem reddidit, effecitque, vt quem nunc abſentem cogitamus, eum vt Deum veneremur, & diligamus. Quamobrem Diſcipulis ait: *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem, quoniam Pater maior me eſt:* Vox iſta quodam modo exprobrantis fuit, & conſolantis. Fixi erant in homine, & Deum cogitare non poterant. *Tunc enim cogitarent Deum, ſi ab illis, & ab eorum oculis homo auferretur, vt amputatâ familiaritate, quæ cum carne erat facta, diſcerent, vel abſente carne Diuinitatem cogitare.* Ergo hoc eis ait, *Si diligeretis me, gauderetis, quia vado ad Patrem.* Quare? Vt cùm eo ad Patrem, poſſitis me cogitare æqualem Patri Propterea enim *Maior me eſt:* Adhuc cùm videtis me in carne, maior me eſt Pater. Si ſic me diligeretis, quomodo per me facta ſunt omnia, gauderetis quoniam vado ad Patrem. Carnem Diſcipulis poſt Reſurrectionem ſuam oſtendit, confirmauit illos, & ſuſtulit illam in cœlum. Subductâ autem carnali præſentiâ, iam illi hominem non viderunt Si quid erat in cordibus eorum tractum de deſiderio carnali, quaſi contriſtatum eſt in ipſis. Congregati ſunt tamen in vnum, & cœperunt orare. Ille autem miſſurus erat Spiritum-Sanctum, vt impleret eos amore ſpiritali, auferens deſideria carnalia. Faciebat eos iam ſic intelligere Chriſtum quomodo erat Verbum Dei, Deus apud Deum, per quod facta ſunt omnia. *Non autem poſſent impleri tali intellectu, niſi carnalis charitas ab eorum oculis diſceſſiſſet.* Et ideò dixit: *Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad Patrem; quia Pater maior me eſt.* Quaſi diceret Apoſtolis ſuis: *Non vultis me dimittere, ſed melius eſt, vt iſtam carnem non videatis, & diuinitatem cogitetis. Tollo me à vobis exterius, & me ipſo impleo vos interiùs. Numquid enim ſecundum carnem, & cum carne intrat in cor Chriſtus? Secundùm diuinitatem poſſidet cor: Secundùm carnem per oculos loquitur ad cor, & admonet foras: habitans intus, vt interiùs nos conuertamur, & viuificemur ex ipſo, & formemur ex ipſo.* Sic diſſerit *S. Auguſtinus* Sermone 164. *De Aſcenſione Domini,* 4.

Concil. Trid. Catech.

Io. 14.

Ob eandem rationem Dominus Diſcipulis ait: *Expedit vobis, vt ego vadam: Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; ſi autem abiero; mittam eum ad vos.* Tanquam diceret: *Expedit vobis, vt hæc forma ſerui auferatur à vobis. Caro quidem factum Verbum habito in vobis; ſed nolo me carnaliter adhuc diligatis, & iſto lacte contenti, ſemper infantes eſſe cupiatis.* Expedit vobis, vt ego vadam, &c. *Si alimenta tenera, quibus vos alui, non ſubtraxero, ſolidum cibum non eſurietis; ſi carni carnaliter hæſeritis: capaces Spiritûs non eritis.* Nam quid eſt, *Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos: Si autem abiero, mittam eum ad vos?* Numquid hic poſitus eum non poterat mittere, quem ſcimus ſuper eum baptizatum veniſſe atque manſiſſe: Immò verò à quo ſcimus eum nunquam ſeparabilem fuiſſe? *Quid eſt ergo,* Si non abiero, Paracletus non veniet ad vos, *Niſi non poteſtis capere Spiritum, quamdiu ſecundùm carnem perſiſtitis noſſe Chriſtum? Vnde ille, qui iam acceperat Spiritum,* Etſi noueramus, *inquit,* ſecundùm carnem Chriſtum, ſed nunc iam non nouimus. *Etiam ipſam quippè carnem Chriſti non ſecundùm carnem nouit, qui Verbum carnem factum ſpiritualiter nouit.* Verba ſunt *Sanct. Auguſtini,* Tractatu 94. in *Ioannem.*

2. Cor. 5.

Idem paſſim confirmat *S. Bernardus,* Sermone præſertim 29 *In Cantica,* & Sermone 5. *De Aſcenſione,* vbi hanc præcipuam inuiſibili Deo fuiſſe cauſam aſſerit carnem aſſumendi, & hominibus conuiuendi, vt carnalium, qui niſi carnaliter amare non poterant, cunctas primùm affectiones, à cæteris ſenſibilibus omnibus rebus abductas, ad ſacratiſſimæ ſuæ carnis amorem totas recolligeret, atque ita gradatim ad amorem ſpiritualem perduceret. Carnali (vt ita loquar) amore adhærebant Chriſto incipientes Apoſtoli, ſolo præſentiæ corporalis amore relinquerant omnia, adeò vt futuræ ſalutaris Paſſionis, & Mortis ne audire quidem verbum æquanimiter ſuſtinerent, ſed nec gloriam aſcendentis poſtmodum niſi cum graui mœrore ſuſcipere. *Quia* (inquit) *hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum.* Itaque in ſola interim gratiâ præſentis ſuæ carnis eos ab amore omnis carnis ſuſpenderat. Monſtrabat autem eis poſtea altiorem amoris gradum, cùm diceret: *Spiritus eſt, qui viuificat, caro non prodeſt quidquam.* Puto huc aſcenderat iam, qui dicebat, *Etſi cognouimus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed nunc iam non nouimus.* Fortaſſis, & nihilo minus Propheta in hoc ipſo ſtabat, cum diceret, *Spiritus ante faciem noſtram Chriſtus Dominus.* Nam quod ſubiungit, *Sub vmbra eius viuemus inter Gentes,* videtur ex perſona incipientium addidiſſe, vt quieſcant ſaltem in vmbra, qui ad Solis ardorem ferendum minus ſe validos ſentiunt, & carnis dulcedine nutriantur, dum necdum valent ea percipere, quæ ſunt Spiritûs Dei. Quapropter expediebat Apoſtolis, vt caro Chriſti in Cœlos reciperetur, vt in eos Sanctus-Spiritus allabi poſſet. *Niſi abiero, Paracletus non veniet ad vos* (inquit Chriſtus) id eſt, *Niſi carnis præſentia veſtris ſubtrahatur aſpectibus, ſpiritualis gratiæ plenitudinem occupata mens non agnoſcit, non recipit animus, non capit affectus.* Chriſtus ait: *Ego ſum via, veritas, & vita.* Hoc eſt, *Per me venitur, ad me peruenitur, in me permanetur.* Ex quo intelligitur (inquit *Sanct. Auguſtinus* Libro 1. *De Doctrina Chriſtiana,* Cap. 34.) *Quòd nulla res in via tenere nos debeat, quando nec ipſo Dominus, in quantum via noſtra eſſe dignatus eſt, tenere nos voluerit, ſed tranſire, ne rebus temporalibus, quamuis ab illo pro ſalute noſtra ſuſceptis, & geſtis, hæreamus infirmiter, ſed per eas potiùs curramus alacriter, vt ad eum ipſum, qui noſtram naturam à temporalibus liberauit, & collocauit ad dexteram Patris, prouehi atque peruenire mereamur.*

S. Bernar. Serm. 5. de Aſcenſ. Dom.

4 Hæc *Dona* ſunt, quæ *Chriſtus aſcendens in altum, dedit hominibus,* Fides, Spes, Charitas per Spiritum-Sanctum in eorum cordibus diffuſa. Sed & dona ab hominibus accepit, vt ait Propheta: *Aſcendiſti in altum, cepiſti captiuitatem: Accepiſti dona in hominibus.* Apoſtolus à Propheta non diſſidet. Chriſtus aſcendens in cœlos dona hominibus dedit, idemque dona in hominibus recepit. Dedit vt vnus cum Patre Deus; accepit in Eccleſia ſua, in membris ſuis, in Sanctis, & Fidelibus ſuis *Chriſtus* enim *& Eccleſia, caput & corpus, vnus homo eſt, vnus Chriſtus,* vt *S. Auguſtinus* ſæpius inculcat. Nunc in perſona ſua propria, nunc in perſona membrorum ſuorum loquitur apud Prophetas. Ad perſonam membrorum eius referendum, quod ait Propheta, *Accepiſti dona in hominibus:* Ad Perſonam eius propriam, quod Apoſtolus ait: *Dedit dona hominibus;* vt *S. Auguſtinus* explicat, Enarratione in Pſalmum 67. *Ipſe ergo Chriſtus, & dedit de cælo, & accepit in terra;* (inquit idem Sanctus Doctor Libro 15. *De Trinitate,* Cap. 19.)

Epheſ. 4.

Pſ. 67.

ARTICVLVS VIII.

Quo ſeptimus Symboli Articulus explicatur:

INDE VENTVRVS EST IVDICARE VIVOS ET MORTVOS.

§ I.

Multiplex Dei Iudicium. Nouiſſimi tempus ignotum. Signa illud præcedentia.

DEI Iudicium multiplex in ſacris Litteris declaratur, vnum *Diſcretionis,* de quo Propheta Pſalm. 42. *Iudi-*

S. Auguſt. Tract. 43. & 52. in Io.

Iudica me Deus, & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta: Aliud *Damnationis*, de quo ſcriptum eſt Ioannis 3. *Qui non credit iam iudicatus eſt:* Et Ioannis 5. *Et procedent, qui mala egerunt in reſurrectionem iudicij.* Ruſſus iudicium aliud *occultum*, aliud *manifeſtum*. *Occultum iudicium, eſt pœna, qua nunc vnuſquiſque hominum aut exercetur ad purgationem, aut admonetur ad conuerſionem; aut ſi contempſerit vocationem, & diſciplinam Dei, excæcatur ad damnationem. Iudicium manifeſtum eſt, quo venturus Dominus iudicabit viuos, & mortuos, omnibus fatentibus eum eſſe, à quo, & bonis præmia, & malis ſupplicia tribuentur: Sed tunc illa confeſſio non ad remedium malorum, ſed ad cumulum damnationis valebit.* De his duobus iudicijs, vno occulto, alio manifeſto, videtur Dominus dixiſſe Ioannis 5 *Qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, ſed tranſijt à morte in vitam:* Id eſt, Non veniet in iudicium manifeſtum. Nam hoc, quod tranſit de morte ad vitam per nonnullam afflictionem, *Io. 3.* quâ flagellat omnem Filium quem recipit, Iudicium occultum eſt. *Qui autem non credit,* (inquit) *iam iudicatus eſt:* Id eſt, illo occulto iudicio iam præparatus eſt ad illud manifeſtum. Ita *Sanct. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum nonum.

Vide S. Auguſt. Lib. 20. De Ciuit. Dei, c. 1. Iudicium occultum in hâc vitâ peragitur: Manifeſtum poſt mortem fiet, cùm vnicuique neceſſe erit in conſpectum Domini venire, & ſingularum cogitationum, verborum, operumque omnium rationem reddere, demumque Iudicis præſentem ſubire ſententiam. Id porrò duobus diuerſis temporibus fiet, primò ſtatim poſt vniuſcuiuſque hominis mortem; ſecundò in fine mundi. Primum iudicium particulare eſt, ac priuatum: Cùm enim vnuſquiſque noſtrûm è vita migrauerit, ſtatim ad Dei tribunal ſiſtitur, ibique de omnibus iuſtiſſima quæſtio habetur, quæcumque aut egerit, aut dixerit, aut cogitauerit, cùm hic mortalem vitam ageret. De iſto ſcribit Apoſtolus ad *Hebræos*, Cap. 9. *Statutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem iudicium.* Alterum generale erit, cùm vno die, atque vno in loco, omnes ſimul homines ad tribunal ſummi Iudicis ſtabunt, ac omnibus omnium ſæculorum hominibus ſpectantibus, & audientibus, ſinguli ſententiam in ſe latam excipient, *Matth. 25. 1 Theſſ. 4.* ſtatimque reprobi à ſiniſtris Iudicis in terra ſtantes, in ignemque æternum cum diabolo, & Angelis eius detrudentur: Electi verò, Chriſto obuiam rapti in aera, cum ipſo in Regnum æternum, ipſis ante mundi conſtitutionem paratum conuolabunt, ſicque in cœlis ſemper erunt *cum Domino*.

De vltimo iſto, generalique Iudicio Symboli Apoſtolici ſeptimus Articulus eſt, quo Chriſtum *venturum iudicare viuos, & mortuos*, profitemur; *inde*, inquam, venturum quo aſcendit, ſcilicet è cœlis; non relictâ Patris dexterâ in quâ ſedet: Hæc enim ſumma poteſtas eſt, & maieſtas: Chriſtus autem veniet *Cum poteſtate magna,* *Luc. 21. Matt. 25. Act. 1.* *& maieſtate. Quemadmodum aſſumptus eſt in cœlum, ſic* „ *veniet.* Duobus autem modis accipi poteſt, quòd *Viuos, & mortuos iudicabit:* Siue vt viuos intelligamus, quos hîc nondum mortuos, ſed adhuc in iſta carne viuentes inuenturus eſt eius Aduentus; mortuos autem, qui de corpore, priùs quàm veniat, exierunt, vel exituri ſunt: Siue viuos iuſtos, mortuos autem iniuſtos; quoniam iuſti quoque iudicabuntur. Aliquando enim iudicium Dei ponitur in malo, vnde illud eſt, *Qui autem malè egerunt in reſurrectionem Iu-* *Io. 5. Pſ. 53.* *dicij:* Aliquando & in bono, ſecundùm quòd dictum eſt, *Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua iudica me.* Per Iudicium quippe Dei fit ipſa bonorum malorumque diſcretio, vt liberandi à malo, non perdendi cum malis, boni ad dexteram ſegregentur. Sic „ explicat *S. Auguſtinus* in *Enchiridio*, Cap. 55. Cæterum, & illi ipſi de quibus dicit Apoſtolus 1. ad Theſſal. 4. *Et nos, qui viuimus, qui relinquimur, ſimul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chriſto in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus,* priùs morientur, quàm beata immortalitate cum reliquis Sanctis donentur: Quod apertè colligi videtur ex his Apoſtolis verbis 1. *Cor.* Cap. 15. *Sed dicet aliquis: Quomodo reſurgunt mortui? Qualiue corpore venient? Inſipiens, quod tu ſeminas non viuificatur, niſi prius moriatur,* &c. Et, *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur.* Quomodo autem fieri poterit, vt omnes reſurgant, niſi omnes moriantur? Reſurrectio quippe, niſi mors præceſſerit, nulla eſt. Morientur ergo & illi, qui adueniente Chriſto vitam mortalem in hoc mundo agent, & illorum corpora igne, quo mundus conflagrabit, interibunt, ſtatim velut in ictu oculi, canente tubâ, id eſt, imperante Domino, ad vitam reditura. Videſis *Sanct. Auguſtinum* Epiſtolâ 193 *Mercatori* inſcriptâ, Cap. 4 & Libro 20. *De Ciuitate Dei*, Cap. 20.

Nouiſſimum illud Iudicium in ſacris Litteris *Dies Domini* appellatur, de quo Apoſtolus 1 ad Theſſalonicenſes 5. *Dies Domini, ſicut fur in nocte, ita veniet.* Et Saluator ipſe, Matth 24. *De die autem illâ, & hora, nemo ſcit ∴∴ Sicut autem in diebus Noe, ita erit, & Aduentus Filij hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, vſque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec venit diluuium, & tulit omnes: Ita erit, & aduentus Filij hominis. ∴∴ Vigilate ergo, quia neſcitis, quâ horâ Dominus veſter venturus ſit.* De eodem Apoſtolus 2. ad Corinthios 5. ſcribit: *Omnes nos manifeſtari oportet ante Tribunal Chriſti, vt referat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Et Apocalypſis 20. dicitur: *Vidi mortuos magnos, & puſillos in conſpectu Throni, & Libri aperti ſunt, & iudicati ſunt mortui ex his, quæ ſcripta erant in Libris, & iudicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum.*

Quamuis autem vltimi iudicij diem venturum eſſe vtiliter ſciamus, & vtiliter ignoremus, quando ven- “ *S. Auguſt.* turus ſit, vt paratum cor habeamus benè viuendo; & “ *Enarrat. in Pſ. 36.* non ſolùm non timeamus venturum illum diem, ſed “ *Serm. 1.* & amemus, *Exſpectantes beatam ſpem, & Aduentum gloriæ magni Dei, & Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti,* vt *Ad Tit.* (loquitur Apoſtolus:) Signa tamen quædam Aduentum Chriſti ad iudicium præcedent, vt homines ad Iudicis reuerentiam adducantur, & ad iudicium præparentur, ſignis inſolitis, & formidandis præmoniti. Ex his nihilominus ſignis certò cognoſci non poteſt iudicij tem- *Luc. 21. Matth. 24 Marci 13* pus, cùm partim ad excidium Hieroſolymorum, partim ad Chriſti aduentum in corpore ſuo, quod eſt Eccleſia, partim ad aduentum eius nouiſſimum per ſe ipſum pertineant, vt *S. Auguſtinus* explicat Epiſtolâ 199. aliàs 80 ad *Heſychium De fine Sæculi* inſcripta. Quamobrem quod Chriſtus Dominus ait, *Vigilate, ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes,* ad omnes pertinere declarauit. *Tunc enim vnicuique veniet dies ille, cùm venerit ei dies, vt talis hinc exeat, qualis iudicandus eſt illo die. Ac per hoc vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet ille dies, quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ huius vltimus dies;* (inquit *Sanct. Auguſtinus.*)

Diem Domini venturum non eſſe certum eſt, niſi Antichriſtus prius aduenerit. Homo quidam erit ſingularis, iniquiſſimus, diuinos honores vſurpans, Chriſtum & Regnum eius, id eſt, Eccleſiam perſequens eâ perſecutione, *qualis non fuit ab initio mundi vſque modò, neque fiet:* Falſis miraculis maximam hominum partem ſe- *Matth. 24* ducens, & ad defectionem à Chriſti fide, & cultu pertrahens. De quo Apoſtolus 2. ad *Theſſalonicenſes* 2 ſcribit: *Homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur, & extollitur ſupra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in Templo Dei ſedeat, oſtendens ſe tanquam ſit Deus. ∴∴ Et tunc reuelabitur ille Iniquus, quem Dominus Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentûs ſui eum: Cuius eſt aduentus ſecundùm operationem Satanæ, in omni virtute, & ſignis, & prodigijs mendacibus, & in omni ſeductione iniquitatis ijs, qui pereunt: eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt ſalui fierent.* Cætera penè omnia, quæ de Antichriſto dicuntur, vel obſcura ſunt, vel incerta. Cùm autem improborum hominum caput futurus ſit, iam ab initio Eccleſiæ, immò ab initio mundi formari cœpit corpus eius, præparari populus eius, in quo primas tenent Hæretici. Vnde *S. Paulus* ibidem ait: *Myſterium iam operatur iniquitatis.* Et *S. Ioannes* Epiſtolæ 1. Cap. 2. *Filioli, nouiſſima hora eſt: & ſicut audiſtis, quia Antichriſtus venit, & nunc Antichriſti multi facti ſunt. ∴∴ Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis. Nam, ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. ∴∴ Hic eſt Antichriſtus, qui negat Patrem, & Filium.* Et Cap. 4. *Omnis ſpiritus, qui confitetur Ieſum Chriſtum in carne veniſſe, ex Deo eſt: & omnis ſpiritus, qui ſoluit Ieſum, ex Deo*

ex Deo non eſt; & hic eſt Antichriſtus, de quo audiſtis quoniam venit, & nunc iam in mundo eſt. Legeſis S. *Hieronymum* in Epiſtolâ ad *Algaſiam*, Quæſtione 11. & S. *Auguſtinum* Libro 20. *De Ciuitate Dei*, Cap. 19.

Ignis porro *antè* Chriſtum Iudicem *præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius*, Mundumque purgabit. Abſumet elementorum corruptibilium qualitates, vt Mundus in meliùs innouatus, & à corruptionis ſeruitute liberatus, corporibus beatorum per glorioſam reſurrectionem pariter innouatis conueniat. Quemadmodum igitur mundus olim diluuio interijt, perditis impijs vniuerſis, ſolo iuſto Noe cum familia ſuâ erepto; ita in fine Sæculi, hic Mundus poſt diluuium Dei verbo reſtauratus & conſiſtens, *Cæli* (inquam) *qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in die Iudicij, & perditionis impiorum hominum;* (inquit S. *Petrus* Epiſt. 2. Cap. 3.) *Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra autem, & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cùm igitur hæc omnia diſſoluenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis conuerſationibus & pietatibus, exſpectantes & properantes in aduentum diei Domini, per quem cæli ardentes ſoluentur, & elementa ignis ardore tabeſcent? Nouos verò cælos, & nouam terram ſecundùm promiſſa ipſius exſpectamus, in quibus iuſtitia habitat. Propter quod, chariſſimi, hæc exſpectantes, ſatagite immaculati & inuiolati ei inueniri in pace.* Denique Eccleſia Chriſtum *iudicaturum viuos & mortuos & ſæculum*

Iſai. 66. *per ignem* profitetur: Quod ab Iſaia Propheta prædictum eſt: *Quia ecce Dominus in igne veniet, & quaſi turbo quadrigæ eius; reddere in indignatione furorem ſuum, & increpationem ſuam in flamma ignis, quia in igne Dominus diiudicabit.*

§. II.

Generalis Iudicij Cauſæ.

CVr præter priuatum de ſingulis, alterum etiam de vniuerſis hominibus, exerceri iudicium neceſſe ſit, præter Dei verbum, communemque Chriſtianorum omnium fidem, congruæ quoque rationes afferri poſ-

3. P. Q. ſunt; quas exponunt *S. Thomas*, & Concilij Tridentini
59. A. 5. Catechiſmus.

Prima eſt, quia poſt hominum mortem interdum ſuperſtites ſunt filij, vel diſcipuli, exemplorum, ſanæ doctrinæ, vel errorum; ſanctioris vitæ vel prauorum operum amatores, ſectatores, propugnatores, propagatores: Quibus rebus ipſorum mortuorum præmia & pœnas augeri neceſſe eſt. Cùm igitur hæc vtilitas vel calamitas ad plurimos pertinens non priùs finem habitura ſit, quàm nouiſſimus mundi dies aduenerit, æquum erat de vniuerſa hâc rectè aut prauè factorum, dictorumque ratione perfectam quæſtionem haberi, quod fieri non poterat niſi facto communi omnium hominum Iudicio. *Quapropter exſpecta me, dicit Dominus,* (Sophoniæ 3.) *in die reſurrectionis meæ in futurum, quia iudicium meum, vt congregem gentes, & colligam regna, & effundam ſuper eos indignationem meam, omnem iram furoris mei: in igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra.*

Secunda eſt, quòd piorum fama ſæpè lædatur, impij verò innocentiæ laude commendentur. Quam ob rem diuinæ iuſtitiæ ratio poſtulat, vt pij ereptam iniuriâ apud homines exiſtimationem, in publico vniuerſorum hominum conuentu & iudicio recuperent; cùm

1. Cor. 4. Chriſtus Iudex *Illuminabit abſcondita tenebrarum & manifeſtabit conſilia cordium; & laus erit vnicuique à Deo;*

Apoc. 20. cùm *Libris apertis*, id eſt, ſingulorum conſcientijs patentibus, boni ſummo honore afficientur, ac filij Dei ab omnibus agnoſcentur, eorumque præclarè geſta cunctis innoteſcent, & ab æquiſſimo Iudice coronabuntur:

Pſalm. 8. Mali verò ac reprobi *induentes confuſione* peccatis ſuis, quamuis occultiſſimis, prauis deſiderijs, cogitationibus, operibus in publicam lucem productis. Quod præclarè deſcribit Sapiens: *Videbunt* (inquit) *finem Sa-*

Sap. 4. & 5. *pientis, & non intelligent quid cogitauerit de illo Deus, & quare muniuerit illum Dominus. Videbunt, & contemnent eum: Illos autem Dominus irridebit. Et erunt poſt hæc decidentes ſine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: Quoniam diſrumpet illos inflatos ſine voce, & commouebit illos à fundamentis, & vſque ad ſupremum deſolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum peribit. Venient in cogitatione peccatorum ſuorum timidi, & traducent illos ex aduerſo iniquitates ipſorum. Tunc ſtabunt Iuſti in magna conſtantia aduerſùs eos qui ſe anguſtiauerunt, & qui abſtulerunt labores eorum. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, dicentes intra ſe, pœnitentiam agentes, & præ anguſtiâ ſpiritûs gementes: Hi ſunt, quos habuimus aliquando in deriſum, & in ſimilitudinem improperij. Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, & finem illorum ſine honore: Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei, & inter Sanctos ſors illorum eſt. Ergo errauimus à via veritatis, & iuſtitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non ortus eſt nobis. Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles, viam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit ſuperbia? Aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Tranſierunt omnia illa tanquam vmbra. . . Iuſti autem in perpetuum viuent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini: Quoniam dexterâ ſuâ teget eos, & brachio ſancto ſuo defendet illos.* Summus autem erit honos quo Sancti afficientur, ſiquidem Chriſto ſupremo Iudici aſſidebunt, cum ipſo mundum iudicaturi. Vnde ipſe ait: *Amen di-* Matth. 19.
co vobis, quòd vos, qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper 1. Cor. 6.
ſedes, iudicantes duodecim Tribus Iſrael. Et Apoſtolus: *Sancti*, inquit, *de hoc mundo iudicabunt. . . In vobis iudicabitur mundus. . . Neſcitis quoniam Angelos iudicabimus?*

Tertia iudicij generalis ratio hæc eſt: Quòd Sancti & reprobi homines, quæcumque in vita egerunt, non ſine corporibus egerint: Vnde bona & mala opera ad corpora etiam pertinent, velut ad inſtrumenta. Maximè igitur conueniens erat, corporibus vnà cum eorum animis debita æternæ gloriæ præmia, aut ſupplicia impertiri: Quod neque ſine omnium hominum reſurrectione, neque ſine generali iudicio fieri poterat. *Dicimus plenum primò perfectumque credendum iudicium Dei, vt vltimum iam atque exinde perpetuum: Vt ſic quoque iuſtum, dum non in aliquo minus: Vt ſic quoque Deo dignum, dum pro tantâ eius patientiâ, plenum atque perfectum. Itaque plenitudinem perfectionemque Iudicij, nonniſi de totius hominis repræſentatione conſtare. Totum porro hominem ex vtriuſque ſubſtantiæ concretione parere: Idcircò in vtraque exhibendum, quem totum oporteat iudicari: Qui niſi totus vtique non vixerit. Qualis ergo vixerit, talem iudicari, quia de eo quod vixerit, habeat iudicari. Vita eſt enim cauſa iudicij, per tot ſubſtantias diſpungenda, per quot & functa eſt;* (inquit *Tertullianus* Libro *De Reſurrectione Carnis.*)

Quarta ratio ex diuina Prouidentiâ, Sapientiâ, & Iuſtitiâ petitur, quas vindicari palam in omnium hominum conuentu ac laudari decet. Cùm enim aduerſa & proſpera promiſcuè nonnumquam bonis & malis eueniant, ob arcanas quidem, licèt adorandas rationes: Hinc fit, vt plerique diuinæ prouidentiæ ac iuſtitiæ obloquantur; & viri etiam iuſti commoueantur interdum, cùm improbos potentes opibus, & honoribus florentes animaduertunt. *Mei autem pene moti ſunt pedes,* Pſal. 72.
(inquit Propheta) *penè effuſi ſunt greſſus mei: Quia zelaui ſuper iniquos, pacem peccatorum videns. . . Ecce ipſi peccatores & abundantes in ſæculo obtinuerunt diuitias; & dixi: Ergo ſine cauſa iuſtificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas: & fui flagellatus tota die, & caſtigatio mea in matutinis.* Neceſſe igitur erat generale Iudicium exerceri, in eoque bonis præmia, improbis ſupplicia palam decerni, vt Deo Iuſtitiæ, Sapientiæ, & Prouidentiæ laus ab omnibus tribueretur. Igitur *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes* Pſal. 36.
iniquitatem. Quoniam tanquam fœnum velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum citò decident. Quod tibi longum videtur, citò eſt Deo: Subiunge te Deo, “ & tibi citò erit (inquit *S. Auguſtinus.*) Olera “ herbarum vilia quædam ſunt, & ſuperficiem terræ “ S. Aug.
tenentia, altam radicem non habent. Proinde per “ Enarrat.
hyemem virent: At vbi Sol æſtatis feruefcere cœperit, “ in hunc Pſalm.
areſcent. Modò ergo tempus eſt hyemis, gloria tua “ nondum apparet: Sed ſi alta radix eſt charitatis tuæ, “ ſicut multarum arborum per hyemem, tranſit frigus, veniet æſtas, id eſt, *Iudicij dies:* Tunc areſcet “

[Coloſſ. 3.] viror ſœni, tunc apparebit arborum gloria. *Mortui enim eſtis*, ait Apoſtolus; quomodo videntur arbores per hyemem, quaſi aridæ, quaſi mortuæ. Ergo quæ ſpes, ſi mortui ſumus? *Intus eſt radix:* Vbi radix noſtra, ibi & vita noſtra, ibi enim charitas noſtra. *Et vita veſtra*, inquit, *abſcondita eſt cum Chriſto in Deo*. Quando areſcit, qui ſic habet radicem? Quando autem erit ver noſtrum? Quando æſtas noſtra? Quando nos circumueſtit dignitas foliorum, & vbertas fructuum locupletat? Audi quod ſequitur: *Cùm Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria*. Hinc *S. Auguſtinus* Libro 20. *De Ciuitate Dei*, Cap. 2. ait: *Cùm ad illud Dei iudicium venerimus, cuius tempus iam propriè dies iudicij, & aliquando dies Domini nuncupatur; non ſolùm quæcumque tunc iudicabuntur, verùm etiam quæcumque ab initio iudicata, & quæcumque vſque ad illud tempus adhuc iudicandanda ſunt, apparebunt eſſe iuſtiſſima, Vbi hoc quoque manifeſtabitur, quàm iuſto iudicio Dei fiat, vt nunc tam multa ac pene omnia iuſta iudicia Dei ſenſus menteſque mortalium lateant; cùm tamen in hac re piorum fidem non lateat, iuſtum eſſe quod latet*. Hinc Propheta Pſalmo 36. ait: *Obſeruabit Peccator Iuſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis, Dominus autem irridebit eum, quoniam proſpicit quòd veniat dies eius*. Qui dies? Quo reddet vnicuique ſecundùm opera. Theſaurizat enim ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij Dei. Sed Dominus proſpicit, tu non proſpicis; indicauit tibi qui proſpicit. Non parua pars ſcientiæ eſt, ſcienti coniungi. Ille habet oculos cognitionis, tu habeto credulitatis. Quod videt Deus, crede tu. Veniet dies iniuſti, quem proſpicit Deus. Qui dies? Cuiuſque vindictæ. *Neceſſe eſt enim vt vindicetur in impium, ſiue conuertat ſe, ſiue non ſe conuertat. Si enim ſe conuerterit, hoc ipſum in illo vindicatur quòd perijt iniquitas*; (vt explicat *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 36. Sermone 2.) Nunc Deum *ex dimidia tantùm parte* cognoſcimus, (vt cum *S. Baſilio* loquar, Præfatione in Regulas fuſiùs Diſputatas) Miſericordem cogitamus, non Iuſtum: At in ſupremo Iudicio plenè cognoſcetur, *Iuſtitia plenitudo diuinitatis*, vt loquitur *Tertullianus*. Iudicium itaque generale eſſe oportet, vt omnibus palam fiat, *Miſericordiam* quidem Dei *ab æterno & vſque in æternum* exerceri, ſed *ſuper timentes eum:* Verùm *in peccatores reſpicere iram illius*.

Quinta denique ratio cur generale iudicium ſit futurum, eſt vt illius metu peccatores ad meliorem frugem reuocentur, pij verò eius expectatione recreentur, nec in aduerſis rebus deficiant. *Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius*. Hinc illud [Apoc. 14.] Sapientis diuinum oraculum: *In omnibus operibus tuis* [Eccli. 7.] *memorare nouiſſima tua, & in æternum non peccabis*. Sed timore caſto timendus eſt iudicij dies. Vnde Propheta dicit, *Confige timore tuo carnes meas, à iudicijs enim tuis timui*. Hoc eſt, vt explicat *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 118. Sermone 25. *A timore tuo caſto, qui permanet in ſæculum ſæculi, carnalia mea deſideria comprimantur*; A iudicijs enim tuis timui, *cùm mihi lex minaretur pœnam, quæ mihi non poterat dare iuſtitiam. Sed* [1. Ioann. 4.] *hunc timorem, quo pœna metuitur, conſummata charitas foras mittit, quæ non timore pœnæ, ſed delectatione iuſtitiæ liberos reddit. Timor namque iſte, quo non amatur iuſtitia, ſed timetur pœna, ſeruilis eſt, quia carnalis eſt; & ideò non crucifigit carnem. Viuit enim peccandi voluntas, quæ tunc apparet in opere, quando ſperatur impunitas. Cum verò pœna creditur ſecutura, latenter viuit; viuit tamen. Mallet enim licere, & dolet non licere quod lex vetat: Quia non ſpiritaliter delectatur eius bono, ſed carnaliter malum metuit quod minatur. Timore autem caſto ipſa, quæ hunc timorem foras mittit, peccare timet charitas, etiamſi ſequatur impunitas: Quia nec impunitatem iudicat ſecuturam, quando amore iuſtitiæ peccatum ipſum deputat pœnam. Tali timore carnes crucifiguntur; quoniam carnales delectationes, quæ legis litterâ vetantur potiùs quàm vitantur, ſpiritalium bonorum delectatione vincuntur, & eadem vſque ad perfectionem creſcente victoria perimuntur*.

Timor ille caſtus cum ſummo deſiderio & amore diei iudicij optimè cohæret, quo pij cuiuſque pectus accenditur. Vnde Apoſtolus ſcribit: *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ; non ſolùm autem mihi, ſed & iis qui diligunt aduentum eius*, Et Propheta idem deſiderium his verbis [2. Tim. 4.] exprimit: *Sitiuit anima mea ad Deum viuum: Quando veniam & apparebo ante faciem Dei?* Hinc *S. Ioannes* [Pſal. 41.] Epiſtolæ 1. Cap. 4. *In hoc*, inquit, *perfecta eſt charitas nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij*. Ille autem diligit aduentum Domini, *Qui eum ſinceritate fidei, firmitate ſpei, ardore charitatis exſpectat*, qui piè viuendo ad diem vitæ ſuæ nouiſſimum vigilanter ſe præparat: *Quoniam qualis in die iſto quiſque moritur, talis in illo die iudicabitur*; (inquit *S. Auguſtinus* Epiſtolà 199. aliàs 80.) Dies iudicij, Spes Chriſtianorum eſt, qui Deum diligunt, & Chriſto ſincerè ſeruiunt. Vnde ipſe Dominus ait: *His fieri incipientibus, reſpicite, & leuate capita veſtra, quoniam appropinquat redemptio veſtra*. Si [Luc. 21.] amamus Chriſtum, aduentum eius deſiderare debemus. *Peruerſum enim eſt, & neſcio vtrum verum, quem diligis timere ne veniat; orare*, Adueniat Regnum tuum, *& timere ne exaudiaris. Vnde autem timor? Quia Iudex venturus eſt? Numquid iniuſtus? Numquid maleuolus? Numquid inuidus? Numquid poſtremò ab altera exſpectas noſſe cauſam tuam, ne fortè ille quem inſtruxiſti, vel præuaricatione te decipiat, vel minori facundia & facultate deficiens innocentiæ tuæ bonum verbis demonſtrare non poſſit? Nihil horum. Quis ergo venturus eſt? Quare non gaudes? Quis venturus eſt iudicare te, niſi qui venit iudicari propter te? Non timeas Accuſatorem, de quo ipſe dixit*, Princeps huius mundi eijcietur foras. *Non timeas malum Aduocatum: Ille enim tibi modò Aduocatus eſt, qui tunc Iudex futurus eſt. Ille erit, & tu, & cauſa tua: Sermo cauſæ tuæ, teſtimonium conſcientiæ tuæ. Quiſquis ergo futuram Iudicem times, præſentem conſcientiam tuam modò corrige*. Hæc *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 147. Meritò itaque *Tertullianus* Supremi iudicij diem vocat *Diem Chriſtianæ exultationis*. Bonam cauſam habeamus, vt futurum iudicium non timeamus. *Perditio noſtra, peccatum noſtrum: Sanguis Chriſti, pretium noſtrum: Reſurrectio Chriſti, ſpes noſtra: Aduentus Chriſti, res noſtra. Dicat anima noſtra ſitiens illi, Quando veniet? Et*, Sitiuit anima mea ad Deum viuum. *Optas vt veniat: Vtinam paratum te inueniat*. [Lib. 2. De Cultu Feminarum, c. 7.] Verba ſunt *S. Auguſtini* Sermone 265. aliàs 6. inter editos à Pariſienſibus. Dedit Deus metuentibus ſe ſignificationem, vt fugiant à facie arcus, vt liberentur eius dilecti. Igitur *Exhorreſce quod minatur Omnipotens: Ama quod promittit Omnipotens, & vileſcit omnis Mundus ſiue promittens, ſiue terrens*, (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 3. In Epiſtolam *S. Ioannis*.

§. III.

Chriſtus Dominus vt homo iudicabit. Iudicis dotes. Vltima Sententia.

QVamuis Iudicandi poteſtas omnibus Sanctiſſimæ Trinitatis Perſonis communis ſit, præcipuè tamen Dei Filio eam tribuimus, cui etiam ſapientiam conuenire dicimus, quamuis tribus perſonis pariter communem. Iudicabit autem Chriſtus, non ſolùm vt Deus, ſed vt homo. *Sicut Pater* (inquit) *habet vitam in ſemetipſo; ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo, & poteſtatem dedit ei iudicium facere, quia Filius hominis eſt*. [Ioann. 5.] Veniet cum poteſtate magna iudicaturus, quia cum magna humilitate iudicatus. Ipſe videbitur terribilis, qui viſus eſt contemptibilis. Demonſtrabit [S. Aug. Enarrat. in Pſal. 85.] potentiam, qui demonſtrauit patientiam. In Cruce patientia erat; in iudicio potentia erit. Apparebit enim homo iudicans, ſed in claritate. *Sic veniet*, dixerunt Angeli, *quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum*. Forma ipſa veniet ad iudicium; ideò videbunt illum & impij: Nam formam Dei non videbunt. Et vbi eſt, *Videbunt in quem transfixerunt?* Niſi quia apparet formam hominis eos viſuros vt iudicentur, formam Dei non viſuros, niſi qui [Ioann. 19.] ad dexteram ſeparabuntur. Tacuit iudicandus, non tacebit iudicaturus. Occultus hîc fuit, vt non agnoſceretur: *Si enim cognouiſſent, numquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. [S. Aug. Serm. 127.] Cùm ergo hîc iam fuerit occultus in poteſtate ſua, ta-

citus

citus ſub aliena ; contrarium erit occultationi, quòd venturum exſpectamus. *Deus enim manifeſtè veniet.* Qui prius venit occultus, veniet manifeſtus. [1. Cor. 2. Pſal. 49.] *Deus noſter, & non ſilebis.* Siluit occultus, quia *Sicut ouis ad occiſionem* ductus eſt. Siluit occultus; quia *Sicut agnus coram tondente ſe* ſine voce, ſic non aperuit os ſuum. [Iſ. 53.] Siluit occultus; quia *In humilitate iudicium eius ſublatum eſt.* Siluit occultus; quia homo tantùm putatus eſt, ſed *Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Manifeſtè veniet Iudex omnipotens, cui reſiſti non poſſit: Iudex ſupremus, cuius iudicium nemo peccator ſubterfugere poſſit, aut ab ipſo appellare. Iudex ſapientiſſimus, quem nihil latere poſſit, cuius oculi lucidiores ſole, qui *Illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit conſilia cordium.* [Apoc. 3. 1. Pet. 2.] Iudex, idemque *Teſtis fidelis* dictorum omnium, factorum, cogitatorum. Iudex ſanctiſſimus, *Qui peccatum non fecit, neque dolus inuentus eſt in ore eius:* [Iſ. 42.] Iudex integerrimus, & æquiſſimus, qui *Non accipiet perſonam* cuiuſque. Iudex ſeueriſſimus, qui tunc *Non flectetur, & Iudicium ſine miſericordia* in eos exercebit ; qui miſericordiam non fecerunt. [Act. 10.] *Ipſe eſt* (inquit Apoſtolorum Princeps) *qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum, & mortuorum.* Manifeſtè veniet, & occultiſſima facinora, verba, conſilia manifeſtabit. Peccatorum ſuorum omnium numerum, grauitatem, fœditatem, abſque vllo fuco, abſque vllo excuſationum velo, in ſuâ quiſque conſcientiâ intuebitur, ad pœnitentiam infructuoſam, quia ſeram; ad confuſionem æternam. Ante faciem illius ſtatuentur peccata, quæ olim poſt tergum poſuit. *Arguam te* (inquit Dominus) *& ſtatuam contra faciem tuam.* [Pſ. 49.] Deus noſter tunc non ſilebit. *Arguam te,*) inquit) *Modò te non vides, facio vt videas te. Quia ſi videres te, & diſpliceres tibi, placeres mihi: Quia verò non te videns placuiſti tibi, diſplicebis, & mihi, & tibi; mihi, cùm iudicaberis; tibi, cùm ardebis.* Statuam contra te faciem tuam. *Quid enim vis latere te ipſum? In dorſo tuo tibi es; non te vides: Facio vt te videas; quod poſt dorſum poſuiſti, ante faciem ponam; videbis fœditatem tuam, vt corrigas; ſed vt erubeſcas.* Modò ergo tu fac, quod tibi minatur facere Deus. Tolle te à tergo tuo, vbi te videre non vis diſſimulans à factis tuis, & conſtitue te ante te. *Aſcende tribunal mentis tuæ, eſto tibi iudex, torqueat te timor, erumpat à te confeſſio, & dic Deo tuo.* Quoniam iniquitatem meam ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper. *Quod eras poſt te, fiat ante te: Ne tu ipſe poſtea à Deo Iudice fias ante te, & non ſit quò fugias à te.* Ita hunc locum explicat *Sanct. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 49. Tunc omnia Dei attributa peccatores accuſabunt, conuincent, damnabunt: Omnipotentia, quòd non obedierint *Tantæ poteſtatis imperio, & tanto terrentis ſupplicio,* vt loquitur *Sanct. Auguſtinus.* Bonitas, & miſericordia, quòd tot eius beneficijs ingrati fuerint, quòd Filij eius Chriſti Ieſu ſanguinem irritum duxerint; quòd nullum ex Sacramentis fructum ad ſalutem percipere voluerint; quòd prædicatione verbi Dei, admonitionibus, bonis exemplis, proſperis, aduerſis, creaturis omnibus indigniſſimè ſint abuſi. His totidem velut teſtimonijs reprobi conuincentur, vt meritò illa verba Iob vſurpare poſſint: [Iob. 10. Sap. 5.] *Inſtauras teſtes tuos contra me.* Tunc *Pugnabit orbis terrarum contra inſenſatos:* Agnoſcent quippè nihil in orbe terrarum fuiſſe, quo ad Deum promerendum vti non potuiſſent. Iudex ſeuerus ſcrutabitur *Ieruſalem in lucernis,* ipſas *Iuſtitias* Iudicabit. [Apoc. 6.] Fruſtra inclamabunt montibus, & petris: *Cadite ſuper nos, & abſcondite nos à facie ſedentis ſuper thronum, & ab ira Agni.* Chriſtum à quo auerterunt oculos, quem conculcauerunt, quem contempſerunt, quem iterum in ſemetipſis crucifixerunt, videbunt, non iam miſericordem Saluatorem, ſed terribilem Iudicem. [Io. 19.] *Videbunt in quem transfixerunt.* Tunc Deus noſter non ſilebit. Nunc loquitur pro nobis, vt Aduocatus noſter; tunc contra nos, vt Iudex noſter. Nunc ſanguis eius pro peccatoribus clamat: Tunc aduerſus reprobos perorabit. Tot ora, quot vulnera. [Auctor Libri ſiue Sermonis 2. de Symbolo ad Cathec. apud S. Auguſt.] *Inimicis vulnera demonſtraturus eſt ſua, vt conuincens vos dicat: Ecce hominem quem crucifixiſti, Ecce Deum, & hominem in quem credere noluiſtis. Videtis vulnera, quæ infixiſtis, agnoſcitis latus quod pupugiſtis? Quoniam & per vos, & propter vos apertum eſt, nec tamen intrare voluiſtis.* Reaſtabit Anima *ante aulas Dei die Iudicij, nihil habens dicere. Deum prædicabas, & non requirebas: Dæmonia abominabaris, & illa adorabas: Iudicium Dei appellabas, nec eſſe credebas: Inferna ſupplicia præſumebas, & non præcauebas: Chriſtum nomen ſapiebas, & Chriſtianum perſequebaris.* Verba ſunt *Tertulliani,* Libro *De Teſtimonio Animæ,* Cap. vltimo. Deus noſter non ſilebit. Qui vocem Sponſi ad nuptias vocantis, & ad cor loquentis contempſerunt, vocem Iudicis, vocem Domini in virtute, in magnificentia, conſtringentis cedros, vocem formidinis, & tonitrui audient: *Ite maledicti, in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & angelis eius.* Qui vocanti obtemperare, & ad me venire noluiſtis, recedite operarij iniquitatis, inutiles ſerui, genimina viperarum, qui ex Patre diabolo eſtis, non populus meus, *Ite, maledicti.* Fruſtra rugient clamore magno, vt miſer Eſau, dicentes: *Benedic etiam, & mihi. Num vnam tantùm benedictionem habes? Obſecro vt, & mihi benedicas.* Noluerunt benedictionem, & elongabitur ab eis. [Gen. 27. Pſ. 108.] Et induent maledictionem ſicut veſtimentum, & intrabit ſicut aqua in interiora eorum, & ſicut oleum in oſſa eorum. Fruſtra reponent: *Quo ibimus à ſpiritu tuo, & quo à facie tua fugiemus? ∴∴∴ Ite in ignem æternum.* [Pſ. 138.] Sanctis verò, & electis blandè inſonabit vox Sponſi ad nuptias inuitantis, vox Amici ad æternum conuiuium, vox Patris ad hæreditatem, vox Domini ad præmia, & coronas vocantis: *Venite benedicti Patris mei, percipite Regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi:* Igitur *Dei cultores apud Deum ſemper, ſuperinduti ſubſtantiâ propriâ æternitatis; profani verò, & qui non integrè ad Deum, in pœnam æquè iugis ignis, habentes ex ipſâ naturâ eius, diuinâ, ſcilicet, ſubminiſtrationem incorruptibilitatis. Nouerunt & Philoſophi diuerſitatem arcani, & publici ignis. Ita longè alius eſt, qui vſui humano, alius qui iudicio Dei apparet, ſiue de cœlo fulmina ſtringens, ſiue de terra per vertices montium eructans. Non enim abſumit, quod exurit; ſed dum erogat, reparat. Adeò manent montes ſemper ardentes, & qui de cœlo tangitur, ſaluus eſt, vt nullo iam igni decinereſcat. Et hoc erit teſtimonium ignis æterni, hoc exemplum iugis Iudicij pœnam nutrientis. Montes vruntur, & durant. Quid nocentes, & Dei hoſtes?* (inquit *Tertullianus,* Apologetici Capit 48.)

Duo porrò tantùm erunt iudicandorum ordines: Alij à dextris erunt, ſcilicet electi, alij à ſiniſtris, ſcilicet reprobi; etiam infantes, qui ſine Baptiſmo deceſſerunt: Adeòque illi in vitam æternam, iſti in ignem æternum. Non erit medius locus, vt *S. Auguſtinus* ex Euangelio probat contra Pelagianos. *Mitiſſima* tamen *omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum inſuper addiderunt: Et in cæteris, qui addiderunt, tantò quiſq; tolerabiliorem ibi habebit damnationem, quantò hic minorem habuit iniquitatem.* Verba ſunt *S. Auguſtini,* in *Enchiridio,* Cap. 94.

Timete Dominum, & date illi honorem: Appropinquat enim *hora iudicij eius. Deus manifeſtè veniet.* [Apoc. 14. Pſ. 49.] Qui venit occultus, veniet manifeſtus. Venit occultus Iudicandus, veniet manifeſtus iudicaturus. Venit occultus, vt ante Iudicem ſtaret, veniet manifeſtus, vt etiam de Iudicibus iudicet. *Veniet manifeſtè, & non ſilebit.* Quid enim? Modò ſilet? Et vnde ſunt, quæ dicimus? Vnde iſta præcepta? Vnde iſta monita? Vnde iſta tuba terroris? Non ſilet, & ſilet: *Non ſilet à monendo, ſilet à vindicando: Non ſilet à præcepto, ſilet à iudicio.* Patitur enim peccatores quotidie mala facientes, Deum non curantes, non in conſcientia ſua, non in cœlo, non in terra: Non eum latent hæc omnia, & vniuerſaliter omnes admonet, & quando aliquos flagellat in terra, *Admonitio eſt, nondum damnatio.* Silet ergo à iudicio, occultus in cœlo eſt, adhuc interpellans pro nobis: Patiens eſt per peccatores, *Non exercens iram, ſed exſpectans pœnitentiam.* Dicit alio loco (ſcilicet Iſaiæ 42.) *Tacui, numquid ſemper tacebo?* Quando ergo non tacebit? *Deus manifeſtè veniet, Deus noſter, & non ſilebit.* Ignis ante ipſum præcedet. Timemus? *Mutemur, & non timebimus. Ignem palea timeat: Auro quid facit?* Eſt autem nunc in poteſtate quid facias, ne illud, quod & te nolente venturum eſt, non correctus experiaris. Si enim poſſemus facere, Fratres, vt dies iudicij non

veni-

veniret; puto quia nec ſic erat malè viuendum. Si non veniret ignis die Iudicij, & ſola peccatoribus immineret ſeparatio à facie Dei, in qualibet eſſent affluentia deliciarum, non videntes à quo creati ſunt, & ſeparati ab illa dulcedine ineffabilis vultûs eius, in qualibet æternitate & impunitate peccati, plangere ſe deberent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? *Hæc amantibus pæna eſt, non contemnentibus. Qui dulcedinem ſapientiæ & veritatis vtcumque ſentire cœperunt, nouerunt quod dico, quanta pæna ſit tantummodò à facie Dei ſeparari: Qui autem illam dulcedinem non guſtauerunt, ſi nondum deſiderant Dei faciem, timeant vel ignem, ſupplicia terreant, quem præmia non inuitant. Vile tibi eſt quod Deus pollicetur, contremiſce, quod minatur.* Veniet dulcedo præſentiæ, non excitaris, non ſuſpiras, non deſideras. Amplexaris peccata tua, & delicias carnis tuæ, ſtipulam ad te congeris, veniet ignis. *Ignis in conſpectu eius exardeſcet.* Non erit iſte ignis ſicut focus tuus; quò tamen ſi manum mittere cogaris, facies quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, Scribe contra caput patris tui, ſcribe contra capita filiorum tuorum, nam ſi non feceris, manum tuam mitto in focum tuum: Facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus membrum tuum, non ſemper in dolore futurum. *Minatur ergo inimicus tam leue malum, & facis malum? Minatur Deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum faciendum nec minæ te compellere deberent: A bono faciendo nec minæ te deterrere deberent. Minis autem Dei, minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bonum. Vnde piget, niſi quia non credis? Excutiat ergo vnuſquiſque cor ſuum, & videat quid ibi fides teneat. Si timemus futurum Iudicium, Fratres, benè viuamus. Tempus miſericordiæ nunc eſt, tempus Iudicij tunc erit. Pænitebit & tunc, ſed fruſtra pænitebit: Modò pæniteat, cùm fructus eſt pænitendi; modò adhibeatur ad radices arboris cophinus ſtercoris, cordis luctus & lacrymarum, ne veniat & eradicet. Cùm enim eradicauerit, iam ignis exſpectatur. Modò etſi fracti ſunt rami, poſſunt rurſus inſeri: Tunc omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Hæc S. *Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 49. Igitur *Attendite vobis, ne fortè grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, & ſuperueniat in vos repentina dies illa: Tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate itaque, omni tempore orantes, vt digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante Filium hominis.* Verba ſunt Chriſti Domini, *Lucæ* 21.

ARTICVLVS IX.

Quo Symboli octauus Articulus explicatur.

CREDO IN SPIRITVM-SANCTVM.

CVm explicita fides in Spiritum-Sanctum Chriſtianis omnibus ſit ad ſalutem neceſſaria, ſiquidem *In nomine Patris, & Filij, & Spiritûs-Sancti* baptizamur, & Fide in tres illas diuinæ Trinitatis adorandas Perſonas remiſſionem peccatorum accipimus: Adeò vt Apoſtolus Epheſijs quibuſdam reſpondentibus, *Neque ſi Spiritus-Sanctus ſit, audiuimus;* ſtatim repoſuerit: *In quo ergo baptizati eſtis?* Ordine conuenienti poſt ea quæ in Symbolo de homine Chriſto dicta ſunt, *Ad veritatem Perſonæ Vnigeniti* pertinentia, vt loquitur *S. Auguſtinus*, adiungimus *Credere nos in Spiritum-Sanctum, vt illa Trinitas compleatur, quæ Deus eſt.* Enchirid. Cap. 56.

§. I.

Quid propriè ſignificet nomen Spiritus-Sancti?

CVm nomen Spiritûs-Sancti æquè de Patre & Filio rectiſſimè dicatur, (vterque enim Spiritus eſt & Sanctus;) ſiquidem vt Chriſtus ait, *Spiritus eſt Deus:* Et *Spiritus oris noſtri Chriſtus*, vt loquitur Propheta: Cùm etiam Angeli, & piorum Animæ hâc voce ſignificari poſſint, in hoc tamen Symboli Articulo, Spiritûs-Sancti nomine tertia Trinitatis Perſona intelligitur, quo modo in ſacris Litteris, tum Veteris nonnumquam, tum Noui Teſtamenti frequenter accipitur, vt Pſalmo 1. *Et Spiritum-Sanctum tuum ne auferas à me.* Sapientiæ 9. *Senſum tuum quis ſciet, niſi tu dederis ſapientiam, & miſeris Spiritum-Sanctum tuum de altiſſimis.* Eccleſiaſtici 1. *Ipſe creauit illam in Spiritu-Sancto.* Matth. 1. *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu-Sancto eſt.* Luc. 3. *Ipſe vos baptizabit in Spiritu-Sancto & igni.* Rurſus Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritûs-Sancti.* Item 2. ad Corinthios 13. *Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio Sancti-Spiritûs ſit cum omnibus vobis.*

Ioann. 4. — Thren. 4.

Nemini autem mirum eſſe debet, quòd tertiæ Perſonæ, quemadmodum primæ & ſecundæ proprium nomen tributum non ſit. Nam ſecunda Perſona ideò proprium nomen habet, & *Filius* dicitur, quia eius æternus à Patre ortus, propriè generatio vocatur: Ideòque & prima Trinitatis adorandæ Perſona, à quâ emanat, propriè *Pater* appellatur. Cùm verò tertiæ Perſonæ productioni proprium nomen impoſitum non ſit, ſed *Spiratio & Proceſſio* appelletur. Sequitur vt etiam quæ producitur, proprio nomine careat. Nullum autem proprium nomen eius emanatio habet, propterea quòd nomina, quæ Deo tribuuntur, à rebus creatis mutuari cogimur: In quibus quoniam nullam aliam naturæ & eſſentiæ communicandæ rationem, quàm generandi virtute agnoſcimus: ob eam cauſam fit, vt rationem quâ ſeipſum totum Deus vi amoris communicat, proprio vocabulo exprimere non poſſimus. Ideò communi nomine tertia Sanctiſſimæ Trinitatis Perſona *Spiritus-Sanctus* appellata eſt, vt explicant *S. Thomas*, & Concilij Tridentini Catechiſmus. Vnde *S. Auguſtinus* Libro 15. *De Trinitate*, Cap. 19. tertiam Sanctiſſimæ Trinitatis Perſonam meritò & Spiritum-Sanctum & Charitatem propriè nominari dicit: Quia, *Cùm ſit communis ambobus*, id eſt, ab vtroque procedat; *id vocatur ipſe propriè, quod ambo communiter.* Et Libro 11. *De Ciuitate Dei*, Cap. 24. *Cùm ſit*, inquit, *& Pater Spiritus, & Filius Spiritus; & Pater Sanctus, & Filius Sanctus, propriè tamen ipſe vocatur Spiritus-Sanctus, tanquam Sanctitas ſubſtantialis & conſubſtantialis amborum.* Cùm enim vero nomen ſpiritûs corporaris in rebus, ex quibus ad diuina translatum eſt, impulſionem quamdam & motinnem ſignificet: Vnde vento, & halitui ac reſpirationi viuentium nomen ſpiritûs tribuitur: Cùm verò aliunde proprium ſit amoris vt moueat & impellat voluntatem amantis in amatum; Tertia Sanctiſſimæ Trinitatis Perſona, quæ à Patre & Filio procedit vt *Amor*, vt *Charitas*, vt *Communio ineffabilis* vtriuſque, (vt Patres loquuntur) rectè *Spiritus* appellatur. Quia verò ſanctitas illis tribuitur rebus, quæ in Deum ordinantur: Ideò Perſona diuina quæ procedit vt Amor quo Deus amatur, conuenienti nomine *Spiritus-Sanctus* appellatur, Cuius etiam conuenientia nominis ex eo intelligitur, quòd ſpiritualem vitam in nos infundat, ac ſine Sanctiſſimi eius Numinis afflatu nihil æternâ vitâ dignum operari poſſimus.

S. Thomas 1. P. Q. 36. A. 2.

§. II.

Spiritus-Sanctus verus Deus eſt, Patri & Filio æqualis.

HÆc verba Symboli, *Credo in Spiritum-Sanctum*, manifeſtè declarant Spiritum-Sanctum eſſe verum Deum, Patri & Filio coæqualem. Nemo enim in creaturam vllam credit, aut ſummam in illa fiduciam collocat. Id ſacrarum Litterarum teſtimonia clariſſima confirmant. Nam cùm *S. Petrus* Actuum 5. dixiſſet: Mox ſubdit, *Non es mentitus hominibus, ſed Deo.* Quem priùs Spiritum-Sanctum appellauerat, eumdem ſtatim Deum vocat.

Præterea, Apoſtnlus 1. ad *Corinthios* 12. diuina Spiritûs-Sancti opera beneficiaque percenſens, ea promiſcuè Deo ac Spiritui-Sancto velut authori tribuit. *Diuiſiones* (inquit) *gratiarum ſunt, idem autem Spiritus.·. Et diuiſiones operationum ſunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.* Quibus ſingillatim enumeratis, ſubiungit: *Hæc autem omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens ſingulis prout vult.* Vbi & Deum apertè vocat Spiritum-Sanctum, & parem ei atque Patri Filioque dignitatem,

tem, auctoritatem, indiuiſamque operationem tribuit.

Tertiò, quod vni Deo Prophetarum adſcribunt oracula, id à Spiritu-Sancto pronuntiatum dicit Apoſtolus
Isai.6. *Act.28.* Dixerat Iſaias: *Audiui vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit nobis? & dixi, Ecce ego, mitte me. Et dixit: Vade, & dices populo huic: Audite audientes, & nolite intelligere: Et videt viſionem, & nolite cognoſcere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua: Et oculos eius claude; Ne fortè videat oculis ſuis, & auribus ſuis audiat.* Quæ verba cùm Apoſtolus proferret: *Benè*, inquit, *Spiritus-Sanctus locutus eſt per Iſaiam Prophetam ad Patres noſtros, dicens: Vade ad populum iſtum, &c.* Ideo eſt igitur Dominus Deus ac Spiritus-Sanctus.

Quartò, idem probat Baptiſmi formula, in qua Deo Patri & Filio tertius adiungitur Spiritus-Sanctus in vnum honoris, dignitatis, & efficientiæ conſortium: Ita vt ſine eius mentione inanis ſit hæc actio. Nullum autem fructum ex Baptiſmo conſequeretur, qui in no-
1.Cor.1. mine cuiuſuis creaturæ baptizaretur. Vnde Apoſtolus ad *Corinthios* ſcribit: *Numquid in nomine Pauli baptizati eſtis?* Vt oſtenderet hoc eis nihil ad ſalutem profuturum eſſe. Cùm igitur in nomine Spiritûs-Sancti baptizemur, eum eſſe Deum credendum eſt. Baptizamur autem *In Nomine Patris, & Filij*, & *Spiritûs-Sancti*, non in nominibus. *Vbi vnum nomen audis, vnus eſt Deus.* Sicut de ſemine Abrahæ dictum eſt, & exponit Paulus Apoſtolus: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes: Non dixit in ſeminibus, tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemine tuo, quod eſt Chriſtus.* Sicut ergo quia ibi non dicit *In ſeminibus*, docere voluit Apoſtolus, *Quia vnus eſt Chriſtus*; ita & hic cùm dictum eſt, *In nomine*, non *in nominibus, probatur vnus Deus Pater, & Filius, & Spiritus-Sanctus.* Animaduerſio hæc eſt *S. Auguſtini*, Tractatu 6. in *Ioannem*.

Eumdem porrò trium Perſonarum ordinem, quo Spiritûs-Sancti diuinitas comprobatur, obſeruare licet in Epiſtolâ 1. *S. Ioannis* Cap.5. *Tres ſunt*, (inquit) *qui teſtimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus-Sanctus, & hi tres vnum ſunt:* Tum in illa Glorificationis antiquiſſima formula, qua diuinæ laudes & Pſalmi concluduntur: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui-Sancto.* Quæ quidem formula ad antiquam Traditio-
Theodoret. Lib.2. Hiſt. Eccleſ. c.24. Sozom. Lib.3. c.19. nem meritò refertur. Et quamuis nonnulla in præpoſitione diuerſitas fuerit; quibuſdam dicentibus, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui-Sancto*; alijs, *Gloria Patri, per Filium, cum Spiritu-Sancto*; alijs denique, *Gloria Patri, per Filium, in Spiritu-Sancto:* Eamdem tamen in omnibus iſtis glorificationis modis vim eſſe ad
S.Baſilius Lib. de Spiritu-Sancto. Spiritûs-Sancti diuinitatem comprobandam, probat *S. Baſilius*.

Poſtremò, quæcumque Dei propria eſſe credimus, ea Spiritui-Sancto conuenire ſacræ Litteræ teſtantur. Illi namque templorum honorem tribuunt, vt cùm Apoſtolus ait: *An neſcitis quoniam membra veſtra templum ſunt Spiritûs-Sancti?* Item ſanctificationem, &
1.Cor.6. viuificationem. 2. Theſſalon.2. *In ſanctificatione Spiritûs.* Et *Scrutari omnia, etiam profunda Dei* (1. Cor. Cap.2.) Et per Prophetas loqui: (2. Petri 1.) *Non enim voluntate hominis allata eſt aliquando Prophetia: Sed Spiritu-Sancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines.* Et vbique eſſe; (Sapientiæ 1.) *Spiritus Domini repleuit orbem terrarum: Et hoc quod continet omnia ſcientiam habet vocis.* Hæc autem omnia diuino tantùm Numini tribuenda ſunt.

Ex his Scripturarum Sacrarum oraculis inuicta contra *Macedonium*, & Macedonianos Hæreticos, qui Spiritum-Sanctum creaturam eſſe aſſerebant, argumenta inſtruxerunt Eccleſiæ Patres, SS. Athanaſius, Gregorius Nazianzenus & Nyſſenus, Baſilius, Ambroſius, Didymus, Cyrillus, Alexandrinus, alijque Catholicæ Fidei de Spiritûs-Sancti diuinitate Vindices, in Libris eo de argumento editis. Vnicum ſubtexo *S. Auguſtini* locum, *Enchiridij* Cap.56. *Spiritus-Sanctus ſi creatura, non Creator eſſet, profectò creatura rationalis eſſet, ipſa eſt enim ſumma creatura. Et ideò in Regula Fidei non poneretur ante Eccleſiam, quia & ipſe ad Eccleſiam pertineret in illâ eius parte quæ in cælis eſt. Nec haberet templum, ſed etiam ipſe templum eſſet. Templum*
1.Cor.6. *autem habet, de quo dicit Apoſtolus*, Neſcitis quia corpora veſtra templum eſt Spiritûs-Sancti, qui in vobis eſt, quem habetis à Deo? *De quibus alio loco dicit*, Neſcitis quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? *Quomodo ergo Deus non eſt, qui templum habet? Aut minor Chriſto eſt, cuius membra templum habet? Neque enim aliud templum eius, aliud templum Dei eſt, cùm idem dicat Apoſtolus*, Neſcitis quia Dei templum eſtis. *Quod vt probaret, adiecit:* Et Spiritus Dei habitat in vobis. *Deus ergo habitat in templo ſuo, non ſolùm Spiritus-Sanctus, ſed etiam Pater & Filius.*

Quamobrem & Concilium Romanum ſub *S. Damaſo* Pontifice Maximo, & Conſtantinopolitanum primum, inter Generalia ſecundum, impiam *Macedonij* doctrinam, aſſerentis Spiritum-Sanctum, eſſe creaturam, velut hæreticam damnarunt, iſtiuſque Hæreſis Auctorem & Sectatores Anathemate confixerunt: Eiuſdemque Concilij Oecumenici Patres ad illam Hæreſim refellendam hæc in Symbolo nuſquam interituris apicibus conſignata eſſe voluerunt: *Credimus in Spiritum-Sanctum, Dominum, & viuificantem, ex Patre procedentem, & cum Patre & Filio adorandum & conglorificandum: Qui locutus eſt per Prophetas.* Quòd Spiritum-Sanctum *Dominum* confitentur, in eo declarant, quantùm Angelis antecellat, qui tamen nobiliſſimi Spiritus à Deo conditi ſunt. Illos enim omnes *Adminiſtratorios Spiritus, in miniſterium miſſos, propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis*, Apoſtolus eſſe teſtatur. *Viuificantem* verò appellant, quia anima cùm Deo coniuncta Hebr.1.
longè meliùs & excellentiùs viuit, quàm corpus animæ coniunctione vegetetur ac ſuſtentetur. Hanc autem animæ cum Deo coniunctionem ſacræ Litteræ Spiritui-Sancto tribuunt; ideòque Spiritus viuificans rectè appellatur.

Fruſtra contra Spiritûs-Sancti diuinitatem Macedoniani Hæretici obijciebant illa Chriſti verba, Ioannis ſexto: *Cùm venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à ſeipſo, ſed quæcumque audiet, loquetur.* Non enim iſtius ſententiæ ſenſus eſt, quòd Spiritus-Sanctus ea tantùm loqui poſſit, quæ audit, inſtar Legati qui ab alio mittitur & docetur; ſed quòd ſcientiam non habeat à ſeipſo, ſicut nec eſſentiam, quam accipit à Patre & Filio, à quibus procedit. *Audire, illi ſcire eſt: Scire verò eſſe*; (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 99. in Ioannem.) *Quia ergo non eſt à ſemetipſo, ſed ab illo à quo procedit, à quo illi eſt eſſentia, ab illo ſcientia: Ab illo igitur audientia, quod nihil eſt aliud quàm ſcientia*, Nec mouere quemquam debet, quòd verbum futuri temporis poſitum ſit, *Quæcumque audiet, loquetur.* Illa quippe audientia ſempiterna eſt, quia ſempiterna ſcientia. In eo autem quod ſempiternum eſt, ſine initio & ſine fine, cuiuslibet temporis verbum ponatur, ſiue præteriti, ſiue præſentis, ſiue futuri, non mendaciter ponitur. Quamuis enim natura illa immutabilis & ineffabilis non recipiat, fuit, & erit, ſed tantùm, eſt: Tamen propter mutabilitatem temporum, in quibus verſatur noſtra mortalitas & noſtra mutabilitas, non mendaciter dicimus, & fuit, & erit, & eſt. Fuit, quia numquam defuit; erit, quia numquam deerit; eſt, quia ſemper eſt. Semper itaque audit Spiritus-Sanctus, quia ſemper ſcit: Ergo & ſciuit, & ſcit, & ſciet: Ac per hoc & audiuit, & audit, & audiet: Quia hoc eſt illi audire, quod ſcire, & ſcire illi hoc eſt, quod eſſe. Ab illo igitur audiuit, audit, & audiet, à quo eſt: Ab illo eſt, à quo procedit.

Quòd autem Spiritus-Sanctus dicitur *Scrutari profunda Dei*, non ſignificat hic loquendi modus inquiſitionem eorum quæ occulta ſunt & ignota, ſed ibi vſurpatur hoc verbum, *Scrutari*, prout ſignificat perfectè noſſe, non obſcurè, & quaſi perfunctoriè. Sic Deus, cui cordium noſtrorum omninò explorata ſunt arcana, *Renes & corda ſcrutari* dicitur. *Nemo* autem *inferior ſu-* Ierem.17.
perioris ſcrutatur interna: Diuinæ enim ſolius eſt poteſtatis occulta noviſſe. Similiter ergo ſcrutator eſt Spiritus-Sanctus vt Pater, ſimiliter ſcrutator & Filius: cuius proprietate ſermonis id exprimitur, vt videatur nihil eſſe quod neſciat, quem nihil præterit; (inquit *S. Ambroſius* Libro 2. *D. Spiritu-Sancto*, Cap.11.)

Denique cùm ait Apoſtolus, ad Romanos 8. *Ipſe Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, non ſignificat quòd gemitus & oratio Spiritui-Sancto con-

veniant,

ueniant,ſed quod gratiâ ſuâ, & efficaci in nobis operatione charitatis, quam in cordibus noſtris diffundit, nos orantes faciat, noſque doceat orare, & gemere, vt explicant *Origenes* in Commentario huius loci, & *S. Auguſtinus* Epiſtola 130. *ad Probam*, aliàs 121.

§. III.

Spiritus-Sanctus à Patre, & Filio procedit.

SPiritum-Sanctum à Patre Filióque procedere, Dogma fidei eſt, in Concilijs Generalibus Lugduenſi Secundo ſub *Gregorio X.* & Florentino ſub *Eugenio IV.* Pontificibus Maximis, declaratum, finitum, ac firmatum,contra Græcorum errorem,qui his in Concilijs eiurato Schiſmate, profeſſi ſunt cum Eccleſia Latina Proceſſionem Spiritûs-Sancti à Patre, & Filio, quam antea pertinaciter negabant: Quamuis vt leue, ac inſtabile eſt Nationis huius ingenium, ab Eccleſiæ vnitate rurſus defecerint, ac in priſtinos errores ſint prolapſi. In Concilio porrò Florentino conuicti ſunt à Latinis Præſulibus, ac Doctoribus, luculentis & perſpicuis teſtimonijs Græcorum pariter atque Latinorum Patrum, qui ſummo conſenſu aſſerunt Spiritum-Sanctum à Patre,& Filio, aut, quod idem eſt, à Patre per Filium procedere; ex ſubſtantia Patris, & Filij eſſe; Filium fontem eſſe Spiritus-Sancti; Spiritum-Sanctum proprium eſſe Filij, conſubſtantialem Filio, Imaginem eſſe Filij, & alia id genus, quæ illius originem à Filio manifeſtè probant.

Diuinarum autem Litterarum auctoritate Catholicum Dogma de Proceſſione Spiritûs-Sancti à Patre, & Filio maximè nititur. Nam Chriſtus Dominus, cùm de Spiritu-Sancto loqueretur, *Ioannis* 16. dixit: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet. Omnia quæcumque habet Pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet; & annuntiabit vobis.* Omnia, quæ Patris ſunt, Filij ſunt, idcircò quidquid à Patre accipit Spiritus-Sanctus, à Filio accipit; poteſtatem, ſcientiam, eſſentiam, quæ omnia in Deo vnum ſunt.

Præterea, in Scripturis Sacris Spiritus-Sanctus nonnumquam Spiritus Chriſti, interdum Spiritus Patris appellatur: modò à Patre, modò à Filio mitti dicitur, vt æquè à Patre, & Filio procedere, tanquam ab vno principio, non obſcurè ſignificetur. *Rom.* 8. Cap. *Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.* Et ad *Galatas* Cap. 4. *Miſit Deus Spiritum Filij ſui in corda veſtra, clamantem, Abba, Pater.* Matth. 10. *Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, Spiritum Veritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Cur ergo non credamus, „ quòd etiam de Filio procedat Spiritus-Sanctus, cùm „ Filij quoque ipſe ſit Spiritus? *Si enim ab eo non procederet, non poſt Reſurrectionem ſe repræſentans Diſcipulis ſuis inſufflaſſet, dicens,* Accipite Spiritum-Sanctum. *Quid enim aliud ſignificauit illa inſufflatio, niſi quòd procedat Spiritus-Sanctus, & de ipſo?* Si ergo, & de Patre, „ & de Filio procedit Spiritus-Sanctus; cur Filius dixit, „ *De Patre procedit?* Cur putas, *Niſi quemadmodum ad eum ſolet referre, & quod ipſius eſt, de quo, & ipſe eſt? Vnde illud eſt, quod ait,* Mea doctrina non eſt mea, ſed „ eius, qui me miſit. *Si igitur intelligitur hic eius doctrina, quam tamen dixit non ſuam, ſed Patris; quantò magis illic intelligendus eſt, & de ipſo procedere Spiritus-Sanctus, vbi ſic ait,* De Patre procedit, *vt non diceret, De me non procedit? A quo autem habet Filius, vt ſit Deus, (Eſt enim de Deo Deus,) Ab illo habet vtique, vt etiam de illo procedat Spiritus-Sanctus: ac per hoc Spiritus-Sanctus, vt etiam de Filio procedat, ſicut procedit de Patre, ab ipſo habet Patre.* Sic diſſerit *S. Auguſtinus* Tractatu 99. *in Ioannem*. Hinc etiam intelligitur, cur non dicatur natus eſſe, ſed procedere Spiritus-Sanctus. *Quoniam ſi & ipſe Filius diceretur, amborum vtiquè Filius diceretur, quod abſurdiſſimum eſt. Filius quippè nullus eſt duorum, niſi Patris, & Matris. Abſit autem, vt inter Deum Patrem, & Deum Filium tale aliquid ſuſpicemur. Quia nec filius hominum ſimul, & ex patre, & ex matre procedit: Sed cùm in matrem procedit ex patre, non tunc procedit ex matre, & cùm in hanc lucem procedit ex matre, non tunc procedit ex patre. Spiritus autem Sanctus non de Patre procedit in Filium, & de Filio procedit ad ſanctificandam creaturam, ſed ſimul de vtroque procedit: Quamuis hoc Filio Pater dederit, vt quemadmodum de ſe, ita de illo quoque procedat. Neque enim poſſumus dicere, quòd non ſit vita Spiritus-Sanctus; cum vita Pater, vita ſit Filius. Ac per hoc ſicut Pater, cùm habeat vitam in ſemetipſo, dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo: Sic ei dedit vitam procedere de illo, ſicut procedit & de ipſo.* Hæc *Sanct. Auguſtinus* ibidem. Rationem alteram affert *S. Auguſtinus* Libro 5. *De Trinitate*, Cap. 14. cur Spiritus-Sanctus non ſit Filius, quia ſcilicet procedit, *Non quomodo natus, ſed quomodo datus: Neque enim natus eſt ſicut Vnigenitus, neque factus, vt per Dei gratiam in adoptionem naſceretur, ſicut nos. Sicut* autem *Pater, & Filius vnus Deus, & ad creaturam relatiuè vnus Creator, & vnus Dominus; ſic relatiuè ad Spiritum-Sanctum vnum Principium.*

Quamobrem Eccleſia in Symbolo Conſtantinopolitano profitetur, & canit de Spiritu-Sancto. *Qui à Patre Filioque procedit.* Et in Symbolo, quod *Sanct. Athanaſij* nomen præfert: *Spiritus-Sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, ſed procedens.* Hæc autem particula, *Filioque*, non ab ipſis Concilij Conſtantinopolitani Patribus inſerta Symbolo eſt, ſed ab Eccleſia ſequentibus ſæculis conuenienter addita, ad maiorem explicationem Fidei. Nam *Spiritum-Sanctum ex Filio procedere*, virtute continetur in illa ſententia, *Qui ex Patre procedit*, quam Symbolum Conſtantinopolitanum, ſenſu à Niceno nullatenus diuerſum, explicationis gratiâ habet.

§. IV.

Spiritus-Sancti Nomina, Attributa, & Effectus.

1 DIuerſa nomina Spiritui-Sancto in ſacris Litteris tribuuntur. Ab operationibus ſuis vocatur Spiritus ſapientiæ, intellectûs, conſilij, ſcientiæ, fortitudinis, pietatis, & timoris Domini, quia hæc dona in hominibus operatur. *Digitus Dei* dicitur, in quo Chriſtus eijciebat dæmonia; *Spiritus Paraclitus*, id eſt, Conſolator, quia conſolatur nos in omni tribulatione noſtra; ſiue Aduocatus, quia poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id eſt, ad poſtulandum nos mouet. Vnde & *Spiritus precum* à Propheta nuncupatur. *Spiritus rectus*; qui deducit nos in viam rectam, à terrenis affectibus nos purgans, & ad cœleſtia ſubuehens, à circuitu, in quo ambulant impij, nos reuocans; & in viam rectam mandatorum Domini reducens. *Spiritus principalis*, qui confirmat nos, vt nullis erroribus, terroribus, aut amoribus huius mundi à Chriſto ſeparari valeamus. *Spiritus bonus*, quem dat Deus petentibus eum. *Spiritus adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater.* Tribuitur autem imprimis Spiritui-Sancto bonitas, & charitas; immò ipſe *Amor* eſt, & *Charitas ſubſtantialis, & conſubſtantialis* Patris, & Filij, *quâ vterque coniungitur, qua genitus à gignente diligatur, generatoremque ſuum diligat*; vt loquitur *Sanct. Auguſtinus* Libro 6. *De Trinitate*, Cap. 5. & Libro 15. Cap 19 necnon Tractatu 105 in *Ioannem*. Quod & Concilium Toletanum 11. confirmat. Hic Pax ſumma, & incomprehenſa diuinarum perſonarum eſt. *Tanta*, (inquit, S. Auguſtinus) *ibi eſt charitas Spiritûs-Sancti, tanta pax vnitatis, vt de ſingulis cum interrogatur, Deus tibi reſpondeatur; de Trinitate cum interrogatur, Deus tibi reſpondeatur.* ..... *Si charitas de tot animis fecit animam vnam, & de tot cordibus fecit cor vnum: Quanta eſt charitas inter Patrem, & Filium? Maior vtique poteſt eſſe quàm inter illos homines, quibus erat cor vnum. Si ergo multorum fratrum cor vnum propter charitatem, & multorum fratrum anima vna propter charitatem: Deus Pater, & Deus Filius dicturus es, quia duo ſunt? Si duo Dij ſunt, non eſt ibi ſumma charitas. Si enim hic tanta charitas eſt, vt animam tuam, & animam amici tui animam faciat, quomodo non eſt ibi vnus Deus Pater, & Filius?* Hinc *Sanct. Bernardus* Sermone 8. in Cantica, Spiritum-Sanctum Oſculum Patris, & Filij appellat, qui vtriuſque *Imperturbabilis Pax* ſit, *gluten firmum, indiuiduus Amor, indiuidua vnitas.* Et Sermone 1. in Octauis Paſchæ: *Spiritus*, inquit, *eſt indiſſolubile vinculum Trinitatis, per quem ſicut Pater, & Filius vnum ſunt, ſic & nos vnum ſumus in ipſis.*

2 *Donum* etiam appellatur Spiritus-Sanctus. Donatio

Marginal notes: Ioan. 20. — Ibidem — Luc. 11. Io. 15. — Rom. 8. Zach. 12. — Pſ. 50. — Luc. 11. Rom. 8. — S. Auguſt. Tract. 14. in Ioa.

tio enim propriè appellatur, cùm quis dat aliquid ea mente, vt ſtatim velit accipientis fieri, nec vllo caſu ad ſe reuerti; idque ſponte omninò, & nullâ neceſſitate, nec propter vllam aliam cauſam, quàm vt liberalitatem & munificentiam exerceat. Ratio autem gratuitæ donationis eſt amor. Ideò enim aliquid gratis alicui damus, quia illi bonum volumus. Amor igitur primum donum eſt, per quod cætera donaotur. Vnde cùm Spiritus-Sanctus à Patre & Filio procedat vt Amor, primum donorum omoium eſt, quæ io creaturas à Deo impenduntur, ac per ipſum deinceps reliqua donantur. Porrò Spiritum-Saoctum perſonale Dei Donum eſſe multis Scripturæ Sacræ teſtimonijs demonſtratur. Imprimis ex illis Chriſti ad mulierem Samaritanam verbis: *Si ſcires Donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi bibere: Tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam*. Aquam autem viuam de Spiritu-Sancto alibi *S. Ioannes* interpretatur. Igitur Spiritus-Sanctus eſt Dei dooum. Idem colligitur ex his *S. Pauli* verbis: *Vnicuique noſtrûm datur gratia ſecundùm menſuram donationis Chriſti*. Hæc enim Chriſti donatio ſiue Donum, Spiritus-Sanctus eſt: Siquidem *Aſcendens Chriſtus in altum dedit dona hominibus*, id eſt, Spiritum-Sanctum. Et ex S. Petro io Actis Apoſtolorum: *Baptizetur vnuſquiſque veſtrûm & accipietis donum Spiritus-Sancti*. Donum autem Spiritus-Saocti oihil eſt aliud hoc io loco quàm Spiritus-Sanctus. Porrò ob hoc *dona* dixerunt & Propheta & Apoſtolus, *Quia per donum quod eſt Spiritus-Sanctus, in commune omnibus membris Chriſti multa dona, quæ ſunt quibuſque propria, diuiduntur. Non enim ſinguli quique habent omnia, ſed hi illa, alij alia: Quamuis ipſum Donum à quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id eſt, Spiritum-Sanctum*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro 15. *De Trinitate*, Cap. 19.) *In tantum* porrò *Donum Dei eſt, in quantum datur eis quibus datur. Apud ſe autem Deus eſt, etſi nemini detur, quia Deus erat Patri & Filio coæternus antequam cuiquam daretur. Nec quia illi dant, ipſe datur, ideò minor eſt illis. Ita enim datur ſicut Donum Dei, vt etiam ſe ipſum det ſicut Deus. Non enim*

Ioann. 4 & 7.

Ephes. 4.

Ioann. 3. 1. Cor. 12.

„ *dici poteſt non eſſe ſuæ poteſtatis, de quo dictum eſt*, Spi-
„ ritus vbi volt ſpirat, & *apud Apoſtolum*, Omnia hæc
„ operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens propria
„ vnicuique prout vult. *Non eſt illic conditio dati & dominatio dantium, ſed concordia dati & dantium. Quapropter ſi ſancta Scriptura proclamat*, Deus charitas eſt; *illaque ex Deo eſt; & in nobis id agit vt in Deo maneamus, & ipſe in nobis, & hoc inde cognoſcimus, quia de Spiritu ſuo dedit nobis, ipſe Spiritus eſt Deus charitas. Deinde ſi in donis Dei nihil maius eſt charitate, & nullum eſt maius donum Dei quàm Spiritus-Sanctus, quid conſequentius quàm vt ipſe ſit Charitas, qui dicitur & Deus, & ex Deo?*

Cùm Dooum ſit Spiritus-Sanctus, & donum referatur & ad eum qui dat, & ad eos quibus datur, Spiritus eſt & Dei qui dedit, & noſter qui accipimus. Et quamuis ex tempore ſit donatus, ab æternitate tamen Donum eſt: Quia *Sic procedebat vt eſſet donabile. Aliter enim intelligitur cum dicitur Donum, aliter cùm dicitur donatum. Nam donum poteſt eſſe & ante quàm detur, donatum autem, niſi datum fuerit, nullo modo dici poteſt*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro 5. *De Trinitate*, Cap. 15.) Ideò verò Scriptura Sacra & Patres *Spiritum-Sanctum Donum Dei* eſſe prædicant, *Vt Deum credamus non ſe ipſo inferius Donum dare*; inquit idem Sanctus Doctor libro *De Fide & Symbolo*, Cap. 9.)

3 Datur autem nobis Spiritus-Sanctus, vt nos vitâ gratiæ viuificet atque ſanctificet. Hinc Deus per Pro-

Ezech. 37.

phetam: *Dabo*, inquit, *vobis Spiritum, & viuetis*. Hinc *S. Baſilius* Libro *De Spiritu-Sancto*, Cap. 9. Spiritum-Sanctum vocat *Sanctificationis originem*. Item, *Subſtantiam viuam, Sanctificationis arbitram*. Ideò & alij Græci Patres duo quædam Adamo, cùm primùm creatus eſt, à Deo iodita fuiſſe docent, imaginem ſcilicet Dei, quæ in ratione ac ſui iuris arbitrio conſiſtit, & ſimilitudinem, quæ virtute ac ſanctitate conſtabat: Hunc poſteriorem ſtatum per Spiritum-Sanctum illius animæ tributum fuiſſe; quod Deus inſpiraſſe homini de terra formato legitur. Spiritum (inquam) Sanctum illi exiſtimant appellari iſtum Dei afflatum, qui diuinam io nobis ſimilitudinem efficeret. Quæ cùm primi hominis culpâ funditus extincta eſſet, eam à ſecundo Adamo Chriſto Domino reparatam fuiſſe, eodem reſtituto Spiritu: Quem etiam ad illud ſignificandum, Apoſtolis ſuis halitu ſuo inſpirauit, *Ioannis XX*. Sic inter alios *S. Cyrillus Alexandrinus* Libro 13. Theſauri. *Participes facti Spiritus*, (inquit) *ad Conditoris imaginem formamur. Manifeſtum igitur eſt, ſimilitudinem hanc cum Deo obtineri non poſſe, niſi particeps quiſpiam ſit Sancti Spiritus. Rurſus verò Redemptor noſter, vt in homine ſtatim illum, qui ad imaginem erat, inſtauraret, inſufflauit Diſcipulis ſuis dicens, Accipite Spiritum-Sanctum. Quod igitur habet renouatio, hoc ipſum omninò antiquiorem illum ſtatum habuiſſe par eſt intelligere. Quamobrem perfectam diuinæ ſubſtantiæ imaginis expreſſionem, Spiritus-Sancti participatio largitur homini*. Itaque Spiritus-Sanctus eſt *Spiritus qui viuificat*. Ille eſt ex quo in Baptiſmo renaſcimur, *eodem* ſcilicet *Spiritu replente fontem, qui repleuit & Virginem*; vt loquitur *S. Leo*. Ille qui vim ſanctificandi aquis tribuit; in cuius rei typum initio mundi *Ferebatur ſuper aquas*, (Geneſ. 1.) *Ne mirum ſit in Baptiſmo ſi aquæ animare nouerunt. Superuenit Spiritus de cœlis, & aquis ſuper eſt, ſanctificans eas de ſemetipſo, & ita ſanctificatæ, vim ſanctificandi combibunt*; (inquit *Tertullianus* Libro *De Baptiſmo*, Cap. 3. & 4.) Ea autem regeneratione cœleſti ſpiritales homines efficimur per Ioann. 3.
Spiritum-Saoctum. Quod enim *Natum eſt ex carne, caro eſt: & quod natum eſt ex Spiritu, Spiritus eſt*. Vitam illam ſpiritalem reparat, ſi quando ab ea per peccatum excidimus, ſiquidem à peccato reſurgere ſine ipſius Numine non poſſumus. Vnde cùm Apoſtolus 1. ad *Corinthios 6.* grauiſſima peccatorum genera perceoſuiſſet, ſubdit: *Et hæc quidam fuiſtis; ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri*. Anima noſtra charitate viuit: Vita enim animæ Deus eſt: *Deus* autem 1. Ioan. 4.
charitas eſt: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. At *charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis*. Hic eſt qui oos Rom. 5.
iuſtos facit. In Chriſtum eoim credeotes *Signati* ſumus *Spiritu promiſſionis Sancto, qui eſt pignus hæreditatis* Ephes. 1.
noſtræ. Gratiâ ſanctificante, quam nobis impertit, naturæ diuinæ participes efficimur, filij Dei nominamur, & verè ſumus. Eſt ſiquidem *Spiritus adoptionis filiorum*, Rom. 8.
in quo clamamus: Abba, (Pater) Ipſe enim Spiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti.

Non ſolùm autem hominem ſanctificat Spiritus-Sanctus, ſed & Aogelos ſanctificauit; non ſolùm homines ſanctos qoi poſt Chriſti aduentum vixerunt, ſed & illos qui ante illius adueotum Deo placuerunt. qui ſub Lege non erant, ſed ſub gratia, & ad Nouum Teſtamentum pertinebant, implentes Legem Dei fide quæ per dilectionem operatur, io ſpe bonorum non temporalium, ſed æternorum; præcipuè credentes io Mediatorem Chriſtum venturum, per quem ſibi noo dubitabant Spiritum gratiæ ſubminiſtrari, vt benè mandata legis implerent, & ſibi ignoſci poſſe cùm peccarent, vt loquitur *S. Auguſtinus*.

4 Non ſolâ porrò gratiæ, & charitatis, virtutumque ac dooorum cæterorum ioſuſione, ſed intimâ, ſubſtantiuâ & perſonali ſui Numinis Inhabitatione ſanctificat nos Spiritus-Sanctus, vt SS. Patres docent. *Si quis diligit me*, (inquit Chriſtus) *ſermones meos ſeruabit, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. In hoc cognoſcimus* (inquit S. Ioaones) *quoniam in eo manemus, & ipſe in nobis, quoniam ipſe de Spiritu ſuo dedit nobis*. Non ita verò Pater & Filius ad nos veniunt, vt ijs aduenientibus Spiritus-Sanctus abſcedat, qui templum illis cordis noſtri parauit & adornauit, ſed vt ſimul cum illis in templo quoque ſuo inhabitet ac maoeat. *Alium Paracletum dabit vobis*, inquit Chriſtus) *vt maneat vobiſcum in æternum. Apud vos manebit, & in vobis erit*. Quomodo enim fingi poſſet diuioas Perſonas, quæ ſibi mutuò inexiſtunt, non ſolùm propter vnitatem ſummam & incomprehenſam voluntatis, concordiæ, charitatis, ſed etiam eſſentiæ ac deitatis, ab inuicem poſſe diuelli in humaoi animi inhabitatione? Quomodo Filio adueniente recederet Spiritus-Sanctus, qui Chriſto ſemper adeſt vt eius Patriſque Spiritus? *Naſcitur Chriſtus*: (inquit S. Gregorio Nazianze- Oratione 37.
nus) *Præcurrit Spiritus. Baptizatur ille: Hic teſtimonium fert. Tentatur ille: Hic adducit. Miracula edit*

ille:

ille: Hic comes eſt: Aſcendit ille: Hic ſuccedit. Nec tamen ſic ſuccedit, vt Chriſtus abſcedat, qui dixit: *Ecce ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationem ſæculi:* Et, *Ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus:* Et per Apoſtolum: *Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Neque hoc ſenſu *Vicarium vim Spiritus-Sancti* Tertullianus appellat, quòd ab Eccleſiâ ſuâ, vel à iuſtorum animabus Chriſtus abſit, nec eas Deitate ſuâ & ſubſtantiuâ præſentia inhabitet; aut quaſi ſit inferior Spiritus-Sanctus Filio, cuius ratione quadam Vicarius dicitur: Sed quia corporalis Chriſti præſentiæ vices ſupplet; ipſiuſque humanitate hominum oculis ablata, illos ex carnalibus efficit ſpiritales, humano affectu quo ſacræ humanitati hærebant mutato, & in ſpiritalem affectum, quod munus eſt Spiritus-

Ioann.16. Sancti, conuerſo. *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos,* (inquit Chriſtus Dominus.) *Hoc eſt, mitto vobis donum quo efficiamini ſpiritales: Donum ſcilicet Spiritus-Sancti. Spiritales autem fieri non poteritis, niſi carnales eſſe deſtiteritis. Carnales verò eſſe deſiſtetis, ſi forma carnis à veſtris oculis auferatur, vt forma Dei veſtris cordibus inſeratur.* Sic explicat *S. Auguſtinus* Sermone 270. aliàs 22. ex editis à *Sirmondo*. Atque ex hac inhabitatione Spiritus-Sancti in nobis eius diuinitatem Patres confirmant; inter alios *S. Cyrillus Alexandrinus* Libro 1. in Ioannem. *Eamobrem* (inquit) *dii nuncupamur, non gratiâ ſolùm ad ſupernaturalem gloriam euecti, ſed quòd Deum iam in nobis habitantem atque diuerſantem „ habeamus, iuxta illud Prophetæ:* Quia habitabo in „ ipſis, & inambulabo inter eos. *Alioqni reſpondeant nobis quomodo templa Dei ſimus, iuxta Paulum, inhabitantem in nobis Spiritum habentes, niſi Spiritus ſit naturâ Deus?*

Et *S. Auguſtinus* Libro 1. *De Moribus Eccleſiæ Catholicæ*, Cap. 13. *Fit ergo per charitatem* (inquit) *vt conformemur Deo, & ex eo conformati atque conſignati, & circumciſi ab hoc mundo, non confundamur cum iis, quæ nobis debent eſſe ſubiecta. Fit autem hoc per Spiritum-San-*

Rom. 5. *„ ctum.* Spes enim, (*inquit*) non confundit; quo- „ niam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per „ Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis. *Nullo modo „ autem redintegrari poſſemus per Spiritum-Sanctum, niſi & ipſe ſemper integer & incommutabilis permaneret. Quod profectò non poſſet, niſi Dei naturæ eſſet ac ipſius ſubſtantiæ, cui ſoli incommutabilitas, atque, vt ita dicam, inuertibilitas ſemper eſt.* Creatura enim vanitati

Rom. 8. „ ſubiecta eſt. *Neque nos poteſt à vanitate ſeparare, veritatique connectere, quod ſubiectum eſt vanitati. Et hoc nobis Spiritus-Sanctus præſtat: Creatura igitur non eſt. Quia omne quod eſt, aut Deus, aut creatura eſt.*

5 Quod Spiritus-Sanctus vita ſit animarum, nemo negauerit, qui infuſam animæ vitam immortalem Spiritus-Sancti aliquando in corpora nouerit refundendam, vt ad vitam glorioſam & æternam ſuſcitentur, vt docet Apoſtolus ad Romanos 8 *Quòd ſi Spiritus eius qui ſuſcitauit Ieſum à mortuis, habitat in vobis: Qui ſuſcitauit Ieſum Chriſtum à mortuis, viuificabit & mortalia corpora veſtra, propter inhabitantem Spiritum eius in vobis.* Ille eſt per quem Chriſtianus viuit, quo niſi intus vegete-

Galat. 2. tur, verè dicere non poteſt: *Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Chriſtus.* Non ſufficit habere Baptiſmum

Rom. 8. Chriſti, niſi habeas & Spiritum Chriſti. *Qui Spiritum Chriſti non habet, hic non eſt eius.* Ad Chriſti corpus pertinere videtur, & membrum illius eſſe ſecundùm formam externam, ſed reuera membrum mortuum & aridum eſt: *Habet formam, ſed non habet vitam. Quæris ab illo Sacramentum, inuenis: Quæris baptiſmum inuenis: Quæris Symbolum, inuenis. Forma eſt: Niſi intus Spiritu vegeteris, fruſtra foris de forma gloriaris.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Sermone 268. aliàs 20. ex editis à *Sirmondo*. Spiritus-Sanctus facultates animæ habituſque omnes impellit ad vitæ opera. Ille eſt *Vnctio* quæ *docet nos de omnibus* ad ſalutem neceſſariis. *Ille* (inquit Chriſtus) *docebit vos omnem veritatem. Ille vos docebit omnia, &*

Ioann. 14. *ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero vobis.* Non ſufficit legis ſcientia monens exteriùs, niſi adſit Magiſter intus docens, & ad cor loquens Spiritus-Sanctus. Ille eſt qui in Sanctis loquitur: *Non enim vos eſtis qui loquimini* (ait Chriſtus) *ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis.* Ille eſt qui refellebat & vincebat per S. Stephanum eos *Qui non poterant reſiſtere Sapientiæ & Spiritui qui loquebatur.* Ille eſt ſine quo non poſſumus *dicere Dominum Ieſum.* Ille eſt cuius tam multiplex vitæ fructus in Sanctis efflorescit, Apoſtolo teſte: *Fructus autem Spiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas.* Hi vitæ multiplicis fructus, de Spiritu Sancto per animam, quam vegetat, pullulantes.

6 Sed eo præſertim nos viuificat, quòd charitatem in cordibus noſtris diffundit; immò ipſe charitas ſubſiſtens eſt. Vnde *S. Auguſtinus* Libro 8. *De Trinitate*, Cap 8. *Amplectere*, inquit, *dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipſa eſt dilectio, quæ omnes bonos Angelos, & omnes Dei ſeruos conſociat vinculo ſanctitatis; noſque & illos coniungit inuicem nobis, & ſubiungit ſibi.* Nonniſi Deo diligi poteſt Deus. Deus eſt quem diligimus: Deus quo diligimus. Infunditur Deus ipſe, ſeque ipſum dat nobis, vt diligatur ſe ipſo. *Dedit ſe ipſum quem diligimus, dedit vnde diligeremus. Quid enim dedit vnde diligeremus, aper- Rom. 5. tiùs audite per Apoſtolum Paulum:* Charitas, *in- " quit,* Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. *Vnde? Num fortè à nobis? Non. Ergo vnde?* Per Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis. *Ideò eſt conſequens, vt quia Spiritus-Sanctus Deus eſt, nec diligere poſſumus Deum niſi per Spiritum-Sanctum, amemus Deum de Deo.*

7 Spiritum-Sanctum bis Apoſtolis ſuis dedit Chriſtus, poſt Reſurrectionem ſcilicet ſuam, & poſt Aſcenſionem. *Vnum dedit, & vnus dedit, vnitati dedit*, & tamen bis dedit. Primò, poſtea quàm reſur- Ioan. 20. rexit, dixit Diſcipulis ſuis, *Accipite Spiritum-San- " ctum.* Et inſufflauit in faciem eorum. Deinde promittit adhuc ſe miſſurum Spiritum-Sanctum: *Et* Luc. 24. *ego*, inquit, *mitto promiſſum Patris mei in vos: Vos autem ſedete in ciuitate, quoadusque induamini Virtute ex alto.* Decem poſt Aſcenſionem ſuam diebus promiſſum impleuit, Spiritum-Sanctum miſit. Bis autem dedit Spiritum-Sanctum, vt duo præcepta charitatis commendaret. *Vna charitas, & duo præcepta: Vnus Spiritus, & duo data. Non enim alius datus eſt priùs, & alius datus eſt poſtea: Quia non alia charitas diligit proximum, quàm illa quæ diligit Deum. Sed quia aliud eſt Deus, aliud proximus; vna charitate diliguntur, non ſunt tamen vnum qui diliguntur: Quia ergo magna eſt primitus commendanda dilectio Dei, ſecunda dilectio proximi; à ſecunda autem incipitur vt ad primam perueniatur:* Si enim fratrem quem vides non diligis, Deum quem non vides quo- " 1. Ioan. 4. modo diligere poteris? *Ideò fortè informans nos ad dilectionem proximi, dedit in terra conſpicuus, & proximis proximus Spiritum-Sanctum, inſufflando in faciem eorum; & ab hac maximè charitate quæ in cœlis eſt, de cœlo miſit Spiritum-Sanctum. Spiritum-Sanctum accipe in terra, & diligis fratrem: Accipe de cœlo, & diligis Deum. Quia & in terra quod accepiſti, de cœlo eſt. In terra Chriſtus dedit, ſed de cœlo eſt quod dedit. Ille enim dedit, qui de cœlo deſcendit. Hic inuenit cui daret, ſed inde attulit quod daret.*

8 Quia verò denario numero Lex decem præceptis conſtans ſignificatur, Spiritum-Sanctum decimo poſt Aſcenſionem ſuam die Chriſtus in Eccleſiam ſuam miſit, vt Legem per gratiam Sancti Spiritus impleri demonſtraret. *Littera enim occidit, Spiritus autem viui-* 2. Cor. 3. *ficat.* Ergo miſſus eſt Spiritus-Sanctus vt Lex impleretur, & fieret quod ipſe Dominus dixerat, *Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.* Hoc donat Fidelibus, hoc Matth. 5. donat eis quibus dat Spiritum-Sanctum. *Quantò fit eo quiſque capacior, tantò ad operandam legem fit facilior:* Nam *Charitas implet legem.* Ita *S. Auguſtinus* Sermone 270. aliàs 22. ex editis à *Sirmondo*.

Et Libro *De Spiritu & Littera*, Cap. 19. *Lex* (inquit) *ſine adiuuante Spiritu proculdubio eſt littera occidens: Cùm verò adeſt viuificans Spiritus, hoc ipſum intus conſcriptum facit diligi, quod foris ſcriptum lex faciebat timeri.* Et Cap. 21. *Quid ſunt ergo leges Dei ab ipſo Deo ſcriptæ in cordibus, niſi ipſa præſentia Spiritus-Sancti, qui eſt digitus Dei, quo præſente diffunditur charitas in cordibus noſtris, quæ plenitudo legis eſt, & præcepti finis?*

9 Spi-

9 Spiritum-Sanctum iam habebant in ſe manentem Diſcipuli Chriſti; in ſe inhabitantem habuerant quotquot per Chriſti venturi fidem fuerant ante illius Paſſionem, & Aduentum ſanctificati: Sed tamen viſibili modo in homines miſſus non fuerat, neque cum eâ ſpiritalium donorum copia effuſus ac datus. *Nondum erat Spiritus datus, quia nondum Ieſus erat glorificatus.* Vnde *S. Leo* Seroione 2. *De Pentecoſte*, ait: *Cùm in die Pentecoſtes Diſcipulos Domini Spiritus-Sanctus impleuit, non fuit inchoatio muneris, ſed adiectio largitatis: Quoniam & Patriarchæ & Prophetæ & Sacerdotes, & omnes Sancti, qui prioribus fuere temporibus, eiuſdem ſunt Spiritus-Sancti ſanctificatione vegetati.* Accepit Chriſtus primitias naturæ noſtræ, ac Spiritus-Sancti gratiam nobis retribuit. Et quemadmodum poſt diuturnum bellum fieri ſolet; cùm diremptâ pugna fuerit, & confecta pax, qui ſibi inuicem infenſi erant, pignora mutuò ſibi dant & obſides, ſic inter Deum & naturam humanam euenit. *Pro pignoribus & obſidibus ipſa primitias miſit, quas in cœlum tulit Chriſtus. Nobis ille Spiritum-Sanctum pignoris & obſidis loco remiſit*, (inquit *S. Ioannes Chryſoſtomus* Sermone *De Sancta Pentecoſte.*) Hinc Apoſtolus 2. ad Corinthios 1. *Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui vnxit nos Deus: Qui & ſignauit nos, & dedit pignus Spiritûs in cordibus noſtris.* Quòd in fide firmi ac immobiles ſtamus, non noſtræ facultatis eſt, ſed diuini Muneris, ſed Spiritûs-Sancti, qui & Apoſtolos die ſacro Pentecoſtes confirmauit, vt Chriſti nomen & Euangelium intrepidè prædicarent. Eodem Spiritu interiùs vncti ſumus & ſignati; diuináque illa vnctione, Prophetæ, Sacerdotes, & Reges effecti. Nam & futurum eſt, vt Regno cœleſti potiamur: Et iam reges ſumus, ſi noſtris cupiditatibus dominemur. Sacerdotes verò, cùm corpora & membra noſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem offerimus. Prophetæ tan-
1. Cor. 2. dem: Ea enim nobis patefacta ſunt, *Quæ nec oculus vidit; nec auris audiuit.* Quæ vt aliquando nos conſecuturos confidamus, arrham & *Pignus* dedit Chriſtus Spiritum-Sanctum: *Vt huius pignore totum te accepturum confidas*; (inquit *S. Ioannes Chryſoſtomus* Homiliâ 3. in Epiſtolam ſecundam ad Corinthios.)

10 Spiritûs-Sancti deſcenſus in Apoſtolos & Diſcipulos Chriſti, ſiue in totam Eccleſiam in Cænaculo congregatam, *Ioelis* 2. prædictus, & die Pentecoſtes impletus, *Actuum* Cap 2. deſcribitur. In ſpecie linguarum ignearum apparuit, & ſupra ſingulos ſedit: Qui in columbæ ſpecie ſupra Chriſtum deſcenderat, & manſerat, cùm in Iordane baptizatus eſt à Ioanne. Verus fuit ignis in forma linguarum diſpertitus; vera columba: Non enim decebat vt homines falleret Spiritus veritatis: Sed neque columba, neque linguæ igneæ à Spiritu-Sancto in vnitatem Perſonæ aſſumptæ ſunt, ſed tantùm vt ſigna eius Numini ſeruierunt. *Apparuerunt Apoſtolis*
Exod. 19. *diſpertitæ linguæ tamquam ignis.* 1. Vt ſignificaretur eumdem Deum, qui Legem Moſi in Monte Sina, in medio ignis dederat, nunc Legem nouam, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis carnalibus, digito ſuo, id eſt, Spiritu-Sancto ſcriptam, in igne mentes illuminante, animos accendente, peccatorum ſpinas conſumente, ſancire, promulgare. *Sicut Hebræo quondam populo ab Ægyptijs liberato, quinquageſimo die poſt immolationem Agni Lex data eſt in Monte Sina* (inquit S. Leo) *ita poſt Paſſionem Domini, qua verus Dei Agnus occiſus eſt, quinquageſimo à Reſurrectione ipſius die, in Apoſtolos plebemque credentium Spiritus-Sanctus illapſus eſt: Vt facilè diligens Chriſtianus agnoſcat initia veteris Teſtamenti Euangelicis miniſtraſſe principijs, & ab eodem Spiritu conditum Fœdus ſecundum, à quo primum fuerat inſtitutum.*

Secundo, Spiritus-Sanctus in igneis linguis apparuit; vt illius operatio propria deſignaretur. Quamuis enim in tribus diuinis Perſonis nec ſubſtantiæ, nec potentiæ, nec voluntatis, nec operationis ſit vlla diuerſitas, *Ita tamen diuiſit ſibi opus noſtræ reparationis miſericordia Trinitatis, vt Pater propitiaretur, Filius propitiaret, Spiritus-Sanctus igniret*; (inquit *S. Leo* Sermone 3. De Pentecoſte.) Lumen eſt ſcilicet ac ignis diuinus, ignis charitas; qui & *Verbum Domini lucidum*, & *eloquium ignitum*, Apoſtolis ſubminiſtrauit, *cui ad creandum intellectum, conſumendumque peccatum, & efficacia illuminandi, & vis ineſſet vrendi.* Hic *Inſpirator fidei, doctor ſcientiæ, fons dilectionis, ſignaculum caſtitatis, & totius eſt cauſſa virtutis.* Illáque ſignificatio, quæ in ſpecie ignis apparuit, & opere perſeuerat, & munere. *Ipſe enim Spiritus veritatis, facit domum gloriæ ſuæ luminis ſui nitore fulgere, & in templo ſuo nec tenebroſum aliquid vult eſſe, nec tepidum.* Verba ſunt *S. Leonis* Sermone 1. *De Pentecoſte.*

11 In ſpecie linguarum Spiritus-Sanctus aduenit, 1. Vt ſingulis Apoſtolis orbis terrarum regiones docendas veluti diſtribueret, eiſque demandatam à Chriſto prædicandi Euangelij prouinciam confirmaret, dotéſque ad Miniſterium exequendum neceſſarias ſe impertire, ſignificaret. *Et repleti ſunt omnes Spiritu-Sancto, & cœperunt loqui linguis, prout Spiritus-Sanctus dabat eloqui illis*; (inquit S. Lucas Actuum 2.) *O quàm velox eſt ſermo ſapientiæ, & vbi Deus magiſter eſt, quàm citò diſcitur, quod docetur. Non eſt adhibita interpretatio ad audiendum, non conſuetudo ad vſum, non tempus ad ſtudium, ſed Spirante vbi voluit Spiritu veritatis, propriæ ſingularum gentium voces factæ ſunt in Eccleſiæ ore communes*; (inquit *S. Leo* Sermone 1. *De Pentecoſte.*)

Secundò, in ſpecie linguarum apparuit, vt terrarum Geneſ. 11.
orbem in vnitatem fidei congregaret. Cùm enim olim homines ſuperbiâ elati turrim extruere voluerint, quæ ad cœlum vſque pertingeret, & inuectâ diuiſione linguarum prauam illorum coitionem & concordiam diſſipauerit Deus: Idcircò in ſpecie linguarum ignearum die ſacro Pentecoſtes in humiles Chriſti Diſcipulos Spiritus-Sanctus illabitur, vt illorum Miniſterio terrarum orbem diuiſum coniungat, & in vnius Fidei ac Religionis concordiam reducat.

Tertiò, vt donum ipſum linguarum Apoſtolis à Spiritu-Sancto datum hoc ſigno demonſtraretur. Quo quidem admirabili dono Eccleſiæ vnitas commendata eſt, quæ toto orbe diffuſa, Gentium omnium linguis loquitur.

Has rationes *S. Chryſoſtomus* affert Sermone *De Sancta Pentecoſte*, & *S. Auguſtinus* Sermone 271. aliàs *De Tempore*, 197. *Flatus ille*, inquit, *à carnali palea corda mundabat; ignis ille fœnum veteris concupiſcentiæ conſumebat; linguæ illæ quibus loquebantur à Spiritu-Sancto impleti, per omnium gentium linguas futuram Eccleſiam præſignabant. Sicut enim poſt diluuium ſuperba impietas hominum turrim contra Dominum ædificauit excelſam, quando per linguas diuerſas diuidi meruit genus humanum, vt vnaquæque gens linguâ propriâ loqueretur, ne ab alijs intelligeretur: Sic humilis Fidelium pietas earum linguarum diuerſitatem Eccleſiæ contulit vnitati; vt quod diſcordia diſſipauerat, colligeret charitas, & humani generis tamquam vnius corporis membra diſperſa ad vnum caput Chriſtum compaginata redigerentur, & in ſancti corporis vnitatem dilectionis igne conflarentur.* In igne Spiritus-Sanctus apparuit, quia incorporeus, ineffabilis, atque inuiſibilis ignis eſt Deus: *Deus noſter ignis conſumens eſt*; (inquit Apoſtolus ad Hebræos 12.) Deus quippè ignis dicitur, quia per hunc peccatorum rubigo conſumitur. De hoc igne Veritas dicit: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt ardeat?* Terra vocata ſunt corda terrena: Sed ignem Dominus in terram mittit, cùm afflatu Sancti Spiritûs corda carnalium incendit. Et terra ardet, cùm cor carnale in ſuis prauis voluptatibus frigidum relinquit concupiſcentias præſentis ſæculi, & incenditur ad amorem Dei. In igneis autem linguis monſtratus eſt, quia idem Spiritus coæternus eſt Filio; & habet cognationem maximam lingua cum verbo. Verbum quippè Patris eſt Filius. Et quia vna eſt Spiritûs & Verbi ſubſtantia, idem Spiritus monſtrari debuit in linguâ. Vel certè, quia per linguam procedit verbum, In linguis apparuit Spiritus, quia quiſquis Sancto-Spiritu tangitur, Dei Verbum, id eſt, vnigenitum Dei Filium confitetur. Vel certè *In linguis igneis apparuit Spiritus, quia omnes quos repleuerit, ardentes pariter & loquentes facit. Linguas igneas Doctores habent: Quia dum Deum amandum prædicant, corda audientium inflammant. Nam & otioſus eſt ſermo docentis, ſi præbere non valet incendium amoris*, (inquit *S. Gregorius Magnus* Homiliâ 30. in Euangelia.)

§. V.

Diſpoſitiones ad ſuſcipiendum Spiritam-Sanctam.

Diſpoſitiones ad Spiritum-Sanctum recipiendum tribuit ipſe diuinus Spiritus, vel iam inhabitans, vel mouens. Diſcipulorum Chriſti animos iam inhabitabat, cum in illos ſacro die Pentecoſtes adlapſus eſt, ideóque illos adornauit ac præparauit congruis diſpoſitionibus, *Vt ſacratu ſibi pectoru & ferueatiùs accenderet, & copioſiùs inundaret: Cumulaus ſua dona, non iuchonas,* Serm. 1. de Pentecoſte. *nec ideò nouas opere, quia ditior largitnte;* (inquit *S. Leo*. Nondum inhabitabat, ſed tamen mouebat *Cornelium*, & alios Gentiles, in quos ante quàm Baptiſmum ſuſcepiſſent, venit, ſtupentibus ex Circumciſione Fidelibus, *Petri* comitibus, quod & in Nationes effuſa eſſet Spiritûs-Sancti gratia.

1 Prima diſpoſitio Chriſtianis hominibus ad recipiendum Spiritum-Sanctum neceſſaria, eſt expiatio conſcientię per pęnitentiam feruentem. Quod ignis ſymbolo ſignificatum eſt, cuius in ſpecie in Apoſtolos deſcendit. Audiendus ea de re *S. Gregorius Magnus* Homiliâ 30. In Euangelia, vbi rationem affert, cur Spiritus-Sanctus ſuper Chriſtum in columba, ſuper Diſcipulos in igne apparuerit. Vnigenitus (inquit) Dei Filius Iudex eſt gereris humani. Sed quis eius iuſtitiam ferret, ſi priùs quàm nos per manſuetudinem colligeret, culpas noſtras per zelum rectitudinis examinare voluiſſet? Homo ergo pro hominibus factus, mitem ſe hominibus præbuit: Noluit peccatores ferire, ſed colligere. prius voluit manſuetè corripere, vt haberet quos poſtmodum in iudicio ſaluaret. *In colamba ergo ſuper eum debuit apparere Spiritas, qui non veniebat vt peccatu ſum per zelam percuteret, ſed adhuc per manſuetadinem tolerаret. At contru ſuper Diſcipulos in igue debuit Spiritus-Snactas demonſtrari, vt hi, qui erunt ſimpliciter homines, neque ideò peccatores, eos contra ſemetipſos ſpiritulis feruor accenderet, & peccatu quæ Deus per manſuetudinem parceret, ipſi in ſe per pœnitentiam punirent ∴ Igitar per colambam Spiritus in Redemptore monſtratus eſt, per ignem verò in hominibus: Qaia quanto nobis noſtri Iudicis facta eſt ſeueritas temperata, tantò ergo ſe debet fieri noſtra infirmitas accenſa.*

Pœnitentiæ porrò feruorem in nobis ipſe Spiritus-Sanctus miſericorditer operatur. Vt enim declinemus à malo, & faciamus bonum, quæ duo ſunt animi pœnitentis officia, ipſe adiuuat infirmitatem noſtram. Ad declinandum à malo, tria operatur in nobis, *Compunctionem, ſupplicationem, remiſſionem*. Si quis ergo priùs in iniquitate frigidus erat, & poſtmodum feruore quodam pœnitentiæ accendatur, alium Spiritum, qui ſuum arguit de peccato, non dubitet aduenisse. Sed quid prodeſt pœnitere de culpa, & non ſupplicare pro venia? Neceſſe eſt, vt hoc etiam Spiritus-Sanctus operetur dulcedine quadam ſpei replens animum, per quam fidenter poſtulet, nullatenus hæſitans. Ipſe nimirum *Poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*. Sicut autem in nobis interpellat pro nobis, ita in Patre delicta donat nobis cùm Patre. Vnde Remiſſio peccatorum Spiritui-Sancto tribuitur, quia diuinâ bonitate, & miſericordiâ remittuntur. *Accipite Spiritum-Sanctum* (inquit Chriſtus;) *Quorum remiſeritis peccata, remittantar eis*. Ad bonum deinde operandum *monet, mouet, docet*. *Monet memoriam, rationem docet, mouet volantatem*. Hæc *S. Bernardus* Sermone 3. in Feſto Pentecoſtes.

Iſai. 57. 2 Diſpoſitio altera ad recipiendum Spiritum-Sanctum, eſt humilitas. *Quia hæc dicit Excelſas, & ſublimis habitans æternitatem: Et ſanctum nomen eius in excelſo & in ſancto habitans, & cum contrito & humili ſpiritu: Vt viuificet ſpiritum humilium, & viuificet cor contritorum.* Qui humiles ſpiritu ſaluabit, qui humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit, Spiritum-Sanctum ſuum ſuperbis non impertit, ſed humilibus. *Capitar per humilitatem, repellitar per ſuperbiam. Aqua eſt enim, cor humile tamquam locum concauum quærens, vbi conſiſtat: Elatione autem ſuperbiæ, tamquam tumore collis, repulſa labitar: Vnde dictum eſt,* Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam, *Quid eſt*, dat gratiam? *Dat Spiritum Sanctum. Implet humiles, quia capaces inuenit.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Sermone 270. aliàs 22. ex editis à *Sirmondo*.

3 Diſpoſitio tertia ad recipiendum Spiritum-Sanctum, eſt caſtitas mentis & corporis, non habitat enim in anima coinquinata, & in corpore ſubdito peccatis. *Cùm omnes templum ſimus, illato in nos & conſecrato Spiritu-Sancto, eius templi æditua & antiſtita pudicitia eſt, quæ nihil immundum, nec profanum inferri ſinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam ſedem offenſus derelinquat.* Verba ſunt *Tertulliani*, initio Libri ſecundi *De Culta Feminarum*. Conſtans eſt Domini ſententia: *Non permanebit Spiritus meus in homine in æternum, quia caro eſt.* Gen. 6. Ne verò quis exiſtimet ſe ad recipiendum Spiritum-Sanctum paratum eſſe, ſi fornicando in corpus ſuum non peccauerit, ſi vas ſuum poſſideat in ſanctificatione & honore, & tamen ſpectacula frequentet, in quibus ipſe mulierum & virorum accuratior cultus, ipſa conſenſio, ipſa in fauoribus aut conſpiratio aut diſſenſio inter ſe, *De commercio ſcintillas libidinum conflabellant:* In quibus denique ineundis *Nemo priùs cogitat, niſi videri, & videre ∴ Deus præcepit Spiritum-Sanctum, vt pote pro naturæ ſuæ bono tenerum & delicatum, tranquillitate & lenitate, & quiete & pace tractare ∴ Huic quomodo cum ſpectaculis poterit conuenire? Omne ſpectaculum ſine concuſſione Spiritûs non eſt ∴ Nam etſi qui modeſtè & probè ſpectaculis fruitur, pro dignitatis & ætatis, vel etiam naturæ ſuæ conditione: Non tamen immobili animi eſt ſine tacita ſpiritus paſſione. Nemo ad voluptatem venit ſine affecta, nemo affectum ſine caſibus ſuis patitur. Ipſi caſas incitamenta ſunt affectûs. Cæterùm ſi ceſſat affectas, nulla eſt voluptas, & eſt reus iam ille vanitatis, eò conueniens vbi nihil conſequitur. Puto autem etiam vanitas extranea eſt nobis.* Verba ſunt *Tertulliani* Libro *De Spectaculis*, Cap. 15. & 25.

Sine cuſtus ſine ad eſt, hoc ſpiritualiſ bonorum detrimentis & ruina.

4 Diſpoſitio quarta ad recipiendum Spiritum-Sanctum, eſt oratio. Apoſtoli poſt Aſcenſionem Chriſti Domini *Erant perſeuerantes vnanimiter in oratione*, vt ad Act. 1. Spiritûs-Sancti aduentum ſe præpararent: Ipſiúſque Numen feruentiſſimis deſiderijs inuocabant. Et quoties Spiritum-Sanctum alijs impetrare voluerunt, toties orationem cum manuum impoſitione adhibuerunt. *Orauerunt pro ipſis, vt acciperent Spiritum Sanctum.* Vnde *S. Auguſtinus* Lib. 15. *De Trinitate*, Cap. 26 de Chriſto ſic loquitur: *Quomodo Deus non eſt qui dat Spiritum-Sanctum? Immò quantus Deus eſt qui dat Deum? Neque enim aliquis Diſcipulorum eius dedit Spiritum-Sanctum. Orabant quippè vt veniret in eos, quibus manas imponebant, non ipſi eum dabant. Quem morem in ſuis Præpoſitis etiam nunc ſeruat Eccleſia.*

5 Diſpoſitio quinta ad recipiendum Spiritum-Sanctum, eſt charitas, quam ipſe in cordibus noſtris diffundit. *Si quis diligit me*, (inquit Chriſtus) *ſermonem* Io. 14. *meum ſeruabit: Et Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Qui enim amicus eſt huius mundi, qui totus in maligno poſitus eſt; aut diligere ſe Deum mentitur, cùm eius mandata non ſeruet, Spiritum-Sanctum à ſe ablegat, quia *Spiritus-Sanctus diſciplinæ effugiet fictum*. Sap. 1. Dilectionem porrò Dei, *Lingua, mens & vita*, teſtentur neceſſe eſt. *Nunquam eſt amor Dei otioſus: Operatur enim magna, ſi eſt: Si verò operari renuit, amor non eſt;* (inquit *S. Gregorius* Homiliâ 30. in Euangelia.) Io. 14. *Spiritum veritatis Mundus non poteſt accipere;* (inquit Chriſtus.) Mundus, id eſt, dilectores mundi, quæ dilectio non eſt à Patre. *Et ideò dilectioni huius mundi, vt minuatur & conſumatur in nobis, contraria eſt dilectio Dei, quæ diffunditur in cordibus noſtris per Spiritum-Sanctum, qui datus eſt nobis.* S. Auguſt. tract. 74. in Ioann. Mundus autem Spiritum-Sanctum accipere non poteſt, *Quia non nouit eum, nec ſcit eum*. Ioan. 14. Non enim habet inuiſibile oculos mundana dilectio, non illuminatos oculos cordis, per quos videri Spiritus-Sanctus niſi inuiſibiliter non poteſt. *Vos autem cognoſcetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.* Videri ergo & ſciri, quemadmodum videndus & ſciendus eſt, non poteſt à nobis, ſi non ſit in nobis. *Deus Trinitas, Pater, & Filius & Spiritus-Sanctus veniunt ad nos, dum venimus ad eos: Veniunt ſubueniendo, venimus obediendo; veniunt illuminando, venimus intuendo; veniunt implendo, venimus capiendo; Vt ſit in nobis eorum non extraria viſio, ſed interna; & in nobis eorum non tranſitoria manſio, ſed æterna;* (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 76. in *Ioannem*.)

Hinc ſequitur, pacem & concordiam eſſe prorſus neceſſa-

neceſſariam vt Spiritûs-Sancti domicilium efficiamur. Non enim in commotione Dominus: & Spiritus pacis nonniſi ſuper filios pacis requieſcit. *Pacem relinquo vobis*, (inquit Chriſtus) *pacem meam do vobis*. Pax Chriſti, eius Spiritus eſt, *Pax quæ exuperat omnem ſenſum*,
Philipp. 4. vt loquitur Apoſtolus. *Pax illa quæ Principatus, & Poteſtates, & Thronos, ſiue Dominationes, omnémque excedit mentem, Chriſti Spiritus eſt, per quem Filius omnia Deo ac Patri reconciliauit* Verba ſunt *S. Cyrilli Ale-*
Iſai. 26. *xandrini*. Atque etiam Prophetæ Spiritum-Sanctum pacem appellarunt. *Domine Deus noſter*, (inquit Iſaias) *Pacem da nobis: Omnia enim reddidiſti nobis*.
„ Quaſi enim Lex ad perfectum nihil adduxerit, neque
„ adeò ſufficiat eius iuſtitia, vt ad pleniſſimam pietatem
„ hominem prouehat, diuinum dari Spiritum flagitat,
„ per quem Deo ac Patri reconciliati, ad amicitiam re-
„ uocati ſumus, qui regnante in nobis peccato, fugitiui
„ priùs eramus. Igitur ait Propheta, *Da pacem nobis Domine: Omnia enim reddidiſti nobis*. Quaſi diceret, *Da nobis pacem: Tunc enim cuncta nos habere fatebimur; nihil iam boni ei, qui Chriſti plenitudinem adeptus ſit, deeſſe videbitur. Omnis quippè boni in eo poſita plenitudo, vt Deus in nobis per Spiritum habitet. Quoniam igitur Spiritus omnem animi turbationem ſedare, omnémque in nobis formidinem compeſcere poteſt, ſeu viaticum ac præſidium ad animi robur ac tranquillitatem aptiſſimum ſe daturum pollicetur*, dicens: *Pacem meam do vobis*. Sic explicat *S. Cyrillus Alexandrinus*. Addit Redem-
„ ptor noſter: *Non quomodo Mundus dat, ego do vobis*.
„ Id eſt, Non quomodo homines dant, qui diligunt
„ Mundum. Qui propterea dant ſibi pacem, vt ſine
„ Moleſtia litium atque bellorum, non Deo, ſed
„ Mundo fruantur: Et quando Iuſtis dant pacem, vt
„ non eos perſequantur, pax non poteſt eſſe vera, vbi
„ non eſt vera concordia, quia disiuncta ſunt corda. Nos
„ ergo quibus Chriſtus pacem relinquit, & pacem
„ ſuam nobis dat, non ſicut Mundus, ſed ſicut ille per
„ quem factus eſt Mundus, vt concordes ſimus, iunga-
„ mus corda, & cor vnum ſurſum habeamus, ne cor-
„ rumpatur in terra. Sic dignum Spiritu-Sancto domi-
„ cilium efficiemur; (inquit *S. Auguſtinus* Tracta-
„ tu 77. in *Ioannem*.)

7 Ex hoc denique principio conſequens eſt, Spiritum Sanctum extra Eccleſiæ vnitatem non recipi. Vt ſe habet anima noſtra ad corpus noſtrum, ita ſe habet Spiritus-Sanctus ad Eccleſiam, (ſi tamen formæ, & informationis nomine ac labe depulsâ, intimum hoſpitem, vt par eſt, cogitemus.) Anima omnia membra
S. Auguſt. ſerm. 167. alias de tempore 186. „ vegetat, per oculos videt, per aures audit, per na-
„ res olfacit, per linguam loquitur, per manus opera-
„ tur, per pedes ambulat: Omnibus ſimul adeſt mem-
„ bris, vt viuant: Vitam dat omnibus, officia ſingulis.
„ Non audit oculus, non videt auris, non videt lin-
„ gua, nec loquitur auris, & oculus, ſed tamen vi-
„ uit. Officia diuerſa ſunt, vita communis. Sic eſt Ec-
„ cleſia Dei. In alijs Sanctis facit miracula, in alijs
„ loquitur veritatem, in alijs cuſtodit virginitatem, in
„ alijs pudicitiam coniugalem, in alijs hoc, in alijs
„ illud: Singuli propria operantur, ſed pariter vi-
„ uunt. Verùm vt in corpore humano, ſi membrum
„ aliquod præcidatur, præciſum amittit vitam, quod
„ viuebat cùm in corpore eſſet: Sic & homo Chriſtianus
„ Catholicus ſi à Chriſti corpore, quod eſt Eccleſia,
„ præcidatur, amputatum non ſequitur Spiritus. In huius rei typum Apoſtoli Spiritum acceperunt in vna domo congregati, ſimúlque manentes, & vnanimiter orantes. *Si ergo vultis viuere de Spiritu-Sancto, tenete charitatem, amate veritatem, deſiderate vnitatem, vt perueniatis ad æternitatem.*

ARTICVLVS X.

Quo Symboli nonus Articulus explicatur.

CREDO SANCTAM ECCLESIAM CATHOLICAM. SANCTORVM COMMVNIONEM.

POſtquam nos in Spiritum-Sanctum credere profeſſi ſumus, Sanctam commemoramus Eccleſiam. *Rectus namque confeſſionis ordo poſcebat, vt Trinitati ſubiungeretur Eccleſia, tanquàm habitatori domus ſua, & Deo templum ſuum, & Conditori ciuitas ſua*; (inquit *S. Auguſtinus* in *Enchiridio*, Cap 56) Credimus autem *Sanctam Eccleſiam*, non *in Sanctam Eccleſiam Catholicam*: Tres enim Sanctiſſimæ Trinitatis perſonas, Patrem, & Filium, & Spiritum-Sanctum ita credimus, vt in eis fidem noſtram collocemus: Nunc autem diuersâ loquendi ratione vtimur, quia Eccleſia Deus non eſt, ſed *Templum Dei, hoc eſt, totius ſummæ Trinitatis Sancta eſt Eccleſia, ſcilicet vniuerſa in cœlo, & in terra*. Ac proinde non eſt primarium fidei ſpeíque noſtræ obiectum. Quia verò Sanctorum Communio explicatio quædam eſt Articuli de Eccleſia, ad illum reuocatur, & vno tenore traditur ac proponitur.

§. I.

Quid eſt Eccleſia?

1 ECcleſiæ nomen origine Græcû, *conuocationem* primâ ſui inſtitutione ſignificat: Verùm à Scriptoribus poſteà pro concilio, & concione vſurpatum eſt, ſeu pro quolibet populi conuentu. Quo ſenſu Actuum 19. dicitur: *Si quid alterius rei quæritis, in legitima Eccleſia poterit abſolui*. Legitimam Eccleſiam hîc vocat Alexander Iudæus conuentum Epheſini populi Dianæ cultui addicti. Hinc malorum etiam, & impiorum hominum concilia, & conuenticula interdum Eccleſia nominantur, adiuncto tamen epitheto, quo huius vocabuli ſignificatio determinetur. *Odiui Eccleſiam malignantium*, (inquit Pſal. 11.
Propheta) *& cum impijs non ſedebo*. Verùm communi Scripturarum Sacrarum vſu, hęc vox ad Rempublicam Chriſtianam, Fideliúmque tantùm congregationes ſignificandas adhibetur: Qui ſcilicet in admirabile Dei lumen ac notitiam per fidem vocati ſunt, vt relictis ignorantiæ, & errorum tenebris, Deum verum, & viuum piè ſanctæque colant, illíque totâ animi deuotione ſeruiant.

2 Definitur Eccleſia, Congregatio ſiue cœtus Fidelium legitimis Paſtoribus adunatus; ſiue, vt loquitur *S. Cyprianus* Epiſtolâ 69. ad *Florentium Pupianum* data: *Eccleſia plebs Sacerdoti adunata, & Paſtori ſuo grex adhærens*. Secundùm *S. Auguſtinum* in Pſalm 34 Concione 2. In Pſalm. 90. & in Pſalmum 149. & Libro *De Catechizandis Rudibus*, Cap. 3. *Eccleſia eſt Populus Dei toto orbe terrarum diffuſus*. Quam definitionem Tridentini Concilij Catechiſmus approbat. Secundùm *S. Iſidorum Peluſiotam* Libr. 2. Epiſtolâ 246. *Eccleſia eſt Sanctorum cœtus ex certa fide atque optimâ viuendi ratione collectus*. Secundùm *Nicolaum* 1. Diſt. 1. *De conſecratione*, Cap. 8. *Eccleſia eſt Catholicorum congregatio*. Secundùm *S. Thomam* varijs in locis, *Eccleſia eſt congregatio Fidelium*. Quamquam ſpernenda non ſit illa definitio, Eccleſiæ quidem ſtatum, quem in nouo Teſtamento à Chriſto accepit, potius quàm naturam vel eſſentiam explicans, à recentioribus tradita: *Eccleſia eſt Cœtus hominum, eiuſdem Chriſtianæ Fidei profeſſione, & eorumdem* Cardin. Bellarm. & alij.
Sacramentorum Communione colligatus, ſub regimine legitimorum Paſtorum, & præcipuè vnius Chriſti in terris Vicarij, Romani Pontificis.

3 Duæ ſunt potiſſimùm Eccleſiæ partes, quarum altera Triumphans, altera Militas vocatur. Militans eſt *Illa quæ peregrinatur in terris, à ſolis ortu vſque ad occaſum laudans nomen Domini, & poſt captiuitatem vetuſtatis cantans Canticum nouum*: Triumphans eſt. *Illa quæ in cœlis ſemper, ex quo condita eſt, cohæſit Deo, nec vllum malum ſui casûs experta eſt. Hæc in Sanctis Angelis beata perſiſtit, & ſuæ parti peregrinanti, ſicut oportet, opitulatur: Quia vtraque vna erit conſortio æternitatis, & nunc vna eſt vinculo charitatis, quæ tota inſtituta eſt ad colendum vnum Deum*. Verba ſunt *S. Auguſtini*, in *Enchiridio*, Cap. 56. *Vna eſt in fide*, ſcilicet Militans; *altera in ſpecie*, ſcilicet Triumphans; *vna in tempore peregrinationis, altera in æternitate manſionis; vna in labore, altera in requie; vna in via, altera in patria; vna declinat à malo, & facit bonum, altera nullum habet à quo declinet malum, & magnum habet quo fruatur bonum; vna cùm hoſte pugnat, altera ſine hoſte regnat; vna fortis eſt in aduerſis, altera nihil ſentit aduerſi; vna carnales libidines frenat, altera ſpiritalibus delectationibus vacat; vna eſt vincendi curâ*

ſollicita, altera victoria pace ſecura; vna in tentationibus adiuuatur, altera ſine vlla tentatione in ipſo Adiutore lætatur, vna ſubuenit indigenti, altera ibi eſt vbi nullum inuenit indigentem; vna flagellatur malis, ne extollatne in bonis, altera tanta plenitudine gratiæ caret omni malo, vt ſine vlla tentatione ſuperbiæ cohæreat ſummo bono; vna bona, & mala diſcernit, altera quæ ſola bona ſunt, cernit: Ergo vna bona eſt, ſed adhuc miſera; altera melior, ſed beata; (inquit *S. Auguſtinus* Teactatu 124. in *Ioannem.*) Ad Militantem igitur Eccleſiam pertinent Fideles qui in terris viuunt; ad Triumphantem Angeli, & Sancti homines, qui de mundo, carne, & dœmone triumpharunt, & ab huius vitæ moleſtijs liberi, & tuti, æternâ beatitudine fruuntur. De quibus rurſus *S. Auguſtinus* Libeo 20. *De Ciuitate Dei*, Cap. 9. *Neque enim* (inquit) *piorum Animæ mortuorum ſeparantur ab Eccleſia, quæ etiam nunc eſt Regnum Chriſti. Alioquin nec ad Altare Dei fieret eorum memoria in communicatione Corporis Chriſti; nec aliquid prodeſſet ad eius in periculis Baptiſmum currere, ne ſine illo finiatur hæc vita; nec ad Reconciliationem, ſi fortè per pœnitentiam malámue conſcientiam quiſque ab eodem corpore ſeparatus eſt. Cur enim fiunt iſta, niſi quia fideles, etiam defuncti, membra eius ſunt? Quamnis ergo cùm ſuis corporibus nondum, iam tamen eorum Animæ regnant cùm illo.*

4 Ad Militantis Eccleſiæ ſtatum pertinet illa, quæ poſtremò loco poſita eſt definitio, à *Bellarmino* Cardinali doctiſſimo teadita. *Cœtus hominum* eſt, non Angelorum, qualis erat illa quæ Deo ſemper cohæſit, eóque in cœlis fruebatur Eccleſia, ante quàm cœlum hominibus à Cheiſto Domino reſeratum eſſet. Cœtus eſt, ſiue ſacra Reſpublica ab alijs Rebuſpublicis maximè diuerſa: Illæ enim humana eatione, & prudentiâ nituntur: Hæc autem Dei ſapientiâ, & conſilio conſtituta eſt. Vocauit enim nos, & congregauit intimo quidem Spiritus-Sancti afflatu, extrinſecùs autem Paſtorum, & Prædicatorum operâ ac miniſterio. Cœtus eſt, Regnúmque, non homines auctores habens, ſed Deum immoetalem, qui eam ſupeà firmiſſimam petram ædificauit, teſte Propheta: Pſal. 86. *Ipſe fundauit eam Altiſſimus.* Quam ob cauſſam *Hæreditas Dei*, & *Dei populus* appellatur.

Cœtus eſt hominum, *eiuſdem Fidei profeſſione, & eorumdem Sacramentorum communione colligatus*. Quibus verbis excluduntur ab Eccleſia Infideles, tàm qui nunquam in ea fuerunt, neque nomina ſua Chriſto per Baptiſmum dederunt, de quibus Apoſtolus ait: *Quid enim mihi de ijs, qui foris ſunt, iudicare?* Vt Iudæi, Turcæ, Ethnici: Quàm illi qui eius membra fuerunt, ſed ab eâ defecerunt, vt Hæretici, & Apoſtatæ. Item Catechumeni, in eius quidem vteeo quodammodo concepti, ſed nondum in viros Chriſtianos formati & nati, nondum ad Sacramentorum communionem admiſſi per Baptiſmum. Quo nomine & excommunicatos, à communinne, & participatione Sacramentorum ſegregatos, hæc definitionis verba ab Eccleſia excludunt. De Hæreticis tamen, & Excommunicatis iudicare poteſt Eccleſia, vt Rex de ſubditis perduellibus, aut militiæ deſertoribus.

Additur, *ſub regimine legitimorum Paſtorum, ac præcipuè vnius Chriſti in terris Vicarij Romani Pontificis*. Quibus verbis excluduntur Schiſmatici, qui Fidem Catholicam profitentur, eademque Sacramenta cùm Catholicis percipiunt, ſed legitimo Paſtori non ſubduntur.

Verùm hæc definitio, vt iam obſeruatum eſt, Eccleſiæ ſtatum ſpectat, quem in Nouo Teſtamento à Chriſto accepit; cum tamen ſecundùm naturam, & eſſentiam ſuam ſpectata, quatenus eſt Fidelium Congeegatio, ab initio mundi fueeit, in Adamo primùm & Eua, poſt lapſum, ex fide Cheiſti Mediatoris Dei, & hominum venturi iuſtificatis, ex fide, (inquam) benedicti illius ſeminis, de quo prædictum eſt, fore vt illius virtute mulier caput ſerpentis antiqui, ſcilicet diaboli contereret: *Ipſa* Geneſ. 3. *conteret caput tuum*. Exinde Fideles omnes vnius Eccleſiæ membra fuerunt, eiuſdem, cuius nos membra ſumus, *Habentes eumdem ſpiritum fidei*. Veniente quippè Cheiſto, non Dei, non Religionis, non fidei, ſed Sacrificiorum, & Sacramentorum facta mutatio eſt. *Quemadmodum enim vnus idemque homo, ſi Deo manè aliud offerat, aliud veſpere, pro congruentia diurni temporis, non Deum mutat, non religionem; ſicut nec ſalutem, qui alio modo manè, alio modo veſpeee ſalutat: Ita vniuerſo tractu ſæculorum, cum aliud oblatum eſt ab antiquis Sanctis, aliud ab eis, qui nunc ſunt, offertur, non humana præſumptione, ſed auctoritate diuina, temporibus congrua ſacra Myſteria celebrantur, non Deus aut Religio commutatur;* (inquit *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 102 aliàs 49. Quæſtione 3.) Quam ob rem Eccleſiæ etiam Chriſti membra erant Sancti, qui vixerunt, ante quàm ſecundùm carnem Chriſtus Dominus naſceretur. *Ipſe enim vnigenitus Dei Filius, Verbum Patris, æquale & coæternum Patri, per quod facta ſunt omnia, homo propter nos factus eſt, vt totius Eccleſiæ, tanquàm totius corporis caput eſſet. Sed velut totus homo dum naſcitur, etiamſi manum in naſcendo præmittat, tamen vniuerſo corpori ſub capite coniuncta atque compacta eſt, quemadmodum etiam nonnulli in ipſis Patriarchis ad huius ipſius rei ſignum manu præmiſſa nati ſunt: Ita omnes Sancti, qui ante Domini noſtri Ieſu Chriſti Natiuitatem in terris fuerunt, quamuis ante nati ſunt, tamen vniuerſo corpori, cuius ille caput eſt, ſub capite cohæſerunt.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Libro *De Catechizandis Rudibus*, Cap. 29.

5 Multis nominibus Eccleſiam deſignat Scriptura Sacra. Nam & *Domus*, & *ædificium Dei* ab Apoſtolo appellatur, 1. ad Timothæum 3. *Vt ſcias*, inquit; *quomodo oporteat te in domo Dei conuerſari, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis*. Domus eſt, cuius idem fundamentum, artifex, & habitator, Chriſtus Ieſus *Lapis angularis*, *Fundamentum* præter quod *nemo poteſt aliud ponere*. Fundamentum iſtud in cœlo eſt. Ædibus ad ima tendentibus, & quæ conſtant lapidibus, & lignis, quæ pondere deorſum feruntur, in imo ponitur fundamentum. *Eccleſia verò Dei in imo poſita tendit in cœlum. Fundamentum ergo noſtrum ibi poſitum eſt, Dominus noſter Ieſus Chriſtus ſedens ad dexteram Patris*; (inquit) *S. Auguſtinus* Enarrat. 2. in Pſalmum 29. Domus autem idcircò vocatur (inquit Concilij Tridentini Catechiſmus) quòd ſit veluti vna familia, quam vnus paterfamiliâs moderatur, & in qua eſt bonorum omnium ſpiritualium communio.

Dicitur etiam *Grex ouium Chriſti*, Ioannis 10. *Qui non intrat per oſtium in ouile ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt, & latro. Qui autem intrat per oſtium, Paſtor eſt ouium ∴ Amen, amen dico vobis, quia ego ſum oſtium ouium Ego ſum Paſtor bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcunt me meæ ∴. Et aliàs oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili; & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile, & vnus Paſtor.* Actuum 20. *Attendite vobis, & vniuerſo gregi, in quo vos Spiritus-Sanctus poſuit Epiſcopos regere Eccleſiam Dei, quam acquiſiuit ſanguine ſuo.*

Vocatur *Sponſa Chriſti* 2. ad Corinthios 2. *Deſpondi vos vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto.* Et ad Epheſios 5. *Viri diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit Eccleſiam* Et de Matrimonio loquens Apoſtolus: *Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto, & in Eccleſia.* Hanc ſibi deſponſauit *in ſempiternum,* Oſee 2. *in iuſtitia, & iudicio, in miſericordia, & miſerationibus, & in fide.* Exiuit à Patre, & venit in mundum, vt illam ſibi copularet, ab æterno electam in tempore collectam ex omni tribu, & lingua, & natione; deformem, fœdam, pauperem, ægeam, captiuam, ante quàm illi coniungeretur; ſed à Sponſo ſanatam, redemptam, dotatam, incomparabili pulcritudine ac decore donatam, ac ornatam. Hanc meretricem inuenit, & virginem fecit. Hanc *Lauit à peccatis in ſanguine ſuo, & mundauit lauacro aquæ in verbo vitæ. Ornauit veſtito* S. Auguſt. in Pſal. 44. *deaurato*, vt Reginam, ſed vario. Aurum, ſapientia, fides, charitas, vnitas, Varietas, linguarum, chariſmatum, Ordinum diuerſitas. Ornauit eam *veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circumdedit.* A dextris ſtabit, cui dicet Sponſus: *Venite benedicti Patris* Iſai. 61. Matth. 25. *mei, percipite Regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi.* Sponſa Chriſti Eccleſia, virgo eſt, & filios ipſi parit. Mariam imitatur, quæ Dominum peperit, & Virgo permanſit.

Denique dicitur Eccleſia *Corpus Chriſti*, ad Epheſios 1. *Et ipſum dedit caput ſuprà omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius.* Et ad Coloſſenſes 1. *Adimpleo ea, quæ deſunt Paſſionum Chriſti, in carne mea pro corpore eius, quod eſt Eccleſia.* Myſticum autem corpus dicitur, quod arcanâ vi gratiæ formatum ſit, non naturali, eſſentiali ac neceſſariâ membrorum coniunctione compactum:

pactum: Sed non eo ſenſu corpus myſticum dicitur, quo myſticum opponitur reali propriéque dicto corpori. Eccleſia enim non metaphoricè dumtaxat Chriſti corpus eſt, quomodo terrena ciuitas, reſpublica, aut exercitus corpus vnum dicuntur, propter vnitatem regiminis, conſiliorúmque in eundem finem conſpirantium communionem: Verè namque, realiter, & propriè Chriſti corpus eſt, vt colligitur ex Apoſtolo 1. ad Corinthios 12. *Sicut enim*, inquit, *corpus vnum eſt, & membra habet multa: Omnia autem membra corporis cùm ſint multa, vnum tamen corpus ſunt: ita & Chriſtus*. Quæ verba *S. Auguſtinus* exponens Libro 1. *De Peccatorum Meritis*, Cap. 31. ait: *Non dixit, Ita & Chriſti, id* „ *eſt, Corpus Chriſti, vel membra Chriſti, ſed* Ita & „ Chriſtus; *vnum Chriſtum appellans caput, & corpus*. Quod quidem incredibile videri non debet: *Si eam diuina ſubſtantia longè diſtantior atque incomparabili diuerſitate ſublimior, potuit propter nos ita ſuſcipere humanam ſubſtantiam, vt vna perſona fieret; quantò credibilius alij homines ſancti, & fideles eius fiunt cùm homine Chriſto vnus Chriſtus?* Quod principium centies repetit, præſertim in Enarrationibus in Pſalmos: *Totus Chriſtus caput, & corpus eſt. Caput & membra vnus Chriſtus*. Caput in cœlo erat, & dicebat, *Saule, quid me perſequeris?* Nos cùm illo in cœlo per ſpem, ipſe nobiſcum in terra per charitatem.

§. II.

Eccleſia viſibilis eſt, & manifeſta.

1 ECcleſiam ita conſpicuam fore Prophetæ prædixerunt, vt ad eam gentes omnes concurrerent ad Dei verbum audiendum, & legem recipiendam, exercendum in ea iudicium inter Populos, portas eius die ac noctè patentes fore, vt ad eam Gentes ingrediantur: In monte ſublimi, qui Chriſtus eſt, eſſe poſitam ac fundatam; qui illi non ſeruierint, perituros; Gentes ambulaturas in lumine eius; gloriam Domini in ea viſum iri: Hæc autem quâ ratione conſtare poſſunt, niſi viſibilis ſit, & manifeſta? Micheæ 4. *Erit mons domus Domini præparatus in vertice montium, & ſublimis ſuper colles, & fluent ad eum Populi. Et properabunt Gentes multæ, & dicent: Venite aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob: & docebit nos de vijs ſuis, & ibimus in ſemitis eius: Quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Ieruſalem. Et iudicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes vſque in longinquum.* Iſaiæ 60. *Surge illuminare Ieruſalem: Quia venit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt ∴ Et ambulabunt Gentes in lumine tuo, & Reges in ſplendore ortûs tui*, &c. *Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac noctè non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo Gentium, & Reges earum adducantur. Gens enim, & regnum quod non ſeruierit tibi, peribit, & Gentes ſolitudine vaſtabuntur*. Ec- Matth. 5. Pſal. 18.
cleſia *Ciuitas eſt ſuprà montem poſita*. Chriſtus Dominus. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, Id eſt, vt *S. Auguſtinus* explicat, *In manifeſtatione Eccleſiam ſuam, non in occulto, non quæ lateat, non velut opertam: Ne fortè fiat ſicut operta ſuper greges Hæreticorum*. S. Auguſt. Enarrat. in hunc Pſal. & tract. 1. in Epiſt. S. Ioannis.

2 Si Eccleſia inuiſibilis eſſet, quomodo ipſam agnoſcere poſſent, qui ab ea ſunt ſeparati, vt in eius gremium redirent? Quomodo fratrem ex correptione fraterna minimè emendatum, ad Eccleſiam deferri Chriſtus iuberet, ab ea iudicandum? Matth. 18. *Dic Eccleſiæ: Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.*

3 *Eccleſia eſt plebs Sacerdoti adunata, & Patri ſuo grex adhærens*, vt loquitur *S. Cyprianus*: Igitur viſibilis eſt. Eccleſia eſt ſocietas hominum per eiuſdem fidei profeſſionem, & in eorumdem Sacramentorum communione Deum colentium: Quod fieri non poteſt, niſi ſit viſibilis. *In nullum quippè nomen Religionis ſeu verum, ſeu falſum, coagulari homines poſſunt, niſi aliquo ſignaculorum vel Sacramentorum viſibilium conſortio colligentur*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro 19. *Contra Fauſtum*, Cap. 11.)

Præclarè igitur idem *S. Auguſtinus* Libro 3. *Contra Epiſtolam Parmeniani*, Cap. 5. *Nulla eſt*, (inquit) *ſecuritas vnitatis, niſi ex promiſſis Dei Eccleſiâ declaratâ, quæ ſuper montem conſtituta, abſcondi non poteſt: & ideò neceſſe eſt vt omnibus terrarum partibus nota ſit.*

4 Verùm, inquies, quomodo credimus Sanctam Eccleſiam Catholicam, ſi ſit inuiſibilis, cum fides argumentum ſit non apparentium?

Reſpondetur, aliud videri, aliud credi. Videmus Eccleſiam; credimus Eccleſiæ veritatem. Cœtum Fidelium legitimo Paſtori adunatum, & eorumdem Sacramentorum Communione in eiuſdem Religionis profeſſione coniunctum videmus; at cœtum illum ſiue ſocietatem eſſe veram Eccleſiam, oculis non cernimus, ſed fide apprehendimus: Sicut Apoſtoli hominem, qui eſt Chriſtus Filius Dei viui, videbant: Sed hunc hominem eſſe Dei Filium non videbant, ſed credebant. Videmus Eccleſiæ corpus, non Spiritum-Sanctum quo regitur; non finem ſpiritalem ac ſupernaturalem, ad quem ordinatur, ſcilicet Deum, Deique fruitionem æternam; non Myſteria quæ in ea continentur, non virtutem Sacramentorum, quæ in ea conficiuntur, & adminiſtrantur; non eius ortum, munera, dignitatem, claues Regni cœlorum illi traditas, poteſtatem remittendi peccata, excommunicandi, verum Chriſti corpus conſecrandi, ipſi conceſſam, aliaque huiuſmodi; non denique gratiam, virtutes, & dona, quibus Chriſtiani fiunt domus Dei, & templa ipſius conſecrantur: Hæc, (inquam) omnia non videntur, ſed creduntur. Eccleſiæ ortus, ſanctitas, veracitas, ſtabilitas, oculis corporis aut humanis rationibus percipi non poſſunt, ſed ſolâ fide. Ideò profitemur nos credere Sanctam Eccleſiam Catholicam.

5 Quamuis autem humanæ rationi ſine Sancti Spiritus illuſtratione, nota non ſit Eccleſiæ veritas: Receptâ tamen Chriſti capitis fide, receptis Scripturis Sacris; quibus Eccleſiæ characteres, & notæ deſcribuntur, quibus conſtat hanc eſſe veram Eccleſiam, quæ ſuper Petrum voce Domini fundata eſt, quæ ab Epiſcopis regitur, Apoſtolorum ſucceſſoribus, miſſionéque & ordinatione legitimâ conſtitutis, manifeſtum eſt hanc eſſe Matth. 16. Act. 20.
veram Chriſti Eccleſiam, quæ illis characteribus inſignita eſt, quæ toto orbe diffuſa, quæ viſibili ac perpetuâ Epiſcoporum ſucceſſione originem ſuam ab Apoſtolis probat, quæ Romano Pontifici S. Petri Succeſſori tamquam viſibili capiti adhæret, ab eóque regitur. Sicut admiſſis Prophetarum Vaticinijs, quibus Chriſti ortus, vita, miracula, paſſio, reſurrectio, cæteráque Myſteria deſcribuntur, manifeſtum eſt Ieſum Nazarenum Crucifixum eſſe Chriſtum, ſiue Meſſiam, Redemptorem, ac Mediatorem à Deo promiſſum. Sicut ergo nullam infidelitatis ſuæ excuſationem habent Iudęi, qui Dominum Ieſum Chriſtum eſſe non credunt, quia excæcauit illos malitia ſua, vt non fulgeat illis illuminatio Euangelij gloriæ Dei: Ita nullam habent excuſationis rationem Hæretici & Schiſmatici, qui Eccleſiam Catholicam, Apoſtolicam, & Romanam non agnoſcunt, illíque non credunt, nec ipſi adhærent & obſequuntur; quia infidelitatis ſuæ tenebris impediuntur; ne lumen eius videant. *Obſcurius dixerunt Prophetæ de Chriſto, quàm de Eccleſia: Quia videbant in Spiritu contra Eccleſiam homines facturos eſſe particulas, & de Chriſto non tantam litem habituros, de Eccleſia magnas contentiones excitaturos. Ideò illud vnde maiores lites futuræ erant, planiùs prædictum & apertiùs prophetatum eſt, vt ad iudicium illis valeat qui viderunt, & foras fugerunt ∴ Pene vbique Chriſtus aliquo inuolucro ſacramenti prædicatus eſt à Prophetis, Eccleſia apertè: Vt viderent illam & qui futuri erant contra illam, & impleretur in eis iſta nequitia quam prædixit Pſalmus:* Qui *videbant me, foras fugerunt à me*. Verba ſunt *S. Auguſtini* Enarratione 3. in Pſalmum 30. Hinc idem S. Doctor Lib. 2. *Contra litteras Petiliani*, Cap. 32. ait: *Eccleſia vera neminem latet.*

6 Ita porrò viſibilis ac manifeſta Eccleſia eſt, vt hæc illi dos perpetuò conueniat, nec extingui poſſit aliquando vel obſcurari. Quid enim ipſius ſplendorem extinguere vel obſcurare poſſet? An perſecutio? Sed perſecutionibus creuit. An hæreſes? Sed illic oriuntur, *Vt qui probati ſunt, manifeſti fiant*. An malorum Chri- 1. Cor. 11.
ſtianorum peccata ſcandala? Sed illis non maculatur, nec tenebreſcit, cuius lumen Chriſtus eſt, cum ipſa manens, eámque illuminans *omnibus diebus vſque ad*

conſummationem ſæculi. De illa vaticinatus eſt Dauid: Matth. vlt. Pſal. 88. *Et thronus eius ſicut Sol in conſpectu meo, & ſicut Luna perfecta in æternum, & teſtis in cælo fidelis* ∴ *Et ponam in ſæculum ſæculi ſemen eius, & thronum eius ſicut dies cæli*. De illa Dominus apud *Iſaiam*, Cap. 61. *Et fœdus perpetuum*, (inquit) *feriam cum eis: & ſcietur in Gentibus ſemen eorum, & germen eorum in medio Populorum. Omnes qui viderint iſtos, cognoſcent illos, quia iſti ſunt ſemen cui benedixit Dominus*. Denique *S. Paulus* Epiſt. ad *Epheſios* Cap 4. ſcribit: *Et ipſe dedit quoſdam quidem Prophetas, alios Apoſtolos, alios Euangeliſtas, alios Paſtores & Doctores ad conſummationem Sanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti, donec occurramus omnes in vnitatem fidei & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti*. Miniſteria igitur Paſtorum, & Doctorum, & perennis ædificatio corporis Chriſti, erunt in Eccleſia ad ſupremum vſque Iudicij diem. Ac proinde tamdiu in terris ſtabit Eccleſia viſibilis.

§. III.

Eccleſia bonos & malos complectitur.

1 HOc fidei dogma multis figuris, & ſimilitudinibus è Scriptura Sacra petitis demonſtrarunt Patres, quibus aduersùs Donatiſtas controuerſia fuit; ſcilicet Arcæ Noë, in qua non ſolùm munda, ſed etiam immunda animantia concludebantur. *Geneſ.* 7. Agri, in quo zizania ſuperſeminata ſunt. Areæ, in qua frumentum paleæ permixtum eſt. Sagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congregantis. *Matth.* 13. Ouilis, in quo oues cùm hœdis continentur. *Matth.* 25. Nuptialis conuiuij, ad quod boni pariter, & mali ſunt ingreſſi. *Matth.* 20 Decem Virginum, quarum aliæ prudentes, aliæ fatuæ, *Matth.* 25. Peccatores in criminibus ita pertinaces vt fraterna correptione non emendentur, eſſe in Eccleſia Chriſtus docet, in qua tamen tolerantur, donec per ſententiam Prelatorum præciſi ſint, & eiecti. *Matth.* 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te & ipſum ſolum* ∴ *Quod ſi non audierit, dic Eccleſiæ: Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut Ethnicus & Publicanus*. Chriſtus Dominus Traditorem ſuum Iudam non ſolùm cognitum in Diſcipulorum numero tolerauit, verum etiam præcognitum in eorum numerum aſſumpſit. Inceſtuoſus Corinthius erat in Eccleſia, è cuius gremio ipſum per Excommunicationem eiecit S. Paulus (1. *Cor.* 5.) Idem Apoſtolus gemebat inter falſos fratres: Quorum aliqui per inuidiam Chriſtum annuntiabant. Eccleſia igitur malos continet atque tolerat, nec illorum tamen criminibus violatur, à quibus abhorret, & propter quæ gemit.

2 Verumtamen aliter in ea ſunt boni, aliter mali. Boni *ita ſunt in domo Dei, vt ipſi etiam ſint eadem domus Dei*. Mali ſic in ea ſunt, *Vt non pertineant ad compagem domûs, nec ad ſocietatem fructiferæ pacificæque iuſtitiæ*, ſed ſicut palea dicitur eſſe in frumentis. Boni in ea ſunt vt *Vaſa aurea & argentea, in honorem*: Mali, vt *Vaſa lignea & fictilia, in contumeliam*. Sic loquitur *S. Auguſtinus* Libro 8. *De Baptiſmo contra Donatiſtas*, Cap. 2. Boni, & electi, ſunt de Eccleſia, non ſolùm ſecundùm ſtatum quem nunc habet, ſed ſecundùm illum quem in perpetuum habitura eſt, cum *Non pertranſibit* per illam *vltra incircumciſus & immundus*, Cum apparebit *glorioſa, non habens maculam neque rugam*. Mali & reprobi, pertinent ad Eccleſiam ſecundùm præſentem dumtaxat ſtatum, non ſecundùm illum, quem in futuro ſæculo habitura eſt. Vnde non ſimpliciter, & abſolutè ſunt Eccleſiæ membra, ſed aliqua ratione; ſicut membra mortua ſunt in corpore: Quamuis enim fidei profeſſione, & communione cùm bonis coniungantur, non tamen Spiritu gratiæ, & charitatis cùm illis, & Chriſto Eccleſiæ capite coniuncti ſunt. Quamobrem ad Eccleſiam quidem pertinent ſecundùm corpus, non ſecundùm Spiritum ſpectatam. Cæterùm qui verè iuſti ſunt, ſed *temporales*, vt *S. Auguſtinus* loquitur, id eſt, in gratia, & iuſtitia non perſeueraturi, nec in ea morituri, verè quidem ſunt Eccleſiæ membra ſecundùm præſentem iuſtitiam, verè per gratiam & charitatem Chriſti capiti cohærent, vitæque ſpiritalis quàm

S. Auguſt. in Breuic. collat. cum donatiſtis, in collat. diei 3. c. 9. & lib. 2. retract. c. 18.

membris ſuis ſubminiſtrat, ſunt participes; ſed non ſunt de Eccleſia ſecundùm Dei præſcientiam, & prædeſtinationem æternam; non pertinent ad *Ieruſalem cæleſtem*, ad *Eccleſiam primitiuorum qui conſcripti ſunt in cælis*. Atque hoc ſenſu *S. Auguſtinus* Libro 3. *De Doctrina Chriſtiana*, Cap. 32 ait: *Non enim re vera Domini corpus eſt, quod cum illo non erit in æternum*. Contra verò multi non ſunt de Eccleſia ſecundùm præſentem iuſtitiam, quia vel nondum fidem ac baptiſmum ſuſceperunt, aliquando ſuſcepturi, & piè victuri; vel ab ea receſſerunt, aut præciſi ſunt, aliquando vnitatem, & bonam frugem redituri, ac in Chriſtiana pietate perſeueraturi; vel malis moribus Chriſtianum nomen dedecorant, ſed pœnitentiam acturi ſunt, & in Domino morituri: Qui tamen ſunt de Eccleſia ſimpliciter, abſolutè, propriè, & ad Chriſtum vt membra viuentia pertinent, ſecundùm Dei præſcientiam, & prædeſtinationem æternam. Vnde *S. Auguſtinus* Tractatu 45 in *Ioannem*, ait: *Secundùm præſcientiam Dei & prædeſtinationem, quàm multæ oues foris, quàm multi lupi intus; & quàm multæ oues intus, & quàm multi lupi foris? Quid eſt quòd dixi, quam multæ oues foris? Quam multi modò luxuriantur, caſti futuri; quàm multi blaſphemant Chriſtum, credituri in Chriſtum; quàm multi ſe inebriant, futuri ſobrij; quàm multi rapiunt res alienas, donaturi ſuas: Verumtamen modò vocem alienam audiunt, alienos ſequuntur. Item quàm multi intus laudant, blaſphematuri; Caſti ſunt, fornicaturi; ſobrij ſunt, ſe vino poſteà ſepulturi; ſtant, caſuri: Non ſunt oues. (De Prædeſtinatis enim loquimur: De his loquimur quos nouit Dominus, qui ſunt eius.) Et tamen ipſi quamdiu rectè ſapiunt, Chriſti vocem audiunt. Ecce audiunt iſti, non audiunt illi: Et tamen ſecundùm prædeſtinationem non oues iſti, oues illi*. Improbi denique ſunt Eccleſiæ membra, quo modo Iudas erat ex Apoſtolorum collegio, *Numero, non meritò, ſpecie, non virtute: commixtione corporali, non vinculo ſpirituali, carnis adiunctione, non cordis vnitate; Secundùm communionem Sacramentorum ſunt ex nobis; ſecundùm ſuorum proprietatem criminum non ex nobis*; (inquit *S. Auguſtinus* Tractatu 61. in *Ioannem*.)

Hebr. 12.

§. IV.

Eccleſia ſancta eſt.

SAnctam eſſe Eccleſiam profitemur, ab Apoſtolorum Principe edocti: *Vos autem* (inquit) *genus electum, gens ſancta*. Appellatur autem *Sancta*, primò, quòd Deo conſecrata, & dedicata ſit. Sic enim cætera huiuſcemodi cultui diuino dicata, quamuis corporea ſint, Sancta vocari conſueuerunt: Cuius generis ſunt in Lege veteri veſtes, vaſa, altaria; in qua Primogeniti quoque, qui Deo altiſſimo deuouebantur, Sancti ſunt appellati. *Omne maſculinum*, (inquit) *adaperiens vuluam, Sanctum Domino vocabitur*. Sic Nationem ipſam Iudaïcam, quod veri Dei cultui addicta eſſet, Apoſtolus Sanctam appellat, *Rom.* 11. *Quod ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa: Et ſi radix ſancta, & rami*: Quamuis populus hic labijs Deum honoraret, cor autem eorum longè eſſet ab eo. Multò meliori iure Eccleſia *Sancta* dicitur, quæ verò Deo ſeruit, illúmque adorat. *In ſpiritu & veritate*. Nec mirum cuiquam videri debet, Eccleſiam dici Sanctam, tametſi multos peccatores contineat. Præcipua enim eius membra ſancta ſunt, ſcilicet Angeli, & Animæ beatæ, quæ in cælis Deo fruuntur; aut in Purgatorio expiantur: & iuſti homines, quos ſinu ſuo ſouet in terris, quamuis ab omni peccato non ſint immunes, à grauioribus tamen peccatis liberi ſunt ac puri, mortalium criminum ſunt expertes, quæ ſola gratiæ, charitati, ſanctimoniæ, ſine quâ nemo videbit Deum, capitaliter aduerſantur. Malorum autem criminibus non maculatur, cum eis non conſentiat, illa reprehendat, damnet, corrigat ſanctis adhortationibus, exemplis, diſciplinâ. Præterea, Fideles, qui populus Dei effecti ſunt per fidem, & baptiſma, quamuis in multis offendant, Sancti nihilominus dicuntur, ob profeſſionem ſanctitatis: Quemadmodum qui artem aliquam profitentur, etſi artis præcepta non ſeruent, nomen tamen artificum retinent. Vnde *S. Paulus* Corinthios *Sanctificatos*, & *Sanctos* appellat: In quibus nonnullos fuiſſe perſpicuum eſt, quos vt carnales, zelóque & contentioni deditos acriter obiurgat.

1. Petri 2. Exod. 13. Luc. 2. 1. Cor. 1. 1. Cor. 3.

Secun-

Secundò, Sancta dicitur Eccleſia ratione Capitis,
Christi Domini, *Sancti Sanctorum*, qui cum intimè con-
iugitur, qui per fidem habitat in cordibus noſtris, *Qui*
Epheſ. 5. *ſeipſum tradidit pro ea, vt illam ſanctificaret, mundans*
lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipſe ſibi glorio-
ſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut ali-
quid huiuſmodi, ſed vt ſit ſancta, & immaculata. Tum
etiam ratione Spiritûs-Sancti, qui in ipſa eſt cordis in-
ſtar, & *Manebit in æternum.* Quamobrem dicere quili-
Pſal. 85. bet Chriſtianus poteſt Deo ſupplicans cùm Propheta:
Cuſtodi animam meam, quoniam ſanctus ſum. Quæ verba
S. Auguſtinus Enarratione in Pſalmum 85. ſic interpre-
tatur: *Audeat, & corpus Chriſti, audeat & vnus ille*
homo clamans à finibus terræ, cum Capite ſuo, & ſub Ca-
„ *pite ſuo dicere*, Quoniam ſanctus ſum. *Accepit enim*
„ *gratiam ſanctitatis, gratiam baptiſmi, & remiſſionis*
„ *peccatorum*. Et hæc quidem fuiſtis, *ait Apoſtolus enu-*
merans multa peccata, & leuia, & grauia, & vſitata,
„ *& horribilia:* Et hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis,
„ ſed ſanctificati eſtis. *Si ergo ſanctificatos dicit, di-*
„ *cat & vnuſquiſque Fidelium*, Sanctus ſum. *Non*
eſt iſta ſuperbia elati, ſed confeſſio non ingrati. Si di-
xeris te ex te eſſe ſanctum, ſuperbus es: Rurſus fidelis
in Chriſto, & membrum Chriſti, ſi te dixeris non eſſe
ſanctum, ingratus es. Dic Deo tuo, Sanctus ſum, quia
ſanctificaſti me; quia accepi, non quia habui; quia tu
dediſti, non quia ego merui. Etenim ex alio latere in-
cipis iniuriam facere ipſi Domino noſtro Ieſu Chriſto. Si
enim Chriſtiani omnes & fideles, & baptizati in illo
Gal. 3. *ipſum induerunt, ſicut Apoſtolus dicit*, Quotquot in
Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis: *Si mem-*
bra ſunt facti corporis eius, & dicunt ſe ſancta non eſſe,
Capiti ipſius faciunt iniuriam, cuius membra ſancta non
ſunt. Iam vide vbi ſis, & de Capite tuo dignitatem cape.
Etenim eras in tenebris, nunc autem lux in Domino. Ve-
rùm quia ſanctitas membrorum Chriſti, quamdiu mor-
talem hanc vitam agunt tentationibus obnoxiam, non
eſt plena, & conſummata, ideò totum corpus Chriſti
clamat: *Saluum fac ſeruum tuum Deus meus ſperantem*
in te. Miſerere mei Domine, quoniam ad te clamaui tota
„ *die*. Caput noſtrum ad dexteram Patris interpellat
„ pro nobis. Alia membra recipit, alia flagellat, alia
„ mundat, alia conſolatur, alia creat, alia vocat, alia
„ reuocat, alia corrigit, alia redintegrat.

Tertiò, Sancta dicitur Eccleſia, quod ipſa ſola habeat
legitimum Sacrificij cultum, & ſalutarem Sacramento-
rum vſum, per quæ tanquàm efficacia diuinæ gratiæ in-
ſtrumenta Deus veram ſanctitatem efficit: Ita vt extra
Eccleſiam nemo Sanctus eſſe poſſit. *Vera iuſtitia non eſt*
niſi in ea Republica, cuius conditor rectórque Chriſtus eſt.
Pſal. 86. *In ea* dumtaxat *Ciuitate eſt vera iuſtitia, de qua Scriptu-*
„ *ra Sancta dicit, Glorioſa dicta ſunt de te, Ciuitas Dei;*
„ (Inquit *S. Auguſtinus* Libro 2. *De Ciuitate Dei*, Cap.
„ 21.) Extra Eccleſiam aliqua Dei dona eſſe poſſunt,
vera de Chriſto ſententia, ipſius Chriſti Sacramenta,
bona aliqua opera, ſed non Iuſtitia, & vitæ ſanctimo-
nia, non remiſſio peccatorum, non pignus hæredita-
Rom. 8. „ tis æternæ. Alia ſunt dona filiorum illius Ieruſalem,
„ quæ ſurſum libera eſt mater noſtra: (Hæc ſunt enim
„ quodammodo hæreditaria, in quibus ſumus *Hæredes*
„ *Dei, cohæredes autem Chriſti*:) Alia verò quæ poſ-
„ ſunt accipere etiam filij concubinarum, quibus Iudæi
„ carnales, & Schiſmatici, vel Hæretici comparan-
„ tur. Quamuis enim ſcriptum ſit, *Eijce ancillam, &*
Gal. 4. Geneſ. 21. „ *filium eius; neque enim hæres erit filius ancillæ cùm filio*
meo Iſaac: Et Abrahæ dixerit Deus, *In Iſaac vocabitur*
„ *tibi ſemen:* Quod ſic eſt Apoſtolus interpretatus, vt
„ diceret, *Id eſt, non qui filij carnis, hi filij Dei, ſed*
„ *filij promiſſionis deputantur in ſemine*; vt intelligere-
„ mus *Semen Abrahæ ſecundùm Iſaac propter Chriſtum*
„ *ad Dei filios pertinere, qui ſunt corpus Chriſti, &*
„ *membra, id eſt, Eccleſia Dei vna, vera, germana,*
„ *catholica, tenens piam fidem; non eam quæ per ela-*
„ *tionem vel timorem, ſed eam quæ per dilectionem opera-*
tur: Tamen etiam filios concubinarum, quando à filio ſuo
Iſaac dimiſit Abraham, nonnulla eis largitus eſt munera,
Geneſ. 25. *ne relinquerentur omni modo inanes, non vt tenerentur hæ-*
redes. Si ergo filij ſumus liberæ Ieruſalem, alia dona exhære-
datorum, alia intelligamus hæredum. Hi enim hæredes
ſunt, quibus dicitur: *Non enim accepiſtis ſpiritum ſerui-*
tutis iterum in timore, ſed accepiſtis Spiritum adoptionis
filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. Spiritus ille
adoptionis abſque charitate non habetur: Extra Eccle-
ſiam verò charitas non eſt. *Non habent Dei charitatem,*
qui Eccleſiæ non diligunt vnitatem: Ac per hoc rectè intel-
ligitur dici non accipi niſi in Catholica Spiritus-Sanctus.
Sic loquitur *S. Auguſtinus*, Libro *De Patientia*, Cap.
28. & Libro 3. *De Baptiſmo contra Donatiſtas*, Cap. 16.

Quartò, Sancta eſt Eccleſia ratione doctrinæ. In eius
enim Dogmatibus, nihil falſum, nihil non ſanctum.
Lex Domini immaculata, conuertens animas. Populi “
confluunt ad Eccleſias, vbi audiant quàm benè hîc ad “
tempus viuere debeant, vt poſt hanc vitam beatè ſem- “
perque viuere mereantur: *Vbi Sanctâ Scripturâ, iuſti-*
tiæque doctrinâ de ſuperiore loco in conſpectu omnium per-
ſonante, & qui faciunt, audiant ad præmium; & qui
non faciunt, audiant ad iudicium. Quo etſi veniunt qui-
dam talium præceptorum irriſores, omnis eorum petulantia
aut repentina immutatione deponitur, aut timore vel pudo-
re comprimitur. Nihil enim eis turpe ac flagitioſum imi-
tandum proponitur, vbi veri Dei aut præcepta inſinuan-
tur, aut miracula narrantur, aut dona laudantur, aut be-
neficia poſtulantur. Verba ſunt *S. Auguſtini* Libro 2. *De*
Ciuitate Dei, Cap. 28.

Denique ſi materiale Templum, in quòd Populus
Chriſtianus, & Catholicus ſacrorum causâ conuenit,
iure Sanctum appellatur, multò magis Eccleſia ipſa,
quę viuum Dei viui templum eſt, domus ſpiritalis, San-
cta dici debet *Templum* enim *Dei ſanctum eſt, quod eſtis*
vos; (inquit Apoſtolus.)

§. V.

Eccleſia Chriſti Catholica eſt.

1 VEræ Eccleſiæ ita proprium eſt nomen iſtud, ei-
que affixa notio, vt alio nomine nec ab ipſis ho-
ſtibus ſuis deſignetur, vt obſeruat *S. Auguſtinus* Libro
De vera Religione, Cap. 8. *Tenenda eſt nobis*, (in-
quit) *Chriſtiana Religio, & eius Eccleſiæ communica-*
tio, quæ Catholica eſt, & Catholica nominatur, non
ſolùm à ſuis, verum etiam ab omnibus inimicis. Ve-
lint nolint enim ipſi quoque Hæretici, & Schiſmatum
alumni, quando non cùm ſuis, ſed cùm extraneis loquun-
tur, Catholicam nihil aliud quàm Catholicam vocant. Non
enim poſſunt intelligi, niſi hoc eam nomine diſcernant, quo
ab vniuerſo orbe nuncupatur.

Hinc *S. Pacianus* Epiſtolâ ad *Sympronianum* de Catho-
lico nomine: *Certè*, inquit, *non eſt ab homine mutuatum,*
quod per ſæcula tanta non cecidit. Catholicum iſtud nec
Marcionem, nec Apellem, nec Montanum ſonat, nec Hæ-
reticos ſumit auctores. Et infrà: *Chriſtianus mihi nomen*
eſt, Catholicus cognomen; illud me nuncupat, iſtud oſten-
dit. Ab hæretico nomine noſter populus hâc appellatione
diuiditur, cum Catholicus nuncupatur.

Eccleſia porrò Chriſti *Catholica* dicitur, quæ vox ori-
gine Græca eſt, id eſt, *Vniuerſalis*; primò, quia toto
terrarum orbe eſt diffuſa; & prædicatio Euangelij Gen-
tibus omnibus deſtinata eſt: *Euntes docete omnes Gentes,* Matth. vlt.
(Inquit Chriſtus mittens Apoſtolos.) *In omnem terram* Pſal. 18.
exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et
ſi fortè aliqua Natio adhuc eſſet in orbe terrarum, apud
quam prædicatum non eſſet Euangelium; ante Mundi
finem illius prædicatione auditura eſt. Non igitur vt
in humanis Rebuspublicis, aut Hæreticorum conuen-
ticulis, vnius Regni terminis, aut vno hominum ge-
nere Eccleſia definita eſt: Verùm omnes homines, ſiue
illi barbari ſint, ſiue Scythæ; ſiue ſerui, ſiue liberi:
ſiue maſculi, ſiue fœminæ, charitatis ſinu complecti-
tur. Vnde ſcriptum eſt: *Redemiſti nos Deus in ſanguine* Apoc. 5.
tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione, & fe-
ciſti nos Deo noſtro regnum.

Eccleſiam Chriſti ratione locorum Catholicam eſſe,
quod toto orbe diffuſa ſit, Prophetarum oracula clariſ-
ſimè prænuntiarunt. Pſal. 2. *Poſtula à me, & dabo tibi*
Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos
terræ. Pſalm. 21. *Reminiſcentur, & conuertentur ad*
Dominum vniuerſi fines terræ: & adorabunt in conſpectu
eius vniuerſæ familiæ Gentium. Quoniam Domini eſt Re-
gnum, & ipſe dominabitur Gentium. Pſal. 49. *Deus deo-*
rum Dominus locutus eſt, & vocauit terram, à Solis ortu
vſque ad occaſum: Ex Sion ſpecies decoris eius. Pſal. 56.

Exaltare ſuper cælos Deus, & ſuper omnem terram gloria „ *tua*. Et vnde gloria eius ſuper omnem terram, niſi „ quia Eccleſia eius per omnem terram? (inquit *S. Au-* „ *guſtinus* Libro *De vnitate Eccleſiæ*) In his duabus „ ſententijs breuiſſimis, vos Hæretici, totum quòd „ inter nos agitur, interrogo: *Cur Dominum Chriſtum exaltatum ſuper cælos prædicatis, & eius gloriæ ſuper omnem terram non communicatis?* Pſal. 71. *Et dominabitur à mari vſque ad mare, & à flumine vſque ad terminos orbis terrarum. Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes Gentes ſeruient ei. Et benedicentur in ipſo omnes Tribus terræ: Omnes Gentes magnificabunt eum. Et benedictum nomen Maieſtatis eius in æternum: Et replebitur Maieſtate eius omnis terra: Fiat, fiat.* Iſaiæ 49. *Ecce dedi te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ.* Et Cap. 54. *Lauda ſterilis quæ non paris ∴ Quoniam multi filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet virum, dicit Dominus. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas: Longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida. Ad dexteram enim & ad læuam penetrabis: Et ſemen tuum Gentes hæreditabit, & ciuitates deſertas inhabitabis.* Et Malachiæ 1. *Ab ortu Solis vſque ad occaſum, magnum eſt Nomen meum in Gentibus: Et in omni loco ſacrificatur, & offertur Nomini meo oblatio munda.*

Idem confirmant poſtrema Chriſti Domini mox Cœlos aſſenſuri verba, Lucæ 24. *Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum: Quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in Lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent Scripturas. Et dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die: Et prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes Gentes, incipientibus ab Ieroſolyma.* Quod actuum 1. idem *S. Lucas* ſic expreſſit: *Et eritis mihi teſtes in Ieruſalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vſque ad vltimum terræ.* Ex his omnibus Scripturarum diuinarum oraculis Patres contra Donatiſtas demonſtrarunt Eccleſiam Chriſti toto orbe diffuſam eſſe, non intra Sectam eorum concluſam, præſertim *S. Optatus Milenitanus* Lib. 2. *Contra Parmenianum*, & *S. Auguſtinus* Libro *De vnitate Eccleſiæ*, & alibi paſſim, maximè in Enarrationibus in Pſalmos occaſione datà, omnéſque Africanæ Eccleſiæ Epiſcopi Collatione Carthaginenſi contra Donatiſtas.

Secundò, Catholica dicitur Eccleſia, ſiue vniuerſalis, ratione temporum, quia Fideles omnes, qui ab Adam in hunc vſque diem fuerunt, & in cœlum præmiſſi ſunt, omnes qui nunc in terris viuunt, & qui victuri ſunt quamdiu Mundus exiſtabit, in veræ Fidei profeſſione, & Chriſtianà vnitate ad eandem Eccleſiam pertinent, quæ ſuper fundamento Apoſtolorum, & Prophetarum ſuperædificata eſt, ipſo ſummo angulari lapide Chriſto Ieſu.

Tertiò, Catholica dicitur ratione doctrinæ Fidei, in quam Fideles omnes vbique, & ſemper, abſque vlla prorſus variatione conſenſerunt. Vnde *Vincentius Lirinenſis* in Commonitorio 1. *Aduerſus Hæreſes*, Cap. 3. *In ipſa* (inquit) *Catholica Eccleſia magnopere curandum eſt, vt id teneamus, quod vbique, quod ſemper, quod ab omnibus creditum eſt: Hoc eſt etenim verè propriéque Catholicum, quod ipſa vis nominis ratióque declarat, quæ omnia ferè vniuerſaliter comprehendit. Sed hoc ita demum fiat, ſi ſequamur vniuerſitatem, antiquitatem, conſenſionem. Sequemur autem vniuerſitatem, hoc modo: Si hanc vnam fidem veram eſſe fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Eccleſia. Antiquitatem verò ita, ſi ab ijs ſenſibus nullatenus recedamus, quos Sanctos Maiores ac Patres noſtros celebraſſe manifeſtum eſt. Conſenſionem quoque, ſi in ipſa vetuſtate omnium, vel certè pene omnium Sacerdotum pariter, & Magiſtrorum definitiones ſententiáſque ſectemur.*

Quartò, Eccleſia Catholica dicitur, *Quia vniuerſaliter perfecta eſt, & in nullo claudicat*, (inquit *S. Auguſtinus* Libro *De Geneſi ad Litteram imperfecto*, Cap. 1.)

Poſtremò, Catholica dicitur, quod omnes qui ſalutem æternam conſequi volunt, eam amplecti debeant, eíque adhærere. Vnde per Arcam Noë adumbrata eſt. Sicut enim illi ſoli diluuium euaſerunt, qui Arcam Dei iuſſu conſtructam ſunt ingreſſi: Sic illi dumtaxat ab omni mortis æternæ periculo tuti eſſe poſſunt, qui in Eccleſiam, ſupra Petram voce Domini fundatam, per Baptiſmum ingreſſi ſunt, in eáque permaneant. Huius etiam figura eſt magna illa Ieruſalem *Ciuitas Sancti*, extra quam Sacrificia Deo offerre non licebat: Sic enim in ſolà Dei Eccleſia, nuſquam extra illam; verus Cultus, verumque Sacrificium, quod Deo placere vllo modo poſſit. Hinc *S. Hieronymus* Epiſtolà 57. *Cathedræ Petri*, (inquit) *Communione conſocior ſuper illam Petram ædificatam Eccleſiam ſcio. Quicumque extra hanc Domum Agnum comederit, profanus eſt: Si quis in Arca cùm Noë non fuerit, peribit regnante diluuio.* Et ante illum *S. Cyprianus* Libro *De Vnitate Eccleſiæ* ait: *Habere iam non poteſt Deum Patrem, qui Eccleſiam non habet Matrem. Si potuit euadere quiſquam qui extra Arcam Noë fuit; & qui extra Eccleſiam foris fuerit, euadit.* Hinc *S. Gregorius Magnus* Libro 35. *Moralium in Iob*, Cap. 7. *Sola*, inquit, *Eccleſia eſt, per quam Sacrificium Dominus libenter accipiat, ſola quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de Agni hoſtia Dominus præcepit dicens:* In vna “ Exod. 12.
domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. “ *In vna namque domo Agnus comeditur, quia in vna Catholica Eccleſia vera hoſtia Redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina Lex efferri foras prohibet, quia dari Sanctum canibus vetat. Sola eſt in qua opus bonum fructuosè peragitur: Vnde & mercedem denarij nonniſi qui intra vineam laborauerant, acceperunt. Sola eſt quæ intra ſe poſitos valida charitatis compage cuſtodit. Vnde & aqua diluuij Arcam quidem ad ſublimiora ſuſtulit, omnes autem quos extra Arcam inuenit, extinxit.*

§. VI.

Eccleſia Chriſti Vna eſt. Et Eccleſiæ Catholicæ nomine Vna Societas intelligenda eſt, à cuius Communione Hæretici, & Schiſmatici excluduntur.

VNam eſſe Eccleſiam profitemur, à cœleſti Sponſo edocti: *Vna eſt*, (inquit) *columba mea, perfe-* Cantic. 6.
cta mea. Hanc *vnum ouile* Chriſtus vocat. Hanc *vnum* Ioan. 10.
corpus Apoſtolus appellat, ob vnitatem Capitis, Spiritûs, Fidei, Spei, Baptiſmatis. Epheſ. 1. *Et ipſum dedit caput ſupra omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus ipſius.* Et Cap. 4 *Solliciti ſeruare vnitatem ſpiritûs in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus ſpiritus, ſicut vocati eſtis in vna ſpe vocationis veſtræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum baptiſma.*

Quod autem ita ſit vna Societas, vnáque Communio, vt Hæreticos, & Schiſmaticos à ſinu ſuo excludat, veterum Patrum conſpirantibus teſtimonijs liquidò probatur. Ita *S. Cyprianus* Libro de vnitate Eccleſiæ: *Eccleſia vna eſt* (inquit) *quæ in multitudinem latiùs incremento fœcunditatis extenditur: Quomodo Solis radij multi, ſed lumen vnum; & rami arboris multi, ſed robur vnum tenaci radice fundatum: Et cum de fonte vno riui plurimi defluunt, numeroſitas licèt diffuſa videatur exundantis copiæ largitate, vnitas tamen ſeruatur in origine. Auelle radium Solis à corpore, diuiſionem lucis vnitas non capit: Ab arbore frange ramum, fructus germinare non poterit: A fonte præcide riuum, præciſus areſcet. Sic & Eccleſia Domini luce perfuſa per orbem totum radios ſuos porrigit, vnum tamen lumen eſt quòd vbique diffunditur, nec vnitas corporis ſeparatur. Ramos ſuos in vniuerſam terram copiâ vbertatis extendit, profluentes largiter riuos latiùs expandit: Vnum tamen caput eſt, & origo vna, & vna mater, fœcunditatis ſucceſſibus copioſa. Illius fœtu naſcimur, illius lactè nutrimur, Spiritu eius animamur. Adulterari non poteſt Sponſa Chriſti, incorrupta eſt & pudica: Vnam domum nouit, vnius cubiculi ſanctitatem caſto pudore cuſtodit. Hæc nos Deo ſeruat, hæc filios regno quos generauit, aſſignat. Quiſquis ab Eccleſia ſegregatus adulteræ iungitur, à promiſſis Eccleſiæ ſeparatur. Nec perueniet ad Chriſti præmia, qui relinquit Eccleſiam Chriſti. Alienus eſt, profanus eſt, hoſtis eſt.*

Et infra: *Quam ſibi pacem promittunt inimici fratrum? Quæ Sacrificia celebrare ſe credunt æmuli Sacerdotum? An ſecum eſſe Chriſtum, cum collecti fuerint, opinantur; qui extra Chriſti Eccleſiam colliguntur? Tales etiamſi occiſi in confeſſione nominis fuerint, macula iſta nec ſanguine abluitur. Inexplicabilis, & grauis culpa diſcordiæ*

nec

nec paſſione purgatur. Eſſe Martyr non poteſt, qui in Eccleſia non eſt: Ad Regnum peruenire non poterit, qui eam quæ regnatura eſt, derelinquit.

S. Clemens Alexandrinus Libro 7. *Stromatum*, aſſerit *Vnam verè eſſe Eccleſiam, eam quæ verè eſt antiqua, in cuius catalogum referuntur ij qui ſunt Iuſti ſecundum propoſitum... Quam conantur Hæreſes in multas diſcindere.*

Lactantius Lib. 4 *Diuinarum Inſtitutionum*, Cap. 30. *Cùm Phryges*, inquit, *aut Nouatiani, aut Valentiniani, aut Marcionitæ, aut Antropiani, ſeu quilibet alij nominantur, Chriſtiani eſſe deſinunt, qui Chriſti nomine amiſſo, humana & externa vocabula induerunt. Sola igitur Catholica Eccleſia eſt, quæ verum cultum retinet. Hic eſt fons veritatis, hoc eſt domicilium fidei, hoc templum Dei: Quò ſi quis non intrauerit, vel à quo ſi quis exiuerit, à ſpe vitæ ac ſalutis æternæ alienus eſt. Neminem ſibi oportet pertinaci concertatione blandiri. Agitur enim de vita & ſalute, cui niſi cautè ac diligenter conſulatur, amiſſa & extincta eſt.*

S. Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 18. Illuminatorum: *Propriè* (inquit) *& verè aliquis eſſe dixerit Eccleſiam malignantium, conuenticula Hæreticorum, Marcionitarum duo, & Manichæorum, & reliquorum. Propterea nunc confirmans Fideles tradidit, vt dicas:* Et in Vnam, Sanctam, Catholicam Eccleſiam: *Vt illorum quidem fœda conuenticula fugias, perſeueres autem in Catholica Eccleſia, in qua & renatus es. Quòd ſi fortè veneris in ciuitates, non quæras ſimpliciter vbi ſit Eccleſia, ſed vbi Catholica Eccleſia: Hoc enim proprium nomen eſt ſanctæ huius & Matris omnium noſtrûm, quæ eſt Sponſa Domini noſtri Ieſu Chriſti vnigeniti Filij Dei.*

S. Optatus Mileuitanus Libro 3. *Domus Dei* (inquit) *vna eſt, Qui foras exeuntes, partem facere voluerunt, parietem fecerunt, non domum, quia non eſt alter Deus, qui alteram domum inhabitet. Ideò parietem dicuntur feciſſe falſi Vates, in quo ſi ianua fuerit collocata quicumque intrauerit, foris eſt. Nec lapidem habere angularem vnus paries poteſt, qui lapis eſt Chriſtus, duos in ſe ſuſcipiens populos; vnum de Gentibus, alterum de Iudæis; qui nodo pacis iungit vtrumque parietem. Nam quot commoda habet domus, tot incommoda paries. Domus incluſa cuſtodit, tempeſtatem retundit, pluuiam diffundit, latronem, aut furem, aut beſtiam non admittit: Sic & Eccleſia Catholica omnes filios pacis gremio & ſinu ſuo complectitur. Contra, paries qui eſt ædificatus ruinoſus, nec lapidem angularem ſuſtinet, & ianuam ſine cauſa habet, nec incluſa cuſtodit: Pluuiâ vdatur, tempeſtatibus cæditur: Nec poteſt arcere latronem, nec venientem prohibet furem. Paries enim res de domo eſt, ſed domus non eſt. Et pars veſtra quaſi Eccleſia eſt, ſed Catholica non eſt.* Donatiſtas alloquitur.

S. Auguſtinus Libro *De Vnitate Eccleſiæ*, Cap. 4. *Totus Chriſtus caput & corpus eſt. Caput vnigenitus Dei Filius, & corpus eius Eccleſia, ſponſus & Sponſa, duo in carne vna. Quicumque de ipſo Capite ab Scripturis Sanctis diſſentiunt, etiamſi in omnibus locis inueniantur, in quibus Eccleſia deſignata eſt, non ſunt in Eccleſia. Et rurſus quicumque de ipſo Capite Scripturis Sanctis conſentiunt, & vnitati Eccleſiæ non communicant, non ſunt in Eccleſia, quia de Chriſti corpore quod eſt Eccleſia, ab ipſius Chriſti teſtificatione diſſentiunt.* Et paulò poſt: *Quicumque ab Eccleſia ita diſſentiunt, vt eorum Communio non ſit cum toto, quacumque diffunditur, ſed in aliqua parte ſeparata inueniatur, manifeſtum eſt eos non eſſe in Catholica Eccleſia.*

Item Libro *De Fide & Symbolo*, Cap. 10. *Credimus & Sanctam Eccleſiam, vtique Catholicam: Nam & Hæretici & Schiſmatici congregationes ſuas Eccleſias vocant. Sed Hæretici de Deo falſa ſentiendo ipſam fidem violant; Schiſmatici autem diſciſſionibus iniquis à fraterna charitate diſſiliunt, quamuis ea credant quæ credimus. Quapropter nec Hæretici pertinent ad Eccleſiam Catholicam, quæ diligit Deum; nec Schiſmatici, quoniam diligit proximum; & ideò peccatis proximi facilè ignoſcit.*

Et Epiſtola 208. aliàs 209. ad *Feliciam* Virginem ait: *Et Bonos Paſtores non ſua quærentes, ſed quæ Ieſu Chriſti; & bonas oues quamuis imitentur facta Paſtorum bonorum, tamen in eis non ponere ſpem ſuam, quorum miniſterio ſunt congregatæ; ſed in Domino potiùs, cuius ſanguine ſunt redemptæ. Vt quando fortè incurrerint in Paſtores malos, doctrinam illius prædicantes, & ſua mala opera facientes, quæ dicunt, faciant; quæ autem faciunt, non faciant; nec propter filios iniquitatis paſcua deſerant vnitatis. In Catholica enim Eccleſia, quæ non in ſola Africa, ſicut pars Donati, ſed per omnes Gentes, ſicut promiſſa eſt, dilatatur atque diffunditur,* In vniuerſo mundo, *ſicut dicit Apoſtolus* fructificans & creſcens, *& boni ſunt & mali. Ab ea verò ſeparati, quamdiu contra illam ſentiunt, boni eſſe non poſſunt; quia etſi aliquos eorum bonos videtur oſtendere, quaſi laudabilis conuerſatio, malos eos facit ipſa diuiſio, dicente Domino,* Qui *non eſt mecum, aduerſus me eſt; & qui mecum non colligit, ſpargit.* Coloſſ. 1.

Et Epiſtolâ 185. aliàs 50. *Eccleſia Catholica ſola corpus eſt Chriſti, cuius ille caput eſt Saluator corporis ſui. Extra hoc corpus neminem viuificat Spiritus; quia ſicut dicit Apoſtolus,* Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis. *Non eſt autem particeps diuinæ charitatis, qui hoſtis eſt vnitatis. Qui ergo vult habere Spiritum-Sanctum, caueat foris ab Eccleſia remanere, caueat in eam ſimulatus intrare: Aut ſi iam talis intrauit, caueat in eadem ſimulatione perſiſtere, vt veraciter coaleſcat arbori vitæ.*

S. Fulgentius Libro 1. *De Remiſſione Peccatorum*, Cap. 22 *Sicut in Hiericho quiſquis extra domum Rahab fuit, nullam potuit adipiſci vitæ ſubſidium: Sic extra Eccleſiam Catholicam nullus accipiet indulgentiam peccatorum. Et ſicut intra Eccleſiam Catholicam corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem: Sic extra eamdem Eccleſiam mala credulitas non reputatur ad iuſtitiam, ſed ad pœnam; & praua confeſſio non acquirit ſalutem confitenti, ſed ingerit mortem. Extra hanc Eccleſiam nec Chriſtianum nomen aliquem iuuat, nec Baptiſmus ſaluat, nec mundum Deo ſacrificium offertur, nec peccatorum remiſſio accipitur, nec æternæ vitæ felicitas inuenitur. Vna eſt enim Chriſti Eccleſia, vna dilecta, vna columba, vna Sponſa.*

Et Libro *De Fide ad Petrum* inter Capitula ad Regulam veræ Fidei pertinentia, 39. ponit de Hæreticis & Schiſmaticis ab Eccleſia Catholica, adeóque ab æterna ſalute excluſis. *Firmiſſimè tene, & nullatenus dubites, quemlibet Hæreticum ſiue Schiſmaticum, in nomine Patris & Filij & Spiritus-Sancti baptizatum, ſi Eccleſiæ Catholicæ non fuerit aggregatus, quantaſcumque eleemoſynas fecerit, etſi pro Chriſti nomine etiam ſanguinem fuderit, nullatenus poſſe ſaluari. Omni enim homini qui Eccleſiæ Catholicæ non tenet vnitatem, neque baptiſmus, neque eleemoſyna quamlibet copioſa, neque mors pro nomine Chriſti ſuſcepta proficere poterit ad ſalutem, quamdiu in eo hæretica vel ſchiſmatica prauitas perſeuerat, quæ ducit ad mortem.*

Denique *S. Gregorius Magnus* idem fidei dogma confirmat Libro 18 *Moralium*, Cap 14. explicans hæc verba Iob 18. *Auro locus eſt in quo conflatur.* Quiſquis (inquit) *extra vnitatem Eccleſiæ patitur, pœnas pati poteſt, Martyr fieri non poteſt: Quia auro locus eſt in quo conflatur. Quid itaque ad hæc Hæretici dicitis, conflari per afflictionem carnis, vel etiam per Martyrium vultis, ſed locum in quo debeatis conflari neſcitis. Hunc ergo conflationis locum quærite, hanc fornacem quâ aurum apud purgari valeat, inuenite. Vna eſt Eccleſia, in qua qui conflari voluerit, ab omni etiam poterit peccatorum ſorde purgari. Si quid pro Deo amaritudinis, ſi quid tribulationis extra hanc poſiti ſuſtinetis, incendi poteſtis tantummodo, non purgari.*

§. VII.

Ad vnitatem Eccleſiæ Caput viſibile requiritur, ſcilicet Romanus Pontifex S. Petri Succeſſor.

VNitas corporis poſtulat vnitatem capitis: Cùm igitur Eccleſia ſit vnum corpus, vnum Caput habeat neceſſe eſt, vnúmque Rectorem, præcipuum quidem, ſupremum, & inuiſibilem Chriſtum Dominum, in cœlis ad dexteram Patris ſedentem; viſibilem verò, ſub Chriſto Domino, & illius vice in terris Romanum Pontificem *S. Petri* Succeſſorem. Viſibile illud Caput ad vnitatem Eccleſiæ conſtituendam & conſeruandam neceſſarium fuiſſe, Traditio, omnium Patrum conſentien-

tientibus teſtimonijs roborata docet: Duorum aut trium teſtimonia hic adſcribere ſatis erit, cum de Romani Pontificis Primatu, quid credendum, ſit explicuerimus in Tractatu *de Sacramento Ordinis*, in delineatione Hierarchiæ Eccleſiaſticæ: & hancce Quæſtionem aliàs prolixè tractauerimus Diſſertatione 4. in Hiſtoriam Eccleſiaſticam primi Sæculi.

Id in primis colligitur ex *S. Irenæo* Libro 3. Aduersùs *Hæreſes*, Cap. 3. *Quoniam* (inquit) *valdè longum eſt omnium Eccleſiarum enumerare ſucceſſiones, Maximæ, & Antiquiſſimæ, & omnibus cognitæ, à glorioſiſſimis duobus Apoſtolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & conſtitutæ Eccleſiæ, eam quam habet ab Apoſtolis Traditionem, & annunciatam hominibus fidem, per ſucceſſiones Epiſcoporum peruenientem vſque ad nos, indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo per ſui placentiam malam, vel vanam gloriam, vel per cæcitatem, & malam ſententiam præter quàm oportet, colligunt. Ad hanc enim Eccleſiam propter potentiorem Principalitatem neceſſe eſt omnem conuenire Eccleſiam, hoc eſt, eos qui ſunt vndique fideles, in qua ſemper ab his qui ſunt vndique, conſeruata eſt ea quæ eſt, ab Apoſtolis Traditio*. Non de Vrbe, ſed de Eccleſia Romana loquitur *S. Irenæus*; non de politicis, & ciuilibus negotijs, ſed de re quæ in Eccleſia maximi, & præcipui momenti eſt, ſcilicet de vnitate ſeruanda, præſertim in fide, & communione Ad id neceſſariam eſſe Traditionem ab Apoſtolis acceptam, docet; hanc per ſucceſſiones Epiſcoporum ad nos vſque traductam, & ſemper in Eccleſia Romana conſeruatam, cuius inter cęteras Eccleſias potentior eſt Principatus, vtique facer, cum ab Apoſtolis Petro, & Paulo fundata ſit. Proinde non tantùm conueniens eſſe, ſed neceſſarium, vt ad hanc Eccleſiam cæteræ totius orbis conueniant, non corpore quidem ſed communione, veneratione, obedientia; quo modo ad Principem, & ad Regiam Vrbem, in qua ſedet, reliquas omnes Reipublicæ partes conuenire neceſſe eſt. Ita hunc *S. Irenæi* locum Gallicana intelligit Eccleſia, vt conſtat ex Conſtitutionibus Generalis Conuentûs Melodunenſis, anni 1579. Tit. 1. *Omnes, & ſinguli*, (inquit) *aperta profeſſione eam fidem pronuntient, quam Sancta Romana Eccleſia, Magiſtra, columna & firmamentum veritatis profitetur, & colit. Ad hanc enim propter ſuam Principalitatem neceſſum eſt omnem conuenire Eccleſiam*. Eccleſiæ viſibile Caput *S. Irenæi* temporibus præſidebat *S. Victor* Epiſcopus Romanus, qui Aſiaticos ab Eccleſia reliqua circa legitimum Paſchatis celebrandi tempus diſſidentes, pro iure ſacri ſui Principatus, ſiue Primatûs à Christo S. Petro traditi, & in Petri Succeſſores transfuſi, à Communione protinus abſcindere paratus erat, niſi *S. Irenæus* pacis ſequeſter interceſſiſſet. Refert *Euſebius* Libro 5. *Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ*, Cap. 24.

Idem colligitur ex *S. Cypriano*, Epiſtolâ 55. ad *Cornelium*, vbi de Schiſmaticis *Fortunato*, & *Feliciſſimo*, aliiſque ſic loquitur: *Poſt iſta adhuc inſuper Pſeudo-Epiſcopo ſibi ab Hæreticis conſtituto, nauigare audent, & ad Petri Cathedram, atque ad Eccleſiam Principalem, vnde Vnitas Sacerdotalis exorta eſt, à Schiſmaticis, & profanis litteras ferre, nec cogitare eos eſſe Romanos, (quorum fides Apoſtolo prædicante laudata eſt) ad quos perfidia habere non poſſit accesſum*.

Et Libro *De Vnitate Eccleſiæ*, S. Petri Cathedram vnitatis Eccleſiaſticæ centrum, & Primatum Petro datum à Christo eſſe docet ad conſeruandam Eccleſię vnitatem; proindéque alienos eſſe à Catholica Eccleſia, qui ab Eccleſia Romana alieni ſunt, & Romanis Epiſcopis S. Petri ſucceſſoribus non communicant. *Loquitur*, inquit,
„ *Dominus ad Petrum*: Ego dico tibi, Quia tu es Pe-
„ trus, & ſuper iſtam petram ædificabo Eccleſiam
„ meam, & portæ inferorum non vincent eam. Et tibi
„ dabo claues Regni cœlorum, & quæ ligaueris ſuper
„ terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcumque
„ ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. *Et
„ iterum eidem poſt Reſurrectionem ſuam dicit*: Paſce oues
„ meas. *Super illum vnum ædificat Eccleſiam ſuam, &
illi paſcendas mandat oues ſuas. Et quamuis Apoſtolis
omnibus poſt Reſurrectionem ſuam parem poteſtatem tribuat
„ & dicat*: Sicut miſit me Pater, & ego mitto vos:
„ Accipite Spiritum-Sanctum. Si cui remiſeritis pec-
„ cata, remittentur illi, ſi cui tenueritis, tenebun-
„ tur: *Tamen vt vnitatem manifeſtaret, vnam Cathedram conſtituit, & vnitatis eiuſdem originem ab vno incipientem ſua auctoritate diſpoſuit. Hoc erant vtique, & cæteri Apoſtoli, quod fuit Petrus, pari conſortio præditi honoris, & poteſtatis; ſed exordium ab vnitate proficiſcitur, & Primatus Petro datur, vt vna Chriſti Eccleſia, & Cathedra vna monſtretur*. ∴ *Hanc Eccleſiæ vnitatem qui non tenet, tenere ſe fidem credit? Qui Eccleſiæ renititur, & reſiſtit, qui Cathedram Petri, ſuper quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, in Eccleſia ſe eſſe confidit?* &c. Fruſtra verò Critici quidam hæc verba, *Primatus Petro datur, vt vna Chriſti Eccleſia monſtretur*, ex *S. Cypriani* textu expungi volunt, quod in quibuſdam MSS. deſint: Nam in pluribus, & melioris notæ Codicibus MSS. leguntur, & à *Pelagio* 2. Pontifice Maximo in Epiſtolâ ad Epiſcopos Iſtriæ refertur iiſdem verbis hic *S. Cypriani* locus. Nec pugnat cùm his verbis illa Propoſitio: *Hoc erant cæteri Apoſtoli, quod & Petrus, pari conſortio præditi honoris, & poteſtatis*: Pares enim fuiſſe ſignificant Apoſtolatus dignitate, pares miſſione, pares Euangelium prædicandi, & Eccleſias fundandi poteſtate; pares extraordinaria in Eccleſia vniuerſa auctoritate, pares Epiſcopali charactere, & honore: Non ordinaria in regimine totius Eccleſiæ auctoritate, non denique Primatu pares. Vnde idem *S. Cyprianus* Epiſtolâ ad Iubaïanum: *Petro primùm Dominus, ſuper quem ædificauit Eccleſiam, & vnde vnitatis originem inſtituit, & oſtendit; poteſtatem illam dedit*.

Tertiò, idem colligitur ex *Optato Mileuitano*, Libro 2 vbi ſic *Parmenianum* alloquitur: *Negare non potes, ſcire te in vrbe Roma Petro primo Cathedram Epiſcopalem collatam: in qua ſederit omnium Apoſtolorum caput Petrus: vnde & Cephas appellatus eſt; in qua vna Cathedra vnitas ab omnibus ſeruaretur, ne cæteri Apoſtoli ſingulas ſibi quiſque defenderent: vt iam ſchiſmaticus, & peccator eſſet, qui contra ſingularem Cathedram alteram collocaret*.

Quartò, idem colligitur ex *S. Hieronymo*, Libro 1. aduersùs *Iouinianum*. *At dicis*, inquit, *ſuper Petrum fundatur Eccleſia, licèt idipſum alio in loco ſuper omnes Apoſtolos fiat, & cuncti claues Regni cœlorum accipiant, & ex æquo ſuper eos Eccleſiæ fortitudo ſolidetur; tamen propterea inter duodecim vnus eligitur, vt Capite conſtituto, ſchiſmatis tollatur occaſio*. Apoſtoli quidem omnes æquo iure fuerunt Eccleſiæ fundamenta ratione Apoſtolatûs, doctrinæ, & prædicationis; ſolus tamen Petrus conſtitutus eſt Caput, vnuſque præ cæteris electus, qui procurando Eccleſiaſticæ vnitatis negotio ex officio inuigilaret.

Vnde *SS Petrum, & Paulum eſſe duos Eccleſiæ Summos Paſtores ac Præſides, qui vnum caput conſtituant*, aſſerere, hæreticum eſt, ſi eo ſenſu Propoſitio iſta intelligatur, vt ſtatuatur æqualitas omnimoda inter S Petrum, & S. Paulum ſine ſubordinatione, & ſubiectione S Pauli ad S. Petrum in poteſtate ſuprema, & in regimine vniuerſalis Eccleſiæ; vt declarauit *Innocentius X.* Pontifex Maximus. Solus itaque Romanus Pontifex S. Petri Succeſſor eſt vniuerſalis Eccleſiæ Caput, Paſtor & Rector.

Idem confirmat *S. Auguſtinus*, cum *in Scripturis ſanctis ſe didiciſſe* ait, *Primatum Apoſtolorum in Petro excellenti gratiâ præeminere*. Illum *à poſteriore Apoſtolo Paulo eſſe correctum*. Illum *Apoſtolatûs Principatum cuilibet Epiſcopatui præferendum*. Romanam Eccleſiam eſſe *Sedem Petri*. Ipſam eſſe *Petram, quam non vincunt ſuperbæ Inferorum portæ*. Petro *totius Eccleſiæ figuram & perſonam gerenti* dictum eſſe à Domino: *Super hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam. In Romana Eccleſia ſemper Apoſtolicæ Cathedræ viguiſſe Principatum*. Pelagium & Cœleſtinum nouę Hæreſis auctores *faciliùs ceſſuros auctoritati Innocentii è de Sanctarum Scripturarum auctoritate depromptæ*: Ad quem referunt duo Africæ Concilia huius Hæreſis Capita, vt ipſa damnet: Et poſt Sedis Apoſtolicæ Iudicium, cauſam finitam eſſe ait. *Iam* (inquit) *de hac cauſſa duo Concilia miſſa ſunt ad Sedem Apoſtolicam: inde etiam Reſcripta venerant. Cauſſa finita eſt, vtinam aliquando finiatur error*. Denique *Bonifacium* Romanæ Eccleſiæ Epiſcopum *Altiùs præſidere*, in ſpecula Paſtorali celſiore *faſtigio præeminere* ſcribit. Ad ipſum dirigit Scripta ſua contra duas Pelagianorum Epiſtolas,

Lib. 2. de Bap. con. 1. in Pſal. Cont. Partem Donati.

Epiſt. 92. alias 181. Epiſt. 42. alias 162. Epiſt. 176. alias 91. Sermone 131. alias 2. de Verbis Apoſt. Lib. 1. contra duas Ep. Pelagian.

Exa-

Examinanda, & vbi forſitan aliquid diſplicuerit, emendanda. Cæteros Patres non appello, vt conſulam breuitati.

Si verò quis obijciat, Eccleſiæ vnum Caput & Sponſum Ieſum Chriſtum ſufficere, nullumque præterea ad illius vnitatem requiri:

Reſpondetur, Chriſtum eſſe ſupremum Caput, ſed inuiſibile, ex quo in cœlum aſcendit; eſſe Caput per occultam gratiæ ſubminiſtrationem in omoia membra influens, Eccleſiam ſuam regere arcanis modis, & eſſe cum ea *vſque ad conſummationem ſæculi*, per Spiritum-Sanctum ſuum illi datum, & in ea manentem, illam iugiter gubernare; & propterea Eccleſiæ iudicium eſſe
Matth 16 indeficiens, veracem illam eſſe, non poſſe vſquam erra-
1 Tim 3. te in fidei morúmque controuerſijs finiendis: *Portas in-*
Matth 18 *feri aduersùs eam præualere* non poſſe; *Columnam* eſſe *& firmamentum veritatis*: illi parendum neceſſario, & *Qui* illam *non audicrit*, habendum hunc eſſe *vt Ethnicum & Publicanum*: Sed tamen viſibili Societati neceſſariuoi eſſe viſibile Caput, Chriſti ſupremi Capitis Vicarium, Caput miniſteriale, cuius *Prima ſit & Maxima Poteſtas* in opere miniſterij, in ædificatione corporis Chriſti: & qui *pro veritate* in Fidei controuerſijs finiendis, atque in conſeruanda myſtici corporis vnitate, *plus cæteris Conſacerdotibus* poſſit, vt loquitur *Facundus Hermianenſis*. Vt enim Chriſtum Domioum ſioguiorum Sacrameotorum oon ſolùm auctorem, ſed etiam intimum
Ioan. 1. collatorem habemus: (Nam *Hic eſt qui baptizat in Spiritu-Sancto*; Hic eſt qui abſoluit,) & tamen homines Sacramentorum externos Miniſtros inſtituit: ſic Eccleſiæ, quam Ipſe intimo Spiritu regerit, hominem ſuæ poteſtatis Vicarium & Miniſtrum præfecit: *Petrum* agnorum & ouium, omoium ſcilicet Fidelium cuiuſcumque generis & ordinis Caput, Paſtorem & Rectorem, Patrem & Doctorem conſtituit; vt qui ei ſucceſſiſſet, eamdem plaoè totius Eccleſiæ regendæ & gubernaodæ poteſtatem, eodémque iure, diuino ſcilicet, habere voluerit.

Ex Fidelium omnium & verè Catholicorum neceſſaria cum Romano Pontifice viſibili Eccleſię Capite communione, factum eſt vt Catholici *Romani* dicerentur antiquis etiam temporibus, vt conſtat ex *Gregorio Turonenſi* Libro 1. *De Gloria Martyrum*, Cap. 25. vbi de violatis per Hæreticos Luſitaniæ ſacris Fontibus, & de cœleſti vindicta in violatores agens, hæc habet: *Theodogiſilus, huius Rex regionis, cùm vidiſſet hoc Miraculum, quod in his ſacratis Deo Fontibus gerebatur, cogitanit intra ſe dicens, Quia ingenium eſt Romanorum, (Romanos enim vocitant homines noſtræ Religionis,) vt ita accidat, & non eſt Dei virtus.* Catholicam Fidem ætate Sancti Hierooymi *Romanam* vulgò appellari ſolitam ipſe *S. Hieronymus* teſtis eſt, Apologiâ 1. aduersùs Rufinom. *Fidem ſuam* (inquit) *quam vocat? Eamne quâ Romana pollet Eccleſia? An illam quæ in Origenis voluminibus continetur? Si Romanam reſponderit; ergo Catholici ſumus.*

§. VIII.

Cur Eccleſia Apoſtolica dicatur?

A*Poſtolica* dicitur Eccleſia in Symbolo Conſtantinopolitano, quòd à Chriſto per Apoſtolos fundata ſit & propagata; & quòd eius doctrina noo ſit recens, neque nunc primùm orta, ſed ab Apoſtolis iam olim tradita, & io omnem orbem terrarum diſſeminata, & Epiſcoporum continuâ ſucceſſione ad nos traducta. Vnde ſemper illi verè Catholici habiti ſunt, qui Eccleſijs Apoſtolicis, & Romanæ præſertim communicarent; Hæretici verò & Schiſmatici, qui ab illarum doctrina diſſiderent, & ab illarum communione diuulſi eſſent. Quam ob rem *S. Irenæus* Lib. 3. *Aduersùs Hæreſes* Cap. 4. ſcribit: *Non oportet adhuc quærere apud alios veritatem, quam facile eſt ab Eccleſia ſumere, cùm Apoſtoli, quaſi in depoſitorium diues, pleniſſimè in eam contulerint omnia quæ ſunt veritatis: vti omnis quicumque velit, ſumat ex ea potum vitæ. Hæc eſt enim vitæ introitus: omnes autem reliqui fures ſunt & latrones, propter quod oportet deuiare quidem illos: quæ autem ſunt Eccleſiæ, cum ſumma diligentia diligere, & apprehendere veritatis Traditionem. Quid enim? Etſi quibus de aliqua modica quæſtione diſceptatio eſſet, nonne oporteret in antiquiſſimas recurrere Eccleſias, in quibus Apoſtoli conuerſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſumere quod certum & re liquidum eſt? Quid autem ſi neque Apoſtoli quidem Scripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem ſequi Traditionis, quam tradiderunt ijs quibus committebant Eccleſias?*

Id egregiè confirmat *Tertullianus* Libro *De Præſcriptionibus*, Cap. 20. *Apoſtoli* (inquit) *primo per Iudæam conteſtatâ fide in Ieſum Chriſtum, & Eccleſijs inſtitutis, dehinc in orbem profecti, eamdem doctrinam eiuſdem fidei Nationibus promulgauerant, & proinde Eccleſias apud vnamquamque ciuitatem condiderunt, à quibus traducem fidei & ſemina doctrinæ cæteræ exinde Eccleſiæ mutuatæ ſunt, & quotidie mutuantur vt Eccleſiæ fiant. Ac per hoc & ipſæ Apoſtolicæ deputantur, vt ſoboles Apoſtolicarum Eccleſiarum. Omne genus ad originem ſuam cenſeatur neceſſe eſt. Itaque tot ac tantæ Eccleſiæ, vna eſt illa ab Apoſtolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, & Apoſtolicæ, dum vnâ omnes probant vnitatem: dum eſt illis communicatio pacis, & appellatio fraternitatis, & conteſſeratio hoſpitalitatis. Quæ iura non alia ratio regit, quàm eiuſdem Sacramenti Traditio.* Quid autem Apoſtoli prædicauerint, quid illis Chriſtus reuelauerit, non aliter probari debere ait, niſi per eaſdem Eccleſias, quos ipſi Apoſtoli condiderunt, ipſi eis prædicando, tam viuâ voce, quàm per Epiſtolas. *Si hæc ita ſunt, conſtat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Eccleſijs Apoſtolicis matricibus & originalibus fidei conſpiret, veritati deputandam, ſine dubio tenentem quòd Eccleſiæ ab Apoſtolis, Apoſtoli à Chriſto, Chriſtus à Deo accepit: Omnem verò doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ ſapiat contra veritatem Eccleſiarum, & Apoſtolorum, & Chriſti & Dei, ... Communicamus cum Eccleſijs Apoſtolicis.*

Et Cap. 32. ſic Hæreticos compellat. *Edant origines Eccleſiarum ſuarum; euoluant ordinem Epiſcoporum ſuorum, ita per ſucceſſiones ab initio decurrentem, vt primus ille Epiſcopus aliquem ex Apoſtolis, vel Apoſtolicis Viris, qui tamen cum Apoſtolis perſeuerauerit, habuerit auctorem & anteceſſorem: Sicut Smyrnæorum Eccleſia Polycarpum à Ioanne conlocatum refert Sicum Romanorum Clementem à Petro ordinatum itidem. Perinde vtique & cæteræ exhibent quos ab Apoſtolis in Epiſcopatum conſtitutos Apoſtolici ſeminis traduces habeant.*

Et Cap. 36. *Age iam qui voles curioſitatem meliùs exercere in negotio ſalutis tuæ, percurre Eccleſias Apoſtolicas, apud quas ipſæ adhuc Cathedræ Apoſtolorum ſuis locis præſident, apud quas ipſe authenticæ eorum litteræ recitantur, ſonantes vocem, & repræſentantes faciem vniuſcuiuſque. Proxima eſt tibi Achaia? Habes Corinthum. Si non longè es à Macedonia, habes Philippos, habes Theſſalonicenſes. Si potes in Aſiam tendere, habes Epheſum. Si autem Italiæ adiaces, habes Romam. Iſta quàm felix Eccleſia, cui totam doctrinam Apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt: Vbi Petrus Paſſioni Dominicæ adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur, vbi Apoſtolus Ioannes, poſtquam in oleum igneum demerſus, nihil paſſus eſt, in Inſulam relegatur, Videamus quid didicerit, quid docuerit, cùm Africanis quoque Eccleſijs conteſſerarit.* Ibi igitur Apoſtolica eſt Eccleſia, vbi eſt Apoſtolorum doctrina. Ibi doctrina Apoſtolorum eſt, vbi eſt legitima Epiſcoporum ſucceſſio ab Apſtolorum temporibus ad nos vſque: Quæ ſucceſſio vbi non eſt, ibi non eſt Eccleſia Chriſti, ſed Satanæ Synagoga. Vnde SS. Patres *Irenæus*, *Optatus*, *Auguſtinus* hoc argumento, eaque certiſſimâ notâ, ſolam Eccleſiam Catholicam eſſe veram Eccleſiam Chriſti contra Hæreticos demonſtrarunt.

§. IX.

Eccleſia maximè diligenda & obſeruanda eſt.

SI enim parentes carnales colere & amare tenemur, quantò magis Eccleſiam Matrem noſtram omniumque Chriſtianorum, Chriſti Sponſam, quæ nos per Baptiſmum peperit, non io vitam mortalem, ſed io vitam gratiæ, io vitæ ſpem immortalis? Quæ nos ſiou ſuo fouet, Spiritu-Sancto vnxit, Corpore & Sanguine Sponſi ſui Domini noſtri alit & potat, verbo Dei inſtruit, lapſos erigit, deuios in viam ſalutis reuocat, vulneratos ſalutaribus remedijs curat. *Audi, fili mi, diſciplinam* Prou. 1.
patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, (inquit Sapiens.) Eccleſiæ præceptis parere debemus, non

timo-

timore pœnæ, ſed amore Iuſtitiæ, quia ſic iuſſit Pater noſter qui in cœlis eſt. Illam colere debemus, & Paſtores qui illam regunt, nobiſque præſunt, venerari, & in omnibus quæ fidem ac diſciplinam Chriſtianam ſpectant, illos audire, illis parere, quamuis ſine crimine non ſint. *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Phariſæi: quæcumque dixerint vobis, facite, ſecundùm opera verò eorum nolite facere*, (inquit Chriſtus.) Cathedræ Moyſi *ſucceſſit Cathedra Chriſti*. Si bona loquor, & bona facio, imitare me: Si autem non facio quòd dico fac; quę autem facio, noli facere; *tamen à Cathedra Catholica noli recedere*; (inquit *S. Auguſtinus*, Enarratione in Pſalmum 38.) Non ex perſonis fidem, ſed ex fide iudicamus perſonas. Propheta in nomine Prophetæ ſuſcipiendus. Ad nomina, dignitatem, ordinem, miſſionem, non ad perſonas attendendum eſt. *Qui vos recipit, me recipit; & qui me recipit, recipit eum qui me miſit*, (inquit Chriſtus.) Attendere non debet plebs Chriſtiana, qualis perſona ſit, quo vitæ meritò, cuius Miniſterio Deus vtitur, ſiue in Eccleſia ſua gubernanda, ſiue in doctrina propaganda, ſiue in Sacramentis adminiſtrandis. Id ſolùm attendat, quod Sacerdos, quod Paſtor eſt, quod pro Chriſto legatione fungitur, quod Angelus eſt Domini exercituum, de cuius ore legem ſuam requiri Dominus iubet. Facienda ſunt ergo bona quæ dicit, fugienda mala quæ facit. Cum audiunt Fideles Paſtores ſuos aliquorum criminum inſimulari, & infamiæ notà aſperſos per hominum ora traduci, rumoribus à maledicis hominibus plerumque diſſeminatis credere facilè non debent; ſed Sem & Iaphet laudatos Noë filios imitari, qui nudum patrem tegere, & cooperire conati ſunt, non vt impius ille Cham, cui pater meritò maledixit, verenda patris detegere, illique illudere. Qua de re *S. Gregorius Libro 25. Moralium*, Cap. 15. *Quid eſt* (inquit) *quòd filij verecunda patris ſuperiecto dorſis pallio auerſis venientes operiunt, niſi quòd bonis ſubditis ſic Præpoſitorum ſuorum mala diſpliceat, vt tamen hæc ab alijs occultent? Operimentum auerſi deferunt, quia iudicantes factum, & venerantes Magiſterium, nolunt videre quòd tegunt.* Peccatis ſuis imputare debet populus ſi fortè malos Paſtores habeat. Deus enim quandoque *Hypocritam regnare facit propter peccata populi*, vt ſit
Iob. 34. Oſe. 4. *ſicut populus, ſic Sacerdos*. De Paſtore non iudicet ouis, à quo iudicanda eſt: prauis eius exemplis ſua peccata non excuſet, ad Deum pro eius conuerſione, & pro Eccleſiæ neceſſitatibus ingemiſcat, criminibus eius non communicet. Sinceri hoc amoris in Eccleſiam argumentum eſt.

Obſeruãtiam prętereà ſuam, & amorem in Eccleſiam teſtari debet Fidelis quiſque, in eius acquieſcendo Iudicijs, cum de Fide, & Doctrinà ſana, aut Chriſtiana Diſciplina morum agitur, quia illam audire Chriſtus iubet, *Qui in Cathedra vnitatis doctrinam poſuit veritatis*, (vt loquitur *S. Auguſtinus*, Epiſtolà 105. aliàs 166.)

Tertiò, noſtrum in Eccleſiam amorem probabimus ſi illius malis, & calamitatibus compatiamur, ſi illius incrementis, & proſperitate lętemur, ſi pro ipſa, & cùm ipſa coram Deo ingemiſcamus, & preces feruentiſſimas fundamus, vt illam Deus pacificare, cuſtodire, & adunare dignetur toto orbe terrarum: ſi operam noſtram, & talenta à Deo conceſſa in Eccleſiæ vtilitatem impendamus: Si ad eius propagationem promouendam, ſi ad conſeruandam vnitatem, & pacem, quidquid poſſumus, conferamus; ſi malis moribus, & vitæ improbitate eam dedecorare, atque affligere caueamus. Ne paleæ ſimus in area dominicà, ſed frumentum; ne vaſa ſimus in contumeliam in domo Dei, ſed in honorem; ne in corpore Chriſti ſimus, vt mali humores, vt phlegmata fœtida pectus eius prementia, aut certè vt membra mortua, ſed vt membra viuentia, & capiti connexa per fidem viuam, quæ per dilectionem operatur, vt creſcamus in augmentum Dei. Ne malè viuendo Dei domum faciamus ſpeluncam latronum. Ne ſcandalis noſtris concutiendo latera matris, quæ nos quotidie parturit, donec formetur in nobis Chriſtus, mereamur vt cùm dolore nos excutiat foras, magis malo noſtro, quam ſuo. Eccleſiam ſe diligere ſi dixerit, qui ab eius fide diſſentit, vel ab eius vnitate diſſidet, mendax eſt. *Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi, quoniam in multis erant mecum*, (inquit Propheta.) *Baptiſmum habebamus vtrique, in eo erant mecum: Euangelium vtrique legebamus, erant in eo mecum: Feſta Martyrum celebrabamus, erant ibi mecum. Paſchæ ſolemnitatem frequentabamus, erant ibi mecum. Sed non omninò mecum. In Schiſmate non mecum; in hæreſi non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis proſunt multa in quibus mecum.* ∴ *In omnibus Sacramentis mecum, in vna charitate non mecum.* Vel, *Inter multos erant mecum*. Etenim per totum orbem terrarum pauca ſunt grana, multæ ſunt paleæ. Quid ergo ait? *In palea mecum erant, in tritico non mecum erant. Et propinquat palea tritico, de vno ſemine exit, in vno agro radicatur, vnâ pluuia nutritur, eumdem Meſſorem patitur, eamdem triturationem ſuſtinet, eamdem ventilationem exſpectat, non in vnum horreum intrat.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Enarratione in Pſalmum 54.

Quartò, Eccleſiam ita diligere debemus, vt pro eius fide, vnitate, generali diſciplina ab Apoſtolicis temporibus inſtitutà, libertate, honore, ſanguinem profundere parati ſimus. Sic enim *Chriſtus dilexit Eccleſiam, & tradidit ſemetipſum pro ea*. Pro ea nos impendere, & ſuperimpendere debemus, vt Apoſtolus loquitur: Chriſtum verè non amamus, niſi ſanctam eius Eccleſiam diligamus, eámque dilectionem operibus comprobemus. *Amemus* igitur *Dominum Deum noſtrum, amemus Eccleſiam eius; illum ſicut Patrem, iſtam ſicut Matrem; illum ſicut Dominum, hanc ſicut ancillam eius: quia filij ancillæ ipſius ſumus. Sed matrimonium hoc magna charitate compaginatur. Nemo offendit vnum, & promeretur alterum. Nemo dicat, ad Idola quidem vado, arreptitios, & ſortilegos conſulo: ſed tamen Dei Eccleſiam non relinquo, Catholicus ſum. Tenens Matrem, offendiſti Patrem. Alius autem dicit, Abſit à me, non conſulo ſortilegum, non quæro arreptitium, non quæro Siuinationes ſacrilegas, non eo ad adoranda Dæmonia, non ſeruio lapidibus; ſed tamen in parte Donati ſum. Quid tibi prodeſt non offenſus Pater, qui offenſam vindicat Matrem? Quid prodeſt ſi Dominum confiteris, Deum honoras, ipſum prædicas, Filium eius agnoſcis, ſedentem ad Patris dexteram confiteris, & blaſphemas Eccleſiam eius? Non te corrigunt exempla humani coniugij? Si haberes aliquem patronum, cui quotidie obſequereris, cuius limina ſeruiendo contereres, quem quotidie non dico ſalutares, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia; ſi vnum crimen de eius coniuge diceres, numquid domum eius intrares? Tenete ergo Chariſſimi, tenete omnes vnanimiter Deum Patrem, & Eccleſiam Matrem.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Enarratione in Pſalmum 88.

Quintò, eos qui ab Eccleſiæ vnitate diuiſi ſunt, hortari debemus, & vrgere vt ad vnitatem redeant; eos qui nobiſcum intus ſunt, ad Dei, & Eccleſiæ amorem accendere. Dicamus cùm Propheta: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in idipſum*. Quiſquis eſt in corpore Chriſti, ad hoc dare debet operam vt magnificetur cùm illo Dominus. Amat enim Dominum quiſquis eſt iſte: Abſque inuidia veritatem amat, quæ Deus eſt. *Si amatis Deum, rapite omnes ad amorem Dei qui vobis iunguntur, & omnes qui ſunt in domo veſtra: Si amatur à vobis corpus Chriſti, id eſt, vnitas Eccleſiæ, rapite eos ad fruendum, & dicite*, Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen eius, in idipſum: *Hoc eſt, in vnum. Ergo rapite quos poteſtis, hortando, portando, rogando, diſputando, rationem reddendo, cum manſuetudine, cum lenitate; rapite ad amorem; vt ſi magnificant Dominum, in vnum magnificent.* Et Hæretici, & Schiſmatici videntur ſibi magnificare Dominum: *Quid eos offendit orbis terrarum?* Dicamus illis: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen eius in vnum.* Quare in præciſione vultis magnificare Dominum? *Ille vnus eſt, quare duos populos vultis facere Deo? Quare vultis diſſipare corpus Chriſti?* ∴ *Venit perſecutor, & non fregit crura Chriſti: Venit Donatus*, Lutherus, Caluinus, *& diſrupit Eccleſiam Chriſti. Integrum corpus Chriſti in cruce inter manus perſecutorum eſt, & inter manus Chriſtianorum non eſt integrum corpus Eccleſiæ.* Clamemus ergo cùm gemitu, quantum poſſumus, dicentes: *Magnificate Dominum mecum, & exaltemus Nomen eius in vnum.* Hæc *S. Auguſtinus* Enarratione ſecunda in Pſalmum 33.

Et Tractatu 10. in Ioannem: *Vnuſquiſque Chriſtianus in domo Chriſti, zelo domûs Dei comedatur. Quis comeditur zelo domûs Dei? Qui omnia, quæ fortè ibi*

videt

videt peruerſa , ſatagit corrigi , cupit emendari , non quieſcit : Si emendare non poteſt , tolerat , gemit. Non excutitur de area granum , ſuſtinet paleam , vt intret in horreum , cùm palea fuerit ſeparata ... Ergo zelus domus Dei comedat te . Non enim magis eſt domus tua , quàm domus vbi habet ſalutem ſempiternam . Domum tuam intras propter requiem temporalem : Domum Dei intras propter requiem ſempiternam . Si ergo in domo tua ne quid peruerſum fiat , ſatagis : In domo Dei vbi ſalus propoſita eſt & requies ſine fine , debes pati quantum in te eſt , ſi quid fortè peruerſum videris ? Verbi gratiâ , vides fratrem currere ad theatrum ? Prohibe , mone , contriſtare , ſi zelus domûs Dei comedit te . Vides alios currere , & inebriari velle ? Prohibe quos potes , tene quos potes , terre quos potes , quibus potes blandire , noli tamen quieſcere. Amicus eſt , admoneatur leniter ? Vxor eſt , ſeueriſſimè refrænetur . Ancilla eſt , etiam verberibus compeſcatur. Fac quidquid potes pro perſona quam por-„ tas : & perficis , Zelus domus tuæ comedit me. *Si autem fueris frigidus , marcidus , ad te ſolum ſpectans , & quaſi tibi ſufficiens , & dicens in corde tuo , Quid mihi eſt curare aliena peccata ? Sufficit mihi anima mea ; ipſam*

Matth. 25 *integram ſeruem Deo. Eia , non tibi venit in mentem ſeruus ille qui abſcondit talentum , & noluit erogare ? Numquid enim accuſatus eſt quia perdidit , & non quia ſine lucro ſeruauit ? ... Noſtis quid agatis vnuſquiſque in domo ſua cum amico , cum inquilino , cum cliente ſuo , cum maiore , cum minore : Quomodo dat Deus aditum , quomodo aperit ianuam verbo ſuo . Nolite quieſcere lucrari Chriſto ; quia lucrati eſtis à Chriſto .*

Sextò , Eccleſiæ Miniſtri ipſius vtilitatibus ſtudere ac ſeruire debent propter ipſam dumtaxat , & propter Chriſtum eius Sponſum , propter vnam Dei gloriam , non propter temporalia commoda , non ad dignitates Eccleſiaſticas obtinendas , non ad captanda beneficia ; non ad popularem auram , aut Aulæ fauorem aucupandam . Cùm enim *Præpoſiti ad hoc ſint , vt his qui ſubiecti ſunt conſulant , non in eo quòd præſunt omninò ſuam vtilitatem attendant , ſed eorum quibus miniſtrant . Quiſquis ita Præpoſitus eſt , vt in eo quod Præpoſitus eſt , gaudeat , & commoda ſua ſola reſpiciat , ſe paſcit , non oues .* Verba ſunt *Sancti Auguſtini* Sermone 46. aliàs *De Tempore* 165. Fidelem illum Abrahami Seruum imitentur Eccleſiaſtici Viri , qui vno Domini ſui amore Sponſam eius filio quærit & adornat , ob idque longum & difficile iter ſuſcipit . Imitentur Iacob Patriarcham , qui vno pulcræ Rachelis amore quatuordecim annos ſeruit in domo Patris eius ; non quæ ſua ſunt quærant , ſed quæ Ieſu Chriſti : Vnum illis ſit ſtudium Fideles omnes *Vni viro virginem caſtam exhibere Chriſto* . Quærant primùm Regnum Dei & iuſtitiam eius. Meminerint ſe duobus Dominis ſeruire non poſſe , ſimplicem oculum habere ſe debere . *Duobus autem Dominis ſeruire conatur , qui & Regnum Dei pro magno bono appetit , & hæc temporalia. Non poterit autem ſimplicem habere oculum , & vni Domino Deo ſeruire , niſi quæcumque ſunt cætera , ſi ſunt neceſſaria , propter hoc vnum aſſumat , id eſt , propter Regnum Dei. Sicut autem omnes Militantes accipiunt annonam & ſtipendium , ſic omnes Euangelizantes accipiunt victum & tegumentum. Sed non omnes propter ſalutem Reipublicæ militant , ſed propter illa quæ accipiunt : Sic & non omnes propter ſalutem Eccleſiæ miniſtrant Deo , ſed propter hæc temporalia , quæ tamquam annonam & ſtipendia conſequantur : Aut &*

Matth. 6. „ *propter hoc , & propter illud. Sed ,* Non poteſtis „ duobus Dominis ſeruire . *Ergo ſimplici corde tantummodo propter Regnum Dei debemus operari bonum ad omnes : Non autem in hac operatione vel ſolam , vel cum Regno Dei mercedem temporalium cogitare* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 2. *De Sermone Domini in Monte* , Cap. 17.)

§ X.

In quo Sanctorum Communio ſita ſit?

I. S*Anctorum Communio* , quam nos credere profitemur , eſt Societas illa omnium Eccleſiæ membrorum , ſiue in terris adhuc militantium , ſiue in Purgatorio patientium , ſiue in cœlo regnantium , tum inter ſe , tum cum Chriſto Capite Eccleſiæ. De qua *S. Ioannes* Epiſtolæ 1. Cap. 1. ait : *Vt & vos ſocietatem habeatis nobiſcum , & ſocietas noſtra ſit cum Patre , & Filio eius Ieſu Chriſto ... Si in lucem ambulamus , ſicut & ipſe eſt in luce , ſocietatem habemus ad inuicem , & ſanguis Ieſu Chriſti Filij eius emundat nos ab omni peccato .*

II. Secundò , ſignificat Communionem Sacramentorum , quibus veluti ſacris vinculis Chriſto connectuntur & copulantur Fideles omnes , in quibus Chriſtus Sanctus Sanctorum merita ſua omnia , præcipuè verò paſſionis & mortis ſuę meritum cum membris ſuis communicat , & quorum fructus ad omnes illa dignè ſuſcipientes pertinet. Hac autem Sanctorum Communione , Sacramentorum Communionem intelligi debere , Patres ſignificarunt his verbis , *Confiteor vnum Baptiſma* : Hoc enim Sacramento velut ianua in Eccleſiam ingredimur , iuſque ad Sacramenta cætera obtinemus , in primis autem ad Euchariſtiam , quâ corpori & ſanguini Domini communicantes , Chriſtique *Concorporales* facti , (vt verbis Patrum vtar ,) cum ipſo , & myſtico etiam eius corpore , omnibúſque membris eius arctiùs coniungimur. *Vnus* enim *panis* , *& vnum corpus multi ſumus , qui de vno pane & de vno calice participamus* .

III. Tertiò , ſignificat Communionem omnium donorum , non tantùm eorum quæ homines Deo charos ac iuſtos reddunt , ſed gratiarum etiam gratis datarum , in quibus numerantur ſcientia , prophetia , donum linguarum , ac miraculorum , & cætera huius generis ; quæ malis etiam hominibus , non priuatæ , ſed publicæ vtilitatis causâ , ad Eccleſiam ædificandam interdum conceduntur. Vnitas enim Spiritus à quo regitur Eccleſia , efficit vt quicquid in eam collatum eſt , commune ſit . Hæc verò bonorum ſpiritalium communicatio , membrorum humani corporis aptiſſima ſimilitudine ex Apoſtolo petitâ explicatur . Sicut enim in corpore multa 1. Cor. 12.
ſunt membra , omnia autem non eumdem actum , ſiue eamdem & æquè vtilem aut decoram functionem habent , non omnia ſunt eiuſdem dignitatis : & tamen omnia in communem corporis vtilitatem functiones ſuas obeunt & exequuntur : & omnia tam aptè inter ſe connexa ſunt , vt ſi patitur vnum membrum , cętera compatiantur & doleant , ſi benè affectum ſit vnum membrum , congaudeant cætera , communique iucunditatis ſenſu afficiantur : Ita *Sumus corpus Chriſti , & membra de membro ... Etenim in vno Spiritu omnes nos in vnum corpus baptizati ſumus : & omnes in vno Spiritu potati ſumus* . Non poteſt vnum membrum alteri dicere , *Operâ tuâ non indigeo. Pro inuicem ſollicita ſunt* . Vnicuique in Eccleſiam ſuum munus aſſignatum eſt. Alij in ea Apoſtoli , alij Prophetæ , & Doctores : Aliorum eſt præeſſe ac docere ; aliorum , parere ac ſubiectos eſſe : Alij oculorum , alij manuum , alij pedum rationem habent & functiones obeunt : Omnes tamen vno Spiritu viuunt & ſub vno Capite inter ſe connectuntur , *Vt non ſit ſchiſma in corpore* : omnia myſtici huius corporis membra in communem conferunt vtilitatem functiones ſuas , & quicquid aliud membrum habet , id ſibi cum omnibus alijs commune exiſtimat. Vnde *S. Auguſtinus* Tractatu 32. in *Ioannem* , ait : *Accipimus & nos Spiritum-Sanctum , ſi amamus Eccleſiam , ſi charitate compaginamur , ſi catholico nomine & fide gaudemus. Quantum quiſque amat Eccleſiam Chriſti , tantùm habet Spiritum-Sanctum* . Datus eſt enim Spiritus , *Sicut Apoſtolus dicit* , ad “ 1. Cor. 12.
manifeſtationem . *Quam manifeſtationem?* Quia alij “ datur per Spiritum ſermo Sapientiæ , alij ſermo “ ſcientiæ , ſecundùm eumdem Spiritum , alij fides in “ eodem Spiritu , alij donatio curationum in vno Spiri- “ tu , alij operatio virtutum in eodem Spiritu. *Multa* “ *dantur ad manifeſtationem , ſed tu forſitan eorum quæ dixi nihil habes . Si amas , non nihil habes : Si enim amas vnitatem , etiam tibi habet quiſquis in illa habet aliquid . Tolle inuidiam , & tuum eſt quod habeo : Tollam inuidiam , & meum eſt quod habes. Liuor ſeparat , charitas iungit . Oculus ſolus videt in corpore : Sed numquid ſibi ſoli oculus videt ? Et manui videt , & pedi videt , & cæteris membris videt : Non enim ſi aliquis ictus in pedem veniat , auertit ſe oculus inde vt non præcaueat . Rurſus ſola manus operatur in corpore : Sed numquid ſibi ſoli operatur ? Nam ſi ictus aliquis veniens non eat in manum , ſed tantùm in faciem , numquid dicit manus , Non me moueo , quia non tendis ad me ? Sic pes ambulando omnibus membris militat : Membra cætera tacent ,*

taceat, & lingua omnibus loquitur. Habemus ergo Spiritum-Sanctum, ſi amamus Eccleſiam: Amamus autem, ſi in eius compage & charitate conſiſtimus. Nam ipſe Apoſtolus cùm dixiſſet diuerſa dona dari diuerſis hominibus, tamquam officia quorumque membrorum: „ Adhuc *(inquit)* ſupereminentiorem viam vobis demonſtro: *& cœpit loqui de charitate.. Ipſam habeto, & cuncta habebis: Quia ſine illa nihil proderit quicquid habere potueris.* Huius communionis conſideratione fit, vt Chriſtiani alter alterius onera portent; & qui maiora dona acceperunt, aduerſùs alios inſolenter non extollantur, ſed *Vnuſquiſque ſicut accepit gratiam*, in alterum ſtudeant *illam* adminiſtrare, *Sicut boni diſpenſatores multiformis gratiæ Dei:* (1. Petri 4.) Perſuaſi ſe nihilominus aliorum orationibus & operâ in negotio ſalutis egere; quia membra quæ videntur ignobiliora, ſunt magis neceſſaria. Qui verò minora dona acceperunt, immò rudes ſunt & imperiti, non deſpondent animum, ſcientes aliorum dona ſua eſſe, ſi charitatem habeant, eaque ſuis vtilitatibus ſpiritalibus ſeruire, & omni ſtatu atque conditione vnicuique ſuppetere ſalutis & æternæ beatitudinis aſſequendæ facultatem: Quoniam apud Deum non eſt Iudæus neque Græcus, ſeruus aut liber, pauper & diues, doctus & indoctus, ſed omni gente, in omni hominum genere, conditione, ordine ac ſtatu, (Act. 10.) *Qui timet Deum & operatur iuſtitiam, acceptus eſt illi:* Atque *Omnia & in omnibus Chriſtus.*

4 Quartò, Sanctorum communio ſignificat eiuſdem fidei, religionis, ac pietatis conſtantem Profeſſionem, in qua defuncti ſunt Sancti qui nos præceſſerunt. Ad quam Apoſtolus Fideles adhortatur his verbis: (Hebr. 13.) *Mementote Præpoſitorum, veſtrorum qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conuerſationis, imitamini fidem.* Hoc ſenſu in Canone Miſſæ Sacerdotes aiunt ſuo Populíque Chriſtiani nomine, *Communicantes*, id eſt, in communione fidei, & pietatis manentes cùm Sanctis Apoſtolis, & Martyribus, quæſumus Domine, vt hoc Sacrificium placatus accipias, &c.

Quintò, Communio Sanctorum ſignificat ſacrum commercium ſuffragiorum, bonorum operum, meritorum inter omnia Eccleſiæ membra, per vnum Spiritum vinculo charitatis colligata. Charitate enim, quæ non quærit quæ ſua ſunt, efficitur, vt quæcumque piè ſanctæque ab vno geruntur, ea ad omnes pertineant, illiſque proſint, quantolibet locorum interuallo ſint ab illo remoti. Non enim eſt Eccleſia vt terrenum regnum vel ciuitas, vbi etſi omnes iiſdem legibus viuant, eidemque pareant Principi, plurimi tamen nullam inter ſe bonorum aut negotiorum communionem, nullum commercium habentes, nihil emolumenti à ſe mutuò percipiunt; ſuis, & ſuorum commodis, non aliorum vtilitatibus quiſque conſulit. Non ſic *Ieruſalem* Mater noſtra, *Quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipſum.* In ea enim *Ciues* omnes *Sanctorum & domeſtici Dei*, ſiue qui in cœlis Deo fruuntur, ſiue in Purgatorio expiantur, ſiue qui in terris adhuc militant, ſancta ſocietate ita coniuncti ſunt, confœderati, vt bonorum ſpiritualium ſit inter eos perfecta communio, Sanctíque cùm Chriſto in cœlis regnantes Fidelibus in hoc mundo peregrinantibus opitulentur, eóſque ſuis apud Deum orationibus iuuent: Pij verò in terris adhuc mortalem vitam agentes, & ſibi mutuò, & in Purgatorio piaculares pœnas luentibus ſuccurrant, orationibus, ieiunijs, eleemoſynis, aliiſque bonis operibus, ac præſertim *Sacrificio pretij noſtri*, (S. Auguſt. lib. 9. Confeſſ. cap. 12.) cum pro ipſis ad Altare Domini offertur; vt Concilij Florentini ac Tridentini definitionibus, Scripturæ Sacræ ac Traditioni conſonis, declaratum eſt. Hæc autem proſunt Iuſtis illis Animabus nondum plenè expiatis, ſiue vt pœna ipſarum mitior ſit, aut breuior; ſiue vt plena ipſis remiſſio pœnæ à Deo tribuatur. Tantùm autem cuique illarum proſunt, quantùm vt ſibi prodeſſent meruerunt, cum adhuc eſſent in corpore; vt docet *S. Auguſtinus* Libro *De Cura gerenda pro Mortuis*, & in *Enchiridio*. Qualis itaque membrorum inter ſe ſocietas eſt, vt operatio cuiuſque membri cedat in commodum totius corporis, talis eſt inter Eccleſię membra bonorum operum, & meritorum Communio quædam, non ſolùm eorum quæ Chriſtus caput huius corporis comparauit, ex quo manat in reliquum corpus omne, & ſingula eius membra, quicquid boni, quicquid meriti eſt: Verùm & iuſtorum omnium qui ſunt, vel fuerunt ab exordio Mundi, vt eorum benefacta nobis ſubueniant, eorúmque *Abundantia noſtræ inopiæ ſit ſupplementum*. (2. Cor. 8.) Sic bonorum omnium ſpiritualium, quæ fiunt, & facta ſunt olim in Eccleſia, participes ſumus, quamdiu Eccleſiæ membra fuerimus. Vnde Propheta ait: *Particeps ego ſum omnium timentium te, & cuſtodientium mandata tua.* (Pſal. 118.) Sicut enim membrum particeps eſſe dicimus totius corporis: Sic coniunctus omnibus timentibus Deum, qui non dicat alteri, Non es de corpore meo, hoc eſt, non dicat pauperi diues, non ignobili nobilis, non ægro ſanus, non fortis debili, non impetito ſapiens dicat: Non eſtis mihi neceſſarij; particeps corporis Chriſti eſt, quæ eſt Eccleſia; (inquit *S. Ambroſius* in Expoſitione Pſalmi 118. Sermone 8) Ideò Chriſtus nos orare docens, iubet vt non ſibi vnuſquiſque peculiariter à Deo quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem poſtulet, ſed vt velut vnius corporis membra, eodem animata Spiritu, quod in communi cunctis expediat, à Patre luminum poſtulemus, à quo eſt omne bonum, & donum perfectum. Ab illo edocti dicimus, *Da nobis, dimitte nobis, libera nos.* (Rom. 8.) Ita *Spiritus-Sanctus pro nobis poſtulat gemitibus inenarrabilibus*, cum pios homines pro omnibus Eccleſiæ membris gemere facit, & orare vbique & omni tempore. Nullus enim dies, nulla hora, nullum momentum temporis inuenitur, quo non à Sanctis orationes Deo vbicumque fundantur, ab alijs hic, ab alijs alibi. Cumque ab orationibus Sanctorum nullum tempus ſit immune; quandoquidem diebus, & noctibus, cum alij cibo ac potu reficiuntur, alij quodlibet aliud agunt, alij dormiunt, non vtique deſunt quos deſiderium ſanctum orare cōpellat: Ita fit vt Spiritus-Sanctus, qui vbique omnibus adeſt, gemitibus inenarrabilibus pro nobis interpellare intelligatur, quia gemitibus ſanctorum deſideriorum interpellare nos facit, quibus affectum pium gratiæ ſpiritalis infundit, vt explicat *S. Auguſtinus* Libro 1. *Contra Maximinum Arianum* Cap. 9. Hinc *S. Ambroſius* Libro 1: *De Officijs*, Cap. 29. ait: *Eccleſia in commune orat, in commune operatur, in commune tentatur.* Et Libro 1. *De Pœnitentia*, Cap. 15. Pœnitens velut *Operibus quibuſdam totius populi purgari*, & *Plebis lachrymis ablui, orationibus & fletibus* Chriſtianæ *plebis redimi à peccato, & in homine mundari interiore*, ait. *Donauit enim Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, vt vnum per omnes redimeret, quæ Domini Ieſu meruit aduentum, vt per vnum omnes redimerentur.* Et infrà: *Tota* (inquit) *Eccleſia ſuſcipit onus peccatoris, cui compatiendum, & fletu, & oratione, & dolore eſt: Et quaſi fermento eius ſe totam conſpergit; vt per vniuerſos ea quę ſuperflua ſunt in aliquo pœnitentiam agente virilis miſericordię, aut compaſſionis velut collatiua quadam admixtione purgentur.* Hinc denique *S. Auguſtinus* Libro 3. *De Baptiſmo* contra Donatiſtas, Cap. 17. ait: *Per orationes ſanctorum ſpiritualium, qui ſunt in Eccleſia, tamquam per columbæ creberrimum gemitum, peccata ſolui.* Huc etiam pertinet quòd *Geneſis* 18. legimus, quòd ſi Sodomis decem Iuſti inuenti fuiſſent, propter eos à delenda ciuitate Deus abſtinuiſſet. Et *Ieremiæ* 5. promittit Dominus ſe propitium fore Ieruſalem, dummodo vnus aliquis vir iuſtus in ea reperiatur: *Circuite* (inquit) *vias Ieruſalem, & aſpicite, & conſiderate, & quærite in plateis eius an inueniatis virum facientem iudicium, & quærentem fidem: Et propitius ero ei.* Quod verò non Iuſtorum tantùm qui in hoc mundo viuunt, ſed eorum etiam maximè qui ad vitam migrarunt feliciorem, nobis orationes patrocinentur, & merita ſuffragentur, ſignificat Dominus, *Iſaiæ* Cap 37. dicens: *Protegam Ciuitatem iſtam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.* Quibus verbis Rex *Ezechias* admonetur, quod *In tantùm iuſtitiam diligat Deus, vt etiam poſteros ſanctorum hominum, ſuo merito, ſed Maiorum virtute tueatur*; (inquit *S. Hieronymus* in hunc locum.) Vnde *S. Auguſtinus* Quæſtione 149. in *Exodum* explicans hæc verba Domini ad Moſen: *Sine me, & iratus conteram eos*; ait ſic locutum eſſe; Deum; *Vt eo modo admoneremur, cùm merita noſtra nos grauant ne diligamur à Deo, releuari nos apud Eum illorum meritis poſſe, quos diligit. Nam cùm ab Omnipotente dicitur homini*, Sine me, & conteram eos, *quid aliud dicitur quàm, Contererem eos, niſi diligerentur abs te?* (Exod. 32.) Et Libro 20. *Contra Fauſtum*, Cap. 21. ait: *Populus*

Chri-

Chriſtianus memorias Martyrum religioſa ſolemnitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum conſocietur, atque orationibus adiuuetur.

6 Omnes porrò Fideles communiones Sanctorum particeps ſunt, non tamen æqualiter, ſed pro fidei ſuæ, charitatíſque menſurâ. Fructum certè ampliorem ex ſacra illa ſocietate percipiunt, qui plus in eam conferunt, & bonis ſpiritualibus magis abundant: Quoniam *Omni habenti dabitur & abundabit*. Chriſtus autem, qui Matth. 13. & 25. ſanctæ iſtius Societatis Caput eſt & Iudex, illius bona cuique ſecundùm merita ſua diſtribuit: quæ tamen merita nihil aliud ſunt quàm Dei miſerentis dona: Et Chriſti Domini Iuſtitia, Paſſione, ac meritis innituntur, ab iiſque vim omnem, ac pretium habent. Ioan. 15. *Sicut enim palmes à ſemetipſo fructum ferre non poteſt niſi manſerit in vite: Sic nec vos* (inquit) *niſi in me manſeritis*.

7 Ex his facilè intelligitur, à Communione Sanctorum illos omnes excludi, qui ab Eccleſia excluduntur, ſcilicet Paganos, Iudæos, Hæreticos, Schiſmaticos, & iuſtè Excommunicatos. *Neque enim in confuſione Paganorum, neque in purgamentis Hæreticorum: neque in languore Schiſmaticorum, neque in cæcitate Iudæorum, quærenda eſt Religio, ſed apud eos ſolos, qui Chriſtiani Catholici vel Orthodoxi nominantur, id eſt, integritatis cuſtodes, & recta ſectantes. Eccleſia tamen Catholica per totum orbem validè latèque diffuſa, omnibus errantibus vtitur ad prouectus ſuos, & ad eorum correctionem cùm euigilare voluerint. Vtitur enim Gentibus ad materiam operationis ſuæ, Hæreticis ad probationem doctrinæ ſuæ, Schiſmaticis ad documentum ſtabilitatis ſuæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis ſuæ: Alios ergo inuitat, alios excludit, alios relinquit, alios antecedit: Omnibus tamen gratiæ Dei participandæ dat poteſtatem; ſiue illi formandi ſint adhuc, ſiue reformandi, ſiue recolligendi, ſiue admittendi. Carnales autem ſuos, id eſt, viuentes aut ſentientes carnaliter, tamquam paleas tolerat, quibus in area frumenta tutiora ſunt, donec talibus tegminibus exuatur. Sed quia in hac area pro voluntate quiſque vel palea, vel frumentum eſt, tamdiu ſuſtinetur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accuſatorem inueniat, aut prauam opinionem pertinaci animoſitate defendat. Excluſi autem aut pœnitendo redeunt, aut in nequitiam malè liberi defluunt, ad admonitionem noſtræ diligentiæ; aut ſchiſma faciunt, ad exercitationem noſtræ patientiæ; aut hæreſim aliquam gignunt ad examen ſiue occaſionem noſtræ intelligentiæ. Hi ſunt exitus Chriſtianorum carnalium, qui non potuerunt corrigi aut ſuſtineri. Sæpe etiam ſinit diuina Prouidentia, per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum ſeditiones expelli de Congregatione Chriſtiana etiam bonos viros. Quam contumeliam vel iniuriam ſuam cùm patientiſſimè pro Eccleſiæ pace tulerint, neque vllas nouitates vel ſchiſmatis vel hæreſis molitifuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quanta ſinceritate charitatis Deo ſeruiendum ſit. Talium ergo virorum propoſitum eſt, aut ſedatis remeare turbinibus; aut ſi id non ſinantur, vel eadem tempeſtate perſeuerante, vel ne ſuo reditu talis aut ſæuior oriatur tempeſtas, tenent voluntatem conſulendi, etiam eis ipſis quorum motibus perturbationibuſque ceſſerunt, ſine vlla conuenticulorum ſegregatione vſque ad mortem defendentes, & teſtimonio iuuantes eam fidem, quam in Eccleſia Catholica prædicari ſciunt. Hos coronat in occulto Pater, in occulto videns.* Hæc *S. Auguſtinus*, Libro *De Vera Religione*, Cap. quinto & ſexto. Ex quibus patet, Ethnicos, Iudæos, Hæreticos, Schiſmaticos, & iuſtè Excommunicatos, ab Eccleſia Catholica, adeòque à Sanctorum Communione excludi: Qui autem iniuſtè excommunicati ſunt, & ab Eccleſia pulſi, quamuis ab externa Sacramentorum Communione excludantur, illos tamen, ſi boni ac pij ſunt, cæterorum bonorum omnium ſpiritalium quæ ad Eccleſiam pertinent, participes eſſe, adeóque Sanctorum Communione frui: Siquidem illos coronat Pater, in occulto videns. Rarum tamen videtur hoc hominum genus.

ARTICVLVS XI.

Quo Symboli decimus Articulus explicatur.

REMISSIONEM PECCATORVM.

1 POſt Sanctæ Eccleſiæ commemorationem in Symbolo *Remiſſionem peccatorum* confitemur. *Per hanc enim ſtat Eccleſia quæ in terris eſt: Per hanc non perit quod perierat & inuentum eſt. Excepto quippe baptiſmatis munere, quod contra originale peccatum donatum eſt, vt quod generatione adtractum eſt, regeneratione detrahatur; & tamen actiua quoque peccata, quæcunque corde, ore, opere commiſſa inuenerit, tollit: Hâc ergo exceptâ magnâ indulgentiâ, vnde incipit hominis renouatio, in qua ſoluitur omnis reatus & ingeneratus & additus; ipſa etiam vita cetera iam ratione vtentis ætatis, quantalibet præpolleat fœcunditate iuſtitiæ, ſine peccatorum remiſſione non agitur. Quoniam filij Dei quandiu mortaliter viuunt, cum morti confligunt. Et quamuis de illis ſit veraciter dictum,* „Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filij ſunt Dei: *Sic tamen Spiritu Dei excitantur, & tamquam filij Dei proficiunt ad Deum, vt etiam ſpiritu ſuo, maximè aggrauante corruptibili corpore, tamquam filij hominum quibuſdam humanis motibus deficiant ad ſeipſos, & ideò peccent.* Verba ſunt *S. Auguſtini* in *Enchiridio*, Cap. 64. Peccatum originale baptiſmo remittitur: Actiua ſeu actualia peccata per Pœnitentiam: De quotidianis autem leuioribúſque peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur quotidiana Fidelium oratio ſatisfacit.

2 Remiſſio peccatorum, Dei propria eſt. *Ego ſum*, Iſai. 43. (inquit) *ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas*. Quemadmodum enim à nemine, niſi à creditore, pecunia quæ debetur, remitti poteſt: Ita cùm vni Deo peccatis obſtricti ſimus, perſpicuum eſt à nemine, præter illum, peccata nobis condonari poſſe. Vnde quotidie ipſum oramus, *Dimitte nobis debita noſtra*. Præterea, non minor poteſtas neceſſaria eſt ad hominem ex impio iuſtum reddendum, & Animam à morte peccati ſuſcitandam, quàm ad mundi creationem, & corpora à morte excitanda: Ad hæc autem infinitam & immenſam Dei vim requiri certum eſt. Poteſtas dimittendi peccata, antequàm Deus homo fieret, nulli creatæ naturæ à Deo conceſſa eſt. Primus omnium Chriſtus Saluator noſter, vt homo, cùm idem verus Deus, hoc munus à Patre accepit: *Vt ſciatis* (inquit) *quia Filius hominis habet* Matth. 9. *poteſtatem in terra dimittendi peccata, ait Paralytico. Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Hanc poteſtatem Eccleſiæ ſuæ conceſſit, ab Epiſcopis & Presbyteris, ad hoc ordinatis Miniſtris exercendam illius vice & auctoritate, non ſuis meritis, cùm & ipſi Medico cœleſti indigeant. Vnde Ioannis 20. Apoſtolis ait: *Accipite Spiritum-Sanctum: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis*, &c. Hoc eſt, *Spiritus-Sanctus dimittit, non vos. Spiritus autem Deus eſt. Deus ergo dimittit, non vos. Sed ad Spiritum quid eſtis vos?* Neſcitis 1. Cor. 6. „quia Templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in „vobis? *Deus habitat in templo ſancto ſuo, hoc eſt in Sanctis ſuis Fidelibus, in Eccleſia ſua: Per eos dimittit peccata, quia viua templa ſunt. Sed qui dimittit peccata per hominem, poteſt dimittere & præter hominem.*

3 Remiſſionis autem peccatorum Confeſſio fit in Symbolo, tacitis alijs ad iuſtificationem pertinentibus: Quia *Ipſa noſtra iuſtitia quamuis vera ſit propter veri boni finem ad quem refertur, tamen tanta eſt in hac vita, vt potiùs remiſſione peccatorum conſtet, quam perfectione virtutum*; (inquit *S. Auguſtinus* Libro 19. *De Ciuitate Dei*, Cap. 27.)

4 Cæterùm peccatorum remiſſio non culparum duntaxat abolitionem, ſed pœnarum etiam remiſſionem, & effectus omnes gratiæ Chriſti, fructus omnes ſanguinis ipſius complectitur, plenam denique & integram totius hominis redemptionem, quæ æterna ſalute, & corporum etiam reſurrectione complebitur. Hoc ſenſu remiſſio peccatorum in Scripturis Sacris frequenter vſurpatur Act. 5. *Hunc Principem & Saluatorem Deus exaltauit dexterâ ſuâ ad dandam pœnitentiam Iſraëli, & remiſſionem peccatorum.* Act. 10. *Huic omnes Prophetæ teſtimonium perhibent, remiſſionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.* Matth. 26. *Hic eſt ſanguis meus Noui Teſtamenti, qui pro multis effun-*

detur

detur in remiſſionem peccatorum. Ad Epheſios 1. *In quo*
habemus redemptionem per ſanguinem eius remiſſionem
peccatorum, ſecundùm diuitias gratiæ eius, quæ ſuper-
abundauit in nobis. Et ad Coloſſenſes 1. *In quo habemus*
redemptionem per ſanguinem eius remiſſionem peccatorum.
Quamobrem *S. Auguſtinus* Libro ſecundo *De Peccato-*
rum Meritis & Remiſſione, Cap. 36. redemptionem &
remiſſionem peccatorum pro eodem vſurparis in ſacris
Paginis aſſerit, de Pelagianis ſcribens: *Non enim parum*
Paginarum diuinarum auctoritati veritatique ceſſernat,
qui etſi noluerunt litteris ſuis apertè exprimere, paruulis
remiſſionem neceſſariam peccatorum, redemptionem tamen
eis opus eſſe confeſſi ſunt, alio quippe verbo, etiam ipſo de
Chriſtiana eruditione deprompto, nihil aliud omninò dixe-
runt. Et Libro *De Spiritu & Littera*, Cap. 29. Iuſtifi-
cationem, quæ fit merito fidei, Reſurrectionem eſſe do-
cet, quæ à Spiritu incipit, & in carne tandem comple-
bitur in die Iudicij nouiſſimi. Quæ reſurrectio etiam re-
generatio, iuſtificatio, & remiſſio peccatorum appella-
tur; quia peccatorum remiſſio per Baptiſmum facta, to-
to Chriſtianæ vitæ decurſu continuatur, & in vltimo
tantùm Iudicij die perficietur & conſummabitur, cum
extinctà penitus in corpore immortali concupiſcentiâ,
Iuſti felicitate illâ donabuntur, quæ eſt, *Non poſſe pec-*
care. Sic autem loquitur *S. Auguſtinus* loco mox indi-
cato: *Per hanc fidem credimus, quòd etiam nos Deus à mor-*
tuis excitet: Interim ſpiritu, vt in nouitate eius gratiæ
temperanter & iuſtè & piè viuamus in hoc ſæculo; Poſt
etiam carne noſtra ad immortalitatem reſurrecturâ, quod
eſt meritum ſpiritûs, qui eam in reſurrectione ſibi congrua,
hoc eſt, in iuſtificatione præcedit.

Eodem ſenſu *S. Ambroſius* in Expoſitione *Iſaiæ* Pro-
phetæ, Cap. 1. ait: *Videamus ne qua ſit poſt huius vitæ*
Matth. 19. *curriculum noſtra regeneratio, de qua dictum eſt*, In re-
„ generatione cùm ſederit Filius hominis in throno
„ gloriæ ſuæ. *Sicut enim regeneratio Lauacri dicitur,*
per quam deterſâ peccatorum colluuione renouamur: Ita re-
generatio dici videtur, per quam ab omni corporeæ concre-
tionis purificati labe, mundo animæ ſenſu, in vitam rege-
neramur æternam. Hunc *S. Ambroſij* locum *S. Auguſti-*
nus profert Libro 2. *Contra Iulianum Pelagianum*, Cap.
8. ſubditque: *Nempè diſtinxit Vir ſanctus & verax, iu-*
ſtificationem vitæ huius, quæ fit per lauacrum regeneratio-
nis, & illius perfectionem, cùm & noſtra corpora fuerint
immortalitate renouata.

Ob eandem cauſam idem *S. Auguſtinus* Cap 66. *En-*
chiridij ait: *Magis propter futurum iudicium fit remiſſio*
Eccli. 40. *peccatorum. In hac autem vita vſque adeò valet quod*
„ *ſcriptum eſt*, Graue iugum ſuper filios Adam à die
„ exitûs de ventre matris eorum vſque in diem ſepul-
„ turæ in matrem omnium: *Vt etiam paruulos videamus*
poſt lauacrum regenerationis diuerſorum malorum afflictio-
ne cruciari: Vt intelligamus, totum quod ſalutaribus
agitur ſacramentis, magis ad ſpem venturorum bono-
rum, quàm ad retentionem vel adeptionem præſentium per-
tinere.

Eodem ſenſu *S. Petrus Chryſologus* Sermone nona-
geſimo-quinto ait, Chriſtum in die Iudicij dicturum
Eccleſiæ: *Dimittuntur tibi peccata multa, quia dilexiſti*
multùm: quia tunc erit remiſſio peccatorum, quando tolle-
tur materia tota peccandi; quando corruptio induet incor-
ruptionem; quando mortalitas immortalitatem conſeque-
tur; quando peccati caro, caro totius efficietur ſanctita-
tis; quando terrena ſeruitus cæleſti dominatione mutabi-
tur; quando militia humana diuinum promouebitur ad Re-
gnum.

Verùm quamuis plena illa remiſſio in die tantùm Iu-
dicij perficienda & conſumanda ſit, in ijs tamen ſolis
perficienda eſt, quibus in hac vitâ pœnitentiam agenti-
bus in Eccleſia Catholica peccata remiſſa fuerint. *Ne-*
que enim ad remiſſionem peccatorum poterit peruenire, ſi
quis aut veram non teneat fidem, aut negligat bonæ opera-
tionis officium; aut rectæ credulitatis, & bonæ operatio-
nis conceſſum diuinitus tempus mortifera præoccupatus
vanitate contemnat. Hæc namque tria, id eſt, fides,
opus, & tempus, ita ſunt ſimul hominibus in hac vita ne-
ceſſaria; vt ſi cui vnum ex his tribus in præſenti ſæculo
defuerit, æternæ vitæ particeps eſſe non poſſit. Ac per hoc
nec remiſſionem peccatorum conſequetur, per quam ad
æternæ vitæ præmium peruenitur. Credendum ergo eſt,
1. *Quòd peccatorum remiſſionem ſola de Deo poſſit elicere*
cordis vera conuerſio. 2. *Quod non alibi quàm in ſolo gre-*
mio Catholicæ Matris dimitti poſſint peccata conuerſis.
3. *In præſenti tantùm ſæculo remiſſionem omnium peccato-*
rum conuerſis poſſe concedi; (inquit *S. Fulgentius* Libro
1. *De Remiſſione Peccatorum*, Cap. 5. & 6.

Peccata verò conuerſis dumtaxat, & ſincerè pœni-
tentibus dimitti, ex eo conſtat, quòd Deus ſit miſeri- S. Fulgent. cap. 11.
cors & iuſtus. *Quia vbi eſt miſericordia iuſtitiaque perfe-*
cta, nec fauorem poteſt Iuſtus peccatis impendere, nec in-
dulgentiam conuerſis Miſericors abnegare. Hinc Pſalmi- Pſal. 7.
ſta canit: *Niſi conuerſi fueritis, gladium ſuum vibrabit;*
Arcum ſuum tetendit, & parauit illum; & in eo parauit
vaſa mortis. Hinc per alium Prophetam, Dominus ait: Eccleſ. 14.
Si conuerſus fueris, & ingemueris, ſaluus eris. Hæc eſt
inter Deum hominemque conditio, id eſt, inter præ- “
cipientem Dominum ſeruumque poſcentem: Si quod “
dico cuſtodieris, dabo quod poſcis. Ego tibi præcipio “
conuerſionem, tu poſcis à me ſalutem: Si parueris “
præcepto, potieris beneficio. Sed neceſſe eſt vt ſince- “
rè peccator ingemiſcat: Non vt quidam qui pro ini- “
quitatibus quidem ſuis in oratione gemunt, nec ta- “
men ab iniqua operatione diſcedunt. Accuſant hu- “
militer in conſpectu Dei peccata quibus tenentur op- “
preſſi, & eadem peccata quæ humilitate ſermonis ac- “
cuſant, corde peruerſo contumaciter cumulant: In- “
dulgentiam quam lachrymoſis gemitibus poſcunt, “
ipſi ſibi prauis operibus adimunt. Medelam poſtulant “
à Medico, & in perniciem ſuam ſubrogant adiuto- “
rium morbo. Ac ſi inaniter verbis quærunt placare “
Iudicem, quem factis iniquis magis irritant ad furo- “
rem. Tales nunquam diluunt gemendo peccatum, “
quia non deſinunt peccare poſt gemitum. De his “
Scriptura diuina ſic loquitur: *Qui baptizatur à mor-* “ Iſai. 10.
tuo, & iterum tangit illum, quid proficit lauatio eius? Sic
homo qui ieiunat pro peccatis ſuis, & iterum eadem fa-
ciens, quid proficit humiliando ſe? Orationem eius quis
exaudiet? Rectè igitur Deus ait homini: *Si conuerſus*
fueris, & ingemueris, ſaluus eris. Neceſſe eſt enim vt
Deus peccatori miſertus ignoſcat, ſi tamen peccator
iniquitatem ſuam conuerſus agnoſcat. Id exemplo Da-
uidis comprobatur, qui cùm ad Deum ingemiſcens di-
xiſſet: *Miſerere mei Deus, ſecundùm magnam miſericor-*
diam tuam, &c. Subiunxit: *Quoniam iniquitatem meam*
ego cognoſco, & peccatum meum contra me eſt ſemper.
Agnoſcebat iniquitatem ſuam, non vt peccando ma- “
gis augeret, ſed vt pœnitendo dilueret; atque ita “
dominationem peccati, quam delectatio culpabilis “
induxit, conuerſio vera ſummouit. Hæc *S. Fulgen-* “
tius.

7 In ſola autem Eccleſia Catholica datur & accipitur Matth. 16.
remiſſio peccatorum, quam ſuper petram Chriſtus fun-
dauit, cui claues regni cælorum, cui poteſtatem ligandi
ſoluendique conceſſit. *Ipſa propriè Spiritum-Sanctum pi-*
gnus accepit, ſine quo non remittuntur vlla peccata, ita
vt quibus remittuntur, conſequantur vitam æternam; (in-
quit *S. Auguſtinus* in *Enchiridio*. Cap. 65.) Et *in typo*
vnitatis Petro Dominus dedit poteſtatem, vt id ſolueretur
in terris, quod ille ſoluiſſet; vt idem ſanctus Doctor ait,
Lib. 3. *De Baptiſmo contra Donatiſtas*, Cap. 17) Eccle-
ſiæ perſonam gerebant Apoſtoli, cum eis à Chriſto di-
ctum eſt: *Accipite Spiritum-Sanctum, quorum remiſeri-* Ioann. 20.
tis peccata, remittuntur eis, &c. Igitur *Pax Eccleſiæ di-*
mittit peccata, & ab Eccleſiæ pace alienatio tenet pecca-
ta. Petra tenet, petra dimittit: Columba tenet, columba S. Auguſtinus.
dimittit: Vnitas tenet, vnitas dimittit. Extra hanc Ec-
cleſiam Baptiſmus poteſt eſſe, non prodeſſe. Quare “ S. Fulgentius.
ab Eccleſia qui foris ſunt in diuerſis erroribus conſti- “
tuti, tunc accipient indulgentiam peccatorum, ſi ad “
eamdem Eccleſiam rectâ fide, & contriti cordis hu- “
militate fuerint conuerſi. Currant, dum tempus eſt, “
ad legitimam matrem. Non negligant fraternam “
ſocietatem repetere, ſi volunt paternæ hereditatis mu-
nere non carere. *De criminibus autem quamlibet magnis* S. Auguſtinus.
remittendis in ſancta Eccleſia, Dei miſericordia deſperan-
da non eſt agentibus pœnitentiam ſecundum modum ſui cu-
iuſque peccati... Qui verò in Eccleſia remitti peccata non
credens, contemnit tantam diuini muneris largitatem, & in
hac obſtinatione mentis diem claudit extremum, reus eſt il-
lo irremiſſibili peccato in Spiritum-Sanctum, in quo Chri-
ſtus peccata dimittit. Verba ſunt *S. Auguſtini*, in *En-*
chiridio, Cap. 64. & 83.

8 In

8 In hoc denique ſæculo pœnitentibus peccata remittuntur à Deo. Sterilis enim pœnitentia remiſſionis fructu priuabitur, ſi diuinitus indulti temporis opportunitas omittatur. Propterea Sanct. Petrus ait: *Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant: Sed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reuerti.* Hic ſcilicet prodeſt pœnitentia peccatori, vbi Deus peccantem damnare non feſtinat, vt remiſſionem peccatorum ad pœnitentiam conuerſo concedat. Qui verò in hac vità conuerſi ad Deum non fuerint, pœnitentiam quidem in die Iudicij ſunt habituri, non tamen indulgentiam diuinitus accepturi. Sap. 5. *Ego conſentiens aduerſario tuo citò dum es in via,* (inquit Christus) *ne fortè tradat te aduerſarius Iudici, & Iudex* Matth. 5. *tradat te miniſtro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi: Non exies inde, donec reddas nouiſſimum quadrantem.* Aduerſarium ſibi facit homo verbum Dei, quamdiu illa facit, quæ Dei verbo, ac lege prohibentur. Bonus iſte aduerſarius, qui ſalubri aduerſitate iugiter inſtat, vt à nobis aduerſitatem mortiferæ iniquitatis expellat. Via noſtra, præſens vita eſt: In qua ſi quis poſitus verbo Dei non conſenſerit, non accipiet remiſſionem peccatorum, ſed in fletu, & ſtridore dentium luet ſine fine ſupplicium. *Nec immeritò numquam merebitur carere tormento, qui quamdiu hîc vixit, noluit renunciare peccato.* Ideò Sapiens hortatur peccatorem, vt citò hîc pœnitentiam agat: *Non tardes,* (inquit) *conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ diſperdet te.* Nunc tempus miſericordię, tunc iuſtitiæ: Nunc tempus indulgentiæ; tunc vindictæ: Nunc tempus remiſſionis; tunc retributionis. *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* Tunc autem *Omnes manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt* Is 49. *recipiat vnuſquiſque propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum.* Tempus nunc ſeminandi, tunc metendi. 2.Cor.6. In finem vſque præſentis vitæ bonorum operum ſemina mittenda ſunt, vt vitam æternam metamus: Hîc ſeminandum cum lachrymis, vt tunc veniamus cum exultatione manipulos vberrimos portantes. *Nolite errare,* (inquit Apoſtolus) *Deus non irridetur.* Gal. 6. *Quæ enim ſeminauerit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne metet corruptionem. Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: Tempore enim ſuo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. . . Videte, Fratres, ne fortè ſit in* Hebr. 3. *aliquo veſtrûm cor malum incredulitatis, diſcedendi à Deo viuo: Sed adhortamini voſmet ipſos per ſingulos dies, donec Hodie cognominatur; vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim Chriſti effecti ſumus, ſi tamen initium ſubſtantiæ vſque in finem firmum retineamus.* Improborum, qui de malo ad bonum conuerti iſtius vitæ tempore negligunt, Propheta contumaciam accuſat, & pœnam à Deo infligendam prænunciat: Pſal. 54. *Non enim eſt illis commutatio,* (inquit) *& non timuerunt Deum: Extendit manum ſuam in retribuendo.* Huius opportunitatem temporis ob oculos ponit Propheta, Iſa. 55. cum peccatores ad conuerſionem his verbis hortatur: *Quærite Dominum, dum inueniri poteſt, inuocate illum dum propè eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius, & ad Deum noſtrum, quoniam multus eſt ad ignoſcendum.* Nunc ergo Dominus quærendus eſt, cum poteſt à quærentibus inueniri: Nunc inuocandus, S. Fulg. Lib. 2 de remiſſ. peccat. cum eſt proximus inuocanti. Cæterum bona Dei non videbit in terra viuentium, qui in hac terra morientium non acceperit remiſſionem peccatorum. Hoc enim ipſe præordinauit hominum Saluator, & Iudex, vt quibus peccata dimittit, in hoc mundo dimittat. Propter quod Iudæis incredulis ait: *Vt autem ſciatis, quia poteſtatem habet Filius hominis in terra dimittendi peccata.* Matth. 9. Quod non ideò dixit, quia tranſeuntibus hominibus de hac terra, huius temporis peccata, ſi quibus vellet, relaxare non poſſit: Sed vt homines agnoſcerent tempus remiſſionis, & retributionis diuina incommutabiliter conſtitutione diſcretum; nec audire humana inaniter ſperaret vanitas, quod diuina non promitteret veritas. Hinc eſt etiam, quod Beato Petro, hoc eſt, Eccleſiæ ſuæ, *In terra* ligandi ſoluendique tribuit poteſtatem, vt agnoſceremus tempore mortalis huius vitæ gratiam tribui in peccatorum remiſſione miſericordiam: In futuro autem iuſtam cunctis mercedem pro factorum qualitate reddendam. Quam ob rem, & Dauid à Spiritu-Sancto eruditus, remiſſionem peccatorum ſupplex à Deo poſtulat, priùs quàm ex hoc ſæculo abeat. *Remitte mihi* (inquit) *vt refrigerer, prius quam abeam, & amplius non ero.* Pſ. 38.

Hæc *Sanct. Gregorius Magnus* Libro 18. *Moralium*, Capit. 14. confirmat. *Sciendum* (inquit) *peccatorum remiſſio, vel vbi, vel quando, vel qualibus detur. Vbi quippè, niſi in Eccleſiæ Matris ſinu? Quando, niſi ante venturi exitûs diem? Qualibus, niſi conuerſis, qui ad paruulorum imitationem magiſtra humilitate formantur?* Matth. 18. *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in Regnum Cælorum.*

ARTICVLVS XII.

Quo Symboli Articulus vndecimus exponitur.

CARNIS RESVRRECTIONEM.

§. I.

Reſurrectionis futuræ veritas.

1 *PRopria fides eſt Chriſtianorum, Reſurrectio mortuorum. Hanc Reſurrectionem in ſeipſo Caput noſtrum Chriſtus oſtendit, & exemplum fidei nobis præſtitit; vt hoc ſperent membra in ſe, quod præceſſit in capite;* (inquit *S. Auguſtinus* Sermone 241. aliàs *De Tempore* 143.) Myſterium iſtud Fidei noſtræ Gentilibus Philoſophis ignotum, etiam iis, qui Animæ immortalitatem rationis lumine cognouerunt, in ſacris Litteris à Deo reuelatum eſt. Iob 19. *Scio quod Redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: Et rurſum circumdabor pelle mea; & in carne mea videbo Deum meum. Quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius: Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo.* In Nouo verò Teſtamento Martha Chriſto dicenti, *Reſurget frater tuus;* reſpondit: *Scio quia reſurget in Reſurrectione, in nouiſſimo die.* Io: 11. Idem docet Apoſtolus 1. ad Corinthios 15. *Si Chriſtus prædicatur, quòd reſurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quod Reſurrectio mortuorum non eſt? Si autem reſurrectio mortuorum non eſt, neque Chriſtus reſurrexit. Si autem Chriſtus non reſurrexit, inanis eſt ergo prædicatio noſtra, inanis eſt & fides veſtra. . . . . . Ergo & qui dormierunt in Chriſto, perierunt. Si in hac vita tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Et infrà: *Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet ſermo, qui ſcriptus eſt: Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus?* Tria ſunt, quæ mundo videntur incredibilia, quæ tamen facta ſunt, & iure meritò creduntur. Incredibile videbatur Chriſtum reſurrexiſſe in carne, & in cœlum aſcendiſſe cum carne. Incredibile videtur, Mundum rem tam incredibilem credidiſſe. Incredibile homines ignobiles, infimos, pauciſſimos, Imperitos, rem tam incredibilem, tam efficaciter Mundo, & in illo etiam doctis perſuadere potuiſſe. Incredibile videtur corpora noſtra aliquando reſurrectura in æternum. Horum incredibilium tria iam facta partim credimus, partim videmus: Cur igitur quartum, ſcilicet corporum noſtrorum reſurrectionem futuram non credamus, & ſperemus, ſiquidem & illud ab eodem Deo, qui hæc omnia futura eſſe prędixit, ante quàm vel vnum illorum fieret, pariter pręnunciatũ, & promiſſum eſt? Ita ratiocinatur *S. Auguſtin.* Lib. 22 *De Ciuitate Dei*, Cap. 5.

2 Eò magis autem credibilis eſt reſurrectio mortuorũ, quòd plures à mortuis excitatos, Vetus Nouumq; Teſtamentum, & certiſſima Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Monumenta teſtentur. Ab Elia, inquam, & Eliſæo, à Chriſto Domino, ab Apoſtolis, alijſque permultis Sanctis Viris, ad vitam plures reuocati ſunt: Quid ni ergo, & vniuerſos homines reſurrecturos credamus, Chriſto ita aſſerente, prædicentibus Prophetis, prædicantibus Apoſtolis?

3 Hæc veritas ſimilitudinibus, & exemplis illuſtratur, quò minus incredibilis appareat. Prima ſimilitudo ad id illuſtrandum aptiſſima eſt ſimilitudo ſeminis, ſiue grani, quod terræ mandatur, & mortuum reuiuiſcit, & multum fructum affert. Nemo ſeminat herbam, vel ſtipulam, & multiplicia in palea tegumenta granorum, ſed nudum granum; & illud tamen cum herba, ſeu ſtipula, & multiplicibus illis in tegumentis, multiplicatum reuiuiſcit, & reſurgit: Si ergo poteſt Deus addere, quod non erat in nudo ſemine; multò magis poteſt reparare, quod erat in hominis corpore. *Inſipiens tu* (Inquit Apoſtolus) *quod ſeminas, non viuificatur niſi*
1. Cor. 15. *prius moriatur. Et quod ſeminas, non corpus, quod futurum eſt, ſeminas, ſed nudum granum, vt puta tritici, aut alicuius cæterorum. Deus autem dat illi corpus ſicut vult: & vnicuique ſeminum proprium corpus.....Sic & reſurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, ſurget in incorruptione: Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria: Seminatur in infirmitate, ſurget in virtute: Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.* Ad eam ſimilitudinem multæ aliæ poſſunt adiungi, viciſſitudinum ſcilicet, & quaſi reſurrectionum, quæ in naturâ, Deo operante contingunt. Dies in noctem moritur, & rurſus cum Sole, cum dote, integra & tota vniuerſo orbi reuiuiſcit. Anni tempeſtates, arbores, flores quotannis intereunt, & veluti reſurgunt. Terra ſuſcepta ſemina, vberiora cultióraque reſtituit. *Nihil deperit niſi in ſalutem. Totus igitur hic ordo reuolubilis rerum, teſtatio eſt Reſurrectionis mortuorum. Operibus eam præſcripſit Deus, ante quàm litteris: Viribus prædicauit, ante quàm vocibus: Præmiſit tibi naturam magiſtram; ſummiſſurus & prophetiam; quò faciliùs credas prophetiæ, diſcipulus naturæ; Nec dubites Deum carnis etiam reſuſcitatorem, quem omnium noris reſtitutorem. Et vtique ſi omnia homini reſurgunt, cui procurata ſunt, porrò non homini, niſi & carni: quale eſt, vt ipſa depereat in totum, propter quam, & cui nihil deperit?* Verba ſunt *Tertulliani*, Libro *De Reſurrectione carnis*, Cap 12. cui ſuccinit *S. Gregorius* Lib. 14. *Moralium*, Cap. 28.

4 Congruis præterea rationibus carnis Reſurrectio probatur. Prima petitur ex Animarum immortalitate, & earum ad humana corpora, quibuſcum hominem, vt partes componunt, naturali propenſione. Hinc enim colligitur, præter naturam eſſe, vt à corporibus ſeiunctæ perpetuò maneant: Quia verò, quod naturæ aduerſatur, ac violentum eſt, diuturnum eſſe non poteſt, conſentaneum fore videtur, vt corporibus iterum iungantur: Quod fieri non poteſt, niſi corpora reſurgant. Quo quidem argumenti genere Chriſtus ipſe Saluator noſter vſus eſt *Matth.* 22. cum aduerſus Sadducæos corporum reſurrectionem ex animarum immortalitate probauit. *De*
Exod. 3. *reſurrectione autem mortuorum*, (inquit) *non legiſtis, quod dictum eſt à Deo dicente vobis: Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.*

Ratio altera petitur ex Iuſtitia Dei, bonis præmia, pœnas malis retribuente. Cùm enim corpora ſint animarum inſtrumenta, & organa ad bona, vel mala opera: Conueniens eſt, vt vna cum animabus præmio, aut pœnâ afficiantur. Quam rationem & *Tertullianus* Lib. *De Reſurrectione Carnis*, & *S. Ioannes Chryſoſtomus* Homiliâ *de Reſurrectione Mortuorum*, perſequuntur. Eamdem rationem, & hæc Apoſtoli verba complectuntur: *Si in hac vitâ tantùm in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus hominibus.* Quam quidem ſenten-
1 Cor. 15. tiam de animæ miſeria non eſſe intelligendam perſpicuum eſt. Cùm enim immortalis ſit, in futura vitâ beatitudine frui poſſet, quamuis corpora non reſurgerent. Verùm ad totum hominem hæc verba referenda ſunt. Niſi enim corpori debita pro laboribus præmia reddantur, neceſſe eſt, vt qui tot ærumnas, & calamitates in vita perpeſſi ſunt, omnium ſint miſerrimi. Id confirmat rurſus idem Apoſtolus 2. ad Theſſalonicenſes 1. *Supercreſcit*, inquit, *fides veſtra, & abundat charitas vniuſcuiuſque veſtrum inuicem: Ita vt nos ipſi in vobis gloriemur in Eccleſijs Dei, pro patientia veſtra, & fide, & in omnibus perſecutionibus veſtris, & tribulationibus quas ſuſtinetis in exemplum iuſti iudicij Dei, vt digni habeamini in Regno Dei, pro quo, & patimini. Si tamen iuſtum eſt apud Deum retribuere tribulationem ijs, qui vos tribulant: & vobis, qui tribulamini, requiem vobiſcum in reuelatione Domini Ieſu de cęlo cum Angelis virtutis eius dantis vindictam ijs, qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt Euangelio Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui pęnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis eius: Cum venerit glorificari in Sanctis ſuis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt.* Adde quòd *Sacrificia Deo grata, & ieiunia, virginitas*, vigiliæ, martyrium, *de bonis carnis adolentur*, vt loquitur *Tertullianus*: & Apoſtolus ad Romanos ſcribens Cap. 12. hortatur, vt exhibeamus *Corpora noſtra hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem.* Sed quomodo viuam, ſi peritura ſunt, quomodo placabilem, ſi damnata ſunt? (inquit idem Tertullianus.)

Ratio tertia petitur ex ſalute, & felicitate homini per Chriſtum parta; quæ quidem plena, & perfecta eſſe non poteſt, quamdiu anima ſeiuncta eſt à corpore. Vt enim quælibet pars à toto ſeparata, imperfecta eſt, ita etiam anima, quæ corpori non eſt copulata: Ex quo ſequitur, corporis reſurrectionem eſſe neceſſariam, vt illi ad perfectam felicitatem nihil deſit. *Reſurget igitur caro*, (Inquit Tertullianus) *& quidem omnis, & quidem ipſa, & quidem integra. In depoſito eſt vbicumque apud Deum per fideliſſimum ſequeſtrem Dei, & hominum Chriſtum Ieſum, qui & homini Deum, & hominem Deo reddet; carni ſpiritum, & ſpiritui carnem. Vtrumque iam in ſemetipſo fęderauit, ſponſam ſponſo, & ſponſum ſponſæ comparauit. Nam etſi animam quis contenderit ſponſam, vel dotis nomine animam ſequitur caro. Non erit anima proſtituta, vt nuda ſuſcipiatur à ſponſo. Habet inſtrumentum, habet cultum, habet mancipium ſuum carnem; vt collactanea comitabitur. Sed caro eſt ſponſa, quæ & in Chriſto Ieſu per ſanguinem pacta eſt. Huius interitum, quem putas, ſeceſſum ſcias eſſe.* Totum dubio procul hominem ſaluabit Chriſtus, qui totus peccando perijt; vt vbi abundauit delictum, ſuperabundet gratia. Quomodo verò totus homo ſaluus cenſeretur, qui & perditus dici poſſet, carne ſcilicet perditus, animâ ſaluus? *Quàm indignum Deo*, (inquit Tertullianus) *dimidium hominem redigere in ſalutem? Cùm etiam ſecularium Principum indulgentia ſemper vindicetur. Diabolus validior in hominis iniuriam intelligitur, totum eum elidens: Deus infirmior renuntiabitur, non totum eum releuans?*

Denique carnem, quæ Dei templum eſt, cuius membra ſunt membra Chriſti, quæ corpore Chriſti paſcitur, quod ſemen eſt immortalitatis, quæ Spiritum-Sanctum inhabitantem habet, modò ſancta ſit, reſurgere decet ad vitam immortalem, Chriſtique corpori ſimilem fieri, vt probat *Sanct. Irenæus* Libro quinto aduerſus Hæreſes.

§. II.

Cur carnis potius, quàm hominum Reſurrectionem in Symbolo confiteamur?

QVamuis ſæpè in Sacris Scripturis caro integrum hominem ſignificet, vt Iſai. 1. *Omnis caro fœnum*, & Ioannis 1. *Verbum caro factum eſt*: Hoc tamen loco ſignificat corpus, vt duarum partium, ſcilicet animæ, & corporis, quibus homo conſtat, alteram tantum, ſcilicet corpus, corrumpi, & in puluerem terræ, ex qua compactum eſt, redire; animam verò incorruptam manere intelligamus. Animam enim eſſe immortalem; ſecundùm illam hominem *inexterminabilem*, & ad *Imaginem ſimilitudinis* Sap 2. & 3.
Dei conditum; Iuſtorum animas *In manu Dei* eſſe, & non tangere illas *Tormentum mortis*. Illos eſſe *In pace*, & ſpem illorum eſſe *Immortalitate* plenam. *Pulverem*, id eſt, corpus, *In terram ſuam reuerti, vnde erat, & ſpiritum redire* Eccl. 12.
ad Deum, qui dedit illum, fides docet. Cùm igitur Animam Immortalem eſſe neceſſariò credendum ſit, & nemo, niſi mortuus fuerit, ad vitam reuocetur, Anima propriè non dicitur reſurgere. Ideò carnis tantùm ſuſcitandæ mentio in hoc Symboli Articulo facta eſt.

Aliam addit huius rei rationem Concilij Tridentini Catechiſmus, ſolius nempè carnis mentionem factam, vt *Himenæi*, & *Phileti* refelleretur hæreſis, qui aſſerebant, cùm de Reſurrectione in Scripturis Sacris agitur, non de corporea, ſed de ſpirituali, quâ à morte peccati ad vitam ſpiritualem reſurgitur, Scripturæ verba intel-

intelligi debere, adeòque *Reſurrectionem eſſe iam factam*, vt refert Apoſtolus 2. ad *Timoth.* Cap. 2.

§. III.

Omnes homines reſurgent eum eodem corpore, & quidem integro.

1 OMnes & ſingulos homines reſurrecturos, omni malorum bonorumque diſcrimine remoto, Fi-
1. Cor. 15. des Catholica docet. *Sicut in Adam omnes moriuntur*, (inquit Apoſtolus) *Ita & in Chriſto omnes viuificabuntur*. Proprium autem vniuſcuiuſque corpus, quamuis corruptum, & in puluerem redactum, ad vitam ſuſcitandum eſſe credendum eſt. *Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem*, (ait idem Apoſtolus.) Pronomen *Hoc*, proprium corpus apertè demonſtrat. Quâ de re, & ſan-
Iob. 19. ctus Iob clariſſimè vaticinatus eſt: *Et in carne mea* (inquit) *videbo Deum, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi*
2. Cor. 5. *mei conſpecturi ſunt, & non alius*. Et certè cum reſurrectio futura ſit, *Vt referat vnuſquiſque propria corporis, proue geſſit, ſiue bonum, ſiue malum*; hominem in ipſo corpore, cuius operâ, vel Deo, vel dæmoni ſeruiuit, reſurgere oportet, vt cum eodem corpore præmia aut ſupplicia æterna perferat. Incredibilis porrò videri non debet humani corporis, quocumque modo perierit, à Deo inſtauratio. Non enim *Perit Deo terrena*
S. August. in Enchir. cap. 88. & seq. *materies, de qua mortalium creatur caro. Sed in quemlibet puluerem cineremve ſoluatur, in quoslibet halitus auraſque diffugiat, in quamcunque aliorum corporum ſubſtantiam, vel in ipſa elementa vertatur; in quorumcunque animalium, etiam hominum, cibum cedat, carnemque mutetur, illi animæ humanæ puncto temporis redit, quæ illam primitus, vt homo fieret, viueret, creſce-*
„ *ret, animauit*. Ipſa itaque terrena materies, quæ
„ diſcedente animâ fit cadauer, non ita reſurrectione
„ reparabitur, vt ea, quæ dilabuntur, & in alias at-
„ que alias rerum ſpecies formáſque vertuntur, quam-
„ uis ad corpus redeant vnde dilapſa ſunt, ad eaſdem
„ quoque corporis partes vbi fuerunt, redire neceſſe ſit.
„ Alioquin ſi capillis redit, quod tam crebra tonſura de-
„ traxit, ſi vnguibus, quod totius dempſit exſectio; im-
„ moderata, & indecens cogitantibus, & ideò reſurre-
„ ctionem carnis non credentibus, occurrit informitas.
„ Sed quemadmodum ſi ſtatua cuiuslibet ſolubilis me-
„ talli, aut igne liqueſceret, aut contereretur in pulue-
„ rem, aut confunderetur in maſſam, & eam vellet arti-
„ fex rurſus ex illius materiæ quantitate reparare, nihil
„ intereſſet ad eius integritatem, quæ particula materię
„ cui membro ſtatuæ redderetur, dum tamen totum ex
„ quo conſtituta fuerat, reſtituta reſumeret: Ita Deus
„ mirabiliter atque ineffabiliter artifex, de toto, quo ca-
„ ro noſtra conſtiterat, eam mirabili, & ineffabili celeri-
„ tate reſtituet: Nec aliquid adtinebit ad eius redinte-
„ grationem, vtrum capilli ad capillos redeant, & vn-
„ gues ad vngues; an quicquid eorum perierat, mutetur
„ in carnem, & in partes aliàs corporis reuocetur, curan-
„ te Artificis Prouidentiâ, ne quid indecens fiat.
„ 2 Nec illud eſt conſequens, vt ideò diuerſa ſit ſta-
„ tura reuiuiſcentium ſingulorum, quia fuerat diuerſa
„ viuentium, aut macri cum eadem macie, aut pingues
„ cum eadem pinguedine reuiuiſcant. Sed ſi hoc eſt in
„ conſilio Creatoris, vt in effigie ſua cuiuſque proprie-
„ tas, & diſcernibilis ſimilitudo ſeruetur, in cæteris au-
„ tem corporis bonis æqualia cuncta reddantur, ita mo-
„ dificabitur illa in vnoquoque materies, vt nec aliquid
„ ex ea pereat, & quod alicui defuerit Ille ſuppleat, qui
„ etiam de nihilo potuit, quod voluit, operari. Si autem
„ in corporibus reſurgentium rationabilis inæqualitas
„ erit, ſicut eſt vocum quibus cantus impletur; hoc fiet
„ cuique de materie corporis ſui, quod & hominem red-
„ dat Angelicis cœtibus, & nihil inconueniens eorum
„ gerat ſenſibus. *Indecorum quippè aliquid ibi non erit; ſed quicquid futurum eſt, hoc decebit, quia nec futurum eſt, ſi non decebit*. Ita fidei doctrinam explicat *Sanct. Auguſtinus* in *Enchiridio*.

Ad Martyrum fortè gloriam pertinebit, quòd in eorum corporibus vulnerum cicatrices maneant, quæ pro Chriſti nomine pertulerunt. *Non enim deformitas in eis, ſed dignitas erit, & quædam, quamuis in corpore, non corporis, ſed virtutis pulchritudo fulgebit. Nec ideò tamen ſi aliqua Martyribus amputata, & ablata ſunt membra, ſine ipſis membris erunt in reſurrectione mortuorum,* Lucæ 21.
quibus dictum eſt, capillus capitis veſtri non peribit. *Sed* " *ſi hoc decebit in illo nouo Sæculo, vt indicia glorioſorum vulnerum in illa immortali carne cernantur, vbi membra, vt præciderentur, percuſſa vel ſecta ſunt; ibi cicatrices, ſed tamen eiſdem membris redditis, non perditis, apparebunt. Quamuis itaque omnia, quæ acciderunt corpori vitia, nunc non erunt: Non ſunt tamen deputanda, vel appellanda vitia virtutis indicia.* Verba ſunt *Sanct. Auguſtini* Lib. 22. *De Ciuitate Dei*, Cap 19.

3 *Occurremus* igitur *omnes in virum perfectum, in men-* Epheſ. 4.
ſuram ætatis plenitudinis Chriſti; vt loquitur Apoſtolus; Siue quia in ea ætate, & robore reſurgemus, ad quam Chriſtus peruenit; ſiue quia omnia Chriſti membra, quæ quotidie eius corpori accedunt, dum ædificatur Eccleſia, tunc complebuntur; Chriſtuſque vir perfectus, caput & corpus, tunc omnibus ſuis membris conſtabit. Quam ob rem ex illa Apoſtoli ſententia perperam aliquis colligeret, fœminas in ſexu virili, non in ſexu proprio reſurrecturas. *Corporibus* enim *vitia detrahentur, natura ſeruabitur. Non eſt autem vitium ſexus fœmineus, ſed natura: Quæ tunc quidem, & à concubitu, & à partu immunis erit: Erunt tamen membra fœminea, non accommodata vſui veteri, ſed decori nouo, quo non alliciatur aſpicientis concupiſcentia, quæ nulla erit, ſed Dei laudetur ſapientia atque clementia, qui & quot non erat, fecit, & liberauit à corruptione, quod fecit.* Denique Chriſtus interrogatus à Sadducæis, qui reſurrectionem negabant, cuius ſeptem fratrum futura eſſet vxor, quam ſinguli ſucceſſiuè habuerunt; non reſpondit, Vir erit etiam ipſa, non mulier: Sed di-
xit: *In reſurrectione neque nubent, neque nubentur: Sed* Matth. 22
erunt ſicut Angeli Dei in cœlo. Erunt ergo, quæ vel nubere hic ſolent, vel qui ducere vxores, ſed ibi hoc non facient. Æquales erunt Angelis immortalitate, ac felicitate, non carne: Sicut nec reſurrectione, qua non indiguerunt Angeli Dei; quoniam nec mori potuerunt. Denique *Nuptias in reſurrectione Dominus futuras negauit, non fœminas*. Eâ de re ita diſſerit *Sanct. Auguſtinus* Libro 22. *De Ciuitate Dei*, Capit. 17.

§. IV.

Varia erit reſurgentium conditio.

1 QVamquam omnes, tam boni, quàm mali, à mortuis reſurgent, non tamen omnium reſurgentium par erit conditio. Ex his enim *Qui dormiunt in ter-*
ræ puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, & alij in Dan. 12.
opprobrium, vt videant ſemper; (vt à *Daniele* prædictum
eſt.) Et quemadmodum Chriſtus docet, *Procedent qui* Ioan. 5.
bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: Qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij. Id explicat Apoſtolus 1. ad Corinthios 15. *Ecce* (inquit) *Myſterium vobis dico: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur. In momento, in ictu oculi, in nouiſſima tuba: Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur.*

2 Reſurgent omnium corpora immortalia, tam bo- Apoc. 2.
norum, quàm malorum. *Mors vltra non erit*. Quamquam reprobi in ſempiternis cruciatibus *Quærent mortem, & non inuenient eam: & deſiderabunt mori, & fugiet mors ab eis*. Vnde *Sanct. Auguſtinus* Lib 22. *De Ciuitate Dei*, Cap 3. *Prima mors*, inquit, *animam nolentem pellit de corpore, ſecunda mors animam nolentem tenet in corpore*. Sed præter communem immortalitatem, habebunt Sanctorum rediuiua corpora inſignia quædam, & pręclara ornamenta, quibus multò nobiliora futura ſint, quàm vnquam antea fuerint. Præcipua verò ſunt quatuor illa, quæ *Dotes* à Theologis appellantur, ex Apoſtoli doctrina obſeruatæ.

3 Prima eſt *Impaſſibilitas*, munus ſcilicet, & dos, quæ efficiet ne moleſti aliquid pati, vllóve dolore, aut incom-
modo affici poſſint. *Seminatur in corruptione* (inquit A- 1. Cor. 15.
poſtolus) *Surget in corruptione*. Quod S Ioannes in Apo-
calypſi confirmat his verbis: *Et abſterget Deus omnem la-* Apoc. 21.
crymā ab oculis eorū: Et mors vltra nō erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, quia prima abierūt. Longè autē alia ſors erit reproborū: Nā *Pars illorū erit in ſtagno ardēti*

„ *igne, & ſulphure: Quod eſt mors ſecunda.* Quicum-
„ que igitur ab illa perditionis maſſa, quæ facta eſt per
„ hominem primum, non liberantur per vnum Me-
„ diatorem Dei, & hominum, reſurgent quidem et-
„ iam ipſi vnuſquiſque cum ſua carne, ſed vt cum dia-
„ bolo, & eius Angelis puniantur. Vtrum verò ipſi cum
„ vitijs, & deformitatibus ſuorum corporum reſur-
„ gant, quæcumque in eis vitioſa, & deformia mem-
„ bra geſtarunt, in requirendo laborare quid opus eſt?
„ Neque enim fatigare nos debet incerta eorum habi-
„ tudo, vel pulchritudo, quorum erit certa, & ſem-
„ piterna damnatio. Nec moueat, quomodo in eis erit
„ corpus incorruptibile, ſi dolere; aut quomodo corru-
„ ptibile, ſi mori non poterit. *Non eſt enim vera vita,*
„ *niſi vbi feliciter viuitur; nec vera incorruptio, niſi*
„ *vbi ſalus nullo dolore corrumpitur. Vbi autem infe-*
lix mors non finitur, vt ita dicam, mors ipſa non moritur; & vbi dolor perpetuus non interimit, ſed affligit, ipſa corruptio non finitur. Hæc in Sanctis Scripturis ſecunda mors dicitur. Verba ſunt *S. Auguſtini* in *Enchiridio*, cap 92.

4 Dos altera eſt *Claritas*, quâ Sanctorum corpora,
Matth. 13 tanquam Sol fulgebunt. *Tunc Iuſti fulgebunt ſicut Sol in Regno Patris eorum;* (inquit Chriſtus Dominus.) Ac ne quis de eo dubitaret, ſuæ Transfigurationis exemplo declarauit, cum *Reſplenduit facies eius ſicut Sol.* Hanc
Matth. 17. interdum Apoſtolus *gloriam*, modò *claritatem* appellat. *Reformabit* (inquit) *corpus humilitatis noſtræ con-*
Philip. 3. *figuratum corpori claritatis ſuæ.* Et rurſum: *Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria.* Huius gloriæ ima-
1. Cor. 15. ginem quamdam exhibuit Deus populo Iſrael in deſerto, cùm facies Moyſis ex colloquio, & præſentia Dei ita colluceret, *Vt non poſſent filij Iſrael intendere in faciem illius, propter gloriam vultus eius.* Quòd ſi tanta
Exod. 34. 2. Cor. 3. fuit claritas ex breui colloquio cum Deo Moyſi communicata, & mox euacuanda; multò excellentior erit gloria permanens ex æterna Dei viſione, ex ipſaque beatitudine Dei in animam, & ex anima beata in corpus deriuata. Quæ claritas in Chriſti corpore, cùm reſurrexit, ab oculis Diſcipulorum potius abſcondita fuiſſe, quàm defuiſſe credenda eſt. Non enim eam ferret humanus atque infirmus aſpectus, quando ille à ſuis ita deberet attendi, vt poſſet agnoſci; (inquit *S. Auguſtinus* libro 22. *De Ciuitate Dei*, cap. 19.)

Vnus tamen non erit corporum omnium glorioſorum ſplendor, ſicut nec vnus beatitudinis Animarum Sanctarum gradus. *Alia claritas ſolis* (inquit Apoſto-
1. Cor. 15. lus) *alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum: Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorum.*

Ad hanc gloriam, & claritatem pertinet, quòd Sancti cùm vniuſcuiuſque è beatis ſocijs glorioſa corpora, & luce incomparabili fulgentia intuebuntur, ſimul arcana cordis ipſorum intimáſque cogitationes, & affectus oculis mentis clariſſimè perſpicient, vt explicat *Sanct.*
Apoc 21. *Gregorius Magnus* libro 18. *Moralium*, cap. 27. tractans hæc Apocalypſis verba: *Ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimile vitro mundo.* Quæ ſic explicat: *Auri metallum* (inquit) *nouimus potiori metallis omnibus claritate fulgere. Vitri verò natura eſt, vt extrinſecus viſu pura, intrinſecus perſpicuitate perluceat. In alio metallo quicquid intrinſecus continetur, abſconditur: in vitro verò quilibet liquor, qualis continetur interius, talis exterius demonſtratur: Atque, vt ita dixerim, omnis liquor in vitreo vaſculo clauſus patet. Quid ergo aliud in auro, vel vitro accipimus, niſi illam ſupernam patriam, illam ſupernorum ciuium ſanctitatem, quorum corda, ſibi inuicem, & claritate fulgent, & puritate tranſlucent? Quam Ioannes in Apocalypſi conſpexerat, cum dicebat:*
„ Ipſa verò ciuitas aurum mundum, ſimilis vitro mun-
„ do. *Quia enim Sancti omnes ſumma in ea beatitudinis claritate fulgebunt, inſtructa auro dicitur. Et quoniam ipſa eorum claritas viciſſim ſibi in alterius cordibus patet, & cum vniuſcuiuſque vultus attenditur, ſimul & conſcientia penetratur; hoc ipſum aurum vitro mundo ſimile eſſe memoratur. Ibi nempè vniuſcuiuſque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abſcondet, ſed patebit animus: patebit corporalibus oculis ipſa etiam corporis harmonia, ſicque vnuſquiſque tunc erit conſpicabilis alteri, ſicut nunc eſſe non poteſt conſpicabilis ſibi. Nunc autem corda noſtra, quamdiu in hac vita ſumus, quia ab altero in alterum videri non poſſunt, non intra vitrea, ſed intra lutea vaſcula concluduntur: cui ſcilicet luto per paſſionem mentis inhærere propheta formidabat, cum diceret:* Eripe me de luto, vt non inhæ- “ Pſ. 68.
ream. *Quod nimirum habitaculum corporum Paulus do-* “
mum terreſtre nominat, dicens: Scimus, quoniam ſi “ 2. Cor. 5.
terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſolua- “
tur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum “
non manufactam æternam in cœlis. *In hac itaque ter-* “
reſtri domo quouſque viuimus, ipſum, vt ita dicam, corruptionis noſtræ parietem mentis oculis nullatenus penetramus, & viciſſim in alijs videre occulta non poſſumus. Vnde Sancta Eccleſia Sponſi ſui ſpeciem videre in diuinitate deſiderans, nec tamen valens, quia æternitatis illius formam, quam intueri concupiuerat, ab eius oculis aſſumpta humanitas abſcondebat, in Canticis Canticorum mœrens dicit: En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum. “ Cant. 2.
Ac ſi apertè dicat: Ego hunc in diuinitatis ſuæ iam ſpecie videre deſidero, ſed adhuc à viſione illius per aſſumptę carnis parietem excludor. Quouſque itaque in hac corruptibili carne viuimus, cogitationes noſtras in alterutrum non videmus. Vnde rurſum per eumdem Paulum dicitur: Quis ſcit hominum, quæ ſunt hominis, ni- “
ſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? *Illa itaque Ciuitas,* “ 1. Cor. 2.
quæ ſua viciſſim ſingulis corda manifeſtat, ex auro dicitur ſimilis vitro mundo; vt deſignetur auro clara, vitro manifeſta.

5 Dos tertia eſt *agilitas*, quia corpus ab onere, quo nunc premitur, liberabitur, facillimèque in quamcumque partem anima voluerit, ita moueri poterit, vt ea motione nihil celerius eſſe queat. Quam dotem Apoſtolus his verbis expreſſit: *Seminatur in infirmitate,* Iſ. 40.
ſurget in virtute. Atque de hac dote *Sanct. Hieronymus* locum illum Iſaiæ explicat: *Qui ſperant in Domino, mutabunt fortitudinem, aſſument pennas ſicut aquilæ, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient.* Neque verò incredibile eſt operationem Dei omnipotentiſſimam præſtare poſſe *Animis perfectiſſimè beatis, vt quamuis terrena, tamen incorruptibilia iam corpora vbi volunt ponant, & quo volunt agant, ſitu motuque facillimo? An verò ſi hoc Angeli faciant, & quælibet animalia terreſtria rapiant vnde libet, conſtituantque vbi libet, aut eos ſine labore non poſſe, aut onera ſentire credendum eſt? Cur ergo Sanctorum perfectos, & beatos diuino munere Spiritus ſine vlla difficultate poſſe ferre quo voluerint, & ſiſtere, vbi voluerint ſua corpora non credamus? Nam cum terrenorum corporum, ſicut onera in guſtando ſentire conſueuimus, quantò maior eſt quantitas, tanto maior ſit, & grauitas, ita vt plura pondo quàm pauciora plus premant: Membra tamen ſuæ carnis leuiora portat anima cum in ſanitate robuſta ſunt, quàm in languore cum macra ſunt. Et cùm alijs geſtantibus oneroſior ſit ſanus, & validus, quàm exilis, & morbidus; ipſe tamen ad ſuum corpus mouendum, atque portandum agilior eſt, cùm in bona valetudine plus habet molis, quàm cùm in peſte, vel fame minimum roboris. Tantùm valet in habendis etiam terrenis corporibus, quamuis adhuc corruptibilibus atque mortalibus, non quantitatis pondus, ſed temperationis modus. Et quis verbis explicet, quantum diſtet inter præſentem, quam dicimus ſanitatem, & immortalitatem futuram?* Ita diſſerit *Sanct. Auguſtinus* Libro 13. *De Ciuitate Dei*, Cap. 18.

Et Cap. 20. *Sicut*, inquit, *ſpiritus carni ſeruiens non incongruè carnalis, ita caro ſpiritui ſeruiens rectè appellatur ſpiritalis, non quia in ſpiritum conuertetur, ſicut nonnulli putant ex eo, quòd ſcriptum eſt,* Seminatur “
corpus animale, reſurget ſpiritale: *Sed quia ſpiritui* “ 1. Cor 15.
ſumma, & mirabili obtemperandi facilitate ſubdetur, vſque ad immortalitatis indiſſolubilis ſecuriſſimam voluntatem, omni moleſtiæ ſenſu, omni corruptibilitate, & tarditate detractâ. Non ſolum enim non erit tale quale nunc eſt in quauis optima valetudine; ſed nec tale quidem quale fuit in primis hominibus ante peccatum.

6 Dos quarta *ſubtilitas* eſt; cuius virtute corpus animæ imperio omninò ſubijcietur, eiq; ſeruiet, & ad nutũ prę-ſto erit: Quod ex illis Apoſtoli verbis colligitur: *Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale.* Hinc *S. Augu-* 1. Cor. 15.
ſtinus in *Enchiridio*, Cap. 91. *Reſurgent igitur,* (inquit) *Sanctorum corpora ſine vllo vitio, ſine vlla deformitate, ſicut ſine vlla corruptione, onere, difficultate: In quibus tanta facilitas, quãta felicitas erit. Propter quod & ſpiritalia dicta ſũt,*

cum

cùm procul dubio corpora ſint futura, non ſpiritus. Et paulò poſt: *Sed ideò ait Apoſtolus:* Seminatur corpus animale, reſurget corpus ſpiritale: *Quoniam tantu erit tunc concordia carnis, & ſpiritus viuificante ſpiritu ſine ſuſtentaculi alicuius indigentiâ ſubditam carnem, vt nihil nobis repugnet ex nobis; ſed ſicut foris neminem, ita nec intus nos ipſos patiamur inimicos.*

§ V.

Fructus ex hoc Articulo Fidei colligendi.

1 EX carnis Reſurrectione, quam fide credimus, & certâ ſpe expectamus, ſpiritales fructus colligendi ſunt, quos Tridentini Concilij Catechiſmus indicat. Primò ſcilicet Deo maximas gratias agere debemus, qui Myſterium iſtud mundi Sapientibus abſcondit, & reuelauit paruulis. Quot enim viri, vel humanæ prudentiæ laude præſtantes, vel doctrinæ, & eloquentiæ laude conſpicui, in hac tam certa veritate cæci planè fuerunt, & in errores abſurdiſſimos ſunt prolapſi? Quidam enim Metempſychoſim, ſeu reuolutionem animarum de corpore in corpus aſſeruerunt; alij corpora in perpetuum peritura cenſentes, mortuorum propoſitam reſurrectionem irriſerunt. Quòd igitur nobis affulſerit il-
Act.17. luminatio Euangelij, diuinàque illa veritas ſit nobis à Deo reuelata, gratias infinitæ Dei miſericordiæ maximas agere debemus.

2 Secundò, fides Reſurrectionis conſolari nos debet in morte propinquorum, & amicorum noſtrorum, quorum corpora nunc vitâ deſtituta, & in puluerem redigenda, aliquando ad vitam reditura credimus, & quidem ſine vllo vitio, ſine vllis incommodis; immortalia, pulchra, glorioſa, Solis inſtar fulgentia, ſi Chriſtianè piéque vixerint, & in Domino obierint: Noſque ſimul cum illis raptos iri *obuiam Chriſto in aëra, & ſic ſemper cum Domino* futuros, ſi Chriſtianè pariter, & piè vixerimus, & in charitate obierimus. Hoc genere conſo-
1.Theſſal. lationis Apoſtolus vſus eſt ad Theſſalonicenſes ſcribens: *Nolo vos* (inquit) *ignorare de dormientibus, vt non contriſtemini ſicut, & cæteri, qui ſpem non habent. Si enim credimus, quòd Ieſus mortuus eſt, & reſurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per Ieſum, adducet cum eo,* &c. *Itaque conſolamini inuicem in verbis iſtis.* Neque nos ipſi mortem timere debemus, ſed læti ex hoc mundo exire, cùm nos Deus accerſiuerit. Qua de re *Sanct. Cyprianus* Libro *De Mortalitate* ſcribit: *Nobis quoque ipſis minimis, & extremis quoties reuelatum eſt, quàm frequenter atque manifeſtè de Dei dignatione præceptum eſt, vt conteſtarer aſſiduè, & publicè prædicarem; Fratres noſtros non eſſe lugendos, accerſitione dominica de ſæculo liberatos; cùm ſciamus eos non amitti, ſed præmitti, recedentes præcedere, vt proficiſcentes, vt nauigantes ſolent; deſiderari eos debere, non plangi: Nec accipiendas eſſe hîc atras veſtes, quando illi ibi indumenta alba iam ſumpſerint: Occaſionem dandam non eſſe Gentilibus, vt nos meritò, ac iure reprehendant, quòd quos viuere apud Deum dicimus, vt extinctos, ac perditos lugeamus; & fidem quam ſermone, & voce depromimus, cordis ac pectoris teſtimonio non probemus. Spei noſtræ, ac fidei præuaricatores ſumus, ſimulata, ficta, fucata videntur eſſe, quæ dicimus. Nihil prodeſt verbis præferre virtutem, factis deſtruere veritatem. Improbat denique Apoſtolus Paulus, & obiurgat, & culpat, ſi qui contriſtentur in exceſſu ſuorum.* Et infra: *Mente integra, fide firma, virtute robuſta, parati ad omnem voluntatem Dei ſimus: Pauore mortis excluſo, immortalitatem quæ ſequitur, cogitemus. Hoc nos oſtendamus eſſe, quod credimus, vt neque charorum lugeamus exceſſum: & cùm accerſitionis propriæ dies venerit, incunctanter & libenter ad Dominum ipſo vocante veniamus.*

3 In omnibus etiam huius vitæ ærumnis, & calamitatibus, præcipuè verò in morbis, & incommodis, quibus mortale corpus noſtrùm premitur, & corrumpitur, ſummum nobis doloris leuamen affert Reſurrectionis fides, quemadmodum Sancti Iob exemplo didicimus, qui vna hac ſpe afflictum, & mœrentem in grauiſſimis aduerſitatibus animam ſuſtentabat, fore vt aliquando in Reſurrectione Dominum Deum ſuum conſpiceret. Nam, vt ait Tertullianus, *Fiducia Chriſtianorum, Reſurrectio mortuorum.*

4 Variam reſurgentium conditionem, & ſortem conſiderantes, ſatagere debemus, vt vitæ innocentiâ, boniſque operibus digni ſimus *Reſurrectione vitæ*; timere debemus, ne in peccata grauia prolapſi, nec pœnitentiam agentes, in illis moriamur, proceſſuri aliquando in *Reſurrectionem iudicij*. Viuamus ergo in hac vita, vt *Filij Reſurrectionis*, *Curam carnis* ne fecerimus *in deſiderijs* Rom.6.
eius. Non exhibeamus membra noſtra *arma iniquitatis peccato*; Sed exhibeamus nos Deo *tamquam ex mortuis viuentes*, & membra noſtra *arma iuſtitiæ Deo. Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem: Ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.* Corpus ad gloriam æternam non reſurget, ſed in opprobrium, & ad pœnas ſempiternas, niſi Anima à peccato reſurgat ante mortem corporis, & in vitâ gratiæ perſeueret. Corpus non reſurget impaſſibile, ſi anima nunc prauis cupiditatibus cedat, eiſque ſe abripi ignavè patiatur. Corpus animæ non parebit, non ſeruiet, non ad nutum præſto erit, niſi anima nunc Deo ſubdita ſit. Tunc non erit corpus agile, vt moueatur in quamcunque partem voluerit anima, niſi alacres, agiles, & prompti ad mandata Dei exequenda, ad opera pietatis, & charitatis, in hac mortali vitâ fuerimus. *Moriatur igitur in nobis hoc ſæculum, moriatur nobis carnis iſtius ſapientia, quæ inimi-* Ps. 61.
ca eſt Deo. Subijciamus animam noſtram ſoli Chriſto, vt dicat vnuſquiſque: Nonne Deo ſubiecta eſt anima mea? " *Non ſæculo ſubdita, non mundo* (inquit) *ſubdita. Non poteſt hoc pecunioſus, non poteſt auarus dicere: Sed dicis iuſtus, & continens. Auarus autem dicit:* Ani- Luc.12.
ma, habes multa bona in annos multos poſita, re- "
quieſce, manduca, bibe, epulare; *Quia auari ani-* "
ma ſubdita eſt luxuriæ corporali: Iuſti autem anima vtitur corpore, vt inſtrumento aut organo, quæ velut præclara artifex quò vult obſequium corporis ducit, & effingit de eo ſpeciem quam elegerit, & eas, quas voluerit, facit in eo reſonare virtutes, pangens nunc modulos caſtitatis, nunc modulos temperantiæ, ſobrietatis carmen, integritatis dulcedinem, virginitatis ſuauitatem, grauitatem viduitatis........ Dum in corpore ſumus, vſum moreis imitantes ableuemus animam noſtram ex iſtius carnis cubili, & tamquam de iſto exſurgamus ſepulchro. Abducamus nos à corporis nexu, relinquamus omnia quæcumque terrena ſunt; vt cùm venerit aduerſarius, nihil in nobis inueniat ſuum.. Contendamus ad illud æternum, ad illud diuinum euolemus pennis dilectionis, & remigio charitatis. Verba ſunt *Sanct. Ambroſij*, Libro *De Bono Mortis*, Cap. 5. & 6.

ARTICVLVS XIII.

Quo Symboli poſtremus Articulus explicatur.

VITAM ÆTERNAM.]

§. I.

Quid ſit Vita Æterna?

VItæ æternæ nomine non magis perpetuitas vitæ, cui etiam reprobi addicti ſunt, quàm in perpetuitate beatitudo, quæ Sanctorum deſiderium expleat, ſignificatur. Atque ita intelligebat Legiſperitus ille, qui à Chriſto quæſiuit quid ſibi faciendum eſſet, vt *Vitam æternam* poſſideret; perinde ac ſi diceret: Quænam mi- Luc.18.
hi præſtanda ſunt, vt ad eum locum perueniam, vbi perfectâ felicitate frui liceat? In hunc verò ſenſum ſacræ Litteræ hæc verba vſurpare ſolent. Hoc autem potiſſimum nomine ſumma illa Beatitudo appellata eſt, ne in rebus corporeis, & caducis poſita exiſtimetur, & in hac vita quærenda, cuius bona quæcumque hominis deſiderium explere non poſſunt; cum de ſolo Deo verè dici poſſit: *Qui replet in bonis deſiderium tuum.* Et, *Satia-* Ps.102.
bor, cum apparuerit gloria tua: Tum qua ſemel adepta Ps.16.
felicitas amitti non poteſt. Illa enim eſt vera felicitas, cuius eſt ſemper retinenda, & nulla infelicitate abrumpenda certa ſecuritas. Nemo beatus, niſi qui viuit, vt vult, & iuſtus eſt. *Sed etiam ipſe iuſtus non viuit, vt vult, niſi eò peruenerit vbi mori, falli, offendi omninò non poſſit; eique ſit certum, ita ſemper futurum. Hoc enim natura expetit: Nec plenè atque perfectè beata erit, niſi adepta,*

quod expetit. Nunc verò quis hominum poteſt, vt vult viuere, quando ipſum viuere non eſt in poteſtate? Viuere enim vult, mori cogitur. Quomodo ergo viuit, vt vult, qui non viuit quamdiu vult? Quòd ſi mori voluerit, quomodo poteſt, vt vult viuere, qui non vult viuere? Et ſi ideò mori velit, non quòd nolit viuere, ſed vt poſt mortem meliùs viuat: Nondum ergo, vt vult viuit, ſed eùm ad id quod vult moriendo peruenerit. Verùm ecce viuat vt vult, quoniam ſibi extorſit ſibique imperauit non velle, quod non poteſt, atque hoc velle, quod poteſt: Num ideò beatus eſt, quia patienter miſer eſt? Beata quippè vita ſi non amatur, non habetur. Porrò ſi amatur, & habetur, cæteris omnibus rebus excellentius neceſſe eſt ametur: Quoniam propter hanc amandum eſt quicquid aliud amatur. Porrò ſi tantum amatur, quantùm amari digna eſt, (non enim beatus eſt, à quo ipſa beata vita non amatur, vt digna eſt) fieri non poteſt, vt eam, qui ſic amat, non æternam velit. Tunc igitur beata erit, quando æterna erit. Ita diſſerit *Sanct. Auguſtinus* Libro 14. *De Ciuitate Dei*, Cap. 25.

Vitæ nomine ſignificatur Beatitudo in Sacris Litteris,
Io. 5. quia vita damnatorum in cruciatibus æternis non eſt propriè vita: *Et procedent, qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ*, inquit Chriſtus; *) qui verò mala egerunt, in reſurrectionem iudicij.* Vitam damnatorum in ignibus ſempiternis Scriptura non eſt dignata appellare vitam, vt ipſum nomen vitæ laudis ſit, non mœroris; vt vbicumque audis vitam, tormenta non cogites? Nam in tormentis eſſe ſemper, æterna mors eſt, non aliqua vita. Ipſam vocant Scripturæ mortem ſecundam, poſt hanc primam, quam omnes humanæ conditioni debemus. Et *Mors ſecunda*, & mors vocatur, & nemo ibi moritur. Meliùs dixerim, nemo ibi viuit. In doloribus enim viuere, non eſt viuere. Vnde Scriptura ait: *Et procedent, qui bona*
Pſal 35. *egerunt, in reſurrectionem vitæ*. Non dixit, beatæ vitæ, *ſed in reſurrectionem vitæ*. Solum vitæ nomen trahit beatitudinem. Vnde etiam Propheta ait: *Quoniam apud te eſt fons vitæ*. Tantummodo dixit vitæ, vt intelligas beatæ: Quia ſi miſeræ, iam nec vitæ. Ideò & Chriſtus Legiſperito roganti, *Quid faciendo vitam æternam poſſidebo?* Reſpondit, *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*. Non dixit, ſi vis venire ad vitam beatam, ſed ſolam vitam nominauit, quia *Illa vita ſola eſt, quæ nec beata eſſe poteſt, niſi fuerit æterna. Cùm peruenerimus ad vitam, certum nobis erit in ea nos ſemper futuros. Nam ſi erimus ibi, & vtrum ibi ſemper futuri ſimus, incerti erimus; etiam ibi erit timor. Et ſi erit timor, cruciatus erit, non carnis, ſed, quod peius eſt, cordis. Vbi autem cruciatus, quæ Beatitudo? Erit ergo nobis certum, quia*
Luce 1. *in illa vita ſemper erimus, & illam finire non poterimus: Quia in illius Regno erimus, de quo dictum eſt*, Et Regni eius non erit finis. *Ibi eſſe noſtrum non habebit mortem; ibi noſſe noſtrum non habebit errorem; ibi amare noſtrum non habebit offenſionem;* (inquit *S. Auguſtinus* Libro 11. *De Ciuitate Dei*, Cap. 18.

§. II.

Æterna Beatitudo congruis verbis explicari non poteſt, ſed mentis humanæ captum ſuperat.

Omnium tamen malorum liberatione, Bonorùmque omnium poſſeſſione definiri poteſt.

1 *OCulus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus ijs, qui*
1. Cor. 2. *diligunt illum*, (inquit Apoſtolus.) Varijs nominibus in ſacris Litteris Beatitudo ſignificatur. Appellatur enim *Vita æterna*, & ſimpliciter *Vita* (vt iam obſeruauimus.) *Regnum cælorum, Regnum Dei, Paradiſus, Sancta Ciuitas, Noua Ieruſalem, Nuptiæ Agni, Nuptiale Conuiuium, Domus Dei, Torrens voluptatis; Gaudium Domini*. Sed tamen hæc nomina perfectam beatitudinis idæam in mentibus noſtris formare nequeunt; eius rationem perfectè non exprimunt: Æterna illa felicitas omnium malorum liberatione, & bonorum omnium adeptione definienda eſt. Immunitas eſt ab omnibus mortalis huius vitæ miſerijs, erroribus, terroribus, tentationibus, laqueis, perturbationibus, peccatis. Tunc Deus *Præcipitabit mortem in ſempiternum: & auferet Dominus Deus lachrymam ab omni facie, & opprobrium populi ſui auferet de vniuerſa terra: Quia Dominus locutus eſt;* (inquit Iſaias.) *Non eſurient, ne-* Iſ. 25.
que ſitient, & non percutiet eos æſtus, & Sol: Quia Mi- Iſai. 49. & 60.
ſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Non audietur vltra iniquitas in terra tua, vaſtitas, & contritio in terminis tuis, & occupabit ſalus muros tuos, & portas tuas laudatio. Non erit tibi amplius Sol ad lucendum per diem, nec ſplendor Lunæ illuminabit te: Sed erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Non occidet vltra Sol tuus, & Luna non minuetur: Quia erit tibi Dominus in lucem ſempiternam, & complebuntur dies luctus tui. Populus autem tuus omnes Iuſti. Propheticis Veteris Teſtamenti Oraculis conſonat Noui Teſtamenti Prophetia, ſcilicet Apocalypſis Cap. 7. Verſ. 16. & Cap. 21. Verſ. 4. & 23.

2 Perfectam illam à malis omnibus iſtius mortalis vitæ immunitatem, quam in Vita æterna obtinebimus, egregiè ac luculentè *Sanct. Auguſtinus* deſcribit, Enarratione in Pſalmum 49. hunc Verſum, *Tribulationem, & dolorem inueni*, explicans. *Hoc ipſum* (inquit) *quòd cùm Deo nondum ſumus, hoc ipſum quòd inter tentationes moleſtiaſque verſamur, quòd ſine timore eſſe non poſſumus, tribulatio eſt: Non enim eſt illa ſecuritas, quæ nobis promiſſa eſt. Hanc tribulationem peregrinationis ſuæ, qui non inuenerit, ad patriam redire non cogitat. Tribulatio illa eſt, Fratres. Certè modò facimus bona opera, quando porrigimus panem eſurienti, domum peregrino, &c. tribulatio eſt, & hæc. Inuenimus enim miſeros ſuper quos miſericordiam facimus; & miſerorum miſeria facit nos compatientes. Quantò meliùs ibi iam eſſes, vbi non inuenis eſurientem quem paſcas, vbi non inuenis peregrinum quem ſuſcipias, non nudum quem veſtias, non ægrum quem viſites, non litigantem quem concordes? Omnia enim ibi ſumma ſunt, ſancta ſunt, æterna ſunt. Panis noſter ibi iuſtitia eſt, potus noſter ibi ſapientia eſt, veſtis noſtra ibi immortalitas eſt, domus noſtra æterna in cœlis, firmitas noſtra immortalitas. Nunquid ægritudo ſubrepit? Nunquid laſſitudo ad ſomnum tradit? Nulla mors, nulla lis: Ibi pax, quies, gaudium, iuſtitia. Nullus intrat inimicus, nullus labitur amicus.*

Et in Pſalmum 84. hæc verba explicans, *Quoniam loquetur pacem in plebem ſuam*, ait: *Pax quid eſt? Vbi nullum bellum eſt, vbi nulla contradictio, vbi nihil reſiſtit, vbi nihil aduerſum eſt. Videte ſi iam ibi ſumus, videte ſi iam non eſt conflictus cum diabolo, videte ſi non omnes Sancti, & fideles cum Principe dæmoniorum luctantur. Et quomodo cum illo luctantur, quem non vident? Luctantur cum concupiſcentijs ſuis, quibus ille ſuggerit peccata; & non conſentiendo, quod ſuggerit, etſi non vincuntur, tamen pugnant. Nondum eſt ergo pax, vbi pugna eſt. Aut date mihi hominem, qui nihil tentationis patitur in carne ſua, vt poſſit mihi dicere, quia iam pax eſt. Nihil quidem tentationis fortè patitur illicitis voluptatibus, ſaltem ſuggeſtiones ipſas patitur: vel ſuggeritur illi, quod reſpuit, vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitum: Vel contra famem, & ſitim pugnat quotidie. Quis enim Iuſtus hinc alienus? Pugnat ergo fames, & ſitis, pugnat contra nos laſſitudo carnis, pugnat delectatio ſomni, pugnat oppreſſio. Vigilare volumus, dormitamus: Ieiunare volumus, eſurimus, & ſitimus: Stare volumus, defatigamur. Quærimus ſedere, ſi & hoc diu facimus, deficimus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectionem, illuc rurſus inuenimus defectionem:* Eſuris, dicet tibi aliquis. Reſpondes, Eſurio. Ponit ante te cibum, ad refectionem poſuerat: Perſeuera in eo, quod poſuit; certè reficere te volebas, hoc age ſemper; hoc agendo, in eo, quod adhibueras ad refectionem, ibi inuenis laſſitudinem. Multum ſedendo fatigatus eras, ſurgis, deambulando reficeris: Perſeuera in eo, quo reficeris, multum deambulando laſſaris; ſedere iterum quæris. Inueni mihi aliquid vnde te reficias, vbi non, ſi perſeueraueris, iterum deficias. Qualis ergo eſt iſta pax, quam hîc habent homines tantis reſiſtentibus moleſtijs, cupiditatibus, indigentijs, laſſitudinibus? Non eſt iſta vera, non eſt perfecta pax. Quæ erit perfecta pax? *Oportet corruptibile hoc indue-* 1. Cor.
re incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem, &c. Vbi enim adhuc mortalitas, quomodo eſt

plena

plena pax? Et poſt pauca. *Erimus*, (inquit, *in quadam Ciuitate, Fratres, quando de illa loquor, finire nolo, & maximè, quando ſcandala crebreſcunt. Quis non deſideret illam Ciuitatem, vnde amicus non exit, quò inimicus non intrat, vbi nullus tentator eſt, nullus ſeditioſus, nullus diuidens populum Dei, nullus fatigans Eccleſiam.·.·.·.· Erit ergo pax purgata in filijs Dei, omnibus amantibus ſe, videntibus ſe plenos Deo, cum erit Deus omnia in omnibus. Commune ſpectaculum habebimus Deum, communem poſſeſſionem habebimus Deum, communem pacem habebimus Deum.·.·.·.·. Quicquid enim eſt, quod nobis modò dat, ipſe nobis erit pro omnibus, quæ dat: Ipſa erit perfecta, & plena pax.*

Et Tractatu 30. In Ioannem: *Quid eſt*, (inquit) *homo nouus? A vetuſtate innouatus. Ad quam rem innouatus? Ad deſideranda cœleſtia, ad concupiſcenda ſempiterna, ad Patriam, quæ ſurſum eſt, & hoſtem non timet, deſiderandam, vbi non perdimus amicum, non timemus inimicum, vbi viuimus cum bono affectu, ſine vllo defectu; vbi nemo naſcitur, quia nemo moritur; vbi nemo iam proficit, & nemo deficit; vbi non eſuritur, & non ſititur, ſed ſocietas eſt immortalitas, & cibus veritas.*

3 Non ſolùm omnium malorum immunitatem, ſed omnium poſſeſſionem bonorum beatitudo cœleſtis complectitur. Vnde perfecta felicitas definiri ſolet, *Status omnium bonorum aggregatione perfectus*. Beatitudo eſt fruitio Dei: Deus autem eſt omnis boni bonum, eſt bonum ſimplex, ipſum bonum, quo cuncta ſunt bona. Si nos delectant bona iſta, quæ appellantur bona, ſi nos delectant bona, quæ non ſunt per ſe bona; (omnia enim mutabilia non ſunt per ſe bona:) *Qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, ſemper eodem modo manentis? Quandoquidem iſta, quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, niſi eſſent bona; nec alio pacto eſſent bona, niſi ab illo eſſent, qui ſimpliciter bonus eſt*; (vt diſſerit *Sanct. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 26) Bona omnia in Deo haberi, oſtendit idem Sanctus Doctor Tractatu 13. in Ioannem, explicans hæc verba: *Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*: In terra (inquit) aliud eſt fons, aliud lumen. Sitiens quæris fontem, vt peruenias ad fontem, quæris lucem. Fons ille ipſa eſt lux: Sitienti fons eſt, cœco lux eſt: Aperiantur oculi, vt videant lucem: aperiantur fauces cordis, vt bibant fontem; quod bibis, hoc vides, hoc audis. *Totum tibi ſit Deus: Quia eorum, quæ diligis, totum tibi eſt.* Si viſibilia attendis, nec panis eſt Deus, nec aqua eſt Deus, nec lux iſta eſt Deus, nec veſtis eſt Deus. Omnia enim hæc viſibilia ſunt, & ſingula ſunt: Quod eſt panis, non hoc eſt aqua; & quod eſt veſtis, non hoc eſt domus; & quod ſunt iſta, non hoc eſt Deus: Viſibilia enim ſunt. *Deus tibi totum eſt: Si eſuris, panis tibi eſt: Si ſitis, aqua tibi eſt: Si in tenebris es, lumen tibi eſt: Si nudus es, immortalitatis tibi veſtis eſt, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem, & corruptibile hoc induerit immortalitatem.·.·.·. Omnia poſſunt dici de Deo, & nihil dignè dicitur de Deo. Nihil latius hâc inopiâ. Quæris congruum nomen, non inuenis:*
S. Auguſt. Libro 22 de Ciu. Dei, c. 30. *Quæris quoquo modo dicere, omnia inuenis.* Sic illud rectè intelligitur, quod ait Apoſtolus, *Vt ſit Deus omnia in omnibus.* IPSE *finis erit deſideriorum noſtrorum, qui ſine fine videbitur, ſine faſtidio amabitur, ſine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus profectò erit omnibus, ſicut ipſa vita æterna communis.·.·.·.· Quanta erit illa felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum, vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus?·.·.·.·.·. Vera ibi gloria erit, vbi laudantis nec errore quiſquam, nec adulatione laudabitur. Verus honor, qui nulli negabitur digno, nulli deferetur indigno: Sed nec ad illum ambiet vllus indignus, vbi nullus permittetur eſſe, niſi dignus. Vera pax, vbi nihil aduerſi, nec à ſeipſo, nec ab alio quiſquam patietur. Præmium virtutis erit ipſe, qui virtutem dedit, eique ſeipſum, quo melius, & maius nihil poſſit eſſe, promiſit.·.·.·.· Beata illa Ciuitas magnum in ſe bonum videbit, quo nulli ſuperiori vllus inferior inuidebit: Tamque nolet eſſe vnuſquiſque, quod non accepit, quamuis ſit pacatiſſimo concordiæ vinculo ei, qui accepit obſtrictus, quàm nec in corpore* [illegible] *beat, ne velit amplius.* Accedet ad beatitudinis cumulum felix impotentia peccandi. Primum liberum arbitrium, quod homini datum eſt, quando primùm creatus eſt rectus, potuit non peccare, ſed potuit & peccare: Hoc autem nouiſſimum eò potentius erit, quò peccare non poterit. Verùm hoc quoque Dei munere, non ſuæ poſſibilitate naturæ. Seruandi autem gradus erant diuini muneris, vt primùm daretur liberum arbitrium, quo non peccare poſſet homo; nouiſſimum, quo peccare non poſſet: Vtque illud ad comparandum meritum, hoc ad recipiendum præmium pertineret. Sed quia peccauit iſta natura cum peccare potuit, largiore gratiâ liberatur, vt ad eam perducatur libertatem, in qua peccare non poſſit. *Sicut enim prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori, nouiſſima erit non poſſe mori: Ita primum liberum arbitrium poſſe non peccare; nouiſſimum non poſſe peccare. Sic enim erit inamiſſibilis voluntas pietatis, & æquitatis, quomodo eſt felicitatis.·.·.·.·. Erit ergo illius Ciuitatis, & vna in omnibus, & inſeparabilis in ſingulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indeficienter æternorum iucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum; nec tamen ideò ſuæ libera-* Pſ. 45 *tionis oblita, vt Liberatori ſuo non ſit grata.·.·. Ibi perficietur*, Vacate, & videte, quoniam ego ſum Deus·.·. *Ibi vacabimus, & videbimus: Videbimus, & amabimus: Amabimus, & laudabimus. Ecce quod erit in fine ſine fine. Nam quis alius noſter eſt finis, niſi peruenire ad Regnum, cuius nullus eſt finis?* Hæc S. *Auguſtinus* Libro 22. *De Ciuitate Dei*, Cap. vltimo.

Nullum vnquam in beatificis illis, ac ſempiternis actibus, viſione ſcilicet, amore, ac laudibus Dei, tædium erit, quia nullus in earum obiecto defectus, nullus finis erit. *Beati*, inquit Propheta, *qui habitant in* Pſ. 83 *domo tua Domine, in ſæcula ſæculorum laudabunt te.* Omnes, qui beati dicuntur in terra, habent aliquid, & agunt aliquid. Beatus eſt homo ille, tot prædijs, tantâ familiâ, tanto auro, & argento: Habendo beatus dicitur. Beatus eſt, ad illos honores peruenit ad Proconſulatum, ad Præfecturam: Agendo beatus dicitur. Ergo aut habendo, aut agendo. Vnde autem ibi beati? Quid habituri? Quid acturi? *Beati qui habitant in domo tua.* Domum tuam ſi habueris, pauper es: Domum Dei ſi habueris, diues es. In domo tua timebis latrones, domui Dei murus ipſe Deus eſt, Poſſident Ieruſalem cœleſtem ſine anguſtia, ſine preſſura, ſine diuerſitate, & diuiſione limitum: Omnes habent eam, & ſinguli habent totam. Magnæ illæ diuitiæ. Non anguſtat frater fratrem, nulla ibi indigentia eſt. Quid ergo ibi acturi? *In ſæcula ſæculorum laudabunt te. Hoc erit totum negotium noſtrum, ſine defectu Halleluia. Non vobis, Fratres, videatur quaſi faſtidium ibi futurum: Quia ſi modò hoc diu dicatis, non duratis, ab illo gaudio neceſſitas vos auertit. Et quia non tantùm delectat, quod non videtur, ſi tanta alacritate in ipſa preſſura, & fragilitate carnis laudamus, quod credimus, quomodo laudabimus, quod videbimus? Cùm abſorpta fuerit mors in victoriam, cùm mortale hoc induerit immortalitatem, nemo dicet, Diu ſteti, diù ieiunaui, diu vigilaui. Stabilitas enim magna ibi, & ipſa immortalitas iam corporis noſtri ſuſpendetur in contemplatione Dei.* Similes ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. *Iam ſimiles illi, quando deficiemus? Quò* 1. Io. 3 *auertemur? Securi ergo ſimus, non nos ſatiabit laus Dei, amor Dei. Si deficies ab amore, deficies à laude. Si autem amor ſempiternus erit, quia illa inſatiabilis pulchritudo erit; noli timere, ne non poſſis ſemper laudare, quem ſemper poteris amare.* Verba ſunt Sanct. *Auguſtini*, Enarratione in Pſalmum 83. *Hoc erit otioſorum negotium, hoc opus vacantium, hæc actio quietorum, hæc cura ſecurorum*; (inquit idem Doctor Enarratione in Pſalmum 110.) Nulla ibi erunt opera neceſſitatis, nulla enim ibi neceſſitas: Nulla opera iniquitatis, nulla enim ibi iniquitas: Nulla opera miſericordiæ, quia nulla ibi miſeria. Totum æternumque opus Deum videre, amare, laudare. *Miſericordias Domini in æternum cantabo.*·.·.·.·. [illegible] *Dominum in vita*

tenuiter, exiliter, infirmiter. Mortalis enim huius vitæ neceſſitatibus, & curis rerum terrenarum, à Dei laudibus auocamur. *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem.* Sed in vita æterna Deum laudabimus, quo modo laudandus eſt, quando *Totum negotium noſtrum ipſa laus erit.* Et quomodo laudabimus Dominum? *Pſallam Deo meo quamdiu ſum.* Quale erit illud eſſe? *Vbi ſempiterna laudatio erit, ſempiternum eſſe erit.* Ecce modò es, numquid pſallis Deo tuo quamdiu es? Ecce pſallebas, auertiſti te ad aliquod negotium. Fortaſſe etiam cupiditate inclinatus ad aliquid, non ſolùm non pſallis, ſed & offendis auditum eius. Quæ erit illa laudatio, vbi quandiu, es laudes? Sed quid ait, *Quamdiu ſum?* Aliquando ſortè non erit? *Imò æternum erit ipſum Diu, & ideò verè diu erit. Nam quicquid finem habet in tempore, quamlibet longum ſit, diu non eſt.* Hæc *Sanct. Auguſtinus* in Pſalmum 145. *Non fluctuabit negotium noſtrum;* (inquit alibi) *Otioſum negotium, plenum ſolius dulcedinis, nullâ interpellatum moleſtiâ, nullâ fatigatione ſauciatum, nullâ nube perturbatum. Negotium noſtrum, quod erit? Laudare Deum, amare & laudare, laudare in amore, amare in laudibus.* Beati, qui habitant in domo tua, in ſæcula ſæculorum laudabunt te. Quare, *Niſi quia in ſæcula ſæculorum amabunt te?* Quare, *Niſi quia in ſæcula ſæculorum videbunt te?*

Sap. 9.

Enarr. in Pſ. 147.

4 Summa certè felicitas Dei fruitio, & amor. Vt enim *Sanct. Auguſtinus* ait Libro 1. *De Moribus Eccleſiæ Catholicæ*, Cap. 3. *Beatus neque ille dici poteſt, qui non habet, quod amat, qualecumque ſit; neque qui habet, quod amat, ſi noxium ſit; neque qui non amat, quod habet, etiamſi optimum ſit. Nam & qui appetit, quod adipiſci non poteſt, cruciatur; & qui adeptus eſt, quod appetendum non eſt, fallitur; & qui non appetit, quod adipiſcendum eſſet, ægrotat.* Beata igitur vita tunc ſolùm eſt, *Cùm id quod eſt hominis optimum, & amatur, & habetur. Quid enim eſt aliud, quod dicimus frui, niſi præſto habere, quod diligis?* Duæ porrò conditiones ſunt ſummi boni; prima, vt nihil eo melius ſit; altera, vt tale ſit, quod non amittat inuitus. Deo autem nihil melius eſt: Deum nemo amittit inuitus: Igitur conſecutio Dei beatitas eſt. Illius igitur viſio, amor, fruitio ſempiterna, vita æterna eſt. Ex dulciſſimis illis actionibus naſcitur gaudium incompatabile. *Beata vita*, (inquit *Sanct. Auguſtinus* Libro 10. *Confeſſionum*, Cap 23.) *eſt gaudium de veritate. Hoc eſt enim gaudium de te, qui veritas es, Deus illuminatio mea, ſalus faciei meæ Deus meus. Ipſa eſt beata vita gaudere ad te, de te propter te.* Vnde Chriſtus ait: *Serue bone, & fidelis, intra in gaudium Domini tui.* Terrena gaudia intrant in cor, quia creaturæ, de quibus gaudemus, corde noſtro inferiores ſunt, & minores: Sed cor noſtrum intrat in gaudium Domini, quia *Deus maior eſt corde noſtro.* Gaudij huius cœleſtis immenſitatem ebrietatis nomine Propheta ſignificat, qua extra ſe rapitur homo, & quaſi ſui rerumque omnium creatarum obliuiſcitur, in Deum immerſus: *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos: Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.* Quæ verba *S. Auguſtinus* explicans Enarratione in Pſalmum 35 ait: *Cùm accepta fuerit illa ineffabilis lætitia, perit quodammodo humana mens, & fit diuina.*

5 Ex Dei viſione, amore, fruitione, ſumma pax conſequitur. Vnde beatitudinem ipſam *Pacis* nomine Patres ſignificant, ipſaque Eccleſia, cùm Fidelibus defunctis adprecatur, vt *Requieſcant in pace.* Vnde *Sanct. Auguſtinus* in *Enchiridio*, Cap. 18. Status, vel ætates hominis quatuor diſtinguit, ante Legem, ſub Lege, ſub Gratia, & in Pace, *Cum* (inquit) *in altiſſimis ignorantiæ tenebris nulla reſiſtente ratione ſecundùm carnem viuitur, hæc ſunt prima hominis. Deinde cum per Legem cognitio fuerit facta peccati, ſi nondum diuinus adiuuat Spiritus, ſecundùm Legem volens viuere, vincitur, & ſciens peccat, peccatoque ſubditus ſeruit: id agente ſcientiâ mandati, vt peccatum operetur in homine omnem concupiſcentiam, cumulo præuaricationis adiecto, atque ita, quod ſcriptum eſt impleatur,* Lex ſubintrauit, vt abundaret delictum. *Hæc ſunt ſecunda hominis. Si autem reſpexerit Deus, vt ad implenda, quæ mandat ipſo adiuuare credatur, & agi homo cœperit Dei Spiritu, concupiſcitur aduerſus carnem fortiori robore charitatis: vt quamuis adhuc ſit, quod homini repugnet ex homine, nondum tota infirmitate ſanata, ex fide tamen iuſtus viuat, iuſtèque viuat, in quantum non cedit malæ concupiſcentiæ, vincente delectatione iuſtitiæ. Hæc ſunt tertia bonæ ſpei hominis; in quibus ſi piâ perſeuerantiâ quiſque proficiat, poſtrema Pax reſtat, quæ poſt hanc vitam in requie ſpiritus, deinde in Reſurrectione etiam carnis implebitur. Harum quatuor differentiarum prima eſt ante Legem, ſecunda ſub Lege, tertia ſub Gratia, quarta in Pace plena atque perfecta.*

2. Ioan.

Rom. 5.

De Pace illa deſideratiſſima, illud Prophetæ oraculum intelligendum eſt: *Manſueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.* Quod *S. Auguſtinus* ſic explicat, Enarratione in Pſalmum 36. Sermone 1. *Aurum tuum pax, argentum tuum pax, prædia tua pax, vita tua pax, Deus tuus pax. Quicquid deſideras, pax tibi erit. Quia hìc aurum, quod eſt, non poteſt tibi eſſe argentum; quod vinum eſt, non poteſt tibi panis; quod tibi lux eſt, non poteſt eſſe potus. Deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum, ne eſurias; bibes eum, ne ſitias; illuminaberis ab eo, ne ſis cæcus; fulcieris ab eo, ne deficias; poſſidebis te totum integrum totus integer. Anguſtias non ibi patieris cum eo cum quo totum poſſides. Totum habebis, totum & ille habebit; quia tu & ille vnum eritis, quod & vnum totum ille habebit, qui vos poſſidet.* Fines Cœleſtis Ieruſalem pax. *Poſuit fines tuos pacem*, (inquit Propheta.) Modò deſideramus pacem, quam hìc habemus in ſpe. Nam in nobis ipſis qualis modò pax, quando *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem?* Quando erit plena pax in vno homine, tunc erit plena in omnibus ciuibus Ieruſalem, cùm ſcilicet *Corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem.* Tunc plena pax, tunc firma pax; nihil litigabit aduerſus animam in homine, non ipſa aduerſum ſe, ex quadam parte ſaucia; non carnis fragilitas, non indigentia corporis, non fames, non ſitis, non frigus, non æſtus, non laſſitudo, non vlla inopia, non prouocatio rixæ, non certè ipſa ſollicita cautela, & vitandi inimici, & diligendi. Hæc omnia litigant aduerſum nos, nondum eſt plena, & perfecta pax. Quod clamaſtis iamdudum nominata pace, ex deſiderio clamaſtis, clamor veſter de ſiti fuit, non de ſaturitate: *Quia ibi erit perfecta iuſtitia, vbi perfecta pax.* Modò eſurimus, & ſitimus iuſtitiam. Beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. *Quomodo ipſi ſaturabuntur? Cum ad pacem venerimus.* Ieruſalem *Viſio pacis* eſt. Differamus omnes laudes pacis ad illam patriam pacis. Ibi eam pleniùs laudabimus, vbi eam plenius habebimus Inchoatum in nobis ſi ſic amamus, perfectam quomodo laudabimus?

Pſ. 36.

Pſ. 147.

Gal. 5.

Matth. 5.

Suauiſſimam illam pacem nulla turbabit inuidia: quamuis multæ ſint in eadem gloria manſiones diuerſæ claritatis, pro diſparitate meritorum, & alia ſit claritas ſolis, alia lunæ, alia ſtellarum, in vnius obiecti, quod ſummum omnium, & ſingulorum bonum eſt, ſcilicet Dei, plena, ac perfecta poſſeſſione. Id egregiè *Sanct. Auguſtinus* explicat Tractatu 67. in Ioannem. *Denarius quidem ille*, (inquit) *æqualis eſt omnibus, quem paterfamiliâs eis, qui operati ſunt in vinea iubet dari omnibus, non in eo diſcernens, qui minus, & qui amplius laborarent: quo vtique denario vita ſignificatur æterna, vbi amplius alio nemo viuit, quoniam viuendi non eſt diuerſa in æternitate menſura. Sed multæ manſiones, diuerſas meritorum in vna vita æterna ſignificant dignitates.∴Tanquam ſtellæ Sancti diuerſas manſiones diuerſæ claritatis, tanquam in cœlo, ſortiuntur in Regno; ſed propter vnum denarium nullus ſeparatur à Regno: Atque ita Deus erit omnia in omnibus, vt quoniam Deus charitas eſt, per charitatem fiat, vt quod habent ſinguli; commune ſit omnibus. Sic enim quiſque etiam ipſe habet, cum amat in altero, quod ipſe non habet. Non erit itaque aliqua inuidia imparis claritatis, quoniam regnabit in omnibus vnitas charitatis.* Ardentiſſima charitate mutuò ſe amant ſupernæ Ieruſalem beatiſſimi ciues, ſeque ab alijs ſanctis conciuibus amari certò ſciunt, perſpectum vniuſcuiuſque animum habent, eiuſque erga ſe charitatem intuentur, atque mutuum illum amorem æternum fore, ipſis exploratum eſt.

§. III.

Eſſentialis Beatitudo in Viſione, & poſſeſſione Dei ſita eſt.

1 DVo bonorum genera diuinarum rerum grauiſſimi Tractatores eſſe ſtatuunt: quorum alterum ad beatitudinis naturam pertinet; alterum ipſam beatitudinem conſequitur. Illa eſſentialia, hæc acceſſoria bona appellarunt. Acceſſoria ſunt gaudium, gloria, honor, pax; immortalitas, claritas, aliæque dotes corporis. Eſſentiale verò bonum, ſiue eſſentialis beatitudo, vt loquuntur Theologi, in Dei viſione, & poſſeſſione ſita eſt.
Io. 17. *Hæc eſt vita æterna* (inquit Chriſtus) *vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum:* Quam ſententiam Sanct. Ioannes interpretari videtur, cùm ait: *Chariſſimi! Nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quid erimus: Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Significat
1. Io. 3. enim beatitudinem ex ijs duobus conſtare; tum quòd Deum intuebimur, qualis in naturâ ſua, ac ſubſtantia eſt; tum quod diuinæ eſſentiæ abſque vllo medio coniuncti, *Deiformes*, vt loquitur S. Thomas, id eſt, veluti dij efficiemur. Quemadmodum enim ferrum igni admotum ita ignem concipit, vt totum ignis videatur, ſeruatâ licet propriâ ſubſtantiâ: Sic mens angelica, & humana, Deum vt in ſe eſt videntes, ita deitate permeantur, ac poſſidentur, ita amore diuino inflammantur, vt quamuis earum natura ſeruetur incolumis, nihil aliud quàm Deus eſſe videantur. Vnde *Sanct. Gregorius Nazianzenus* Oratione 15. de electis loquens ait: *Illos quidem lux omni ſermone præſtantior excipiet, & Sanctæ regiæque Trinitatis, purius iam & clariùs illuminantis, totámque ſe cum tota mente miſcentis, contemplatio; in qua ego, vel ſola Regnum cœlorum maxima ex parte poſitum eſſe cenſeo.*

Summum bonum præmiúmque, quod iuſtis in ſacris Litteris promittitur, Viſio Dei eſt. *Satiabor* (inquit
Pſal. 16. 35. 83. Propheta) *cùm apparuerit gloria tua.·.·.·Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.·.·.·In lumine tuo videbimus lumen.·.·.· Videbitur Deus Deorum in Sion.·.·.·.·Beati mundo corde* (inquit Chriſtus) *quoniam ipſi Deum videbunt.·.·.·.·.·.*
Matt. 5. & 18. *Angeli eorum in cœlis ſemper vident faciem Patris mei .·.·.·.·.·Qui diligit me, diligetur à Patre meo, & ego*
Io. 14. *diligam eum, & manifeſtabo ei me ipſum.* Et Apoſtolus 1. ad Corinthios 13. *Videmus nunc per ſpeculum in ænigmate: Tunc autem facie ad faciem. Nunc cognoſco ex parte: Tunc autem cognoſcam ſicut, & cognitus ſum.* Ex quo loco Tridentini Concilij Catechiſmus colligit, Deum in ſimilitudine ſiue imagine creata non videri à
S. Auguſt. Lib. 15. de Ciu. Dei, c. 9. S. Dionyſ. de Diuin. Nom. c. 1. beatis, quod & *Sanct. Auguſtini*, & *Dionyſij* teſtimonijs confirmat. Et certè nullâ inferiorum ſimilitudine ſuperiora percipi poſſunt, neque ex alicuius rei corporeæ ſimilitudine rei ſpiritualis eſſentia, & ſubſtantia cognoſci poteſt: Cùm præſertim neceſſe ſit rerum ſimilitudines minus concretionis habere, magiſque ſpirituales eſſe quàm res ipſas, quas menti repræſentant, & exhibent cognoſcendas. Quoniam verò fieri non poteſt, vt alicuius creatæ rei ſimilitudo æquè pura, & ſpiritualis, ac Deus ipſe eſt reperiatur; ita fit, vt nullâ ſimilitudine diuinam eſſentiam, perfectè, vt in ſe eſt, intelligere & intueri poſſimus. Accedit, quòd res omnes creatæ certis perfectionis terminis circumſcribuntur: At Deus infinitus eſt: Neque vllius creatę rei ſimilitudo eius immenſitatem capere, eius ſummam immaterialitatem, & intelligibilitatem (vt ita loquar) æquare poteſt. Omnis ſimilitudo creata exhibere poteſt quid Deus non ſit, non verò quid ſit, obſcurare nobis illum poteſt, non illuminare; obnubere, non denudare. Deus igitur non per vicariam ſui imaginem, & vmbratilem ſimilitudinem à Beatis tenetur, & videtur, ſed ſe ipſum velut ſponſum ſponſæ copulat ſolum ſoli, abſque medio, abſque conciliatricula ſpecie; incredibili quodam modo intelligentiam noſtram altiùs extollens, vt idonei ad eius eſſentiam contemplandam reddamur. *Vnigenitus Dei Filius, qui eſt in ſinu Patris diuinitatis naturam atque ſubſtantiam inſonabiliter narrat; & ideò dignis idoneiſque tanto conſpectu oculis inuiſibiliter demonſtrat;* (inquit *Sanct. Auguſtinus* Epiſtolâ 147. aliàs 112.) *Hæc nobis contemplatio promittitur actionum omnium finis atque æterna perfectio gaudiorum.·.·.·.Contemplatio quippe merces eſt fidei, cui mercedi per fidem corda mundantur.·.·.·.·.·.·. In viſione merces tota promittitur dilectionis, & deſiderij noſtri. In illa contemplatione Dei eſt finis omnium bonarum actionum, & requies ſempiterna, & gaudium, quod nunquam auferetur à nobis;* (inquit *Sanct. Auguſtinus* Libro 1. *De Trinitate*, Cap. 8. 9. & 10) In illa contemplatione Deus erit omnia in omnibus, quia nihil ab illo aliud requiretur, ſed ſolo ipſo illuſtrari perfruique ſufficiet. Quamobrem ait Propheta: *Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluptatem Domini.* Pſal. 26.

Deus videri non poteſt, vt in ſe eſt, ab homine mortalem vitam agente.

2 Hoc fiet cùm venerit Dominus, & Illuminauerit occulta tenebrarum, cùm tenebræ mortalitatis huius corruptioniſque tranſierint. Tunc erit manè noſtrum, de quo in Pſalmo dicitur, *Manè adſtabo tibi, & videbo.* Nunc perfecta illa Dei contemplatio eſſe non poteſt, quamdiu gaudium noſtrum in ſpe eſt. *Quamdiu ſumus* Pſal. 5.
in corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, non per ſpeciem. Ideò Dominus ait, Exodi 33. *Non videbit me homo, & viuet.* Et Ioannis 1. dicitur, *Deum nemo vidit vnquam.* Et Chriſtus ait: *Non quia Patrem vidit quiſquam, niſi is, qui eſt à Deo, hic vidit Patrem.* Apoſtolus item 1. ad Timotheum 1. *Regi* (inquit) *ſæculorum immortali, & inuiſibili ſoli Deo honor, & gloria.* Et 2. ad Timotheum 6. *Quem nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* Quæ Scripturæ loca ſignificant, vel Deum in hac mortali vitâ videri non poſſe, vt in ſe eſt; vel oculis corporis conſpici nuſquam poſſe; vel ſolis naturæ viribus neminem hominem, vel Angelum diuinam eſſentiam poſſe contemplari; vel denique Deum à nulla creata intelligentia comprehendi poſſe.

Deus videri non poteſt oculis corporis.

3 Deum corporis oculo videri non poſſe, firmis rationibus *Sanct. Auguſtinus* probat Epiſtolis 92. aliàs 6. ad *Italicam* Viduam, 147. aliàs 112. ad *Paulinam*, & 148. aliàs 111 ad *Fortunatianum* Epiſcopum Siccenſem. Præcipuæ rationes iſtæ ſunt.

Omne, quod oculis corporis conſpici poteſt, in loco aliquo ſit neceſſe eſt, nec vbique ſit totum, ſed minore ſui parte mino- Epiſt. 92.
rem locum occupet, & maiore maiorem. Deus autem non eſt in loco extenſus, ſed vbique totus; nec habet partes maiores, & minores, ſed ſimpliciſſimus eſt, & purus ſummuſque Spiritus.

Iſtius corporis oculi omninò non poſſunt cernere, niſi cor- Epiſt. 148.
pora, quæ ab eis aliquo loci interuallo ſeparata ſunt: Nam Ibidem.
ſi nullum interuallum ſit, nec ipſa corpora per eos videmus. Deus autem, cum vbique ſit, nuſquam diſtat.

Deus charitas eſt, ſiue tanquam eius fons ineffabiliter exi- Epiſt. 147.
ſtendo, ſiue illam nobis per Spiritum ſuum largiendo. Charitas autem corporeis oculis videri non poteſt.

Cùm ſit aliquid noſtrum viſibile, ſicut hoc corpus; aliquid verò inuiſibile, ſicut homo interior: & cum optimum noſtri, hoc eſt mens atque intelligentia inuiſibilis ſit oculis corporis; quomodo id quod eſt melius optimo noſtri, viſibile erit inferiori noſtro? Id eſt, quomodo Deus, qui melior eſt, & incomparabiliter excellentior mente noſtra, viſibilis erit oculis corporis?

Cur ſolis oculis, non etiam alijs ſenſibus Beatorum Epiſt. 92.
pariter indulgeretur, vt Deum attingere poſſent? *Sonus ergo erit Deus, vt etiam poſſit auribus percipi? Et halitus erit, vt ſentiri poſſit olfactu? Et liquor aliquis erit, vt poſſit & bibi? Et moles erit, vt poſſit & tangi? Non inquiunt: Quid ergo? An illud poteſt Deus, & hoc non poteſt?*

Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus 1. Io. 3.
eum ſicuti eſt. Inde ergo videbimus, vnde ſimiles erimus. Quis autem dementiſſimus dixerit, corpore nos eſſe, vel futuros eſſe ſimiles Deo? In interiore igitur homine iſta ſimilitudo eſt, adeòque & viſio mentis eſt, non corporeorum oculorum. Item, *Videmus nunc per ſpeculum*
in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Inde ergo viſuri 1. Cor. 13.
ſumus facie ad faciem, vnde videmus nunc per ſpeculum in ænigmate. Hoc autem vtrumque interioris

homi-

hominis munus eſt, ſiue cùm in iſta peregrinatione adhuc per fidem ambulatur, in qua vtitur ſpeculo & ænigmate, ſiue in illa patria, cùm per ſpeciem contemplabitur. Pro qua viſione poſitum eſt, *facie ad faciem.*

Ioann. 4. *Spiritus eſt Deus, & eos qui adorant Deum, in Spiritu & veritate oportet adorare.* Si adorare, quantò magis videre? *Quis enim audeat affirmare Dei ſubſtantiam corporaliter videri, cùm eam noluerit corporaliter adorari?* S. Aug. Epiſt. 92.

Id confirmat *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 148. ad *Fortunatianum* Siccenſem Epiſcopum teſtimonijs Sanctorum *Athanaſij, Gregorij Nazianzeni, Ambroſij,* & *Hieronymi.*

Idem. Epiſt. 92. Denique *Ad hoc fide corda noſtra mundantur, quia nobis fidei merces viſio Dei promittitur. Quæ ſi per corporis oculos erit, fruſtra ad eam percipiendam Sanctorum animus exercetur: Immò verò tam peruersè ſentiens animus non in ſe exercetur, ſed totus in carne eſt. Vbi enim tenaciùs habitabit & fixiùs, niſi vnde ſe Deum viſurum eſſe præſumit?*

Quòd igitur ait Sanctus Iob, *In carne mea videbo Deum,* non ſignificat quòd oculis corporis Deum viſurus eſſet, ſed quòd ipſe anima & corpore rediuiuo & innouato conſtans poſt Reſurrectionem, Deum eſſet oculis mentis viſurus.

Prophetæ verò & Patriarchæ, quos Deum vidiſſe Scriptura Sacra teſtatur, vt Abraham, Iacob, Moyſes, Iſaias; vel Deum, vel Angelum Dei perſonam gerentem, in ſpecie aliqua corporeâ ad tempus aſſumptâ, non in ſuæ naturæ proprietate, & ſicut in ſe eſt, viderunt. Vnde tam multiformiter apparuiſſe narratur: Nam ſi ipſa Natura diuina viſa eſſet, vniformiter ſemper ſe Deus ipſis adſpectabilem præbuiſſet.

Sanctus quidem *S. Auguſtinus* Libro 22. *De Ciuitate Dei*, Cap. 29. ratiocinationem quorumdam Philoſophorum meritò explodit, qui aſſerebant ita mentis aſpectu intelligibilia videri, & ſenſu corporis ſenſibilia, id eſt, corporalia, vt nec intelligibilia per corpus, nec corporalia per ſeipſam mens valeat intueri. *Iſtam ratiocinationem* (inquit) *& vera ratio, & Prophetica irridet auctoritas.* Dubitaſſe etiam videtur *S. Auguſtinus*, vtrum per omnipotentiam Creatoris fieri poſſet aut foret aliquando, vt corpus in ſpiritum, & oculi corporei in intellectuales conuerterentur: Quod ſi fieret, non iam corporis oculis, ſed mentis videretur Deus. Atque illa factâ hypotheſi, ait: *Longè itaque alterius erunt potentiæ, ſi per eos videbitur incorporea illa Natura, quæ non continetur loco, ſed vbique tota eſt.·. Res itaque præpollentior erit oculorum illorum, non vt acriùs videant, quàm quidam perhibentur videre ſerpentes vel aquilæ: (Quantalibet enim acrimoniâ cernendi eadem quoque animalia nihil aliud poſſunt videre quàm corpora:) Sed vt videant & incorporalia.* Illam tamen hypotheſim non probat: *Aut ergo* (inquit) *per illos oculos ſic videbitur Deus, vt aliquid habeant in tantâ excellentiâ menti ſimile, quo & incorporea natura cernatur, quod vllis exemplis ſiue Scripturarum teſtimonijs diuinarum, vel difficile, vel impoſſibile eſt oſtendere: Aut quod eſt ad intelligendum facilius, ita Deus erit nobis notus atque conſpicuus, vt videatur ſpiritu à ſingulis nobis in ſingulis nobis, videatur ab altero in altero, videatur in ſeipſo, videatur in cœlo nouo & in terra noua, atque in omni quæ tunc fuerit creatura.* Denique tunc Deum corporeis oculis viſum iri ait, quo modo nunc vitam in corporibus viuentibus videmus. Certum eſt autem vitam ipſam oculis corporis non videri, ſed ſenſibiles effectus, & motus, ex quibus mens cognoſcit iſta corpora viuere, ſtatum atque corporis oculus illa intuetur: Ita & multò excellentiùs oculi Beatorum admirabiles Dei effectus in corporibus innouatis & glorioſis videbunt, ex quibus mens Deum in ſeipſo videns, ipſum etiam videat in alijs, videat in cœlo nouo, & in terra noua, videat in omni quæ tunc fuerit creatura. *Quamobrem* (inquit) *fieri poteſt, valdèque credibile eſt ſic nos eſſe viſuros mundana tunc corpora cœli noui & terræ nouæ, vt Deum vbique præſentem, & vniuerſa etiam corporalia gubernantem, per corpora quæ geſtabimus, & quæ conſpiciemus quaquauerſum oculos duxerimus, clariſſimâ perſpicuitate videamus: Non ſicut nunc inuiſibilia Dei, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur per ſpeculum in ænigmate, & ex parte; ſed ſicut homines, inter quos viuentes motuſque vitales exerentes viuimus, mox vt aſpicimus, non credimus viuere, ſed videmus; cùm eorum vitam ſine corporibus videre nequeamus, quam tamen in eis per corpora remotâ omni ambiguitate conſpicimus: Ita quacumque ſpiritalia illa lumina corporum noſtrorum circumferemus, incorporeum Deum omnia regentem etiam per corpora contuebimur.*

Mens creata diuinæ Eſſentiæ Viſionem naturæ viribus conſequi non poteſt.

4 Viſionem Dei vt in ſe eſt naturæ viribus conſequi nulla mens creata poteſt, ſed neceſſarium eſt ſpeciale Dei auxilium, quo mens ad beatificæ illius viſionis faſtigium euehatur, ac in ordine ſupernaturali conſtituta roboretur. Vnde *S. Auguſtinus* ait: *Quomodo anima quæ inferior Deo eſt, id quod ipſa inferius eſt, id eſt corpus, facit viuere; ſic tandem animam non facit beatè viuere niſi quod ipſâ animâ eſt ſuperius.* Tract. 23. Ioann. Atque etiam hoc ſenſu Pſalmo 35. ſcriptum eſt: *In lumine tuo videbimus lumen*; hoc eſt, *in illuſtratione Spiritûs-Sancti* gloriam Patris & Filij videbimus, vt *S. Baſilius* Libro *De Spiritu-Sancto*, Cap. 18. & *S. Gregorius Nyſſenus*, Oratione in Sanctum *Stephanum*, interpretantur. Sed quemadmodum Spiritus-Sanctus Iuſtorum animas inhabitans, eas donis ſuis ornat, gratiamque, charitatem, ac cæteras virtutes illis infundit vt ſupernaturales actus eliciant: Ita beatas mentes euehit, ornat, præmunit ſupernaturali dono, quod *Lumen gloriæ* appellatur, cuius neceſſitatem ad Deum vt in ſe eſt contuendum, Concilium Viennenſe ſanxit contra Hæreticos, vt habetur in Clementina, *Ad noſtrum*, Tit. *De Hæreticis*, vbi inter complures Begardorum & Beguinarum errores hic proſcribitur: *Quælibet intellectualis natura in ſe ipſa naturaliter eſt beata.* Et, *Anima non indiget lumine gloriæ ipſam eleuante ad Deum videndum & eo beatè fruendum.* Lumen illud donum eſſe à diuina eſſentia diuerſum, quo beati colluſtrantur vt illam videant, confirmari poteſt *S. Auguſtini* verbis Libro *De Peccatorum Meritis*, Cap. 19. *Veruntamen* (inquit) *ſi percepto baptiſmate de hac vita emigrauerit, ſoluto reatu, cui originaliter erat obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incommutabiliter manens in æternum iuſtificatos præſentiâ Creatoris illuminat.*

Deus à nulla creata Mente comprehendi poteſt.

5 Quamuis Deum vt in ſe eſt, Patrem & Filium & Spiritum-Sanctum beati perſpicuè videant; non tamen comprehendunt, aut comprehendere poſſunt eum, qui *Magnus eſt conſilio, & incomprehenſibilis cogitatu.* Id Ierem. 32. enim comprehenditur videndo, *Quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem, aut cuius fines circumſpici poſſunt:* S. Aug. Epiſt. 147. aliàs 112. Sicut te nihil latet præſentis voluntatis tuæ: Circumſpicere autem potes fines oculi tui. Corpus oculis corporis conſpicis, ſed non comprehendis, quia non totum ſimul aſpicis. Cùm faciem vides, dorſum non vides; & ſi totam ſuperficiem videas, interiora non vides. *Quicquid ſcientiâ comprehenditur, ſcientis comprehenſione finitur;* (inquit *S. Auguſtinus*.) Serm. 117. aliàs 38. De Verbis Domini. Lib. 12. De Ciuit. Dei, c. 18. Rem aliquam comprehendere, eſt eam ex toto cognoſcere & cognitione clarâ atque diſtinctâ magnitudinem illius adæquare. Deum igitur comprehendere, eſt illius agendi vim infinitam & omnipotentiam plenè ac perfectè cognoſcere, id eſt, non ſolùm creatas res omnes, quæ ſunt, fuerunt, vel erunt, ſed quæ ab ipſo produci poſſunt, intelligentiâ capere. Effectis enim omnibus omnipotentiæ comprehenſis, ipſa comprehenditur omnipotentia, virtuſque & magnitudo Dei: Ex quo ſequitur Deum comprehendi, qui cùm vnum eſt ſua virtus ac magnitudo. Porrò cùm Dei vis & omnipotentia, quæ Deus ipſe eſt, quâ rerum omnium futurarum & poſſibilium cauſa eſt, infinita ſit, intelligentia creatæ mentis, quæ finita eſt, non poteſt adæquari. Deum comprehendere ſolus Deus poteſt. *Deum nemo vidit vmquam*, ſicut ſe Ioann. 1. Deus eſſe nouit. Sic Deum *Nullus hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* 1. Tim. 6. Solus *Spiritus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.·. Quæ Dei ſunt, nemo cognouit niſi Spiritus Dei.* 1. Cor. 2.

Id præclarè *S. Epiphanius* explicat, Hæreſi 70. vbi *Infinitum Deum* ait *videri, non vt ſe habet in ſeſe infinitum: Sed quomodo capere natura poteſt.* Quod ſubinde duplici ſimilitudine eodem pertinente ſic explicat:

Veluti

Veluti ſi quis per anguſtum foramen cęlum aſpiciat , ac dicat : Video cęlum : Non vtique mentiatur : Videt enim reuera cœlum. Quòd ſi quis prudenter ei dicat, Non vidiſti cęlum: Neque iſte mentietur. Tam enim, qui ait vidiſſe , non mentitur , quàm qui ei dicit, non ipſum vidiſſe , vera loquitur. Quippè non vidit illius exporrectionem, neque latitudinem. Subjicit aliud exemplum ad rei explicationem aptiſſimum. *Sæpè* (inquit) *accidit , vt ex alto Montis vertice Mare proſpiciamus. Quòd ſi nos illud vidiſſe dicamus , non mentiemur: Neque ſi contradixerit aliquis , ac vidiſſe nos negauerit, non ille verum dicet : Propterea quòd , cùm homo ſit , quò illius latitudo , quo altitudo pertingat , quámque alti ſint voraginis illius receſſus : Sed nec illius effecta peruidere poteſt .* Multò minus Angelica, vel humana Mens Deum perfectionum

Iob. 11. Oceanum intelligentiâ ſuâ metiri, adæquare, & comprehendere poteſt. *Forſitan* (inquit S. Iob) *veſtigia Dei comprehendes, & vſque ad perfectum Omnipotentem reperies ? Excelſior cęlo eſt, & quid facies? Profundior inferno, & vnde cognoſces? Longior terrâ menſura eius, & latior mari. Sanct. Auguſtinus* Sermone 117. aliàs 38. *De Verbis Domini*, Cap. 3. *De Deo loquimur,* (inquit) *quid mirum ſi non comprehendis? Si enim comprehendis, non eſt Deus . Sit pia confeſſio ignorantiæ magis , quàm temeraria profeſſio ſcientiæ . Attingere aliquantum mente Deum , magna beatitudo eſt: Comprehendere autem, omninò impoſſibile.·.·.·.·.Ecce de corporibus dicimus ſubiacentibus oculis noſtris. Non illa poſſunt comprehendere aſpectu: Quis ergo oculis cordis comprehendit Deum? Sufficit vt attingat, ſi purus eſt oculus. Si autem attingit, tactu quodam attingit incorporeo, & ſpiritali, non tamen comprehendit , & hoc ſi purus eſt. Et homo fit beatus contingendo corde illud, quod ſemper beatum manet: Et eſt illud ipſa beatitudo perpetua , & vnde fit homo viuus vitâ perpetuâ.*

Hoc dumtaxat ſenſu Deum à beatis, ſiue Angelis, ſiue hominibus non videri, *S. Ioannes Chryſoſtomus*, *Theodoretus*, aliique nonnulli Patres Græci aiunt, id eſt, plenâ , & ex toto perfectâ cognitione, cuiuſmodi eſt illa, quâ ſe Deus ipſe cognoſcit, qualem ſibi arrogabant Anomæi Hæretici, quos vel ex inſtituto, vel occaſione datâ refellunt. Negat Angelis Dei *Comprehenſionem, ac tantam quantam Filij notitiam habet Pater*.·.·.·.·.·.·.Quoniam Deus *ab nulla re creata comprehendi poteſt* ; vt loquitur *Sanct. Chryſoſtomus* Homiliâ 15. in *Ioannem* , & Oratione 3. contra Anomæos. Aſſerunt Angelos diuinam ſubſtantiam non videre , *Quæ neque circumſcribi poteſt , neque comprehendi, & neque cogitatione ſepiri, & vniuerſa complectitur* , vt loquitur *Theodoretus* Dialogo 1. Sed diuinam eſſentiam ad captum creaturæ attemperatam, & Angelorum, Sanctorumque hominum intelligentiæ ſeſe accommodantem, clarâ ac perſpicuâ cognitione ab Angelis videri non negant, de quibus ſcriptum eſt, *Angeli eorum in cęlis ſemper vident faciem Patris mei,*

Matth. 18 *qui in cœlis eſt*. Quamquam viſio illa cum ea comparata quâ ſe ipſum videt Deus, & totus comprehenditur. hoc eſt, omnia, quæ in eo ſunt, & ab eo fieri poſſunt, perfectè capiuntur, accurata claráque viſio, & contemplatio non ſit appellata ab illis Patribus , quæ tamen abſolutâ ſpe-

ma ſuſceptum, nullam omninò peccati maculam incurrerunt; illas etiam, quæ poſt contractam peccati maculam, vel in ſuis corporibus , vel eiſdem exutæ corporibus ſunt purgatę, in cęlum mox recipi, & intueri clarè ipſum Deum trinum, & vnum, ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius. Ita docet , ac declarat Concilium Florentinum in Definitione Fidei.

Quod quidem Catholicæ Fidei Dogma verbo Dei nititur, expreſſis nempè S. Pauli teſtimonijs 2. ad Corinthios 5. *Scimus* (inquit) *quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam , æternam in cęlis, &c.* Terreſtris domus noſtra, corpus eſt, quo per mortem diſſoluto, Anima domum non manufactam æternam in cœlis, id eſt, cœleſtem beatitudinem, ſi digna ſit, ſtatim conſequitur. Subdit paulò poſt Apoſtolus: *Qui ſumus in hoc tabernaculo, ingemiſcimus grauati, eo quòd nolumus exſpoliari, ſed ſuperueſtiri; vt abſorbeatur, quod mortale eſt à vita. Audientes igitur ſemper , ſcientes quoniam dum ſumus in corpore peregrinamur à Domino: (Per fidem enim ambulamus, & non per ſpeciem:) Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præſentes eſſe ad Dominum.* Id eſt, duo ſunt in nobis deſideria, vnum naturæ, quo ſemper in corpore, & in hoc mundo permanere vellemus , numquam mori; alterum gratiæ quo Deum videre eóque frui vellemus. Verum quia dum ſumus in corpore peregrinamur à Domino , & in vmbris fidei ambulantes Dei conſpectu frui pro ſtatu mortalis huiuſce vitæ non poſſumus; Iuſti, quorum nomine loquitur Apoſtolus , magis optant peregrinari à corpore, id eſt , è vita migrare, vt ſtatim Dei viſione fruantur. Certè cùm in hac vitâ peregrinemur à Domino, ſed non à corpore: & futurum ſit , vt poſt Reſurrectionem nec à Domino, nec à corpore peregrinemur. Neceſſe eſt eſſe aliquem Animæ ſtatum ante Reſurrectionem, in quo peregrinetur à corpore , ſed non à Domino, ſecundùm Apoſtoli ſententiam. Porrò non eſſet huiuſmodi ſtatus, niſi piorum Animæ corpore exutæ, ac omninò purgatæ ſtatim Deum viderent, eoque fruerentur. Quam beatitudinem bono Latroni, ſtatim atque obijſſet, Chriſtus promiſit, dicens: *Hodie mecum eris in Paradiſo*. Hinc Luc. 23.
Apoſtolus rurſus ait: *Cupio diſſolui, & eſſe cum Chriſto*. Philip. 1.
Quid verò properabat diſſolui, ſi poſt Reſurrectionem tantùm, & non ſtatim poſt mortem corporis, Dei fruiturus erat?

7 Perfectam tamen, & conſummatam Beatitudinem, Iuſti non conſequuntur ante Reſurrectionem, ſiue quòd naturali corporis recipiendi deſiderio Animæ Beatæ quodammodo retardentur ne tanto impetu ferantur in Deum , vt *Sanct. Auguſtinus* cenſet Libro 12. *De Geneſi ad Litteram*, Cap. 35. ſiue quod ſine corpore, laborum omnium , & meritorum commilitone, abſoluta, & perfecta illarum felicitas eſſe non valeat. Ideò Martyrum Animas Sanct. Ioannes vidit ſub Altari, clamantes, *Vſquequo Domine ſanctus, & verus non iudicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de ijs, qui habitant in terra?* Apoc. 6. *Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec compleantur*

ſunt ante thronum Dei : ſine macula, ſed necdum ſine ruga ; donec veniat dies cùm ſibi glorioſam Chriſtus exhibebit Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam.

8 Ne quis verò exiſtimet, Eccleſiam, cum Animas Fidelium defunctorum *In ſinum Abrahæ Patriarchæ* deportari, atque in eo collocari precatur, locum à Regno cœlorum diſtinctum, aut ſtatum diuerſum ab æterna beatitudine, Deique perſpicua viſione, & fruitione intelligere. Vnus enim idemque locus, & ſtatus, vna eademque felicitas beatarum Animarum diuerſis nominibus appellata eſt, & appellatur ab Eccleſia, *Cælum, paradiſus, regio viuorum, lux ſancta, requies æterna; locus refrigerij, lucis & pacis; Vita æterna, Sinus Abrahæ*, &c. Vnde *Sanct. Auguſtinus* Libro 2. *Quæſtionum Euangelicarum*, Cap. 38. *Sinus Abrahæ* (inquit) *requies beatorum pauperum, quorum eſt Regnum cælorum, in quo poſt hanc vitam recipiuntur.* Et infrà : *Sinus Abrahæ intelligitur ſecretum Patris, quò poſt Paſſionem reſurgens aſſumptus eſt Dominus.∴∴∴Vbi etiam ante Reſurrectionem Iuſtorum Animæ viuunt cum Deo.* Denique quamuis aliquando fluctuaſſe viſus fuit *Sanct. Auguſtinus* circa locum Abrahæ ſinu ſignificatum, minimè tamen dubitauit, quin eo ſignificaretur locus quietis, & felicitatis æternæ, in quo Iuſtorum Animæ viſione Dei ante vltimum Iudicij diem fruuntur. Sic enim Libro 9. *Confeſſionum*, Cap. 3. de *Nebridio* amico ſuo loquitur. *Et nunc ille viuit in ſinu Abraham. Quicquid illud eſt, quod illo ſignificatur ſinu, ibi Nebridius meus viuit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine adoptiuus ex liberto filius, ibi viuit. Nam quis alius tali Animæ locus? Ibi viuit, vnde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. Iam non ponit aurem ad os meum, ſed ſpiritale os ad fontem tuum, & bibit quantùm poteſt ſapientiam pro auiditate ſua ſine fine felix.* Et Libro 4. *De Anima, & eius Origine*, Cap. 16. *Sinum Abrahæ*, (inquit) *intellige remotam ſedem quietis atque ſecretam, vbi eſt Abraham, & ideò Abrahæ dictum, non quòd ipſius tantùm ſit, ſed quòd ipſe Pater multarum gentium ſit poſitus, quibus eſt ad imitandum fidei principatum propoſitus : Sicut Deum Abraham, & Deum Iſaac, & Deum Iacob, ſe Deus vocari voluit, cùm ſit innumerabilium Deus.*

§ IV.

Spiritales fructus ex poſtremo Symboli Articulo colligendi.

1 CVm Deus vitam æternam diligentibus ſe præparauerit, omnibus ſtudijs, ac viribus eniti, & contendere debemus, vt ipſum conſequamur. Media debemus eligere, quæ nobis Chriſtus præſcripſit, viam ſequi quam monſtrauit, mandata Dei ſeruare ; *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata* : Nihil non agere, nihil non pati propter Deum. *Omnis, qui in agone contendit*, (inquit Apoſtolus) *ab omnibus ſe abſtinet : Et illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem*
1 Cor. 9. *incorruptam.* Quàm pudendum, quòd homines pro temporalibus periturisque bonis tot diſcrimina, tot labores lubenter ſubeunt, & pro bonorum æternorum adeptione, vitáque immortali ne minimum quidem laborem ſubire velint! Diſſerentem eâ de re *Sanct. Auguſtinum* Epiſtolà ad *Armentarium*, & *Paulinam* 127. aliàs 45. audiamus. *Labores* (inquit) *& pericula, & exitia huius tranſitoriæ vitæ, ſi pro eadem vita quandoque finienda ſubeuntur, vt mors eius non omninò auferatur, ſed paululum differatur, quantò magis pro æterna ſubeunda ſunt, vbi mortem nec ignaua ſollicitè cauet, nec ignauia turpiter timet, nec ſapientia fortiter ſuſtinet? Habeat igitur te vita æterna in dilectoribus ſuis. Nonne cernis, hæc vita miſerabilis, & egena quàm vehementes habeat, quantamque ſibi obliget amatores ſuos? Qui tamen periculo eius ſæpè turbati, citius eam finiunt, eo ipſo, quo finire formidant, & mortem dum declinant accelerant, veluti ſi quiſquam fluuio rapiendus irruat, latronem beſtiamve fugiendo? Iactant in mare tempeſtate ſæuiente aliquando, & alimenta, & vt viuant, proijciunt vnde viuunt, ne citò finiatur, quod vel in labore viuitur. Quantis laboribus agitur, vt longiore tempore laboretur, & mors cum impendere cœperit, ideò cauetur, vt diutius timeatur? Nam inter tot caſus fragilitatis humanæ, quàm mortes timentur, quarum certè vna cùm venerit, reſtat cæteras non timeri: & tamen fugitur vna, vt omnes timeantur. Quibus cruciantur doloribus, qui curantur à Medicis, & ſecantur? Numquid vt non moriantur? Sed vt aliquantò ſeriùs moriantur. Multi cruciatus ſuſcipiuntur certi, vt pauci dies adijciantur incerti: Et nonnunquam ipſis doloribus victi continuò moriuntur, quos mortis timore ſuſcipiunt: Et cum omninò non eligant vitam finire ne doleant, ſed dolere ne finiant, accidit eis, vt doleant & finiant: Non ſolùm quia, & ſanati vtique vitam finiunt poſt dolores, quæ tantis pœnis comparata nec ſempiterna eſſe poteſt, quia mortalis eſt; nec diuturna, quia tota breuis eſt; nec de ipſo breui ſpatio ſui ſecura, quia ſemper incerta eſt : Verùm etiam quòd aliquando eam dolore finierunt, quam ne finirent, dolere voluerunt. Habet etiam hoc magnum malum, ac vehementer exſecrandum, & horrendum nimius amor vitæ iſtius, quòd multi dum volunt paulò diutiùs viuere, grauiter offendunt Deum, apud quem eſt fons vitæ. Atque ita dum ab eis fruſtra, qui neceſſariò futurus eſt vitæ finis metuitur, illinc prohibentur, vbi ſine fine viuitur. Huc accedit, quia vita miſera etiamſi poſſet eſſe perpetua, nullo modo beatæ vitæ etiam breuiſſimæ comparanda eſt: & tamen iſti amando miſerrimam, atque breuiſſimam, perdunt belliſſimam, ac ſempiternam; cùm in hac ipſa, quàm malè diligunt, hoc velint, quod in altera perdunt: Quia vtique in iſta, nec miſeriam diligunt, nam beati eſſe volunt; nec breuitatem, nam eam finiri nolunt; tantùm quia vita eſt ſic amatur, vt ſæpè propter eam (licet miſeram, & breuem) beata, & ſempiterna amittatur. His conſideratis, quid magnum vita æterna iubet amatoribus ſuis, cum ſe iubet ſic amari, quemadmodum hæc amatur à ſuis? An verò dignum eſt, vel ferendum, cùm contemnuntur omnia, quæ amantur in Mundo, vt vita poſt paululum finienda, ſaltem ipſam paululum teneatur in Mundo; & non contemnitur Mundus, vt obtineatur vita, quæ ſine fine apud illum eſt, per quem factus eſt Mundus?*

Dominum audiamus, qui nobis vitam ſummo ardore deſiderandam fideliſſimè pollicetur, velut in totius Mundi concione clamantem: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris. Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.* Hæc diſciplina piæ humilitatis, ventoſam, & turbidam cupiditatem, auiditatem rerum extra noſtram poteſtatem conſtitutarum, pellit ex animo. *Ibi enim labor, vbi multa quæruntur, & diliguntur, quibus adipiſcendis atque retinendis voluntas non ſatis eſt, quia conſequentem non habet facultatem. Iuſta verò vita, cum volumus adeſt, quia eam ipſam plenè velle, iuſtitia eſt; nec plus aliquid perficienda iuſtitia, quàm perfectam voluntatem requirit. Vide ſi labor eſt, vbi velle ſatis eſt. Vnde diuinitus dictum eſt,* Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. *Vbi pax, ibi requies, ibi finis appetendi, & nulla cauſa laborandi. Sed hæc voluntas, vt plena ſit, oportet vt ſana ſit. Erit autem ſana, ſi Medicum non refugiat, cuius ſolius gratiâ ſanari poteſt à morbo deſideriorum noxiorum. Ipſe eſt ergo Medicus, qui clamat,* Venite ad me omnes, qui laboratis.∴∴∴*Diuitiæ ſi diliguntur, ibi ſeruentur, vbi perire non poſſunt. Honor ſi diligitur, illic habeatur vbi nemo indignus honoratur. Salus ſi diligitur, ibi adipiſcenda deſideretur, vbi adeptæ nihil timetur. Vita ſi diligitur, ibi acquiratur vbi nulla morte finitur.* Proh pudor! In via Dei faciliora, & vtilia ignauia formidine fugiuntur: In via ſæculi duriora, & ſterilia ærumnoſo labore tolerantur. Vtinam de beatitudine cœleſti conſequenda æquè ſolliciti eſſemus, ac ſæculi amatores ſolliciti ſunt de bonis, & honoribus temporalibus aſſequendis! Sed heu! ardentius illi ſua pernicioſa deſiderant, quàm nos vtilia: Citius illi ad mortem properant, quàm nos ad vitam. Qui in Aulis Principum militant, quò tandem peruenire ambiunt tot laboribus ſuis, tot vigilijs, patientiâ tantâ? Maior ne poteſt ſpes illorum eſſe, quàm vt amici Principis fiant? Et ibi quid non fragile plenumque periculis? *Et per quot pericula peruenitur ad grandius periculum? Et quando iſtuc erit? Amicus autem Dei ſi voluero, ecce nunc fio;* (inquiebat Vir illuſtris *Sanct. Auguſtini* amicus, vt ipſe refert Libr. 8. *Confeſſionum*, Cap. 6.)

Matth. 11.
S. August. ibid.
Lucæ 2.

a Si quid verò pro dilectione æternæ patriæ

Chri-

Chriſtiani geſſerint, conſiderent quàm leue illud ſit & modicum, ſi vel cum præclaris illis facinoribus conſeratur, quæ veteres Romani pro terrena patria & ciuitate geſſerunt. *Quid magnum eſt*, (inquit S. *Auguſtinus* Libro 5. *De ciuitate Dei*, Cap. 18.) *pro illa æterna cæleſtique Patria, cuncta ſæculi huius quamlibet iucunda blandimenta contemnere, ſi pro hac temporali atque terrena filios Brutus potuit & occidere, quod illa facere neminem cogit? Sed certè difficilius eſt filios interimere, quàm quod pro iſta faciendum eſt, ea quæ filijs congreganda videbantur atque ſeruanda, vel donare pauperibus, vel ſi exſiſtat tentatio quæ id pro fide atque iuſtitia fieri compellat, amittere. Felices enim vel filios noſtros, non diuitiæ terrenæ faciunt, aut nobis viuentibus amittendæ, aut nobis mortuis à quibus neſcimus, vel fortè à quibus nolumus poſſidendæ: Sed Deus felices facit, qui eſt mentium vera opulentia. Si pro libertate moriturorum, & cupiditate laudum, quæ à mortalibus expetuntur, occidi filij à patre potuerunt; quid magnum eſt, ſi pro vera libertate, quæ nos ab iniquitatis & mortis & diaboli dominatu liberos facit, nec cupiditate humanarum laudum ſed charitate liberandorum hominum, non à Tarquinio Rege, ſed à dæmonibus & dæmonum principe, non filij occiduntur, ſed Chriſti pauperes inter filios computantur? .·. Si Furius Camillus etiam ingratam Patriam, à cuius ceruicibus acerrimorum hoſtium iugum depulerat, damnatuſque ab æmulis fuerat, à Gallis iterum liberauit, quia non habebat potiorem vbi poſſet viuere glorioſus; cur extolliatur velut grande aliquid fecerit, qui fortè in Eccleſia ab inimicis carnalibus grauiſſimam exhonorationis paſſus iniuriam, non ſe ad eius hoſtes Hæreticos tranſtulit, aut aliquam contra illam ipſe hæreſim condidit, ſed eam potiùs quantùm valuit ab hæreticorum pernicioſiſſima prauitate defendit; cùm alia non ſit, non vbi viuatur in hominum gloria, ſed vbi vita acquiratur æterna? Si Mutius, vt cum Porſennam Rege pax fieret, qui grauiſſimo bello Romanos premebat, quia Porſennam ipſum occidere non potuit, & pro eo alterum deceptus occidit, in ardentem aram ante oculos eius dexteram extendit .·. Quis Regno cælorum imputaturus eſt merita ſua, ſi pro illo non vnam manum, neque hoc ſibi vltro faciens, ſed perſequente aliquo patiens, totum flammis corpus impenderit? .·.·. Si ſe occidendos certis verbis quodam modo conſecrantes Decij deuouerunt, vt illis cadentibus, & iram Deorum ſanguine ſuo placantibus Romanus liberaretur exercitus; nullo modo ſuperbient Sancti Martyres tanquam dignum aliquid pro illius Patriæ participatione fecerint, vbi æterna eſt & vera felicitas, ſi vſque ad ſui ſanguinis effuſionem, non ſolùm ſuos fratres pro quibus fundebatur, verùm & ipſos inimicos à quibus fundebatur, ſicut eis præceptum eſt, diligentes, charitatis fide & fidei charitate certarunt? .·. Quomodo autem ſe audebit extollere de voluntariæ paupertate Chriſtianus, vt in huius vitæ peregrinatione expeditior ambulet viam, quæ perducit ad Patriam, vbi veræ diuinæ ipſe Deus eſt, cùm audiat vel legat L. Valerium, qui in ſuo defunctus eſt Conſulatu, vſque adeò fuiſſe pauperem, vt nummis à Populo collatis eius ſepultura curaretur? .·. Aut quid ſe magnum feciſſe prædicabit, quod nullo præmio Mundi huius fuerit ab æternæ illius Patriæ ſocietate ſeductus, cùm Fabricium didicerit tantis muneribus Pyrrhi Regis Epirotarum, promiſſâ etiam quarta parte Regni, à Romana Ciuitate non potuiſſe diuelli, ibique in ſua paupertate priuatum manere maluiſſe?*

Per anguſtam viam incedendum eſſe meminerimus, quæ ducit ad vitam; Regnum cœlorum vim pati, & violentos, id eſt, qui prauis cupiditatibus ſuis vim inferunt, illud rapere; ius ad illud dumtaxat habere *Pauperes ſpiritu*, humiles, Deum timentes, à prauo rerum opumque terrenarum affectu expeditos, quibus non dominatur auaritia, qui habent tanquam non habentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Ius ad illud habere cogitemus, qui Chriſti manſuetudinem imitantur, qui rixas fugiunt, qui non reſiſtunt malis & improbis à quibus vexantur, ſed vincunt in bono malum, qui pro terrenis & temporalibus rebus non altercantur. *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram:* de qua Propheta: *Tu es*, inquit, *ſpes mea, portio mea in terra viuentium*. Ius ad Regnum cœlorum habent, qui vitam in luctu, lachrymis, & tribulationibus propter Deum tranſigunt, qui etſi nonnullâ mœſtitiâ afficiantur propter amiſſionem eorum quæ ipſis cara erant in hoc mundo, à Dei tamen amore & obſequio propterea non diuelluntur, immò Deo firmiùs & ardentiùs adhærent: qui lugent amiſſum à ſe vel ab alijs Deum, & triſtes ſunt ea triſtitiâ, quæ *Pœnitentiam ſtabilem in ſalutem operatur*. Triſtitia illorum vertetur in gaudium, & ab eorum oculis omnem lachrymam Deus abſterget; temporalêmque lætitiam & proſperitatem amittentes, æternâ perfruentur. *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*. Ius ad vitam æternam habent amatores veri & inconcuſſi boni, legis æternæ ac veritatis, quæ Deus eſt; qui à mandatorum Dei fideli obſeruantia, & à charitate Chriſti, nullis mundi blandientis promiſſis & illecebris, nullis terrentis minis & perſecutionibus abduci poſſunt ac diuelli: Quorum *Cibus eſt*, vt faciant *voluntatem Patris qui in cælis eſt*, quæ eſt vera Iuſtitia: Qui *aquam* illam ſitiunt, de qua qui biberit, *fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam:* Qui gaudium de veris bonis deſiderant, & amorem à terrenis & corporalibus auertunt. *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur*. Ius ad æternam beatitudinem habent, qui ſunt miſericordes, ſicut Pater cœleſtis miſericors eſt, qui dimittunt alijs, ſicut ipſi ſibi dimitti volunt; qui adiuuant alios in quibus poſſunt, ſicut ſe in quo non poſſunt cupiunt adiuuari; qui *beneficentiæ & communionis* non obliuiſcuntur, eleemoſynis velut *hoſtijs* Deum promereri ſatagentes. Illis ita rependitur, vt de miſeria liberentur: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*. Ius ad cœleſtem beatitudinem habent mundi corde, qui in ſimplicitate cordis Deum quærunt, qui frequenti ſacramentorum vſu, aſſidua oratione, & bonis operibus animam purgant, vt videndo Deo præparetur; quorum conuerſatio in cœlis eſt; quorum non ſolùm opera, ſed intentio recta eſt, qui Deo non ſeruiunt niſi propter Deum, verêque dicere poſſunt: *Quid enim mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*. De his dixit Chriſtus: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt*. Ius ad vitam æternam habent homines *Pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*. Si filij, & hæredes hæreditatis incorruptibilis & incontaminatæ, in cœlis repoſitæ, hæredes Regni ab æterno ipſis parati. Pacifici autem in ſe ipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus componentes & ſubijcientes rationi, id eſt, menti & ſpiritui, carnaleſque concupiſcentias habentes edomitas, fiunt Regnum Dei: In quo ita ſunt ordinata omnia, vt id quod eſt in homine præcipuum & excellens, hoc cæteris imperet, quæ ſunt nobis beſtijſque communia; atque idipſum quod excellit in homine, id eſt, mens & ratio, ſubijciatur potiori, quod eſt ipſa Veritas vnigenitus Filius Dei. Neque enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperiori ſe ipſe ſubijciat. Ius denique ad vitam æternam habent, *Qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam*, id eſt, qui omnes extrinſecùs illatas moleſtias pro veritate & iuſtitia æquanimiter ſuſtinent. Animaduertat igitur quiſquis delicias huius ſæculi & facultates rerum temporalium quærit in nomine Chriſtiano, intrinſecùs eſſe beatitudinem noſtram. Vnde Propheta ait: *Omnis gloria eius filiæ Regis ab intus*. Nam extrinſecùs maledicta, & perſecutiones, & detractiones promittuntur: De quibus tamen magna merces eſt in cœlis repoſita ijs qui gloriantur in tribulationibus, *Scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò ſpem, ſpes autem non confundit, quoniam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per Spiritum-Sanctum qui datus eſt nobis*. Non enim iſta perpeti fructuoſum eſt, ſed iſta pro Chriſti nomine non ſolùm æquo animo, ſed etiam cum exſultatione tolerare. Vnde nec Hæretici, nec Schiſmatici, qui multa interdum patiuntur, æternum Beatitudinem conſequi poſſunt, quia non patiuntur iſta propter iuſtitiam. Nam *Vbi ſana fides non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia, quia Iuſtus ex fide viuit. Vbi charitas non eſt, non poteſt eſſe iuſtitia: Dilectio enim proximi malum non operatur*. Nos verò, qui per Dei gratiam Chriſtiani Catholici ſumus, ſi quid propter Deum patimur, beatos nos exiſtimemus, *Id enim, quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis non contemplantibus nobis quæ videntur, ſed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: Quæ autem non videntur, æterna ſunt*. Eamus igitur de virtute in virtutem, vt videamus Deum

Deo-

Matth. 5. Pſal. 142. Pſal. 44. Rom. 5. S. Aug. Lib. 1. De Serm. Dom. in Monte.

Deorum in Sion, qui bonis æternis *Non priuabit eos qui ambulant in innocentia. Miſericordiam & veritatem diligit Deus; Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Miſericordiam diligit, qua mihi primò ſubuenit: Veritatem diligit, vt credenti det quod promiſit. *Donator eſt indulgentiæ, debitor coronæ.* Vnde debitor? Cui debet aliquid Deus? Videmus quia tenet eum debitorem Paulus, conſecutus miſericordiam, exigens veritatem. *Bonum certamen certaui,* (inquit) *fidem ſeruaui, de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus Iudex.* Quid tibi reddet, niſi quod tibi debet? Vnde tibi debet? Quid ei dediſti? *Quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Debitorem Dominus ipſe ſe fecit, non accipiendo, ſed promittendo. *Non ei dicitur, Redde quod accepiſti: Sed, Redde quod promiſiſti.* Ille qui prærogauit miſericordiam, negare poterit debitum? *Miſericordiam & veritatem diligit Deus; Gratiam & gloriam dabit Dominus.* Quam gratiam, niſi de quâ Apoſtolus dixit, *Gratiâ Dei ſum id quod ſum?* Quam gloriam, niſi de qua Ipſe ait, *Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ?*

3 Si vitam æternam verè credimus, hîc ſuper flumina Babylonis gemere debemus, dum recordamur Sion, vt peregrini gemere, ad cœleſtem patriam ſuſpirare. Etſi corpus noſtrum adhuc in Babylnoia tenetur, cor noſtrum ad Ieruſalem præmittatur. *Qui non gemit vt peregrinus, non gaudebit vt ciuis; quia deſiderium non eſt in illo:* (Inquit *S. Auguſtinus* Enarratione in Pſalmum 148.) *Cui peregrinatio dulcis eſt, non amat patriam: Si dulcis eſt patria, amara eſt peregrinatio: Si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando non eſt tribulatio? Quando in patria delectatio.·. Sed abundent omnia? Abundent omnia, vide ſi ſecurus es, quia non pereunt omnia.·. Poſtremò ſint copiæ, redundet affluentia huius ſæculi, detur ſecuritas quòd non pereant. Dicat Deus deſuper, Æternus in his eris, æterna tecum erunt iſta, ſed faciem meam non videbis. Nemo carnem conſulat, ſpiritum conſulite: reſpondeat vobis cor veſtrum; reſpondeat fides, ſpes, charitas, quæ in vobis eſſe cœpit. Ergone ſi acciperemus ſecuritatem nos in affluentia bonorum ſæcularium ſemper futuros, & diceret nobis Deus, Faciem meam non videbitis, gauderemus in illis bonis? Eligeret fortè aliquis gaudere, & dicere, Abundant mihi iſta, benè mihi eſt, nihil ampliùs quæro. Nondum cœpit eſſe amator Dei, nondum cœpit ſuſpirare tanquam peregrinus.* Effundamus igitur ſuper nos animam noſtram, confiteamur in lacrymis, gemamus in confeſſionibus, in miſerijs ſuſpiremus. Quicquid nobis adeſt præter Deum, noſtrum, non eſt dulce. *Nolumus omnia quæ dedit, ſi non dat ſe ipſum qui omnia dedit.* Verba ſunt *S. Auguſtini* Enarratione in Pſalmum 85. Ad illum ſuſpiremus, *Qui ſaluos facit rectos corde.* Recti corde dicuntur, (inquit *S. Auguſtinus* in Pſalmo 7.) *Cùm iam vbi cogitatio, ibi & delectatio eſt, quod fieri non poteſt, niſi cùm diuina, atque æterna cogitantur.·.·. Ita fit vt ſcrutans corda & renes Deus, & perſpiciens in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delectationes, iuſtum auxilium præbeat rectis corde, vbi mundis cogitationibus ſupernæ delectationes ſociantur.*

4 Cùm Vita æterna, Deique fruitio ſummum ſit hominis bonum, ad illam omnia opera noſtra, curas omnes & ſtudia, cogitationes omnes referre debemus; nihilque voicè neceſſario ſalutis noſtræ negotio anteponere. *Summum enim bonum dicitur, quò cuncta referuntur. Eo enim fruendo quiſque beatus eſt, propter quod cætera vult habere, cùm illud iam non propter aliud, ſed propter ſe ipſum diligatur. Et ideò finis ibi dicitur, quia iam quò excurrat, & quò referatur, non inuenitur;* (inquit *S. Auguſtinus* Epiſtolâ 118. aliàs 61.)

5 Temporalibus rebus ne inhæreat Chriſtianus, qui æterna ſperat: Hanc vitam non amet, qui vitam æternam à Deo promiſſam exſpectat. Cogitet omnia bona temporalia, quibus Dei prouidentia & bonitas hunc Mundum impleuit, eſſe *Miſerorum damnatorumque ſolatia, non præmia beatorum. Quæ igitur illa ſunt, ſi tot ac talia & tanta ſunt iſta? Quid dabit eis quos prædeſtinauit ad vitam, qui hæc dedit etiam eis quos prædeſtinauit ad mortem? Quæ bona in illa beata vita faciet eos ſumere, pro quibus in hac miſera vnigenitum Filium ſuum voluit vſque ad mortem mala tanta perferre?* (S. Aug. Lib. 22. De Ciuit. Dei c. 24.) Non ad hoc ſumus Chriſtiani vt terrenam felicitatem quæramus, qua plerumque mali fruuntur. Bona illa magni pendere non debemus, quæ Dominus dat & malis. Ad aliam felicitatem, ad alia bona vocati ſumus: Illa deſideremus, ad illa tendamus. Dicamus ex animo cum Propheta: *Sitiuit in te anima mea.·. Quàm multipliciter tibi caro mea.* (Pſal. 62.) *Adhæſit anima mea poſt te.* In via nos conſtitutos intelligamus, quà ad patriam pergimus. Temporalia bona ſi Deus dederit, vt ſolatia itineris cum gratiarum actione recipiamus, ſi negauerit aut ſubtraxerit, remota peregrinationis noſtræ impedimenta gaudeamus. *Tota iſta vita* (Inquit S. Auguſtinus) *& omnia quibus vteris in hac vita, ſic tibi debent eſſe tanquam ſtabulum viatori, non tanquam domus habitatori. Memento peregiſſe te aliquid, reſtare aliquid: Diuertiſſe te ad refectionem, non ad defectionem.* (Enarrat. in Pſal. 34 Serm. 2.) Propterea & hanc vitam multâ amaritudine Deus Optimus reſperſit, vt doceret *Amare meliora per amaritudinem inferiorum: ne viator tendens ad Patriam, ſtabulum amet pro domo ſua.* (Et Enarr. in Pſal. 40.)

6 *Nemo poteſt idoneus fieri futuræ vitæ, qui non ſe ad illam modò exercuerit.* (S. Aug. Enarr in Pſal 148. & 149.) Nunc igitur præoccupandæ ſunt actiones Beatorum in cœleſti æternaque vitâ. In Dei viſione, amore, ac laude exercere nos debemus, quantùm poſſumus. *Lætetur Iſrael in eo qui fecit eum, & filij Sion exultent in Rege ſuo.* Quid eſt Iſrael? *Videns Deum.* Eſt quædam viſio huius temporis, erit altera viſio futuri temporis: Viſio quæ modò eſt, per fidem eſt: Viſio quæ futura eſt, per ſpeciem erit. *Si credimus, videmus: Si amamus, videmus:* Quid videmus? Deum. Vbi eſt ipſe Deus? Interroga Ioannem: *Deus charitas eſt.* (1. Ioann. 4.) Benedicamus nomen eius ſanctum; & gaudeamus in Deo, ſi gaudemus in charitate. Quiſquis habet charitatem, vt quid illum mittimus longè vt videat Deum? *Conſcientiam ſuam attendat, & ibi videt Deum. Si charitas ibi non habitat, non ibi habitat Deus: Si autem charitas ibi habitat, Deus ibi habitat.* Vult illum fortè videre ſedentem in cœlo: *Habeat charitatem, & in eo habitat ſicut in cœlo.* Ergo ſimus Iſrael, & lætemur in Deo qui fecit nos, in Chriſto Rege noſtro, qui regit nos. *Nemo homo ſibi arroget partes ipſius: Ab ipſo eſt lætitia quæ nos facit eſſe felices.* Cœleſtis Ieruſalem ſiue Sion filij ſumus. Ipſa nos genuit, ipſa eſt Eccleſia Sanctorum, ipſa nos nutriuit, ex parte peregrina, ex magna parte immanens in cœlo. Ex parte qua immanet in cœlo, beatitudo Angelorum eſt: Ex parte qua peregrinatur in hoc ſæculo, ſpes eſt Iuſtorum. Qui ergo in hac vita gemunt, & deſiderant illam patriam, *currant dilectione*, non pedibus corporis: Non quærant naues, ſed pennas *duas alas charitatis apprehendant. Quæ ſunt duæ alæ charitatis? Dilectio Dei, & proximi.* Peregrinamur enim, ſuſpiramus, gemimus. Venerunt ad nos litteræ de Patria noſtra, ipſas vobis recitamus. Quæ ſunt illæ litteræ? Diuinæ promiſſiones in Scripturis Sacris exaratæ. De Deo itaque ſemper, quantùm in nobis eſt, cogitantes, in eum credentes, illum diligentes, in illo lætemur. Sed & laudemus nomen eius in choro. Chorus eſt conſenſio laudantium. Si in choro cantamus, concorditer cantemus. In choro cantantium quiſquis voce diſcrepuerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Si vox inconuenienter cantantis diſturbat concentum cantantium, quantò magis mala vita prauique mores diſturbant concentum laudantium? *In tympano & pſalterio* pſallamus: *Vt non ſola vox laudet, ſed & opera.* Quando aſſumitur pſalterium & tympanum, manus concinunt voci. *Sic & tu, ſi quando Alleluia cantas, porrigas & panem eſurienti, veſtias nudum, ſuſcipias peregrinum; non ſola vox ſonat, ſed & manus conſonat, quia verbis facta concordant.* In hac vitâ mortali ſi nos ita geramus, quod nobis promiſſum eſt, conſequemur, *Vitam æternam:* In qua Deum ſine fine videbimus, videndo amabimus, amando laudabimus. Amen. *Verum eſt:* Id enim Deo reuelante credimus; id Deo promittente ſperamus. *Fiat, fiat.*

F I N I S.

INDEX
LIBRI PRIMI DE FIDE ET SYMBOLO.

Quæſtio I. *De Fide.* Pag. 1
Articulus I. *Quid ſit Fides?* 1
Art. II. *Quibus fundamentis ac principiis Fides nitatur?* 3
Duplex Fidei principium ac fundamentum, Scriptura & Traditio. 3
Qui Libri Sacri? 3
Scripturæ ſacræ Verſiones. 3
Scripturæ Sacræ Interpretatio. 3
Vnde Traditio innoteſcit? 4
Art. III. *De Fidei neceſſitate ad ſalutem.* 4
Fides ad ſalutem neceſſaria, non eſt ſingularis fiducia quâ quis credat ſibi remiſſa eſſe peccata, aut ſe eſſe prædeſtinatum ad vitam æternam. 4
Art. IV. *Nullum opus æternæ vitæ meritorium ſine fide fieri poteſt. Nec tamen omnia opera Infidelium ſunt peccata.* 6
Art. V. *Fides ſine charitate eſſe poteſt.* 8
Art. VI. *Fidei capita ſunt euidenter credibilia.* 8
Quæſtio II. *De Symbolo Fidei.*
Art. I. *Quid & quotuplex ſit Symbolum Fidei? Et quot eius Articuli?* 11
Art. II. *Quo primus Apoſtolici Symboli Articulus explicatur:* Credo in Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem Cœli & Terræ. 12
§. I. *Quæ ſit vis iſtius verbi,* Credo? 12
§. II. In Deum. 13
§. III. *Quid ſit diſcriminis inter* Credere Deo Credere Deum, & Credere in Deum? 14
§. IV. *Vnus tantùm Deus credendus eſt.* 14
§. V. *Quid de diuinis Perfectionibus doceat Fides?* 15
Dei ſimplicitas. 15
Deus immutabilis. 16
Deus æternus. 16
Deus immortalis. 16
Deus immenſus. Vbique eſt. 16
Scientia Dei infinita. 17
Præſcientia Dei non officit humanæ libertati. 17
Deus ſummum Bonum. 17
Deus ſummè Miſericors & Iuſtus. 18
Deus neminem deſerit, reprobat, & damnat ſine malis meritis. 18
Ex diuinis Perfectionibus nonnulla colliguntur documenta ad Morum informationem. 19
§. VI. *Deum vnum in Eſſentia, Trinum in Perſonis, Fides Catholica confitetur.* 21
Imago Sanctiſſimæ Trinitatis in nobis reformanda. 22
§. VII. Patrem. *Quo ſenſu nomen Patris hic ſumatur.* 23
§. VIII. Omnipotentem. *De Omnipotentia Dei.* 24
§. IX. *Dei Voluntas efficaciſſima eſt, ſemperque impletur, ſi abſoluta ſit, nullaque ex conditione ſuſpendi velit quem intendit effectum.* 25
§. X. *Cur omnes homines non ſaluentur, cùm Deus omnium ſalutem velit, ſi voluntas eius ſemper impletur?* 26
§. XI. *Vis efficaciſſima diuinæ Gratiæ ex Dei Omnipotentia deriuatur. Quid de Gratia credendum?* 28
Gratia non datur ſecundùm merita. 29
Gratia ad ſingulos actus datur. Ibidem
Gratia ad conuerſionem peccatoris neceſſaria. 29
Gratia neceſſaria ad vincendas tentationes. 29
Gratia neceſſaria ad Deum ſuper omnia diligendum. 30
Gratia neceſſaria ad ſeruanda Dei Mandata. 31
Gratia neceſſaria ad initium boni operis, & Fidei. 30
Singularis Gratia ad perſeuerandum neceſſaria. 31
Vis omnis merendi bonis operibus ex Gratia Chriſti eſt. 31
Liberum arbitrium Gratiæ cooperatur. 31
Gratia efficax, & ſanctificans, non datur omnibus. 32
Gratia efficax libertati non officit. 32
Totum Deo tribuendum. 32
§. XII. *Fidei in Deum Omnipotentem vtilitas.* 33
§. XII. Creatorem Cœli & Terræ. 33
§. XIV. *Quid de Angelis Fides doceat? Angeli puri ſpiritus ſunt.* 34
Angeli in Gratia conditi. 34
Sanctorum Angelorum pugna cum malis. Quodnam iſtorum peccatum? 35
Mali Angeli in Infernum detruſi. 35
Varij beatorum Angelorum Ordines. 35
Angelus Cuſtos cuique homini à Deo præpoſitus. 35
§. XV. *De Hominis Creatione. Homo creatus immortalis.* 36
Homo ad imaginem Dei conditus. In quo ſita ſit diuinæ imaginis ratio? 36
Primus homo in Gratia & Iuſtitia originali creatus. 37
Primi Hominis lapſus. 37
Deus hominem extra ſtatum Gratiæ & Iuſtitiæ originalis creare potuit. 38
Fructus ex Hominis creatione colligendi. 38
§. XVI. *Deus omnium Conſeruator ac Rector eſt. Prouidentia illius vindicatur.* 39
Prouidentiæ diuinæ argumenta. 40
Mala diuinæ Prouidentiæ non repugnant. Neque ipſa peccata. 40
Diuinæ Prouidentiæ non repugnant proſperitates impiorum, & aduerſæ res Iuſtorum. 41
§. XVII. *Peculiari quadam ac præcipuâ Prouidentiâ Deus Electos ſuos regit. Quid de Prædeſtinatione ſentiendum?* 42
Æterna electio ſine meritis, ſalus ex meritis. 42
Quamuis certa Prædeſtinatio ſit, ſua tamen cuique ſalus cum metu & ſollicitudine procuranda eſt. 43
In nullo gloriandum. 45
Fides, Gratia ſanctificans, & Charitas, pleriſque reprobis à Deo tribuuntur. 45
Fides & Iuſtitia poſſunt amitti. 45
Nemo abſque ſingulari Dei reuelatione de ſua Prædeſtinatione certus eſſe poteſt. 46
Perditio reproborum ex ipſis eſt, non ex Deo. Ibid.
Art. III. *Quo Symboli Apoſtolici Articulus alter explicatur.* Et in Ieſum Chriſtum Filium eius Vnicum Dominum noſtrum. 46
§. I. *Quàm neceſſaria ſit & vtilis Articuli Fides.* 46
§. II. Et in Ieſum. *De Nomine Ieſu.* 46
§. III. Chriſtum. *Cur Nomini Ieſu, Chriſti nomen addatur?* Chriſtum *Propheta, Sacerdos, Rex.* 50
§. IV. Chriſtus *verus Deus, Deique Filius eſt. Duæ in Chriſto Naturæ.* 52
§. V. Chriſtus *vna Perſona eſt, & Filius vnicus Patris Æterni ac Beatæ Mariæ Virginis.* 56
§. VI. Chriſtus *Homo non eſt Filius adoptiuus Dei, ſed naturalis.* 57
§. VII. Dominum noſtrum. *Cur Chriſtus Dominus noſter appelletur? An ſeruus aliqua ratione dici poſſit?* 58
Art. IV. *Quo Symboli Articulus 3. explicatur.* Qui conceptus eſt de Spiritu-Sancto, natus ex Maria Virgine. 60
§. I. *Quid his verbis ſignificetur,* Qui conceptus eſt? 60
Vera Chriſti caro. 61
Caro à Filio Dei in tempore aſſumpta. 61
Chriſti caro nec è cœlis delata, nec è ſyderibus vel ex aere decerpta. Ibid.
In Chriſto vera fuit Anima & Mens humana. 61
Duplex in Chriſto voluntas. 62
§. II. De Spiritu Sancto. *Cur Chriſtus ex Spiritu-Sancto conceptus dicatur?* 62
§. III. *Cur Spiritus-Sanctus non ſit Pater Chriſti, cùm Chriſtus ex Spiritu-Sancto ſit conceptus?* 64
§. IV. *Licèt tres Perſonæ Sanctiſſimæ Trinitatis Incarnationem operatæ ſint, ſolus tamen Filius incarnatus eſt.* 64
§. V. Natus ex Maria Virgine. *Beata Virgo Maria verè propriéque Mater Dei credenda eſt.* 65
§. VI. [illegible] *Maria Mater Dei Virgo perpetua.*
§. VII. *De Nomine Virginis Dei Matris.* 67
§. VIII. *Qui fructus ex Chriſti Incarnatione & Natiuitate colligendi.* 68

Art. V.

I N D E X

Art. V. *Quo quartus Symboli Articulus explicatur*: Paſſus ſub Pontio Pilato, Crucifixus, mortuus, & Sepultus. 70
§. I. *Articuli Fides explicatur. Deus & homo Chriſtus verè paſſus: Non tamen paſſa Deitas.* 70
§. II. *Acerbitas Paſſionis Chriſti.* 71
§. III. Crucifixus. *Iſtud mortis genus fini quem ſibi Chriſtus propoſuerat conuenientiſſimum fuit.* 72
§. IV. Mortuus & Spiritus. *Cur hæc in Symbolo expreſſa?* 73
Perſona Diuina nec ab Anima nec à Corpore Chriſti ſeparata eſt in triduo Mortis. 73
§. V. *Paſſio & Mors Chriſti voluntariæ fuerunt. non coactæ; liberæ, non neceſſariæ.* 73
§. VI. *Immenſa ex Paſſione & Morte Chriſti beneficia in nos redundarunt.* 76
§. VII. *Chriſtus in Paſſione ſua omnium Virtutum exempla dedit.* 78
§. VIII. *Chriſti Ieſu Claritas & Gloria in Paſſione & Cruce promicans, & per Paſſionem Crucemque parta.* 80
§. IX. *Chriſtus pro omnibus & ſingulis hominibus mortuus eſt; non pro ſolis Prædeſtinatis.* 82
§. X. *Ex Morte Chriſti Gratiæ ſufficientes ad ſalutem omnium deriuantur. Explicatur quid de Gratia ſufficienti ſentiendum ſit.* 85
Gratia ſufficiens veram propriéque dictam potentiam ad opus ſupernaturale tribuit. 85
Gratia ſufficiens eſt Gratia Chriſti Medicinalis. 86
Gratiæ interiori in ſtatu Naturæ lapſæ ſæpè reſiſtitur. 86
Iuſtorum nemini, vrgente diuinorum præceptorum obſeruantiâ, deeſt Gratia quâ poſſibilia fiant. 87
Gratia non defuit S. Petro, quâ Chriſtum ſequi & confiteri poſſet. 88
Gratia ſufficiens ad perſeuerandum Iuſtis omnibus datur. 89
Chriſtianis omnibus, vrgente præcepto, Gratia ſufficiens datur, vel offertur. 89
Peccatores nondum indurati, Gratia ſufficiente perſæpe donantur. 89
Gratia ſufficiens Infidelibus datur. 89
Gratiæ ſufficientes obduratis penitus non deſunt. 89
Infantibus ſine baptiſmo morientibus parata eſt Baptiſmi Gratia. 92
Conſectarium ad Morum informationem. 92
Art. IV. *Quo quintus Symboli Articulus exponitur.* Deſcendit ad infernos, tertia die reſurrexit à mortuis. 92
§. I. *De Chriſti Deſcenſu ad inferos.* 92
§. II. *De Reſurrectione Chriſti. Chriſtus virtute ſua reſurrexit tertia die, primus omnium.* 93
§. III. *Reſurrectionis Chriſti neceſſitas.* 94
§. IV. *Reſurrectionis Chriſti Gloria.* 96
§. V. *Reſurrectionis Chriſti fructus & vtilitates eximiæ.* 97
§. VI. *Spiritalis Reſurrectionis ſigna.* 98
Art. VII. *Quo ſextus Symboli Articulus exponitur*: Aſcendit ad cælos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. 98
§. I. *Myſterij Fides explicatur.* 99
§. II. *Aſcenſionis Chriſti cauſæ.* 99
§. III. *Aſcenſionis Chriſti fructus & vtilitates.* 101
Art. VIII. *Quo ſeptimus Symboli Articulus explicatur*: Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. 103
§. I. *Multiplex Dei Iudicium. Nouiſſimi tempus ignotum. Signa illud præcedentia.* 103
§. II. *Generalis Iudicij Cauſæ.* 105
§. III. *Chriſtus Dominus vt homo iudicabit. Iudicis dotes. Vltima ſententia.* 106
Art. IX. *Quo Symboli octauus Articulus explicatur*: Credo in Spiritum-Sanctum. 108
§. I. *Quid propriè ſignificet nomen Spiritûs-Sancti?* 108
§. II. *Spiritus-Sanctus verus Deus eſt, Patri & Filio æqualis.* 108
§. III. *Spiritus-Sanctus à Patre & Filio procedit.* 110
§. IV. *Spiritûs-Sancti Nomina, Attributa, & Effectus.* 110
§. V. *Diſpoſitiones ad ſuſcipiendum Spiritum-Sanctum.* 114
Art. X. *Quo Symboli nonus Articulus explicatur.* Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam. Sanctorum Communionem. 115
§. I. *Quid eſt Eccleſia?* 115
§. II. *Eccleſia viſibilis eſt & manifeſta.* 117
§. III. *Eccleſia bonos & malos complectitur.* 118
§. IV. *Eccleſia Sancta eſt.* 118
§. V. *Eccleſia Chriſti Catholica eſt.* 119
§. VI. *Eccleſia Chriſti vna eſt. Et Eccleſiæ Catholicæ nomine Vna ſocietas intelligenda eſt, à cuius communione Hæretici & Schiſmatici excluduntur.* 120
§. VII. *Ad vnitatem Eccleſiæ Caput viſibile requiritur, ſcilicet Romanus Pontifex S. Petri Succeſſor.* 122
§. VIII. *Cur Eccleſia Apoſtolica dicatur?* 123
§. IX. [illegible] *Eccleſia* [illegible] *eſt* 123
§. X. *In quo Sanctorum Communio ſita ſit?* 125
Art. XI. *Quo Symboli decimus Articulus explicatur.* Remiſſionem peccatorum. 127
Art. XII. *Quo Symboli Articulus vndecimus exponitur.* Carnis Reſurrectionem. 129
§. I. *Reſurrectionis futuræ veritas.* 129
§. II. *Cur carnis potiùs, quàm hominum Reſurrectionem in Symbolo confiteamur?* 130
§. III. *Omnes homines reſurgent cum eodem corpore, & quidem integro.* 131
§. IV. *Varia erit Reſurgentium conditio.* 131
§. V. *Fructus ex hoc Fidei Articulo colligendi.* 133
Art. XIII. *Quo Symboli poſtremus Articulus explicatur.* Vitam Æternam. 133
§. I. *Quid ſit Vita Æterna?* 133
§. II. *Æterna Beatitudo congruis verbis explicari non poteſt, ſed mentis humanæ captum ſuperat. Omnium tamen malorum liberatione, Bonorumque omnium poſſeſſione definiri poteſt.* 134
§. III. *Eſſentialis Beatitudo in Viſione & poſſeſſione Dei ſita eſt.* 137
Deus videri non poteſt, vt in ſe eſt, ab homine mortalem vitam agente. 137
Deus videri non poteſt oculis corporeis. 137
Mens creata Diuinæ Eſſentiæ Viſionem naturæ viribus conſequi non poteſt. 138
Deus à nulla creata Mente comprehendi poteſt. 138
[illegible] *Deum vident ſtatim atque corporibus ſolutæ ſunt.* 139
§. IV. *Spiritales fructus ex poſtremo Symboli Articulo colligendi.* 140

F I N I S.

...s Symboli Articulus explica-
...ſt iudicare viuos & mortuos 103
...iorum Nouiſsimo tempus ...
...
...Cauſa. 105
...s in hoc iudicio. Iudica...
106
...i octauus Articulus explicatur.
...n-Sanctum. 108
...efficet nomen Spiritûs-Sancti? 108
... verus Deus eſt, Patri & Filio
108
... à Patre & Filio procedit. 110
... Nomina, Attributa, & Ef-
110
...d ſuſcipiendum Spiritum-Sanctum.
...onus Articulus explicatur. Credo
...m Catholicam. Sanctorum Com-
115
...ſia? 115
...s eſt & manifeſta. 116
... & malis compoſitur. 118
...a eſt 118
... Catholica eſt 118
... vna eſt. Et Eccleſia Catholica
... multiplex eſt, à cuius com-
... Schiſmatici excluduntur. 120
... Eccleſia Caput viſibile requira-
... Pontifex S. Petri Succeſſor. 121
... Apoſtolica dicatur? 123
... diligenda & defendenda eſt. 123
... Communio ſita ſit? 125
... decimus Articulus explicatur.
...catorum. 127
... Articulus vndecimus exponitur.
...onem. 129
... futura veritas. 129
...onis, quâ homines Reſurrectionem
...eramus? 130
... reſurgent cum eodem corpore,
131
...corporibus conditio. 131
... Fidei Articulo colligendi. 132
... poſtremus Articulus explica-
...am. 133
...Eterna? 133
...do congruis verbis explicari ...
... humana captum ſuperat. Quomo-
...ratione, Beatitudinem omnem poſ-
...eſt. 134
...Beatitudo in Viſione & poſſeſſione
137
...eſt, vt in ſe eſt, ab homine mor-
...e. 137
...eſt oculis corporis. 137
... Eſſentiæ Viſionem natura ...
... poteſt. 138
... Mente comprehendi poteſt 138
... nihil amplius ſupereſt, ...
... corporibus ſolutæ ſunt. 139
... ex poſtremo Symboli Articulo
140

S.

INDEX

Art. V. *Quo quartus Symboli Articulus explicatur:* Paſſus ſub Pontio Pilato, Crucifixus, mortuus, & Sepultus. 70

§. I. *Articuli Fides explicatur. Deus & homo Chriſtus verè paſſus: Non tamen paſſa Deitas.* 70

§. II. *Acerbitas Paſſionis Chriſti.* 71

§. III. Crucifixus. *Iſtud mortis genus fuit quem ſibi Chriſtus propoſuerat conuenientiſſimum fuit.* 72

§. IV. Mortuus & Spiritus. *Cur hæc in Symbolo expreſſa?* 73

Perſona Diuina nec ab Anima nec à Corpore Chriſti ſeparata eſt in triduo Mortis. 73

§. V. *Paſſio & Mors Chriſti voluntariæ fuerunt. non coactæ; liberæ, non neceſſariæ.* 73

§. VI. *Immenſa ex Paſſione & Morte Chriſti beneficia in nos redundarunt.* 76

§. VII. *Chriſtus in Paſſione ſua omnium Virtutum exempla dedit.* 78

§. VIII. *Chriſti Ieſu Claritas & Gloria in Paſſione & Cruce promicans, & per Paſſionem Crucemque parta.* 80

§. IX. *Chriſtus pro omnibus & ſingulis hominibus mortuus eſt; non pro ſolis Prædeſtinatis.* 82

§. X. *Ex Morte Chriſti Gratiæ ſufficientes ad ſalutem omnium deriuantur. Explicatur quid de Gratia ſufficienti ſentiendum ſit.* 85

Gratia ſufficiens veram propriéque dictam potentiam ad opus ſupernaturale tribuit. 85

Gratia ſufficiens eſt Gratia Chriſti Medicinalis. 86

Gratiæ interiori in ſtatu Naturæ lapſæ ſæpè reſiſtitur. 86

Iuſtorum nemini, vrgente diuinorum præceptorum obſeruantiâ, deeſt Gratia quâ poſſibilia fiant. 87

Gratia non defuit S. Petro, quâ Chriſtum ſequi & confiteri poſſet. 88

Gratia ſufficiens ad perſeuerandum Iuſtis omnibus datur. 89

Chriſtianis omnibus, vrgente præcepto, Gratia ſufficiens datur, vel offertur. 89

Peccatores etiam indurati, Gratia ſufficiente perſæpe donantur. 89

Gratia ſufficiens infidelibus datur. 89

Gratiæ ſufficientes obduratis penitus non deſunt. 89

Infantibus ſine baptiſmo morientibus parata eſt Baptiſmi Gratia. 92

Conſectarium ad Morum informationem. 92

Art. IV. *Quo quintus Symboli Articulus exponitur.* Deſcendit ad infernos, tertia die reſurrexit à mortuis. 92

§. I. *De Chriſti Deſcenſu ad inferos.* 92

§. II. *De Reſurrectione Chriſti. Chriſtus virtute ſua reſurrexit tertia die, primus omnium.* 93

§. III. *Reſurrectionis Chriſti neceſſitas.* 94

§. IV. *Reſurrectionis Chriſti Gloria.* 96

§. V. *Reſurrectionis Chriſti fructus & vtilitates eximiæ.* 97

§. VI. *Spiritalis Reſurrectionis ſigna.* 98

Art. VII. *Quo ſextus Symboli Articulus exponitur:* Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. 99

§. I. *Myſterij Fides explicatur.* 99

§. II. *Aſcenſionis Chriſti cauſæ.* 99

§. III. *Aſcenſionis Chriſti fructus & vtilitates.* 101

Art. VIII. *Quo ſeptimus Symboli Articulus explicatur:* Inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. 103

§. I. *Multiplex Dei Iudicium. Nouiſſimi tempus ignotum. Signa illud præcedentia.* 103

§. II. *Generalis Iudicij Cauſæ.* 105

§. III. *Chriſtus Dominus vt homo iudicabit. Iudicis dotes. Vltima ſententia.* 106

Art. IX. *Quo Symboli octauus Articulus explicatur:* Credo in Spiritum-Sanctum. 108

§. I. *Quid propriè ſignificet nomen Spiritûs-Sancti?* 108

§. II. *Spiritus-Sanctus verus Deus eſt, Patri & Filio æqualis.* 108

§. III. *Spiritus-Sanctus à Patre & Filio procedit.* 110

§. IV. *Spiritûs-Sancti Nomina, Attributa, & Effectus.* 110

§. V. *Diſpoſitiones ad ſuſcipiendum Spiritum-Sanctum.* 114

Art. X. *Quo Symboli nonus Articulus explicatur.* Credo Sanctam Eccleſiam Catholicam. Sanctorum Communionem. 115

§. I. *Quid eſt Eccleſia?* 115

§. II. *Eccleſia viſibilis eſt & manifeſta.* 117

§. III. *Eccleſia bonos & malos complectitur.* 118

§. IV. *Eccleſia Sancta eſt.* 118

§. V. *Eccleſia Chriſti Catholica eſt.* 119

§. VI. *Eccleſia Chriſti vna eſt. Et Eccleſiæ Catholicæ nomine Vna ſocietas intelligenda eſt, à cuius communione Hæretici & Schiſmatici excluduntur.* 120

§. VII. *Ad vnitatem Eccleſiæ Caput viſibile requiritur, ſcilicet Romanus Pontifex S. Petri Succeſſor.* 121

§. VIII. *Cur Eccleſia Apoſtolica dicatur?* 123

§. IX. *Eccleſia maximè diligenda & obſeruanda eſt.* 123

§. X. *In quo Sanctorum Communio ſita ſit?* 125

Art. XI. *Quo Symboli decimus Articulus explicatur.* Remiſſionem peccatorum. 127

Art. XII. *Quo Symboli Articulus vndecimus exponitur.* Carnis Reſurrectionem. 129

§. I. *Reſurrectionis futuræ veritas.* 129

§. II. *Cur carnis potiùs, quàm hominum Reſurrectionem in Symbolo confiteamur?* 130

§. III. *Omnes homines reſurgent cum eodem corpore, & quidem integro.* 131

§. IV. *Varia erit Reſurgentium conditio.* 131

§. V. *Fructus ex hoc Fidei Articulo colligendi.* 133

Art. XIII. *Quo Symboli poſtremus Articulus explicatur.* Vitam Æternam. 133

§. I. *Quid ſit Vita Æterna?* 133

§. II. *Æterna Beatitudo congruis verbis explicari non poteſt, ſed mentis humanæ captum ſuperat. Omnium tamen malorum liberatione, Bonorumque omnium poſſeſſione definiri poteſt.* 134

§. III. *Eſſentialis Beatitudo in Viſione & poſſeſſione Dei ſita eſt.* 137

Deus videri non poteſt, vt in ſe eſt, ab homine mortalem vitam agente. 137

Deus videri non poteſt oculis corporeis. 137

Mens creata Diuinæ Eſſentiæ Viſionem naturæ viribus conſequi non poteſt. 138

Deus à nulla creata Mente comprehendi poteſt. 138

Iuſtorum Animæ, quibus nihil luendum ſupereſt, Deum vident ſtatim atque corporibus ſolutæ ſunt. 139

§. IV. *Spiritales fructus ex poſtremo Symboli Articulo colligendi.* 140

FINIS.